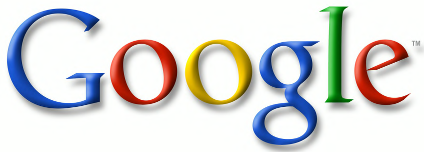

KNIHOVNA
SPOLKU
POSLUCHAČŮ
INŽENÝRSTVÍ
4446
B 25 IX

VE RI
TAS

ALEXANDR

SLOVANSKÝ PŘEHLED

SBORNÍK STATÍ, DOPISŮV A ZPRÁV ZE ŽIVOTA SLOVANSKÉHO

REDAKTOR A VYDAVATEL

ADOLF ČERNÝ.

ROČNÍK IX.

S 23 VYOBRAZENIMI.

NAKLADATEL F. ŠIMÁČEK V PRAZE
1907.

Na vydání tohoto ročníku přispěla Česká Akademie cís. Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze podporu 600 K.
(I. třída 200 K, III. třída 200 K.)

Tiskem »UNIE« v Praze.

OBSAH.

Články.

Strana

Ze slovanské poesie.

(46 ukázek.)

Dopisy.

Rozhledy a zprávy.

(Podrobný obsah v každém čísle.)

Literatura, umění.

Posudky a referáty.

Zprávy literární, jubilea, nekrology atd.

Vyobrazení.

Podobizny.

ZDENĚK BROMAN:

Z nové poesie bulharské.

(P. Zdislavu Tovšekovi.)

Kiril Christov.

Kiril Christov.

(Srv. »Slovanský Přehled« VI., str. 294 a 335.)

Písně z chat.

I.

Podél kráčím, kolem kráčím:
Rovné dvory ohrazené,
nové dvéře, krásné dvéře,
okované, zastrčené.

Spí tam dívka prostřed dvora,
prostřed dvora pod révami; —
na skráních má rudé růže,
v hlavě čapí nůsek samý.

Nejsem jelen, bych tam skočil,
ani had — bych sebou šlehnul,
nejsem voda, bych se přelil,
ani kuře — bych tam vběhnul.

II.

Dívenko moje, dívenko,
jsi létem mým, jsi vesnou mou —
Na podzim matka dala tě
přes devět vesnic v desátou.

Když viděl jsem tě na koni,
já bambitku vzal k sobě sem,
a pro matku pad' na mne žal,
že jedináčkem zůstal jsem.

III.

Dva sokolíci z dveří vyletěli,
to nebyli, Merido, sokolíci,
to byli bratři dva, za tebou jdoucí —
dva bratři, junáci dva krásných lící.

»Zda při matce je dosud tato dívka?« —
Dva bratři určení se dívky ptají. —
»Já loni na podzim se za bratra ptal,
za sebe letos v podzim ptám se já jí.«

IV.

První rána — dlouhá puška nová,
druhá rána — šavle junákova,
třetí rána — milenčiny zuby.

První rána — hoří, uhasí se,
druhá rána — bolí, zahojí se,
třetí rána — ta junáka zhubí.

V.

Dimano moje, Dimano,
jediná skvrna krk je tvůj...
Vždyť dušinko má, Dimano,
jsi vdovou, dobrý Bože můj...

Hajduci, sestro, přišli k nám,
hajduci nejsou kopáči:
a chtěli sladké večery,
po bílém chtěli koláči.

Serenáda.

Ó vzbuď se, anděle můj, nechť než zvíme,
v dál odtud, ty má lásko, odletíme!

Přes hory devatery jest nám jíti —
ó, pojď, tvůj zrak ať oběma nám svítí.

Ó, sviť a pohleď — přináším ti spásu:
Přede mnou leží muž tvůj v krve jasu.

Podzimní motiv.

Chmurný podzimní den hnala
v dál noc jasná, plná hvězd.
V holých větvích vysílala
luna zář, jež chladná jest.

Vrby shlížejí se dole
v postříbřeném ručeji,
a ty větvičky své holé
v studu dolů sklánějí.

Listí litá nad hladinou —
zimní dny již blízko jsou . . .
Tiché, sladké touhy plynou
rozedmutou hrudí mou.

———

P. K. Javorov.

P. K. Javorov.

Narodil se v Čirpanu v pohnuté době, 1. ledna 1877. Sám účastnil se v l. 1902 a 1903 bojů povstaleckých v Makedonii.

Je národním učitelem a kromě toho pomocníkem ředitele národní bibliotheky v Sofii. Hned první jeho práce: »**На единъ песимисть**« vzbudila zaslouženou pozornost. Potom psal po různu v beletristických časopisech, hlavně v »Mysli« (»**Мисълъ**«). Jeho sbírka »**Стихотворения**« záhy se dočkala druhého vydání, opatřeného duchaplnou předmluvou P. Slavejkova. Javorov je talent pozoruhodný. Píše ryze bulharsky, tak že některé jeho práce vůbec přeložiti nelze. To hlavně platí o »hajduckých písních«, jimž v bulharské literatuře není rovných. *V. Š.*

Z »denníku.«

1.

Posvěcení.

Já zdobil tebe v pádu tvém i vzletu,
tys dlouho byla hrdou královnou;
já všude byl, vše krášlil ve svém vznětu,
tys vzdálila se skromná přede mnou;

já tebe nikdy nenasytil se tu,
ty nebyla's mi nikdy nevěrnou:
Tajností našich svět se nedomysli,
má přítelkyně, moje volná mysli . . .

A žlutookou zmiji, lstivě milou
tys byla — já k své vině lásku měl;
jak ocel chladnou, nepodajnou silou
tys byla — za tebou jsem vzrušen šel;
jak nebe hlubokou a jasně bílou
tys byla — já se v tebe potápěl;
a hříšně sladká jako tmavé noci
jsi ty! . . a v objetí tvém hynu bez pomoci.

2.

Nevracej se!

Ó nevracej se, nepřecházej přes můj práh, —
sic den můj uhasne.
Přízračný — směje se, tak drah,
tak blízký i tak vzdálen ode mne,
ten obraz minula! I tebe tady
as na vždy věčné ticho pohřbí v chlady
a temno noční studených dnů mých.

V temnotě noční studených dnů mých
jedinou hvězdu zříš:
To ty pláš prostřed temnot hrobových;
přízračná hvězdo, slyš,
ty hřeješ ve vzpomínkách minulých dnů mých,
mrtvých na vždy již!
Mrtvých na vždy již.

3.

Vzdech.

Poslední záře zhasínajícího dne —
a vůně růží, kterým kdos tvrdě život vzal;
labutí píseň, vše od rána nemocné, —
má duše samotinká tu — s ní jen její žal . . .

Ach, tichý žal, jímž oddychuje skrovná noc,
a zefýru jen ubohé vzdechy ve křoví;
široká křídla, kterým však není dána moc, —
a duše zmrtvělá — a s ní její mír tu hrobový.

4.

Dvě krásné oči.

Dvě krásné oči. Dětskou duši zříš
v těch krásných očích; — hudbu — záři.
A nechtějí a neslibují již.
Teď modlí se má duše,
dítě,
teď modlí se má duše! —
Strast a nouze v tuše
zlé budou zítra chvět se v nich,
závoj pro hanbu a hřích.

Závoj pro hanbu a hřích —
Nebudou zítra chvět se v nich
nouze, strast v zlé tuše.
Teď modlí se má duše,
dítě,
teď modlí se má duše...
A nechtějí a neslibují již
dvě krásné oči. Hudba, záře
v těch krásných očích. Dětskou duši zříš.

5.

Pojď!

Hvězdnatým nebem je tvých očí jas.
Vlas tvůj je průsvitného šláře spád,
jímž pozdní večer zahalen, tvůj vlas!
Dech tvůj — to svěží dívčí dech,
to jižní vítr v svěžích závinech,
to zefýr, jdoucí v kvítí spat.

Ó, pojď! Den mrtvý, chladný jest, pojď blíž!
Noc vášní žhne, — má rozpuštěný vlas,
jak naklání se níž —
Ó, pojď a zadýchej mi v obličej,
ó, pojď a vychladlé mé srdce hřej,
ó, teplé noci, — nebe jeden jas!

DR. BRANKO DRECHSLER-VODNIK:

Josip Kozarac.

(† 22. srpna 1906.)

Chorvatská belletristika ztratila v nedlouhé době jednoho roku čtyři velké povídkáře: Eugenije Kumičiće, Vjenceslava Novaka, Josipa Eugena Tomiće a Josipa Kozarce. První tři jsou nejplodnější chorvatští novellisté; práce svoje, novelly a romány, přímo sypali, za to Kozarac tvořil málo, neboť on jako by byl nepsal — on tesal do mramoru. O Kozarcovi nesmí se psáti s přílišnou ozdobností, aby se exotickými kontrasty a metaforami vytvořila myšlenková hloubka kritiky. On je vždy týž a jasný jako slunce, vždy nenucený, přirozený, otevřený a věcný — kdo jasně vyloží jeho myšlenky, předvede jej také jasně jako povídkáře.

Fysiognomie jeho, kterou má jako spisovatel hlubokých sociálních novel, zdá se mu býti vrozena — on dojista nemohl býti jiným. Přes to však nemohl se dlouho nalézti a tápal, hledaje přirozené schopnosti svého silného talentu. Z dob jinošských psal mnoho básní, které jsou tištěny hlavně ve »Vienci« a jsou po tehdejším vkusu velmi sentimentální; ale Kozarcův talent byl částí silné a zdravé přírody, která nesnesla násilnost básnické formy a konvencionalism citu tehdejší naší poesie. I pochoval navždy verše a na jejich hrobu vzešlo pravé kvítí poesie. Pokusil se také v dramatě, napsav komedii »Tartuffov nauk«

(1878) a žert »Tunja Banjavilo« (1879), ale vše to obětoval, když pocítil, že všecka jeho síla jest v novelle, v ní že jeho talent silně proudí jako bystrá řeka v stálém řečišti. Jeho novelly ve svém obsahu dostaly, co on zdánlivě ztratil: poesii a komiku.

Samostatně vyšly tyto jeho povídky: »Mrtvi kapitali« (1890), »Medju svjetlom i tminom« (vydala Matica Hrvatska, 1891), »Tri ljubavi« (1894), »Tena« (1894), »Mira Kodolićeva« (1895) a »O prava« (1899). Dvě novelly: »Proletarci« (Vienac, 1888) a »Biser Kata« (Vienac, 1887) nejsou podnes přetištěny, kromě toho jest ještě několik brillantních novellet, charakteristik, črt a psychologických studií v starých ročnících belletristického časopisu »Vience«. Kozarac narodil se ve Vinkovcích v Slavonii, tam vyrostl a do své smrti i žil a pracoval; se Slavonií srostl. Ať psal o hospodářském, politickém, kulturním či mravně-socialním úpadku tamějšího lidu, nebo kreslil nejjemnější psychologické problémy moderní duše — vždy zůstává na své slavonské půdě.

Je to nejbohatší slavonská provincie, ale zároveň nejméně chorvatská. Je to Banát, ale není jen chorvatský, nýbrž i maďarský, německý, český, polský, rusínský atd. Stalo se nám za posledních voleb, že slavonský volební okres Ruma vyslal na chorvatský sněm pangermána. Z toho jest patrno, jak je zde cizí živel silný. Poněvadž je zde země velmi plodná a bohatá, vznikla u Maďarů politická tendence po odtržení Slavonie od Chorvatské banoviny, a připojení k Uhrám. Jistý maďarský politik, pokud ještě byl u vesla vlády, nabízel Chorvatům finanční samostatnost, odřeknou-li se Slavonie. To by pro nás znamenalo hospodařiti s prázdnou pokladnou, neboť Slavonie jest jediným takřka zřídlem našich daní, poněvadž ostatní provincie jsou většinou skoro úplně chudé. Ale chorvatský lid v oné hojnosti nedovede nalézti cíle svého života: slavonský sedlák žije u věčném dolce far niente a ponechává kulturnímu cizinci, aby si osvojoval jeho černou zemi; slavonská dívka i žena mohla by se nazvati prostitutkou, kdyby její velká náklonnost ke společnému obcování neměla tak přirozený a při tom tak aristokratický ráz; slavonský intelligentní, studovaný člověk stává se správním úředníkem, byrokratem bez cíle a smyslu života a bez jakéhokoli svazku s národem. Za takých okolností leží zde dva kapitály: člověk a země — a ni jeden z nich nepřináší úroků. To jsou Kozarcovy »Mrtvé kapitály«. Dnešní moderní doba se silně vyvinutým racionálním hospodářstvím volá člověku i zemi okřídlené slovo našeho věku: produkuj! — ale naše neobyčejné kapitály leží mrtvy, nenesou nic, ba i samy propadají. Slavonec nepracuje, Slavonka nechce pracovati ani jako Pařížanka a země nechce sama přinášeti plodů . . .

Kozarac nikdy neodlučoval přírody od člověka a člověka od přírody. Člověk bez přírody a příroda bez člověka — to jsou dva dojista mrtvé kapitály. Člověk potřebuje býti sluhou své půdy. Kozarac vida úrodnost slavonské půdy a velké dary našeho národa — a s druhé strany bídný hospodářský život lidu a zvrácený život intelligence, nepadl v bezhlavost a pessimism, nýbrž s největším klidem, s jasnou duší a s jistotou v srdci přistupoval k analyse národního zla. Vždy

zůstával idealistou. Jeho optimismus opírá se o prostotu a evidentnost jeho premiss, z nichž bude moci národ, až dospěje k uvědomění, odvoditi jen jediný závěr, a ten povede k obrození všech odvětví národního života — podobně jako spisovatele badání hospodářského (Mrtvi kapitali), politického a sociálního (Medju svjetlom i tminom) i morálního života (Tena) vede k jedinému závěru o národním zlu. U žádného chorvatského povídkáře není analysa tak silná, kritická a nezvratná jako u Kozarce, u něhož vždy má jeden cíl: oplodniti náš život a našeho člověka; vidíme, že život prvých Kozarcových novell ještě plyne žilami našeho vlastního kulturního rozvoje, a na jeho hrdinech snadno rozpoznáme tu neb onu dobrou či špatnou — více špatnou než dobrou stránku vlastní duše.

Přece však, bohudík, jest v Kozarcových prvních novellách za dnešní doby i dosti anachronismů: národ se obrozuje. Však on také ve svých dvou největších pracích kreslil všude dvě generace a třetí na konci díla ukázal pod závojem jako závdavek lepší budoucnosti. Ona třetí generace stala se dnes tělem, s chybami otců, ale i se svými dobrými vlastnostmi. Slavonská dívka dosud nosí kolem krku tři řady velkých dukátů, převyšujících cenou tři sta korun, nosí i zlatem vyšívaný šat — to jest její věno, její mrtvý kapitál, ale pohlavní prostopášnost a rozmazlenost pomalu mizí. Slavonský sedlák i dnes oře, ale ponechává půdu po několik let úhorem, aby si odpočinula; pracuje více stroji, zakládá ve vsi spořitelny, buduje společná skladiště pro vývoz obilí, — slovem: produkuje. Kozarac se domníval, že intelligence duševně pozdvihne prostého člověka, že mu ukáže cestu racionálního hospodářství, pročež i ve svém nedokončeném díle »Živi kapitali« posílá jako idealista intelligentního člověka v selském kroji mezi lid, aby jej vedl. Ale slavonské rolnictvo ničemu se nenaučilo od naší intelligence; k práci a bystrému hospodaření přivedla je nutnost, neboť by byli vedle kulturnějšího cizince nadobro upadli; a tento cizinec je lecčemu naučil, jenže náš sedlák mu platil drahé školné — dal mu nejlepší díly své otcovské země.

Kozarac příliš miloval svoji rovnou Slavonii a její kouzlo, i když psal ostrou satiru. Když se unavil řešením těžkých národních problémů, osvěžoval se upřímným líčením slavonského — srdce. Každá slavonská ves byla mu galerií krasavic, každá slavonská ves byla mu sbírkou milostných písní, knihou novellet à la Dekameron... Jeho ženské typy dostihují Turgeněvovy (jenž mu byl vzorem) přirozenou kresbou, milostností a prostotou, jsou však při tom úplně samorostlé, domácí. Nejpropracovanější z takových typů je »Tena«; ale ač se tu spisovatel úplně ztratil v líčení látky a neukojených požitků, přece v posledních řádcích nemohl utajiti tendenci své práce: Tena, největší krasavice ve vsi, nesní již o nikom, aniž kdo sní o ní, jest již nehezká a nasycená, není již ničeho, čeho by byla neokusila — a tu se opět setkává s Čechem Beránkem, jenž kdysi v jejím srdci probudil první lásku, pochopí druh druha, vezmou se, a on její dům znova pozvedne, »spustlá pole omladí, novému pokolení lepší cestu upraví...« Spisovatel chtěl říci, že křížení rasy obnoví odumřelý život onoho kraje.

V chorvatské belletrii jest řada nadaných povídkářů, epigonů J. Kozarce: Živan Bertić, Josip Kosor, Joza Ivakić, Ivan Kozarac — ale všichni tito spisovatelé chytli se hlavně jen této druhé noty Josipa Kozarce: lásky. Není u nich dosti znalosti společenského života, ni dosti kriticismu, ni způsobilosti k líčení psychických problémů. Znakem všech jest epicky obšírný způsob vypravění, jenž charakterisuje naše národní písně a našeho sedláka, zejména slavonského. Ten vypráví hladce a dlouze, jakoby četl z hnihy. Kozarac nejen svými myšlenkami bojoval proti všemu, co se může nazvati »slavonským«, nýbrž i svou formou. Vše jest u něho jadrné, úsečné, hotové. Sám říkal, že často potřeboval řady dní k vypracování několika vět. Proto napsal tak málo, ale co napsal, kromě prvních věcí jinošských, nebo spíše dětských pokusů, vše má vysokou cenu, a to skoro stejnou cenu. U něho není věcí lepších a slabších, nýbrž jen věci delší a kratší, ale jinak stejné ceny. (Záhřeb.)

A. I. ALEKSANDROV:

Současný stav národního vychování v Rusku.

Smutno a stydno jest v duši Rusovi, srovnává-li stav národního vychování ve své vlasti s evropským vůbec a západoslovanským zvlášť. Skoro všecky evropské země užívají dobra všeobecného vyučování, všude vycházejí ze škol lidé se zásobou vědomostí, nezbytných k životu kulturnímu. Jinak v Rusku.

V poměru k množství obyvatelstva jest počátečných škol v Rusku tak málo, typ jejich pak je tak primitivní, že nepatrné procento grámotných (alfabetů, znalých písma) nepřekvapuje. Ruská vláda, s níž národ nyní vstoupil v tak úporný boj, tato všemi nenáviděná vláda zcela vědomě a větší měrou, než by se zdálo, překážela národní osvětě. Neosvícený, neuvědomělý lid bylo jí snadněji utlačovati, snadněji mohla využívati jeho moci a sil — i užívala všeho úsilí, aby co nejdéle udržela tento lid ve tmách. Ale nyní despotická vláda prožívá poslední dni, i můžeme doufati, že svobodné Rusko rychlými kroky půjde po dráze pokroku a užije všech prostředků k rozšíření osvěty — nevyhnutelné podmínky při snahách pokrokových.

I.

Osudy lidové školy v Rusku těsně jsou spojeny se zavedením zemstev. Do té doby byly sice školy, vydržované ministerstvem říšských statků (ministerstvo gosudarstvennych imuščestv), ale bylo jich málo; k tomu byly tak bídné, že naprosto nevyhovovaly svému účelu, i zůstával lid skoro šmahem bezgrámotným. R. 1867 přešly školy z ministerstva ve správu zemstev. Sotva zrozené instituci zemstev nastávala těžká úloha: učiniti z ničeho něco skutečného. Škol bylo nesmírně málo, tísnily se v dusných a učazených selských světničkách a učitelské síly byly pode vší kritikou. »Učiteli lidu,« praví jeden z hi-

storiků ruské školy, »byli činovníci, vyhnaní ze služby, nedoukové různých učebných ústavů, vysloužilí vojáci, písaři, nemající vůbec ponětí o existenci paedagogiky, slovem každý, kdo nevěděl kudy kam.« Školské organisaci zemstev nastával především úkol připraviti učitele, vyhovující současným požadavkům paedagogiky, a seznámiti s ní i starší učitele. Za tím účelem přikročila zemstva k zakládání učitelských ústavů (seminářů) a letních učitelských kursů.

Léta sedmdesátá byla dobou intensivní činnosti zemstev v zakládání ústavů a zřízení, určených k přípravě učitelstva obecných škol. Vlastními prostředky, s nepatrnou pomocí rolnictva, zemstva organisují síť nových škol a starají se i o mimoškolské osvěcování lidu: zakládají večerní a nedělní školy, pořádají přednášky se světelnými obrazy, zakládají lidové knihovny, vydávají knihy a časopisy. Potom počínají hýbati otázkou všeobecného školního vyučování, ale bez úspěchu. R. 1884 sdělán rozpočet škol, nezbytných k všeobecnému vzdělání. Objevilo se, že bylo zapotřebí 269.000 škol místo dosavadních — 23.000. I byla věc odložena na dlouhou dobu. Vůbec myšlence všeobecného vyučování se nedaří. Když r. 1901 moskevská městská správa rozhodla se oslaviti 40letou památku zrušení nevolnictví zavedením všeobecného vyučování v bývalém hlavním městě Ruska — našli se i zde »skeptikové«, kteří se pokoušeli hlasovati proti tomuto návrhu!

Jak opravdově pracují zemstva na poli národní osvěty, patrno jest z těchto čísel. R. 1888 vydala zemstva na národní vzdělání více, než všecky ostatní úřední činitelé dohromady — a přec toto vydání činilo všeho všudy 408.000 rub. R. 1889 vydání zemstev na školy vystoupilo přes 7 mil. rublů, vzrostlo tedy 17kráte. Žactva bylo v době od r. 1864—1868 všeho všudy 708.000, r. 1896 již 3,800.000, r. 1899 pak 4,203.246. Za 20 let, od r. 1878—1898, procento gramotných nováčků v guberniích, v nichž působí zemstvo, vzrostlo o 37·7% (vystoupilo totiž z 21·3% na 59%), kdežto v guberniích, kde není zemstev, stouplo pouze o 15·5%. V tambovské gub. na př. na počátku činnosti zemstva r. 1868 bylo 170 ministerských škol s 5.737 žáky — r. 1903 byly tam již 703 zemské školy (šk. zemstev) se 49.812 žáky.

V letech osmdesátých počala se národního vzdělání ujímati — církev pravoslavná. Připomeneme-li jen jméno osoby, která byla duší tohoto silně reakčního obratu, hned pochopíme výsledky. Byl to — K. P. Pobědonoscev, tehdy všemocný »kancléř«, nyní — »skácená modla« (»poveržennyj kumir«). Vnějším důvodem k odevzdání škol církvi byla snaha, přiblížiti se (?) k obecnému vyučování bez značných a zvláštních vydání. Ale hlavní příčinou zasáhnutí duchovenstva do záležitostí školních byl zřetel na »vyšší pořádek«. R. 1882 komitét ministrů vyslovil jednohlasné přesvědčení, že »duševně mravního rozvoje národa, tvořícího základní kámen státu, nelze dosíci jinak, než zůstaví-li se duchovenstvu převládající účast v řízení národních škol.« Vláda, obdařená moudrostí nahajek, činila i pokusy (na štěstí nezdařené) soustředititi školství výlučně v rukou duchovenstva! Výsledkem tohoto »přesvědčení« byla síť církevně farních škol a škol znalosti

písma (grámoty). Zbytečno připomínati, že vzdělavatelná úroveň těchto škol jest mnohem nižší, než tak dost nevysoká úroveň škol zemstev. Hlavní zřetel obrácen tu k pečlivému osvojení církevně slovanského jazyka a církevních modliteb a písní — na úkor jazyka ruského, počtů atd. Z církevních škol vycházejí lidé, sotva že znající ruské písmo a ovšem nemající žádných jiných vědomostí. Učitelstvo stojí o mnoho níže, než učitelstvo »zemských« škol. Za učitele církevních škol jdou obyčejně lidé stavu duchovního, neukončivší duchovní seminář, anebo lidé, kteří by se rádi zbavili vojenské povinnosti. Doba vyučování jest dvouletá, teprve v posledním čase tříletá. »Převládající účast« duchovenstva ve školství projevila se tím, že počalo zavírati školy zemstev a zřizovati na jejich místě svoje, což bylo ovšem v díle národní osvěty krokem na zad. V některých guberniích, v nichž zemstvo nevyniká zvláštní energií, octlo se školství skoro šmahem v rukou duchovenstva. Mimo jiné jest pozoruhodno, že v instrukcích pro učitele církevně farních škol velmi často přichází slovo »nikterak« (žádným způsobem, naprosto ne — »otňůď«): »Nikterak nepodávati žákům vědomostí z přírodopisu«, »nikterak neseznamovati jich se světskou literaturou«, »nikterak nedopouštěti vyučování sborům světských písní« atd.

Nyní jest každému jasno, že »uznalý« živel pro revoluci připravovaly zejména tyto školy se svými tmářskými programy.

II.

V nynější době vrchní správa počátečných škol náleží ministerstvu vyučování a nejsvětějšímu synodu. Hlavními místními orgány ministerstva jsou t. zv. »popečitěli« učebných okruhů. Všech učebných okruhů v říši jest 12. Bezprostřední řízení počátečných škol svěřeno jest ředitelům a inspektorům národních (»narodnych«) škol. Většina škol, podřízených ministerstvu vyučování, jest zřízena zemstvy, městskými správami a venkovskými obcemi, jsou však i školy v bezprostřední správě ministerstva, t. zv. školy ministerské. Doba vyučovací na všech počátečných školách jest tříletá. Přijímají se děti obojího pohlaví od 8. roku. Předměty v počátečných národních školách jsou: Zákon boží (modlitby, biblická dějeprava, krátký katechismus a nauka o bohoslužbách), církevně slovanské písmo, ruský jazyk (čtení, psaní a nejelementárnější vědomosti z mluvnice), krasopis, počty a církevní zpěv. Jen v nepatrném počtu škol v poslední době zavádějí se i práce řemeslné, rukodělné a zahradnické.

K národním školám pojí se školy městské, újezdní (okresní) a dvoutřídní selské školy, které jsou pokračováním škol počátečných. V městských školách jest kurs šestiletý, v selských dvoutřídních pětiletý. Do selských přijímají se děti po ukončení školy počáteční. Předměty jsou: Zákon boží, ruský jazyk (mluvnice), církevně slovanský jazyk, počty, stručné vědomosti z měřictví, zeměpisu, ruských dějin, elementární vědomosti z přírodopisu a fysiky, kreslení a rýsování, zpěv a tělocvik. V dvoutřídních selských školách jest osnova trochu užší, než v městských. Tyto školy jsou vydržovány především z pro-

středků státních a jsou podřízeny bezprostředně ministerstvu vyučování. Dobře navštěvovány jsou jen městské školy (gorodskija š.), dvoutřídních selských jest málo — většina selského obyvatelstva spokojuje se školou elementární.

Kromě uvedených druhů škol jsou ještě t. zv. nedělní školy, soustředěné především ve městech. Tyto školy jsou vydržovány městskými správami i soukromými osobami; určeny jsou dorostlým obojího pohlaví, kteří již nemohou navštěvovati škol každodenních. Vyučují v nich bezplatně intelligenti různých povolání. Vznikly r. 1859 a již r. 1862 bylo jich 316 se 20.000 posluchačů. Bohužel tato dobrá věc nyní poněkud upadla a špatně prospívá, ač takových škol jest nyní několik tisíc.

Zvláštní skupinu počátečných škol tvoří konfessijní školy jiných vyznání a školy jinorodců (Nerusů). Nacházejí se v místech s obyvatelstvem neruským a mají kurs čtyřletý. Soukromých škol počátečných jest velmi málo; setkáváme se s nimi hlavně ve větších městech. Zřizovati je mohou všichni ruští poddaní, ale k otevření jich třeba jest svolení školní vrchnosti. Volba učebných předmětů v soukromých školách přísluší tomu, kdo školu zřizuje, ale osnova učebná musí býti potvrzena popečitelem učebného okruhu V řadě předmětů všude musí býti náboženství (»zákon boží«) a ruský jazyk. Dozor nad soukromými školami přísluší v hlavních městech okružním inspektorům, v ostatních městech ředitelům a inspektorům národních škol,

Podle úředních statistických dat bylo r. 1896 všech počátečných škol 78.724 se 3,801.133 žáky (z nichž bylo 2,948.274 chlapců a 831.544 děvčat). Z celkového počtu škol bylo pod svrchovaností ministerstva vyučování 32.708 škol se 2,339.934 žáky, pod svrchovaností synodu 34.836 škol s 1,116.492 žáky; pod svrchovaností ministerstva války 10.270 škol (pro vojenské děti) se 301.092 žáky. V r. 1903 (v posledním roce sčítacím) bylo veškerých škol 90.942 se 209.394 učitelskými silami a 5,344.747 žáky. Srovnáme-li tato čísla s daty z r. 1899, shledáme, že za pětiletí vzrostl počet škol o 15%, celkový počet učitelů o 35·4% a celkový počet žactva o 27·2%. V poměru k velikosti a obyvatelstvu Ruska připadá jedna škola na 1.533 duší a na 206 čtver. verst; na jednoho učitele připadá průměrem 25 žáků. Vyjádříme-li počet žactva v procentech, shledáme, že r. 1903 chodilo do počátečných škol 3·8% úhrnného počtu obyvatelstva (z celkového počtu obyvatelstva mužského pohlaví 5·4%, ženského 2·2%). Vydržování škol stálo celkem 62,002.209 rub.; z těch dal stát 24·6% — ale z celého státního budžetu za r. 1903 připadlo na národní školství všeho všudy 0·8%!

Všeobecné sčítání lidu r. 1897 (poslední sčítání) poskytlo velmi zajímavá data o stavu lidového vzdělání v Rusku. Ukázalo, kolik úsilí jest ruskému národu ještě vynaložiti, aby povznesl národní osvětu na příslušnou výši. Především obracejí k sobě pozornost data o vzdělání obyvatelstva různých vyznání a národností. Máme-li zření k veškerému obyvatelstvu říše, dostaneme tuto tabulku grámotnosti jednotlivých vyznání:

Vyznání:	% znalých písma:
U protestantů	70·4%
» židů	39·0%
» římsko-katolíků	32·1%
» staroobřadců	20·2%
» pravoslavných	19·0%
» arméno-gregoriánů	13·3%
» budhistů a lamaitů	8·2%
» mohamedánů	7·2%
» ostatních nekřesťanů	2·8%

A tak vyznavači státního náboženství, totiž vlastní Rusové, v stupnici grámotnosti zaujímají páté místo mezi ostatním obyvatelstvem! Je to dojista číslo, zasluhující hluboké pozornosti.

Neméně poučný obraz podává statistický přehled znalosti písma nejen v jazyce ruském, ale i v jazycích jiných národností, Rusko obývajících. Tyto udaje zasluhují obzvláštní pozornosti, neboť jest známo, že vláda dosud snaží se uměle porušťovati »jinověrce« (Nerusy), násilně zavádějíc znalost ruského písma mezi Nerusy. Do revoluce byly vyháněny místní jazyky nejen z vyučování, ale i z pouhého soukromého hovoru žactva ve školách všech druhů a stupňů. Směšno jesť, že i Malorusům, tedy větvi ruského plemene, dosud se zakazovalo tisknouti písmo svaté v rodném nářečí — a teprve minulého roku, již po vydání manifestu ze dne 17. (30.) října, přehlížení hotového již maloruského překladu dálo se v Akademii Nauk skoro tajně a velmi spěšně, snad v očekávání nového manifestu! Národní vzdělání u všech národností (kromě velikoruské) zůstavovalo se péči rodiny a soukromé dobročinnosti. I jest velmi zajímavo seznámiti se s výsledky vládní politiky v tomto směru. Obraz rozšíření osvěty u jednotlivých národností a plemenných skupin v Rusku jest v procentových číslech tento: (viz násl. str.)

Slovy »znalí písma v jiných jazycích« beze vší pochybnosti můžeme rozuměti znalost písma v rodném jazyce té které národnosti. Ukazuje se, že v grámotnosti Rusové (muži) ustupují národnosti germánské a litevsko-lotyšské. Nedosti na tom: v ruském jazyce jest více grámotných Němců, Židů a neruských Slovanů než samých Rusů! Zvlášť žalostné jest číslo Rusů, obdrževších vyšší vzdělání než elementární. V té příčině ustupují Polákům, ostatním Slovanům, Němcům, jiným Germánům, jiným Indoevropanům, ba i Kartvelcům! Stav osvěty u žen jest ještě žalostnější. V té příčině stojí nad Rusy Poláci, plémě litevsko-lotyšské, Němci, ostatní Germáni, Židé a Finové. Znalých ruského písma jest více Polek, ostatních Slovanek, žen litevsko-lotyšských, Němkyň a jiných Germánek, Židovek a Finek než vlastních Rusek! Vyjímaje méně kulturní asijské národnosti všecky jiné ženy dostávají vzdělání vyšší prvopočátečného u větší míře než Rusky. Pozoruhoden je také velký rozdíl stupně grámotnosti mezi muži a ženami: u Rusů s jedné strany — a s druhé strany u národností, ve vzdělání výše stojících.

Mateřský jazyk	Znalí písma ruského		Znalí písma v jiných jaz.		Vzdělání vyšší prvopočátečn.		Celkem	
	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy
Ruský	*29·0*	*8·2*	*0·1*	*0·2*	*1·5*	*1·0*	*30·6*	*9·3*
Polský	18·9	9·3	13·0	19·0	2·9	1·2	34.8	29·4
Ostatní slovanské .	39·0	11·7	5·0	6·0	4·4	1·0	42.3	18·7
Litevsko-lotyšské .	22·1	12·8	29·8	39·6	0·7	0·1	52.6	52·5
Románské . . .	11·2	2·3	11·7	0 6	0·8	0·8	12·7	3·7
Německý	27·5	21·6	27·5	33·1	5·4	3·8	59·9	28·6
Jiné germánské .	30·6	36·2	32·8	35·1	18·9	11·1	82·3	82·3
Ostatní indoevropské	7·2	2·9	7·2	1·8	1·5	0·6	15·8	5·3
Židovský (žargon) .	31·2	16·5	16·9	10·7	0·9	1·0	28·9	28·2
Kartvelská nářečí .	6·3	2·1	10·1	8·1	1·6	0·5	18·0	10·7
Nář. kavkazských horalů	1·2	0·1	7·9	1·2	0·1	0·01	9·2	1·3
Finský	19·2	8·5	15·8	18·4	0·3	0·1	35·2	26·9
Turecko-tatarská n.	2·2	0 4	7·3	4·6	0·1	0·01	9·6	5·1
Mongolsko-burjatská nář.	4 0	0·3	6·5	0·2	0·1	0·01	10·5	0·5
Kult. nár. dálného východu . . .	2·2	0·3	22·4	1·7	0·1	0·1	24·7	2·1
Ostatních severních plemen . . .	4·2	0·5	1·2	0·04	0·03	0·01	5·4	0·6
Průměrem v celé říši	23·6	7·9	4·3	4·4	1·4	0·9	29·3	13·1

Neveselý obraz stavu národního vzdělání — neveselé jsou i životní poměry pracovníků na roli národního školství: učitelů.

III.

K přípravě učitelů národních škol existují zvláštní paedagogická učiliště — učitelské ústavy a semináře. Z prvých vycházejí učitelé škol městských a dvoutřídních selských; nyní jich jest v Rusku celkem 10 se 700 chovanci. V druhých připravují se učitelé škol počátečných; jest jich 62 se 4.500 chovanci. Kromě toho jest ještě 13 t. zv. »centrálních« škol, 4 ženské učitelské školy a 14 církevně učitelských škol s 1100 chovanci.

Kurs učitelských ústavů a seminářů je tříletý, v některých seminářích čtyřletý. K praktické přípravě chovanců připojeny jsou k učitelským ústavům městské školy, k seminářům školy elementární. Ze speciálně paedagogických ústavů odcházejí učitelé hlavně na školy zemské a ministerské. Učitelské síly církevně farních (»prichodskich«) škol vycházejí dílem ze vzpomenutých škol církevně učitelských, dílem z duchovních seminářů a učilišť. Syn venkovského duchovního dostal strach z »bezedné přemoudrosti« v duchovních seminářích, neskončil

kurs a vrátil se k otci do rodné vsi. A otec stará se mu o místo v církevně farní škole. Syn počíná se obírati učitelstvím, nemaje k němu nejmenší přípravy, ba maje vůbec nedostatek jakýchkoli vědeckých poznatků. Druhdy stává se i jinak. Mladý muž absolvoval seminář, ale nemůže hned dostati duchovenského místa. Aby nemusil, jsa bez místa, k vojsku, přijímá místo učitelské na farní škole, dokud se pro něj neuprázdní nějaké místo duchovenské. Učitelkami na církevně farních školách stávají se žačky t. zv. eparchialních ženských učilišť pro duchovenské dcerky.*) Ženských učitelských seminářů do poslední doby nebylo, teprve nedávno bylo otevřeno několik takových ústavů. Dosud šly za učitelky zemských a ministerských škol obyčejně dívky s všeobecným gymnasijním vzděláním, toužící buď věnovati se vychovatelské činnosti, nebo i bez zvláštního posvěcení.

Hmotné poměry učitelstva národních škol jsou prabídné. Služné jejich v zemských školách kolísá mezi 180—300 rubly ročně, ve školách farních jest ještě menší — k tomu vyplácí se služné velmi nepravidelně; vyplácení služného v náležitý čas považuje se za zvláštní milost selského starosty nebo vólostního (okresního) staršiny. Člověk svobodný ještě může z těch peněz jakž takž žíti, ale lidem ženatým a otcům rodin nezbývá, než doslova tříti bídu. Není sice zákona o coelibátě učitelů počátečných škol, ale v praksi jsou nuceni zůstávati svobodnými. »Příjem je tak nepatrný,« píše učitel z jedné východní gubernie, »že mnozí učitelé se nežení, nemajíce naděje, že by uživili rodinu; později pak, když dostanou přídavek, bude již na ženění pozdě.« Tento učitel vydržuje dvě dcery na progymnasii a žije ve vsi se ženou a třetí dcerou; služného — po odečtení příspěvku na pensi — béře 23 rublů 50 kopějek měsíčně! Z této sumy na dvě vzdělávající se dcery odpadá kolem 18 rublů měsíčně, tak že na ostatní rodinu zbývá 5 rub. 50 kopějek ... »Jest otázka,« píše učitel dále, »jak z tohoto zbytku máme se tři vyživiti bez bídy, třeba to bylo na vsi?«

Jiný učitel, zoufalý svou bídou, přímo se vyslovuje, že by bylo třeba vydati zákon o coelibátě národních učitelů ... Hle, k jakým bizarním přáním vede bída »rozsévače na poli národním«! ... A jiný učitel srovnává své postavení s postavením koně — a dospívá k výsledku, že koni jest lépe než jemu. »Pracovní síla,« rozumuje, »potřebuje náležitého vydržování. Vezměme na př. pracovního koně: dostává-li se mu dobrého a dostatečného obroku a náležitého odpočinku, přináší více užitku a vydrží déle na živu. Kůň za takých okolností jest šťastnější, nežli náš bratr učitel, zejména má-li rodinu: již jako hříbě po mateřském mléku chápe se píce, berouce jej od matky pečují o něj, krmí jej a ošetřují jakožto budoucí dělnou sílu, a když dospěje, žije v týchž poměrech životních jako jeho matka, neztráceje ničeho ze své výživy. Zdali je tomu tak u nás pracovníků? Svobodný učitel dostává 240 rub. na rok; samotnému mu to třeba stačí. Ale jakmile se ožení, zmenší se jeho výživné na polovinu; přijdou děti, a úděl jeho ještě se zmenší; vzrůstá rodina, vzrůstá i vydání — na

*) Jsou to nižší školy než ženská gymnasia.

úkor pracovníka. Dobře-li počítáš, připadne ti konec konců na den všeho všudy pět kopějek; za ten peníz pojez, napij se, oděj se a obuj. Zcela jasno — přišla doba hladovění; jen přijde-li významnější událost v rodině, vypije se číška čaje s bílým chlebem a o vzkříšení pojí se po postě maso. A práce je neustále táž! Vezmu na př. sebe. Roku 1879 dostával jsem sám 240 rub. ročně, nyní dostávám 300 rub. Co zbude pro mne z těch peněz? Rodina moje skládá se nyní z desíti členů, z nichž tři jsou na školách v Simbirsku; jeden z nich dostává zemské stipendium, dva jsou na mém vydržování; platím za ně do učitelského internátu 100 rublů; pro ně spotřebuji ještě při vší skromnosti 80 rublů na oděv, obuv, učebné potřeby, cestovné, dále na plat za učení jednoho syna v řemeslnické škole atd. Zbývá mi na rodinu 120 rub., ale z těch ještě se mi sráží na pensi, tak že připadá denně na člověka ani ne 5 kopějek. Co dělat — chtěl bys v oděvu protáhnout údy, ale poněvadž jest oděv pořád týž, nezbývá, než skrčiti se. To jsem ještě nepřipomenul nepředvídaná vydání, jako jsou pohřby, křtiny atd. Žebrák dostává mnohem více a práce má méně — a práce jeho není duševní a nepřináší jiným užitku, jako naše. Hle, položení našeho bratra!«

Učitelé bydlí v bídných komůrkách, oddělených od třídy prkny. Polní hospodářství jest jim zaváděti si z vlastních prostředků: koupiti půdu, najmouti dělníka, koně, opatřiti si domácí zvířata atd. Pochopitelno, že z bídného platu těžko zaváděti si vlastní hospodářství, i nezbývá, než kupovati u sedláků takové nezbytné potřeby, jako mléko, máslo a p. Mnoho těžkostí má učitel také se strany příliš četného »představenstva« různého druhu. Vesnický paedagog závisí kromě bezprostředního svého představenstva ještě i na selských »úřadech« a »mocných toho světa« — na okresních staršinách, písařích, popečitělích (kurátořích) škol, obecních starostech, ba i na zámožných mužících-darmožroutech, překupnících či — jak jim u nás říkáme — »živoglotech« (pijavicích). Každé z těchto »představenstev«, reakční po své povaze, má za své právo dávati učiteli instrukce, slíditi po jeho chování a donášeti na příslušné místo. Slovem, učitel jest obklopen vládními špehy. Učitel jest nucen jezditi si několikrát k okresní správě pro služné, poslouchati poznámky ctěného »pána okresu«, klaněti se mu, udržovati s ním známost atd. Mladým učitelkám jest často snášeti těžké pro ženu urážky od místního »představenstva«. Mladičká učitelka zalíbí se staršině nebo písaři — i počne za ní chodili a činiti jí známé návrhy. Narazí-li takový vesnický Don Juan na odpor u bezbranné učitelky, přijde jí to draho: bude ji týrati zadržováním služného, bude se chytati každé příležitosti a donášeti vyšším úřadům nepěkné věci o jejím chování, až konečně bude nucena buď vůbec učitelského povolání se vzdáti, anebo v lepším případě odejíti jinam.

Petrohrad. (Dokončení.)

BOHDAN LEPKYJ:

Z ukrajinské vědy.

O kulturním rozvoji ukrajinského národa svědčí nejlépe rozvoj jeho vědy. Pomíjím »Naukove tovarystvo imeny Ševčenka«, instituci velikou, která se může směle měřiti se zahraničními akademiemi věd, a upozorním na knihy, které v poslední době vyšly vedle publikací této společnosti.

Na prvním místě jest mi uvésti dílo professora lvovské university M. Hruševského: »Очеркъ исторіи украинскаго народа« (Nárys dějin ukrajinského národa. Petrohrad, 1905). Je to první pokus vědeckého zpracování dějin Ukrajiny od dob, kdy se národ ukrajinský usadil na prostranství, které dosud obývá, až do dob nejnovějších. Pokus tím obtížnější, že autor snažil se podati výsledky nejnovějších badání a držel se přísně vědecké methody, ačkoli dílo jeho mělo sloužiti (a skutečně slouží) za příruční knihu k poznání vlastenských dějin v nejširších vrstvách národa. Že tyto obtíže překonal, sluší přičísti stejně jeho vrozenému nadání dějepiseckému, jako ohromné erudici, jíž mu nemohou upříti ani jeho odpůrci.

Netřeba dodávati, že to jsou dějiny kulturního rozvoje národa, dějiny jeho duševního uvědomování a společenského ústroje, jeho názorů o světě i lidských poměrech, jeho národního sebevědomí. Prof. Hruševškyj poráží vědeckými důvody tendenční tvrzení Pogodinovo, že dějiny staré Rusi do XIII. stol. byly prvotními dějinami Ruska a že historie Rusi-Ukrajiny počíná značně později. Naopak z díla, o němž píšeme, jest patrno, že minulost Ukrajiny jest jednolitým pásmem dějinných událostí, jest řetězem jednotlivých období povznášení a úpadku od časů nejstarších až do nejnovější doby. Zavilé vztahy s národy sousedními docházejí zde objasnění průhledného, snad ne vždy shodného s názory čtenářovými, ale vždy velmi důsledně provedeného. Nejdůležitější snad částí jest historie XIX. stol., oněch muk národní duše, toužící po kultuře a svobodě. Je to část stejné důležitosti pro vědeckého pracovníka v historii, jako pro badatele literatury. Vadou díla je snad nerovnoměrné probírání jednotlivých období, ale to jest již věcí osobního názoru spisovatelova.

Jak potřebnou byla tato kniha, toho nejlepším důkazem jest ohromný její prodej. V jediném roce rozprodalo se 2000 výtisků, tak že nyní máme před sebou již druhé, rozšířené a zdokonalené vydání o 512 stranách. Zvláště XIX. stol. došlo v 2. vydání obšírnějšího a podrobnějšího zpracování. Vyličuje zde prof. Hruševškyj útisk ukrajinského jazyka a jeho literatury, nízký stav školství a nezbytnost autonomie. Kritika i čtenářstvo přijali práci jeho s uznáním a povděkem. Rychlé její rozšíření svědčí o tom, že intelligence ukrajinská, pohřížená dosud v lhostejnosti, ne-li v národním odpadlictví, počíná se zajímati o minulost svého národa. Kéž by kniha prof. Hruševského vykonala v tom směru poslání učitelky a karatelky! Kéž by probouzela a uvědomovala národní svědomí. Vychovala se kdysi celá pokolení na vlasteneckých, ale fantastických dějinách pseudo-Konyského — nechť se nyní z knihy Hruševského vzdělá pokolení nové,

které dovede náležitě pohlížeti na minulost svého národa a které bude míti odvahu pohleděti i v jeho budoucnost.

Skoro zároveň vyšel V. svazek (1. část) »Dějin Ukrajiny-Rusi« téhož autora (»Исторія України-Руси«, nákladem Společnosti Ševčenkovy ve Lvově, 1905.), díla, které rovněž v krátkém čase a při dosti vysoké ceně i těžkém, vědeckém rázu dočkalo se druhého vydání. Práce ta vyžadovala by však zvláštního, vědeckého rozboru. Dodati ještě sluší, že první svazek Dějin prof. Hruševského vyšel také v německém překladu (nákl. firmy Täubnerovy).

Vedle známého autora uvedu práci mladého historika Bohdana Barvinského, monografii o Zikmundu Kiejstutoviči, bratru knížete Vitolda (»Жиґимонт Кейстутович, великий князь литовско-руский. 1432—1440«. — Жовква. 1905.). Jsou-li polsko-křižácko-litevsko-maloruské vztahy XV. stol. velmi spletilé a těžko pochopitelné, byla postava knížete Zikmunda, zdatného, surového, despotického, ale kolísavého, v kaleidoskopu tehdejších událostí skutečnou otázkou. B. Barvinskému podařilo se na základě velmi svědomitých a pracných badání nejen učiniti nám přístupnou postavu hlavní osobnosti monografie, nýbrž i vrhnouti do tehdejších spletitých politických poměrů značný proud jasného světla. Proto také kritika (hlavně polská) vyslovuje se o práci Barvinského s uznáním. Dr. Feliks Koneczny na př., který rovněž v tom směru pracoval a může tedy býti povolaným soudcem, praví: »Máme před sebou monografii, která dokonale snese všecka vědecká kriteria: má přesnou methodu, která se nemusí obávati nejpřísnější kritiky, a vědecký aparát, předvedený čtenáři důkladně; můžeme gratulovati autoru i rusínské vědě, která v něm získala adepta a osvěžitele velmi vážného«.

S opravdu sensační prací vystoupil Dr. Ščurat. Sensace tkví už v názvu knihy: »Ґрунвальдська пісня (Bogurodzicza dzewicza) памятка западно-руської літератури XIV. в.« (Žovkva, 1906). Bogurodzicza dzewicza památkou západorusínské literatury XIV. věku! Tedy všecky genetické theorie té písně, všeliké odvozování její od sv. Vojtěcha, královny Kingy atd. byly mylné? Podle mínění dra Ščurata — ano. Na základě velmi podrobných badání historických, morfologicko-fonetických, rythmických a ideovo-komposičních dokazuje autor, že to byla píseň západo-maloruská, zachovaná v latinské transkripci, s notami rovněž podle západního způsobu psaní. Dosud ze 40 slov písně bylo 22 nesrozumitelných nebo sporných — ta nyní dr. Ščurat podle své theorie čte snadno, bez násilí a překrucování textu. Výsledky svých badání shrnuje autor na konci rozpravy takto: grunwaldská píseň před r. 1410 nebyla v Polsku populární, nemohla tam povstati před XV. stoletím, neboť má tvary neshodující se s duchem jazyka staropolského XIV. a XIII. věku. Jazykem svým svědčí o západomaloruském původu, tak že latinkou psaný text sluší považovati za pouhou transkripci ze západo-maloruského originálu. Svědčí o tom rovněž všecky pojmy, jimiž píseň operuje, divným sestavením trojice, pochopitelným jedině na pozadí církevně-ruském. Její stavba jest sice závislá na latinské písni »Ave praeclara maris stella«, ale složení její vyznačuje se všemi vlastnostmi písní maloruských, složených podle týchž požadavků melodických, jako píseň grunwaldská. Ne-

dostatek přepisů v západo-maloruských končinách lze vyložiti její popularností v těch místech.

Nechceme předbíhati, jak přijme slavistická kritika theorii professora Ščurata, ale uznati třeba, že práce jeho vyznačuje se velkou bystrostí a smělostí v invenci, jakož i svědomitostí a důsledností v podání a dokazování. Prací tou podal prof. Ščurat nový důkaz svých neobyčejných schopností na poli literárně-historickém.

Filosofie ležela dosud v ukrajinské literatuře skoro úhorem. (Mluvím o době nové.) Ty, kdož v ní pracovali (jako Lisovśkyj), můžeme počítati spíše k cizím, než ke svým. Není divu. Je to květ bujný, ale potřebující také bujné a dobře připravené půdy. Vykvétá v létě nebo na podzim, nikoli však na jaře vědeckého rozvoje. V nejnovější době počala Ukrajina pracovati i na tomto poli, ač ne hojně a příliš horlivě. K nečetným těm pracovníkům náleží prof. Kopač, který po vykonaných studiích v cizině počal ve feuilletonech i v samostatných brožurkách popularisovati výsledky filosofie u cizích národů, hlavně u Němců (Paulsen) — a nyní právě vydal také původní, vlastní práci. Ale hned při prvním vystoupení dostalo se mu podivuhodného uvítání u jeho sousedů. Neboť lvovský »Przegląd« *) učinil mu vážně výčitku, že jako professor a tedy vychovatel mládeže obírá se takovými bezbožníky, jako jsou Kant a Spinoza. Je to pravdě nepodobno — a přec je to pravda! **) Vydává to smutné svědectví o haličských politických poměrech a o středověkém způsobu myšlení. Professoru Rusínu na konec nebude dovoleno ani obírati se filosofií. Štěstí, že byl prof. Kopač srovnáván s tak osvědčeným katolíkem, jako jest rada A. Barwiński — jinak kdo ví, co by se s ním stalo! Snad by přišel na hranici... Ale mluvme vážně: to jsou přec věci tragikomické, které by se jednou už měly uložiti do archivu.

(Krakov.)

J. BAUDOUIN DE COURTENAY:

Z ruchu osvobozenského v Rusku.

Předneseno v sále Museá technologicko-průmyslového v Krakově 7. července r. 1903.***)

Mluvím-li o »ruchu osvobozenském«, činím tak podle přijatého obyčeje; v tom, co se dosud v Rusku děje, spatřuji ne tak ruch osvobozenský, jako spíše ničitelský. »Osvobozenským« stává se jen pro ty, kdož se jím osvobozují od tíhy života, kdož se jím uvolňují z dočasných pout a přenášejí na onen svět. Pro celé obyvatelstvo však je to neustálá můra, je to jakési nekonečné »peklo« anebo nanejméně »oči-

*) List nanejvýš klerikálně zpátečnický. *Pozn. red.*

**) My ovšem to chápeme — vždyť jsme nedávno měli proslulý případ Judův! *Red.*

***) Přednášku tu měl jsem ještě před rozehnáním dumy Nyní na některé zásadní věci pohlížím jinak. Poměrný optimism musil ustoupiti rozhodnému pessimismu. Tuto změnu naznačuji do jisté míry v doplňujících číslovaných poznámkách.

stec«; do »ráje« však jest ještě nesmírně daleko. To, nač pohlížíme v Rusku, vleklo se chronicky přes 40 let, ba vlastně mnohem déle. Je to nyní jen ostrá krise choroby, vyvolané vojnou a okolnostmi s ní sdruženými.

Z chaosu horečných záchvatů a nejrozmanitějších snah vyplývají dva hlavní proudy: živelné hnutí, neuvědomělé, zachvacující celou společnost, a vedle něho hnutí uvědomělé, vtělené v některých stranách a v parlamentě.

Skoro celá společnost jest nasycena nenávistí, nenávistí ke svým nepřátelům, náležejícím buď k jiným stranám, buď k jiným třídám či skupinám společenským. Tato prudká nenávist, tato zlověstná nálada, vyjádřená tak znamenitě ruským slovem »čelověkonenavistničestvo«, dostupuje nejvyššího napětí u obhájců starého řádu, u obranců »samoděržaví«, »pravoslaví« a »národnosti« velkoruské. Oni jsou to, kdož pořádají proslulé »pogromy«, které způsobují stydnutí krve v žilách při pouhé vzpomínce.

Značná část obyvatelstva věnuje se sportu vzájemného hubení. Palmu prvenství v něm odnáší »ozbrojený lid«, poštvávaný svými vůdci, totiž divoké, rozzuřené žoldáctvo, tak zvané »christoljubivoje vojinstvo« cara veškeré Rusi, považující dnes všecky obyvatele za zvěř, na kterou lze beztrestně pořádati honby.

Toto ničivé šílenství nedosahovalo by takového stupně, kdyby pro ně po věky nebyla připravována příhodná půda, Hlavním činitelem, připravujícím dnešní zdivočení, byla nauka »svaté historie« křesťanů a židů. Drobné, neustálé štvaní proti jinověrcům, obsažené v »pravdách zjeveného náboženství«, jakož i v příslušně preparovaných »dějinách vlasteneckých«, znamenitě připravovaly mysli k přijímání hesel antisemitských a jiných jim podobných, k horlivému upravování a uskutečňování nenávisti bližního, jíž černé houfce říkají »láska k bližnímu«.

Vláda chutě kořistí z této ničitelské nálady, pouští uzdu citům nenávisti, aby odvrátila pozornost od svých vlastních činů a od věcí zásadních. Představitelé vlády nepořádají vždy sami »pogromy«, ale vždy vítají vykonané činy zločinců, jež stále odměňují aneb jichž v nejlepším případě aspoň netrestají.

Jaké tedy máme před sebou bojující síly, neuvědoměle i uvědoměle zužitkovávané zápasícími mocnostmi?

Nuže: na jedné straně vidíme buď fanatismus náboženský a rasově národní i megalomanii státní ve spojení s obavou o ztrátu privilejí a o ztrátu braní úplatků, buď fanatismus strannický ve spojení s touhou po vyniknutí — na druhé straně cit spravedlnosti a obětavost, kromě toho pak dobře pochopený vlastní zájem do vzdálené budoucnosti.

Tak zvaní »socialisté« jdou tu mimovolně ruku v ruce s tím, co se nyní nazývá ruskou »vládou«. Pravím »tak zvaní«, neboť skuteční socialisté s Plechanovem v čele dobře chápou stav věcí a podporují snahy osvobozenské. Tak zvaní »socialisté« ruští jsou prostě anarchisté, křiklouni a buřiči; z části jsou to lidé ctižádostiví a krvelační. Neboť jaká jsou jejich hesla?

»Kdo není s námi, jest proti nám a toho zničíme na prach« — heslo, praktikované s neúprosnou urputností i nynější ruskou vládou.

»Vyjmouti většinu Ruska z práva a odevzdati ji na soud lidu« — t. j. rovněž právě zásada, která řídí kroky nynější ruské vlády, jejíž ohloupená, bezuzdná a rozvzteklená armáda jest právě tím »soudícím lidem«.

Konečně heslo »diktatury proletariátu« má vlastně za účel zavedení diktatury hrstky ochlokratických tyranů. Oceňuji-li mravní hodnotu »diktatury proletariátu« a srovnávám-li ji s diktaturou Trepova a jenerál-gubernátorů vůbec, prohlašuji bez váhání, že právě se stanoviska ethického dávám přední místo diktatuře jenerál-gubernátorů. Tu aspoň hned vím, s kým jest mi jednati: když kat, tedy kat, a od kata nic nežádám. Při »diktatuře proletariátu« však pod rouškou různých vzletných frází a osvobozenských hesel ukrývá se také jen kat a nic víc. »Diktatura proletariátu« obsahuje lež a klam, jichž jest prosta diktatura patentovaných katů státních.

Tito státní kati opírají se jen o armádu a vůbec o brutální sílu. Ale mohou-li dlouho spoléhati na armádu?

Ruská armáda jest dnes nanejvýš zanarchisována a zdemoralisována. Není ruské armády. Obyčejně armáda »civilisovaných« států jest zorganisovaný, poslušný zástup, určený k zabíjení a ničení. V nynějším Rusku jest to prostě obyčejná zanarchisovaná, zdesorganisovaná banda zbojníků, lupičů, zhoubců a násilníků. Je to šílenec s mečem v ruce.

Zdali se podaří přinutiti jej, aby se vzpamatoval?

O tom třeba pochybovati, zvláště obrátíme-li pozornost na strašný mravní úpadek vojáků a ještě více důstojníků. Cynismus těchto pánů jest až imponující. Chlubí se svými zločiny jako nevím jakými hrdinskými činy. O honbách na lidi, jež pořádali, vypravují s takým uspokojením a s takovou pochoutkou, jako obyčejní lovci vypravují o honbách na obyčejnou zvěř.

Pamětihodny jsou »hrdinské činy«, vykonané v Moskvě a u Moskvy semënovským plukem carské gardy (v němž — mimochodem řečeno — slouží asi 20% Poláků).

Na jedné stanici moskevsko-kazaňské dráhy několik takových »hrdinů« s důstojníkem v čele vtrhlo do obydlí více než šedesátiletého hluchého starce Voroniče, který se dokonce zaradoval z příchodu vojáků, domnívaje se, že jej ochrání před možným vpádem zlosynů. Na povel důstojníka »v štyki jego!« zdvihli jej vojáci na bodácích. Chtěli totéž učiniti s jeho ženou, ale zanechali toho, neboť ta hrůzou padla opět v zuřivou šílenost, z níž se nedávno před tím vyléčila v blázinci.

V jisté petrohradské společnosti mičman, t. j. mladší námořní důstojník, který se dobrovolně súčastnil »kárné výpravy« (karatěl'naja ekspedicija) v Pobaltí, chlubil se, že v jakési vsi vlastnoručně zabil 16 lidí jen za to, že se k němu vzdorovitě chovali.

V jiné opět společnosti byl nižší důstojník semënovského pluku. Při večeři začal vyprávěti o svých »hrdinských činech«. Jak tvrdil, zabil

vlastní rukou v Moskvě a na stanicích dráhy moskevsko kazaňské 40 lidí. Možná, že přeháněl a udal příliš vysoký počet »zvěře«, kterou zabil; ale to jest obyčejná slabost myslivců, kterou musíme mu odpustiti. Leč dále.

Pochlubiv se skvělým výsledkem své honby, ukázal přítomným nádherný brillantový prsten.

»Víte, jak jsem k tomu prstenu přišel?«

Na tvářích posluchačů znamení otázky.

»Takto: V domě bohatého továrníka, který utekl z Moskvy před revolucí, konali jsme prohlídku. V jednom pokoji našli jsme velký kufr, ovšem zamčený. S počátku obávali jsme se jím hnouti, domnívajíce se, že jsou v něm snad bomby a jiné výbušné věci. Po krátkém váhání zvítězila zvědavost: Ničevo! Do toho, hoši! — Vojáci otevřeli kufr bodáky. V něm byl menší kufřík, jejž rovněž bodáky otevřeli. Konečně objevila se ozdobná, drahá skřínka, rovněž zamčená. I ta povolila síle bodáků, a když jsme ji otevřeli, spatřili jsme množství drahých kamenů. Rozdal jsem je vojákům a tento prsten, nejkrásnější ze všeho, jsem si ponechal.«

Jméno toho důstojníka jest mi známo. Jest — jako ostatně všichni důstojníci pluku semënovského — vyznamenán řádem. Že vyprávěl o těchto svých činech, není nic divného. Mnohem divnější jest, že nalezl tolik ochotných posluchačů, kteří jej vyslechli pozorně a s přisvědčujícím úsměvem.

Děsivá jest mravní otrlost značné části ruské společnosti. Lidé, platící za řádné a poctivé, obcují s těmito vražedníky a lupiči, sedají s nimi u stolu, a dámy, flirtující dokonce s revolucí, tančí s nimi, něžně se k nim vinouce při valčíku.

Společnost, chovající úctu k sobě samé, měla by absolutně boykotovati uniformované zločince. Po vyznamenání účastníků »kárných výprav« jest hanbou nositi ruské řády.

* * *

Žijeme velkou dobu dějinnou, dobu revoluční. Její bouře, její obrovský rozmach očisťuje atmosféru, vyjasňuje situaci. Charakteristickým příznakem takové doby jest úplná upřímnost a opravdovost pracovníků, v ní súčastněných. Vždyť i onen bezpříkladný cynismus zhoubců a ničitelů jest jedním z projevů bezohledné opravdovosti. Avšak o tuto opravdovost mi nejde.

Mám na mysli opravdovost ruských stran, ať »levých« či »pravých«, ať těch, které směřují k svobodě a právnímu zřízení, či těch, které hájí strašný chaos a bezpráví, zovoucí se »samoděržavím«. Karty jsou odkryty — nikdo se neskrývá se svými záměry.

Je to vysoce ethická stránka současného hnutí. V takových dobách převratu, v dobách historického významu ethika zásad má vrch nad oportunismem.

Současný historický moment po jeho světlé stránce zhušťuje v sobě strana konstitučně-demokratická (K.-D., kadetů) čili strana svobody lidu, která měla v dumě převahu. Základem její činnosti jest ethika, a to ne

proto, že strana ta jest opravdovou a upřímnou,*) nýbrž především proto, že jest mravně čista jako žádná jiná. Neposkvrnila se žádným štvaním, podpichováním a rozséváním nenávisti.

Důkazem toho mimo jiné jsou petrohradské volby do státní dumy, jichž jsem se dosti činně súčastnil. Na žádné z agitačních schůzí žádný člen této strany nehlásal hesel nenávisti nebo třeba jen výlučnosti národní a náboženské. V počet kandidátů volitelství strana k.-d. pojala značné procento Poláků a Židů. Teprve z vlastní iniciativy, nechtíce drážditi vlastence z jiných stran, Poláci a Židé vyškrtli sami sebe, tak že jen část jich pozůstala v kandidátní listině, která také úplně prošla. Ze šesti poslanců do dumy, zvolenýeh v Petrohadě, jest jeden Polák (prof. Pietražycki) a jeden Polák-Žid (žid z Varšavy), advokát Vinaver — byli zvoleni proto, že strana k.-d. nedbala národního a náboženského původu kandidátů.

* * *

První ruský parlament stal se z nutnosti konstituantou čili shromážděním ústavodárným. Zůstavuje pouze dědičného panovníka, jinak všecko od základů mění, zaváděje zcela nové zásady do společensko-politického života Ruska.**)

V návrzích zákonů, dumou sestavovaných, našly výraz i neuvědomělé skoro, čistě elementární touhy utýrané společnosti, i uvědomělé a jasně vymezené požadavky.

Jedním z požadavků bylo zrušení trestu smrti čili právní vraždy, praktikované nyní s nebývalou hojností. Mezi motivy tohoto požadavku zasluhuje vytčení důvod ad hominem, vyslovený, nemýlím-li se, poslancem Lednickým (Polákem): »Pánové, vládnoucí nyní Ruskem, měli by přistoupiti na zrušení trestu smrti již ze zřetele na sebe samy, neboť za změněných okolností mohou se sami octnouti v počtu obžalovaných, jimž by hrozil trest smrti.«

Následujícím požadavkem, který musí být dumou nezbytně učiněn, jest požadavek soudu nad státními zločinci, nad zločinci, kteří tolik lidí buď vyhladili, buď strašně jim ublížili, kteří tolik lidského majetku zničili. Tedy soudu nad účastníky všech »výprav kárných«, nejen nad důstojníky, ale i nad vojíny, kteří, konajíce očividné zločiny, nemají práva odvolávati se na vojenskou disciplinu; dále soudu nad gubernátory, policejmejstěry atd., kteří pořádali pogromy a jiná bezpráví; konečně soudu nad ministry, kteří, jestliže neměli bezprostřední účasti v pořádání pogromů a jiných podniků podobného druhu, tedy přece jen že nevolali zjevných zločinců k zodpovědnosti, nýbrž naopak ještě je odměňovali a favorisovali. (Dokončení.)

(Petrohrad.)

---

*) Této naprosté upřímnosti a opravdovosti strany konstitučně demokratické nemohli nikterak pochopiti poslanci z král. Polského, vyšlí ze strany národně demokratické. Ani p. Stolypin a jiní zástupci nynější ruské vlády nevěří v upřímnost kadetů, podezřívajíce je zejména z toho, že jen zdánlivě se vyslovují pro konstituční monarchii, kdežto vlastně směřují k republice. V tom mimo jiné spočívá tragika nynější situace.

**) Tyto blahé záměry byly zničeny státním převratem, t. j. aktem násilí, vykonaným na dumě dne 9. (našeho 22.) července.

DOPISY.

Z Krakova.

19. září 1906.

(Halič vůči událostem v království. — Otázka samostatnosti. — Vědecké sjezdy. — Výroční sjezdy haličských spolků. — Nové budovy.)

Halič vůči událostem v království chová se vyčkávavě, a řekněme přímo: až příliš klidně. Denníky ovšem jsou přeplněny zprávami z království a Ruska, dojmům přístupná část intelligence ovšem s utajeným dechem a tlukoucím srdcem denně se pídí po telegramech z Ruska, ale po nějakém vření v davech není stopy. Není živelných, spontanních demonstrací, vyvolaných zprávami o násilnostech a vraždách ruské vlády, není u veřejném mínění rozhodně převládajícího proudu pro revoluci v království. Proud ten mizí v novinářských sporech, v strannickém osvětlení událostí, v místních záležitostech denních a v záhadách velké politiky. Politické a celní hranice rozdělily nás bohužel tak dokonale, že třeba teprve s obtíží buditi v srdcích vědomí sounáležnosti k jedné matce Polsce a vykládati, že záležitost království dotýká se nás stejně blízko, jako volební reforma v Rakousku.

Přes tyto nepovzbuzující příznaky jsou politikové, kteří věří, že nynější vichřice musí se skončiti samostatností Polska, jsou ideologové, vyhledávající základy, na nichž by bylo lze docíliti užšího styku zemí polských. V Zakopaném měl před několika nedělemi posl. Daszyński zajímavou přednášku »O revoluční taktice v Polsku«, v níž mluví o konečném cíli revoluce a naznačil, že jím jest samostatnost Polska. Kdo ví, snad to učinil příliš předčasně, neboť žádná strana v království tak určitě tuto věc nehlásá, ale vyjádřil dojista tajné přání každého Poláka. Otázkou: »samostatnost či autonomii?« zabývá se anketa evropských politiků a učenců, vedená na podnět krakovského radikálního měsíčníku »Krytyka.« Vyslovuje se v ní mnoho slov sympathie a uznání polskému národu, ač Evropa vůči prolévání krve toho národa urputně a vytrvale mlčí. Konečně i s jiné, nepolitické stránky pokusila se otázku tu osvětliti Dr. Zofja Daszyńska-Golińska v přednášce, kterou měla v Zakopaném a tudíž před obecenstvem ze všech částí Polska. Snažila se ukázati, zda by zemím polským hrozil hospodářský úpadek v případě, že by její sousedé — Rusko, Prusko a Rakousko — pustili ji ze své pečlivé ochrany. Je to otázka významná, neboť přízrak hospodářského úpadku v případě osamostatnění království od Ruska zadržuje nejeden smělý sen. Až práce ty vyjdou tiskem, podáme o nich obšírnější zprávu.

Zatím pospolitost národní projevuje se jako dříve ve společných pracích vědeckých, kulturních a sociálních. Z nutnosti připadá v tom vůdčí úloha Haliči, kde máme jediné své university, Akademii Umiejętności a kde vědecká práce, zejména z oboru historie a literatury, dochází podpory. Takové sjezdy mají netoliko význam národní a společenský, ale stávají se i podnětem k pracím vědeckým, což dokázal velký ruch v badání dějin a literatury, vyvolaný před několika lety sjezdem k uctění památky Jana Kochanowského. K uctění 400-letého výročí narození Mikuláše Reje z Nagłovic — znamenitého spisovatele polského, humanisty, hlavy tehdejších našich protestantů, zástupce osvícené šlechty

bujně vyvinutého individualismu, vymykající se autoritě církve a krále — konal se v Krakově sjezd učenců ze všech částí Polska. Sjezd počal 1 července, trval tři dni a přinesl opravdu vážné výsledky vědecké. Vědecká badání o Rejovi i populární literatura o něm byly znamenitě rozhojněny. Především souborným vydáním jeho děl, uspořádaným vzorně i co do věrnosti, i co do úplnosti. Přísně vědecké práce zabývají se jazykem i slohem Rejových spisů, jejich originálností, badáním vlivů duševních, náboženských i literárních, které působily na autora »Zwierciadła«, konečně obyčejově-společenského pozadí, na němž Rej vystupuje jako spisovatel i člověk. Al. Brückner už před rokem vydal obšírnou, znamenitou práci o Rejovi, duševní profil Rejův nakreslil Chlebovski, Akademie Umiejętności vydala zvláštní svazek rozprav třídy filologické, věnovaný literatuře XVI. věku. Populární literatura o Rejovi rozhojněna Janikem, Pieniążkem, Plenkiewiczem a Kwiatkowským. Na sjezdě samém přetřásána řada velmi důležitých otázek vědeckých i jednání o stavu vědy o politice XVI. stol. (prof. Finkel ze Lvova) a o literatuře té doby (prof. Kallenbach ze Lvova, nástupce P. Chmielowského na stolici universitní). Referát prof. Grabowského obíral se náboženskou literaturou té doby, prof. Abrahama stavem zákonodárství církve polské v době povstání reformace, prof. Balzera badáním práva polského se zřetelem k jeho dějinám v XVI. stol. Rozpravy byly vřelé a žeň z nich pro speciální vědu hojná. Kromě toho sjezd rozřešil aneb aspoň hodně ku předu posunul velmi důležitou otázku ustálení polského pravopisu. Sekce pravopisná radila se za předsednictví prof. J. Baudouina de Courtenay z Petrohrohradu a za účasti Ad. A. Kryňského z Varšavy (obou hlavních hlasatelů reformy pravopisné u nás), i vydala aspoň řadu pokynů, jimiž se má říditi veřejnost a jimž se má přizpůsobiti i škola. Při rychlém přetváření, jemuž podléhají moderní jazyky, objevují se stále v každém jazyce různé pochybnosti pravopisné; Poláci však při svém politickém roztříštění musí více než jiní národové dbáti odstranění všelikých pochybností a všelikého kolísání, jež by porušovalo i jednotu jejich v literatuře.

V nejbližší době budeme míti v Krakově jiný vědecký sjezd. Ve dnech 1.—5. října sjedou se do Krakova právníci a ekonomisté z celého Polska; kromě různých otázek právnických bude se na sjezdě jednati o důležitých pro nás otázkách parcellace velkostatku a o palčivé otázce vystěhovalectví.

Kromě všepolských sjezdů vědeckých měli jsme sjezdy haličských kulturních a osvětových spolků. Spolky, věnované osvěcování a uvědomování lidu v Haliči, zasahují často svou působností i do Slezska, ba i do života polské emigrace. Po městech, městečkách a vsích povstávají místní kroužky (koła), které v rámci účelů spolkových spravují se autonomně a nejvyšší instanci spatřují ve výročních sjezdech delegátů. K takovým spolkům náleží Towarzystwo Szkoły Ludowej, Eleuterja a rolnické kroužky (kółka rolnicze).

Takové sjezdy mají ohromný význam pro oživení naší provincie: vzněcuje se jimi ruch myšlenkový a závodění v činnosti společenské, neboť již volba místa sjezdu vyznačuje jaksi uznání jeho zásluh na poli cílů spolkových. Nejčetnější a nejsilnější z uvedených spolků jest beze vší pochybnosti Towarzystwo Szkoły Ludowej (T. S. L.), založené

svého času básníkem Asnykem. Nemůže se sic měřiti s českou Ústřední Maticí Školskou, s níž má podobné cíle, ale má přece již 60 místních odborů a kolem 60.000 členů. Letošní sjezd přivedl 200 delegátů do Przemyślu a byl zahájen odesláním telegramů bratrským, nově založeným institucím »Matici Školské« (Macierz Szkolna) v království a »Osvětě« (Oświata) na Ukrajině, jakož i jmenováním Konrada Prószyńského (Promyka) čestným členem. Promyk jest již 25 let redaktorem »Gazety Świąteczné«, lidového časopisu ve Varšavě — kdo zná poměry v ruském Polsku, dovede oceniti množství práce a vytrvalosti, potřebné k takovému dílu. Promyk je také autorem čítanky pro samouky, jež byla uznána za nejlepší práci toho druhu v paedagogické literatuře světové. T. S. L. obíralo se letos otázkou zakládání burs pro nezámožnou studující mládež, kterou zamýšlí vzíti pod svou ochranu; je to otázka velké důležitosti — vždyť celé zástupy chudých synků selských a dělnických hrnou se do středních škol.

Sjezd »Eleuterie« v Tarnově ukázal, že tento protialkoholistický spolek, trvající sotva 4 léta, má za tu dobu již 29 místních odborů a kolem půlpáta tisíce členů. Vydává časopis »Wyzwolenie« a rozvíjí na naše poměry velmi váznou agitaci publikacemi i přednáškami. Na sjezdě jmenován čestným členem prof. Benedykt Dybowski.

A nyní několik slov o sjezdě »rolnických kroužků« (kółka rolnicze), které se u nás v poslední době znamenitě množí a vzmáhají, zastupujíce u nás vesnické kooperativy, které jsou dosud v počátcích. Rolnických kroužků jest již 1189 s 52.922 členy v 72 okresech. Hlavní činnost »kółek« tvoří zakládání krámkův (900), které po vsích soustřeďují drobný prodej; jejich peněžní obrat dostoupil již $6^1/_2$ mil. korun ročně. Správa »kółek« sprostředkuje také koupi hospodářských strojů, obilí, mouky, uhlí, čímž působí na ceny nedopouštějíc, aby na vsi vystoupily příliš vysoko. Sjezd konal se v Jaroslavi za účasti 3000 členů. Poněvadž členy jsou hlavně rolníci, svědčí to čestně o velkém zájmu našeho lidu o tuto důležitou instituci. »Kółka rolnicze« mají obor působnosti velmi široký. Tvoří to jejich sílu, poněvadž těžko jim jest dosíci pružné organisace. Zdarem provázena jest práce ryze rolnická, totiž zdělávání zkušebných a pokusných pozemků. Takových pokusů na půdách osvícenějších rolníků provedeno na 508 na polích a 96 na lukách. Správa pořádala rolnické kursy, badání pozemků, udílela rady různého druhu, nabádala k vedení intensivních odvětví hospodářství (mlékařství, zahradnictví) atd.

X. Y. Z.

Z Petrohradu.

6. (19.) září.

(Rozčilení. — Vojsko. — Otázka selská. — Svazy »skutečných« Rusů.)

O nových událostech víte z novin: každého dne přinášejí obvyklou porci trestů smrti, výstřelů podél ulic i napříč, loupeží, požárů atd. O názvy měst a vsí, které jsou jejich jevištěm, nejde — kdo by si je všecky pamatoval? V celém Rusku děje se nyní totéž — a to stačí.

Rád bych psal o náladě, která přec musila vzniknouti jako výsledek vlády nynějšího »ministerstva upokojení a reforem«. O, ano, máme náladu! Budeme na ni pamatovati do smrti — a odkážeme do-

jista její stopy ustrašené fantasii nejen básníků a myslitelů, ale nejobyčejnějších »požívačů chleba«.

Nadchází půlnoc, průměrná hodina k odebrání se na noční odpočinek v Petrohradě — a tu jako příšera přichází myšlenka, že právě v této době v půl tuctu měst v noční temnotě podzemních i nadzemních vězeňských cel míjejí poslední chvíle odsouzenců... Probouzíme se v noci — a opět myslíme, že v té chvíli snad již je vyvádějí na místo popravné... A ty předsmrtné noční, několikahodinné jízdy! Z Petrohradu na pustý, temný ostrov Šliselburský, do pusté, tmavé, ohromné pevnosti vezli tak na smrt mladistvou, útlou brunetku, Zinaidu Konopljannikovou. Na jižní, skalistý ostrov Berezaň vezli loni podobně Schmidta a tři námořníky. Poslední rozloučení Mazurina s rodiči a sestrami dvě hodiny před smrtí dálo se v Moskvě v podzemním vězení. Poslední prosba, vyslovená popu: »Řekněte matce, že umírám klidně,« zazněla z jeho úst již pod sloupem, na němž mělo za chvíli se zahoupati jeho krásné, silné tělo... Ale v těchto případech užívá se aspoň zmodernisované odvěké zásady: oko za oko, zub za zub. Leč nálady siedlecké a předchozí, jim podobné, i budoucí jejich kopie, při nichž mučeny děti, prosté ženy, mučeno všecko obyvatelstvo — v jakém pekle ty hledají své analogie?

Mezi ruským lidem prý se čím dál více vzmáhá přesvědčení, že již nadešly »poslední časy«, že se blíží hodina Antikrista a posledního soudu. — Opravdu hemží se u nás plno domorostlých Antikristů »lubočného vkusu«, ale máme dojem ne soudu, nýbrž jako bychom bez jakékoli spravedlnosti a soudu seděli už na dně pekel.

A přece teprve v této katovně, uprostřed tohoto bezpočtu nepravostí a hříchů — docházíme k citu úcty, ba podivu k lidstvu. Stále nová a nová jména, stále nové a nové obětavé ruce chápou se krví zbrocených praporů!

Dvě velké hromadné síly, dvě velká X: vesnický lid a vojsko, jsou v nynější chvíli ve stavu nejasném, Mluví se také o nich nyní spíše jako o předmětu, než o činném živlu.

O vojsku mluví se nyní velmi mnoho, čehož příčinou jest úsilná péče, kterou o ně projevují jednak strany revoluční, jednak vláda. První krmí je brožurami, proklamacemi i přesvědčivějšími důvody o bídě jejich rodin ve vyhladovělých vsích — druhá přidává ke kasárním obědům nové a nové druhy kaší, zvětšuje porce masa, cukru a čaje, ale hlavně posílá plukům efektní sumy za každé »usmíření« vzpour, jako v Kronštadtě, Sveaborgu atd. Zkušení vojáci, mluví-li upřímně v kruhu svých nejbližších, tvrdí, že žádná strana nemůže počítati s přílišnou jistotou na tu hrubou sílu. »Naše vojáky lze pohnouti na dva dni v kterémkoli směru; dnes budou vraždit nás, zítra naše protivníky. Vojáci exrevolucionáři za několik dní po výbuchu plazí se po kolenou, prosí úpěnlivě o milost a jsou hotovi ‚usmiřovati‘ jiné.« Jeden z velmi známých admirálů, vracející se z pohřbu důstojníků, zavražděných na parníku »Pamjať Azova«, pravil, že nyní na svých lodích cítí se v mnohem větším nebezpečí, než u Cušimy. »Nevím, zda plavčík, který přede mnou dnes na palubě salutuje, zítra mě nestřelí anebo nezabije pažbou.«

Tohoto podzimku vzbudil všeobecnou pozornost neobyčejný nával abiturientů a studentů rozmanitých učilišť — do vojenských škol. V nedůvěře v tu nenadálou lásku k militarismu byly odmítnuty všecky jen poněkud podezřelé přihlášky. V samých hnízdech loyalnosti, ve školách junkerských atd., zatím tedy nehrozí mor propagandy. Ale tytéž cesty, jakými se přenášejí všeliké choroby infekční — vzduch a styk s nakaženými — existují dojista i pro ně.

Co se týče sedláků, ti jsou, jak známo, okem v hlavě celého Ruska. Všichni se radí a sní o jejich blahu, všecky tábory s nadějí nebo bázní sledují proces povstávání budoucího Ilje Muromce z dosavadního povijanu — a zatím nešťastné oko cítí, že jest mu pořád strašně zle a že mu selhávají všecky naděje.

Nejvíce nadějí skládal v dumu. Odstranili ji před jeho očima. Požáry panských stodol zdají se býti signálem nálady — ale nikterak nezmenšují bídu a nouzi sedlákovu. Umínil si tedy, že nyní na podzim nedá rekruta. »Ani jediného vojáka nedáme, ať v celém vojsku zůstanou sami blahorodí důstojníci, neboť starší vojáci přec také nebudou chtíti ve službě setrvati přes povinnou dobu,« říkali všeobecně mužíci, otcové budoucích rekrutů. Ale ministerstvo reform vydalo již nový zákon: za nedostavení se k vojsku čeká mladíky 6—7 let »kátorgy« — kdežto podle dosavadních zákonů třeba opětné sběhnutí skutečného vojína trestáno j es nanejvýš třemi léty služby v kárných oddílech. Uvidíme, jaké budou následky nového zákona.

Na druhé straně, jak známo, »ministerstvo reform« podává důkazy své péče o dobro vsi a ohlašuje celému světu efektní reformy agrární. Odstraní-li se však mlha efektu — scvrkají se nové sliby na minimum. Podle velmi skrovných výpočtů odborníků k uspokojení nejnutnějších jen potřeb selského lidu říše bylo by zapotřebí 35—40 milionů děsjatin půdy. Proto agrární projekt kadetů, maje na zřeteli tato čísla, opíral se nejen o pravděpodobné odevzdání sedlákům těch státních, apanážních a j. pozemků, jež vláda nyní konečně chce odstoupiti k tomu účelu, nýbrž i o nevyhnutelné nucené vyvlastnění značných pozemků soukromých, ovšem za slušnou náhradu. Nynější reforma vládní vyvolává tím ostřejší kritiku, že netoliko množství půdy, jež má nasytiti agrární hlad, jest šestkrát menší, než nejskrovnější racionální výpočet (pouze 6—7 mil. děsjatin), ale že jest reforma rozvržena na řadu let a že má být realisována pomocí takových orgánů místních, které nedovedou říditi se obecnými potřebami rolníků, nýbrž pouze ohledy místními. Co do konečného výsledku není těžko předem viděti, že v jistých místech opatří si sedláci lacinou koupí půdy nazbyt, kdežto v jiných dřívější nouze potrvá nadále — a jediným výsledkem té operace bude, že velké zásoby orné půdy budou s hlediska státního hospodářství zmařeny.

Proto jest i v lidu velké sklamání — přes chvalořeči lidí »blagonadežných«. Dokonce i velmi pravomyslný »kresťjanskij monarchičeskij sojuz« se rozpadá, neboť členové jeho doslova z něho utekli.

Za to rozličné jiné »svazy skutečných Rusů«, jichž jest na tucty, ale které všecky jsou za jedno pod týmž heslem — otroctví duší

i těl, ba i katování těchto v pogromech před »soudy« i po nich —, roztahují se každým dnem více, naplňujíce ovzduší svými zaklínáními a výzvami. V nynějším meziaktí, kdy jsou přinuceni k mlčení Rodičev, Nabokov, Petrunkevič, Lednicki, kdy »svoboda tisku« pojímá se tak, že jest každého dne zastavováno na tucty listů — rozléhají se po celé Rusi výkřiky řečníků z »Russkéko sobranija« (Engelhardtova) a monarchistů z kategorie Puriškeviče, hr. Konovnicyna a j., horšících se proto, že válečné polní soudy dávají odsouzence hned věšeti, kdežto by jim měly před tím dát tahati žíly, napínat je na skřipec a pod.

Nevím dosud, kde se bude konati sjezd kadetů. Nevím ani, jak velké jsou naděje té strany při volbách. Ale tolik jest jisto, že naděje reakcionářů na »upokojení národů« cestou zastrašení společnosti neslýchaným terrorem — mohou se ukázati velmi klamnými. Třeba že »průměrný občan« mezi oběma terrory, shora i zdola, nadobro ztratil pocit bezpečnosti, bojí se vlády a straní se také anarchistických projevů revoluce v dnešní její podobě — přece se nedá přesvědčiti, že dříve bylo dobře a že mu není zapotřebí dumy aniž konstituce.

V hrozných dobách nynějších máme jedině z toho potěšení, že mládež konečně po tak dlouhé přestávce vrátila se do universit a ústavů — zda na dlouho, těžko prorokovati. *Novyj.*

Z Chorvatska. 23. září 1906.

(Glossy k volbám. — Nová vláda. — Koalice. — Volby v číslicích. — Organisace stran. — Sokolský slet. — Výtržnosti v Rjece a Zadru. — Výstava v Sofii.)

Květnové volby — o kterých jsem mluvil v loňském ročníku — odpravily pověstný režim bána Khuena Hédervária, a to byla jejich nejlepší, a možno také říci, nejpositivnější stránka pro každého poctivého a pokrokového vlastence. Třebas tedy i nejstřízlivější lidé jásali nad tímto výsledkem — a kdo znal tento režim, úplně to pochopí — přece po tomto jásotu, po klidném a všestranném prozkoumání všech zjevů a příběhů, musíme konstatovati také dost stinných stránek. Především: stačilo jen, aby docela neorganisovaně hlasovalo několik tisíc úředníků a odvislých lidí oposičně — a již padl systém! Není v tom hrozná obžaloba pro nás?! Třiadvacet let těch několik tisíc klidně snášelo tento režim, slepě proň hlasovalo — a pozor: byli to naši lidé, krev z naší krve, kteří otrocky hlasovali pro nestvůry hraběte Khuena! Třiadvacet let to trvalo, než se rozpomněli, že přece jsme v ústavním státě, kde každý občan má volnost přesvědčení. A tento fakt je tím smutnější, poněvadž to byli v první řadě společní, tedy většinou maďarští a od společné vlády odvislí úředníci, kteří dali impuls a propagovali myšlenku svobodných voleb! Teprve potom se vzchopili také naši domácí synové, úředníci autonomní, Chorvaté a Srbové. A úředníci společné vlády taktéž by nebyli hlasovali oposičně, kdyby nebyli dostali od nového koaličního ministerstva, v první řadě od ministra obchodu Kossutha, pokyn a výnos, že mohou hlasovati podle svého přesvědčení bez újmy na svém postavení. V tom je smutný pro nás fakt: vždy musí přijít

na nás impuls, rána, příklad z ciziny, vždy musí teprve působiti vliv vnější, abychom o krok postoupili vpřed. Ze sebe, ze svého nitra, ze svých tradic a nacionálních prvků nikdy nedovedeme čerpati, těžiti, tvořiti. Tedy jen vlastně blahovůli Kossutha a jeho kollegů máme děkovati, že byl povalen pověstný režim a zničen chytrácký plán bána Pejačeviće a jeho věrných, podle něhož byli bychom na další řadu let povaleni v nejhorší politickou a kulturní reakci.

Další stinnou stránkou byl velký počet zvolených poslanců nejhorší a nejbídnější strany, jež sice hrdě nese jméno Starčevićovo, ale dnes nejlepší jeho zásady šmahem opustilo pod vedením chytráckého pokřtěného žida F r a n k a. Jest veřejným tajemstvím, že Frankovci nikdy by nebyli v tak velikém počtu — 19 poslanců — vešli do sněmu, kdyby jim maďaroni, volíce »menší zlo«, nedali svých hlasů v pochybných okresích, kde maďaronský kandidát neměl jistoty, a »frankovac« stál tedy proti koaličnímu »resolucionaši«. Destruktivní činnost strany Dra Franka stává se čím dál zjevnější, byť tato strana ze začátku pro forma podporovala v některých otázkách ve sněmu koalici. O další této činnosti ještě leccos uslyšíme.

Malá, ale zlověstná věc poprvé se vyskytla při těchto volbách: poprvé zaklepala také u nás n á r o d n o s t n í o t á z k a na naše dvéře, za nimiž jsme tak bezstarostně dřímali. Byli to naši kolonisté Němci, kteří ve svém největším městě (Rumy) postavili svého kandidáta Němce, starostu Riestera a — na prvý ráz skvěle zvítězili! A tak poprvé sedí v našem sněmě výstražný »divoký«, vypěstovaný pod minulým režimem, jako memento pro naši národnostní práci v budoucnosti. Bude ta práce tím naléhavější, poněvadž Němci vystupují den ode dne směleji; v Rumy již strhli zemský, chorvatský prapor, roztrhali všechny plakáty sokolského sletu a provokují chorvatskou menšinu veřejně. Že jim v tom přizvukuje i vůdce zemunských Srbů, advokát Babić, jen z nízké a lokální zášti vůči zemunským Chorvatům, jest zjev, který dokazuje, že o t á z k a s r b s k o - ch o r v a t s k á není ještě pronikavě řešena, a že k šťastnému řešení Srbové musí ukázati aspoň tolik dobré vůle, jako Chorvaté. Podotýkám výslovně, že nízké útoky advokáta Babiće neodsoudil žádný srbský orgán, ba jeho žurnál, v němž vystupuje proti Chorvatům a hájí »zájmy« Němců, prohlásila srbská radikální strana — za svůj! Vůči bratrskému jednání Chorvatů, kteří sami zvolili sekčním šéfem vnitra a předsedou sněmu Srby — divně to vypadá.

Při posledních volbách příliš často mluvilo jen p l a n é n a d š e n í, jen p r á z d n á a v e l k á h e s l a — proto také dost výsledků vděčíme jen náhodě a ne promyšlené, soustavné práci. A proto také nyní přišlo náhlé vystřízlivění, jež někdy přechází již v otevřenou nespokojenost a příklonění k planým slibům Frankovců — poněvadž se přes noc nemohlo splniti vše, co horkokrevná a rozpálená massa očekávala na základě těch hesel a nadšení.

A konečně: výsledek voleb byl potud osudný, že ž á d n á s t r a n a n e m ě l a r o z h o d u j í c í, s p o l e h l i v o u v ě t š i n u ve sněmu. Koalice srbských a chorvatských stran převzala sice úlohu vládní strany, poněvadž brzy po volbách se maďaronská strana oficielně rozešla, avšak

přece při hlasování byla odkázána na benevolenci strany Frankovy. Proto také sněmovní zasedání trvalo jen několik dní, pokud byly vykonány volby do peštského sněmu. A vykonány byly — chytrácky. V tom se koalice osvědčila jako velmi diplomatická. Poněvadž Frankovci podle svého úzkoprsého státoprávního programu »do Pešti nejdou« a koalice sama neměla 43 poslanců, maďaronů pak nikterak voliti nechtěla: chytře zvolila všechny své poslance a k tomu přidala ještě několik slušných »divokých« a virilistů, kteří nemohli se poděkovati, poněvadž — nebyli přítomni... Sněm potom odročen, a jak se proslýchá, bude zasedati v říjnu.

Koalice tedy jako vládní strana byla v choulostivé situaci. Horší dnové jí ještě připravila jiná otázka. Bán Pejačević umluvil s ní punktace o různých otázkách, v první řadě zavázal se, že prosadí jako sekční šefy její navržence. Koalice navrhla »divokého« Nikolića (jenž sice pod Khuenem byl velikým županem, však jen proto, poněvadž bán počítal, že tímto způsobem umlčí nepříjemného protivníka, což se mu však nepodařilo), a dva advokáty, nekompromitované osoby, působí dosud se zdarem v menších městech (tedy mimo otravnou atmosféru hlavního města) a k tomu velmi vzdělané a širokého rozhledu. Ač maďarská vláda taktéž dle možnosti podporovala jmenování, přece trvalo měsíce, než se to uskutečnilo. Rozpoutal se otravný rej intrik; se strany vojenské jakož i »rakouské« pracovalo se proti navržencům strany, jež se otevřeně smlouvala s »košutovci«. A byla to zase strana Frankova, blahé paměti Starčevićova, jež nejhnusnějšími denunciacemi pracovala pro intrikány, vymýšlela protidynastické pletichy koalice se srbským poslancem ve Vídni a různých koaličních předáků se srbskými v království, vrhala denně na trh sensační a dobrodružné novinky — vše ku blahu »Gross-Oesterreichu«. Že v tom kruhu se objevil i známý ultramaďaron a sekční šef pod Khuenem, dr. Iso Kršnjavi, jako velký vlastenec, jenž hájí zájmy chorvatské vůči — »Maďarům zaprodaným« koaličníkům (a vše ovšem s významným šilháním k Vídni), nemůže zvlášť překvapovati. Vůbec se s naší »radikální« strany pracovalo s frasí, že koalice jest horší maďaronů — jen aby se radikálové stkvěli v čistém vlastenectví — a ke spáse vlivu kamarilly u nás. Konečně však **nová vláda** přece byla jmenována tak, jak byla navržena. Bylo nutno podniknouti rozhodující krok. jak udává Supilo, redaktor rjeckého »Nového Listu«, jenž hrál velkou a zdatnou úlohu v tomto zápase pro koalici — podrobně však do dnes svého tajemství neodhalil. Noví šefové uvedli se velmi demokraticky a svobodomyslně; vrhli se plnou parou do práce k ozdravění našich poměrů. Vláda již vydala několik pěkných výnosů; právě uveřejnila pronikavé změny v politické správě — a mlčky zavedla velmi liberální režim vůči tisku. Dosud byl konfiskován jediný denník, a právě oficielní orgán vládní strany — pro urážku člena císařské rodiny (nástupce trůnu). Věc, jež je konečně pochopitelna v poměrech, kde Frankova »radikální« strana jen číhá na poklesky vlády, aby ji mohla denuncovati — ve Vídni.

Celkem tedy koalice dost obratně dosud v abnormálním svém postavení pracovala. I ve společném sněmě v Pešti — ač potřebovala jako mluvčího

biskupa Drohobeckého, dobrého přítele bána Khuena a nyní takto »divokého« a nadšeného obhájce shody maďarsko-chorvatské (potřebovala ho jen proto, poněvadž jediný uměl maďarsky) — celkem neudělala větších poklesků. Byla to poprvé naše delegace, jež skutečně representovala vůli národa a aspoň něco pracovala, třebas jen v kuloarech a klubových schůzích. Její deklarace — bez ohledu na nešikovný přívěsek Drohobeckého — byla taktická; pověděla, co jedině bylo lze říci v nynější situaci. Jedna ještě velká otázka ji očekává ve společném sněmu: urovnati obratně a správně svůj poměr k národnostnímu klubu.

Na konci svých pessimistických gloss o volbách uvedu stručnou statistiku, která vedle nepěkného chová příjemný fakt — míním počet hlasů selské strany p. Štěpána Radiće. Při volbách bylo: 12.929 hlasů pro koalici, **15.335** pro maďarony, 3196 pro Starčevićovce, pro divoké 1259 a po Radićovu selskou stranu celých — 570! Je tedy faktem, že maďaroni měli většinu hlasů, a byl to hlavně bohatý Sriem, jenž zůstal jim věren, jednohlasně však byli zvoleni — jako i Frankovci — jen 3, kdežto od koalice 12. Radićova selská strana skončila uboze. Ač kandidovala v mnoha okresích a čile agitovala zvučnými hesly — přece ani v jediném nejen že nezvítězila, ale ani při užších volbách nerozhodovala. Bylo to dokonalé fiasko strany, o které rozhlašoval předseda, že jest nejmocnější stranou a že nejinteligentnější tisíce a tisíce selských voličů jsou při ní. Ale ovšem: jinak nebylo možno, když na př. jeden z demokratických vůdců, kteří tak rozhodně zatracují každého »kaputaša«, přijel k volbě v elegantním kočáře, ve fraku, cylindru a bílých rukavičkách. To působilo na voliče selské strany tak, že jich na sta volilo a zvolilo — Frankovce (viz Samobor)! — A ještě v jednom směru smutnou mluvou mluví čísla. Letos bylo celkem 35.381 oprávněných voličů, obyvatelstva 2,416.304 — voličů bylo 1·878%!! A hlasovalo jen 33.289. Důkladná volební oprava je prvním a nejnaléhavějším požadavkem v Chorvatsku — ale zdá se, že se jí tak brzy nedočkáme — poněvadž i maďarská koalice má důvody, aby s ní nespěchala . . .

Výsledek voleb tedy způsobil pronikavé změny v konstelaci našich politických stran a poměrů vůbec. Strana maďaronů oficielně se rozešla, když již před tím z ní někteří vynikající členové vystoupili, mezi nimi sám bán hrabě Pejačević, jenž uzavřel s koalicí zmíněný již pakt. Dosud ho zjevně neporušil, ba docela podle úmluvy propustil svého chráněnce, šéfa Chavraha, policejní nestvůru, arivista nejhoršího zrna, jenž kul infamní pikle proti nejlepším lidem koalice (jak dodatečně vyšlo na jevo); byly by jim vynesly obžaloby pro velezrádu a těžké žaláře, kdyby byl býval výsledek voleb jiný. Takto ovšem byl jeho systém nadobro pochován. Ukazují to i dodatečné volby, při nichž všude byli zvoleni oposičníci. Mezi nimi jednohlasně zvítězili předseda pokrokové strany Dr. Lorković v úplně vesnickém okresu proti intrikám klerikálů a »dvorských« oposičníků a Frano Supilo, Chorvat, redaktor rjeckého »Nového Listu« v převážně srbském okresu. Dvě platné a sympatické akvisice sněmu.

Pod liberálnější novou vládou konečně přišli jsme k tomu, že

dovoleno našim stranám nejen volně psáti, pořádati tábory, nýbrž i politicky se organisovati v klub y. P. Khuen svého času jedním trhnutím péra rozpustil všechny kluby. Cile se organisují všechny strany a pořádají všude na venkově schůze. Kromě toho v posledních měsících pořádaly i velké výroční valné hromady pokroková, selská a Starčevićova (nyní Frankova) strana. První vlastně teprve touto hromadou se organisovala a po prvé vystoupila před široké forum. Má nyní již 3 poslance, svůj denník a několik časopisů a fakticky seskupuje kolem sebe květ neodvislé, svobodomyslné intelligence. Výroční organisační schůze podařila se skvěle i počtem účastníků i seriosním obsahem referátů; bude nyní hlavním úkolem strany, aby vedle populární, agitační, extensivní práce žárlivě střehla a prohlubovala také svůj pěkný, všestranný a pokrokový program. Oficiálně přijala jméno »chorv. lidová pokroková strana«. Na sjezdu selské strany kromě dlouhých a konfusních řečí vůdců »kaputašů« vynikaly některé referáty sedláků jak myšlenkově, tak zejména také širokým rozhledem, jenž byl prost veškeré strannickosti. Bylo usneseno založiti denník — ač předseda ještě před nedlouhou dobou strašně horlil proti žurnalistické činnosti politických stran... Ovšem, tenkráte se to týkalo pokrokářů... Starčevićova strana konečně ohřála již nesčíslněkráte opakovaná veliká slova a hesla, vyznamenala se praubohým boucharonstvím a policejní dressurou stranníků. Jeden zajímavý bod měla: přijala aklamací za člena — starého unionistu a bývalého pověstného šefa kultu a vyučování pod Khuenem — Dra. Isa Kršujavého! A vše: sub specie Austriae magnae!

Nová vláda, a zejména také bán, pilně si hledí popularity. Šefové dokonce odmítají, abz se jejich obrazy rozvěšovaly v úřadovnách a hledí spíše seriosními prostředky dosíci náklonnost massy. Bán tváří se nyní strašně demokratickým, v čemž mu zdatně pomáhá jeho manželka. Bylo to zejména nápadno při všesokolském sletě, při němž dokonce jeho intervencí mohla spoluúčinkovati zeměbranecká hudba! Tím ovšem velice překvapil ostatní bratry Slovany, jimž to strašně imponovalo. Jinak celkem slet dokázal, že dovedeme výborně hostit a že u žádného slovanského kmene není tak vesele, srdečně i nenuceně, jako u nás. Positivního přinese slet zajisté velmi málo, třebas čeští sokolové kladli našim dětem na srdce velká slova vlastenecká. Nepochopili jsme dosud kulturního významu a činnosti českého sokolstva v minulosti.

Po sjezdě přišlo k známým výtržnostem v Rjece a Zadru. Celkem jen prasmutné a praobyčejné zjevy, jež jen dokazují, že Italové a italiomani dosud nestojí na kulturní výši, jaké jsme se již dopracovali my bystřejší Chorvaté: že dosud za mizerné drobty slepě slouží tomu činiteli, jemuž shoda národů vždy byla trnem v oku. Proto také dopadla tak cesta následníka trůnu v Dalmacii, proto také všelijaké pokusy v Dalmacii s c. k. rakouskou stranou — pod aegidou klerikálů a rakouských pensistů.

Příliš nadšenou a příliš idealní odpovědí na vše to byla asi účast Chorvatů v Sofii na sjezdu jihoslovanských žurnalistů. Ale co si pomyslí o sjezdu bystrý pokrokový Čech, když se mu řekne,

že největší vavříny sklízel — bratr Klofáč! Ale jednu positivní a pěknou stránku má styk s Bělehradem a Sofií: máme tam jihoslovanskou uměleckou výstavu, kde Chorvaté jsou důstojně zastoupeni. Tedy čistě kulturní a praktický skutek. A zde možno říci: in hoc signo vincimus!

V. Jelovšek.

Rozhledy a zprávy.

Slované severozápadní. Farář Hlinka a Dr. Šrobár ve vězení. Slovenský farář a učitel zbaveni úřadu. Martinské slavnosti. Základní kámen sloven. musea. Farář Kmeť. Femka. Luhačovice. Českomaďarské bratrství. — Hornikova slavnost v Lužici. — Poláci v dumě. Volby v gub. płocké. Po rozpuštění dumy. Poměr polsko-ruský. Związek demokratyczny. Stav válečný. Útoky. Pogrom v Siedlcích. Macierz Szkolna. Kursy analfabetů. Spolek učitelstva. Marjavité sektou. Hnutí protiklerikální. Bülow proti Polákům. Vzpoura dětí. Hakatistický sjezd. — Slované východní. Vzpoury a odboje vojenské. Bouře selské. Revoluční hnutí městské. Černá sotňa. Vláda a duma. Rozpuštění dumy. Po manifestu viborgském. Represse. Nové vzpoury vojenské. Revoluce a protirevoluce. Útok na Stolypina. Slibování reform. Reforma agrární. Gapon. Stössel. Bělencev. — Haličtí Rusíni a volební reforma. — Jihoslované: Korutanští Slovinci a volební reforma. Hnutí proti Šusteršičovi. — Hnutí proti III. katol. sjezdu. † Jan V. Lego. — Spor Srbska s Rakouskem a orgán ruské vlády. — Sjezd jihoslovanských spisovatelů a publicistů. — Všeobecné zprávy: VII. Sjezd slov. novinářů.

Slované severozápadní.

V popředí událostí na Slovensku tohoto léta stojí *události ružomberské*. Jsou to dozvuky květnových voleb v Ružomberku, při nichž musila maďaronská strana napnouti všecky své nemravné síly a prostředky, aby uhájila svoji umělou posici proti slovenskému kandidátovi drovi Šrobárovi. Proto tam nastalo po volbách velké pronásledováni Slováků se strany maďarských úřadů, zejména od pověstného státního zástupce Chudovského. Ružomberský farář *Hlinka* byl po udání kaplana Ilečky zbaven úřadu od biskupa Párvyho, ale když lid ružomberský ozval se proti tomu peticí se 3000 podpisy a kostel katolický boykotoval, odvoláno zase Hlinkovo sesazení. Avšak jen na čas, neboť biskup zavedl proti němu ihned vyšetřování pro simonii, jelikož prý svého času, když ucházel se o faru ružomberskou, půjčil dvěma úředníkům peníze. Hlinka byl 22. června znova biskupem sesazen, aniž biskup připustil jeho obranu, a 25. června byl vzat do vyšetřovací vazby, ve které sedí do dnes. Druhý den na to zatčen byl i známý lékař ružomberský Dr. Šrobár, který napsal biskupu Párvymu otevřený dopis a proto též byl maďarskému národu nebezpečen. Zároveň s těmito 2 vůdci ružomberských Slováků vzati byli do vyšetřovací vazby i přední měšťané: pekař Greguš, továrník Janček, Maťašovský a Cheben. Kromě toho celá řada jiných vyšetřována na svobodě.*) Rozčilení v Ružomberku i v okolních vesnicích u lidu, který Hlinku nesmírně miluje, bylo veliké. Všude do okolních vesnic dány vojenské posádky, které byly tam ponechány až do 1. srpna. Šrobár propuštěn na svobodu počátkem srpna.

Vyšetřující soudce Dr Székely, Žid, počínal si při vyšetřování přímo zběsile. »Vy jste panslav, že ano?« ptal se jednoho ružomberského měšťana při výslechu. »Nevím, co pod tím jménem myslíte, ale rozhodně protestuji, že bych byl panslav« odpověděl tázaný. »Vy hovado, vy krávo, se opovažujete

---

*) Mimochodem připomínám, že o tomto pronásledování přinesly referát všecky velké noviny zahraniční, i »Times« — jenom české listy (vyjímaje »Čas«) — nikoliv!!!

ještě zapírat?!« zuřil Székely. — V srpnu uveřejnil sociálně demokratický denník Népszava v Budapešti hrozné zprávy o biskupu Párvym a o všech maďaronských katolických farářích v Liptově. Biskupa Párvyho přímo obvinil, že s jedním svým kanovníkem páše neřest. Ani slůvka z toho nebylo vyvráceno. Ovšem maďaronští věřící pospíšili si s několika adressami k svému milovanému biskupovi, ujišťujíce jej důvěrou, »byť by stál i u brány pekelné«. A tací lidé mravně sklesli smějí v církvi katolické rdousit bezúhonné a charakterní muže, jako je Hlinka, jen pro jejich slovenský původ! Uvidíme, budou-li co platny kroky, které podnikli slovenští katolíci u papeže v Římě.

České duchovenstvo, shromážděné letos v srpnu v Přerově, protestovalo proti této brutalitě uherských biskupů a usneslo se žádat moravské biskupy, aby se jich ujali. Také uvidíme, co bude!

Slovenská evangelická církev nechtěla však zůstat v příčině pronásledování Slováků za církví katolickou, a proto jest nám zaznamenat i z ní smutný případ. Církevní soud v Orošháze v Békešské stolici zbavil úřadu 31. t. r. faráře Hrdličku a učitele Styka v Slov. Komlóši, čistě slovenské to desettisícové obci. Vinou těchto »panslávů« bylo, že farář Hrdlička dal psáti církevní protokoly slovensky, že jeho děti neumějí maďarsky, že učitel Styk má plnou skříň českých a slovenských knih a že od té doby, co je v Komlóši, odbírají tam lidé slovenské časopisy ...

Letošní srpnové *slavnosti v Turč. Sv. Martině* měly důležitý význam tím, že kladen byl při nich základní kámen k nové musejní budově. Dosavadní místnosti »Domu« totiž pro sbírky musejní již nestačí. Škoda, že Slováci zapomněli při tom na svéráznost slovenského slohu architekta Dušana Jurkoviče a stavbu musea svěřili vynikajícímu sice pešťskému staviteli Harmincovi, který však vystaví budovu přece jen ve slohu západo-evropském, proti kterémuž Martinci měli vždy tak silnou nechuť.

Slavnostní řeč při kladení základního kamene proslovil předseda Museálné Společnosti Slovenské, farář *Andrej Kmeť*, který má největší zásluhu o vzrůst slovenského musea. Farář Kmeť, jehož podobiznu při této příležitosti přinášíme, opustil také letos svoji prenčovskou »brdárku« (chudobnou farku), kde vytrval 29 roků, a přesídlil trvale do výslužby do Martina, hodlaje nyní veškeré síly své věnovati museu. Přejeme jemu i slovenskému museu ještě mnohá léta plodné činnosti!

Andrej Kmeť.

Maďarisační spolek »*Femka*« měl letos výroční schůzi na štrbském plese. Vydržuje nyní 36 opatroven (óvod), kdežto dříve jich měla 60. Na jazykové hranici má 107 maďarských knižnic. Členů má přes 7000, ročních příjmů přes 70.000 K. Bylo by na čase, aby Slováci jednou již vzchopili se k řádně organisované obraně, třeba tajné, proti činnosti Femky. I naše Československá Jednota by mohla mnoho vykonati, kdyby podporovala (ovšem tajně) ty slovenské učitele, kteří pěstují ve škole řeč slovenskou.

Důležitým bodem pro vzájemnost československou stávají se nyní rok od roku více *Luhačovice*, naše české Zakopané. Zde scházejí se Češi a Slováci vždy ve větším počtu, aby nejen tělesně, ale i duševně osvěžili se vzájemným stykem, aby poradili se o tom, co by bylo lze činiti na utužení bratrských svazků a posílení naší věci na Slovensku. Letos bylo tam přes 300 slovenských intelligentů. Slovenské výšivky hledají si přes Luhačovice cestu k nám. I slovenská píseň poskytne tam mnohým vděky dosud nepoznané. Nemálo k tomu přispívají slovenské večírky, pořádané akademickým spolkem

»Kollár« a aranžované známým slovenským poslancem a lázeňským lékařem Drem Blahou. Velice však škodí československé věci ti našinci, kteří se honí za maďarskou láskou, doufajíce v možnost českomaďarského bratrství. Nepochybujeme, že maďaři mohli by nás dobře potřebovati, ale že by oni nám pomohli, to dokázal Andrássy za Hohenwarta snad příliš dobře.

*

Lužice má rok dojemných slavností. Oslavila sedmdesátileté jubileum básníka a folkloristy Handrije Dučmana a ctihodného mecenáše, kanovníka Jakuba Herrmanna, oslavila a dosud slaví padesátiletí básníka Jakuba Ćišinského. O tom ještě více v příštích číslech. Dnes chci zaznamenati slavnost v poměrech lužických velmi řídkou. Dne 2. září odhalena ***pamětní deska Hórnikova*** na rodném jeho domku ve Worklecích. Jediná podobná slavnost toho druhu byla v Lužici před 21 lety — tehdy, r. 1885, odhalen byl v Kukově pomník P. Tecelinu Mětovi, jedinému takřka spisovateli katolických Srbů na počátku XIX. stol. Hlavní záslubu o uspořádání tehdejší slavnosti a vůbec o postavení pomníku měl Michal Hórnik. Tichý, ale velký apoštol lužického probuzení, jeden z největších apoštolů Slovanstva, kněz i člověk ideální. Byl jedním z těch, jejichž jméno se vyslovuje jen s největší úctou. — Slavnost byla nadmíru sympatická — škoda, že byla uspořádána příliš potichu. Konala se na dvou místech: po odhalení desky ve Worklecích byla jakási akademie v Khróśćicích, jejíž střed tvořila přednáška spolupracovníka Hórnikova, někdejšího jeho kaplana, nyní seniora kapitoly budyšínské Jakuba Skaly. *A. Č.*

*

Letní měsíce byly pro ruské **Polsko** dobou nesmírně důležitých událostí. Počátkem léta byly všecky zraky obráceny k *dumě*. *Poselstvo polské* bylo doplněno 25. června volbami v gub. płocké, z nichž vyšli poslanci Dr. Aleksander Maciesza (antropolog a statistik) a Stan. Chełchowski (hospodářský spisovatel a etnograf). Tak vzrostl počet všech poslanců polských v dumě na 34. Politiku poslanců z království, jak známo, řídilo „Koło polskie“, k němuž však nepřistoupili polští poslanci z Litvy a Rusi; ti sestoupili se v »parlamentní skupinu západních krajů pohraničních« (parlamentarna grupa kresów zachodnich). Způsobilo to dost zlé krve v království, totiž v kruzích národně demokratických. — Politika Kola nedocházela spokojenosti v pokrokovějších kruzích polských, ani důvěry u Kadetů. Několik konservativních řečí polských při debabě o agrární otázce velmi ochladilo sympathie dumy pro Poláky, jak se vyslovil prof. Pietrażycki. Také antisemitism národních demokratů uškodil poměru jejich s Kadety. Netaktní nájezdy národně-demokratického tisku na kadety (»Dzwon Polski« na př. napsal, že »strana k. d. žije na účet židů«) nemohly přispívati k zlepšení toho poměru. A tak zdálo se, že naděje polské v dumě klesají. V polovici července sice nastalo sblížení s Kadety na společné schůzi v klubu kadetském, ale výsledky nemohly se ukázati, poněvadž duma byla 22. července rozehnána. V této historické chvíli, myslíme, poselstvo polské učinilo chybu, že se nepřipojilo k protestu viborgskému. Několik poslanců polských sice přijelo do Viborgu, ale jen proto, aby učinili prohlášení o zvláštním postavení král. Polského, které jim nedovoluje připojiti se k protestu ostatních členů dumy. Poláci byli uvítáni nadšeným potleskem, ale hrobové ticho po přečtení prohlášení naznačovalo, jaký dojem způsobilo polské odloučení od protestu. Kolo vydalo potom zvláštní provolání ke svým polským voličům, a poslanci z Litvy a Rusi rovněž. Je přirozeno, že takové rozhodnutí polských poslanců nemohlo působiti příznivě na jejich poměr ke Kadetům, kteří v tom musili spatřovati jen konservatism polské delegace. Dojem byl tím horší, že 24. června polští poslanci z Litvy súčastnili se porady »strany pokojného obrození«, tedy konservativní strany ruské. — Koncem července vydalo Kolo polské zprávu o své činnosti v dumě za 73 dny jejího trvání. Akcentuje v ní, že šlo do dumy ve znamení autonomie král. Polského. Proto učinilo 13. května známou deklaraci, proto

hájilo samostatné rozhodování království o řešení otázky agrární v Polsku.*) Zpráva o činnosti Kola došla pochvaly v tisku národně-demokratickém a jemu blízkém, ne však u pokrokovců, u strany »reálné politiky« a ovšem tím méně u stran krajně »levých«. Tak na př. varšavské »Słowo« (tedy list nikterak radikální) vytýkalo Kolu politiku tajnůstkářskou, žádalo, aby byl uveřejněn nár.-demokr. návrh autonomie, konstatovalo, že politikou Kola se poměr rusko-polský zhoršil; za hlavní hřích přičítá Kolu jeho státoprávní deklaraci »Těžko bylo podati větší důkaz úplné neznalosti psychologie ruského národa a celého hnutí osvobozenského, než je toto archaické vystoupení«, napsalo a deklaraci doslova. »Ale i s našeho stanoviska odvolávání se v tak vážné chvíli na zpráchnivělý pergamen, pozbavený veškeré politické i mravní váhy, na akt, který dal sankci čtvrtému rozdělení Polska, opírání se o mikulášský organisační statut a odvozování z těchto aktů našich práv k životu a k autonomii — to přec nebylo šťastné«. — Politiku Kola tedy neschvalovali doma lidé svobodomyslnější a pokrokovější, u Rusů nebyli s ní spokojeni kadeti, tedy nejsympathičtější strana ruská a přirození spojenci Poláků pro získání autonomie — ale schválilo ji nadšeně »Novoje Vremja«. A to byla jistě věc polskému poselstvu velmi nemilá. Poláci vedli si prý v dumě výborně, ukázali se zorganisovanou, rozumnou silou, jsou to lidé, dovedoucí mlčet a býti skromnými; jest patrno, že se za posledních 40 let mnoho naučili; v dumě z tříd buržoasních mluvili rozumně pouze Poláci atd. »Nowa Reforma« (č. 174.) k tomu poznamenala, že již sám fakt pochvaly takového polovládního listu musí do jisté míry buditi pochybnost, bylo-li vše v zájmu polském dobré, co v Petrohradě podnikala polská delegace. — Vítanější může býti polským poslancům úsudek vynikajícího člena strany Kadetů, Rodičeva. »My kadeti výrazně jsme odlišovali polské reakcionisty, jako Skirmunta nebo hr. Józefa Potockého, od ostatního poselstva polského«, pravil Rodičev v Berlíně (podle vlastního vyjádření, jež učinil v rozmluvě s dopisovatelem Kurýra Litevského). »Ale duma ve svém celku toho nerozlišovala i ustálila si nesprávné ponětí o Polácích jako reakcionistech.« Krok Poláků ve Viborgu Rodičev sice neschvaloval, ale z jeho odpovědi na otázku dopisovatele Kur. Lit. jest patrno, že kadeti nedali se proto strhnouti k zásadnímu odporu proti Polákům a jejich požadavkům. »Soudím,« pravil Rodičev, »že Poláci neučinili dobře, nezachovavše ve Viborgu s námi solidárnost, ale to se nikterak nedotýká záležitosti *autonomie*, o níž jsme rozuměli a rozumíme, že jest nezbytna.« (Dzwon Polski, 232.) Také orgán kadetů, »Řěč«, uveřejnil článek (prof. Novgorodceva), mluvící pro autonomii. Jiná věc ovšem jest, jak se k té životní otázce národa polského zachovají v budoucnosti ostatní strany. Kdyby se měly zachovati podle přání prof. Kulakovského, smutně by to s polskou autonomií dopadlo. Tento ruský professor varšavské university žádá nabubřelými slovy naprosté udržení dosavadního rusifikačního systému v Polsku, a to prý ve jménu slovanského poslání Ruska! (Přibil jsem tento hanebný projev po zásluze ve feuilletonu »Času« č. 241.).

Doufáme, že hlasy reakcionářů, jako Kulakovského, ani dočasná nedorozumění neuškodí spravedlivému požadavku polskému, který jest příliš spojen s celým osvobozenským obratem v Rusku — že poslanci polští stanou zase v jednom šiku s pravými, osvícenými osvobozenci ruskými, pomocí jichž dosáhnou toho, co jest přáním všech srdcí polských, až bude možno zase přikročiti k vážné práci.

Ale kdy to bude? Strany sic na tu dobu pomýšlejí a se připravují — v Polsku vystoupil s provoláním, zatím velmi všeobecným, pokrokový »Svaz

*) S návrhem kadetským shodovalo se jen v požadavku vyvlastnění pozemků státních, apanážových a klášterních ve prospěch selského lidu — ale rozcházelo se s ním již v tom, že toto vyvlastnění žádalo za příslušnou náhradu, kdežto návrh kadetský žádal je bez náhrady. Proti nucenému vyvlastnění pozemků soukromých (ovšem za náhradu) postavilo se rozhodně prohlásivši, že rozhodnutí o tom, pokud se týče král. Polského, musí býti ponecháno sněmu polskému ve Varšavě.

*

demokratický«, který také uveřejnil svůj návrh autonomie*) a svůj projekt agrární — ale zatím lomcuje celou říší, a tedy i Polskem, horečka revoluce i anarchie, podnícená rozehnáním dumy a stále živená repressemi a reakčním systémem bezhlavé a slepé vlády. *Stav válečný* v Polsku trvá nepřerušeně přes všecky interpellace, podávané polskými-poslanci v dumě. Položení obyvatelstva za zvláštní »ochrany« válečného stavu jest čím dál hroznější. Vláda domnívajíc se, že tak potře revoluci, počíná si vůči obyvatelstvu nanejvýš bezohledně. Hračkou jí jest vypověděti na řadu let do Sibiře najednou 30 občanů, které před tím půl léta věznila — a to vše bez soudu a bez jakéhokoli označení jejich provinění, jako učinila v červnu v Sandoměři v gub. radomské (interpellace Kola pol. dne 10. července). Při tom však pod bedlivým okem policie i vojska kvete v strašných rozměrech banditství a lupičství, které se stává opravdovou metlou země (zejména Varšavy), dějí se dále útoky a jiné projevy terroru revolučního, zkrátka, postupuje dále anarchie. Dne 11. července celou Varšavu zachvátil děs před »pogromem«, o jehož připravování pojednou vyvstaly pověsti. Obyvatelstvo, zejména židovské, úprkem utíkalo z Varšavy, všecka nádraží byla přeplněna. K náhlému »pogromu« nedošlo — ale pogrom chronický trvá dále. Po rozpuštění dumy množí se činy *revolučního terroru*. Koncem července podniknuty smělé útoky na vlaky, z nichž uloupeny státní peníze z poštovního vozu; nejbližší číslo tajného listu »Robotnik« potom prohlásilo, že útoky podnikla bojovná organisace polské strany socialistické (P. P. S.) a že při nich skonfiskovala 172.369 rub. 55 kop. na účely revoluční; při druhém útoku zabiti 2 jenerálové, plukovník a 5 vojáků; v témž čísle »Robotnika« ohlášeno, že bojovná organisace zabila v Lublině a okolí 9 policistů a 6 špehů a provokatérů, atd.; na počátku srpna zastřelen jenerál četnictva Markgrafskij, duše policejní »ochrany«; 15. srpen byl krvavý den ve Varšavě, jako na daný signál podniknuty v různých částech města útoky na hlídky policejní, při nichž zabito 17 policistů, 7 četníků a 4 vojáci, raněno 10 pol., 2 četníci a 6 vojáků; střílelo při tom ovšem také vojsko, a tak ve vzájemném boji zhynulo i 15 osob civilních a zraněno bylo přes 100 osob. Krvavé tyto činy působily hrozným dojmem na kruhy úřední i na veřejnost. Ještě se z toho Varšava nevzpamatovala, a již (20. srp.) následoval útok na samého jenerál-gubernátora S k a l o n a. Jen.-gubernátor vyšel z něho jen lehce poraněn, ale zdálo se, že následky útoku budou veliké. Proskakovaly pověsti o uvalení diktatury na Polsko (diktatorem prý měl být hr. Ignatjev) a oficiosní »Rossija« vystoupila se strašným, přímo nepříčetným článkem protipolským, v němž radí na př., aby policie zjímala podezřelé osoby stran revolučních a chovala je jako rukojmí; při nejbližším terroristickém činu stran buďtež v rukojmí držené osoby bez milosti zastřeleny. Obyvatelstvo jistě se proti tomu ozve, ale ať křičí; za každého zabitého zřízence vlády ať je zastřeleno několik revolucionářů, třeba neměli v tom žádného účastenství. Vyvine-li se z rozhořčení obyvatelstva nad hromadnými popravami zjevné povstání, tím lépe: vládě může to být jen vítáno. Zjevné povstání snadněji potlačí než podzemní revoluci... Ale všecky pověsti i alarmy umlkly, když takřka v zápětí učiněn v Petrohradě útok na samého Stolypina a když zároveň bylo Rusko dějištěm řady jiných attentátů na úřední osobnosti, namnoze velmi vynikající. Tu se ukázalo jasně, že terroristické činy v Polsku jsou jen jednou vlnou nového přívalu revoluce všeruské.

K diktatuře tedy nedošlo, ale za to k zostření stavu válečného skoro podle receptu »Rossije«. Vojsko na ulicích Varšavy řádilo jako zběsilé, střílelo na všecky strany při jakékoliv příčině, uzavíralo náhle celé ulice, revidovalo a zatýkalo podle libosti atd. A přes to v té době byl neznámými útočníky zastřelen vojenský jenerál-gubernátor Vonljaljarskij. — Také *protirevoluce* zúčastnilo se vojsko strašlivým způsobem: Způsobilo v dnech 8. a 9. září hrozný p o g r o m v S i e d l c í c h, nejmenším guberniálním městě král. Polského, obydleném z velké části židy. Po malé šarvátce vojenské hlídky se dvěma neznámými lidmi, kteří chtěli na ni útočiti revol-

* K němu se vrátíme podrobněji.

very, dáno heslo k všeobecnému pogromu. Vina spadá na velitele a důstojníky, kteří povolali z nádraží vracející se z vojny rekruty k sesílení vojska a dali povel k »usmiřování« nic netušícího města. Po 48 hodin střílelo se z pušek i z děl jako při dobývání nepřátelské pevnosti, vražděno, ničen a loupen majetek, spáleny celé ulice. Kolem 100 mrtvých, na 600 raněných, kolem půl millionu rub. škody na majetku — to jsou čísla, která mluví o hrozném řádění vojska. Hroznější ještě jest, že pogrom byl podle všeho ještě připraven.

Za těchto okolností zdá se skoro nemožno, aby polská společnost pomýšlela na záležitosti kuturní. A přece právě v těchto dobách přistoupila k realisování své *Matice Školské* (Macierz Szkolna) a *spolku polského učitelstva* i konala sjezd loni založeného *spolku kursů pro dospělé analfabety*. Dne 11. června byly vládou stvrzeny stanovy Matice Školské, instituce pro ruské Polsko důležitosti nesmírné: má šířiti osvětu v duchu národním — a tím jest řečeno vše tam, kde národní školství bylo dosud lidu odpíráno. V programu Matice jest školství a šíření osvěty všech způsobů a druhů. Opatrovny, obecné školy, kursy pro dospělé analfabety, vzdělavatelny pěstounek škol mateřských, učitelské ústavy, školy střední i vyšší, čítárny a knihovny lidové, lidové domy společenské, přednášky naučné, příručky pro lid, časopisy lidové i paedagogické, podpora studujících a učňů atd. — vše to spadá do programu Matice Úloha veliká a široká — proček podle vzoru naší Ústřední Matice rozvrhuje se na místní odbory, »Koła Macierzy«. Dne 8. července konal se první, ustavující valný sjezd »Macierzy Szkolnej«, jehož se súčastnilo 300 delegátů místních odborů; poněvadž připadá průměrem 1 delegát na 50 členů, měla by Matice již při svém počátku kolem 15.000 členů. Podle posledních zpráv má Matice dosud 18 místních odborů ve Varšavě a 40 na venkově v gub. Varšavské — o povolení odborů v ostatních guberniích král. Polského bude ještě tahanice s vládou. Sjezd zahájil Ant. Osuchowski, vynikající pracovník na poli národní osvěty. Do hlavního výboru byli vedle něho zvoleni S. Brzeziński, K. Chełchowski, Ig. Chrzanowski, M. Dzierżanowska, kněz J. Gralewski, St. Libicki, H. Nussbaum, K. Paprocki, P. Sosnowski, K. Stawecki, A. Zawadzki. Do vrchní rady (konsorcia): H. Sienkiewicz, J. A. Święcicki, S. Krzemiński, K. Obrębowicz, P. Drzewiecki, M. Lutosławski, A. Krasiński, R. Dmowski, J. Natanson, W. Smoleński. Skoro vesměs jména zvučná i nejzvučnější pracovníků literárních, vědeckých i společenských. Založení »Macierzy« vítáme s radostí a rozvoj její budeme sledovati pozorně. — »Stowarzyszenie kursów dla dorosłych analfabetów«, které mělo sjezd 24. června, jest prací pokrokovců, kdežto Macierz Szkolna, jak se zdá, jest hlavně v rukou národních demokratů. Pro směr, jímž vedeni jsou zřizovatelé kursů pro analfabety, jest významna úvodní řeč Krzywického, v níž vyzýval k potírání největšího vnitřního nepřítele — šlechty. — »Stowarzyszenie nauczycielstwa polskiego« bylo úředně potvrzeno koncem června. Účelem jeho jest povznášení učitelstva ve směru občanském, paedagogickém i vědeckém, vzájemná pomoc mravní i hmotná, zabezpečení zájmů ekonomických a právní obrana členů. Proto v podrobném programu spolku nacházíme: zakládání učitelských ústavů, vzorných škol, paedagogických kursů, vzdělávání členů doma i za hranicemi, přednášky, konference, zakládání knihoven a čítáren, výstavy, sjezdy, činnost publikační (vydávání vlastního časopisu »S z k o ł a p o l s k a«, vzniklého z dřívějšího »Przeglądu pedagogicznego«), spořitelna a záložna učitelská, útulek pro sestárlé členy atd.

Do nového stadia vstoupila záležitost *marjavitů* čili mankietniků (nebo, jak se jim nejnověji přezdívá, »kozłowitů«). V druhé polovici června byli vládou uznáni za samostatnou sektu. Byli počteni k obyvatelstvu nekatolickému; matriky marjavitů ve Varšavě povedou policejní komisaři, v jiných městech policmistři, po případě purkmistři, na vsích představení. (Kur. Warsz. 1869.) Věc přestane snad nyní býti spornou (poněvadž nekatolíci nemohou právem držeti kostely katolické), rozvášnění se uklidní a možná, že pak samo sebou vymizí středověké blouznění marjavitismu. — Ovšem tím ještě z Polska nevymizí středověk vůbec. To ukázala slavnost posvěcení nové věže na Jasné

Hoře (v Częstochově), zbudované na místě věže požárem zničené. Ze slavnosti klášterní učiněna slavnost národní prvního řádu, na půl millionu poutníků všech stavů sešlo se z království k zázračnému obrazu, »k nohám královny Polska«, všecky časopisy vydaly slavnostní čísla. Středověk, hotový středověk! Za těch okolností není divu, že se budí v Polsku *proud protiklerikální*. Nesmyslnost marjavitství, zdá se, byla k tomu poslední příčinou. Právě počal redakcí básníka A. Niemojewského, ducha revolučního, vycházeti měsíčník polských volných myslitelů, »Myśl Niepodległa« — podnik v polských poměrech neslýchaný, V Haliči jest proud protiklerikální ovšem staršího data. Vyvolali jej klerikálové sami chápáním se zjevné politiky. »Stronnictwo chrześcijańsko-ludowe« (stojałowčíků) a »Związek chłopski«, ohniska klerikální činnosti v lidu, staly se i rozsévači protiklerikalismu; vystupovalyť proti starší straně »lidovců« a ta přirozeně obrátila se proti nim, i vede uvědomělý a vytrvalý boj proti klerikalismu. Obě strany klerikální spojily se od jara 1906 v »Polskie centrum ludowe«, proti němuž lidovci pořádali již celou řadu schůzí lidu. A tak jest boj s klerikalismem i ve věrném Polsku v proudu.

Poláci v Prusku jsou předmětem čím dál horších pronásledování. V polovici srpna rozešla se novinami zpráva o rozhovoru kancléře kníž. Bülowa s jistým evangelickým pastorem o věcech polských. S vlčí velkomyslností mluvil o tom, že vnucováním němčiny ve školách vláda vlastně posiluje Poláky v boji proti sobě, uschopňujíc je k úspěšné konkurenci s Němci, ale že přece nedá se z toho směru zvrátiti a bude v něm pokračovati ve jménu kultury. Však to také projevuje novým pronásledováním dětí obecné školy. Přikázáno již i náboženství vyučovati německy — ale proti tomu se děti samy rozhodně opírají. Hnutí vyšlo z okolí Hnězdna, z památné Wrzesni, a šíří se stále. Má tedy pruská vláda v Polsku dětskou revoluci. Nic nepomáhá bití a zavírání dětí Poněvadž se přec kulturní pruská vláda nemůže dát dětmi porazit, vrhá se na rodiče; z malých povstalců tvoří zvláštní třídy se zvláštními učiteli na účet obcí. Obce se ovšem protiví tomuto bezprávnému břemenu — ale při známé protipolské ráznosti pruských úřadů je skoro nepochybno, že obce budou třeba násilím přinuceny k vydržování „kárných« tříd. — Všeho toho jest hakatistům ještě málo. Celý dešť protipolských brožur vydán v posledním čase: »Drang nach Westen« — »Herauf oder herunter?« — Die Deutschen und Slaven« atd. Hrozí nám nebezpečí od Poláků, braňme se, a nemůžeme-li se obrániti prostředky dosavadními, nebojme se zbaviti Poláky všech práv konstitučních — toť jsou vůdčí myšlenky této literatury. Tak i na srpnovém (25.) sjezdě hakatistickém v Malborgu žádáno bylo důrazně, aby byl vydán zákon o nuceném vyvlastnění půdy z rukou polských. »Myšlenka vyvlastnění jest ethickému citu germánskému odporna«, pravil referent, »ale jiného prostředku obrany není!« I známý právník prof. Geffken tvrdil, že stát má nejúplnější právo žádati, aby všichni jeho poddaní přijali státní národnost!... A císař Vilém ujistil účastníky sjezdu telegraficky, že »provází nejupřímnějšími přáními jejich věrnou a uznání hodnou práci...« A kancléř Bülow telegrafoval: »Rozhodnuv se neodvolatelně držeti se nynější politiky na východních hranicích, spoléhám na věrné spolupracovnictví tamějších Němců k dosažení cílů, které jsem němectvu na východě vytknul.« *A. Č.*

Slované východní.

Demisse Goremykinova, rozpuštění dumy, ticho do útoku na Stolypina a bouře nynější — toť hesla, označující cesty bouře **ruské**, zápasu společnosti s dvorem ruským. Podlomily Goremykinovi nohy *vzpoury a odboje vojenské*. Po celý červen a červenec je v Sevastopoli bouřno. Tato pevnost spolu s Kronštadtem jest jako manometr, označující napětí par v kotli. Při processu se vzbouřenci v druhé půli června nastávají nové bouře a demonstrace; vzbouřené prapory dělostřelectva (1. a 2.) obklopila pěchota a polní dělostřelectvo; odňali jim děla a zatkli všecky až na 80. V týž čas na konci června odhaleno i spiknutí mezi důstojnictvem; zatčeni tři důstojníci štábní a mnoho nižších. V tutéž

dobu roste a vzmáhá se vření v Kronštadtě; v Petěrhofu byly obavy z možného bombardování carského sídla od vzbouřenců. V půli června uvězněn v Astrachani celý oddíl kozáckého vojska (130 osob), jenž odepřel stříleti do lidu selského. V té době celá vilenská posádka odepřela poslušnost a vyhnala důstojníky, odrazila i kozácký útok. V Moskvě a v Oděsse hlásí úřady, že nemají tolik vojska spolehlivého, aby utišili bouřné hnutí v posádkách. V Poltavě se bouří 3 pěší pluky, v Rjazani vzbouřené vojsko donucuje důstojníky, aby opustili tábor. V Krasnojarsku byla vzpoura střelců, při níž zabit štábní kapitán, v Děrptu vzbouřivší se prapor kárné pěchoty zabil 2 důstojníky. Na Kavkaze zvláště bylo hnutí bouřné; v Batumu se vzbouřily 2 setniny, pevnostního dělostřelectva a sapeurů; v Pjatigorsku a Georgijevsku byla vzpoura celé posádky. Důstojníci uvězněni; pěchota tábořila v městě; dělostřelci bránili se tifliskému vojsku z děl; při tom 30 osob zraněno. Vojsko sibiřské, vracející se z bojiště, bylo vlastně ve vzpouře trvalé. Ve Vladivostoku v boji se vzbouřenci zahynulo přes 100 vojáků, velitel vzbouřeného pluku zmizel beze stopy. Ke konci měsíce došlo v Oděsse ke vzpouře celé posádky; byl to 14. pluk střelců a 2 kozácké pluky, které strhly pak zbytek posádky s sebou. Vzpoura celého pluku stala se i v Kyjevě. Bouře vojenské, jichž rozsah neudán, byly v Kazani, v Rostově nad Donem, v Baku; nejhlubší však dojem způsobilo v Petrohradě vření v gardovém preobraženském pluku v Carském Sele; zde na veřejném táboru prohlásili se vojáci pro revoluční program, pro odevzdání země sedlákům atd.; na to vzbouřil se celý pluk husarů, odmítnuv konati policejní služby. Vzbouřivší se preobraženci potrestáni odnětím všech vyznamenání, pluk změněn v obyčejný pěší. velitelé a podvelitelé obdrželi nejostřejší důtku. 36 vzbouřenců uteklo beze stopy. Jeden prapor pluku za to uvězněn v Medvedě i s velitelem; kníže Trubeckoj a Obolenskij, důstojníci tohoto praporu, zbaveni hodnosti car. adjutantů. Na konec na samém konci června a počátku července výslovně pro nesplnění slíbených reforem v manifestu vzbouřivší se celý tábor vojenský v Krásném Sele musil býti zrušen. V té době pluk vzbouřivší se v Samaře vysvobodil uvězněné vojáky a předložil velitelství své požadavky, kryjící se zcela v politické povaze své s požadavky dumy: amnestie, zrušení trestu smrti, svobody politické pro občanstvo — pro vojsko pak změnu služby v 3. roce v službu záložní, lepší stravování, omezení prací, volné použití volného času. Jest jistě výmluvné, že koncem června ministr vojenství prohlásil carovi, že nemůže ručiti za spolehlivost vojska. Poměry byly takové, že i *policie* opouští své místo; v Sevastopoli 70 policistů odřeklo poslušnost. Z venková přemnozí *zemští náčelníci* žádají za propuštění z úřadu, poněvadž pozbyli veškeré vážnosti a všeho významu; vláda odpovídá, že tak mohou učiniti, vzdají-li se pense a nároků na opětné uvedení ve službu.

Bouře selské po celou dobu neutuchají. V povolžských guberniích je celý červen krutý hlad; zde sedláci mnohde nabízeli i své ženy na prodej, do veřejných domů. V guberniích těchto, samarské, saratovské a kostromské hnutí bouřné je v proudu, v poltavské se bojí gubernátor vyslati na pomoc statkářům vojsko, jež je stejné mysli se sedláky; v této gubernii spálen a vyloupen statek kn. Volkonského; v Jevpatorii na Krymu selské obyvatelstvo podniklo útok na parní mlýn; uloupilo zásoby mouky a prchlo. V Tule 3 dni hořely mlýny a sklady obilní, v gubernii kyjevské několik šlechtických statků bylo vyloupeno a majetníci jejich zabiti. I na severu, u Mitavy, spálen zámek Cingof, majetek hr. Kaiserlinga. Vláda v této době rozumí agrární otázce již tak, že míní 20 milliony děsjatin, jež by se rozprodaly mezi lid, otázku tato rozřešiti. Je to zpráva z Nov. Vremene; smýšlení lidu však tou dobou je daleko jiné. Ze všech skoro vsí docházejí dumy telegrammy o zrušení trestu smrti, pro amnestii, pro zrušení výjimečných zákonů, pro svolání konstituanty a odevzdání půdy lidu.

Bouřné *hnutí městské* je stále prudké; v Kovně prchlo z vězení 85 vězňů; v Orenburku bez překážky dostalo se z vězení 2000 vězňů; přivolaní kozáci střelbou zahnali je zpět. Generální *stávka* ohlášena byla v Moskvě, Kyjevě, Oděsse a Archangelsku již v polovici června; v Petrohradě propukla vskutku stávka tramvayová a pekařů, v druhé polovici června nebylo v Petrohradě chleba, na konec byly zde obavy i ze stávky policistů. Na Černém moři pětine-

dělní stávka mužstva na dopravních lodích zarazila všechen obchod černomořský. Jakého druhu byla stávka, při níž na Vasiljevském ostrově policie salvami střílela, zranivši mnoho osob, není udáno. V Moskvě situace byla tak vážná, že místo zastřeleného gen. gubernátora Dubasova zaujal sám generál Miščenko. Útoky rovněž nepominuly. V Bělostoku zastřelen policmejstěr: v Siedlcích smrtelně zraněn velitel města a náčelník guberuské kanceláře. Pak jde zavraždění admirála Čuchnina v Sevastopoli. V Tiflise těžce zraněn gen. gubernátor Timofějev, v Kutajise gubernátor Alichanov. V parku petěrhofském prý omylem místo Trepova zastřelen gen. Kozlov. Nedlouho na to podniknut na Trepova nový attentát, nezdařilý. V Německu podniknut známý útok na velkoknížete Vladimíra, jehož vlak měl býti vyšinut. V Kovně zraněn lehce bombou ředitel věznice Gumbert, jeho pomocník Akatov pak těžce. V Petrohradě zastřelen policmejstěr Treskovskij; v Kerči na Krymu zastřelen četnický důstojník Šeremetov, sosnovavší pobití židů. V Moskvě odhalena dílna na pumy a v Baltickém moři zadrženy dva angl. parníky s nákladem zbraně

Černá sotňa (protirevoluce) činy svými ke svým cílům pracovati nepřestala. Byl pogrom židů v Bělostoku, příliš dobře známý, při němž 600 lidí bylo zraněno neb zabito, 200 krámů vyloupeno; 6000 židů uprchlo z města. Na to ohlašován chystaný pogrom židovský v Sevastopoli, Černigově, Gomelu a v Miňsku; v tomto městě hlásal jej sám hlavní organisátor černých sotní, gen. Bogdanovič. I v Kyjevě byl pogrom čekán; gen. gub. Suchomlinov uvaroval se ho jen ohláškou, že zavede náhlý soud. Docela se hlásalo, že bude podnikuut černou sotní útok i na sídlo dumy, palác Tavrický. Čí prací byl veliký požár města Syzraně, či bylo-li to náhodou, není známo. Jinak vláda vede boj s revolucí neustále, ale zpráv je málo o tom. V Rize na př. odsouzen k smrti náčelník »bojovné družiny« Rubinštejn, známý pod jménem Napoleon, jeho pomocník Zadorov a 5 jiných došli stejného osudu. 22 obviněných odsouzeno na těžkou práci od 3 do 15 let. Proti 11 poslancům svazu práce zavedla vláda process pro výzvu k dělnictvu. — Situace vylíčená zkrátka shrnuta je ve zprávě z konce června, dle níž gubernátoři z celého Ruska ohlásili, že se obávají povstání všeobecného, a doplněna jinou, kterak samo carské služebnictvo pořádalo za noci schůzi o svých poměrech a požadavcích, v tichosti a bez rušení, ale s dojmem nemalým.

Dvůr a vláda pod dojmy těmito jsou bezradni. Jeden z ministrů se vyjádřil, že by s vojenskou diktaturou postačil za 6 neděl zvěšeti všecky předáky kadětů a selské strany a že by byl pokoj. Aby se nešířily nepokoje selské, zakázáno poslancům dorozumívati se telegraficky s provincií. *Duma* přes chikanování usnáší se jednomyslně na zrušení trestu smrti; z toho dojem v kruzích vládních mocný. Pomáhají vlivu tomu i finanční kruhy, uvažující, že chystaným rozpuštěním dumy stihne Rusko krach. I konservativci uznávají, že jen kabinet z kadětů by mohl zjednati klid. Car jedná nejprve skrze Jermolova s nimi, pomýšlí na ministerstvo s Muromcevem v čele; odmítá však požadavek amnestie a vyvlastnění země; kaděti přerušují jednání, nemohouce se ponížiti přijetím takových podmínek. V té době se přikloňuje car již ke straně výslovně reakční. Pobědonoscev je zase nejvlivnější osobou u cara, maje s ním neustálé porady; Trepov, o němž již v polou června bylo mylně ohlašováno, že změnil smýšlení a pracuje pro směr liberální, začíná tiskové represse; zastavuje »Dumu«, list Struveho, hlavní tisková kancelář nařizuje konfiskovati listy napořád. Duma, vidouc, co se na ni strojí, usnáší se jednomyslně odvolati se k lidu, když činnost její mařena je vládou. Návrh tento, podaný Kuźminem Karavajevem, stylisován byl mírným způsobem, ale u dvora působil mocně.

Zatím *bouřné hnutí* po celý červenec táhlo se dále: v Revalu na torpédovce č. 106. vzbouření lodníci zničili stroje a unikli do lesa; jejich příkladu následujíce, prchli potom mnozí jiní, počtem přes 600. V gardovém pluku seměnovském byly nepokoje v půli července. V Moskvě tamní gardový pluk odepřel poslušnost, za deset dní potom konán tam sjezd 87 delegátů kozáckých oddílů, rozložených v Moskvě, rokujících o neslušnostech se strany důstojnictva a o zavedení občan. svobod. V té době v Korsku 2000 kozáků vyslaných proti vzbouřencům odepřelo poslušnost. V Tule v týž čas se bouří

prapor sapeurů. Demoralisace v námořnictvu je taková a tak zřejmá, že se už tu v tu dobu musí jednati o odvolání slíbené návštěvy angl. loďstva v Kronštadtě. Na Černém moři v půli července pro rozsudek nad vzbouřenci z torpédovky Bědového hrozí vyvstati odboj celého loďstva. Celkem do 21. července zachváceno bylo v pozemním vojsku bouřemi dle zpráv úředních 6 pluků gardových, 29 liniových, několik kozáckých, 5 praporů sapeurů. — Bouře selské neustávají ani přese žně. Ve Lgově v gub. kurské stržen vzbouřenci telefon a telegraf. Nepokoje jsou v Umani v kyjevské gubernii, v újezdě vybobrovském. V Zemljansku nutili sedláci pány k zápisům, že se vzdávají svých pozemků v selský prospěch. Z tambovské a kostromské gubernie prchali statkáři o překot; páleny lesy a statky. — Útoky šly dál; ve Vilně vrženou bombou v kanceláři 3. okresu zraněno mnoho osob. V Petrohradě v chrámě sv. Alexandra Něvského ozbrojenou tlupou uloupeno za 300.000 pokladů. Naopak zas v újezdě tiraspolském pravoslavní mniši a popi šířili letáky, vyzývající k pobití židů. Vláda ovšem krutě stíhá odboj. Za červen a červenec posláno prý 30.000 lidí do Sibiře a 12.000 jiných čeká týž osud. Proces začatý s 52 účastníky dělnické organisace, při němž ze 400 svědků 100 se nedostavilo, musil býti odročen; obvinění při odchodu ze síně volají; »Urychlete revoluci!«

Taková je situace kolem 20. července; pro smýšlení dvorských kruhů je charakteristické, že ani ohlašovaný církevní sobor nebyl povolen; Pobědonoscev jej označil jako věc státu nebezpečnou. Vůči dumě rozhodnutí se již ustaluje; ministr vojenství odpírá dumě odpověď na interpelace o rozsudcích smrti, o povstáních vojenských. Demonstrativně proti dumě gosudarstvennyj sovět jednomyslně se prohlašuje proti zrušení trestu smrti; při tom senátor Kramer poukazoval na to, kterak v balt. provinciích od té doby, co vyhlášen trest smrti na útoky proti voj. osobám, útoky ty přestaly, ale na osoby civilní se útočí dál, poněvadž netrestají se útoky ty smrtí. V polou července se tvrdí, že kamarilla v případě povolání ministerstva parlamentního uspořádá bartolomějskou noc. Když pak duma povoluje vládě místo požadovaných 50 mill. rublů na pomoc hladovícího lidu pouze 15 mill., dokazujíc jí, že od ní nelze čekati pomoci skutečné, je ve vládních kruzích rozhořčení na vrcholu. Ministr vojenství Rediger prohlašuje, neustanou-li pletky Trepova, o němž stále se tvrdí, že pracuje pro směr liberální, že ho dá palácovou stráží zatknouti a odsouditi pro velezrádu. V korunní radě usnáší se *rozpuštění dumy* a spolu jde Goremykin Kdyby vyvstala revoluce, usneseno zavésti diktaturu. Usnesení je ihned všeobecně známo, do Petrohradu povoláno 60.000 oddaného vojska, členové dumy odjíždějí.

A tak šla duma; šel i Goremykin. Car, jenž »stále doufá«, hořce si v rozpouštěcím manifestě naříká na zklamání, jež mu připravila duma, pustivši se do rozboru činnosti »naší vlády« i chybnosti základních zákonů, které jen »z naší vůle mohou býti změněny«. »Na konec zástupci lidu dopustili se skutků přímo nezákonných, ujednávajíce na př. manifest k lidu« atd. A ohlašuje novou dumu na 5. březen (dle pravosl. kal.), manifest hlásá, kterak »v neochvějné víře v péči Boží Prozřetelnosti a v dobrou podstatu ruského národa očekává od nové dumy splnění svých nadějí a utvoření zákonodárství pro říši, odpovídajícího potřebám nového oživeného Ruska«. Kozel ví, co si při tom tento divný panovník myslí. Nejnesmyslnější, nejhloupější kus pod sluncem provede, ale v Boha doufá. Ať té dumě vytýkali konservativci i liberáli cokoliv, že mařila čas projekty, jež měly jen cenu theoretickou, že svým návrhem odevzdání půdy apanážní, carské a klášterní lidu sama uvalila na sebe konflikt se dvorem — to jí nikdo neupře, že důvěru lidu měla, že není snad parlamentu k práci horlivějšího a že ona donutila vládu na otázky bouřného času nynějšího dívati se seriosněji než kdy jindy před tím. Kdyby duma nebyla prohlásila svou reformu agrární, ani ve snách by nenapadlo nedovtipného Mikuláše, prodati částečku apanážní půdy sedlákům. Vůbec uvedení této otázky na pořad jednání parlamentního je zásluhou dumy pro vždy. A theoretickou neplodnost prací dumy mohla vláda nejjednoduššeji odvrátiti a překaziti; měla s dumou jednati jako s parlamentem, a ne jako se jedná s chlapci, když naprosto nedbala toho, na čem se duma sjednocuje.

Rozpuštění dumy provedeno tiše; duma ustoupila, Petrohrad byl klidný, tak podivně klidný, že na burse v Potrohradě a Moskvě bylo v následující dni živo, ano kurs docela stoupl, bylať poptávka větší než nabídka. Ale radost dlouho netrvala. Ve Vídni klesly ruské papíry o 4, v Berlíně, v Paříži a v Londýně o 3%, tedy v Berlíně na př. až na 70% nominelní ceny. V Anglii také padlo okřídlené slovo, hořké uším ruské vlády: »La douma est morte, vive la douma«, a »Times« krátce odhadly stav Ruska slovy, že tam bude nyní anarchie úplná. Ano i v Petrohradě Kokovcev, min. financí, nucen byl slíbiti další udržení konstituce cizím finančníkům. Horší svědectví je ještě to, že firma Mendelsohn et Cie. půjčila Rusku dalších 500 mil. rublů jen na naléhání cís. Viléma. A přece po tom všem a při tom všem blouzní lidé v Petrohradě a Rusku o možnosti udržení starého režimu — u nás také o tom blouzní, ale jen v Nár. Listech —. Tak o tom blouzní na příklad sv. Synod, jenž nakázal po všech kostelích čísti manifest o rozpuštění dumy. O smýšlení ruských širokých kruhů mluvila v tu dobu i ta okolnost, že při mnohých volbách do zemstev v centrálních guberniích prošli vesměs lidé radikálnějších stran, než jsou kadeti. Promluvil i Šipov za stranu mírnou, za přívržence manifestu říjnového, podav protest proti rozpuštění dumy a vystoupiv v gosudarstvenného sovětu. Zatím ve *Viborgu* finském promluvila rozehnaná duma svým *manifestem k národu*, aby vyvstal k obraně práv zástupců svých, aby odepřel daně a vojenskou službu. Když pak nová vláda — Stolypina, maskovaného sluhy reakce — proti poslancům za tento manifest strojí žaloby a zatýká je, doufajíc žaloby protáhnouti až do nových voleb, aby posl. nemohli býti voleni, podpisují viborský manifest i jiní poslanci, tak že začátkem srpna byla by musila vláda zatknouti 243 poslanců. Nezatkla. Za to zakázala všecky schůze kadetů, ano chystaný sjezd jejich vůbec znemožnila. Aby strašné revoluční hnutí v armádě zlomila, slibujíc vojákům ústupky v požadavcích hmotných. Všude, kde by vypukly nepokoje, hrozeno uvalením válečného stavu a terrorem, hlášeno, že nejvyšší velitelství nad vojskem, loďstvem i četnictvem dáno bude Liněvičovi. V Petrohradě na Něvě byly uchystány křižníky s rychlopalnými děly. V Petrohradě i v Moskvě nastaly nesčetné prohlídky domů. Zakázány listy socialistické, z ostatních pak »Strana«, »Naša Žizň« pro uveřejnění manifestu viborského. Brzo na to potlačen i »XX. Věk«. — »Strana« brzo obnovena, místo »XX. Věku« počíná vycházeti »Oko«. Když zavírána redakce »Mysli«, nalezen prý celý revoluční plán. Redaktor »Mysli« Solomko uvězněn. Zatčeni četní poslanci stran pokrokových. Hlavní správa tisková prohlašuje, že budou potlačeny všecky opposiční listy, budou-li útočiti na dvůr a vládu. — Při prohlídkách nalezeno v Moskvě několik továren na bomby; v jedné z nich vypátrán prý opět jiný plán revoluční a dokumenty »vojenské organisace«. V Kyjevě u bývalého důstojnika Konovaleva nalezeno 7 bomb a plány Petrohradu a Kyjeva. V Sevastopoli odhalena ve skalách veliká továrna na bomby, v níž pracovalo asi 60 lidí, civilistů i vojáků. Podle nalezených plánů revolučních zatčeno přes 100 náčelníků povstání, naproti čemuž revolucionáři prohlásili, že to nejsou vůdcové. Ve Slonimi nalezena tiskárna a zbrojnice revoluční, v Petrohradě v inženýrské škole sklady zbraní. Dle úřední zprávy ze dne 2.. srpna za jediný týden zatčeno 276 osob, stalo se 72 útoků, 42 osob těžce zraněno, odhaleno 120 bomb, 12 tajných tiskáren, zničeno 13 monopolních skladů, vyloupeno 18 pokladen státních a při tom 22 osob úředních zabito neb zraněno. Při tom v dvorských kruzích stále se domáhala strana dvorská zavedení diktatury. Stolypin — lekaje se tohoto opatření — odpíral. v čemž došel souhlasu carova. —

Terroristé po rozpuštění dumy prohlásili ihned, že nastane terror, že budou »mluviti jazykem kulí a bomb«. Poslanec Aladyn ve Stockholmu předpověděl v týž čas silné bouře agrární, částečnou stávku dělnickou a značné hnutí ve vojsku. Vše se vyplnilo. Skupina »truďaščichsja« se sociálními demokraty vyzvala loďstvo a vojsko, aby šlo s nimi a zničilo absolutismus i vládu buržoasie. — Obávaná stávka všeobecná nesplnila se, byla jen částečná. Prohlásili sice poštovní úředníci ochotu ke generální

stávce, ale na poštách ani na železnicích k ní nedošlo. Železniční výbor a strana soc. revoluční se prohlásili proti stávce. Částečné stávky, zahájené již, pak zanikly. Za to hrůzně promluvilo *vojsko*. Vzpoura ve Sveaborgu a v Kronštadtě, příliš veliká a příliš dobře známá, způsobila v Petrohradě zprvu zděšení, pak zuřivý vztek. Car prý se vyjádřil, že bude nyní vládnouti tak, jako jeho předci — ohněm a železem. Soudy vojenské v obou místech byly hotovými jatkami. Na to přišla finská garda červená, proti níž finská policie vzdala se své služby i s velitelem a 120 důstojníky. Jen v pravdě podivuhodnému věhlasu finského senátu jest děkovati, že červená garda odzbrojena. Na to vzbouřil se pancéřník Alexander II. a musil býti celý odzbrojen; vzbouřil se křižník »Azija« a s ním jiný, »Pamjať Azova«, na něm zavražděn velitel a 4 důstojníci a vzpoura přemožena teprve, když se přiblížil k Revalu, chtěje pobouřiti ostatní loďstvo; zatčeno na něm 150 vzbouřenců, mezi nimi 5 agitátorů. Zase rozsudky smrti a do Sibiře. V Krásném Sele musily býti zastaveny manévry, poněvadž stříleno ostrými náboji. V Oděsse při nové bouři Skrydlov dává dělostřelce hlídati vojskem: poplach byl tak veliký, že 20.000 lidí opustilo město. V Petrohradě vzbouřivší se 3 setniny záložníků chtěly spolu s dělostřelci osvoboditi zavřené vojáky. Na to vzešla bitva s kozáky, a došlo ke střelbě z děl. V Tiflise 2. kozácké setniny odmítly konati služby policejní a hned po tom 9 setnin samarského pluku zavraždilo velitele, 2 důstojníky a voj. popa; pro ten skutek odsouzeni k smrti 1 důstojník a 4 vojáci. Hnutí bylo takové, že min. války nařídil výměnu posádek v Libavě, Revalu a v Rize. Koncem srpna vzbouřený pluk kozácký zastřelil plukovníka. I v četnictvu je vření, tak že Rediger, min. války, hrozil demissí, nebudou-li poměry služební zlepšeny. Dojmy těchto vzpour na cizinu byly takové, že mluveno *o okuppaci Ruska Rakouskem a Pruskem*. Dle jednoho plánu mělo Prusko zabrati Litvu, Bílou Rus, Baltické provincie a Polsko na sever od Varšavy, Rakousko pak jižní část Polska, Podolí, Volyň a Ukrajinu.

Útoků a hnutí násilného se strany civilních revolucionářů byla řada. V Petrohradě na tiskárnu Ségalovu podniknut útok a násilím vytištěno 5000 exemplářů viborské výzvy. Ve Varšavě zavražděn počátkem srpna gen. četnictva Markgrafskij, v Revalu podniknut nezdařený útok na velkoknížete Alex. Michajloviče, v Moskvě na nádraží kazaňském vrženy dvě pumy, při čemž oba útočníci zahynuli, avšak škoda majetková je veliká. V Samaře utrženy bombovým výbuchem ruce i nohy gubernátoru Blokovi. V Sevastopoli vloudilo se do budovy nejvyššího soudu voj. několik mužů předstírajících, že nesou zprávu od presidenta voj. tribunálu, povalili a svázali vrátného, načež uloupili 18 balíků listin a zápisů o vzpouře loďstva, z processu Schmidtova atd. Vyšetřování prý nutno nyní vésti znova. V Sangiuliu u Tiflisu podniklo asi 2000 Tatarů útok na rus. vojsko, načež boj trval 3 hodiny. Dynamitovým útokem na dráze v Kazani zahynuli 2 úředníci. V Oděsse zabit slídič Vladimirskij; útočník odňal mu seznam osob, jež měly býti zatčeny. V Tiflise zastřelen inspektor městské dráhy Engelman, při čemž uloupeno z pokladny 30.000 rublů. V druhé půli srpna stal se ve Varšavě útok na Skalona, v Petrohradě omylem místo Trepova zastřelen senátor Kalman, ředitel car. statků. Situace na Kavkaze tou dobou se označuje za úplnou anarchii. V Suši byl opět boj mezi Tatary a Armény; Tataři stříleli do města z děl, až vznikl požár. Ve vsi Karakliti při útoku Tatarů zabito 18 Arménů, na to podniknut útok na ves Kanazak. Za středisko a pramen všeho tohoto hnutí udávají úřady Moskvu; odtud prý všecko to řízeno. Vůdce revoluce Krylov prý zde jat.

Konala své dílo i *černá sotňa*. Její prací je zavraždění učence a politika Herzensteina v Teriokách ve Finsku. O vraždě této měly některé denní listy ruské zprávu dříve, než se stala. Herzenstein byl zavražděn, jak výslovně udáno, na rozkaz svazu činného boje s anarchií. »Rossija« a »Rus. Vědomosti« dostaly listy, že i jiní poslanci z kadetů budou pobiti. V samých Teriokách zmařen byl útok podobný na poslance Aladyna. V Oděsse bylo loupení krámů židovských od kozáků a černé sotně, při čemž úřady si vedly nečinně. Kozáci se chlubili, že pobijí 1000 židů; celý židovský

výbor sebeobranný byl zatčen. Teprve koncem srpna, když rozestaveny patroly, vrátilo se 10.000 Židů. I v okolí Kyjeva chystán pogrom židovský. *Bouře selské* vlekly se dále. U Kamence podolského ve vsi Čerepovcích odváděli dragoni vůdce hnutí selského. Došlo k boji, při čemž 5 sedláků zabito. Dragoni četně potlučeni kamením. V okrese odojevském vypalovány dvory, podobně v jetkarském — kde spálena celá ves Jetkar —, v jekatěrinoslavském a v saratovském. Velice kruté bouře selské byly v gubernii miňské, rjazaňské, tverské, kalužské, poltavské, orenburské a orelské, kde spálena většina dvorů. V gub. moskevské byly četné bouře, ve voroněžské dály se strašné násilnosti. V první půli srpna po celém Rusku jsou bouře. Stolypin dostává tajné zprávy, že po žních nastane všeobecné povstání selské. A žně byly děsně zlé. Ničeho se neurodilo, ani bramborů. K okamžité pomoci bylo by potřebí 200 mil. rublů, vláda má jen 50. V druhé půli srpna propukají bouře selské v gub. kovenské, kde je řídí litevská revoluční strana. — V těchto poměrech velkokníže Vladimír vlastnoručním listem carským jmenován je vrchní hlavou rus. vojska, jemu přidán Liněvič, aby obnovili kázeň ve vojsku. V korunní radě jedná se o zavedení diktatury, jíž měl býti pověřen velk. Nikolaj Nikolajevič. V min. radě navrhují se přísné tresty proti vzbouřencům sveaborským a kronštadtským, Stolypin je proti nim, ale je v menšině. Stolypin, jenž od svého jmenování jednal i s kadety i se stranou okťabristů (s Gučkovem a L'vovy), zůstává odmítnut; nikdo nechce s ním jíti. Vládne tedy, jak umí; ministr obchodu podává návrh reformy dělnické (upravení smluv, maximální den pracovní, pojišťování úrazové, nemocenské, lepší byty, tovární dozor). Stolypin do svého programu béře otázku agrární, židovskou a reformu soudní; ale při tom odmítá projekt sestátnění pozemků. Car dává sepsati jeho návodem pozemky ze statků, jež by bylo lze prodati sedlákům. Má býti sedlákům prodáno 4 mil. děsjatin pozemků a 2½ mil. děsjatin lesa. Šlechtici nabízejí ke koupi ¼ mil. děsjatin. Ale jinak Stolypinův agr. projekt car odmítá, nechce slyšeti ani o amnestii, ani o zrušení trestu smrti. K pověstem o odstoupení prohlašuje car, že neodstoupí; hrozí, nebude-li do února pokoj, že nebude dumy. — A tu zaznívá strašlivý třesk útoku na Stolypina, útoku hrůzného, jak účinky (30 osob při něm zhynulo a zraněno), tak odvahou revolucionářů. Po něm ztrácejí dvorské kruhy hlavu. Brzy se mluví o diktatuře, potom tvoří se ministerstvo policejní. Trepov odstupuje, aby dlouho svého odstoupení nepřečkal — proč umřel, kdož ví — potom zas prý dvůr nabyl ve Stolypina ještě větší důvěry. Jedná se v ministerské radě *a*) o zřízení výmineč. opatření, *b*) o brzkém svolání dumy, jež urguje min. financí (poněvadž nikdo nepůjčuje), *c*) o diktatuře — vše se zamítá — jen reformy se slibují — až na věky věkův chce je dvorská strana slibovati. Poskytuje se slibovaná země, o níž dříve mluveno. Na »zvelebu nár. školství« dáno již do rozpočtu na rok 1907 obnos ½ 6. mil. rublů, načež ihned pokvete. Za to potvrzen zákon o zavedení vál. soudů, jež do 18 hodin po skutku jsou s rozsudkem hotovy. Slibuje se všem pravoslavným kněžím, kteří byli členy dumy, že budou zbaveni hodnosti kněžské. Vojenskému soudu odevzdán kněz s křižníku »Pamjať Azova«, jenž podporoval vzpouru. Ještě v první půli září jsou ve vězení poslanci Frenkel z Kyjeva, Witkowski ze Suvalek. Medvěděv z Voroněže, Onypko ze Stavropole, Bibikov z Orla, Okuněv z Tambova, Vragov z Penzy, Kutomanov z Kurska. Kongress kadetův pak zmařen naprosto. Tak si vede vláda po útoku na Stolypina a po útocích současných: Ve Vladikavkaze zabit velitel pěšího pluku Bašmaněv, potom stal se útok na jen. Kaulbarse mladou dcerou jenerála Prince, zabit v Petrohradě jen. Minn, ve Varšavě Vonljaljarskij, v Helsingforsu Udenov, v Tambově ve vlaku polic. kom. Lebeděv. Do carského paláce chtěli se dostati 2 revolucionáři. V Rize vyloupena a zpustošena radnice, v tomtéž místě objeveno 16 beček s proklamacemi, zde stříleli obklíčení spiklenci salvami ze svého domu na policii, po níž hodili i bombu. V Šlüsselburku ukradeno v továrně na prach veliké množství výbušných látek. V Oděsse při demonstraci salvami stříleno do 15000 dělníků. Zde vydáno heslo útočiti na cizí konsuly, zde, podobně jako v Tiflise, objeveno voj. spiknutí. V Oděsse

zatčeno 14 důst. a 1 plukovník, v Tiflise 2 jenerálové a mnoho důstojníků. V Kirilově vzbouřivší se četa pouští vězně, jež vedla, na svobodu. V Kamišině při zatýkání poslance Dietze bouří se lid a nevydává ho. V Moskvě odhaleno 135 továren na bomby, za jediný den pobito 8 policistů a 11 zraněno. V Hamburce se odhaluje revoluční ruský klub. V Tule zastřelen president soudu Remezov; v Grodně pumou na ulici raněno 5 osob, v Libavě bitka pouliční mezi vojskem a útočníky na věznici; stříleno půl druhé hodiny. V Sevastopoli se dvou menších lodí ukradena všechna výzbroj; v Nikolajevě podniknut útok na gubernátora Stupina, jenž se nezdařil, v Oděsse zabit komisař Bolobrodko, v Sevastopoli důstojník. Na lodi Alexander Kamburov zabit vzbouřenci kapitán. V Tiflise od Tatarů zabit jenerál Giločavov. V turkestaně bouří se vojsko, ničí železnici, v Irkutsku nové vzpoury voj., v Helsingforsu desertoval celý 3. pěší pluk. Ano, aby se nevzbouřili kozáci, vláda musí se ohraditi proti pověstem, že chce konfiskovati půdu kozáků. Selské hnutí je ve všech guberniích, sedláci neplatí daně. — A na vrchol zmatků cařice vdova a velkokníže Nikoaj Nikolajevič ujíždějí do Dánska, a car koná záhadné projížďky po Baltickém moři.

O Gaponovi soudní vyšetřování zjišťuje, že nezahynul revolucionáři; nastrojil tuto vraždu Račkovskij, náčelník taj. policie, aby Gapon nemluvil. Dle jiné zprávy zabil prý ho inženýr Rutenberg, za jehož vydání žádá vláda úřady švýcarské. – Pro vzdání Port Arthuru konané vyšetřování zjistilo, že jen. Stoessel jednal zločinně. Odhaleno, že za války ztratilo se ve stanici Inokentěvské 1500 vozů. — Bělencev, jenž oloupil mosk. banku, prchl, uplativ průvodčí. —*ch.*

*

Malorusové haličtí s povděkem uvítali list oděsského professora Raděckého, jenž vybízí Poláky k poctivé dohodě a spravedlnosti s druhou národností. Oproti prof. Hruševskému, jenž v klubu maloruských poslanců dumy mluvil o poměrech haličských, píše prudce, ale nesprávně Słowo Polskie. — Pro volební opravu konáno nesčetně schůzí a stávek zemědělských v Haliči, proti nimž vystoupilo s provoláním hal. místodržitelství. Jenerální stávky však nebylo, nebylať myšlena. Mnoho roztrpčení způsobilo zatčení kněze Petryckého, jejž obvinili statkáři polští, že podporuje a podněcuje stávky. — Maloruští poslanci do dumy usnesli se ujednati postup se všemi pokrokovými stranami ruskými. —*ch.*

Jihoslované.

V **slovinských** zemích je nyní středem zájmu *volební reforma.* Ukřivdění korutanských Slovinců ve volebním výboru jest hlavní příčinou nespokojenosti. V Korutansku pořádána řada protestních schůzí — vídeňskému politickému vedení slovinskému dostalo se trpkých výčitek. Především a hlavně Šusteršičovi a s ním posl. Plojovi. Pro Šusteršiče zvlášť zdrcující byla schůze důvěrníků 26. července v Celovci, svolaná »katolickým politickým a hospodářským spolkem pro Slovince v Korutansku«. Zde, tedy ve vlastním táboře, byla politika Šusteršičova odsouzena nejrozhodnějším způsobem. Dr. Brejc vytknul mu, že ve výboru pro volební reformu ve prospěch korutanských Slovinců úst neotevřel, a když tak učinil, zabil vlastně sám spravedlivou věc Slovinců v Korutanech — totiž svým návrhem Wastianovi, že za kočevský mandát nutno dáti Slovincům nový mandát.. v Štyrsku. Dr. Brejc mu hned telegrafoval, že jedinou možnou kompensací za Kočevje může býti druhý mandát slovinský v Korutanech. Ale vše marno. Šusteršič spojil ten požadavek s požadavkem rozmnožení mandátů štyrsko-slovinských — a tím věc pochoval. Prošel mandát štyrský, poněvadž Němcům jde především o zničení živlu slovinského v Korutanech. Pobouření z toho všeho na schůzi bylo veliké, tak že v přijatých resolucích vyslovena byla nedůvěra slovinským poslancům na říšské radě, jimž uloženo třeba obstrukcí bojovati za druhý mandát v Korutanech, a kromě toho prohlášeno, že za nynějších okolností nemohou se korutanští Slovinci zúčastniti *III. katolického sjezdu v Lublani.* To bylo usneseno na schůzi katolického spolku, jíž se súčast-

nilo v počtu 120 důvěrníků 28 kněží! Celovecký »Mir« přinesl v č. 32. úvodní článek »Zakaj Korošci ne morejo na katoliški shod«, v němž odůvodňuje se rozhořčení korutanských Slovinců proti politice lublaňských politiků ve věci volební reformy. »Toto rozhořčení nám velí nesúčastniti se schůze lublaňských politiků, a byť tato schůze nesla jméno katolického sjezdu.« Úvodník v tomto rozhodném tónu psaný vyšel z péra — monsignore Val. Podgorce.

Proti sjezdu zdvihl se silný protest také s jiné strany, ovšem z jiných pohnutek — z pohnutek ryze protiklerikálních. Protestní schůze protiklerikální v den III. kat. sjezdu — 26. srpna — konány zároveň v Lublani, v Gorici, v Šent Petru na Krasu. Největší význam měla schůze lublaňská, uspořádaná společně stranou národně pokrokovou (liberální) a sociálně demokratickou. Již sám fakt tohoto spojení jest velmi významný. Na schůzi seděli svorně dr. Tavčar (předák liberálů) s E. Kristanem (předákem soc. demokratů)! Obsažně a ostře promluvil E. Kristan — přijatá resoluce vyslovuje poprvé na Slovinsku v té určitosti požadavek oddělení církve od státu. Nálada protiklerikální sesílila tou měrou, že se proti klerikalismu slučují tábory jinak se potírající! Vyvolal ji politický klerikalismus slovinský sám. Zbytečně a na škodu věci národní, poněvadž vzájemný boj ochromuje nyní (aspoň v Krajině) veškerý život slovinský.

A je tak třeba jednotného, ovšem rozumného postupu! Nepřítel doráží na slovinské území na všech stranách. »*Südmarka*« 9. září na valné schůzi ve Vídeňském Novém Městě schválila nové tažení protislovinské po vzoru hakatistickém. Rozhodla se organisovati německou kolonisaci slovinských zemí ve velkém slohu. K tomu účelu utvoří se ve spolku zvláštní odbor se samostatnou bankou, »Südmarka« sama povoluje k tomu cíli každoroční příspěvek 30.000 K.

Jiná okolnost: 19. července otevřena byla t. zv. *bohinjská dráha* (Jesenice—Gorica—Terst). Jí otvírá se do ryze slovinského území cesta německé podnikavosti. Nutno, aby jí čelila podnikavost slovinská. Třeba tu mnoho práce uvědomovací a positivní. Zle bude, vyčerpají-li Slovinci všecku energii jen v boji stranickém.

Jan V. Lego.
* 14. září 1833, † 17. září 1906.

Na konci slovinských rozhledů stůjž posmrtná vzpomínka na velkého přítele Slovinců, českého spisovatele *Jana V. Lega*, skriptora knihovny Musea král. Českého. Před třemi lety v téže době*) psali jsme jubilejní vzpomínku k 70. narozeninám tichého slovanského horovatele — dnes není již jednoho z nejtypičtějších představitelů českého slovanofilství staršího, idealistického rázu. Jan Lego, celou duší oddaný myšlence vzájemnosti československé, odešel za svými mladšími druhy, Edvardem Jelínkem a Fr. Řehořem, jimž se podobal ryzím idealismem a posvěcením pro zvolenou myšlenku, která vyplňovala celý jeho život. Lego tak hluboce tkvěl v slovinské půdě, že věru byl známější mezi Slovinci, než doma v Čechách. Řada míst s Lublaní v čele počítala jej ke svým čestným občanům, řada spolků ke svým čestným členům. Slovinští studenti v Praze shromažďovali se kolem něho jako kolem otce — a on také věru jim byl otcem. O jeho oblibě v zemích slovinských svědčí vřelé posmrtné vzpomínky ve slovin-

Jan V. Lego.

*) Slovanský Přehled VI., str. 37.

ských listech všech odstínů. »On byl ve mnohém našim velikým dobrodincem,« píše právem gorická Soča, »byl hvězdou, která svítila z časů našeho probuzení do dnešní doby, byl vznešeným vzorem pravého, nesobeckého vlastence, jaké rodila ona velká doba, kteří však z našeho středu druh za druhem mizí..« Slovanský Přehled želí v něm nejen vzácného slovanského idealistu, ale i svého spolupracovníka. Slíbenu měli jsme ještě jeho vzpomínku na Levstika — ale té již nenapsal. *A. Č.*

Budiž mu čestná, vděčná paměť!

*

U Slovanů balkánských stále ještě v popředí stojí *celní válka rakousko-srbská*. Rakousko jest stále neústupno — ale z posledních zpráv jest patrno, že Srbsko nemíní se jeho diktátu podrobiti. Patrně nelenilo jinde k svému zajištění. Zajímavo jest, že na stranu Srbska postavil se ruský »Pravitělstvennyj Věstnik« (Vládní Věstník). Vyčítá Rakousku, že již od časů Milanových hraje se Srbskem jako kočka s myší, že postupně, ale systematicky Srbsko hospodářsky oslabuje, pomáhaje tím i úpadku intelligence. Činí tak s dobrým vědomím, že Srbsko jest klíčem k Balkánu. »Jsme hluboce přesvědčeni, že konečná celní odluka od Rakousko-Uherska bude jen na prospěch Srbska, které nyní může najíti nová tržiště pro svůj vývoz. Ovšem, že to Srbsko nepřežije bez bolesti, ale ničeho nelze dosíci beze ztrát,« končí orgán ruské vlády.

Dne 28. srpna otevřen byl v Sofii *sjezd jihoslovanských spisovatelů a publicistů*, jehož nejdůležitějším bodem bylo dozaložení svazu jihoslovanských publicistů. Sjezd ve spojení s j i h o s l o v a n s k o u u m ě l e c k o u v ý s t a v o u byl dalším stupněm, jehož dostihl vzrůst myšlenky jihoslovanské. Byl konán v době pro Jihoslovanstvo nesmírně důležité a tím jeho význam vzrostl. Škoda, že významu tomu ublížilo pohostinské vystoupení poslance Klofáče. Myšlenka jihoslovanská je tak životná, že opravdoví přátelé její nesmějí připustit, aby byla diskreditována pouhým hlučným mlácením slámy — aby zplaněla v politickém dušování, vykřikování a fantazírování. Jinak sjezd pro svůj význam v postupu jednoty jihoslovanské právem byl pozdraven vším slovanským tiskem — i přejeme si, aby zůstavil stopy opravdu hluboké. *Č.*

*

Všeobecné zprávy.

V dnech 8. a 9. září konal se v Uh. Hradišti *VII. sjezd slovanských novinářů*, který vyvrcholil velkou ostudou (jinak to nazvati nelze): hodováním a připíjením s velehradskými jesuity, v jejichž refektáři šuměly při víně řeči o idei cyrilomethodějské, které se tu dostalo osvětlení přímo bengálského. Ukázalo se, kdo jí u nás nejlépe rozumí! Jinak na sjezdě slovanských novinářů bylo málo slovanského — leda potyčka Poláků s nezbytným p. Verhunem o carskou hymnu. — Jako bychom nežili v době pro Slovanstvo nad jiné důležité. Ale marno mluvit — sjezdy slovanských novinářů už jinými nebudou. Jsou to sjezdy stavovské, a jako takové mají dojista svou důležitost. Ale pro slovanskou vzájemnost významu nemají, poněvadž se bojí upřímnosti; o všem lze na sjezdech mluvit, jenom pro bůh ne o s l o v a n s k ý c h životních záležitostech! Pak ale nepatřila na sjezd ani idea cyrillo-methodějská, která, jak se ukázalo, přišla velmi vhod velehradským jesuitům. Byl by si sjezd ušetřil episodu, která jej učiní smutně památným. *Č.*

Literatura, umění.

Политическая Энциклопедія. Ежемѣсячный журналъ подъ редакціей Л. З. СЛОНИМСКАГО. Томъ I. Выпускъ 1.—2. Аарграу—Бразилія). С. Петербургъ 1900. Главная контора: Невскій пр., 88.) Předplatné na 12 sešitů a hranicí 28 franků. Sešit má 320 stran a četné přílohy.

Publikace, budící respekt. Ukazuje, jak vážně pojímají osvícení Ruové dílo osvobozenské. Jde jim netoliko o poražení dosavadního režimu,

nýbrž i o skutečné obrození Ruska. A k tomu jest zapotřebí svědomité přípravy. Vynikajícím dílem této přípravné práce bude »Politická Encyklopedie«. V řadě spolupracovníků nacházíme jména vynikajících ruských učenců a politiků: K. K. Arseňjeva, P. G. Vinogradova, V. D. Kuźmina-Karavajeva, P. N. Miljukova, F. I. Rodičeva, P. B. Struveho, kn. Jevg. Trubeckého a j. Abecední tato encyklopaedie bude nám i všeobecnou svou částí prospěšna, ale zvláštního významu pro nás i ostatní Slovanstvo nabývá svou části čistě ruskou. Velké množství map a diagramů zvyšuje její cenu. Vítáme ji vřele i doporučujeme. Přátelé ruského jazyka mohli by si ji předplatiti místo časopisu — a získali by tím pro svou knihovnu trvale cenné dílo. —*n*—

LEV N. TOLSTOJ: **Kruh četby.** Vybrané, sebrané a na každý den roztříděné myšlenky mnoha spisovatelů o víře, životě a jednání. Přeložil Alb. Škarvan a Ivan Hálek. (Nakl. J. Laichter na Král. Vinohradech.) Dosud 18. sešitů po 30 hal.

Tolstého intimní čítanka, kterou podává i ostatnímu lidstvu. Co ze světové literatury si vybral jako zrna nejtěžší, shrnul v tomto díle a spojil vlastními úvahami, články a povídkami. Rozdělil vše podle dní, tak že na každý den připadá hrst citátů, sentencí a úvah. Tak také má býti dílo čteno — má býti celoročním a stálým soudruhem čtenářovým, aby se stalo jeho životním majetkem, aby si osvojil jeho moudrost. Na neděle připadají delší články a povídky, jiné větší stati určeny jsou za četbu měsíční. Pozoruhodno a pro Tolstého příznačno jest, z čeho vybíral. Největší část citátů spadá do starověku lidské kultury a literatury: je tu moudrost čínská, indická, moudrost Řeků a Římanů, moudrost knih starozákonních a evangelií. Ale je zde i spousta citátů z literatur novějších a nejnovějších, ze spisovatelů středověkých — zkrátka, Tolstoj zde ukazuje život lidský v celém jeho rozsahu v osvětlení šiřitelů lidské kultury a mravnosti všech dob a národů. Není jinak možno, než že jest výbor přiměřen názorům Tolstého. A právě proto měla by se kniha státi čítankou všech, kdož usilují o sebezdokonalení i o zdokonalení jiných. Nedovedu si představiti vhodnější knihy k účelům vychování v rodině. Učí a utěšuje. —*er*—

*

Divadlo. V Národním divadle byla 9. září premiera polské komedie *Włodzimierza Perzyńského* »Lehkomyslná sestra« v překladu Ad. Černého. Úspěch byl dokonalý, ba přímo bouřlivý. A zaslouženě. Neřeší nijakého problému, není to práce těžkého zrna, jako Kisielewského »Karikatury« — je tím, čím chtěla býti, jakousi veseloherně střiženou satirou na pokrytectví nemravné měšťácké společnosti, provedenou bystře obratnou rukou uměleckou. Nepochybujeme, že se stane oblíbeným číslem repertoiru českých divadel.

Jubilea. Tvůrce moderní školy dějepisecké v Čechách, prof. Dr. *Jaroslav Goll*, dovršil 60 let vzácně činného života (nar. 11. července 1846 v Chlumci n. Cidlinou). Oceniti jeho životní práci bylo by předmětem zvláštního díla. Zde jen obrátíme pozornost na slovanskou stránku jeho povahy a činnosti. V té příčině není nevýznamno, že právě Goll jest velikým badatelem českého bratrství, které jest nejkrásnějším výrazem české duše — a jedním z nejpříznačnějších rysů dějinného charakteru Slovanstva. Kdo zná Golla poetu a člověka, chápe úplně, že právě tato doba českých dějin jej především vábila. — Slovanské náklonnosti vystupují u Golla od počátku. Z literatur slovanských oblíbil si především polskou — on první podal ukázky z Pana Tadeáše v českém přebásnění (v Hálkových Květech). Na poli vědeckém byl vždy vážným pěstitelem vzájemnosti českopolské (je také členem krakovské Akademie Umiejętności). Ale živé sympathie měl i pro ostatní rodinu slovanskou. Hned na počátku své činnosti literární na př. uveřejnil (opět ve Květech) přednášku »O národní poesii ukrajinské«. Čtenáři Slov. Přehledu mají také jistě v dobré paměti Gollovu brožurku: »Der Hass der Völker und die österreichischen Universitäten«, která svým předmětem rovněž spadá do oboru slovanských otázek. Přejeme znamenitému učenci a vzácnému Slovanu bojně sil k další, kéž dlouhé ještě činnosti! Č.

Vydáno 5. října 1906.

Redaktor a vydavatel ADOLF ČERNÝ. — Nakladatelé F. ŠIMÁČEK.

FRANTIŠEK KVAPIL:

Z básní Adama Mickiewicze.

Adam Mickiewicz.

Arcimistr.

Jest mistr, jenž vzal v chór všech duchů čety
a v doprovod všech srdcí zladil vzněty,
jak struny natáhl vše živly v shodě
a po nich vichry divé s blesky vodě
zpěv jeden od počátku pěl a spřádal:
svět outku jeho však se nedobádal.

Ten mistr malby tvořil na blankytu,
jež zrcadlil pak v průsvitném vln krovu,
kolossů vzory řezal na hor štítu
a země v hlubinách je odlil z kovu:
svět věků žní z děl řady nepřehledné
myšlenky tvůrce nepojal ni jedné.

Jest mistr výmluvný, moc boží skvělou
jenž lidu málo slovy zjevit hleděl,
a myšlenek i děl svých knihu celou
sám hlasem, činem, divem vypověděl;
dřív mistr velkým zdál se světa tajím:
svět, poznav bratra v něm dnes, pohrdá jím.

Umělče zemský! Obrazy čím tvoje
i čím tvé řezby jsou a slov tvých roje?
A ty si stěžuješ, že nerozumí
kdos z bratří děl tvých smyslu, řeči, dumy?
Hleď na Mistra, trp, boží synu, s klidem,
jsa neznám lidu nebo zhrdán lidem.

———

K matce Polce.

Ó matko Polko! U syna když tvého
ve zracích blýská genia zář tichá,
když zírá jemu s čela dětinného
Poláků dávných šlechetnost a pýcha;

A jestli vrstevníků prchá z davu
a k starci běží, jenž mu dumy pěje,
a v stesku naslouchaje sklání hlavu,
když se mu předků vyprávějí děje:

Ó matko Polko! Zle se tvůj syn baví!
Bolestné Matky klekni před obrazem,
patř na meč, jenž jí srdce zakrvaví —
vrah takým prsa probije ti rázem!

Nechť v klidu zkvétá celý svět kol smavý,
ať vlády, lidé, zdání smír si cení,
tvůj syn je vyzván k boji beze slávy
a k mučednictví, jež je bez vzkříšení.

Kaž záhy jít mu pusté do jeskyně,
by uměl dumat, lehat na rohože,
dýchati vlhkou páru ve shnilině
a s jedovatým plazem sdílet lože.

Tam naučí se pod zem hněv svůj schovat
a být jak propast s bezdnou myslí klidnou,
jak shnilým dechem řečí otravovat,
a jak had ztuhlý tvář mít skromnou, vlídnou.

Náš Spasitel, jsa děckem v Nazaretě,
si hrával s křížkem, jímž svět hříchu zbavil:
ó Polko! já bych dítě tvé v tom světě
též hrami jeho budoucími bavil.

Řetězem ovíjej mu ručky bědné,
do káry vpřáhej ho, ať někdy v chátře
on před katovským kyjem nepobledne
a náhle nezardí se, provaz spatře.

On nepůjde, jak dávných reků četa,
nést v Jerusalem vítězný kříž prvý,
neb nového jak vojínové světa
k volnosti orat, skrápět zemi krví.

Vyzvání tajný slídič dá mu příště,
soud křivopřísežný s ním v zápas dá se,
dol jakýs bude skrytý za bojiště,
a mocný vrah pře nález vydá zase.

A přemožen, mít bude na svém hrobě
za pomník šibenice suchá dřeva,
za slávu krátký pláč, jímž zalká děva,
a bratří hovor dlouhý v noční době...

1830.

V památníku.

Ó šťastný, v paměti kdo utone kdys tvojí
jak korál ten neb skvoucí perla plná vděku,
jíž voda Baltu na vždy v přečistém svém zdroji
uchová pod lazurem přede zlobou věků.

Však já, jen oblázek, jak korál neoslně
vše krásou, perly třpytem neznaje se skvěti,
jen jednu chvilku chtěl bych pohrát si v té vlně,
než lehnu, zapomenut, v písku nepaměti!

Rozmluva.

Milenko má! Nač hovoru nám, řečí?
Proč, chtěje sdílet cit, jenž srdce jímá,
s to nejsem duši v duši přelít zpříma;
proč nutno v slova drobiti ji s péčí,
jež, tvůj než stihnou sluch a mysl vlídnou,
větrají v ústech, na vzduchu pak stydnou?

Miluji! Miluji, ach, stokrát volám,
a ty se rmoutíš, oddáváš se hněvu,
že lásky své ti tak, jak cítit zdolám,

dost nevyjádřím v slově, zvuku, zpěvu;
jak strnut pátrám darmo po způsobu
znak žití vydat, abych unik hrobu.

Rty znavil jsem, tak marně mluvě v touze,
teď s tvými ústky hned je vroucně scelím.
A rozmlouvat chci bitím srdce pouze,
a vzdechy jen a celováním vřelým;
tak rozmlouvat chci hodiny, dny, léta,
i do konce, i po skonání světa!

V Oděsse 1825.

V den odjezdu.

Což, městu dáti s bohem, a byť s očí znikli
ti všichni, kteří ke mně srdcem nepřivykli —
můj odjezd nevzbudí žal v jejich hrudi chladné,
a já též nezůstavím jim zde slzy žádné!

Proč nevčasná teď lítost stojí u těch dveří?
Zas nazpět v pokoje jdu osamělé v šeři,
jak něco zapomněl bych; zrak můj pomatený
se vrací, by dal s bohem, v přátelské ty stěny!

Však tolik trpělivě dní a tolik nocí
slyšely bez cíle mých vzdechů, bez pomoci.
Zde u okna jsem sedal často se soumrakem,
ven hleděl nevěda, co vyhlížím kde zrakem...

A přestal jsem, když pohled týž se znudil oku,
ozvěnu budě hřmotem osamělých kroků.
Zas bez účelu bloudím ode dveří k dveřím,
takt po taktu chod hodin železný jen měřím,
neb šepot broučka, jenž tu kdesi utajený
se zdá, že na dvéře teď klepá u své ženy.

Již dní se. Dole čeká vozka dotěravec.
Nuž v před! Jak nevítán jsem přestoupil práh němý,
tak jedu: šťastné cesty nikdo nepřeje mi...

Vzpomínám, když jsem v mládí z milého jel kraje
od drahé dívky své a přátel, bolest taje,
a zpět se ohlížel a mezi stromy v dáli
jich slyšel ještě hlas a zřel, jak šátky vláli:
já plakal... Milo plakat, vášeň dokud vábí;
však stokrát bolestněji pláče stařec chabý!
Mladému snadně umřít. Nezná světa, cítí,
že v srdci ženy, přítele a bratra bude žíti.
Kmet se života strhl klamu šat již lstivý
a v nadlidské ni v lidské nevěří on divy,
ví, na věky že ve hrob zavře smrti dravec...
Jak po nivě, jež zkvetla v barvách duhy celá,
mdlý kvítek, bělozářka létá osamělá,
sfouknuta kamsi v dálku s uvadlé již sněti;
ač růži potká tam a kytek jarních v změti
chtíc oddechnout si, mrtvou uchytí se dlaní,
zas vichry odervou ji, dál ji ženou plání:
tak jméno neznámé já, cizinské své líce
jsem na náměstí nes ta lidná, na ulice,
a denně vídal tam žen zjevy luzné, ryzí;
chtí poznati mne — proč? Že příchozí jsem, cizí

Motýla honí děcko, zříc jej v dálce spěti;
jej chytne — popatří, pryč hodí: dál ať letí!
Nuž leťme! štěstím, k návratu že peruť je tu:
nuž leťme, a již nikdy nesnižujme letu!...

V Oděsse 29. října 1825.

K samotě.

Ó samoto! já k tobě jako k vodě pádím
z úpalů denního žití;
s rozkoší údy v čistém jasnu chladím,
tvůj bezdný křišťál kde svítí!

V myšlenky nořím se, jich vzlétám kraji,
jako s vlnou s nimi hraji,
až ochladlý a umdlen klesám, staviv kroky,
na chvíli v sen přehluboký.

Tys živel můj: pláň jasných vod těch libá
mi srdce oslazuje, smysly temní mrakem.
A proč zas musím, jako ptáče-ryba,
se rváti do vzduchu a slunce hledat zrakem?

Ve výši bez dechu a dole chladu robem,
jsem stejně vyhnancem v tom živlu obém!

Sen.

Ač budeš nucena mne opustiti,
tvé srdce když se v lásce nepromění,
pryč jdouc mé nechtěj smutkem plnit žití,
a loučíc se přec nemluv o loučení!

Před smutným jitrem z večera ať chvíli
užijem něhy lásky ku posledu,
a rozchodu když okamžik se schýlí,
dej několik mi krůpějí pak jedu.

Rty přitisknu k tvým rtům, leč svoje víčka
já nechci zavřít, smrt až ke mně zbočí,
ať usnu na vždy, rozkoš kdy mě hýčká,
líbaje líc tvou, patře do tvých očí.

A po dnech mnoha, po letech či déle
až rozkáže vstát z hrobu vyšší síla,
ty na spícího pomníš na přítele,
sestoupíš s nebe, bys jej probudila.

Zas položíš mne na své lůno bílé,
zas drahá páž se kol mé šíje stočí,
zbudím se, mně, že dřímal jsem té chvíle,
líbaje líc tvou, patře do tvých očí.

V Oděsse 1825

Fragment z improvisace.

Já rýmů nesbírám, ni hlásky skládám v slova,
vše tak jen napsal jsem, jak k vám teď mluvím znova.
V hruď udeřím, a ihned potok slov ven trýskne,
a jestli na tom proudu jiskra boží blýskne,
ne rozumu to výlev ni plod snění pouhý,
Bůh mně ji na křídlech šle nadšení a touhy,
jím příští zřím, rvu myšlenky, cit vedu z bludu,
jím silen, budoucnost i hřích náš soudit budu.

— — — — — — — — — — — — — —

Neb vězte, básníku jen tu cestu říc mohu:
nadšení v srdci hledej, duchem směřuj k Bohu!

V Paříži 1840.

J. BAUDOUIN DE COURTENAY:

Z ruchu osvobozenského v Rusku.

Předneseno v sále Musea technologicko-průmyslového v Krakově 7. července r. 1906.) (Dokončení.)

Podobný soud nad státními zločinci jest nezbytný z ohledů nejen mravních, ale i utilitárních, ryze praktických. Takové rouhání všeliké zodpovědnosti, pokud jde o zločince v uniformách vojenských a úřednických, dodává odvahy obyčejným zločincům k jejich kouskům. A přece obyčejní zločinci stojí ethicky nepoměrně výše, než oni zločinci, řádící ve jménu státu.

Neméně důležitým důvodem pro požadování soudu nad státními zločinci jest okolnost, že díky beztrestnosti povstává nepřetržitý řetěz pomsty, nepřetržitá řada vendetty. Uražené svědomí společnosti ulevuje si činy terroristickými. Lidé mravně přecitlivělí vidouce, že »rameno spravedlnosti« úřední nechytá očividných zločinců, kteří naopak bývají za své zločiny odměňováni, chápou se sami pronášení rozsudků a vykonávání jich.*)

Soud je tedy aspoň z tohoto ohledu nezbytný, a to soud s použitím zodpovědnosti netoliko kriminální, nýbrž i civilní. Zodpovědnost kriminální za zločiny vražed, násilí, loupení, žhářství atd.; zodpovědnost civilní za škody, způsobené obyvatelstvu na jeho majetku. Není-li možno dáti poškozeným náhradu z kapes bezprostředních pachatelů zločinů, loupení a pálení, sluší přenésti zodpovědnost na jich představené, na ty, kteří je poslali. Ve vymezování zodpovědnosti nesluší

*) Důkazem toho jest celá řada útoků, zejména shlazení se světa (13./26. srpna) jednoho z Maratův ruské protirevoluce, velitele seměnovského pluku G. Mina, který nejen že za své bezpříkladné zločiny nebyl odevzdán soudu, ale naopak byl povýšen na křídelního pobočníka jeho carského Veličenstva a na jenerál-majora.

zastavovati se na žádném stupni společenského řebříku až do stupně nejvyššího.*)

* * *

Strana k.-d. dovede rozlišovati neuvědomělá, elementární přání od uvědomělých požadavků. Toto rozlišování jasně vystupuje především v programové odpovědi na otázku: co žádati, monarchii či republiku? Zcela jinak vypadla by ta odpověď u značné většiny členů strany, kdyby se řídili jen citem a sympatiemi k jistým osobám — a jinak vypadá, řídí-li se rozumem a zřetelem na možnost. Na II. sjezdě delegátů strany, jehož jsem se zúčastnil jako jeden z delegátů města Petrohradu, ujal jsem se hlasu v té věci, i zdá se mi, že co jsem tehdy pověděl, shrnuje přibližně mínění o té věci také mnoha jiných členů strany. Proto dovolím si zde citovati celé tehdejší svoje proslovení:

»Revoluce, toť horečka, revoluce, toť ostrá krise vleklé nemoci. Když mine horečná fantas, navrátí se normální, všední názor světa. Za několik let, až se vše uklidní, mnozí z nynějších ostrých »republikánů« sami se podiví svým horečným požadavkům.

»K tomu, aby mohla existovati republika, jest nutně zapotřebí především republikánů, republikánů nejen slovy a prohlašováním, nýbrž i složením mysli a zvyklostmi. Já osobně dovedl bych býti republikánem a přizpůsobiti se republikánskému způsobu vlády; přes to však, nevida kolem sebe skutečných republikánů, již z té jediné příčiny nemohu pro současné Rusko žádati republiky.

»Tragika našeho položení spočívá v tom, že nikterak nemůžeme vyzývati k citům bezpodmínečné oddanosti, k citům lásky, k citům dynastickým. Tyto city nemilosrdným způsobem vytloukaly se nahajkami, rozstřelovaly se z pušek a kulometů, popravovaly se na šibenicích, pálily se za živa, umořovaly se hladem. V mnohých hrudích po těchto citech zůstalo prázdné, bolestné místo, zůstala veliká, zející rána, která se tak hned nezhojí, tak hned nezakryje se jizvou.

»Ale při uvědomělém řešení praktických otázek nemáme práva říditi se ni dojmy okamžiku, ni žádostí msty a odplaty. Smíme se dát vésti jedině představou dobra vlasti.

»A staneme-li na tomto stanovisku, musíme si doznati, že, žádajíce stůj co stůj republiky, strkáme vlast na dráhu zdivočení, na cestu hospodaření ozbrojeného lidu v podobě vojáků s jejich důstojníky a jenerály, na cestu terroru, anarchie a vojenské diktatury — a touto cestou vedeme vlast i její jednotlivé části ke konečné politické a hospodářské záhubě.

»Po uvážení všeho toho, ať chováme v duši jakékoliv ideály do vzdálené budoucnosti, nemáme práva v daném okamžiku se unášeti republikánskými doktrinami, i jest nám vysloviti se pro monarchistický způsob vlády, ovšem konstituční.«

*) Nyní ovšem po rozpuštění dumy nemůže býti řeči o zodpovědnosti všech těch zločinců. Proto také nelze se diviti činům právní svépomoci mstitelů, působících buď na vlastní pěst, buď ve jménu revolučních stran.

Kromě této otázky, totiž kromě otázky zachování monarchie, strana k.-d. uznává nezbytným demokratism a snaží se uvésti jej v život. Demokratism ten objevuje se ve dvou směrech:

1. v uznání vlády lidu, t. j. v požadavku, aby lid se účastnil vlády skrze své zástupce. Samozřejmo jest, že musíme také žádati rovné právo volební pro všechny bez výjimky.

2. Demokratism káže nám žádati úplnou rovnoprávnost všech obyvatelů, t. j. zrušení všelikých privilejí (jako odměn za původ) i obmezení (jako trestů za původ).

Vroucími mluvčími rovnoprávnosti a hlasateli hesel demokratických jsou tací rození aristokrati, jako oba knížata Dolgorucí, jako kníže Šachovskoj, kníže Trubeckoj a mnoho jiných. Aristokraty haličské a jiné to dojista nesmírně pobuřuje.

* * *

Opravdový, nefalšovaný, důsledný demokratismus nutně vede k požadavku rovnoprávnosti žen. Požadavek tento musí býti pojat do programu každé opravdu demokratické strany, a tak především do programu strany konstitučně demokratické. Čím jej sluší odůvodniti?

1. Kdo jest proti rovnoprávnosti žen, nemá práva nazývati se demokratem.

2. V případě odepření ženám politických práv zhoršuje se poměrně jejich postavení při ústroji konstitučním. Nevolníci sice stávají se občany, ale nevolnice zůstávají dále nevolnicemi. V té příčině samoděržaví stojí ethicky výše než zřízení konstituční, spojené s odstrčením žen. Samoděržaví bez přetvářky všecky obyvatele země považuje za nevolníky, kdežto zřízení konstituční, hlásající lákavá hesla volnosti a rovnosti, odsuzuje pokrytecky celou polovici lidského pokolení k nevolnictví.

3. Sluší pamatovati, že ženy v Rusku horlivě spolupracovaly v díle osvobozenském, účastnily se ho stejně činně jako muži, dělíce se s nimi jak o činy znamenité, korunované žádoucím výsledkem, tak o osudné chyby, škodlivé pro věc svobody. Pamatujme, že v nešťastném povstání moskevském v prosinci r. 1905 po boku »družynniků« stály »družynnice«. Ženy objevují se vedle mužů na barrikádách, na šibenicích, v tisku i v agitaci stran. Hrdinky a mučednice nikterak nestojí za hrdiny a mučedníky.*)

4. Ženy nebudou povinny poslouchati zákonů, při jejichž stanovení neměly účasti. Dříve měli jsme příkazy a úkazy vlády bez účasti

*) Stačí zde připomenouti třeba jen Marii Spiridonovnu, která smrtelně poranila Luženovského, jednoho z ukrutných katanů a zakladatele »černé sotně«, načež byla vystavena torturám a odsouzena k smrti, která jí cestou milosti byla proměněna v doživotní »kátorgu« (galeje). Ještě více imponující osobností byla Zinaida Konopljannikova, která vykonala rozsudek smrti na výše připomenutém jenerálu Minovi, katanu a skutečném mravním netvoru. Kdo ji znal, byl nadšen jejím nezlomným charakterem a vysokou šlechetností. Vojenský soud odsoudil ji k smrti provazem — poprava byla vykonána v měsíci září v Šliselburgu.

lidu. Dnes má býti zákonodárství pouze mužské, a tedy pro ženy nepovinné.

5. V zákonodárství, týkajícím se jistých oborů života sociálního. jest účast žen přímo nezbytna. Takovými obory jsou mimo jiné zákony dělnické, pokud se týkají žen, zákony o prostituci a pod.

6. Kdyby se strana konstitučně demokratická nedomáhala rovnoprávnosti žen, opustila by vlastní program a zradila by věc volnosti.

Proti požadavku rovnoprávnosti žen slýcháme námitky zdánlivě dosti racionalní. Tak se říká, že rovná práva ukládají i rovné povinnosti. A ženy především nekonají služby vojenské. Na to můžeme odpověděti, že vojenství náleží do zcela jiné sféry pojmů, do sféry mimoobčanské, mimospolečenské, do sféry zezvířečtění lidstva. My však se pohybujeme v okruhu individualisace a uspolečnění lidských jednotlivců. Nezapomínejme také, že ženy bývají matkami, a tato »společenská povinnost« snad vyvažuje povinnost zabíjení »bližních« a ničení jejich majetku, což je konečným účelem vojáctví.

Není sice pochybnosti, že průměrná žena stojí duševně níže, než průměrný muž. Vysvětluje se to prostě dědičností ve směru jednopohlavnosti. Ženy nebyly po staletí připouštěny k jistým oborům duševní práce, dostupné jedině mužům. Jaký tu div, že průměrně musí státi níže než muži? Ale vždyť z týchž příčin průměrný sedlák stojí níže než průměrný šlechtic, průměrný dělník níže, než průměrný kapitalista. Máme proto obmezovati jedny a dávati druhým privileje? Má nejposlednější mužský bídák a idiot užívati práv, jež jsou odepřena nejvzácnější a nejrozumnější ženě?

Ctění soudruzi ze strany sociálně demokratické v Rusku užívají sice služeb soudružek, ale zabraňují jim hlásiti se o rovné právo v měšťácké společnosti a káží jim odložiti celou tu věc až do času zesocialisování lidstva, t. j. ad calendas graecas. Ovšem ne všichni socialisté pohlížejí tak na záležitost rovnoprávnosti žen, ale každým způsobem značná část jich snaží se působiti proti usilování žen o získání občanských práv ve »společnosti měšťácké«.

* * *

K nejdůležitějším záležitostem v dumě náleží především otázka agrární. Většině parlamentu bylo mnoho činěno rozmanitě odůvodňovaných výčitek proto, že otázku tu vyzvedla na denní pořádek. Zatím značná část těch výčitek spočívá na nedorozumění.

Ukrutností zdá se vyvlastnění pozemků soukromých k rozšíření pozemků selských. Ale vždyť vyvlastnění ustanoveno jen jako všeobecná zásada pro případ nutnosti, a to za spravedlivou náhradu dosavadnímu majetníku. Ostatně uskutečnění té zásady v různých částech říše bude různé. Rozhodování v jednotlivých případech má býti decentralistické ve shodě s místními okolnostmi.

Jsem přesvědčen, že v případě získání politických svobod celá ta věc pozbude své ostrosti. Sedlák touží nejen po půdě, ale rovněž jako všichni ostatní také po svobodě a nedotknutelnosti osobní, po uznání

své lidské důstojnosti. Až dostane ta práva, počká trpělivě a klidně i na vyřízení otázky agrární.*)

* * *

Záležitost dělnická byla zbahněna vlastně ruskými socialisty. Osudný vliv na průběh té záležitosti měly tyto okolnosti: stávky, pořádané prostě jako sport, nešťastné zbrojné povstání v Moskvě v prosinci r. 1905, úpadek průmyslu a továren, t. j. propadání se půdy pod nohama dělníků. Pro věc agrární vždy jest půda, neboť země trvá stále. Ale dělník bez továren klesá na stupeň zchátralého proletariátu, hladového davu. Vždyť smutně proslulí v posledních dobách chuligani a zástupové »černé sotně« rekrutují se dnes hlavně z dělníků, pozbavených práce.

Křiklouni pseudosocialističtí hlásají rozmanité ekonomické ideály, ale zapomínají, že uskutečnění jich jest absolutně nemožno předně bez politické svobody, a za druhé bez rozkvětu průmyslu.

Jest samozřejmo, že otázku dělnickou nebude možno vyříditi jednolitě a jednostejně pro všecky části říše a pro všecka odvětví průmyslu. Řešení její musí býti rovněž decentralistické, autonomické — ne tak ve smyslu territorialném, jako ve smyslu různorodosti průmyslové výroby.

* * *

Na konec rád bych se trochu déle zastavil u svazu autonomistů federalistů. Počátek jeho sluší hledati v sjezdu neruských novinářů, který se konal v Petrohradě na jaře r. 1905. Na podzim, počátkem prosince (19.—21. listopadu ruského kalendáře) téhož roku konal se rovněž v Petrohradě sjezd zástupců několikanácte národností nevelkoruských, na němž usneseno založiti svaz na obranu práv všech národností v hranicích ruské říše. Zatímní ústřední výbor svazu ujal se vypracování stanov a vytčení hlavních cílů svazu, k němuž dnes náležejí i Velkorusové. Po svolání dumy utvořila se v ní parlamentní frakce svazu autonomistů.

Jaké jsou zásady tohoto svazu?

Především počítáme s faktem existence státu mnohoplemenného a nesmírně rozsáhlého.

Naše cíle pak lze formulovati takto:

Faktické uskutečnění národnostní rovnoprávnosti. — Zabezpečení všech kulturně-autonomních práv národnostních menšin, jak v hranicích celé říše, tak v hranicích jednotlivých jejích částí. — Uskutečnění zásady :centralisace říše ve formě autonomií jednotlivých oblastí na zásadách ·mokratických. — Samospráva a autonomie oblastí jest nejbližším cílem

*) Dnes o pokojném vyřízení záležitosti agrární nemůže býti řeči. Ob·ezená, bezradná a zaslepená vláda, rozehnavši dumu, rozhodla se sama se :ázky chopiti. Ale nebude s to nic vykonati, svým počínáním dovede selský d k zoufalství a vzteklosti, tak že i na pozadí otázky agrární rozzuří se ·ítě ve větším stupni vraždění a pálení.

svazu. Posledním jeho cílem jest reorganisace říše ruské na zásadách federačních, jediné možných na tak nesmírně obsáhlém prostranství.

Směřuje-li svaz autonomistů federalistů k federalisaci Ruska, nezavádí tím nikterak nové zásady ve správu té říše. Vždyť přec dosavadní vláda rozdělila Rusko na satrapie, navzájem nezávislé. Svazek mezi těmi satrapiemi jest volnější, nežli na př. svazek mezi švýcarskými kantony nebo státy severní Ameriky. Ale také výsledky činnosti satrapů jsou přímo zhoubné pro státní jednotu, vyvolávajíce v obyvatelstvu snahy odstředivé a říši nepřátelské. Aby se v něm vzbudily snahy soustředivé a říšská solidárnost, nutno především rozděliti Rusko na samosprávné součásti, zabezpečené proti svévoli satrapů a státních katanů. Takovéto části budou směřovati k sfederalisování, k utvoření silného státního celku.

Proč nám jde o celistvost a státní nedotknutelnost Ruska? Nikterak ne z lásky k tomuto dosavadnímu vězení národů. Nesnažíme-li se o jeho zničení, činíme to jen z obavy, že úpadek tohoto obrovského celku měl by za následek nepředvídaná neštěstí a záhubu jednotlivých částí. Může býti, že v bližší neb vzdálenější budoucnosti vystoupí na jeviště jiné útvary, že snad jednotlivé části ruské říše po příkladu Švédska a Norska se mírnou cestou rozdělí. Dnes však na to pomýšleti nemáme práva.

Svaz autonomistů federalistů nikterak nepodporuje nacionalismus, naopak snaží se odstraniti jej s denního pořádku. Vždyť požaduje úplnou rovnoprávnost všech národů a sebeurčení každého jednotlivce co do vyznání i národnosti.

Neznáme žádných privilegií pro žádný národ. Je-li ruština společným jazykem v parlamentě i v jiných institucích státních, jest jím jen z ohledů praktických. — Z úst mnoha ruských »vlastenců« (i pouhých podomků) lze slyšeti na adressu Poláků a jiných »jinorodců« frázi: »Oni naši poddannyje!« Tito »vlastenci« ruští tvrdí, že jsme povinni uznati »samovládnost ruského národa«, poněvadž on vytvořil ruskou říši. Ale co byla dosud ta říše? Vězení, jež třeba rozbíjeti za cenu tolika obětí, jatky národů, deptaných s ukrutností bezpříkladnou.

Ostatně není čím se chlubiti. Ve vytvořování společné věznice pomáhali Rusům i jiní národové, popoháněni stejně knutem a nahajkou k řežím, jako Rusové. V Mandžurii hynuli synové všech národů, svázaných společnými řetězy — a chronických »pogromů« a »kárných výprav« neúčastní se pouze Velkorusové.

V touze po panování nad jinými objevuje se jen poznání převahy množství a žádostivost zisku. V tomto případě jako v jiných podobných všeliké odvolávání se na historii, na číselnou většinu nebo na převahu kulturní či aristokratický původ jest jen záminkou.

Tak zvaná samovládnost ruského lidu jest jen lež a klam. Je to samovládnost kariérovců, lupičů a krvežíznivých ukrutníků.

Podobně jako v Rusku nepřísluší panovati Velkorusům, tak ani

v Polsku nepřísluší panovati Polákům. Všichni mají býti rovni nejen právně, ale i skutečně.*)

* * *

Tážeme se: Co bude dále? Jaké jsou vyhlídky do budoucnosti?

Se všech stran slyšíme: »Tak nelze dále žíti.« Je to úsudek chybný. Vždyť ve středověku lidé žili po celá staletí v poměrech nemnoho lepších, než je to, co se nyní děje v Rusku. Žíti jest možno, podobně jako žije zvěř v lese, jako žijí divoši, vzájemně se požírající. Jde jen o to, zdali finanční a hospodářská stránka dovolí živoření tímto bídným způsobem.

Nyní Rusko prožívá prudkou krisi vleklé chronické choroby — choroby bezpráví a anarchie. Po takové krisi následuje buď smrt nebo uzdravení.

»Smrt« státu není řídkostí v dějinách — vždyť tolik států zhynulo. Stačí připomenouti pád Říma, Byzance, rozdělení Polska. Pravíme-li »smrt«, sluší ten výraz bráti cum grano salis, t. j. s náležitým vysvětlením. Pro lidi při té příležitosti povražděné bude to opravdu smrt. Lze však doufati, že značná část obyvatelstva se zachová a začne nový život, nepoměrně snesitelnější, nežli jest míra života pod nynější vládou.

Dříve, dokud vedli politiku jen političtí Robinsonové, dokud nebylo zákonodárného orgánu, působícího jménem národa či spíše jménem veškerého obyvatelstva Ruska, vsázel jsem 99 proti 1, že Rusko zahyne. Dnes, když máme dumu, když máme národní zastupitelstvo, vsázím 50 proti 50, ba ještě více, že chorobný organismus státní bude uzdraven.**)

Od poměru válčících sil a od podmínek existenčních, z velké části naprosto nepředvídatelných, záleží další osudy celé říše i jednotlivých jejích částí. Bohužel, uvědomělému vedení připadá velmi nepatrný úděl; rozhodují skoro výlučně činitelé neuvědomělí, čistě živelní.

Tolik jest jisto, že na straně vlády a hynoucího zřízení státního není ani schopných a rozumných, ani poctivých lidí. Proslulý hrabě Witte, jejž někteří mají za jediného státníka v Rusku, jest pouhý egoista, politicky obmezený a ethicky nevelké hodnoty. Rusko jest v rukou sebranky násilníků, jež tak případně charakterisoval kníže Urusov: »Jsou to vy-

*) Za nynějších okolností, kdy všecky myslící lidi čím dál více zachvacuje zoufalství, ztratil i svaz autonomistů na svém významu. Zdá se jaksi hračkou, nehodící se k ukrutné skutečnosti . . .

**) V této chvíli vsázím 999 proti 1, že pro Rusko není již spásy. Pomíjím zadávení jediného orgánu zákonodárného, zánik všeliké autority, všeliké zákonnosti, zavedení polních soudů a jiné důkazy geniální vynalézavosti ruských státníků. Ale stačí přec pohlédnouti na to, co se děje, na to urputné boření měst a vsí, bezohledné hubení lidí, na ničení majetku a všeliké produkce, na znemožňování schopnosti daňové, na přivádění obyvatelstva k nejhoršímu šílenství . . . abychom pochopili, že to jest neúprosné ničení Ruska. Dnešní činy ruské jsou činy záhuby, činy záhuby jiných i samého sebe. Jsou to »vítězství«, dobývaná na vlastních poddaných pro zadostučinění za hanebné porážky ve válce s Japonci. Snad časem na zříceninách zpustošeného Ruska povstane život snesitelnější pro naše potomky.

chováním strážmistři a policejní strážníci — a přesvědčením pogromščiki (strůjcové pogromů).*)

Snad již nedaleká budoucnost ukáže, na kterou stranu se uchýlí střelka historie. Nadejde-li smrt Ruska, bude to odstrašujícím příkladem jiným státům, deptajícím a znevažujícím lidská práva. A zasvitne-li Rusku obrození, bude působiti na sousední ba i na další státy. Potom snad počne k dobru působiti příslušný ethický kvas i v bahně rakouském, uherském, pruském, vlašském atd.

STANISLAV KLÍMA:

Ruskoslovenská hranice na východě Slovenska.

Slovenský východ snad proto zůstal ve směru národním pozadu za probudilým slovenským západem, že skutečně se slovenským západem jen velmi málo souvisí. Geograficky patří slovenský východ do úvodí Tisy (řeky: Šajava-Slaná s Rimavou, Revúcou a Bodvou, Hernád s Torysou a Latorca s Toplou, Ondavou, Laborcem s Cirokou a Ungem) na rozdíl od slovenského západu, z něhož řeky odvádějí vodu do Dunaje. Národnostně souvisí západní Slováci s východními jen úzkým pruhem, sevřeným u Levoče a Nové Vsi ve Spiši dvěma velikými německými ostrovy: Kežmarským na severu a Smolnickým na jihu, přiléhajícími k oblasti maďarské. I v náboženském ohledu jsou poměry složitější: podél hranic ruskoslovenských jsou Slováci řeckokatolíci (pravoslavní), podél hranic maďarskoslovenských v Abauji, Zemplíně i v Ungu reformovaní.

Počet Slováků v 6 východních stolicích slovenských (Abauj, Gemer, Šáryš, Spiš, Ung a Zemplín) není nepatrný (483.277) a počtu Maďarů zcela rovný (485.892). Ovšem počet Maďarů v posledních desítiletích úžasně vzrostl, kdežto Slováků hlavně vlivem vystěhovalectví ubylo všude, tak že se zdá, že tyto východní stolice neodvratně podlehnou maďarisaci, zvláště když statistika vykazuje v Abauji 11 pomaďarštěných obcí a jen 6 poslovenštěných, v Zemplínu pomaďarštěných 13 (počítáme-li i pomaďarštěné město Vranov a relativně maďarské Humenné a Michalovce), poslovenštěné jen 4, v Ungu pomaďarštěné 3, celkem tedy pomaďarštěných 27 obcí, poslovenštěných 10.

Na štěstí obce pomaďarštěné v Zemplíně jsou takovými jen na papíře: ovšem jsou neuvědomělé. Přesvědčil jsem se o tom na místě samém.

O postupu Maďarů a ústupu Slováků nejlépe se přesvědčíme srovnáním posledních tří sčítání lidu (r. 1880, 1890 a 1900).

V Gemeru bylo Slováků r. 1880 74.960, 1890 74.731, 1900 74.417. Maďarů bylo r. 1880 86.140, 1890 93.695, 1900 103.413.

---

*) Bohužel v rukou jejich je tak strašný nástroj, jako divoká, bezuzdná a rozvášněná armáda, která v pravdě se satanskou rozkoší ničí vše, co na cestě potká. Celou armádu zachvátilo šílenství krvežíznivosti a ničivosti. Nejen sami vykonavatelé, ale i jejich vůdcové, počítaje v to i nejvyšší stupně té hierarchie, nacházejí opravdovou rozkoš ve vraždění a pasou se na mukách svých bližních.

V Abauji bylo Slováků r. 1880 53.029, 1890 48.240, 1900 43.971, tedy o 9000 méně. Maďarů bylo r. 1880 112.972, 1890 119.526, 1900 137.514, tedy o 24.000 více!

V Zemplíně bylo Slováků r. 1880 105.677, 1890 107.477, r. 1900 106.064. Maďarů bylo r. 1880 123.088, 1890 141.188, 1900 173.796, tedy o **50.000** více!

V Ungu bylo Slováků roku 1880 38.063, 1890 40.035, 1900 42.582. Maďarů bylo r. 1880 40.701, 1890 37.182, 1900 45.504.

Ve Spiši, kde ovšem maďarské oblasti není, bylo Slováků r. 1880 100.246, 1890 93.214, 1900 99.240. Maďarů bylo r. 1880 3672, 1890 4999, 1900 10.589.

V Šáryši, kde rovněž není pravých Maďarů, bylo Slováků r. 1880 119.022, 1890 112.831, 1900 114.132. Maďarů bylo r. 1880 4356, 1890 5708, 1900 10.571.

Procentové číslo Slováků kleslo v desítiletí 1890—1900 ve všech těchto stolicích: nejvíce v Zemplíně z 35·9% na 32·4% a v Abauji z 25·5% na 22·9%. Maďaři procentově všude stoupli; nejvíce v Zemplíně z 47·2% na 53·1%, čímž dosáhli absolutní většiny.

Slováci mají většinu v Šáryši 66% vedle 19·5% Rusínů a ve Spiši 58% vedle 25% Němců. — V menšině jsou v Gemeru, kde mají 40·6% (Maďaři 56·4%), v Zemplíně 32·4% (Maďaři 53·1% a Rusíni 10·6%), v Ungu 28% (Maďaři 30·2% a Rusíni 36·4%) a v Abauji 22·9% (Maďaři 73%).

Hlavní příčinou úpadku slovenského živlu na východě jest vystěhovalectví. Podle maďarské statistiky z r. 1900 bylo v cizině (v Americe) uherských občanů: ze Spiše 13.261, ze Šáryše 18.211, z Abauje 11.211, ze Zemplína 23.745 a z Ungu 10.797, kterýžto počet celkem ve skutečnosti jest dojista ještě větší než 77.225. A místa těchto vystěhovalců zaujímají židé z Haliče přistěhovalí.

Počet jednotlivých národností na východním Slovensku jest podle úřední statistiky tento:

	Maďarů	Němců	Slováků	Rusů	Řeckokatol.
Abauj	140.050	8.734	45.072	519	16.325
Gemer	103.660	4.059	74.517	10	4.344
Šáryš	10.926	10.886	115.141	33.988	53.434
Spiš	10.843	42.885	99.557	14.333	22.189
Ung	46.306	7.099	42.876	55.742	83.936
Zemplín	174.107	8.072	106.114	34.841	101.053
Východní Slovensko .	485.892	81.735	483.277	139.433	281.281

Připojili jsme v této tabulce k národnostem i počet řeckých katolíků, něhož jasně vysvítá, že ne všichni řeckokatolíci hlásí se k rusínské národosti, ale dobrá polovina jich, jmenovitě v obcích mimo vlastní oblast ruskou, tkládá svoji národnost a přizpůsobuje se svému okolí slovenskému maďarskému. Jest nesporno, že původem všichni tito řeckokatolíci (před 1649 pravoslavní) byli Rusíni, kteří však jako pozdější osadníci (o čemž svědčí zejména poloha jich osad v horách, kdežto původní slovenské obyvatelstvo sídlí v údolí řek) založili své osady osaměle mezi Slováky

a přizpůsobili se během času i jazykově Slovákům tak, že dnes nemůžeme jich počítati k Rusínům, ačkoliv podle víry jsou »Rusnaci«; podle národnosti však jsou »Sloviaci« a mluví »po slovènsky«. Tento zjev, který jest příčinou stálé kolísavosti národnostní hranice rusínskoslovenské, zaslouží jistě pozornosti.

V novější době bylo o věci té dosti psáno. Ze Slováků v článcích »Akej viery sú Slováci« v Slovenských Pohl'adech 1895 psal o tom Škultéty a proslulý ethnograf spišský Štef. Mišík, farář hnilecký. Z Rusínů zabýval se otázkou tou Hnaťjuk v Záp. tovar. im. Ševč. ročník XLII. článkem »Словаки чи Русини«? Z Rusů Petrov v Žurnálu Min. Nar. Prosv. 1892 článkem »Замѣтки по угорской Руси«. U nás nejvíce Dr. L. Niederle ve své »Národopisné Mapě uherských Slováků« a ve zvláštních článcích: »K sporu o ruskoslovenské rozhraní v Uhrách«, Slov. Přehled V. 345 (s mapkou) a VI. 258. Jenom že na základě úřední maďarské statistiky otázku tu řešiti nelze. V ní mnohé obce, které před 10 lety byly slovenské, jsou dnes zapsány za ruské a naopak, poněvadž obyvatelé jejich se pokládají za Rusíny podle víry a za Slováky podle řeči — a úředníci, sčítání konající, nejsou ani dost vzdělaní, ani dost svědomití, aby jim šlo o výsledky co možno správné. K řešení otázky této nutno věc současně posuzovati i s hlediska náboženského i s hlediska jazykového. A k tomu je především potřeba konati studia na místě samém. Jakkoli toto studium slibuje bohatou kořist, a jakkoli důležité jest i studium úpadku slovenského živlu na východě pro celý národ, přece přivábilo dosud jen velmi málo pracovníků.

Mně nebylo možno dosud procestovati celou hranici ruskoslovenskou; r. 1905 prošel jsem hranici maďarskoslovenskou v Zemplíně, roku 1906 hranici ruskoslovenskou v okolí Bardijova v Šáryši. Jest mi proto v článku přítomném přihlédnouti vedle svých zkušeností i ke zkušenostem nastřádaným jinými i použíti materiálu, jejž podařilo se mi sebrati písemně z krajin, jichž nemohl jsem navštíviti osobně.

Největších zásluh o jazykové prozkoumání východního Slovenska dobyl sobě doposud norský filolog Olaf Broch, který za svého pobytu v Lipsku seznámil se s p. Danielem Repayem, z jehož výslovnosti sestavil článek o maloruském nářečí v Uble (Zemplín). (Ubla při sčítání r. 1890 byla slovenská, r. 1900 ruská!) Výsledky svého badání o nářečí v Uble »Zum Kleinrussischen in Ungarn« uveřejnil v Archivu für slav. Philologie 1895 a r. 1897 je v témž časopise na základě své návštěvy v Uble opravil. Téhož r. 1897 pokračoval ve svých studiích v Ungváru, pomocí studentů na ungvárských školách studujících, a uveřejnil pak v Kristianii »Studien von der slovakisch-kleinrussischen Sprachgrenze in östlichen Ungarn«, kde podle stud. Jana Nováka podává dialekt v Dúbravce a podle stud. Julia Pajkóssyho dialekt ve Falkušovcích v Zemplíně; připojil i mapku národnostní hranice ruskoslovenské v stolici ungské. Roku 1899 pak vydal ve »Weitere Studien« sotácký dialekt z Korumly na národnostní hranici podle stud. Mikuláše Moniče.

Ze Slováků zajímal se nejvíce o slovenský východ Fedor Houdek, který, zaměstnán jsa v letech 1899—1901 v Brémách u přeplavr

firmy Kareš & Stotzký, měl tak velmi mnoho příležitosti stýkati se se slovenskými vystěhovalci z východních stolic. Tím způsobem podařilo se mu získati i některé ukázky dialektické, které uveřejnil ve Slov. Pohl'adech 1901, str. 596 a 729, a to z Úbreža v Užhorodě vypravování pravoslavného Slováka Jura Hvižďáka a z Markovců v Zemplíně 4 písničky. Mimo to uveřejnil »Ukázku podřečí z Tašoli v Ungu« ve Sborníku Slov. Museálné Spol. VI. 74, podle vypravování Jana Kotury. Mišík ve Slov. Pohl'adech 1895 str. 628 popsal rozdíly nářečí spišskoslovenského a nářečí ruských obcí ve Spiši: Závadky, Poráče a Lipníka. Patrno jest z toho, že zachovalé nářečí mají rusínské obce ve Spiši jen při hranici haličské, jako Lipník, kdežto Závadka a Poráč mají nářečí silně poslovenštěné. S tím souhlasí i ukázka, kterou A. V. Šembera uvádí v ČČM. 1876 str. 669 z Jarembiné v severní Spiši, kde rovněž rusínské nářečí jest dobře zachovalé. Z českých turistů na Slovensko cestujících nikdo nepronikne za Košice. Nejlepší náš znalec Slovenska, Kálal, dostal se nejdále na východ do Maťašky v Šáryši. V Zemplíně byl r. 1874 Dr. J. L. Píč na hranicích haličských v Čertyžném (viz jeho článek »Selská hromada v Uherské Rusi« ve Sborníku Československé Jednoty r. 1887 str. 97). Ze Slováků byl v Zemplíně Dr. L. Bazovský v Brežnici u Stropkova, kdež zakoupil si statek syn známého archiváře kremnického, Milutín Križko. Dr. Bazovský podává ukázku tamního nářečí v Slov. Pohl'adech 1900 str. 205.

Z Rusínů haličských nejvíce uherskými Rusíny se zabýval Vlad. Hnaťjuk články »Словаки чи Русини?« v Zapiskách tov. im. Ševčenka svaz. XLII. a »Русини Пряшівської епархії і їх говори«, tamže, sv. XXXV.—XXXVI. (Dokončení.)

A. I. ALEKSANDROV:

Současný stav národního vychování v Rusku.

IV. (Dokončení.)

Velkým nedostatkem národního učitelstva jest jeho roztříštěnost, nedostatek organisace. Bylo by ovšem nespravedlivo viniti z toho učitele. Stačí připomenouti, jak se vláda chovala a dosud chová k všelikým professionálním organisacím a svazům, abychom pochopili, že zde nemají viny učitelé. Mezi vesnickým učitelstvem dály se pokusy organisace za účelem úspěšnějšího postupu na obranu práv a k odstranění příčin učitelské bídy: do r. 1885 konaly se sjezdy učitelské k společným poradám o speciálně školských otázkách i o zájmech učitelů, ale jmenovaného roku byly ministerstvem zakázány a povoleny teprve zase r. 1899, jen že se značným obmezením. Ať si učitelé hovoří o školských otázkách, v tom není nic zlého; ale tito pánové se nespokojují jen školskými věcmi, nýbrž z ničeho nic mluví i o všeobecném, rovném a tajném.. Vláda nikterak nemůže dopustiti takové »vzpoury«, která potom, bože rač chránit, mohla by se přenésti i do selského obyvatelstva!

Revoluční doba, kterou nyní Rusko prožívá, vyznačuje se mimo jiné i projevy uvědomění u pracovníků rozličných povolání, sjednocujících se v odborné svazy. Tato vlna osvobozenského hnutí nemohla ovšem zůstaviti nedotknuty ani učitele. V učitelstvu vznikla myšlenka

založiti svaz, který by je sjednotil k boji s těžkým osudem. Vláda hned čichala »podvratné« a »revoluční« snahy, i sáhla neprodleně ke krutým repressím: vězení brzo byla přeplněna učiteli, jichž nemálo posláno i na Sibiř. Ale nic již nemohlo zadržeti hnutí v učitelstvě, jež si založilo »Vserossijskij sojuz učitělej i dějatělej po narodnomu obrazovaniju«, svaz ovšem dosud nelegálný, jako většina podobných organisací, jež se zrodily v současné veliké době naší vlasti. »Svjaz« pořádal již tři sjezdy delegátů, všecky ve Finsku. Prvý, ustavující sjezd, svolán záhy po založení svazu, druhý v prosinci 1905. Tento byl již dosti četně obeslán, zúčastniloť se ho na 150 delegátů místních odborů svazu, několik zástupců neruských organisací učitelských a »levých« stran politických.

Zajímavé zprávy podali sjezdu delegáti o životě učitelských odborů a o poměrech osvobozenské práce, kterou podnikají v lidu. Třídní činnost svazu nerozvinula se dosud náležitě, což jest za nynější bouřlivé doby pochopitelno; více do šířky i hloubky vyvinula se činnost politická. Učitelstvo pořádalo po vsích lidové schůze a tábory, vystavujíc se každé chvíle těžkým repressím a pracujíc vůbec proti energickému odporu úřadů, totiž vesnických vydřiduchů a velkostatkářů. Slovem, učitelstvo soustředilo veškeru svou pozornost na ony všeobecné podmínky státního života, bez nichž nemůže se pravidelně rozvíjeti ani národní osvěta. Široké demokratické zásady, jimiž jsou proniknuti pracovníci svazu, obrážejí se i v poměru selského obyvatelstva k učitelstvu. Dříve mužíci pohlíželi na své učitele jako na »nános« i chovali se k nim skepticky, často s přehlížením. Nyní však pochopili, že učitelstvo jest proniknuto jejich zájmy, že lépe než kdokoli jiný zná jejich strádání, i počali se k němu chovati s vážností.

Sjezd jednal o otázce nacionalisace školy i shledal, že jest na čase zavésti ve školách celého Ruska svobodu vyučování mateřským jazykem žáků. Základním odborným úkolem uznal »boj za úplnou reorganisaci národního vychování v Rusku na zásadách svobody, demokratisace a decentralisace jeho«, rozuměje tím uskutečnění těchto zásad: a) sharmonisování veškerého školství tak, aby všeobecně vzdělavatelná škola vyššího typu byla bezprostředním pokračováním škol typu nižšího; b) zavedení všeobecného, bezplatného a povinného elementárního vyučování a bezplatného vzdělání středního a vyššího; c) vyloučení náboženství ze řad předmětů povinných; d) ustanovení všeobecně vzdělavatelného rázu školy se svobodným vyučováním; e) volnost vyučování v rodném jazyce obyvatelstva ve školách všech druhů; f) zůstavení správy národního vychování orgánům místní samosprávy, utvořeným na základě všeobecného — bez rozdílu pohlaví a národnosti — rovného, přímého a tajného práva hlasovacího, jako i společenským organisacím národnostního rázu.

Sjezd radil se o způsobech, jakými mělo by učitelstvo uváděti v život zamýšlenou reorganisaci národní školy. Usneseno ignorovati vládní nařízení, obmezující svobodu vyučování a vůbec působení školy — slovem, zvolena cesta revoluční. Přes to, že významný historický moment, jejž Rusko nyní prožívá, obrací všechnu pozornost k otázkám

politickým — učitelský sjezd obíral se i speciálně školskými otázkami. Pracovala o n ch komise, která navrhla schema budoucího zřízení národního školství. Uznána potřeba tří stupňů škol: nižších, středních a vyšších. Církevní školy buďtež odevzdány ve správu veřejnou. Pro dobu přechodnou většina komise uznala pro nižší školy šestiletou dobu učebnou, pro budoucnost pak stanoven kurs osmiletý. Předměty nižších škol navrženy tyto: rodný jazyk, dějiny Ruska, místní země a stručné dějiny všeobecné, ruský jazyk (kde není mateřským), politická ekonomie, přírodní nauky, počty, zeměpis, kreslení, lepení (tvarů, vzorků a pod.), zpěv a moderní jazyky podle přání místního obyvatelstva. Od národních učitelů v budoucnosti navrženo požadovati vzdělání universitní. — Sjezd založil a uvedl v život od 1. (našeho 14.) ledna 1906 vzájemně pojišťovací pokladny členů pro případ, že by pozbyli místa pro účast ve svazu nebo vůbec za společensko-politickou činnost. Pokladna vyplácí postiženému plné jeho služné po 6 měsíců.

Vůbec ukázal druhý sjezd delegátů učitelského svazu svoji životnost a vzbudil odůvodněné naděje dalšího rozvoje. Při všech těžkých, nelegálních okolnostech, za jakých jest svazu pracovati, vzrůstá neustále, tak že již koncem r. 1905 měl 13.000 členů.

Nedávno, mezi 7.—10. (u nás 20.—23.) červnem konal se třetí sjezd svazu. Účastnilo se ho 186 delegátů svazových odborů, 83 delegátů-nečlenů svazu, jimž však místními odbory dán poradný hlas, a přes 100 zástupců krajních stran politických, střední školy, osvětných spolků, poslanců dumy (členů »pracovní skupiny«) a hostí. Především mluvil zástupce selského svazu, vyzývaje svaz učitelský, aby šel ruku v ruce s rolnickou organisací, poněvadž zájmy obou jsou společné.

Zajímavý doklad připravil ústřední výbor o životě svazu. Objevuje se, že členové svazu podléhají krutému pronásledování vládnímu a — což je zvlášť politování hodno — nedocházejí záštity v zemstvech, jež kdysi měla tak vynikající úlohu v osvětném hnutí. Z poslední, nikterak ne úplné zprávy za 5 měsíců jest patrno, že za tuto dobu propuštěno 175 učitelů, zatčeno 549, vypovězeno do jiných gubernií 25, vysláno do vzdálených míst 25, nelegálně, v skrytu před pronásledováním žilo 21 učitelů — celkem tedy za necelého půl roku byli předmětem pronásledování 802 učitelé. Kromě toho v boji s vládou zhynulo (bylo zastřeleno neb jinak ubito a života zbaveno) 7 členů svazu. Pronásledování učitelů často se nijak neodůvodňuje; bývají propouštěni a zatýkáni bez udání příčin, aneb se kvalifikuje jejich vina všeobecnou formou: »za smýšlení učiteli nepříslušné«, »za špatný vliv na žáky a obyvatelstvo« atd. Jsou případy, že byli učitelé propuštěni za čtení Rusi«, za výklad, »co jest nebe«, za nesmeknutí před cerkví atd.!

Těžké represse ovšem měly nedobrý vliv na vzrůst svazu. Od rosince r. 1905, t. j. od času svolání II. sjezdu, do června 1906 əlkové číslo členstva vzrostlo jen o tři tisíce a několik členů. Hnutí ʼazové nepochybně chvílemi sláblo: potlačeno repressemi skrývalo se ıd rouškou spiknutí, ale zároveň prodíralo se novými proudy ve .dálených končinách, kam slepá reakce vypovídala nejlepší učitelské y. Tento činitel zvlášť silně se ozval v činnosti sibiřského svazu učitelského.

V.

Vlna revolučního hnutí přinutila i vládu — až dosud jen na papíře — k jakýms takýms krokům, směřujícím k povznesení národního vychování. Nyní právě, podle novinářských zpráv, v ministerstvě vypracován návrh všeobecného vyučování. Tento papírový »podnik« zbankrotilého režimu spočívá celkem v těchto opatřeních: Všecky děti obojího pohlaví po dosažení určeného stáří mají projíti vyučovací kurs v organisované národní škole. Počet škol učitého místa řídí se počtem dětí školního věku, totiž dětí od 8—12 let. Na každého učitele počáteční školy připadá 50 žáků. Minimální počet učitelských sil ve škole jest 1 učitel a 1 učitel náboženství; jsou-li na škole 2 učitelé, připadá na ně 1 učitel náboženství. Všeobecnost vyučování v daném místě (okrese) a podle přání i školní povinnost stanoví se nikoli cestou přinucení a zasažení vládních úřadů, nýbrž dobrovolným aktem místního obyvatelstva, které uzná potřebu obecného vyučování.

Takým způsobem zavádí se obecné vyučování v Rusku postupně a v závislosti na přání samého obyvatelstva. Ministerstvo národní osvěty jaksi vychází vstříc snahám místního obyvatelstva o zavedení obecného vyučování. Proto béře na se vydržování učitelů (vyplácení služného za vyučování) jak ve školách, které mají býti nově zřízeny, tak i ve školách dřívějších. Jiná vydání na vydržování škol spadají na místní obyvatelstvo. Zřizovací práva místního obyvatelstva (zemstev, městských rad a jiných společenských organisací, jakož i jednotlivých osob atd.) tímto rozdělením vydržovacích nákladů na školy mezi státní pokladnu a místní prameny nikterak se neztenčují a nemění, zřizovací práva místního obyvatelstva (zemstev, městských rad a jiných společenských organisací, jakož i jednotlivých osob atd.), neboť pomoc od eráru jest podporou místnímu obyvatelstvu na doplnění prostředků, plynoucích na školy z místních pramenů.

Nejnižší služné učitelské stanoví se na 360 rublů ročně, pro učitele náboženství 60 rublů. Toto služné může býti podle místních okolností zvýšeno, ale jen z místních prostředků. Periodické přídavky, jež vydržovatelé škol přiřknou některým třídám učitelů, plynou vůbec z pramenů místních. Příspěvek eráru na každou školu (o 1 učiteli) tedy jest 390 rublů, totiž minimální plat učiteli (360 rublů) a poloviční plat katechetovi (30 rublů). Zavádění obecného vyučování počíná se z centrálních gubernií Ruska a postupně se šíří ke hranicím. Lhůta, ve které má býti všeobecné vyučování zavedeno, stanoví se na 10 let. Na tuto dobu rozvrhuje se i vydání, potřebné k zavedení obecného školství. Každý školní rayon má míti průměr ne větší, než 3 versty, ale přeje-li si toho obyvatelstvo, nejen může, nýbrž musí býti zmenšen; za normu stanoví se rayon o průměru 2 verst.

Srovnání tohoto byrokratického projektu s projektem učitelského svazu ukazuje názorně, jak daleko jest ještě naše vláda od opravdového pojímání národních potřeb a jak si libuje v polovičatých prostředcích. Aby provedlo zamýšlený plán, rozhodlo se ministerstvo vyučování rozšířiti síť počátečných škol ve všech učebných okruzích Ruska. V petrohradském okruhu jest projektováno 12.974 škol, v moskevském

36.711, v charkovském 29.958, v oděsském 17.895, v kyjevském 32.888, v kazaňském 27.049, v orenburgském 16.350, ve vilenském 21.826, ve varšavském 20.217, v rižském 4228, v kavkazském 20.311, v západosibiřském 9691, ve východosibiřském 2581, v turkestanském 10.392, v přiamurském zároveň se Sachalinem 1971. Na každou školu počítá se maximálně 50 žáků. Opatření školních budov, totiž zbudování a udržování jich, zůstavuje se místním institucím. Na vydržování všech učitelů dá státní pokladna ročně 103,366.380 rublů. Celkový počet národních škol vystoupí na 265.042.

Opakuji, že všecky tyto věci existují zatím jen na papíře — ve skutečnosti panuje v dosavadních školách naprostý chaos: učitelé jsou pronásledováni těžkými repressemi, propouštějí je, některé školy zůstávají dlouho uzavřeny, načež jsou do nich uváděni učitelé »blagonaděžní a blagonaměrenní«, totiž vládní špehové a donašeči . . .

Náš obraz národního vychování v Rusku nebyl by úplný, kdybychom se nezmínili o stavu pomocných prostředků osvětných, hlavně lidových čítáren a knihoven. Dosud považuje se dobrá kniha ve vsi za velký přepych; jen málo která škola má knihovnu, a má-li ji, tož naskrze bídnou. Příčinou jest, že vláda velmi nerada dává svolení k otevření čítárny či knihovny při škole nebo ve vsi, obávajíc se, aby četba sedláky »nepodvrátila«. Jsou-li při některých školách a v některých obcích knihovny, jest v nich výbor knih neobyčejně bídný. Existuje totiž zvláštní katalog knih, dovolených pro lidové čítárny a knihovny. Tento katalog naplněn jest hlavně knížkami náboženského obsahu a výtvory různých dobrovolných »vlastenců-černosotěnců« — a k tomu jest známo, že někteří členové učeného komitétu ministerstva národní osvěty za peníze doporučí kteroukoli zpátečnickou knihu. Spisovatelé jako Tolstoj, Někrasov, Čechov a j. připuštěni jsou jen v některých »nezávadných« pracích — a o Gorkém a jeho soudruzích nemůže již býti ani řeči: těchto revolucionářů nepřipustí ani na deset verst k lidové knihovně! Venkovské obyvatelstvo po většině bylo by rádo založení knihovny, ale celá řada nepříjemností a podlízání »představenstvu« všeho druhu zhusta ubíjí veškeru chuť na knihovnu. Zakládání knihoven pro lid soukromými osobami jest spojeno s úžasnými obtížemi — a když konečně se povoluje, nestává se to nikdy v tom směru, v jakém to bylo míněno.

Nedávno vydalo ministerstvo trochu mírnější předpisy o lidových knihovnách, stůjtež zde některé paragrafy:

§ 1. Lidové knihovny při nižších školách mohou býti zřizovány školními a jinými úřady, zemstvy, obecními správami, »popečitělstvy« lidové střídmosti, soukromými spolky i jednotlivci.

§ 2. Vydání na založení a vydržování toho druhu lidových knihoven jde na účet jejich zřizovatelů, při čemž mimo to k tomu účelu mohou býti (podle prostředků) udíleny podpory ze sumy, určené každoročně podle uznání ministerstva národní osvěty na všeobecné potřeby národního vzdělání v každé gubernii.

§ 3. Lidové knihovny otvírají se za souhlasu zřizovatelů škol: a) při školách počátečných, podřízených školním radám, s povolením

okresních školních rad, a b) při městských, na základě vynesení z roku 1872 založených školách a jiných nižších ústavech, nepodřízených školním radám, s dovolením ředitele národních škol.

§ 4. Řízení lidové knihovny při nižší škole svěřuje se touž úřední institucí, která knihovnu zřizuje, jednomu z učitelů, přejících si přijmouti tu úlohu. (§ 3.) Správcům knihoven, jsou-li k tomu prostředky, může býti za jejich přičinění poukázána zvláštní náhrada.

§ 5. Do lidových knihoven při nižších školách mohou býti zařazeny knihy a časopisy, připuštěné vůbec do veřejných knihoven a čítáren.

Nejpotěšitelnější z těchto pravidel jest odstavec o knihách, které se připouštějí do lidových knihoven: možno »zařazovati knihy, připuštěné vůbec do veřejných knihoven a čítáren«! Tím způsobem zrušuje se tímto paragrafem znamenitý »katalog« dovolených knih pro lid, od nynějška dovoluje vláda »těmto maličkým« čísti i užitečné lidové knihy a členové bibliotečního komitétu v ministerstvě nyní, jak se zdá, zůstanou bez »příjmů«.

Takto nepříznivý jest stav národního vzdělání v strádajícím, těžce zkoušeném Rusku. Vyvolává těžké myšlenky — a uspokojení přináší jedině pomyšlení, že nynější stav věcí už doklepává. Už není za všemi horami toužená doba, kdy se Rusko zbaví nenáviděných spárů absolutismu a zvůle, sebere svoje mohutné, úporným bojem ještě nevyčerpané síly — a kdy založí svůj život na zásadách svobody demokratismu. Potom i obecná škola povznese se k té výši, na níž měla by státi škola velikého ruského národa.

ADOLF ČERNÝ:

J. Čišinski a nová doba hornolužické poesie.

Další část rozpravy »Sto let lužickosrbské poesie« (Slov. Přehl. roč. III.)*

I.

R. 1871 přišel do pražského lužického semináře patnáctiletý JAKUB BART (nar. v Kukově 20. srpna 1856). Mladý gymnasista v pražském prostředí hned se počal zkoušeti v literatuře. Podobně jako v letech dvacátých Zejleŕ zapisoval své prvotiny do »Srbských Novin« lipské »Sorabie«, tak v letech sedmdesátých Jakub Bart hned takřka od svého příchodu do Prahy podával literární pokusy do »Kvítků« pražské »Serbowky«. Práce jeho nacházíme v ročnících 1872/3, 1876/7 a 1878/9. Byly to z počátku prósou psané obrazy ze života katolického lidu hornolužického v Bartových rodných stranách, svědčící o značném nadání pozorovacím,[1]) později (od r. 1873) epigramy, drobné básně původní a překlady (z Goetha, Schillera, Lenaua, Erbena). V ročníku 1875—76 zapsán je třetí zpěv básně »Nawoženja«; celé

[1]) Z nich otiskl M. Andricki v »Łužici« 1900, str. 92, črtu »Sobota před kermušu«, pocházející z r. 1875.

toto idyllické epos, dokončené r. 1877, zachováno jest v roč. 1878 až 1879.[2]) Z těchto svých prvotin uveřejnil Bart velmi málo.

Poprvé vystoupil na veřejnost v červnu r. 1876 v »Łužičanu«; první své práce vytiskl zde anonymně, podepsav je »Serbowka v Prazy« — jsou to: »Sonetowy wěnčk na Palackeho mary« (str. 93) a »Stwjelčko — Serbowstwo« (str. 102). Ale již v červencovém čísle nacházíme první jeho báseň, podepsanou plným jménem: »Zrudny wowčeř« (str. 110). V prosinci téhož roku počala vycházeti »Lipa Serbska« (prozatím litografovaná) a v ní také setkáváme se s veršovanými příspěvky Bartovými: »Stara — nowa lipa« (čtyři sonety, str. 2), »Hubjatej žabje« (8), »Mojej wjesnej domiznje« (14) a epigramy (11, 20, 36).

Již v těchto a jiných prvotinách shledáváme některé závažné rysy budoucího Barta-Čišinského. Významno jest, že veršované pokusy jeho v »Kvítkách« pražské »Serbowky« počínají hrstkou epigramů; první dva bijí v strunu vlasteneckou, která zní také z prvních jeho tištěných básní; veřejně vystoupil poprvé sonetem; také první jeho báseň, zapsaná v »Kvítkách« po epigramech, »Naléća přikhad« (Příchod jara), psána jest ve formě sonetu. Hned na počátku tedy zaznívá u něho nota vlastenecká ve spojení se satirickou a ironickou, kromě toho projevuje se smysl pro přírodu; po stránce vnější vidíme snahu po vytříbení básnické řeči a vůbec formy, mladistvý básník volí proto zejména rád těžkou formu sonetu, užívá hexametru v allegorické básni »Zrudny wowčeř« i v celé rozměrné skladbě epické »Nawoženja«; vnitřně pozorujeme náklonnost k přemítání, Bart volí sice motivy lidové, ale nezpracovává jich způsobem lidovým.

V sonetech »Stwjelčko — Serbowstwo« dívá se na minulý a přítomný osud svého národa ještě po způsobu starém: bouře šly nad Lužicí jako nad polem, přívaly sehnuly slabé stéblo k zemi, i zdálo

[2]) Podávám zde seznam původních veršovaných prací Bartových, zapsaných v »Kvítkách« pražské »Serbowky«. V závorkách uvádím, co kde z nich bylo otištěno. (Zkratky: »Lipa Serbska« = L. S. — »Łužičan« = Łuž. — »Jubilejne spisy Serbowki«, I. zešiwk: Basnje. Wubrał Mich. Šewčik. Budyšin 1894. = Jub. sp. Serb. I^1. — Téhož sešitu 2. vydání (definitivní) = Jub. sp. Serb. I^2.)

Roč. 1873—74: Epigramy: Šprewja; Łobjo; Nowinka; Na štom w... (jen poslední otištěn v Jub. sp. Serb. I^1, 51). — Naléća přikhad (sonet).

1875—76: Nawoženja (zpěv III.). — Zrudny wowčeř (allegorie. Łuž. 1876, 110). — Epigramy: Přećelej k nowemu lětu; Na postudowaneho Serba w Ž... (L. S. I. 20. — Jub. sp. Serb. I^1, 51. — Jub. sp. Serb. I^2, 94); Na wučeřsku konferencu w Kamjencu. — Stwjelčko — Serbowstwo (dva sonety; Łuž. 1876, 102. — Jub. sp. Serb. I^1, 48). — Sonetowy wěnčk na Palackeho mary (čtyři sonety; Łuž. 1876, 93). —

1876—77: »Jednoće«, khrósćanskemu spěw. tow. k hodam. — Hubjatej žabje (satiriska basen. L. S. I, 8). — Maćeř Serbska. — Na wjesnu domiznu (L. S. I, 14. — Jub. sp. Serb. I^1, 49). — Epigramy: Basnikej (Jub. sp. Serb. I^1, 51); Do B... (L. S. I, 36. — Jub. sp. Serb. I^1, 51; I^2, 94); Na s. s. w B... (Jub. sp. Serb. I^1, 51; I^2, 94); Někotrym owaršam (L. S. I, 36. — Jub. sp. Serb. I^1, 52; I^2, 94). —

1878—79: Nawoženja, narodno-episka basen z dźewjeći spěwami I. zpěv: L. S. II. 5, 22, 29. — IV. zpěv: Jub. sp. Serb. I^2, 82). —

se, že jest zničeno — bouře však minuly, vysvitlo slunce, stéblo se vzpřímilo a na něm kloní se nadějný klas. Zde tedy ještě zlo i dobro přichází zvenčí, národ srbský je slabé stéblo, závislé na zlém či dobrém osudu, na nepřátelích. Jinak v básni »Zrudny wowčeŕ«. Zde již pod allegorickým závojem skryto jest přesvědčení, že třeba spoléhati na vlastní síly, že zhoubno jest oddávati se jen smutku pro to, co ztraceno, že hříchem jest neplodný pessimismus v nazírání na osud Lužických Srbů, že třeba jest přiložiti ruku k dílu. Jemný osten ironie ukryt jest ve slovech ovčáka Jakuba, kterými líčí svůj smutek při pohledu na zdar, disciplinu a vzrůst ostatních stád (patrně ostatních uvědomělých národů slovanských), kdežto jeho stádo jest rozptýleno, stále se ztenčuje na prospěch stáda cizincova, jež se pase na bývalých pastvinách Jakubových.

Sylzy želniwe též wutrěć njemóža mi waše
črjódy zjenoćene wšě, na kotrychž žohnowanje bože
wam wotpočuje; ně, powjetšić 'šće ból moju dyrbja
mje dopomnjo, zo ja něhdy též črjódźičku tajku
wodźach...[3])

Toto přesvědčení zdůrazňuje též v epigramech, vytýkaje, že nestačí pyšniti se slávou předků a při tom odávati se nečinnosti (»Na s. s. v B...«), že nestačí pouhé nadšení a udílení rad při pivě (»Někotrym towaŕšam«). Zároveň počíná útočiti na odpadlíky (»Na postudowaneho Serba w Ž...«), jež jinde (»Mojej wjesnej domiznje«, L. S. I., 14.) zapřísahá, aby nepohrdali řečí mateřskou:

Zastań, slepa črjóda, zo će ruka
njedosćehnje Boha sprawneho,
kotryž šwikać b'dźe ći hišće wnuka,
zacpěwaš-li maćeŕ hanjejo![4])

Na podzim r. 1877 zahájila »Lipa Serbska« II. ročník v zdokonalené formě: dosavadní litografovaný dvouměsíčník proměnil se v měsíčník, tištěný nákladem J. E. Smoleŕa v Budyšíně.[5]) Vystoupením Bartovým v Łužičanu« a v nepatrném I. roč. »Lípy Srbské« končí se období prvních jeho literárních pokusů, z nichž Bart, jak řečeno, jen málo sám vytiskl, ale nic nepojal do svých pozdějších knih. Se zvelebenou »Lípou Srbskou« spojeno jest další období jeho činnosti, období prvního, horlivého zkoušení sil před srbskou veřejností. V něm povstávají už věci zralejší, z nichž některé přecházejí později i do jeho knih Bart pokouší se v různých žánrech literárních: píše větší epiku, ballady, romance, vlasteneckou a reflexivní lyriku, román, drama — slovem: hledá se.

Hned v 1. čísle II. roč. »Lípy Srbské« počíná anonymně uveřejňovati idyllické epos »Nawoženja«,[6]) vedle dramatu »Na Hro—

[3]) Slzí zármutku nemohou mi setříti všecky vaše sjednocené houfce, na nichž spočívá boží požehnání; ne, ještě jen zvětšují moji bolest připomínajíce mi, že také já jsem kdysi takový houfec vodil.

[4]) Ustań, slepý houfe, ať tě nepostihne ruka spravedlivého Boha, který bude ještě tvého vnuka mrskati, zavrhneš-li matku s pohanou.

[5]) Prvý ročník vycházel nákladem E. Holana a byl litografován v Lipsku.

[6]) »Nawoženja«. Narodno-episka baseń w dźewjećich spěwach. Złožił Y. ze Serbowki«. L. S. II, 5, 22, 29. — V tomto ročníku znamenal Bart své práce značkami: y, +, .—.

džišću« nejzajímavější práci tohoto přípravného období. Škoda, že neuveřejnil více, než první zpěv; ostatek zůstal v rukopise a teprve po dvaceti skoro letech vyšel ještě čtvrtý zpěv ve 2. vydání I. sešitu »Jubilejních spisů Serbowky«. »Nawoženja« jest psán hexametrem, který se většinou čte zcela dobře. Přes tři tisíce hexametrů — toť byla jistě zkouška ohněm pro mladého poetu i pro básnickou řeč lužickosrbskou. A obstáli čestně. Ukázalo se, jakého výrazu jest lužická srbština schopna i v tak zastaralém a pro novodobé jazyky málo vhodném rozměru, jako jest hexametr — a mladý básník ukázal, jak obratně vládne již spisovnou srbštinou ve verši, jak bohatá jest jeho básnická řeč a jak ji dovede sám obohacovati. Tím nepravím, že by báseň byla již dílem dokonalým — ale rozhodně vynikala nad průměr tehdejší produkce. I obsahem a vnitřním provedením jest báseň velmi zajímava. Především ukazuje, jak básník vyrostl z domácí půdy. Třeba popud k básni vyšel z díla cizího (neníť pochybnosti, že mladý poeta měl na mysli Goethovo epos »Herman a Dorota«), podle jehož vzoru má i formu starobylou (hexametr) — přece jest naskrze srbská i látkou z lidu, i jednajícími osobami, jejich řečmi a názory, i celým ovzduším.

Děj jest docela prostý, opravdová idylla. Michał, syn zámožných selských rodičů v katolické vsi hornolužické, žene se do práce, až to stárnoucím rodičům působí starosti. Obávají se, aby se syn nevzdálil příliš světa a nezůstal na konec neženat. Otec rád by viděl, aby si Michał zvolil za ženu bohatou Leňku ze sousední vsi, o níž však on nechce slyšeti; poměštila se, zpanštila, rozešel se s ní. Za to si oblíbil Róžančikec Haňžu, ale má málo naděje, že by otec svolil ke sňatku s chudou dcerou domkářovou. Spojencem však stává se mu matka — a tak na konec slaví se zasnoubení mladé dvojice.

Báseň má pěkné partie popisné, také některá místa široké dušemalby vynikají, celek nesen jest opravdu idyllickým klidem. Postavy vystupují dosti plasticky, zejména zdařile kreslena jest postava matčina. Báseň provanuta jest duchem srbské vsi, její láskou k práci, její hlubokou nábožností a odevzdaností do vyšší vůle; proto nezbytně k hlavním postavám idylly se druží postava farářova, kněze starého rázu, srostlého se svými osadníky svazkem téměř rodinným, rozumějícího jim, z nichž vyšel. Zajímavo a pro směr básníkův příznačno jest, že líčí kněze jako obhájce srbskosti — a že vůbec staví věrné lpění na srbském jazyku a zděděných obyčejích v bílé světlo proti zpanštilosti a národnímu odpadlictví. Otec Michałův takto si chválí srbskou Lužici:

»... Porno druhim je wo prawdźe złoty to krajik
naš a na swěće na posledku 'šće mi w Serbach najkmańšo.
Mje z najmjeńša by ze Serbow njenawabił do wěčnosće
na cuzbu čłowjek; dźě nad Serbami je ze škitom mócnym
Bóh a ze stajnym žohnowanjom najhnadnišo čas wšón«.[7])

[7]) Proti jiným je naše zemička opravdu zlatá — a na světě konečně věru je v srbské Lužici nejlépe. Mne aspoň by nikdo přenikdy nevyvábil z Lužice do ciziny; vždyť Bůh je Srbům mocným štítem a po vše časy jest s nimi jeho nejmilostivější požehnání.

Ale básníka patrně »Nawoženja« neuspokojoval; nevytiskl z básně více než I. zpěv, ač by byla při všech slabších stránkách literární prvotiny značně vynikala z tehdejší básnické produkce. Odloživ »Nawoženju« opustil i pole větších prací epických.

Hned po ukázce z této epické básně počal v »Lípě Srbské« uveřejňovati řadu ohlasů národních písní. Nejsou to však ohlasy v pravém slova smyslu, jako byly ohlasy Zejleřovy, které přiléhaly k lidovým písním nejen obsahem, nýbrž i způsobem vyjádření a formou. Jsou to ballady a romance, čerpající sice látky z lidové tradiční literatury nebo aspoň z lidového života, ale jinak podáním a formou od lidových písní naprosto odlišné. Mladému poetovi zase byl patrně vzorem Goethe. Básní toho druhu čteme v ročnících »Lípy Srbské« řadu, ba v roč. II. tvoří hlavní část Bartových poetických příspěvků.[8]) Některé trpí rozvleklostí, jiným vadí sama nevhodná látka, ale několik čísel má již pravý dech ballady a švih romance, tak že je básník později (některé v přepracování) zařadil do své druhé sbírky (Syrotka, Přemyslena, Wojakowy row, Prošeřka).

Zároveň vábila jej minulost lužickosrbského národa, temné zkazky o srbských králích, mlhavé doby srbské a lužické samostatnosti, pád její a další upadání a zanikání lužickosrbské národnosti, probuzení národního ducha u skrovného zbytku bývalého četného kmene, problém zachování pozůstávajícího lužickosrbského jazykového území do budoucnosti. Psal vlastenecké romance, fantasie, sonety, ba i drama z dávné minulosti srbské. Sem patří i delší povídka »Národovec a odrodilec«.[9])

(Pokračování.)

DOPISY.

Z Petrohradu. 7. (20.) října.

I.

(Náhlé soudy. — Heslo revolučních organisací. — Činnost »pravých Rusů«. — Nálada širokých vrstev. — Kadeti. — Odvolání konstituce? — Jak bude voliti venkov? — Hromadná zatýkání revolucionářů.)

Po několikaměsíčním řádění náhlých soudů válečných, v době, kdy, podle kousavého výroku Miljukova není již v Rusku rodiny, která by nebyla postižena utrpením »působením konstituce« — počínají se objevovati na obzoru synthetikové, konstatující likvidaci neobyčejného momentu historického a příznaky návratu k oné normě života ruského státu, která byla porušena hnutím osvobozenským a jeho výsledkem: manifestem konstitučním.

Myslím, že blouznění o likvidaci jest ještě tuze předčasné, když dnes již není pochybnosti, že vyvolený trumf ministerstva — náhlé

---

[8]) »Smjerć syroćina« (II. 57), »Popjełka« (57, 66, 73, 81, 89), »Na kemšach« (69), »Z wójny« (70), »Sónčk« (78), »Intermezzo« (86); »Nječesna njewěsta« (III. 4), »Jutrowničku na kěrchowje« (ib. 49); »Syrotka« (IV. 3), »Přemyslena« (ib. 11), »Wojakowy row« (ib. 36); »Prošeřka« (V. 3).

[9]) »Narodowc a wotrodźenc«. Roman z najnowšich časow. L. S. III.

soudy — zklamal a nesplnil nadějí v něj kladených, nezastrašil živlů, proti nimž byl namířen; násilné činy a projevy anarchistické šíří se dále po celém nesmírném Rusku Slyšíme-li nyní o banditech a lupičích více, než o terroristech revolucionářích, pochází to hlavně z toho, že samy revoluční organisace, přesvědčivše se o zhoubném rozšíření anarchie, srazily své řady a vyslovily se energicky proti násilnostem strannickým, proti expropriaci k účelům politickým atd. Tak učinila velmi četná ruská strana sociálně-demokratická, polská strana socialistická, židovský »bund« a j. Z toho nikterak nenásleduje, že by byly revoluční strany zanechaly revolučního terroru, i jest zcela možno, že přes důkladné schytání členů strany »revolučně socialistické« vystoupí tato strana opět s nějakým novým činem, jehož echo rozlehne se daleko široko. Co se týče pohnutek a kombinací, jimiž se řídí političtí terroristé, o tom se úsudky znalců velmi liší. Co jedni v takovém »partyzánském« zápase spatřují jedině účinlivou formu boje se silným — jak se ukázalo — nepřítelem, jiní připisují nynější terroristické činy spíše působení zoufalství a otřesení víry v hloubku a opravdovost ideálů svobody v širokých davech ruské společnosti.

Buď jak buď, kdybychom chtěli obrazně znázorniti přítomnou chvíli našeho života, musili bychom na pozadí neúnavných šibenic a smrtících výstřelů načrtnouti černou postavu, ne sice ještě zoufalství, ale melancholie, objevující se na zápasišti, v popředí pak slavnostně vstupující, příliš dobře známou ščedrinovskou »triumfující svini«. Nyní se v celé majestátnosti uvelebila v Kyjevě: odtamtud v charakteristickém svém slohu rozesílá telegramy císařům a králům a proslavené, kategorické interpellace ministrům, potichu pak žádosti o podpory a pokyny k »pogromům«. »Istinno-russkije ljudi« (»praví Rusové«) chlubí se nyní, že v samém Petrohradě poukázáno jim v posledních dobách (s vědomím Kokovcevovým či bez něho?) 200.000 rublů — kdežto ještě před několika měsíci byly jejich pokladny strašlivě prázdny přes to, že se o ně starali všichni matadoři, kteří nyní řeční na sjezdě kyjevském: úředník ministerstva vnitra Puriškevič, dr. Dubrovin, býv. docent Nikol'skij, jen. Bogdanovič, moskevský advokát Šmakov a j. Ještě v červenci hledaje byt přišel jsem náhodou na prázdné místnosti dvou bývalých »vlasteneckých« klubů, z nichž byli nájemníci vyhozeni, poněvadž neplatili nájemného. Nyní mají sály a pohodlné kabinety, v nichž mohou podle libosti spřádati plány dalšího coup d'état, volební reformy a prohlašovati urbi et orbi, že nikdy nepřipustí v Rusku konstituci a její uskutečnění, že neustanou, dokud budou vedle nich žíti jinorodci. Cynismus, zvrácenost a tmářství podaly si ruce a usilují ovládnouti nynější okamžik. Zajímavo bude, jak se k těm záchvatům zachovají zástupy, které se nazývají naší společností.

Pravili jsme, že vrstvy, proti nimž bezprostředně jest namířen vládní error, nezalekly se bleskových »tak zvaných« soudů s jich bleskovými ozsudky, což ostatně předpověděli nejlepší znalci a historikové práva a oudnictví; ale neznáme posud dostatečně náladu nejširších rstev společenských. Nevíme, zda průměrný občan zklamán opouští ideály, tak draze dobývané, či zda se pouze naučil lépe se

orientovati v programech i v jejich uskutečnitelnosti a možnosti — a dokáže opět v blížících se volbách, že jest dalek ideálů vlastenectví zoologického, že dozrál pro život opravdu konstituční.

A kde jsou kadeti? Což skutečně se již podařilo smésti je s povrchu země jako »hlavní revolucionáře« a namluviti veřejnosti, že jest jejich úloha již skončena? Z toho, že povolaní činitelé za celé čtyři měsíce »nezvěděli«, kde bydlí bývalí členové dumy, jejichž podpisy nacházejí se na památném vyborgském provolání, a »nemohli proto« zavésti proti nim soudní stíhání, bylo by lze opravdu se domnívati, že kadeti poschovávali se v nějakých spikleneckých jeskyních. Zatím nejen že všichni vůdcové strany byli na očích celého národa v obou hlavních městech, ale i poslanci menšího významu byli ve svých známých bydlištích. O jejich pobytě ostatně dobře věděla »nejpřednější společenská třída«, šlechta, jež vylučovala ze svého středu »zrádce«, kteří se odvážili starati se nejen o zájmy té třídy, nýbrž celého národa; věděli o tom různí administrativní úředníci, kteří společně se šlechtou zbavovali pokrokové bývalé poslance všelikých práv politických. Ale právě v politických právech a v nežádoucím jich užívání spočívá tajemství dlouhého odkladu soudního stíhání pokrokových politikův — nyní, v důležitém již období předvolebním, pojednou vyšetřující soudcové dověděli se o adresách kadetů! Nyní teprve jim doručují obeslání k ruským soudcům — kteří mají vyšetřovati záležitost vyborgského provolání, spadající podle zákona do kompetence soudů finských. Tím způsobem mají býti odstraněni nejschopnější a nejpopulárnější politikové a pracovníci, a to nejen na dobu volební kampaně, nýbrž vůbec z účasti v budoucí dumě. Kdyby se i zdařila tato strašně cynická intrika, kdyby se i podařilo provésti ve velkém, co se v malém provedlo s některými vůdci strany při prvních volbách — přece i potom najde se v lůně ohromné strany dostatek schopných nástupců a nových povolaných sil parlamentních.

Nemáme nejmenší příčiny připouštěti, že by strašlivý průběh dosavadních dějů ruského národa učinil velký ten národ na dlouhou ještě dobu neschopným důsledné akce osvobozenské — a že alliance »sojuzů russkago naroda« s vládou znova přikuje k odvěké galejní kouli národ politických ubožáků a bídáků.

Jeden ze sloupů »pravých Rusů« (istinno-russkich ljuděj), nepatrný, málo vzdělaný petrohradský advokát Bulacel sice v orgáně své strany tvrdí, že političtí jeho přátelé hotovi jsou stvrditi přísahou, že ministerský předsdeda Stolypin, přijímaje deputaci protikonstitučních spolků, slíbil jim zcela určitě odříci se všeliké konstitučnosti a tendencí parlamentních — ale nebylo by tak snadno opakovati v nynějším Rusku tureckou komedii z doby před 28 lety.

Právě včera měl jsem velmi milou návštěvu jednoho z nejtalentovanějších a nejzkušenějších politiků a poslanců, jenž se zrovna vracel z delší objížďky po Rusku.

»Jaký celkový dojem s cesty si přivážíte?«

»»Především přicházím po návratu s radostí k přesvědčení, že nejhorší stísněnost, kterou jsem v Petrohradě pozoroval příliš dlouho po

rozpuštění dumy, počíná na venku mizeti. Nálada je čím dál klidnější a energičtější.««

»Jsem téhož přesvědčení — ale co říká venkov?«

»»Venkov říká, nebo spíše tuší a předpovídá, že města zvolí opět kadety — a vesnice . . .««

»Vesnice snad esery?« *)

»»Tak jest — totiž selská kurie, kterou na své neštěstí a jmenovitě na neštěstí svých nástupců vymyslil Bulygin jakožto domnělý hromosvod.««

»Ale eserská organisace jest přece tak zdecimována, vyvěšena a vystřílena, že těžko připustiti, aby mohla rozvinouti všeruskou akci.«

»»To také netvrdím; pravím pouze, že sedláci vyšlou do dumy značné procento eserů — přes všecky překážky administrační a přes to, že organisace strany sociálně revoluční je zdecimována. Něco jiného na západě. Tam jednak agrární politika polské šlechty, jednak strašné řetězy administrativní způsobí, že budou zvoleni nejhorší zpátečníci.««

»Neobyčejně neopatrné jsou nyní strany krajní levice, není-li pravda? Čím vysvětliti neustálé zatýkání nejen jednotlivých osob, ale i celých komitétů v nejrůznějších částech Ruska?«

»»Je to fakt opravdu svými rozměry neobyčejný a nutící mnohé právníky k překvapujícím domněnkám. Co činí s odsouzenými revolucionáři po rozsudku smrti? Však jsou potom již nadobro odtrženi od světa. Nepoužívají-li proti nim takových prostředků, které by je přinutily k vyzrazení? Nic není nemožno v našich »konstitučních« dobách.««

Poznamenávám, že host můj náleží k našim nejslavnějším právníkům a nemá nic společného s přecitlivělými hysteriky, jež ovšem naše doba také rodí v nemalém počtu.

Takové obrazy staví nám před oči náš černý den — ač by se zdálo, že lidstvo se již nadobro zbavilo té můry . . . *Novyj.*

II. 13. října 1906.

(Petrohrad jako jindy. — Bída. — Uvědomění sociální. — Proces rady dělnických zástupců. — Stísněnost a passivnost. — Kadeti. — Sojuz russkich ljuděj. — Banditství. — Okružník úřednictva. — Národní dům. — Politická karikatura. — Literatura.)

Po celý rok nebyl jsem v Petrohradě, i chápu se péra, abych vylíčil své dojmy, jež jsem prožil po návratu do hlavního města severu. Vlastně ne dojmy, nýbrž výsledek pozorování, rozmluv, vyptávání, četby, neboť zevnější život petrohradský je stále týž, nic se v něm nemění; ačkoli tisíce žhavých potoků probíhá »mozkem říše«, ledová kůra její jest lhostejná, posupná, nehostinná. Jako vždy tentýž šílený život pouliční, jako by to byl tanec v taktu pijácké písničky »propadaj, moja tělěga«, tisíce jedoucích »vaněk«, »lichačův«, konajících divy obratnosti na křižovatkách Něvského prospektu s příčnými ulicemi, lomoz automobilů a zvonky nesčetných tramwayí — vše to mísí se v jediný chaotický obraz, jehož můra, padající na všecky

*) S. R. = sociální revolucionáře.

mysli, žene a žene člověka v abnormálním, urychleném trysku po ulicích, tak že si nevšímá ničeho, co obyčejně oživuje tvář Evropanovu, ani výstav, ni známých, ni originálních tváří atd. Zde všichni chvátají, každý myslí jen na sebe a uzavřen sám v sebe směřuje k cíli, bokem a dosti neobratně se vyhýbaje pestrému davu. Tváře nemají vlídného, klidného výrazu; všeobecná stísněnost — toť stálý příznak Petrohradu, jen snad letos silnější, než za let minulých. Obyvatelstvo Petrohradu, podobně jako obyvatelstvo celé říše, »izstradalos'« . . . A utrpení jeho, projevující se hlavně všeobecnou bídou, vypudilo spousty ubožáků na ulici; zde stojí na nárožích otrhaní, staří i mladí, schopní práce, ženy s dětmi na rukou, děti samotné, opuštěné — a všichni žebrají. Ten neb onen zastavuje chodce a jda vedle něho krátkými slovy líčí své osudy; slyšeti slova »bez práce«, »pronásledovaný za tuláctví«, »vypovězený cestou administrativní« nebo »po studěnčeskim dělam«. Tak ve městě, na hlavních ulicích — což teprve v dělnických čtvrtích podél okružního průplavu, kde na večer desettisíce lidí shromažďuje se na zdupaných trávnících, pije vodku, křičí, zlořečí a vraždí se skoro denně! Není dne, aby kronika nezaznamenala aspoň jeden případ utonutí v té páchnoucí kloace, jejíž trvání jest hanbou města. Ale ďábel slaví vítězství v této vládní politice; ve vodce a potom v průplavu snadněji se topí beznadějné zoufalství proletáře a stokrát jistěji, než v žádosti činu, v touze po dobytí lidských práv, snesitelných poměrů životních, svobody a lidské důstojnosti. Z kalu nejhlubší bídy, o jaké nemá Praha ponětí, zaznívá časem revoluční, pomstylačný chorál »dubinušky« neb dělnické marseillaisy. A když se v továrních čtvrtích vposloucháme v tepnu života bytostí rachitických, nemajících co ztratiti, bytostí, jejichž jméno jest milion — děs nás zachvátí, ale zároveň i naděje: neboť od prvního vystoupení toho lidu na ulici s tajemným Gaponem v čele, přes hromadné stávky předkonstituční, za nichž v Petrohradě život odumřel a zahalil se v zlověstnou tmu, až do nynější doby, kdy se nad hlavním městem vznáší přízrak nových podzimních stávek, za celé to revoluční období tento proletariát poloospalý, vháněný do kořalen a decimovaný bídou ukázal, že v době potřeby dovede býti jednolitým a silným. Uvědomění sociální, které se dříve posunovalo želvím krokem, ve dvou posledních letech neobyčejně pokročilo; známé vládou aranžované »černé sotně« a snahy »sojuza russkich ljudéj«, jež měly býti protiváhou šířící se sociální demokracii a sociálním revolucionářům, narazily na energický odpor. Měl jsem v létě často příležitost setkati se s uvědomělými dělníky, z nichž mnozí přestáli si již křest vězení. Jeden z nich, zapletený do procesu »sověta rabočich děputatov« (rady dělnických zástupců), který se právě koná u petrohradského okružního soudu, pravil, že všichni zatčení s Chrustalevem Nosarem v čele nelekajíce se nejtěžších obětí, přičiní se o to, aby učinili z procesu záležitost všeruského proletariátu, aby z něho učinili aféru prvního řádu, v níž by posvítili ostrým světlem se všech stran na stav ruského proletariátu. Jak se časy bleskurychle mění, patrno je z toho, že proces ten koná se nyni skoro v tichosti, bez ohlašovaného hluku, ba co horšího, bez širšího

zá mu veřejnosti. Do té míry znecitlivělá ruská společnost přestala vkládati duši v instituci, která ještě tak nedávno (podle trefného vyjádření jistého pracovníka) byla lidovou »dumou«, nefalšovanou žádnými carskými volebními řády, »repraesentací naskrze demokratickou, se širokým použitím práva iniciativy i referenda«.

Stísnění a passivnost ovládla i pokořený tábor liberální buržoasie, t. zv. kadetův. Na svém čtvrtém sjezdu, konaném před několika dny v Helsingforsu, uznali sice v zásadě trpnou opposici proti vládě (odpírání rekrutů, neplacení daní), doporučenou v prohlášení vyborgském, ale rozhodli se neuváděti ji prozatím při nedostatku organisace v život, nýbrž věnovati všecky síly budoucímu volebnímu zápasu, jestliže k volbám vůbec dojde — čili, jak praví ruské přísloví, usnesli se »ždať u morja pogody« (čekati, až se moře uklidní)... Stále se udržují pověsti o nedalekém rozštěpení té strany, ač její orgán »Rěč«, list velmi rozšířený, takové pověsti úsilovně vyvrací. Také vláda se chystá k činné účasti ve volbách, aby paralysovala vlivy »revoluce« nebo vlastně celého svého národa, buržoasie i proletariátu; chce toho docíliti zakládáním odborů »sojuza russkich ljuděj« (černé sotně) s příslušnými knihovnami, čajovnami atd. Hlavními hnízdy černé sotně jsou Kyjev (Kijevo-Pečerskaja lavra), Oděssa a vůbec menší kláštery a — policejní cirkuly... Jaká bude příští duma ruská, ukáže budoucnost, zdá se však, že bude neméně opposiční než první, a k tomu praktičtější v provádění opposice.

Nynější dobu vyznačuje všeobecná stísněnost, vyplývající z očekávání změn v nedaleké budoucnosti, neboť každý cítí, že takto žíti nelze. Banditství, řádící vševládně a skoro beztrestně na Kavkaze, v jižním Rusku, v král. Polském a především ve Varšavě, počíná se pomalu šířiti i k nám se svým bojovným povelem »ruki vverch!« (ruce vzhůru!) a se svými výstřely z browningů. Toť nejhorší kvas, neboť nehledě k bezprostředním spoustám, které způsobuje, mate kromě toho pojmy obecenstva o činnosti krajních stran politických, poněvadž je mnohdy diskredituje, ačkoli v největší části případů nemají na vykonaném zločinu nejmenšího podílu. Banda »chuliganův« počíná se osmělovati, a snad jedinou zásluhou petrohradské policie v celé smutné její historii jest vypovídání vyvrhelů společnosti pokud čas do jejich rodišť neb aspoň do vzdálenějších částí gubernie. Lesy u Petrohradu prý poskytují noční útulek množství takových »braďagů«, tak půvabných se stanoviska Gorkého a duševních anarchistů — a tak nebezpečných při setkání za šera.

Život petrohradský jest směsice nejpodivnějších krajností. Jako v novinách lze čísti vedle sebe dvě oznámení, jedno doporučující ko-ějkové socialistické brožurky a literární práce »nejmladších«, vydáané kterýmsi knihkupectvím a nakladatelstvím levných publikací, ıkých se nyní vyrojilo množství — druhé, reklamující mýdlo královny nglické, kus po 10—25 rublích ... tak i ve všedním životě pouličním ıev nádherného dvorního povozu mezi otrhanými davy přestává pře-.vapovati massy, stále více lhostejnější. Všichni touží po klidu, po ávratu k pravidelnému životu, ale nikdo by nepřistoupil na to, aby

se vládě vrátilo, co jí bylo vyrváno — ovšem vyjímaje špinavý tisk s »Moskevskými Vědomostmi« v čele, které by chutě vydaly i nešťastnou naši »konstituci« a v celém Rusku zavedly vojenské diktatury. Těm ovšem líbí se i nový, nanejvýš pokrytecký vládní krok, souvisící s kampaní předvolební, totiž oběžník, podepsaný Stolypinem, adresovaný ministrům a přikazující jim, aby pilně dbali loyálního smýšlení státního úřednictva, jemuž není dovoleno náležeti k jakékoli liberální straně politické; poněvadž jí vládní chléb, má zpívati její píseň. Co počíti proti násilí toho druhu? Což přikáže-li Stolypin zítra úředníkům pod hrozbou sesazení, aby přistupovali k »sojuzu istinno-russkich ljudéj« čili k černé sotni? . . .

Nedávno byl jsem v »Národním domě cara Mikuláše II.« (Narodnyj dom Imperatora Nikolaja II.) na krásné opeře Rimského Korsakova »Sadkó« — ani ne tak pro operu samu, kterou bych mohl viděti i v carské opeře, jako pro pestré obecenstvo. Jeviště, vystavěné pro několik tisíc osob, má kromě velkého počtu sedadel tolikéž míst k stání, a to nesmírně levných: po desíti kopějkách. Ovšem přílišného pohodlí na místech k stání není, jsouť přeplněna vojíny, kramáři, obchodními příručími a dětmi ulice; náladu, jaké vyžaduje útulek umění, jest možno udržeti jen proto, že v laciném lidovém bufetu v sousedním sále, určeném pro zábavy a hudbu lehčího druhu, neprodává se vodka. Nadšení pro díla i umělce jest veliké, pozornost napiatá, z čehož patrno, že »Narodnyj dom« se zdarem plní své kulturní poslání. V meziaktí bývá v řečeném sále několik tisíc osob; vedle neurčitého typu v červené košili a zablácených botách, který by mohl býti rovněž tak universitním studentem jako na lov číhajícím kapesním zlodějem, procházejí se s přemrštěnou distinkcí a vážností lyceisté v parádních uniformách, panstvo z loží, blaseovaní smockingovci a neobyčejně nastrojené dámy z aristokracie, neboť bývati na premierách v »Národním domě« náleží k dobrému tónu. Značné procento tvoří chudá studentská druž, která si nemůže dopřáti drahé a nepřístupné carské opery. Zde však jsou si všichni rovni a imponovati zde někomu jest těžko a bezúčelno. Představení trvá nesmírně dlouho (opera »Sadkó« na př. trvala do 1 hod. v noci), poněvadž jsou dlouhá meziaktí — ale obecenstvo všechno vytrvá do konce. Jen čím později, tím více se rostoucí obecenstvo zhoršuje. V posledním meziaktí u sloupů procházkové síně kupí se množství nevěstek se svými rytíři, vyzývavě pohlížejících na přecházející. Zjev to v Petrohradě obvyklý, nevyléčitelný a tak organicky se životem města srostlý, že se zde neudrží jediná kavárna neb cukrárna slušného rázu, s časopisy jako na západě, leda stane-li se zároveň místem nočních skandálů a bursou živého zboží, jako tomu jest v několika kavárnách na Něvském. Průměrný ruský intelligent nemá ještě potřeby sledovati časové události evropské v denních a uměleckých listech. Politická karikatura, která má na západě vynikající úlohu, měla zde úspěch, a to velký úspěch za lonských »dní svobody«, kdy povstalo najednou několik konkurenčních listů satiricko-politických — dnes však není po ní stopy. Rovněž umlká — doufejme, že jen na chvíli — ruch listů literárně umělec-

kých; zastaven »Mir Iskusstva«, který stál na výši svého úkolu, i zůstal jen týdenník »Těatr i Iskusstvo« (Divadlo a umění), věnovaný příliš výlučně pouze divadlu, v Moskvě dekadentní »Vésy« (Váhy) a frankoruské »Zolotoje Runo«, jak se zdá jazyková podivnůstka, podnik obchodní... Naproti tomu povstala velká, silná, zcela originální, ze života bouří a vražd vyrostlá literatura krásná. Ta však zasluhuje zvláštního článku; zatím jen konstatuji její neodlučnost od politického a společenského života, velký vzlet národní myšlenky na pozadí kosmickém (jako u Andrejeva), palčivou bolest a tesknotu, přerývanou časem revolučními výbuchy, u jiných pak, kupících se kolem »Znanija«*), touhou po činech. Tato literatura potvrzuje přesvědčení »narodnikův«, proroctví Dostojevského, že z lidu samého a jím samým povstanou arcidíla svérázné kultury ruské, odlišné od kultury západní. *T. N.*

Z Krakova. 20. října 1906.

(IV. sjezd právníků a ekonomistů polských. — Z divadla. — Nové kusy Stan. Pryzbyszewského a Luc. Rydla.)

Sjezdy právníkův a ekonomistů polských, navržené před 17 lety, měly být stálou institucí, shromažďující odborníky z obou těch odvětví. Zatím od III. sjezdu v Poznani, na němž August Cieszkowski vyslovil tu naději, uplynulo 13 let, než došlo k novému sjezdu, konanému minulých dnů v budově Jagiellonské university v Krakově.

Rozděleni hranicemi, pracujíce v trojím zákonodárství — přece se právníci polští sdružují společným citem práva, tradicí skvělé polské palestry (sboru právníků). Kromě toho přes rozdíl zákonníků budí stejný zájem záhady theoretické.

Ekonomisté přes různé poměry jednotlivých částí rozděleného Polska cítí shodnost zájmů národní společnosti, jejíž složení jest ve všech částech Polska stejné, poněvadž všude převládá živel rolnický a v něm zase malorolnictvo. Ani kdyby nesahali v bohatou sféru záhad ryze theoretických, kdyby ani nehledali jednoty ve společném příznaku, jejž nynějším zemím vtiskuje kapitalismus — měli by pro své porady půdu palčivých životních otázek.

Pochopili to právníci polští — i sjeli se do Krakova v žnamenitém počtu 300 účastníků se všech stran: z království, z Litvy, Petrohradu, Moskvy, z Poznaně, Slezska, ba i z jižní Ameriky. Scházelo ovšem několik zástupců věd právních a ekonomických ze Lvova, trpně se súčastnily krakovské kapacity, ale to jest obyčejný zjev, vyvolaný tisícem příčin — rozdíl mezi »les arrivés« a »les arrivants«. Scházeli také vynikající odborníci z království, jako Ludwik Krzywicki, Zygmunt Heryng, Stanisław Kempner a j.; ale ti se živě účastní současného politického života a obrozování království i nejsou pány svého času. Bylo také slyšeti výtky, že rozpravy a diskusse nebyly dost odborné, že sjezd přinesl malou kořist vědeckou. Výtkám těmto nelze upříti oprávnění, ale příčina tkví hlavně v tom, že vědecké síly z oboru

*) Publikace spolku »Znanije« jsou po zásluze hojně čteny.

humanior absorbuje v Polsku dosud hlavně historie, zákonoznalství, pak a politická ekonomie vedou k vysokým postavením a místům politickým.

Ze záhad na sjezdě přetřásaných přední důležitost měly dvě: parcelace menších statků (folwarků) mezi malorolníky a vystěhovalectví selského lidu za výdělkem a do zemí zámořských. Obojí dospělo v zemích polských rozměrů jinde neznámých. Statisíce selského lidu z Haliče a z království táhne každoročně za výdělkem do Slezska, do Němec, do Dánska, do severní Ameriky. Přes 2 milliony Poláků obývá dnes v Sjednocených státech severoamerických a v Kanadě, několik desettisíců v Paraně a Brasilii. Polský lid, který na svou pěst vede sociální politiku, uhajuje si existenci přes nepatrné rozměry svých pozemků, přikupuje půdu a životností svou dobývá si prvního místa v rolnickém obyvatelstvě.

Z rozprav o těchto dvou důležitých bodech vyplýval především požadavek organisace vystěhovaleckého hnutí tak, aby lid, odcházející z vlasti, nepřestával býti polským, aby o něj bylo pečováno, když odchází do ciziny za výdělkem. Podány návrhy, aby byl v Haliči utvořen úřad vystěhovalectva, aby podporovány byly bursy práce v Haliči a zakládány podobné v království, aby v Německu utvořeny byly sekretariaty, které by pečovaly o vystěhovalce.

Šlechtické společnosti jako jest naše zdála se s počátku záležitost parcelace nežádoucí. Nyní však, když jest patrno, že dojde k úplně novému rozdělení pozemkovému, když vysoké ceny pozemků dávají majetníkům větší náhradu za ztracenou půdu, pohlížejí na věc jinak. V Haliči a v království jde o to, aby noví hospodáři nesnižovali, nýbrž zvyšovali výnosnost půdy. V Poznaňsku byla tato záležitost zregulována pod nátlakem působnosti pruské vlády a její kolonisační komise, proti níž polská společnost postavila parcelaci pozemků ve prospěch polských malorolníků.

V městském divadle, jež řídí p. Solski, jest nyní dramaturgem p. A. Siedlecki, mladý, slibný publicista a znalec polské literatury. Doufejme, že to bude na prospěch divadla, že nový dramaturg kromě novinek pěstovati bude klassický repertoir polský i cizí. Krakovské obecenstvo jest již do té míry umělecky vzděláno, že každý cenný kus může býti jist úspěchu. Umělce máme nyní rovněž hlavně nové — i v tom směru tedy můžeme zatím doufati, že obratná správa dovede přispěti jednotlivcům k dalšímu rozvoji a utvořiti z nich ensemble, který opět postaví krakovskou scénu v čelo polských divadel.

Před čtrnácti dny měli jsme premieru nového, ale patrně dávno již napsaného kusu Stanislava Przybyszewského, »Odvěké pohádky« (Odwieczna baśń). Je to tříaktová dramatická báseň, symbolisující boj dobra se zlem a triumf čisté lásky. Na pozadí našeho dnešního života, jež tvoří úzkostlivě sledované revoluční zprávy z království a ohlasy bojů o volební reformu, divně zní akkordy citů ryze osobních, byť věčně nových a svěžích. »Odwieczna baśń« měla také menší úspěch, než jiné práce téhož autora, ač při četbě působí četnými krásami.

Dnes máme zajímavou premieru nové práce Lucyana Rydla, autora velmi populárního »Začarovaného kola«. Kus nazývá se »Bodenheim« a jest založen na boji o půdu mezi živlem polským a německým v Poznaňsku. Před očima divákovýma odehrává se vnitřní boj člověka, který jest nucen odevzdati kus odvěké polské půdy do rukou pruských. »Bodenheim« jest změněný název prastarého Bodzantowa, dědičného majetku hrabat Zbąszyńských. Poslední jejich potomek, hrdina kusu, hr. Zbąszyński, dědic půdy i statků rytířů, bojovavších u Grunwaldu a Obertyna, obhájců Čenstochovy a Vídně, vojínů Kościuszkových, legionistů »czwartaků« Miroslavčíků, člověk, v jehož jméně spočívá celý svazek hrdinské minulosti Polska — musí se dívati, jak se v Bodzantowě usazuje Němec. Ta parallela vzpomínek minulosti s tragikou nynějších poměrů jest obsahem pětiaktového dramatu.

X. Y. Z.

Z Berlína.

V říjnu 1906.

Návštěva v redakci »Dziennika Berlińského«. — Poláci v Berlíně. — Jejich spolky. — Polští poslanci. — Poláci a socialismus. — Poláci a katolicismus. — Stanovisko německých Poláků k Rusku. — Polská denní žurnalistika v Německu.

Již po delší dobu vychází v Berlíně polský denní list »Dziennik Berliński« (o dvou listech menšího formátu), jehož hlavním redaktorem jest pan Fr. Krysiak. Tento sympatický publicista jest zároveň starostou »Straže« pro Berlín, Brandebursko, Hannoversko, Pomořansko a Sasko, a spolku »Oświata«, jenž hlavně pečuje o školní polskou mládež v Berlíně; zaujímá tedy pan Krysiak význačné postavení v národním životě berlínských Poláků. Navštívili jsme redakci »Dziennika Berlińského,« doufajíce, že informace poskytnuté tímto národním pracovníkem berlínských Poláků budou zajímati čtenáře »Slovanského Přehledu«. Byli jsme přijati velmi sympaticky a srdečně v útulné redakci v Koppenstrasse 79 panem Krysiakem a zavedli jsme ihned rozhovor o poměrech berlínských Poláků, z něhož fragmenty podáváme našim čtenářům.

»Kolik je Poláků v Berlíně?« byla naše první otázka.

»Asi padesát tisíc.«

»K jakým společenským třídám náležejí?«

Pan šefredaktor »Dziennika Berlińského« hledá mezi svými papíry a podává nám »seznam polských firem v Berlíně a okolí«, pořízený za heslem »Svůj k svému« berlínským odborem »Straže«. Přelétneme rychle podaný nám seznam, z něhož se dovídáme, že berlínští Poláci mají dvě záložny, že tři hotely a pensionáty (mezi nimi velký hotel »Metropol« Pod Lipami č. 20) jsou v rukou polských, že v Berlíně existuje polské knihkupectví (Linienstr. 134) a tři tiskárny, že je v Berlíně 6 polských lékařů, jeden dentista, jeden advokát, jedna polská lékárna, filiálka poznaňské »Warty«, pojišťovacího ústavu, jeden inženýr a jeden patentový ústav. Mezi středními třídami, řemeslníky a různými živnostmi mají převahu mužští krejčí, jichž jest 13, a potom obchodníci zbožím koloniálním, drogerie, oděvníci atd. počtem 14, mezi nimi na př. velký klenotnický závod Rankowiczův (firma Schulz) Pod

Lipami. Dále 6 obchodů s doutníky a tabákem, 6 obuvníků, 4 dámští krejčí, 2 pekaři, 2 závody pro výrobu likérů, 2 obchody zlatnické a hodinářské a j. Seznam polských firem »Straže« obsahuje ovšem podniky samostatné, v rukou polských jsoucí a přímo na styk s obecenstvem odkázané. Pravili jsme již, že byl sestaven za účelem propagování hesla »Svůj k svému« a že sleduje účely čistě praktické. Nicméně vidíme z tohoto seznamu, že Poláci jsou zastoupeni téměř ve všech oborech živnostenských, obchodních a průmyslových. Ovšem hlavní vrstvu berlínských Poláků mimo tyto střední třídy a intelligenci tvoří asi dělnictvo a řemeslnictvo, jež pracuje za mzdu ve velkých nebo i menších závodech a podnicích cizích.

»Jaký je národní a společenský ruch mezi berlínskými Poláky? Jaké snahy kulturní a sociální?« to byla naše další otázka.

»Ihned budete si moci utvořiti úsudek o našem národním a společenském životě,« praví pan Krysiak a podává mi přílohu »Dziennika Berlińského« ze dne 29. března 1906, v němž jest otištěn seznam polských spolků v Berlíně a zároveň stručné informace o jejich činnosti, zasedáních a pod. Sdružení a spolky zajisté jsou hlavním symptomem společenských snah a proudů; nejlépe ukazují, v čem dotyčné společenstvo pracuje, v čem se soustřeďuje jeho zájem atd. Polských spolků v Berlíně a přiléhajících předměstích jest celkem 58. Uvedeme ovšem jen hlavní druhy a kategorie tohoto značného čísla spolků, jež zajisté svědčí o dosti vyvinutém životě. Po stránce národní nejdůležitějšími organisacemi jsou jednoty sokolské (mužské i ženské), jimž kromě vlastního jich úkolu tělocvičného připadá celková národní repraesentace berlínských Poláků; na př. Sokol pořádá oslavu Mickiewiczovu, Kościuszkovu atd. V Berlíně a předměstích je celkem 8 sokolských jednot: jsou to dvě mužské jednoty a dvě ženské v Berlíně, jedna mužská a jedna ženská jednota v Charlottenburgu, Sokol v Rixdorfě a Sokol ve »Weissensee.« Velmi četné jsou spolky zpěvácké. V millionovém, cizím a nepřátelském městě, v tom ohromném lidském mraveništi i každý zpěvácký spolek má ovšem zcela jiné postavení a význam než kdekoliv jinde. Že prostě sdružuje v jisté společenstvo své členy, aby neutonuli v cizím moři, že je učí pěstovati a vážiti si svých písní, uměleckého díla, svého jazyka a svého národu, v tom už je dán veliký národně paedagogický význam těchto zpěváckých spolků. Pěveckých polských spolků jest zde 7: »Harmonia«, »Lutnia« (Berlín), »Tow. śpiewu polskiego« v Moabitě, »Koło śpiewaków polskich« v Charlottenburgu, »Halka« v Schönebergu a »Mickiewicz« ve Weissensee. Církevní zpěv pěstuje spolek sv. Cecilie. Při nedostatku polských bohoslužeb jest přirozeno, že existuje mnoho spolků, jež mají na péči záležitosti církevně-náboženské anebo aspoň že na moment náboženský kladou velký důraz. Podobných spolků jest 5.

Velmi potěšujícím zjevem ve spolkové organisaci berlínských Poláků jest značný počet ženských spolků: Mluvili jsme již o ženských tělocvičných jednotách a pěveckých spolcích, v nichž jsou ženy četně zastoupeny. Mimo to polské ženy jsou sdruženy v 5 samostatných

ženských spolcích, jež sledují účely kulturní a hlavně ovšem věnují se záležitostem, týkajícím se specielně postavení a úkolů polských žen. Jest to neklamný důkaz, že berlínské Polky mají vřelý zájem o věci národní a veřejné.

Četné jsou spolky čistě odborové: Své spolky v Berlíně mají polští obchodníci, průmyslníci, obuvníci, krejčí, řezníci, truhláři, holiči a j. Dělnictvo má tři spolky odborové, podpůrné a vzdělávací. Jsou to spolky katolické. Dále jsou rozmanité spolky ochranné, zábavní, loterijní a pod.

Většina polských spolků v Berlíně jest sdružena ve zvláštní svaz: »Związek towarzystw polskich w Berlinie«. (Předsedou je p. K. Kerber, Linienstr. 134.)

»Jsou soukromé polské školy v Berlíně?« ptali jsme se dále.

»Není žádných; nesmějí býti. Dříve »Oświata« udržovala polské školy, ale vláda jí to přísně zakázala. Polskému jazyku se vyučuje soukromě po domech.«

Soukromé, vlastenecké úsilí berlínských Poláků nahrazuje, co má mládeži a národu dáti škola: znalost vlastního jazyka, domácí literatury, vlastenských dějin a z toho vyplývající jisté národní vědomí a přesvědčení. Bohudíky toto soukromé působení jest tak intensivní, úsilné a všestranné, že vědomí národnostní stále se udržuje a upevňuje i přechází s generace na generaci.

*

Z berlínských poměrů přešli jsme na některé otázky německých Poláků vůbec: »Jaké je politické zastoupení Poláků v říšském a zemském sněmu německém a pruském?«

»V říšském sněmu máme 16 poslanců; v zemském sněmu v poslanecké sněmovně 13 a v panské 10 poslanců.«

»Jsou to poslanci jednoho směru politického? K jakým třídám společensky náležejí?«

»Naši poslanci patří k rozmanitým stranám od konservativní počínaje a radikálně demokratickou konče. Všichni dohromady tvoří »Koło polskie«, dle něhož bylo založeno Polské kolo haličsko-polských poslanců ve Vídni. Hlavním příkazem jest zachovávati ve věcech národních naprostou solidárnost. Tím je každý náš poslanec vázán. Naši poslanci náleží k různým třídám společenským; většinou jsou šlechtici. Ale všichni stojí na zásadě obrany lidových vrstev a jsou stranou oposiční.«

»Jaké jest stanovisko Poláků k německým socialistům a naopak?«

»Němečtí socialisti by nás chtěli stejně poněmčit jako ostatní Němci. Naše věc jest jim lhostejná. U nás také nemá socialismus mnoho půdy. Při posledních volbách socialisté dostali v Poznani jenom 600 hlasů.«

»Jaký je poměr Poláků ke katolickému centru?«

»Dnes rozhodně nepřátelský. V Horním Slezsku jsme již »vyrvali« katolickému centru (německému) dva mandáty a máme naděje na další úspěchy.«

*

»Němečtí katolíci, nejsilnější strana v říšském sněmu, tedy nebrání polskou věc proti vládní germanisační politice?«

»Ne, pouze frásemi a na oko.«

»Jest polská národní věc uváděna do spojitosti s věcí katolicismu?«

»Ano, v značné míře. Tu a tam proti tomu se ozve ojedinělý hlas; ale celkem žurnalistika, poslanci atd. stojí na půdě katolické.«

Toto splynutí národního a nábožensko-katolického vědomí jest opravdu u německých Poláků v neobyčejné míře vyvinuto. Náboženství tu skutečně v jisté míře stojí ve službách národní obrany. Na př. v těchto dobách — jak známo — právě vede se urputný boj ve východních provinciích Německa o náboženskou výchovu školní mládeže. Vláda zavedla vyučování náboženství v jazyku německém. Má to býti jeden z mnohých prostředků germanisační politiky pruské. Právě proti tomu zvedl se odpor Poláků a pod heslem obrany náboženství a Boha vede se houževnatý obranný boj národnostní. Ale moment náboženský přispěl k tomu, že se tento boj vede s naprostou solidaritou a s velkým nadšením. Jiný příklad: Četli jsme nedávno v polských listech zdejších tuto příhodu: Jistý Polák prodal své pozemky Němci, sebral utržené peníze a chtěl jeti do Ameriky. Na cestě k Hamburku mu však někdo celé jeho jmění ukradl. Tato příhoda v polských listech se vyličuje jako trest boží, kterým Bůh ztrestal prodajného Poláka a varuje jiné před podobným zločinem.

Ano, náboženství ve službách národnosti! My, kteří jsme vyrostli v zcela jiném prostředí, ovšem s jistou nedůvěrou pohlížíme na tuto podivnou spojitost. Ale ať jest náš osobní úsudek jakýkoliv, jisto jest, že katolicism u německých Poláků v chłopských vrstvách jest živým orgánem národního vědomí a že toto náboženské vědomí zachovalo si zde dosud svou tvůrčí schopnost k akcím národní obrany. Ovšem tato okolnost má též své stinné stránky; ale my nechceme zde celou otázku podrobně rozbírati. Hlavní věcí jest sociální fakt objektivně postihnouti a vysvětliti, ne narážeti jej na čistě subjektivní názory a posuzovati podle jiných poměrů, podle jiných prostředí.

*

Zajímala nás otázka polské denní žurnalistiky. K svému nejvyššímu úžasu jsme se dověděli, že půlčtvrta millionu německých Poláků má — 21 denních listů. Čtenář snad přijme to číslo s nedůvěrou — proto už pospíchám, abych denníky vyjmenoval: »Dziennik Berliński« (lidový); v Poznani: »Dziennik Poznański«, »Wielkopolanin« (oba konservativní, poslední pro lid), »Goniec« (národně-demokratický), »Kuryer Poznański« (pokrokový), dva lidové denníky: »Orędownik« a »Przyjaciel ludu«. V Košťanech vychází »Gazeta Polska«, v Hnězdně »Lech«, v Inovroclavi »Dziennik Kujawski«, v Záp. Prusku: v Toruni »Gazeta Toruńska«, »Przyjaciel«, v Pelplině »Pielgrzym«, v Gdańsku »Gazeta Gdańska«, v Grudziądzu »Gazeta Grudziądzka«, ve Slezsku: v Bytomi »Katolik«, v Katovicích »Górnoszlązak« a »Polak«, v Gliwicích »Głos Śląski«, v Opolu »Gazeta Opolska«, v Ratiboři: »Nowiny Raciborskie«. Mezi tímto ohromným množstvím denníků jsou listy o velikém nákladu:

některé mají až 50 tisíc výtisků. Tento rozsáhlý žurnalism mluví mnoho, velmi mnoho. Kdo trochu uvažoval o tom, čím v dnešní době jest žurnalismus, kdo uváží, jaká spousta papíru denně se šíří těmito 21 novinami, ten rázem pochopí, že polská větev v Německu jest elementem zdravým a kulturním, že má v sobě množství skrytých, úrodných sil a že jde vstříc vítězství nad barbarstvím pruského režimu.

*

»Jaké jest stanovisko německých Poláků k Rusku a k ruské revoluci zvlášť«, tázali jsme se p. Krysiaka.

»Ruská revoluce jest revolucí proti činovníkům, proti byrokracii, která rozeštvala Poláky a Rusy. Proto hledíme na ruské hnutí velmi sympaticky. Autonomie král. Polského přijde a musí přijíti — a to bude míti pro nás, německé Poláky, veliký význam.«

»Nejsou mezi německými Poláky proudy, které by přenášely jistou svou nenávist proti byrokratické ruské vládě též na ruský národ?«

»Naprosto ne!«

Jest vůbec velmi potěšujícím zjevem, že slovanské cítění u německých Poláků jest tak značně vyvinuto, jak jsme se již při různých příležitostech přesvědčili. Zde není ani stopy po nějakém všepolském egoismu a protislovanské agitaci. Ba zde možno mluviti docela o jistém rusofilství. Mezi německými Poláky dýchá se nám volněji než v Haliči; celý poměr jest upřímnější, srdečnější, slovanské vědomí a cítění velmi živé a radostné.

»A perspektiva do budoucnosti! Nestrachujete se o udržení polské národnosti?«

»Nikoliv. S velkou důvěrou hledíme budoucnosti vstříc.«

Tím rozmluva naše se blížila ke konci. Kromě informací obdrželi jsme různé tiskopisy o »Straži« a o jiných věcech polských a s milými dojmy jsme opouštěli polskou redakci. *Rudolf Brož.*

Rozhledy a zprávy.

Slované severozápadní: Biskup Párvy a kaplan Tománek. Odpor lidu proti maďaronským kněžím. Nové peněžní ústavy. Maďarsko-české přátelství. — Schůze odborů Matice lužickosrbské. Slavnost v Picni. — Anarchie a banditství ve Varšavě. Ruská žurnalistika proti Polákům. Varš. universita. Návrat rusifikační obecné školy. Macierz Szkolna. Vyšší kursy vědecké. Polska partja postępowa. — Slované východní: Odjezd carské rodiny. Vládní terror. Potrestání vojenských vzpour. Zatýkání. Líčení se sedláky v Oděsse. Stíhání poslanců. Pronásledování tisku. Bouře. Reformy. Duma. Memorandum min. Kokovceva. Sjezd kadetů. Jiné sjezdy. Svaz rus. lidí. — Rusíni a volební reforma. Němci a Židé o Rusínech. Malorusové v Rusku. Represse. — Jihoslované: Slovinci a voleb. reforma. Celní válka Srbska s Rakouskem. Z Černé hory.

Slované severozápadní.

Na Slovensku biskup *Párvy* stále ještě pokračuje v pronásledování všeho slovenského. Tak v posledním čase našel si novou oběť v osobě pana Tománka, kaplana v Markušovcích ve Spiši. Ten dopustil se totiž těžkého

hříchu tím, že v působišti svém rozšiřoval katolické »Ludové Noviny«, tak že tam nyní již mají 37 odběratelů. Jeho představený, farář-Maďaron nadarmo upozorňoval na tuto jeho činnost úřady; ty nemohly shledati v tom ničeho protizákonného, ač jim na dobré vůli asi nescházelo. Za to biskup Párvy Tománkovi nařídil, aby žádal za přeložení do jiné diecése. Tománek ale odpověděl biskupovi, že chce působiti mezi lidem slovenským a proto že z diecése nemůže odejít. Proto jej biskup odsoudil do kláštera ve Štvrtku, kde je oddělení pro kněžské provinilce. Tománek žádal však za udání důvodů. Místo toho obeslal jej biskup k sobě, chtěje ho násilně do Štvrtku dáti dovézti. Tománek šel k biskupovi, současně však 7 ostatních slovenských kaplanů ve Spiši prohlásilo se solidárními s Tománkem. To pomohlo. Biskup přeložil okamžitě Tománka do Zázrivé v Oravě — na šesté již místo od nového roku. Věru trnitou mají cestu života slovenští kněží, věrní lidu svému.

Ale i dobrou stránku mají tato pronásledování. *Lid* poznává pravé své přátele v národovcích a *odvrací se s odporem od kněží maďaronských*. Tak na př. v Zohore u Prešpurku nechtěli přijmout za faráře Maďarona, kterého jim patron kostela posílal. Mysleli, když sami vystavěli kostel za 170.000 K, že mají také trochu práva na faráře Slováka podle své vůle. Ale farář přišel přece. Jak se po obci rozneslo, že nový farář je na faře, ženy zohoranské vnikly do fary a faráře vypudily. Farář chtěl telegrafovati pro vojsko, ale občané posly chytili a telegramy roztrhali. Teprve pomocí jiného kněze byl ze sousední osady poslán telegram pro vojsko. Druhý den ráno farář musel si sám zvonit na mši, ani kostelník s ním nechtěl nic mít. Do kostela pak nepřišel nikdo. Po kostele sešel se obecní výbor; tam pozvali také faráře a vyzvali ho, aby faru opustil, což také slíbil. Nyní ovšem zatýkají a vyslýchají, ale vytrvá-li lid až do konce, snad přece mu pošlou kněze Slováka, jakého si žádá. Podobně i v Šenkvicích vypudili maďaronského faráře z fary.

O uvědomění slovenského lidu pracují také horlivě slovenští poslanci, využívajíce parlamentních prázdnin k četným voličským shromážděním, kladouce voličům svým účty ze své sněmovní činnosti. Zejména neunavný je *poslanec Juriga* v Prešpurské stolici. Také upevňují Slováci posice své hospodářsky zakládajíce současně několik *nových peněžních ústavů*: banku v Prešpurku, Trnavě (hospodářskou vedle dosavadní lidové) ve Fraštáku a v Baňské Bystrici.

Maďarsko-české přátelství dlouho netrvalo. Články redaktora Pachmayera v Nár. Listech měly způsobiti odbyt českým vývozcům u Maďarů, kteří se chtí od německého průmyslu emancipovati, ale akciová společnost za tím účelem zřízená dle právě rozeslaných dopisů poslance Kovácse se rozešla. Výsledkem podniku je tedy jen trochu blamáže před světem a více nedůvěřivosti u Slováků. Škoda bylo napsat o Slovácích, co napsal p. Pachmayer a co cituje Slov. Týždenník v č. 41., že »dnes nemožno Slovákům prospěti téměř ničím«. Kdyby bylo jen trochu dobré vůle, nescházela by možnost Slovákům prospěti, a to hned v několika směrech. Uvedu příklad právě nejčerstvější. Slovenský učitel, vzdělaný, znalý ruštiny i ruské literatury, nadšený přítel náš, onemocněl. Lékař radí mu 2—3měsíční dovolenou. Ale po ten čas nedostane platu. Obrátil se ke mně s prosbou, zda-li bych mu nemohl někde u nás vymoci podporu 30—50 zl. Bohužel, myslím, že marně se přičiňuji žádosti jeho vyhověti. Neníť to ve stanovách žádného našeho spolku . . . A pak »dnes nemůžeme Slovákům přispěti téměř ničím«. *S. K.*

*

V **Lužici** dne 3 října sešly se v Budyšíně všecky *matiční odbory*: belletristický, jazykozpytný, historický, národopisný, hudební a přírodnický. Z podaných zpráv a vykonaných porad bylo patrno, že se čile pracuje. Radostný byl zejména průběh schůze odboru belletristického, v němž mohlo býti referováno o nové knize básní J. Čišinského »Za čichim«, v němž mohla býti předložena sbírka »Wótčinskich hronow« far. Urbana a lidová hra »Dźiwja Hilža« od učitele M. Hajny. Nadějný tento mladý muž přišel do schůze ještě s jinou dobrou věcí — s návrhem na stálé vydávání časopisu pro děti. Dosud na zkoušku p. Hajna vydal několik čísel přílohou k »Srbským Novinám« a

»Katolickému Poslu« — zvláštních pro děti evangelické a jiných pro katolické. Red. »Srbských Novin“ p. Markó Smoleř nabídl se, že bude časopisek »Zahrodka« vydávati svým nákladem měsíčně. Aby došel rozšíření co největšího, bude předplatné zcela nepatrné — pouhých 12 pfen. roč., čili jeden pfen. za číslo. Také časopisek »Raj« pro děti katolické vydáván bude pokud možno měsíčně. Věc tuto nelze ani dosti doceniti — dětský časopis byl dávno přáním lužickosrbských buditelů, ale posud všecky pokusy se rozbíjely. Nyní zdá se, že mají oba časopisky všecky podmínky zdaru: jsou spojeny s časopisy dávno zakořeněnými a značně rozšířeny — a ujal se jich redaktor mladý, nadšený, plný chuti k dílu. Ještě jedna věc jest při věci radostná: časopisek „Ráj« tištěn jest pravopisem analogickým, písmem latinským. Nejlepší důkaz, že na katolické straně símě Hórnikovo vzrostlo a nese ovoce. I »Katholski Posoł« jest nyní z polovice tištěn společným pravopisum v latince. Kdyby se tak pokračovalo i na straně evangelické, mohli bychom se za krátko dočkati skutečného sjednocení Srbů Hornolužických v pravopise. O tom také mluvilo se na schůzi a bylo vysloveno přání, aby všecky lidové časopisy zaváděly společný pravopis. Ještě o jiných potěšitelných věcech zvěděli jsme ve schůzi: že bude vydán v knize Jiráskův »Gero« (jehož překlad z péra M. Andrického vychází v »Lužici«),že vyjde nová hra M. Hajny »Sym Serbow serbske holičo«, že slepjanský farář M. Handrik (čilý etnograf) vydá pro Němce cvičebnici »Malý Srb,« která přijde vhod i mnohému Srbu, atd.

Z Dolní Lužice také můžeme podati zprávu utěšenou. Dne 7. října měli tam krásnou *slavnost v Picni*: odpoledne byla lidová schůze, na níž promluvili vlastenecké řeči mladistvý picenský farář p. Bieger, stařičký redaktor »Bramborského Casnika“ K. Šwela, slepjanský farář Handrik a j. Ve faráře Biegera, spoluzakladatele náboženského měsíčníku Wodsadnik, skládají Dolnolužičané mnoho nadějí: je výborný řečník, dovede lid nadchnouti — i může jako dobrý vlastenec v lidu samém věci lužické mnoho prospěti. Večer byl koncert, při němž vynikaly produkce selských pěveckých sborů z janšojské a piceńské osady. Zvláštností večera bylo 12 lidových tanců z okolí Slepého. Návštěva slavnosti byla neobyčejná, tak že vznikl úmysl slavnost za krátko opakovati. Středem pozornosti byl zasloužilý redaktor K. Šwela, jehož jubileu slavnost částečně platila. Jak známo, dožil se 21. února 1906 sedmdesáti let, kromě toho slavil 1. října jubileum 50leté činnosti učitelské. K oběma příležitostem vydali jeho přátelé sbírku jeho článků a písní z Bramb. Casnika pod názvem »Z Bóžego kralejstwa«. Knížku, rozhojněnou několika cizími příspěvky, sestavil jeho syn, G. Šwela. Jeví se nám v ní starý Šwela náboženským hloubavcem, který dovede k lidu výborně mluviti.*) *A. Č.*

*

Z ruského **Polska**, jako vůbec z Ruska, málo potěšitelného můžeme zaznamenati. Celý život zejména ve Varšavě ochromují úkazy *anarchie* a hlavně do úžasné míry vybujelé *banditství*. Dr. K. Niedzielski v Kur. Varšavském vypočítává, že od 10. května do 15. září při hromadných útocích a hromadnými výstřely vojska v samé Varšavě bylo krvavě postiženo 760 osob, z nichž 164 zabito na místě a nejméně rovněž tolik zemřelo dříve či později od ran, ostatní zůstanou navždy více méně zmrzačeni (neboť lehčí poranění nejsou v této statistice zahrnuta). Za touž dobu při jednotlivých revolučních útocích zabito aspoň 49 osob, připočteme-li k tomu 1186 krvavě postižených osob za dobu od 27. dubna 1904 do 10. května 1906 (z nichž 373 zabitých na místě), obdržíme souhrn 2000 osob, které zaplatily revoluční hnutí životem neb krví. A to v jediné Varšavě! A což kdyby se k tomu připočtly oběti pouhého banditství, nemajícího s revolucí nic společného. — Není proto divu, že veřejnost uvítala s jistým uspokojením schytání skoro půl sta banditů, náleževších ke dvěma lupičským organisacím, z nichž jedna dávala si jméno »Zmowy robotniczej«. Bandity vyzradil jich soudruh Makowski před popravou. Ale ani po tomto hromadném pozatýkání nezmenšil se banditism o mnoho, z čehož patrno, že kromě obou organisací »působí« množství jednotlivých lupičů na svou pěst. V poslední době

*) Kniha pěkně vázaná stojí 1 M. Kdo se zajímá o dolnolužičtinu, nechť si ji objedná u Matice Dolnolužické (Maśica Serbska, Cottbus).

zejména celou veřejností zatřásla smrt vynikajícího publicisty, red. J. Gadomského, který zhynul kulí banditskou.

Na tomto krvavém pozadí tím více stísňuje vládní reakce, nepřímo i přímo se projevující. Nepřímo projevuje se troufalostí živlů, Polákům nepříznivých neb docela nepřátelských. Příznačny jsou nové *Polákům nepříznivé hlasy v ruské žurnalistice* — zejména nový protipolský obrat Nového Vremeni, bez odporu listu poloúředního. Po rozpuštění dumy nemohl si Poláků dosti vynachválit — a nyní zase štve ruskou veřejnost proti nim. Sám bratr ministra Stolypina píše tam články ostře protipolské. Příznačný byl článek Menšikovův »Národ jsme my«, v němž známý tento publicista, který ještě před nedávnem koketoval s kadety, přímo žádá vyloučení »jinorodců« z dumy. Nechtějí se dáti zrusifikovat — nepřipusťme jich tedy do dumy. »Zůstaňte si těmi, za koho se máte, pánové Poláci, Židé, Lotyši, Arméni, Gruzinci ale v tom případě nesmí pro vás býti místa v politické svatyni ruského národa . . . Nesmíte vejíti do našeho parlamentu. My budeme Rusy, a vy budete tím, čím jste — Ruskem podmaněnými plemeny . . . »Poddaný« a »občan« není jedno a totéž.« Věru až stud polévá tvář nad takovou politickou morálkou, hlásanou Slovanem. Běda nám všem skoro ostatním Slovanům, neboť my všichni jsme »podmaněni«, nemáme tedy práva býti občany, dokud se nevzdáme svého jazyka a nepřijmeme národnost vítězů — Němců, Maďarů, Vlachů — kteří podle receptu p. Menšikova jsou v plném právu, potlačují-li nás a odnárodňují-li nás. Podobným způsobem píše se nyní všude v ruském tisku, příbuzném N. Vremeni nebo ještě horším, orgány kadětské také k Polákům ochladly (ovšem z jiných příčin), přátelské jim »Oko« jest zastaveno — a tak v ruské veřejnosti není skoro slyšeti hlasů, Polákům příznivých. Tím více ovšem vynikají hlasy »pravých Rusů«, které se dávají slyšeti na sjezdech i v novinách.

Tak přispěchal prof. P. Kulakovskij v Novém Vremeni s článkem o *varšavské universitě*. Dokazuje, že ruská universita ve Varšavě musí být zachována — že ve Varšavě není možna jiná státní universita, než ruská. tak jako nesmí být v Polsku jiných veřejných škol středních, než ruské. Strach jeho ovšem se vysvětluje kritickým stavem varšavské university. Přednášky na ní nemohly býti zahájeny — poněvadž nebylo posluchačů; nepřihlásil se skoro nikdo. Senát universitní usnesl se proto počátkem října na resoluci, navrhující přeložení varšavské university do vnitra Ruska (dva professoři, Przewoski a Wierzbowski, připojili separátní votum, že jest nutno universitu nikoli přeložiti, nýbrž přeměniti v polskou). Zdá se však, že vláda nepůjde za tím hlasem; vládní »Varšavskij Dněvnik« aspoň se o něm nijak nadšeně nevyslovil.

Přímým projevem reakce jest vystoupení místních školních úřadů proti polské *obecné škole*. Na podzim r. 1905 za ministra Tolstého vyšlo nařízení, podle něhož v nižších školách král. Polského připuštěn polský jazyk vyučovací ve všech předmětech kromě ruštiny a počtů; ale pozdějším nařízením i při vyučování počtům polština dovolena. Také jest v dobré paměti odvolání ohyzdného zákazu polského rozhovoru ve škole ve chvílích odpočinku. Přes to vše správa varšavského okruhu učebného udělala nyní prostě čáru, rozeslavši v první polovici října všem školám dvoutřídním, počátečným a vesnickým učebný plán, potvrzený předchůdcem Tolstého, min. Glazovem neslavné paměti. Tím navrací se obecná škola v Polsku zase k systému rusifikačnímu, neboť v programě praví se jasně, že vyučovacím jazykem ve všech předmětech škol počátečných, městských, obecních a vesnických jest ruština, pouze náboženství a mateřskému jazyku může býti vyučováno polsky. Kromě toho okružník ukládá učitelům dbáti toho, aby děti ve škole mluvily pouze rusky, poněvadž jedině ve škole mohou se naučiti jazyku státnímu. (Kur. Warsz., č. 280 poran.)

Provádí-li byrokracie takové kousky, není divu, že vše, co od vlády přichází, přijímá se s nedůvěrou. Tak i návrh na zavedení *zemstev a městské samosprávy* v Polsku (Kur. Warsz. 285.), o němž má býti svolána ke Skalonovi občanská porada. Za to roste důvěra ve vlastní práci. *Macierz Szkolna* pracuje úsilovně. Zadala o povolení k otevření 153 škol mužských, mezi nimi 24 středních (osmitřídních, šesti i čtyřtřídních), jedné 4třídní školy ženské a 128 smíšených jednotřídních. Je to dojista počátek, hodný respektu. Neoby-

čejně se zdařilo zřízení *vyšších vědeckých kursů*, soukromé to university polské, která již nyní má přes tisíc posluchačů. (O ní budoucně více.)
Také politické strany nelení. Návrh na koordinaci stran, vyšlý od národních demokratů, zůstal sic bez ohlasu, ale došlo k jiné potěšitelné věci: upevnil svou organisaci sympatický »Związek demokratyczny«, který má nyní jméno »*Polska partja postępowa*« a počal vydávati vlastní denník »Przełom« (red. A. Sygietyński). O něm více příště. *A. Č.*

Slované východní.

Odjezd carův a rodiny carské na jachtě Standartu — tak nenadálý i divný — vskutku byl spíše útěkem kvapným nežli cestou k zotavení. — »Car prchl!« — takový byl úsudek celé veřejnosti ruské o tomto skutku. A pohnutkou byl strach, jak nyní je známo, dobře odůvodněný. Sama *cařicematka*. odjevší Polární Hvězdou do Dánska, po několik dní neodvážila se vystoupiti z lodi kotvící již v Kodani, a pevným rozhodnutím jejím jest do Ruska se již nevrátiti. Koupilať v Dánsku statek. I to jest nápadno, že před samým odjezdem car prodal mnohé své klenoty v Paříži, podobně jako přemnoho šlechtických rodin prodává své klenoty v Paříži, v Londýně, a j. Byly pověsti, že ujel car před spiknutím dvorským, jež s velkoknížaty Nikolajem Nikolajevičem a Vladimírem Alexandrovičem chtělo prý jej přiměti k abdikaci. Avšak Nikolaj Nikolajevič prchl sám (do Badenu), dostav ortel smrti od revolucionářů. Více se zdá pravdou, co »Times« přinesly, že při vojenské parádě byl obmýšlen útok na cara, bylo prý stříleno ostrými patronami. Z obav před útokem celý Petěrhof a Carskoje Selo jsou plny tajné policie; ze stráže propuštěn každý, kdo trochu jen budil pochybnost; v Petěrhofu prý dokonce objeven podkop a min. Dědulin uvěznil prý celý personál služební. (Na Dědulina samého třikráte střeleno, ale nezraněn). Zatčena byla v Petěrhofu anarchistka. V Carském Sele prý odhaleny veliké krádeže ve dvorní kapli. Když takové věci jsou možny v samém sídle carově, není divu, že byl strach všeobecný. A byl tím větší, že dle pověsti i do Finska za carem byli vysláni útočníci. Provolání revolucionářů rozhozené ve Švýcarsku a Rusku slibovalo odměnu 65.000 rublů za zabití cara. A za carovy cesty zastřelen v Helsingforsu úkladně druhý velitel přístavu, pročež car nepřistál. Po konečném pak návratu carově — počátkem října — policie se honosila, že vypátrala příjezd 10 anarchistů ze Švýcar, zatkla je v hotelích a že nalezla u nich dynamit a bomby — přichystané k útoku na cara.

Zatím vládl a vládne dále *Stolypin* a vládne terrorem. *Terrorem vládním* nazvali kadeti jeho projev o polních voj. soudech, ihned a přímo, a o jeho slibech reforem prohlásili umírnění, že nestojí za nic — třeba jest skutečných reforem. Na věky zůstane hanbou Stolypinovou zavedení voj. polních soudů, jichž na Rusi nikdy nebylo. A tak funguje celkem 15 takových soudů, jež pracují jako továrna. Hned v půli září byly rozsudky smrti v Oděsse, Mitavě, Rize. »Strana« jich do polovice října napočítala na 160.

Krutě potrestány *vojenské vzpoury* sveaborská a kronštadtská. Pro první zastřeleno 17 lodníků, 80 odsouzeno k nuceným pracím, 11 osvobozeno. Pro druhou odsouzen posl. Onypko, jenž v přestrojení ke vzpouře pobádal, ke ztrátě práv a k deportaci, 19 lodníků odsouzeno k smrti, 12 doživotně, 186 na 4 až 20 let nucené práce, 429 do trestných čet, 129 zproštěno. 6. října odvezeno již z Kronštadtu a Sveaborgu 500 námořníků na Sibiř. Z podkopnického pluku vzbouřeného ze 174 obžalovaných odsouzeni v Helsingforsu 4 na smrt. — Z 3. gardového pluku v Petrohradě degradován za vzpouru velitel a 24 důstojníků. Pluky, vzbouřivší se, nebudou letos doplněny nováčky, nýbrž staršími vojáky z jiných, spolehlivých pluků. Nutno i to uvésti, že hlavní tiskový úřad zakázal uveřejňovati jména důstojníků, kteří byli o soudě nad Konopljanikovou přísedícími, a že v oděsské posádce kvitovalo mnoho důstojníků, poněvadž nechtěli býti přibráni k polním soudům.

Od 25. září do 9. října *zatčeno* v celém Rusku 1.068 lidí. Zatýkáno pro útok na Stolypina; 12 ze zatčených prý se přiznalo k účasti, mezi nimi 1 ži-

dovka. Ve Vilně zatčeni všichni členové místní organisace pro šíření revoluce ve vojsku (10 vojáků, 1 důstojník, 1 žid a 1 židovka.) Na rozšíření věznic bylo dáno v září 410.000 rublů. Na Sibiř posláno počátkem října jen z Petrohradu 650 politických vězňů, mezi nimi 41 žen. Za dobu od února 1905 do srpna 1906 posláno na Sibiř 12.674 politických vězňů. Při líčení v Oděsse se *sedláky*, obžalovanými pro vypálení dvora Krivošejina, vyšlo na jevo, že kozáci, kteří přijeli na místo činu, sehnali z celého okolí sedláky ničím se neprovinivší (praví útočníci prchli), načež isprávník kázal knězi, aby je připravil k smrti, kozáci pak nahajkami bili je tak dlouho, až dále nemohli. Ubili tak 21 lidí. I tak se mstí vláda za selské bouře, že zemské oddělení ministerstva financí zakázalo v guberniích stižených hladem poskytovati podpory osobám »něblagonaděžným«.

Stíhání bývalých poslanců do dumy je v plném proudu; 180 poslanců podepsavších vyborgský manifest je nyní stíháno. Prokuratura petrohrad. soudního okresu prohlásila, že nechce soud protáhnouti přes nové volby do dumy, a vyzvala stíhané, aby sami se dostavili a soud uspíšili. Zatčeni byli nově poslanci Kotomanov z kurské gubernie, Jakovlev z orelské, Vitkovskij z Putrěšek. Bývalé poslance kněze, Afanasjeva a Ogněva, prohlásil sv. Synod za zbaveny hodnosti a vyzval je, aby odešli do kláštera; když odmítli, byli zatčeni. Stejně posl. Michajličenko. Sjezd kadetů — právě konaný — podal protest. Poslanec Ivanickij vypovězen z Charkovské gubernie; v Malmužu býv. posl. Sadimin na rozkaz gubernátorův uvězněn na 2 měsíce, kníže Obolenskij na 3 měsíce; v Minsku uprchl posl. Merkunov, když u něho konána revise. Sesazeni byli s úřadů svých professor novorossijské university Ščepkin a prof. university v Charkově Greděskul. Poslanec Frenkel propuštěn na svobodu na záruku 10.000 rublů. Přečetní poslanci na nátlak vlády škrtnuti ze seznamů šlechtických sborů a městských seznamů volebních. Stalo se tak ve smolenské gub., v Kišiněvě, v Saratově, v kurské gub., ve Tveri (posl. Petrunkevič a Medvědov) a j. — Stolypin začal i *potlačování veřejného tisku*. Mezi zastavenými je i nedávno založený malor. denník Hromadśka Dumka (obnoven jako Rada). Petrohr. telegr. kancelář musila propustiti všecky korrespondenty, kteří posílali zprávy o hnutí revolučním. Ministr vnitra zakázal všem úředníkům účast ve hnutí revolučním, rozuměj: politicko-pokrokovém.

A *bouřné hnutí* neutuchá. V Sevastopoli zastřelen šef četnictva Robetti a podniknut útok na gener. Dumbadži. V Sibirsku smrtelně zraněn byl bombou gubernátor Starinkěvič. V Moskvě zastřelen kapitán Džankovskij, jeden z pacifikátorů bouře v mosk. vězení. V Kazani výbuchem dvou bomb zraněn vicegubernátor gen. Kobeko. Vrah prchl. V Nikolajevě pěti ranami střeleno na gubern. Stupina. V Kovně při prohlídce vojska zastřelen policmejstěr. V Petrohradě z obav pro útoky vzdalo se služby 60 policistů, vyšších i nižších. V Oděsse proboden bodákem polic. komisař. V tomto městě uprchlý polit. vězeň Tarto zastřelil policistu a domovníka, načež byv zraněn se vzdal. V bytě jeho nalezena dílna na bomby. Odsouzen k smrti. Zde od černé sotně zastřelen za dne student Gradovskij. 2500 studentů utvořilo zde proti černé sotni sebeobranu. V tomto městě černá sotňa, svaz ruských lidí, chystala zase pogrom židovský. Podobně v Kišiněvě. — Zachycen na Balt. moři parník Skandinavie s 3000 karabin a náboji. V Charkově nalezena dílna na pumy, stejně v Petrohradě. Počátkem října zvěděla policie, že revol. skoupili veliký transport zbraně, a vskutku u Narvy dopadena loď s 20 bednami pušek a střeliva. V Oranienburku ve střelecké škole důstojnické ukradeno kartáčové dělo s náboji. I ve vojsku to vře. V černomořském loďstvu jsou četné útěky mužstva. V Kronštadtě opět byly demonstrace vojenské se zpěvy revol. písní; odhaleno zde spiknutí. I v Taškentu, v Mervi, v Aschabadě (na Kavkaze a v zakaspické oblasti) byly bouře. Zvláště silné je hnutí bouřné v okolí Rigy. Šlechta z okolí Mitavy věnovala 12.000 rublů na obranu proti revolucionářům. Počátkem října ohlášen nad Rigou vál. stav. Ve Finsku je ticho, za to bouřný je Kavkaz.

Arménští kněží prý hlásaji povstání proti Rusům. Povolán byl na Kavkaz generál Miščenko. Také *bouře selské* trvají dál. V černigovské gub., v pen-

zenské, simbirské, ve Vjatce, v kišiněvské, v kazaňské, v jelisavetgorod. okruhu, v gub. smolenské, v charkovské, v kameněckém okruhu, v Berdyčevě a j. a j. bouře, pálení statků, zabírání půdy atd. V odésské gub. se neplatí daně, shodně s vyborgským manifestem. Úžasně kvete »banditism«, lupičství. Majetníci obchodů nenechávají v krámě již více než 25 rublů. Tolik popadli bandité i v redakci Řěči. Za srpen uloupeno v erárních kořalečních skladech 121.978 rublů. Na parníku Georgiji, plujícím do Batumu, uloupeno 12.000 rublů, v Ufě z vlaku 200.000 rublů, na samarsko-zlatoustské dráze 250 000 r. V Kyjevě v bance uloupeno 43.000, v Kostromě oloupen pokladník dráhy o 12.000 r. — atd. Hlavní pošta v Petrohradě je nyní střežena, vlaky obsazeny vojskem. Stráž stojí 25.000 rublů. Úředníci jsou nyní vpouštěni jen s legitimací. — Vůbec náklad na policii je ohromný; letos stojí 49 mill. rublů, o 22 mil. více než za celý loňský rok.

A co dělá vláda? Úřední zprávy hlásaly, že pod dojmem *věnování pozemků carských* k prodeji sedlákům bouře selské utichly, ale skutečnost usvědčuje zprávy z klamu. Pozemky ty jsou veliké, v r. 1896 nesly 20 mil. rublů. K tomu státní rada usnesla se vykoupiti ještě pozemky v altajském okruhu za plat 22 kopějek z děsjatiny po 49 let. Tím by bylo celkem k rozprodeji 14 millionů děsjatin země; nad to dovoleno také majorátním statkům prodávati půdu. Kromě toho ohlašuje se projekt o zrušení všech omezovacích zákonů selských (aby směli přestupovati k jinému zaměstnání, volně se stěhovati, bez pasu po říši cestovati, s majetkem volně nakládati, děti dáti na studie a p.). Vypracován prý i projekt zákona v otázce dělnické, avšak vytýká se mu, že starobní a nemocenské pojištění nezavádí daleko v té míře, jako je na př. v Německu. Pobědonoscev prý pracuje reformy cirkevní, hotov prý je projekt svobody nábož. pro staroobřadce a sektáře. Car prý podepsal úkaz o zrušení zákazu učení jazyky neruskými ve školách. Pro Litvany — jakožto hráz proti Polákům — chystá prý vláda stolici jaz. litevského na universitě ve Vilně, jež má býti obnovena, vydávání laciných listů litevských, ve Vilně biskupa rodem Litvana a ochranné prostředky proti polonisaci. Ve Vilně založen i běloruský týdenník »Naša volja«, latinkou i azbukou, ale byl zastaven hned při 1. čísle; v Petrohradě jest i běloruské vydavatelstvo pod názvem »Zahljane sonce i v naše vikonce.« Na vládě prý žádá německý svaz ruský zřízení německé university v Petrohradě. To snad přece ne! —

Ale hlavní věc, s čím vláda nepospíchá a má pospíchati, je — *duma.* V korunní radě prý uznávají nutnost reforem, ale všemi hlasy odmítnuto uspíšení voleb do dumy. Diktatura budiž však prohlášena jen, neustanou-li útoky. To je zpráva z polou října. Sám Muromcev, hlava kadětů, míní, že se duma nesejde před květnem. Rodičev vůbec nevěří ve svolání dumy, ani v reformy. — Mluví se však již o novém řádu volebním. Hlas má míti každý muž 25tiletý, nebyl-li trestán nebo není-li vyšetřován pro trestní nebo polit. skutek(!). Na 150.000 obyvatelů ma býti 1 mandát; volby budou nepřímé, jen v 8 místech, jež volí sama jednoho neb více poslanců, budou prý přímé! Proti kadětům Stolypin se strojí; jeho tlakem propadli již nyní při volbách do zemstev; všichni ministři mají kandidovati. Kampaň volební bude prý bouřlivá. Všecky strany se chystají. Zasáhnutí vlády do voleb opřel se min. financí *Kokovcev* — ze špatného svědomí, jež se prozradilo proti jeho vůli. Potřeboval půjčku, proto chce dumu a náhle někdo uveřejnil jeho memorandum k carovi o úžasném stavu financí, o nichž i Novoje Vremja psalo již černě. Schodek letošní již nyní obnáší 95 mill. a Kokovcev se přiznal, že jej nelze krýti. Vší silou vymáhá nedoplatky daní, jichž na př. na statcích bývalého ministra Durnova je 12.000 r. Publikace memoranda způsobila obrovský poplach; Jaurés se vyjádřil, že je to nejtěžší rána ruské vládě zadaná, v Londýně prohlásili, že Rusko stihne krach. Vyšlo i na jevo, že od konce srpna 378 mill. rublů ruského dluhu nemá již zálohy zlata. Kursy renty ruské sklesly hned o jedno až dvě procenta. Nyní pomáhá jim trochu dohoda rusko-anglická o perské půjčce. Kokovcev zprvu prohlásil memorandum za falsum, ale »Tribune« prohlásila, že viděla originál. Myslí si také, že tím Wittovi některý jeho přítel žene vodu na mlýn. Že je zle, je patrno z toho, že zemstva moskevské, tverské a kazaňské prosila o pomoc a nedostala nic, i musila zavříti

nemocnice a školy. V jiných zemstvech též. Tím zabita i chystaná půjčka. — A k tomu zase divná je zpráva, že Durnovo povolán byl do Petrohradu a že sám Stolypin chce, aby tento omezený muž přejal ministerium vnitra. Odcházi i sympathický min. kultu Kaufman a půjde prý i min. železnic Šavfus, aby ustoupil předchůdci svému Němčšajevu.

Za takových auspicií došlo konečně — po tolika překážkách — ke *sjezdu kadětů* v Helsingforsu; nechápajíce se trpného odporu, trvají na svém vyborgském manifestu. Program blízký kadětům odhlasoval i mohamedánský všeruský sjezd konaný v září. Krestjanskij sojuz rozhodl se plně jíti do voleb; do nich půjdou i umírnění, k nimž chce se dáti i Šipov, ale jistě prudce účastní se boje Svaz ruských lidí, konající právě sjezd v Kyjevě. Tato strana čítá prý v černých sotních 3 milliony lidí, kteří platí člen. příspěvku 50 kop měsíčně. Ohlášeny opět nové sotně, podporované vládou. S touto stranou měřiti se stěži může strana sociál. demokr., čítající dle Vorwärtsu na 100.000 členů. Židovský »bund« má v Rusku 84.000 členů.

Na vysokých školách bude se patrně přednášeti. Studentstvo přistupuje na požadavek vlády, aby schůzí se neúčastnili nestudenti. —*ch.*

*

Zraky a starosti rakouských **Malorusů** poutá nyní — jak přirozeno — osud *volební reformy*, pro ně dost nevýhodné na prospěch polský — a tím nevýhodnější, zvítězí-li polský a německý požadavek dvoutřetinové většiny ku příšti změně poměru mandátů a volebního řádu vůbec. V domácích-haličských poměrech důležitá je změna volebního řádu do sněmu haličského, kterou potichu strojí Poláci. Proslechlo se, že návrh je již v zemském výboru hotov, že obsahuje jako novotu V. kurii s 20 mandáty a rozmnožení počtu mandátů za města, ale Czas zprávu tu rozhodně popřel.

Mění se *smýšlení Němců a Židů o Rusínech* — najednou ladí vábné píšťalky. Píše o tom Dilo v č. 198, uváděje některé listy německé (Deutsche Tageszeitung, Ostdeutsche Rundschau), které po informacích »Ukrainische Revue« přestávají se dívati na Malorusy s hlediska polského a mluví docela »o spojení s Rusíny proti společnému nepříteli — Polákům«. Dilo praví, že »k takovým hlasům třeba se chovati velmi kriticky, abychom neupadli v politický omyl, ani nejdouce za těmi hlasy, ani jich nepomíjejíce.« Zcela případně. — Ve vídeňském židovském listě Neue Zeitung jakýsi Natan Birnbaum dokonce dává židům bukovinským radu, aby šli přátelsky s Malorusy.

V Rusku při nových volbách do *dumy* budou kandidovati Malorusové dle svého vlastního programu; poslance maloruské ze strany kadetů a z klubu truďaščichsja, kteří dosud nejsou členy klubu ukrajinského, vyzývá »Rada«, nástupkyně zastaveného denníku »Hromadśké Dumky«, aby tak učinili. V »Radě« vyslovil také jakýsi nejmenovaný Malorus venkovan požadavky venkovského lidu; kromě půdy třeba jim: maloruských škol, bezplatných půjčoven knih v jazyce výhradně maloruském, malorus. knihkupectví a malor. kněží. — *Represse vládní* dolehly velice i na Malorusy. Uvězněni: vydavatel »Kyjev. Zory« A. Jakobovśkyj, administrátor Braunman a účetní P. Karpyńśkyj, spolupracovníci »Hrom. Dumky« Žuk, Chochlyč, Jefim a Hrehoryj Kvasnyckyj, korrektorka téhož listu Vynohradova a neznámí dva mladí spolupracovníci. Redakce listu zapečetěna a list zastaven na celou dobu vál. stavu. Také u skladatele M. Lysenka konána revise. Revise vykonána i u všech předplatitelů listu, aby byli nalezeni členové Revol. Ukraj. Strany. Ale bez úspěchu. Drobných zatýkání je spousta. Také přední poslanci maloruští Šrag a Zabolotskyj jsou ve vyšetřování. V Poltavě měl býti odbor Prosvity, ale gubernátor ho nepovolil z obavy, že ohrozí veřejný pokoj. V Kyjevě konfiskováno drama M. Kropyvnyćkého »Skrutna doba«. —*ch.*—

Jihoslované.

U **Slovinců** jest *volební reforma* stále v popředí veřejného zájmu. »Slovenski Narod« činí mladočechům trpké výčitky za kompromis s Vlachy, podle něhož Vlachům koncidovali v Istrii i Gorici o 1 mandát více. Hází jim

na hlavu, čeho rádi užívají o Polácích, že se totiž při své politice řídí zásadou: nie honorowo, ale zdrowo. Národní Listy psaly, že se Slovincům neděje křivda, že v Istrii a Gorici dostávají tolik mandátů, kolik jim jich náleží podle počtu obyvatelstva, také v celku mají přiměřený počet mandátů ke svému počtu, a stala-li se jim křivda v Korutanech a Štyrsku, dostali v náhradu za to o 2 mandáty více v Krajině. Slov. Narod správně odpovídá, že Vlachové v Istrii tvoří sotva třetinu obyvatelstva a dostávají tolikéž mandátů, jako ostatní dvě třetiny a dále, že 2 mandáty, přidané v Krajině klerikálům, jsou divnou náhradou za to, že v Korutansku vykopán jest volební reformou Slovincům národní hrob a ve Štyrsku otevřena jest Němcům cesta k osvojení slovinského kraje. — Podobně celjská »Domovina« protestovala proti polskému návrhu na revisi ústavy ve smyslu rozšíření autonomie jednotlivých zemí. Nikoli zemská autonomie, nýbrž a u t o n o m i e n á r o d n o s t n í může býti podkladem zmodernisování Rakouska — volá Domovina.

Srby *celní válka s Rakousko-Uherskem* nepřivedla k zoufání a poslušnosti. Naopak, otevřela jim oči a ukázala jim možnost zcela nové budoucnosti, nezávislé na žárlivém sousedu. Cesta srbským produktům do Rakouska je sice uzavřena, ale za to došlo k obchodním dohovorům s jinými státy, hlavně s Anglií, Italií a s Francií. Bulharsko ovšem jest přirozeným spojencem Srbska. Srbové vědí, že v první době celní vojnu draze zaplatí, ale jsou si také vědomi, že emancipace od Rakousko-Uherska jest »příkazem hospodářských, státních i národních zájmů srbských«, jak praví »Slovenski Jug«, který po dvouměsíční přestávce počal zase vycházeti. Rakousko podle téhož listu prokázalo Srbsku svou umíněností v celní otázce nesmírnou službu — kdyby to bylo v moci Srbů, přičinili by se všemožně, aby udrželi br. Goluchowského. (Ovšem ten zatím odešel.) Nesmírnou důležitost pro srbský obchod, ale i pro srbskou a vůbec jihoslovanskou národní myšlenku měla by trať Donji Dunav—Niš, Prepolac—San Djovani nebo Bar. A k stavbě této trati nabízí se anglický kapitál.

Potěšitelnou zprávu můžeme podati z *Černé Hory*. Dosud byla tam jediná státní tiskárna na Cetyni, svobodného tisku tam tedy přirozeně nebylo, nýbrž jen tisk vládní. Nyní vznikla *akciová tiskárna v Nikšići* a při ní týdenník »*Narodna Misao*« — první svobodomyslný list na Černé Hoře! Nyní teprve budeme míti do Černé Hory okénko*) — Do poměrů černohorských dá nám asi také nahlédnouti *politický proces* černohorských akademiků, studujících v Bělehradě. Jsou obžalováni pro urážku knížete, jíž se prý dopustili brožurkou »R i j e č c r n o g o r s k e u n i v e r z i t e t s k e o m l a d i n e.« *A. Č.*

Literatura, umění.

Detva. Monografia. Spísal KAROL A. MEDVECKÝ, rím. kat. kňaz. Detva 1906. Nákladom spisovatelovým. K dostaniu u pôvodcu: Prochoť, pošta Geletnek (Bars m.) Uhry. Cena 5 K. Str. 330 + XV.

Jedna z nejcennějších vědeckých knih literatury slovenské, ba jediná svého druhu. Popisuje s národopisného stanoviska nejzajímavější a nejzachovalejší část slovenského lidu, ač právě obec Dětva, jak už samo jméno její svědčí, není osadou starou. Její založení připisuje se hraběti Čákymu r. 1638. Přivedl sem asi osadníky z nedalekého okolí. Nicméně jsou Dětvanci (s obyvateli lazů v Hriňové a Dětvanské Hutě a v Trhanové v Novohradě) jakýmsi prototypem lidu slovenského, že rádi o nich se poučíme z knihy páně Medveckého. Podle jich vzrůstu soudí maďarští učenci, že pocházejí prý až z Hercegoviny, čehož ovšem v dialektu dnešních Dětvanců musila by do dnešního dne být nějaká stopa. Materiál v knize Medveckého sebraný jest neobyčejně rozsáhlý.

*) Redaktorem jest prof. Jovan N i k o l i ć. Předplatné 12 K.

Jsou zde sebrány názvy polních honů dětvanských, rodinná jména Dětvanců, zvláštnosti dětvanské mluvy, lexikální i fraseologické (přísloví a pořekadla). Jsou zde popsány kroje a výšivky, lidové ornamenty, zejména na dřevěných »črpácích« (nádobách na mléko), řezaných ve slohu románském a svědčících o veliké starobylosti dětvanského lidového umění a vše provázeno jest hojnými illustracemi. Zvlášť bohatá jest sbírka písní, z nichž přes 50 jest opatřeno původními nápěvy zachycenými fonografem. Také líčí spisovatel povahu Dětvanců, jejich obyčeje, pověsti, pověry. Popisuje poměry přírodopisné, hospodářství, průmysl, školství, zaznamenává dějiny obce i fary (od r. 1644) a na konci uveřejňuje 9 důležitých listin, z nichž 2 jsou československé. Bylo by dobře, kdyby se u nás známost Slovenska prohloubila hojným čtením této knihy!

S. K.

ІОВАНЪ ЦВИИЧЪ: **Македонскіе Славяне. Етнографическія изслѣдованія. Славянская Библіотека Д-ра фил. И. С. Щайковича. Вып. I.** Петроградъ 1906. Str. IV. a 59 a III.

Dr. Šajković (Srb, žijící nyní v Rusku) počíná tímto dílem vydávati v Petrohradě Slovanskou Bibliotéku. V úvodě vyličuje, že jej k tomu přiměla hrozná neznalost Slovanstva v kruzích ruské intelligence. Uvádí drastické příklady té neznalosti a praví: »S osobami, které by jen poněkud znaly slovanský svět, setkával jsem se nesmírně zřídka... Slovanská idea! Slovanská vzájemnost! Vše to jsou pouhé fráse! Jaká pak láska a vzájemnost tam, kde vládne úplná neznalost druh druha! Zdaliž možno milovati toho, koho neznáme?...« Slovanskou Bibliotéku zahajuje dílem Cvijićovým o makedonských Slovanech. Je to vlastně sloučení dvou prací bělehradského professora: »Promatranja o etnografiji Makedonskih Slovena« (o níž měl Sl. Přehled referát v posledním čísle VIII. roč.) a »Geografski položaj Makedonije i Stare Srbije«. Připojena jest mapka hranice mezi Starým Srbskem a Makedonií a velmi poučná statistická tabulka obyvatelstva makedonského, v níž sestaveny jsou přehledně statistické údaje různých pramenů o Makedonii. Spis zakončen jest stručným životopisem Cvijićovým s bibliografií jeho prací.

—*n*—

*

Časopisy. Ve Vilně vyšlo prvé číslo prvního běloruského časopisu vůbec. Dosud byly bělorusky tištěny jen folkloristické materiály pro potřebu vědeckou. Zajímavý časopis tištěn zároveň ve dvojím vydání: latinkou (polským pravopisem) i azbukou. Název jeho zní: »*Nasza Dola.* Pierszaja biełaruskaja hazeta dla wioskowaho i miestowaho rabočaho narodu. Wychodzić raz u tydzień polskimi i ruskimi literami.« Redaktorem jest Ivan Tukierkies. (Adresa **»Наша Доля«, Вильна, Виленская ул.** 52. Předpl. 4 rub. roč.) Ale přestal vycházeti, když bylo 1. číslo skonfiskováno pro zprávu o příjmech ruského cara, otištěnou z nekonfiskovaného čísla Litevského časopisu »Naujoje Gudyne«. — **»Наш Живот«** Kosty Majkiće po delší přestávce počal znova vycházeti v Banjaluce (v Bosně). Vychází čtrnáctidenně a stojí roč. 8 K. — V Sofii vychází od ún. nová revue **»Нова Струя«**; vydává ji A. Karima. V prvých číslech nacházíme zajímavé články o bulh. krásné literatuře poosvobozenské, o ženském svazu a j. (Předpl. 5 fr. roč. Adresa: **»София, ул. Патриархъ Ефтимий 71.)** — V Oděsse počal vycházeti polský týdenník »*Życie Polskie*« redakcí J. Mioduszewského. — Jak jsme zaznamenali minule v Rozhledech a zprávách, vychází ve Varšavě 3krát za měsíc. Časopis »*Myśl Niepodległa*« redakcí A. Niemojewského. (Adresa: Warszawa, Marszałkowska 48., m. 10. Předpl. 10 rub. roč.) —

*

Divadlo. Chorv. básník *Milan Begović* vydal dvě dramata: jednoaktové »Venus Victrix« a pětiaktové »Gospogja« Walewska«. Hrána byla se silným úspěchem v Záhřebě i v Bělehradě. Přineseme o nich referát. —

»*Srbsko narodno pozorište*« v Novém Sadu ohlašuje v řadě chystaných novinek Kvapilova »Oblaka« a Vikové-Kunětické »Cop«.

V lublaňském divadle měla silný úspěch aktovka *Zofky Kveder-Jelovškové* »Egoizem.«

Č.

Ve známém petrohradském III. oddělení (v censurním úřadě) nalezen byl nedávno objemný *rukopis T. Ševčenka* z r. 1847, a to in dupplo, prvopis a opis pro censuru, oba psané jeho vlastní rukou. Nadpis sv. je »Tri lita« a obsahuje mimo jiné i zcela nové básně »Sova« a »Divyčiji noči«, obě napsané v květnu 1844, rovněž konec »Jeretyka« (Jana Husa), který marně hledali po 50 let. Tento konec otištěn byl v VI. knize petrohradského měsíčníku »Byloje«, a obě básně vyjdou v Kyjevě v malor. měsíč. Nova Hromada. Objem obou básní je 200 veršů. I předmluva k celému svazku »Tri lita« je zajímavá. Je otištěna v Hrom. Dumce. *—ch.—*

*

Orgán kadetů, »Rěč«, přinesl v č. 170. ze dne 4. října obšírný feuilleton *V. I. Vernadského* »Iz zagraničnych vpečatlěnij«. Autor ztrávil měsíc v severních Čechách i podává své dojmy a pozorování. Správně spatřuje význam českého národního hnutí v jeho souvislosti se světovým hnutím pro demokratisaci celého veřejného života. Ale co vypozoroval o našem poměru k snahám po demokratisaci ruského života, není pro nás lichotivé. Naše hlavní žurnály přímo nebo nepřímo sympathisují s byrokratickou vládou proti osvobozenskému hnutí ruskému; nestydí se s uspokojením opakovati hlasy oficiosního tisku ruského (na př. Nového Vremeni) proti tomuto hnutí. »Výjimku činí orgány skutečně pokrokových skupin českého národa, těch kruhů, na něž možná za nového volebního řádu přejde značná část vedení politického života Čech; takové jsou Masarykův orgán »Čas« nebo časopisy »Slovanský Přehled« a »Přehled«. V nich lze cítiti sympathii svobodných lidí k lidem, zápasícím za svobodu. Ale tyto orgány málo jsou rozšířeny mimo Prahu a některé kruhy české intelligence. Ve městech severních Čech nebylo jich vůbec možno dostati.« Velmi pravdivý a velmi smutný pro nás je také tento úsudek: »Takový poměr vládnoucích orgánů mlado- a staročeských k ruskému životu lze vysvětliti jednak více či méně ostrým antisemitismem, jednak hrubým panslavismem rakouských politiků, oceňujících v Rusku pouze jeho vojenskou moc, pouze bohatství jeho vlády, zvyklých nedbati ruské společnosti.« Autor však jest přesvědčen, že toto tradicionalní nazírání českých politiků na Rusko se změní — přispěje k tomu i vítězství nových proudů v Čechách, i obrození Ruska ve smyslu svobody, na základech ethických. Zajímavo, že p. Vernadskij dochází k týmž skoro závěrům, jako A. Černý ve své rozpravě »O slovanské vzájemnosti v době přítomné.« *Č.*

*

Jubilea. Dne 6. října dožil se padesáti let spisovatel *Jan Hudec*, (nar. v Molenburku na Mor.), jeden ze sympathické družiny českých slovanofilů, která vystoupila porůznu v letech sedmdesátých a shledala se později v Jelínkově »Slovanském Sborníku«. Hudec zahájil svou činnost literární básněmi lyrickými i epickými, ale již v té době obíral se studiem slovanských literatur a pilně z nich překládal. Z přesvědčení vedl pozornost českého světa k literaturám slovanským jako ke zdroji svěžích, zdravých a svérázných proudů kulturních a uměleckých. Činil to hojnými překlady básní, povídek, dramat i rozprav, později sám psal četné studie a monografie literární. Studie jeho vynikají vzácnou svědomitostí a věcností, nezastíranou zbytečným krasořečněním. Připomínáme z nich práci o Ševčenkovi v I. roč. Zlaté Prahy, »Kolo ilyrské« ve Slovanském Sborníku V., vzornou studii o Prešernovi ve Slov. Přehledu III. a j. Překladů jeho ze slovanské poesie jest množství; překládal z počátku skoro

Jan Hudec.

ze všech slovanských jazyků (byl na př. u nás jedním z prvních překladatelů Konopnické), ale později věnoval se hlavně literaturám jihoslovanským, srbochorvatské a slovinské. Škoda, že jich nemáme pohromadě v samostatné anthologii; bylo by to pěkné dílo — rovněž jako sbírka jeho literárních studií, především jihoslovanských. Doufejme, že se obou dočkáme. Z básnických překladů jeho máme ve formě knižní dosud jen »Horský věnec« (Sbor. světové poesie), knihu, již sami Srbové nazývají skvělým přebásněním hlavního výtvoru básníka-knížete. — Přejeme váženému slovanofilu hodně sil k dalšímu dílu na poli slovanské vzájemnosti, na němž od počátku své literární činnosti tak platně a zdárně pracoval. *Č.*

*

Slovanské rovy. Srbská literatura utrpěla těžkou ztrátu úmrtím znamenitého povídkáře *Stevana Sremce.* O významu jeho přineseme příště článek z péra prof. Mila Pavloviće. — Tragickou smrtí skončil 21. července spisovatel polský *Józefat Nowiński* (nar. 1863 v Hordyjówce na Ukrajině, studoval v Oděsse a v Paříži a byl pak domácím učitelem na různých místech v král. Polském). Psal básně (Niewolnik i sułtanka, 1890), povídky (Życie i marzenie, 1891) a novelety (Świekra, 1896). Jména však získalo mu drama »Biała Gołąbka«, vyznamenané r. 1899 druhou cenou na konkurse Paderewského (první cenu dostalo Rydlovo »Začarované kolo«). Strašnými událostmi posledních bouřlivých dob v Polsku upadl v melancholii, z které se zdánlivě vyléčil — ale pojednou v náhlém návalu duševní choroby skončil trudný život kulí z revolveru. — Dne 22. července zemřel ve Vídni posl. *Jan Rotter* (nar. 1850 v Szczerci u Lvova), příslušník strany demokratické, muž charakteru neposkvrněného. Členství v Kole polském bylo mu mukou; byl vřelým přívržencem volební reformy, začež na něj prudce útočil tisk konservativní. Jméno jeho spojeno jest i s dějinami boje o reformu školní v Haliči. Přímé zásluhy má o průmyslovou školu v Krakově, jejímž byl ředitelem. Ctěn byl všemi stranami, o čemž svědčí vřelý nekrolog v socialistickém »Naprzodu«. — Dne 9. září zemřel ve Varšavě právník a historik *Aleksander Rembowski* (nar. 1847 v Klonově v gub. kališské). Vynikající důležitost mají jeho práce z dějin polského práva. — V Rusku zůstavila hluboký dojem smrt *Vladimíra Vasiljeviče Stasova* (zemřel 23. října); slavného uměleckého a hudebního kritika i archeologa, starce skoro 83 letého (nar. 1824). Ještě nedávno vydal životopis malíře Ge a svazek korrespodence Antokolského. Stasov bedlivě stopoval všecky zjevy uměleckého života ruského, jeho kritiky udávaly tón jako kdysi literární kritiky Bělinského, on podobně jako Bělinskij uváděl vystupující umělce do chrámu ruského umění a vykazoval jim v něm místa. —ý.

Polemika.

Pan Dr. O. Wagner činí mně v 10. čísle VIII. roč. »Slov. Přehl.« (na str. 483.) výtku, že nedovedu »přísně účtovati s předchůdci svými« a že z práce mé o Aškercovi není zcela jasno, »co jest v ní cizí a co jest vlastním nálezem«. Prosím o laskavé jasné vysvětlení, nač se ta výtka vztahuje. Mně nešlo o to, abych něco nového »nalezl«, nýbrž o to, abych polské obecenstvo seznámil s vynikajícím slovinským básníkem. Užívaje k tomu cíli prací svých předchůdců, udával jsem všude co nejsvědomitěji, pokud a kde jsem z nich čerpal. Ovšem p. W. nazývá to jen »maličkostí po stránce methodické«, ale i taková maličkost může býti nesprávně po ímána na úkor pisatelův. Prosím proto o jasné a podrobné udání, kde a v čem jsem pochybil. *Tad. Stan. Grabowski.*

V Krakově, 12. října 1906.

*

Článek Stan. Klímy v tomto čísle byl již vysázen, když nás došla prvá část rozsáhlého díla Dra. *S. Czambela* »Slovenská reč«. Věnujeme mu pozornost příště. *Red.*

Vydáno 2. listopadu 1906.

Redaktor a vydavatel ADOLF ČERNÝ. — Nakladatelé F. ŠIMÁČEK.

A. I. JACIMIRSKIJ:

Saltykov-Ščedrin.

(Lístek z dějin ruského osvobozenského hnutí.)

M. Saltykov-Ščedrin.

Těžký a nevděčný jest úkol spisovatele, jenž si obral k boji se společenskou apathií a bezduchostí tak ostrou a trýznivou zbraň, jako jest satira, jenž se rozhodl hlásati lásku — vražedným slovem zavrhování. Vášnivá a palčivá, hořem a odporem se chvějící díla takového spisovatele nezískají mu obecného uznání vrstevníků. Kvítí slávy nezasype jeho životní dráhu. Krutým a neodvratným osudem jeho duše je stálé chvění v mukách a odporu. On musí být si vědom, že

»pouze hrob jeho spatříce
pochopí, co on vykonal
a jak plál láskou, nenávidě.«

Ještě něco jiného, hroznějšího visí neustále nad hlavou satirikovou jako Damoklův meč. Vše míjí beze stopy, dobro i zlo — jedno jen jest neporušitelno a věčno — krása. Satirik jen v rozčilení a ve chvatu může obrazně vyjadřovati pobouření bystře pozorující své duše. Rázem svého nadání předurčen státi na stráži a obrážeti nejmenší hnutí společenského života, nemá fysicky času, aby svým pracím dal umělecky hotovou formu Život poroučí mu každé chvíle, aby se ozval; oheň jeho ducha neplápolá na nejvyšších vrcholech, nýbrž v samém kalu života — tam, kde boj zuří nejprudčeji a nejzoufaleji, přede všemi bije se on jako prostý vojín. Zapomenutí a nepochopení u potomstva — toť nebezpečenství, jemuž uniknouti dáno jen nemnohým satirikům.

Michail Jevgrafovič Saltykov-Ščedrin (nar. r. 1826 v Tverské gubernii, zemřel r. 1889 v Petrohradě) náleží k těmto nemnohým. Jeho jméno si zachová silný zvuk nejen v Rusku, nýbrž i všude, kde jest nenávist k nevědomosti, bezectnosti a despocii.

I.

Jako všecka ruská satira, jejímiž zástupci jsou Kantěmir, Fonvizin Gribojedov, Gogol', tak i satira Saltykova-Ščedrina má »osvětný« ráz, bojuje nemilosrdný, před ničím se nezastavující boj se společenskými »otvornostmi, které tak pyšným, plným květem vybujely na půdě vše »ohlcujícího »bývalého« režimu, despotického samoděržaví.

To, proti čemu po celý život bojoval Saltykov, ještě nepominulo. Jeho typy nepřešly posud v naprostý majetek literatury, nýbrž vystupují dále v životě bez základních změn své formy. Proto ani sám Saltykov nenáleží pouze literatuře. Vliv idejí velkých spisovatelů na společnost nelze udati určitými, závažnými daty — naproti tomu však nikdo rozumný nebude význam spisovatelův pro povznesení společnosti podceňovati. A úloha Ščedrinova v ruském osvobozenském hnutí byla ohromná: mohutným talentem ostře osvětloval odporný Augiášův chlév, v němž nesnesitelným zápachem dusilo se vše živoucí a myslící, kde byl život lidský nemožný. V intensivních obrazech ukazoval Saltykov společenský život. »Vizte, v jakém blátě žijete; vizte, čím dýšete, co děláte, več doufáte a jakou budoucnost si připravujete!« Tak mluvil Saltykov — a obrazy, jež ukazoval, byly úžasné svou nemilosrdnou, žíravou pravdou.

Kdo zachoval si duši, kdo zachoval si lásku k uhnětenému, bezprávnému lidu, každý s odporem se odvrátil od tohoto obrazu, věnoval život boji proti temným silám — a zoře lepší budoucnosti zasvitla na nebi. V tom zásluha Saltykova-Ščedrina, jednoho z nejznamenitějších vůdců ruského osvobozenského hnutí.

U přirovnání k Někrasovu, pěvci bezprávného osudu národního, Saltykov věnoval své síly ne zobrazování utištěných, nýbrž utiskovatelů. Činil to s dokonalostí, která působila vražedně na další rozvoj zla.

Již v prvních jeho pracích lze postřehnouti všecky hlavní prameny jeho tvorby.

Na literární kolbiště vstoupil Saltykov kolem r. 1847, v jednom z nemnohých momentů dějin ruské společnosti, jež udávaly tón značnému období v budoucnosti. Připomínáme, že právě v té době vliv Bělinského dospíval vrcholu; kolem něho seskupil se kruh mladých, později znamenitých talentů — vycházely první básně Někrasova, první povídky Turgeněva, první povídky Dostojevského a Grigoroviče, vycházely romány takých spisovatelů, jako Hercen a Gončarov: »Kdo vinen« a »Všední historie«. Zdálo se, že censura na okamžik roztáhla své pazoury, tisk těšil se poměrné svobodě a myslící část obecenstva prožívala stav úzkostného napětí. Později (»Za rubežem« — Za hranicí) Saltykov takto charakterisoval onu dobu: »Z Francie — ovšem ne z Francie Ludvíka Filipa a Guizotovy, nýbrž z Francie Saint-Simonovy, Cabetovy, Fourierovy, Ludvíka Blanca a zejména George-Sanda — vlévala se v nás víra v člověčenstvo, odtud svítilo nám přesvědčení, že zlatý věk není za námi, nýbrž před námi. V Rusku existovali jsme jen fakticky, čili, jak se tehdy říkalo, »měli jsme obraz života«; ale duší jsme žili ve Francii. A Guizot, Duchâtel a Thiers — všichni byli jako našimi osobními nepřáteli (zajisté i nebezpečnějšími, než L. V. Dubbelt), jejichž úspěch nás rozhořčoval a neúspěch naplňoval radostí. Agitace pro volební reformu, vysokomyslné řeči Guizotovy, únorové bankety — vše to ještě nyní tak živě vstává v mé paměti, jako by se to událo včera.« Takové bylo ovzduší, v němž dvacetidvouletý Ščedrin napsal druhou svoji povídku »Zaputannoje dělo« (Spletitá pře), jež vyšlo v III. sešitě »Otěčestvenných Zapisek« za r. 1848 (první

povídka »Protivorěčija« vyšla v zářijovém sešitě »Otěč. Zap.« 1847 pod pseudonymem M. Něpanov).

Od snění o snesitelném a aspoň trochu lidském životě ve Francii přenáší se Saltykov ve své povídce v nejchmurnější ruskou skutečnost. Hrdina »Spletité pře«, Ivan Samojlovič Migulin, náleží k témuž druhu ubitých lidí jako Gogol'ův Akakij Akakijevič nebo Dostojevského Makar Děvuškin. Jako v »Chudých lidech« hrdina se bouří: »Proč se všecko tak děje, že dobrý člověk jest v bídě, kdežto po jiném štěstí samo se shání« — tak i Ščedrinovu hrdinovi »chladný podzimní vítr nasvišťoval myšlenky černé a nedobromyslné, točící se kolem bodu, že prý na světě, ba i v samém Petrohradě jsou lidé sytí, kteří nyní jezdí v kočárech, kteří sedí klidně v divadlech nebo prostě doma, sami s něžnou družkou...«

»Rusko« — rozumoval Migulin — »jest říše rozsáhlá, bohatá, ale člověk je hloupý, umírá hlady v bohaté říši.«

Jako otec Čičikovův vedl hrdinu »Mrtvých duší« k smíření a pokoře, tak i otec Migulinův dával synu poučení v témž duchu:

»Neodmlouvej, nehádej se, smiřuj se — a budeš povznesen velmi, neboť pokorné telátko ssaje od dvou matek.«

A on přijal tento odkaz; celá postava jeho jest obrazem pokory, přecházející až v plazivost. Ale myšlenka nemůže v něm umříti, myšlenka jest nepokojná, neuhasitelná — závdavek toho, že člověk nepoddá se okolní špatnosti, nestane se ničemným rabem. »Život, toť loterie — napadalo mu často — a proto smiř se a trp!« — »Ano — odpovídá nějaký nedobrý hlas — ale proč jest loterií, proč by neměl být prostě životem?«

Tato myšlenka, úporná a neustávající, přivádí jej konečně k duševní hallucinaci. »Zdá se mu, že vidí nesčetné množství sloupů, které se nahoře víc a více sklánějí a vytvořují takto úplně pravidelnou pyramidu. Každý sloup tvoří množství lidí, sedících druh na druhu. U samé paty neobyčejně objemného sloupu Ivan Samojlovič poznává sama sebe v tak ubohém a strašném stavu, že nechtěl očím věřiti. Jeho hlava byla tak znetvořena spočívající na ní tíhou, že neměla ani stínu své lidské podoby, a část, nazvaná lebkou, obrátila se v úplnou nicotu a byla nadobro vyškrtnuta ze skutečnosti. V celé podobě tohoto podivného, mythického Migulina obrážela se taková duševní ubohost, taková mravní nicota, že skutečnému Migulinu bylo z toho úzko a těžko — a on vší silou chtěl vyrvati svého trpícího blížence zpod drtící jej tíže. Ale jakási strašná síla přikovávala jej k jednomu místu, a on se slzami v očích a hlodavým steskem v srdci pohleděl výše. A čím výše nesl se jeho pohled, tím dokonalejšími zdáli se Ivanu Samojloviči lidé...«

Je to nejlepší a nejnadšenější místo povídky. V něm ukázal se celý Saltykov, jakým zůstal po všecek život — s bystrou, rozbolestněnou duší, dovedoucí zachytiti i pochopiti hoře a utrpení utištěných, se svou bolestnou nenávistí a přezíráním utiskovatelů, se svou neutlumitelnou vírou v budoucnost. »A čím výše nesl se jeho pohled, tím dokonalejšími zdáli se mu lidé...« Ale zatím to byla jen víra v bu-

doucnost; ve skutečnosti bylo satiriku jen bojovati s potvornými přízraky nejtěžšího období ruských dějin, kdy starý řád v smrtelných mukách svíjel se v záchvatu zvířecí zloby a na smrt raněn přec ještě nechtěl odejíti dobrovolně, sám nežil, ale měl přec ještě tolik síly, aby nedal žíti ani novému.

V březnu povídka vyšla — a v květnu již za ni byl Saltykov vypovězen do Vjatky. »Vše to,« pravil satirik, »nebylo vykonáno tak bystře, jako ve Francii, ale za to důkladně a trvanlivě, že jsem se opět vrátil do Petrohradu až za půlosma roku.« Tak se oživující řád »bál světla«. Dojem, jejž na Saltykova učinil život ve Vjatce, byl hrozný. V »Gubernských očerkách« nacházíme ohlasy této nálady literáta, vrženého rukou četníkovou ze střediska a ohniska duševního života do odporného bahna vzdáleného venkova. »Když jsem jel do Krutogorska« (t. j. do Vjatky), psal Saltykov, »zdálo se mi, že jsem povinen přinésti aspoň část užitku, jejž má každý občan položiti na oltář vlasti. Zdálo se mi, že v náhodě, která mne uvrhla do této krajiny, skrývá se jakési předurčení... Mladistvá, marná snění!... Co jsem provedl, jaké skutky jsem vykonal? O, venkove, ty kazíš lidi, ty ničíš všelikou samočinnost rozumu, ochlazuješ nadšení srdce, hubíš vše, i schopnost touhy... Jak možno mysleti, když kolem dokola není ničeho, co by vyzývalo k myšlení? Ano, truchlivé, opravdu truchlivé jest postavení mladého člověka, zaneseného na venkov! Nepozorovatelně, ponenáhlu hroužĺ se v bahno malichernosti a dávaje se unášeti prázdnotou tohoto života, který nemá ni včerejška, ni zítřka, sám nevědomky stává se jeho tichým obhájcem. A tam přikrádá se k němu matička lenost a tak silně schvátí nováčka ve své objetí, že mu nezbude času k probuzení.«

II.

Saltykov byl stvořen k boji, ale přízrak této vše zachvacující ospalosti jej strašil — a on bolestně toužil po okamžiku, až mu bude popřáno navrátiti se do sféry jeho druhů, kde bude moci dýchati aspoň trochu svěžejší vzduch. Tento okamžik nastal. V únoru r. 1856 mohl Saltykov opustiti nenáviděné místo vypovězení. »Opouštím nadobro Krutogorsk,« píše v Gubernských očerkách, »přede mnou otvírají se dvéře nového života, onoho plného života, o němž jsem snil, k němuž jsem směřoval všemi silami své duše. A zatím v mém nitru děje se cosi podivného. Cítím, že jakési nevysvětlitelné, tajné hoře ssaje mé srdce. Jsem roztrpčen, utlačen, zničen... Zdá se mi, že mi ukřivdili; že náhle zahynulo vše, co jsem miloval, čím jsem byl šťasten; že jsem znenadání osamocen, odtržen od všeho živoucího... Což jsem v Krutogorsku zůstavil část sama sebe? Ano, nemohl jsem přece žíti marně tolik let, nemohl jsem nezůstaviti po sobě sledu! Ani nepatrná bylinka neroste nadarmo — i ta svým životem, byť nepozorovaně, ale neustále působí na okolní přírodu... zdali já jsem nižší a nicotnější, než tato bylinka? Anebo snad je mi žel marně prožitých nejlepších let mého života? Snad rez návyku do té míry pronikl mé srdce, že se bojím čekající mne změny života? A co mne vlastně očekává? Nové zápasy, nové nepokoje, nová pachtění... A já už jsem tak znaven, tak utýrán životem,

jako poštovský kůň každohodinnou jízdou po kamenité cestě. A ne že bych opravdu mnoho žil, mnoho zakusil, mnoho vytrpěl. Nikoli; cítím, že v tom směru jsem ještě svěží a neporušen jako panna — a přec při tom seznávám, že duše moje skutečně otupěla a v srdci že panuje hříšná ochablost. Což pak zahynu, ani neživ — ptám se a náhle cítím neklidný příval krve v žilách. Chce se mi běžeti, běžeti, křičeti, křičeti...«

Kdož z lidí neuspaného svědomí a citlivé duše nezakusil podobných stavů? Kdož necítil úpadku sil, takového úpadku, že se mu zdálo, že nemůže býti nic strašnějšího, ani vyhasnutí slunce, ani rozpadnutí vesmíru? Toť přílišná vnímavost neobyčejně jemně cítících povah, v nichž spočívá záruka nádherného a blahodárného rozkvětu nadání ve službě ponížených proti přesycené vysokomyslnosti utlačovatelů. Mohl-liž neprožiti tento stav Saltykov, jejž obklopovala tak nemilosrdně chmurná skutečnost?

V letech 1856—57 v »Ruském Věstníku« vytištěny jeho »Gubernské črty« (»Gubernskije očerki«). Jméno Ščedrinovo pojednou stalo se známým čtoucímu Rusku. Skvělý talent satirikův ucítil pod sebou pevnou půdu a počal se chystati k rozhodnému boji s temnými silami, které začaly se nepokrytě hlásiti za jasného dne, příliš cynicky a příliš kvapně se honosíce svou mocí a beztrestností. »Gubernskije očerki« vyvolaly v ruské literatuře množství napodobitelů. »Usvědčující literatura« má v nich bezprostřední počátek. Nyní mají ty črty cenu bohatého materialu k poznání psychologie předreformního světa činovnického. Zde Saltykov směle vystoupil jako pokračovatel dřívějších ruských satiriků. Ne nadarmo »Gubernskije očerki« končí fantastickým pohřbem »minulých dob«. Ulekaní a ustrašení hrdinové touží po něčem. Sám autor se smutným nepokojem pohlíží za starými dobami, odcházejícími se zrušením nevolnictví. Později, r. 1887, Saltykov vysvětlil příčinu toho: »Ačkoli stará zloba dne zmizela, přesvědčují nás některé příznaky, že umírajíc otrávila svým jedem novou zlobu dne a že, nehledě na změněné formy společenských poměrů, existence jich jest nepřetržita. Ovšem, svědkové a pamětníci starého řádu mohou do jisté míry již v pouhé změně formy spatřovati společenský pokrok, ale mladá pokolení vidouce, že skutečné životní základy stojí jako dříve beze změny, nesnadno spřátelují se s pouhou změnou formy a projevují netrpělivost, která nabývá tím bolestnějšího rázu, že jest do značné míry uvědomělá.«

Výtvory Saltykova-Ščedrina z let šedesátých, obsažené v sbírkách »Něvinnyje razskazy«, »Satira v prozě«, »Pompadury i pompadurši«, »Priznaki vremeni«, »Pis'ma iz provinciji« a j., spojují v sobě s uznáním, že učiněn krok vpřed, také zármutek při poznání, jak mnoho po nevolnictví zůstalo surovosti, zmatku a nesmyslnosti. A nálada satirikova se čím dál více zachmuřovala. Přesvědčovalť se vlastníma očima, že »město Hlupov«, které v jeho satiře zaujalo místo Krutogorska-Vjatky, ještě dlouho bude zkvétati, a že Hlupované se ještě velmi rozmnoží.

Talent Saltykovův v těchto pracích nedospěl ještě vrcholu; můžeme je ještě nazvati společenskými feuilletony, ovšem nikým dosud

nepředstiženými, ale buď jak buď feuilletony. A ačkoli Saltykov vůbec ve většině svých prací není humoristou — zde v bezstarostném žertu a posmívání jasně slyšíme hluboce trpící cit lásky k ubohému Hlupovu, který si neví rady se svými bědami. Zde jasně vidíme hořké slzy opravdového vlastence, jehož cit pohazují blátem. »Hlupove, milý Hlupove, proč puká srdce, proč bolí duše při pouhém připomenutí tvého jména? Což jest neviditelné, ale silné pojítko, překovávající můj osud k tvému, či snad jsi přimísil do mého nápoje bylinu, která mne navždy přičarovala k tobě? Zdá se — a nejsi úhledný ani tuze rozumný; není v tobě ani velkolepé přírody, ani volného vzduchu, jen nicota a ubohost, divokost a násilí... jen plivnout a odejít. Ale ne, všecka srdce k tobě tíhnou, všecka ústa pějí tvou chválu! Cosi podivného se tu děje: přijde-li k tobě člověk blíže, okusí-li tvého hroznu, je mu nanic; cítí, jak patrně se stává hlupákem. Uteče-li od tebe — pláče; cítí, že náhle stává se takřka ne samým sebou. Proč tíhnou k tobě srdce, proč se ústa sama sebou tak utvářejí, že pějí tvou chválu? To tím, milý Hlupove, že my všichni jsme tělo z tvého těla, kosti z tvých kostí. Všecky nás jsi odkojil, všecky nás jsi vychoval, všecky jsi napojil z hojných vod řeky Velké Hlupovice — jak tedy tě nemilovat?...«

III.

Od r. 1868 Saltykov nadobro se přimknul k »Otěčestvenným zapiskám«, které přešly do rukou Někrasova a Jelišějeva, a opustil službu (byl gubernským úředníkem). Od té doby počíná nejskvělejší doba činnosti Ščedrinovy. V pracích tohoto období Saltykov po prvé vystupuje se svou zvláštní manýrou Ezopského otročího jazyka, aby se vyhnul vražedným klům nevědomé censury. Po »Historii jednoho roku« (Istorija odnogo goroda) — jediném svého druhu díle ruské literatury — následovaly v tomto období jeho života rovněž skvělé jeho věci, jako »Gospoda Taškentcy«, »Dněvnik provinciala v Petěrburgě«, »Blagonaměrennyja rěči«, »Gospoda Golovlevy«, »V sredě uměrennosti i akkuratnosti«, »Sovremennaja idillija«, »Uběžišče Monrepo«, »Za rubežom«, »Pis'ma k tětěňkě«, »Pošechonskije razskazy.«

Chmurná to byla doba, v níž Saltykov psal tyto práce. Působení proti reformám, neustále již od padesátých let překážející každému prospěšnému počínání, rychle nabývalo vrchu. R. 1868 reakce nadobro pozdvihla hlavu a vše, co bylo osvícenější, bylo nuceno ukrýti se v podzemí anebo shníti v tundrách Ledového moře. V čele vlády stáli tupí nezpůsobilci, zrození v mravní nicotě, odkojení služebníčkováním a otrockým duchem, opravdoví duševní rabi bez nejmenšího záblesku svobodné a hrdé lidské myšlenky. Toť byla smutná, hanebná pro současníky doba, kdy — podle slov básníkových — »předčasná opatření (— předčasná ovšem se stanoviska dvorních ořroků —) pozbývala příslušných rozměrů a s třeskem se kácela«.

Uskutečnění reforem svěřeno bylo bídným reakcionářům, hrozným neobmezenou mocí, která jim byla dána. Zemstva dostala první hlasitý políček uzavřením zemských institucí petrohradské gubernie (1867—

1868). Zákony o tisku staly se prázdným zvukem, ba výsměchem. Doplňující ustanovení z let 1872—73 formálně vyhlásila vítězství nezákonnosti a zvůle a všemocnost svévolného policejního vyzvědače. Samoděržaví bylo proměněno na drobné olověné peníze — a svévolný žandarm mohl se prohlásiti samovládcem nad bezzáštitnými občany »Hlupova«. Nové soudy, nemohouce vejíti v život, projevily zarážející ochotu k soužití s policií. Ze selských zřízení na útěchu vrstevníků a ku vzdělání potomstva zůstaveno pouhé jméno — a selská otázka sama prohlášena za definitivně a nezměnitelně rozřešenou a teď již neexistující. Jedinou jen pomoc vláda nenařídila rolníkům odpírati: milostivě jim ponechala snadnou možnost (za přispění pečlivého a bdělého politického představenstva) stěhovati se beze strasti a bezbolestně na lepší svět, jestliže se vezdejší nějakému paličáku nelíbil. Reforma berní podle všeobecného receptu, přijatého vládou mudrců, podobně magicky obrátila se v nic. U byrokracie nabývala vždy větší popularnosti myšlenka, že jest nevyhnutelno zaváděti evropská zřízení. I byla tato zřízení zaváděna do Ruska z »pravé Evropy« — z Turecka — v podobě drakonických plnomocenství, udílených gubernátorům.

Tím způsobem za hrobového mlčení udivených, oči si protírajících obyvatelů bylo úspěšně provedeno rozdělení Ruska na turecké pašaliky — a v každém byl hrozný, neúprosný paša-samovládce. Slovem, vytvořila se taková atmosféra, že na povrchu splývalo vše prázdné a lehké. Tak změlčovali lidé, změlčovaly instituce, sílil duch lupičství a příživnictví. Pole pro satirika veliké, materiál nepřebraný.

Stav šlechtický, pozbyv všelikého významu po zrušení nevolnictví, nevzdal se nároků na privilegia. Saltykov byl ve svých satirách nelítostným nepřítelem nešlechetných tužeb »urozeného stavu«. Kreslí návrhy rozličných synů-mazlíčků osudu. Tak pensionovaný kornet Tolstolobov, autor projektu o decentralisaci, navrhuje, »aby gubernátoři jmenováni byli všude z místních statkářů, znajících poměry, újezdy aby rozděleny byly v okruhy, okruhy v distancie« (pět verst v průměru), a správa všech těch obvodů aby byla rovnoměrně svěřena »loyálním a poměrů znalým místním zemanům«. Všichni tito »zkušení« lidé nechť jsou »náležitě« placeni, a předmětové jejich činnosti, totiž obyvatelé, mohou býti rozličně zkoušeni, v případě nutnosti i »vzdalováni«, avšak ne dále, než na místa ruské intelligenci dobře známého Ledového moře. Rekordu dostihuje statkář Poskudnikov návrhem, v němž uznává »ne neprospěšným« přidržeti k zachování povinné uctivosti k samoděržaví tyto osoby: »předně všecky, kdož jsou nesouhlasného smýšlení; za druhé všecky, v jejichž chování lze pozorovati uzavřenost a nedostatek upřímnosti; za třetí všecky, kdož zasmušilou tváří rozhořčují srdce dobře smýšlejících obyvatelů; za čtvrté posměváčky a novináře. A dost.« Cizinci se snad zdá, že to je upřílišenost. Ale Rusové vědí, že Saltykov i v tomto případě, jako vždy, měl pravdu. Takové návrhy jsou možny i dnes.

IV.

Nejtrefnější a nejdokonalejší dílo Ščedrinovo z let sedmdesátých jsou »Gospoda Golovlevy« (Páni Golovlevi), kronika rozkladu

a vymírání vyžilé šlechtické rodiny, jediný jeho román. V »Pánech Golovlevých« Saltykov ukazuje, jaké lidi mohlo ve svém jedovatém stínu vychovávati právo držení »duší« v nevolnictví. Každá osoba tohoto románu jest sama v sobě hotový typ osamělého venkovského života — typ, vytvořený rukou mistrovskou prostě a reliefně.

Připomenu na př. opilství Štěpána Golovleva, obraz překvapující hlubokou pravdivostí a psychologickou věrností. Srdce rozrývající drama nespočívá v strašných mukách, v následcích nemoci, nýbrž v tichém, sotva pozorovatelném, smutném processu, jejž prožívá uhasínající už duše, hotova pohříži ti se v temnotu na věky. Jak otřásající psychologický obraz!*) Zde vnitřní svět zničených lidí vylíčen s takovou silou, plností a zároveň s překvapující prostotou, jaké zřídka dostihuje nejen západoevropská, ale i ruská literatura.

Odpor vzbuzuje postava Ariny Petrovny, povahy silné, elementární — škaredé, zdravé staruchy, vyčítající vnučkám každý kousek chleba, každý hadříček, udržující apathického syna, jen co by neumřel hlady. Ale ještě odpornější jest Porfirij Vladimirovič Iuduška (Jidášek), tento ruský Tartuffe, ale tisíckrát protivnější než Molièrův. Tento virtuos pokrytectví, licoměrnosti, mravní vrah svých dětí, nikdy nezapomíná dát za ně sloužiti zádušní mše. Jakmile Arina Petrovna rozdělila synům jmění a tím se zbavila moci — hned se z tak podlé a hnusné bytosti stává ubohá a nicotná. Sama počíná se uznávati neužitečnou, zbytečnou a zároveň si dává otázku, měl-li jaký smysl veškeren její předešlý život...

Smrt dvou bratrů, obou synů, matky — vše to nijak na Jidáška nepůsobí. Zůstává spokojeným a lhostejným Přetrhává poslední svazek, který jej mohl pojiti se životem — posílá do nalezince syna, který se narodil jeho »králce« Jevpraksejušce. V ní vzbouří se mateřský cit, vypovídá Jidáškovi vojnu a převrací vzhůru nohama veškerý řád v domě. A tento řád, který se z dávna vytvořil, byl přec podstatnou částí jeho života! Porušen domácí pořádek, a ta událost vykonala, co nedovedlo ani několik nebožtíků — zhynul i Jidášek. Opilství, které zahubilo Štěpána a Pavla Golovlevy, dávno již číhalo na Jidáška — a nyní, užívajíc jeho bezpomocnosti, vrhlo se na něj. Chmurné a tragické jsou poslední stránky Golovlevské kroniky; vane z nich hrůza hrobu. Strašná pravda osvítila Jidáškovo svědomí — ale osvítila je pozdě, teprve když před očima stála nezvratná a nenapravitelná skutečnost.« Takovéto probuzení zdivočelého svědomí bývá nesmírně trapné. »Nevidouc nijakého průsvitu před sebou, svědomí se nesmiřuje a jen nekonečně a neplodně týrá. Člověk vidí se v kamenném pytli, nelítostně vydán jsa v žertvu agonie pokání, a sice jedině agonie, bez naděje na návrat k životu. A není jiného prostředku k utišení tohoto marně rozežírajícího bolu, kromě naděje, použiti okamžitého chmurného odhodlání a rozbiti si hlavu o kamenné stěny pytle.« Táto myšlenka o samovraždě, přišedši jednou Jidáškovi do hlavy, úplně ovládá jeho bytost a vyžaduje uskutečnění. Ale před smrtí touží k umučení bolestně po odpuštění; uskutečnění toho však jest

*) Str. 56. českého překladu.

fysická nemožnost, poněvadž nikoho již není na živu z těch, jimž smrtelně ublížil... I jde tam, kde, jak se mu zdá, leží prach, který mu kdysi byl ze všech nejbližším. Jde ke hrobu matčině rozloučit se, ale »... rozloučit se jinak, než obyčejně se loučívají, klesnouti na hrob a ztrnouti v úpění smrtelné agonie . . .« Nacházejí jej zmrzlého na cestě ke hřbitovu.

Nyní Jidášek již není odporný a hrozný, nýbrž nesmírně ubohý ve svých duševních mukách. Tak Saltykov i na dně nejbídnější a nejodpornější duše dovedl nalézti člověka, dovedl nás přivésti ke smíření s Jidáškem. Neboť on není vinníkem — on jest pouze výsledkem známého ústředí a známých poměrů. Propátrav takto krok za krokem rozklad vymírající rodiny, jejímž všem členům jest souzeno pouze lenošiti, prostopášně žíti a hynouti zdánlivě opilstvím, Saltykov končí jaksi apotheosou věčně živého počátku lidského života — svědomí.

Ne nepřípadně srovnává se záhuba rodiny Golovlevské s rozpadnutím nevolnictví. Násilí, zloba, zmrzačení — nerozluční soudruzi nevolnického práva — dostaly spravedlivou, strašnou odplatu od téhož svědomí, jež tak zuřivě vyháněly.

Saltykov (nehledíme-li k jiným spisovatelům) v Golovlevých vytvořil vlastní svou rodinu; mnohým je to známo — já sám vím od jistého člena okresního soudu, že v letech osmdesátých přišla k tverskému soudu závěť Saltykovova bratra. Odkázal k dobročinným účelům los, při čemž tak podrobně uváděl, kolik komu připadne, vyhraje-li se na los od 500 do 200.000 rublů, že pouhé čtení závěti vyžadovalo tří celých zasedání soudu. Tento fakt jest znamenitou illustrací výpočtů zahálčivého Jidáška, který po celé dny vypočítával, kolik stromů může míti za tolik a tolik let atd.

V.

Vypořádav se se šlechtou, vytvořil Saltykov gallerii nových »sloupů«, přišedších na místo dřívějších utiskovatelů. Děrunov, hrdina »Blagonaměrennych rěčej«, špinavý Kolupajev a Razuvajev z »Uběžišča Monrepo« jsou nesmrtelné typy, jejichž jména nabyla v ruském životě platnosti jmen obecných (appelativ).*) Nejznamenitější figurou z těchto »sloupů« jest Osip Ivanovič Děrunov. Ctihodný stařec, duše vlasteneckého díla, útěcha církve, sloup a opora říše — jest ve skutečnosti nestoudný darmojed, defraudant, kuplíř, ba vrazedník. A poněvadž je takovým celé ovzduší jisté části ruské společnosti, těší se Děrunov moci, úctě a slávě. Saltykov podal i jiné typy lupičů nových formací, na př. »civilisátorů« pomezních částí říše a »ochránců«, rozličného druhu »taškentců«. »Taškent jakožto název zeměpisný, — vysvětluje Saltykov, »je země, ležící na jihovýchod od gubernie orenburgské. Je to klassická země beranů, kteří se vyznamenávají tím, že jdou ke střiži krotce a potom znova obrůstají s překvapující rychlostí . . . Jakožto název abstraktní znamená Taškent zemi, ležící všude, kde bijí přes hubu a kde má domovské právo podání o Makarovi . . .« Saltykov

*) Děrun — rašple; kolupať — vybírati; razuvať — zouvati.

podal ostře osvětlené obrazy vychování a rozvoje budoucích »taškentců« administratorů vyššího (Nicolas Persianov) i nižšího letu (»kat« Chmylov), opatrovníků zákona (Miša Nagornov), finančníků (Porfiša Velenťjev), absolvujících celý učebný kurs ve zvláštních pokojících drahých restaurací atd.

Jak hluboce a trpce Saltykov cítil bezprávnost a otupělost lidu, lépe než kde jinde ukázalo se v překrásné črtě »Koňaga« (Tahoun), kde cit zármutku pro selský lid stupňuje se v nesnesitelnou bolest. Tato skazka jest bolestnou apotheosou věčně nevolnické lopoty sedlákovy. Saltykov nepodával přímé a určité odpovědi, jak sedláku ulehčiti. Psal o tom: »Bývaly okamžiky, kdy mne pošechonský kraj uváděl v rozpaky; ale na okamžik, v němž by mé srdce přestalo po něm teskniti, rozhodně se nepamatuji. Je to ubohý kraj — třeba jej milovati. Nic tak přirozeně nevzbuzuje lásku, jako ubohost, útisk, trápení a neštěstí vůbec. Láska sama v sobě jest cit radostný a jasný, ale ve většině případů hlavní její živel tvoří soucit.... Tato plodná bolest, všady se hlásící, tyto přitlumené stony, přelívající se vlnou z kraje do kraje — jsou s to umučiti... Jest otázka, je-li při takových neusínajících útrapách svědomí přirozeno, aby se mysl obírala jinými (třeba i vyššími a světovými) otázkami, aby se necítila pevně připoutanou k bezprostřední otravě, která i památky minulosti i perspektivy budoucnosti zahaluje neproniknutelným závojem?«

V posledních svých pracích — »Meloči žizni« (Drobty života), »Skazki« (Bajky), »Pošechonskaja starina« — jeví se Saltykov stejně mladým, bodrým, směle se potýkajícím s temnotou a zlem, před nikým nesklánějícím hrdé své hlavy. Zůstal takovým, jakým byl vždy: borcem proti všemu, co docházelo plné ochrany a záštity ve stínu starého, sešlého a záhubného samoděržaví. Nic nemohlo zlomiti jednoho z předních bojovníků ruského osvobozenského hnutí — i umíraje předvídal blízký pád všeho, co jakkoli připomíná chmurné pozůstatky nevolnictví, zvůle a bezpráví, pevně věřil, že brzo přiblíží se čas, kdy jasná zoře vzejde nad svobodným, šťastným ruským národem.

Nemůže býti skvělejší a případnější charakteristiky ideálů Ščedrinových, za něž se neustále bil skoro půl století, než tato jeho vlastní slova: »Vždy a nevyhnutelně musí vítěziti »lidskost« nad »hyenstvím«. Druhdy se nám zdá, že »hyenism« naplní celý svět, že na pravo i na levo rozprostřel křídla a již již udusí vše, co žije. Takové fantasmagorie nezřídka se přiházejí. Kolem rozléhá se ďábelský chechtot a vřesk; z hlubin temnoty ozývají se hlasy, vyzývající k nenávisti, k sváru a nepřátelství. Vše živoucí v bezděčném strachu padá na tvář; všecky duševní výkony zastavují se pod útlakem jediné, drtivé myšlenky: zahynulo dobro, zahynulo krásno, zahynula lidskost! Vše jako neproniknutelnou záclonou zastřeno jest nenávistí, klevetnictvím, »hyenismem«. Ale to jest jen hromadný a hříšný blud. »Lidskost« nikdy nadobro nevyhynula, ale planula i pod popelem, kterým ji časem zasypávalo hyenství.«

»Ani v budoucnosti nezahyne a nevyhasne nikdy. Ale k tomu, aby vítězila, jest jednoho zapotřebí: osvítiti srdce i rozum poznáním.

že hyenství nikdy nevládne těmi čarodějnými kouzly, které mu připisuje nerozumný a zlý předsudek. Jakmile se rozšíří toto osvícení, nebude třeba odstraňovati hyenství. Proč? Ono sic nepřestane páchnouti, bude i mnoho svízele s odstraňováním — ale bude se hloub a hlouběji propadati, až konečně je moře pohltí, jako kdysi pohltilo stádo prasat.«

Tato jasná a mohutná víra v konečné vítězství dobra povždy lidi povznášela a povznáší. A pokud má přístup k srdcím lidí, nemohou upadnout v zapomenutí ideální bojovníci za osvětu, svobodu, lásku, z nichž jedním po celý svůj život byl Saltykov-Ščedrin.*)

ADOLF ČERNÝ:

J. Ćišinski a nová doba hornolužické poesie.

Další část rozpravy »Sto let lužickosrbské poesie« (Slov. Přehl. roč. III.)

(Pokračování.)

Hlavní místo v této tvorbě svou rozměrností i formou zaujímá pětiaktové drama »Na Hrodźišću«. První, drobnou ukázku z něho podal Bart ve III. roč. »Lípy Srbské«,[10]) v následujícím ročníku vytiskl první dvě jednání — a hned na to vyšlo drama v samostatné knížce (1880).[11]) První původní lužické drama! Něco, čeho v lužické literatuře ještě nebylo! Přirozeno, že způsobilo rozruch a rázem získalo básníku-theologu jméno. Smoleř, když přečetl drama, řekl mladému jeho autoru tiskna mu ruku: »Wy budźeće něhdy knježeř nad serbskej rěču a literaturu« (Vy budete jednou vládcem srbské řeči a literatury).

Básníka, jak sám vyznává v předmluvě, dávno vábily neblahé doby marné obrany Srbů Polabských a Milčanů proti Karlu Velikému, zejména zahynutí knížete (v dramatu krále) Miliducha (r. 806 v bitvě u Hvernafeldu). Ale nevěděl, pro kterou formu poetickou se rozhodnouti. Začal již psáti historický román z té doby, ale nedokončil ho, přesvědčiv se při práci, že by se k provedení té myšlenky nejlépe hodila forma dramatická. Pro ni také rozhodl se i z příčiny zevnější: že Lužičtí Srbové neměli dosud dramatické poesie. Drama »Na Hrodźišću« mělo býti prvou částí trilogie »Milecy«, poetického pomníku ztráty polabskosrbské samostatnosti — ale Bart později upustil od svého úmyslu, ba zanechal činnosti dramatické nadobro, tak že zůstalo pouze při dramatě »Na Hrodźišću.«[12])

---

*) Ze spisů Saltykova-Ščedrina vyšly dosud v českém překladu v Ruské knihovně (nakl. J. Otto) »Páni Golovlevi« (sv. XV.) a »Bajky« (sv. XLII.).

[10]) Pokazka z noweje prěnjotneje činohry: »Na Hrodźišku« w pjećich jednanjach wot A. S. (I. jednanje III. wustup). L. S. III. 53.

[11]) Na Hrodźišću. Činohra w pjećich jednanjach. Spisał Jakub Bart. Budyšin. Z nakładom Smolerjec knihićišćernje. 1880.

[12]) Psal také tříaktovou veselohru »Slubowanje ze zadźěwkami«, ale zůstalo při skrovné ukázce v Lípě Srbské 1881, str. 16. V té době vydal také překlady a zpracování: Incognito (z něm.), Stary Serb (veselohra o 4 jedn., podle české hry A. Sokola »Starý vlastenec«). Telegram (překl. z Gust. Pflegra-Moravského). »Serbske dźiwadło« č. III.—V., Budyšin 1881.

Potřeba sjednocení rozdrobených kmenů slovanských proti silnému západnímu nepříteli, toť hlavní idea dramatu. Představiteli jejími jsou především Miliduch a syn jeho Wjelesław, k nimž druží se i většina srbských vladyků (»rytířů«, jak se v dramatě anachronisticky praví). Wjelesław k tomu ještě jest přesvědčen, že by měli Srbové dobrovolně přijmouti křesťanství, aby západní uchvatitel nemohl se proti nim obrňovati ideou rozšiřování víry Kristovy. Je sám tajným křesťanem, z čehož vyplyne konflikt s otcem a ostatními přívrženci staré víry. Myšlenka jeho na konec vítězí — ale jest patrno, že to jest pouze vítězství okamžité, že vlastní zápas o sjednocení všech srbských kmenů křesťanu Wjelesławovi teprve nastává, že myšlenka jeho stane se novou příčinou vnitřních nesvárů. To a rozhodný boj s Franky, který skončí záhubou srbské samostatnosti, tvoří perspektivu dalších, nenapsaných částí trilogie.

Na Hrodźišćo, hrad Miliduchův na místě nynějšího Budyšína, sjeli se srbští a polabští vladykové k slavnosti zasnoubení Wjelesława s Ladou, dcerou zálabského knížete Brónmila. Záhy se objevuje, že Brónmil a polabský vladyka Tungło jsou odpůrci Miliduchových a Wjlesławových snah po sjednocení Polabských Srbů — žárlivě hájíce samostatnost jednotlivých kmenů. Miliduch hlásá nutnost svornosti:

Nás jen neustále dělí svár,
nikdy ještě neveď' jeden duch
k boji naše rody spojené,
nikdy národové polabští
proti Frankům nepostaví snad
svornosti štít nezničitelný —
jak by na nás těžce spočívalo.
Černoboha hrozné prokletí.

Ale Brónmil má odpověď: »Rodové si svobodu svou hájí, jako bylo tomu od věků.« A později přímo vrhá Miliduchovi výčitku: »Chceš vzíti Srbům svobodu, zotročiti vlastní národ.« Také proti Wjelesławovi vzniká v něm podezření, když slyší jeho slova: »Rozumný muž učí se od souseda, brání se mu vlastní jeho zbraní. Naše budoucnost je nejista, dokud všichni polabští kmenové nebudou míti jednoho krále a jednoho boha.« Podezření jeho sesílí ještě příchod německého rytíře Brunmuota, který nabízí Miliduchovi spojenství Bavorů proti Frankům a jejž Wjelesław uvítá jako svého přítele. Když vladykové zvolí si Wjelesława za společného vůdce proti Frankům, přichází věštkyně oznamujíc, že

jeden na Hradišti hoduje,
který zavrh' bohy otců svých,
cizím obětuje potají.

Objevuje se, že to jest Wjelesław, který také otevřeně se přizná ku křesťanství a nedá se od svého přesvědčení odvrátiti přemlouváním ani hrozícím soudem. Brónmil s dcerou opouští hrad, Wjelesław vydán jest soudu kněží, kteří žádají jeho smrti. Ale na modlitbu Wjelesławovu blesk zabije velekněze Měrnuše a skácí modlu. Většina vladyků přidává se na to k Wjelesławovi a znova jej provolává za svého vůdce.

»Na Hrodźišću« je spíše náčrtkem dramatu než hotovým, umělecky provedeným dramatem. Věcně vadí některé nehistoričnosti, na př. turnaj (sedání) u Srbů Polabských na počátku 9 stol. (celé 2. jedn.), i umě-

leckému provedení lze činiti mnohé výtky. Dramaticky nejúčinnější jest akt 4. a zakončení třetího; k dramatickému vyvrcholení 5. jednání užil básník prostředku v dramatě historickém naprosto nepřípustného, rozřešiv děj zasažením nadpřirozené moci. Psychologicky jest zhola nemožný Tunglo, který, přemožen ve 2. jedn. Wjelesławem při turnaji, stává se náhle ve 3. jedn. jeho nadšeným přívržencem; aspoň není obrat dostatečně vysvětlen. Atd. Přes to však je drama Bartovo práce pozoruhodná, vysoko vynikající z tehdejší produkce zejména ideově a ušlechtilou formou, jakož i některými pěknými jednotlivostmi (monolog Wjelesławův ve 4.

Iakub Bart-Čišinski. (Podobizna od Lud. Kuby.)

jedn. a j.). Svědčí o vážnosti a opravdovosti snah mladého básníka, který, hledaje se, nelekal se ani tak odvážných cest, jako bylo drama z mlhavé doby srbského dávnověku. Sám se patrně přesvědčil, že ještě není na své cestě, neboť upustil od dokončení trilogie »Milecy« a od činnosti dramatické vůbec.[13])

Zároveň však již uveřejňoval v Lípě Srbské a později v Lužici drobnější lyrické věci, jimiž se čím dál více přibližoval svému pravému určení — až r. 1884 vydal knihu, v níž se objevil jako hotový, celý a svérázný umělec. Byla to »Kniha sonettow«, vydaná pod pseudonymem JAKUB ČIŠINSKI a s heslem Facta loquuntur! Jako by byl chtěl

---

[13]) Drama »Na Hrodžišću« bylo poprvé provedeno v Budyšíně na »třělerni« dne 20. dub. 1897 na oslavu 50letého jubilea Matice Srbské. Provedení ukázalo životnost jeho na lidové scéně lužické.

nově zvoleným básnickým jménem naznačiti, že nastupuje novou, definitivní dráhu básnickou.[14]) »Kniha sonettow« vskutku jest mezníkem v celé jeho básnické tvorbě. Před ní byl v lužickosrbské literatuře mladistvý básník Jakub Bart, který se hledal, zkoušeje své síly v různých směrech — od »Knihy sonettow« jest v hornolužické poesii Jakub Čišinski, umělec hotový, určitě vyhraněný, vědomý svých cílů a kráčející za nimi už jistě, bez tápání. Desítileté období přípravy bylo ukončeno, i nastala doba uvědomělé, zralé tvorby svérázné básnické individuality. V odpověď svým postranním i zjevným odpůrcům mohl směle na knihu napsati hrdé heslo: Facta loquuntur — neboť kniha jeho byla opravdovým literárním skutkem, jakého před tím literární historie lužickosrbská nemohla zaznamenati. Odpovědí na výtku nesrbskosti, která byla básníku činěna, byla v knize řada sonetů ušlechtile vlasteneckých — a celá kniha byla pádnou odpovědí obhajovatelům dosavadní nedokonalé básnické formy.[15])

Vybroušená básnická forma »Knihy sonetů« především obracela k sobě pozornost. Čišinski podrobil zde básnickou řeč lužickosrbskou v 50 sonetech těžké zkoušce s výsledkem skvělým. Ukázal její ohebnost,

[14]) Kniha sonettow. Spisał Jakub Čišinski. Motto: Facta loquuntur. Budyšin. Z nakładom spisaćela. 1884. — Pseudonymem Čišinski podepsal poprvé sonet »Omnia vana« v 1. čísle »Lužice« z r. 1884. »Kniha sonettow« vyšla na to koncem března.

[15]) Z nich zjevně proti Bartovi vystoupil Pful v podrážděné odpovědi na Bartův článeček Słowčko k zbudźenju« (Łužica 1883, 37). Článeček ten, v němž Bart poukázal na nedostatečné tvoření mužských rýmů v srbštině, měl býti počátkem řady příspěvků k srbské poetice. Bart uznává v něm, že sám psal dříve formálně nedokonale, dokud se nerozhlédl v slovanské poesii. Nemohl psáti jinak, poněvadž lužické jeho vzory užívaly přílišné volnosti na úkor formální dokonalosti; správný mužský rým byl skoro vzácností, co platilo dosud za mužské rýmy, byly většinou pouhé assonance po vzoru poesie prostonárodní. Pful na to v článku »Słowo wo serbskich rymach« (16., 47) vedle dobrých věcí hájil starý šlendrián a Barta ironicky nazval »vysoce učeným a o naši literaturu velezasloužilým mužem.« Bart starému pánu přímo neodpověděl — ale za rok vydal »Knihu sonetů«, která svou formální dokonalostí byla jistě nejlepší odpovědí. — Ovšem Bart měl u Pfula starší vroubek. Ve II. roč. Lípy Srb. uveřejnil bez podpisu »Hłosy ze Serbow do Serbow« (80, 82). Článek vytýkal nesrbskost, totiž nesrbského ducha nové spisovné řeči, v níž sice filologové až přehorlivě vymycují cizí slova, ale nepřihlížejí k jádru jazyka, k jeho skladbě. Článek byl psán opravdu skvěle, prudce sice, ale věcně a bystře. Podnes má z největší části platnost úplnou. Nikdo v něm nebyl jmenován, ale každému musilo být jasno, že jest namířen především proti Pfulovi (který již tehdy se stával filologickým podivínem na úkor svých starších, dojista velikých zásluh) — a pak hlavně proti jazyku spisů evangelických, v níž se udrželo do nejnovější doby nejvíc nesrbskosti v duchu i formě. Článek působil jako bomba. Všichni starší spisovatelé — až na Smoleřa — se na Barta pohoršili. Byla svolána schůze, na níž usneseno, aby Pful ve jménu všech vydal proti Bartovi brožuru. Pful ji také skutečně psal — název měla míti »Hłós předźiwo hłosam« — a první arch se již sázel. Ale Smoleřovi se podařilo starší pány přesvědčiti, že by vydání brožurky způsobilo prudký literární boj — a tak tisk brožurky zastaven. Smoleř Bartovi o všem pověděl; Bart se rozhodl mlčeti, dále v tichu studovati srbskou řeč a básnickou techniku, aby mohl později skutkem ukázati, že jeho názory byly správny. A tak zrál v něm Čišinski i »Kniha sonettow« s heslem Facta loquuntur.

libozvučnost a bohatost, sám pak objevil se mistrem sonetu a vládcem srbského rýmu, jakého dosud v lužickosrbské poesii nebylo. Také dikce jeho, obraty a obrazy velmi se liší od všeho, co bylo dosud lužickým veršem napsáno. Vše to činí jej tvůrcem novodobé básnické řeči a formy lužickosrbské, v čemž blíží se význam jeho v literatuře lužickosrbské významu Jaroslava Vrchlického v literatuře české.

Dalším všeobecným příznakem knihy, který zůstal charakteristickým znakem poesie Ćišinského vůbec, jest záliba v reflexi a snaha po náladovosti. V tom měl jediného předchůdce, Michała Bjedricha-Wjeleměra, jehož talentu ovšem nebylo popřáno plně se rozvinouti. A tím Ćišinski podstatně se liší od Zejleřa, jak to dobře vyjádřil Muka: »Zejleř je dítě přírody — Ćišinski dítě kultury; Zejleř prostá, naivní duše — Ćišinski reflektivní.«[16]

V obsahu zaznívají dvě struny: vlastenecká—domácí srbská nebo srbskoslovanská — a intimní. Znění první struny silně převládá, slyšímeť ji plně z oddílů »Na serbskej zemi«, »Dopomnjenja na Mišno«, dílem i z oddílů »Dopomnjenja na Prahu« a »Z pućowanjow«.

Silným, kovovým úderem upozorňuje Slovany v úvodní znělce »Słowjanam« na zápas nepatrného člunu srbského v širém, rozzuřeném moři — a rovněž silným hlasem vybízí své Srby v sonetu »Serbam« k svorné práci a obraně. Slyšíme zde již sloku hrdou a přísnou, jež se později rozezvučela v základní tón jeho poesie:

Za cuzym duchom, cuzym wašnjom nježadajće;
rěč wótcow serbskich a jich swěru kruće hajće
a kóždy hruzlik serbskej' zemje wobarajće![17]

Jinak ve vlasteneckých znělkách této knihy ještě vládne elegie, tichý smutek, zahleděný do minulosti. Na »Hrodźišku«[18] vidí básník stíny Milčanů a teskní, že nyní tam, kde stával hrad srbských knížat, jest jen hřbitov; na Lubině zjevují se mu dávní hrdinové srbští, rozhlížejí se po kraji, ale potom se slovy: »Ještě není čas« vracejí se dovnitř hory k dalšímu spánku; pod Lubinem básník vzpomíná vražedných bojů, v nichž Srbové marně krváceli za svobodu; na hoře Prašici sní o dobách, kdy zde pohanští kněží obětovali bohům a věštci hádali příští srbský osud — nám, pozdním potomkům jasný: vždyť kráčíme všude po hrobech; nad Labem u Míšně slyší v duchu píseň srbské dívky, písně starosrbských oráčů — a zatím »všude zvuk a duch teď cizí, cizí«... A tak volá z minulosti i smrt Miliduchovu, Gerovu zradu a jiné smutné obrazy. Co podává z přítomnosti, jsou více náladové obrázky, idylky a povzdechy, než písně povzbuzení

[16]) Łužica 1900, 89.

[17]) Netužte po cizím duchu a obyčeji; pevně zachovávejte řeč srbských otců a jejich věrnost a braňte každou hrudu srbské země!

[18]) Návrší na levém, skalnatém břehu Sprévy, na němž kdysi nejspíše stával dřevěný hrad Budyšanů (Butones) a později tvrz srbská, snad sídlo Miliduchovo. Po zničení srbské samostatnosti založili Němci na protějším břehu hrad Ortenburg; město u něho vzniklé podrželo starodávný název Budyšin. Na Hrodźišku jest nyní evangelický hřbitov, na němž odpočívá J. E. Smoleř.

a nadšení. Srby posílá nejvýš pro posilu a útěchu víry do Róžanta[19]), do Baćoně[20]) nebo ke kříži přede vsí. Jedině bujará píseň srbských studentů »pod hrodźišćom niže Klóštra« (pod hradištěm u Klóštra) jest zde ohlasem současného národního života.

Podobným tichým, melancholickým souzvukem vyznívají i sonety intimných nálad v poetickém oddílu »W ćichej samoće«. Básníka vábí večer, noc, tajemný šepot rákosí na jezeře v šeření měsíce, zpěv slavíka za měsíční noci, šumění staré lípy, obrysy dalekých hor. Touží po vzdálených přátelích, zamýšlí se nad podobiznou kohosi milého, jejž smrt odvolala, snuje reflexe na thema »omnia vana«, dochází jimi k pochybovačnému verši: »Zda nad oblaky smrti moc se nezastaví?« — ale konec konců v pokpře spíná ruce k modlitbě.

Tak kromě sonetů »Słowjanam« a »Serbam« celá kniha opředena jest jakousi měkkou pavučinkou, vše v ní jest přitlumeno, i tóny, i barvy — tak že k ní věru výborně přiléhá pseudonym Ćišinski.

Knihu uzavírá několik překladů z Petrarky, Shakespearea, Mickiewicze, Kollára a Vrchlického. Mnoho mluví tato jména pro pochopení rozšířeného obzoru poesie Ćišinského a vybroušenosti jeho formy, zejména jeho sonetu. (Pokračování.)

STANISLAV KLÍMA:

Ruskoslovenská hranice na východě Slovenska.

(Dokončení.)

Abychom s jazykového stanoviska mohli (pokud ovšem ukázky nářečí máme) stanoviti hranici ruskoslovenskou, jest se nám držeti hlavních znaků, které pro rozdíl rusínských a východoslovenských nářečí stanovil Dr. Fr. Pastrnek v Archivu für slav. Philol. XVI. 561. Rusínská nářečí mají: plné hlásky (horod), vsunuté l (robljať), č a ž místo tj a dj (noč, vižut), koncové l = u (byu, buu = byl), slabiky te, de jsou tvrdé, kdežto slovenská nářečí mají koncové l a te, de = ce, dze. A. V. Šembera (ČČM. 1876, 669) má za charakteristické známky maloruštiny: infinitiv s tvrdým y koncovým (smotrity = spatřiti), i za o (pip = pop), vkládavé o (korovička), vkládavé e (bereza), t ve 3. osobě jedn. i množ. čísla (robyt, robjať).

Povídka dra Bazovského z Brežnice v sev. Zemplínu začíná takto: »Bol jeden cigan, kotrej vidjil, že u popovim kominy solonyna visit.« Bol = slovenské, kotrej, kominy, solonyna, visit jsou tvary rusínské. Brežnica, ač jest většinou katolická, tedy původně slovenská, má, jak patrno, nářečí poruštěné, protože leží na samé hranici ruskoslovenské.

---

[19]) Poutnické místo marianské, jež básník srovnává s polskou Čenstochovou; připomíná také českou »slavnou Bílou Horu«, což nám však zní jako krvavá ironie.

[20]) Malá vesnička na rozhraní území kotolického a evangelického; v polovici let osmdesátých dostavěn zde krásný gothický kostel, chlouba katolické Lužice.

Rusínské nářečí v Uble (podle Brocha) na sev.-vých. Zemplína poznáme z této ukázky (přepisujeme obyčejnými písmeny): »Isus Christós, Satýj Petró i žyt. Iza dauných časúu, koli iší Jísus Christós i satým Petróm chodíu po zémli, žyu u iednum selí iedén žyt, u kotroho nebýla lem iédna koróua, kotrú uún prodáu, že by máu šúho platýty na škólu, kotrá sa budovála ....., Idúť, idúť, viďaeť, že na hrátsi ležyť iedná rýľ Žyde, hváriť Christos, pudoimí rýl, prídá sa A ¡a š o mi rýl?. Ja kopáty ne lúblu i neznáuu, ber sobi, keť chóčeš sám!«

Poslovenštěné nářečí mají proti tomu pravoslavné obce na jihu Zemplína, a to Falkušovce (Broch): »Něbojažlivi Jánko. Bul dze ňebul jéden človek. Mal von troch sínov. Jeden, kótri najmlátši bul, fší lem u kúce šédzel a s popelom fše bávil. I vše hutórel, že von nězna, co to strách.« Nedaleká Dúbravka (Broch): »Búla dze něbúla jédna žéna a tóta žéna mála muža a tot muž bars pódli bul gu svojéi žeňé atd.«

Více ovšem šaryštiny mají blízké katolické Markovce, odkud Houdek zapsal 4 písně. Jedna z nich počíná: »Ej Bože muj, co tej Americe, že tam do něj teli narod idze? I ja mlady i ja pujdu išče, poprobuju v Americe štěsce.«

Slovenské nářečí zemplínské charakterisujeme ukázkou z evangelické (aug. vyzn.) obce Čaklova nedaleko hranic šaryšských. Je to dopis, kterým zvou církevníci svého faráře na »hojscinu« (pouť; katolíci slovenští říkají »odpust«). »Mili a vděčni Dvoji Ctihodni Pan Farar solanski! Včera me mali 15. stoho augusta. Obnovime ho na dnesejší den. Dal mi jim (mi = jsem) včera odkazat co bi dneska prišli do mně do Ritki Mihala na obet. Pekně ja jich požadujem aj Plachi Andraš bars bi rat kebi ho prišli opatric. To mi jich bars budeme čekac obi dvomi zduvernoho serca. A povolaju zo sobu svoju milu paňu, pana rechtora aj jich tatuša aj pani rechtorku ket hodrí prísc. I po druhí raz jich pítáme. Lem naj prídu aj pana rechtora naj nezochabja aj staroho pana naj nezochabja. Uctive jich povolavame zostanu zdrave a naj tak zrobja jak ja jim píšem. Voz po nich posilam aj nazad jich dovezeme. Ostavame jich verni cirkevnici a dobre pracele Ritko Mihaly, kurator iš Plachi Andráš. Do videňa. Dano Čaklove 8/16 Rok 1905. Ritko Mihaly.

A naj se mi ne čuduju keť bi plano bolo napisano, bo mi hlava kriva bula ot včera, ale už prosto stojí. Do malej školi ja chodil, plani ja pisar. Budu zdravi. Panu Bohu ja jich poručam. Sem naj pridu na každi sposob. Ritko Mihaly.«

Z Ungu máme 3 ukázky, a to slovenské sotácké nářečí z Korumly (sev. Ungváru) od Brocha; »Bóu jedén cígan. Vón mau dva šúmni sviňé i vón pohnau totí dva sviňé na júrmarok atd.«

Z pravoslavné obce Úbrežu u Sobrance zachytil Houdek ukázku, která dokazuje, že nářečí těchto pravoslavných obcí u Sobrance má vedle slovenských tvarů i dosti ruských.

Slyšme jeho ukázku: »Hamadej. (U Dobšinského pověsť Mataj.) Hamadej buu velki hrišnik, co dzevedzešac i dzevec ludzi zabiu. Uš ho mali čorci vžiac za živa do pekla na joho poscel. Ale jeden chudobni viučiu še za popa a išou do pekla, bo joho ocec predau ho čartovi, bo buu

chudobni. Ta vun jak uš buu pop, da še išou odmeňic do pekla. Ako idze, ividzi ho Hamadej, tot hrišnik . . .«

Jiná ukázka: »Kumove (Kmotrové). Dvomi buli kumove. Zobrali še do Ameriki, bo vše hutoreli, že tam bars dobre a tak kazali, že to še švet kruci . . .«

Nic by neznamenalo, že tito kmotři prohlašují: »Mi me obidva Rusňaci«, ale když dále jeden z nich praví, že na sněhu »mechko sedity«, věřili bychom mu málem, že je Rusín, kdyby před tím neužíval také infinitivů šáryšských »vžiac«, »odmeňic« a j.

Ale mnohem více šáryštiny najdeme v nářečí kalvínské obce T a š o l y, podle ukázky rovněž Houdkem zaznamenané: »U jednem ualalé byval jeden chudobny človek. Tot človek ňimal co jejsc is svojima dzecmi. I jeden raz uon še dohuarau is švojou ženou že uon muši pojsc dagdze dasco hlědac, že by uon priněs dzecom jejsc . . .«

Již z těchto několika málo ukázek jest patrno, že mluva pravoslavných Rusňáků jest silně poslovenštěná a že je tudíž nelze čítati k Rusínům, nýbrž ke Slovákům, zvláště když oni sami za »Sloviaky« se prohlašují. Čisté nářečí rusínské zachovalo se jen tam, kde Rusíni bydlí ve spojitých sídlech, což přiznává i Mišík, který jinak všecky pravoslavné prohlašuje za Rusíny (Slov. Pohľ. 1895, str. 574). Podle této zkušenosti tvořily by nejspolehlivější r u s k o s l o v e n s k o u h r a n i c i n e j z a z š í (n e j s e v e r n ě j š í a n e j v ý c h o d n ě j š í) k a t o l i c k é, p o p ř í p a d ě i e v a n g e l i c k é o b c e s l o v e n s k é.

Vnitř této oblasti všichni pravoslavní jsou Rusňáci poslovenštění, tedy dnes již pravoslavní Slováci. Vně pak této hranice jsou všichni pravoslavní jazykově Rusíny, třeba se i přihlašovali za »Sloviaky«, jelikož slovenština je u nich (jak zjistil Broch) »fein« a zvláště vojáci z vojny domů se vracející rádi slovenčí. Jenom tato hranice je stálá, nekolísavá. Souhlasí nejvíce s hranicí, zjištěnou Petrovem v jeho »Zamětkach po Uh. Rusi« v Žurn. Min. Nar. Prosv. 1892. Ale od hranice, kterou na základě sčítání r. 1900 sestavil Dr. L. Niederle, značně se odchyluje.

V Ungu jest hranice poměrně nejstálejší, protože je přirozená, počínajíc u Ungváru, kde se stýkají tři národnosti — maďarská, slovenská a ruská — obejde dvě nejvýchodnější katolické obce: Onakovce a Hutu a postupuje po hřbetě horstva přes vrch Popričný (1000 m.) a po hřbetě Dilu na hranici zemplínské a užhorodské až ke Sninskému kameni (1007 m.). I mapa Brochova shoduje se s touto hranicí. Odtud sestupuje do údolí řeky Ciroké obcházejíc nejvýchodnější katolickou baštu slovenskou, okresní město Sninu, odkud jde na západ. Hranici tvoří tu tyto slovenské katolické obce: Papín, Krivá, Jabloňa, Zbudské Dlhe, Zbudský Hrabovec, Hrubov, Pakostov, Ruské Petrovce, Vyšná Šitnica, Ďapalovce, Kelča a Trepec. Odtud na sever podél řeky Ondavy tvoří slovenský ostrov těchto 10 obcí (5 v Zemplínu a 5 v Šaryši): Turiany, Nižná Olšava, Brežnica, Stropkov a Hoča v Zemplínu, Tyšinec, Mestisko, Stročín, Radoma a Okruhlé v Šaryši. Vlastní hranice pak postupuje od Dobrian přes Strabské na řece Toplé ke katolické Bystré v Šaryši. Zde tvoří hranici z části i evangelické obce. Hranice zde totiž jde podél řeky Toplé přes evang. Hanušovce, Babie a Železník, kat. Giraltovce,

evang. Lužany, kat. Kalniště, Brezov, Lascov, Marhaň, evang. Kručov, kat. Harhaj, evang. Porúbku, kat. Kučín, Kurimu, Dubinu a Poliakovce, Hrabovec, Hažlín, Komarovce, Bardiovskou Novou Ves, Dlhou Lúku, Zborov, Šmilnô a Hutiska, kde dosahuje hranic haličských. Na to ustupuje opět národnostní hranice slovenská na jih, ponechávajíc hornatý sever stolice šaryšské Rusínům. Hranici tvoří tyto slovenské obce: evang. Zlaté, kat. Hoboltov, Sveržov, Tarnov, evang. Richvald, kat. Hervartov, Šíba, Herteník, Fryčovce, Osikov, Vaniškovce, Slov. Raslavice, Velký a Malý Slivník, Mašurov, Ternia, Balpotok, Ratvajovce, Bodolak, Čipkoš, evang. Jakubovany, město Sabinov, Pečovská Nová Ves, Červenica, Lipjany, Lúčka, Kamenica, Krivany, Olšov, Zdravce, Šenviz. Zde souvisí šaryšští Slováci s magurskými ve Spiši jen 3 obcemi: Lubotyň, Plaveč a Plavnica, mezi nimiž táhne se na jih po hranicích spišsko-šaryšských rusínský výběžek obcí: Gromoš, Pusté Pole, Bajerovec, Šanbron, Štelbach a Blažov (v Šaryši), Olšavica Nižné Repaše, Toryska, Hodermark a Jakubiany (ve Spiši). Mimo to ve Spiši jsou ještě ruské obce při hranicích haličských: Sulín, Krempach, Granastov, Mníšek, Jarembiná, Litmanová Kamjonka, Folvark a Lipník, mezi kterýmž a slovenskou kat. obcí Lesnicí národnostní hranice ruskoslovenská končí na hranici haličské. Uvnitř oblasti rusínské jsou při hranici haličské dvě slovenské katolické obce, a to Lenartov v Šaryši a Pilhov (přifařený do Mníšku) ve Spiši. Osady pravoslavné v jižní Spiši: Závadku, Poráč, Nižné a Vyšné Slovinky, Helcmanovce a Kojšov pokládáme podle ukázky řeči podané Mišíkem za slovenské.

Rádi bychom nyní zodpověděli otázku: kolik je pravoslavných Slováků? Srovnáme výsledky posledních dvou sčítání úředních (r. 1890 a 1900), pokud se týkají pravoslavných obcí ve vých. Slovensku. V jižní Spiši při obou sčítáních za ruské se přiznalo obyvatelstvo Závadky, Poráče, Nižných a Vyšných Slovenek. V Helcmanovcích již r. 1890 byla většina slovenská (711 Sl. a 617 R.), r. 1900 Rusové zcela zmizeli (1245 Slováků). Kojšov se zcela poslovenštil; r. 1890 bylo tam 1063 Rusů a 47 Slov., r. 1900 1137 Slov. a žádný Rus. Podobně poslovenštily se i Torisky, ale zde jistě jen omylem zapsáni obyvatelé za Slováky, jelikož souvisí s oblastí ruskou v Šaryši jako ruské obce Olšavica a Nižné Repaše; v této poslední při obou sčítáních nalezeni byli Slováci, ačkoliv je právě tak ruská jako Olšavica, kde při obou sčítáních byli Rusové. V severní Spiši se poslovenštil Krempach (ovšem jen na papíře), Granastov při obou sčítáních byl slovenský, ačkoliv má většinu pravoslavnou, Mníšek se poruštil, menšina katolická zůstala slovenská. Tentýž zjev nastane jistě zase při nejbližším sčítání i v Granastově a v Krempachu.**)

Pravoslavné obce Vernár, Telgárt a Šumjác u Gemeru uznávají se všeobecně za ryze slovenské.

Mnohem složitější jsou však poměry v Šaryši.

*) V těchto obcích mluví Rusňáci čistě malorusky.

**) Prof. dr. Niederle uvádí na str. 127 své Národopisné mapy, že se poslovenštila i Závadka a Polanovce, a že se neporuštila žádná obec. Závadka při sčítání r. 1890 i 1900 byla ruská, Polanovce se sice poslovenštily, ale r. 1890 byly maďarské (!) — nejlepší důkaz spolehlivosti maďarského sčítání; poruštil se Mníšek. Stejně i ve Slov. Přehledu V. 348.

V Šaryši při sčítání r. 1900 bylo ze všech 380 obcí (i se 3 městy Prešovem, Bardiovem a Sabinovem) 188 katolických, 155 pravoslavných a 37 evangelických. Katolické a evangelické obce jsou vesměs slovenské že 155 pravoslavných pak bylo 109 ruských a 46 slovenských. Z těchto 155 pravoslavných obcí změnilo národnost (na papíře) v posledním desítiletí 38 obcí: 25 se poslovenštilo a 13 se poruštilo, tak že r. 1890 bylo 121 obcí ruských a 34 slovenských. Všecky tyto obce leží v oblasti ruské (mimo jedinou Fulanku) a zůstávají ve skutečnosti ruskými i přes tuto metamorfosu v maďarské statistice. P o s l o v e n š t i l y s e obce: Gromoš, Pusté Pole a Olejníkov v okresu Vyšná Torysa, Boglarka a Krivá v okresu sekčovském, Černina, Rovná, Havranec, Dolhoňa, Svídničky, Kružlová, Nižný a Vyšný Komárnik, Bystrá, Bodružal, Kožuchovec, Prikrá, Mirola, Pstrina, Hribov a Suchá v okresu makovickém a Beňadikovce, Kobulnice, Vlača a Fulanka v okresu toplanském.*) P o r u š t i l y s e: Jastreb, Blažov a Lucina v okr. Vyšná Torysa, Nižný Orlík, Jurkova Vola, Vyškovce, Vyslava a Duplín v okr. makovickém, Geraltovce, Gerlachov a Žatkovce v okr. sekčovském, Lipová a Šašová v okr. toplanském.**)

Tímto poslovenštěním vznikly uvnitř ruské oblasti dva o s t r o v y s l o v e n s k é při hranicích haličských v okresu makovickém a tři r u s k é o s t r o v y odříznuty od společné oblasti ruské, a to: 1. na západě v okresu vyšnotorysském, ostrov šanbronský oddělen Gromošem a Pustým polem, 2. v severní Šáryši v okr. sekčovském Krivé, Boglarka a Olejnikov odřízly ostrov v horách Čergovských sev. od Sabinova a 3. na východě v okr. toplanském odřízly Černina a Rovné ostrov táhnoucí se na hranici zemplínské.

Rozumí se, že v š e c k y t y t o p o s l o v e n š t ě n é o b c e m u s í m e p o v a ž o v a t i z a r u s k é, j a k ý m i v e s k u t e č n o s t i j s o u n e j e n p o d l e v í r y, a l e i p o d l e j a z y k a. Tím vrátíme Rusům 24 obcí (Fulanku, která leží uvnitř oblasti slovenské, pokládáme za slovenskou). Mimo to vrátíme Rusům ještě 6 obcí pravoslavných, které se sice při obou posledních sčítáních za slovenské prohlásily, avšak leží v oblasti ruské; jsou to Hanigovce v okr. vyšnotorysském, Kapišov, Regetovka a Stebník v okr. makovickém a Malcov a Kríže v okr. sekčovském.

Za slovenské pokládáme v Šaryši tedy jen 17 pravoslavných obcí. Z těch všecky přiznaly se za slovenské, jen 3 se přihlásily za ruské, a to v okr. vyšnotorysském R e n č i š o v (za to blízký Dzačov v témž okrese a Lačnov v okr. širockém se přihlásily za slovenské), v okrese sekčovském R e š o v (v nejbližší jeho blízkosti Nižná Vola je pravoslavná a slovenská) a v okrese širockém M i k l ú š o v c e, které otočeny jsou pěti pravoslavnými obcemi slovenskými: Klembark, Kvačany, Sedlice, Suchá Dolina a Lubovec. Soudíme tu takto: buď jsou Miklúšovce slo-

*) Prof. Niederle ve své Národopisné mapě str. 127 a Slov. Přehl. V. 348 uvádí mimo to Lubotyň a Okruhlé, které jsou katolické a ode dávna slovenské.

**) Prof. Niederle uvádí mimo to Šapinec, který byl r. 1890 ruský jako r. 1900, avšak neuvádí: Lucinu, Geraltovce, Gerlachov, Žatkovce, Lipovou a Šašovou.

venské tak jako 5 okolních pravoslavných obcí, aneb jsou Miklúšovce ruske. V tom případě bylo by nám ovšem i ostatních 5 obcí míti za ruské, čemuž ovšem nenasvědčuje ryze slovenské okolí. V témž okrese iest slovenská i ruská Nová Ves. V okrese nižnotorysském jsou 2 pravoslavné obce slovenské: Abranovce a Varhanovce. V okrese toplanském Kereštvej, Kokíňa a Fulanka.

Celkové číslo Slováků v Šaryši jest 108.300 (vl. stat. 115.141) mezi nimiž 9000 pravosl., Rusů 40.000 (vl. stat. 33.988), všech pravoslavných 54.434.

V Abauji jest ze 264 obcí 21 pravoslavných, z nichž jen 4 slovenské (všech slovenských obcí 80); ostatní jsou maďarské. Slovenské pravoslavné obce jsou: Vieska, Belža, Ujvároš a Klačanov. Připočteme-li k nim i 3 pravosl. obce, které se podle vládní statistiky v posledním desítiletí pomaďarštily, totiž Filkeházu, Kaňu a ruskou Gadnu, napočteme v těchto 7 obcích 3000 pravoslavných Slováků, kdežto ostatních 13.000 pravoslavných jsou Maďaři.

V Abauji utrpěl slovenský živel podle vládní statistiky v posledním desítiletí velké ztráty. Pomaďarštilo se tam mimo jmenované již 3 obce pravoslavné ještě 8 obcí s většinou sice katolickou, ale hlavně úsilím farářů evang. reformovaných menšin (Bystar, Čaňa, Ždaná, Kíked, Salančík Rákoš, Paňovce a Hernádseled), kdežto se poslovenštilo (vlastně správně za slovenské bylo zapsáno) 6 katolických obcí (Drienky, Fizer, Kováčova Huta, Nižné Hutky, Svinica a Garbovce-Bogdanovce).

V Zemplíně bylo r. 1900 ze 451 obcí 211 pravosl., 157 katol., 73 ev. reform., 9 ev. aug. a 1 relativně židovská (Stropkov; měltʼ 1063 katol. a 1067 Židů). Z pravoslavných obcí napočítala statistika 96 ruských, 89 slovenských a 26 maďarských, ovšem namnoze nesprávně, počítajíc pravoslavné osady uvnitř slovenské oblasti za ruské (Baňské a Ruský Kažimír v okr. vranovském a Rafajovce v okr. stropkovském, z nichž Baňské ještě r. 1890 bylo slovenské), ačkoliv r. 1890 za ruské počítané osady Bačkov v okr. sečovském a Petkovce a Štefanovce v okr. vranovském správně zařadila mezi slovenské. Na druhé straně však mnoho pravoslavných osad zapsáno bylo mezi slovenské, které ve skutečnosti slovenskými nejsou, zejména v okresu stropkovském, což je příčinou stálé kolísavosti a neurčitosti hranice ruskoslovenské, neboť takové obce při nejbližším sčítání bývají připsány opět jiné národnosti. V jediném okrese stropkovském podle vládní statistiky změnilo národnost v desítiletí 1890 až 1900 ze všech 50 obcí 23! Z nich 11 se prý poslovenštilo: Detrík, Valkov, Mrázovce, Brušnica, Križlovce, Kelbovce, Jakušovce, Vyšná Olšava, Zemplinské a Šaryšské Stažkovce a Stropkovský Hrabovec — a poruštilo se prý 12 obcí: Pritulany, Pucák, Pravrovce, Ruská Poruba, Ruská Kajna, Stropkovská Olka, Salník, Repejov, Vojtovce, Potočka, Varchovce a Velkrop. Nebudeme-li čítati oněch 11 poslovenštěných obcí k obcím ruským, kam náležejí, můžeme při nejbližším sčítání opět býti překvapeni tím, že se nám tyto obce »poruští«, zatím co jiné se opět »poslovenští« V jiných okresech nebyly změny tak veliké. Poslovenštily se zmíněné už Petkovce a Štefanovce v okr. vranovském, ležící v oblasti slovenské, Bačkov

v okresu sečovském a Zubné a Nechválova Polanka v okresu minském.*)

Poruštil se (mimo už jmenované Baňské v okr. vranovském) Zbudský Brestov v okr. humenském, dále v okr. sninském: Ubla (z níž Broch uvádí nářečí charakterisující maloruštinu), Šmigovce, Strihovce a Valaškovec, který však polohou svou spíše patří mezi slovenské. Celkem se poslovenštilo 16, poruštilo 18 obcí.

Podobně i počet maďarských obcí pravoslavných jest nesprávný. V okresu šátorském podle maďarské statistiky pomaďarštilo se v posledním desítiletí 8 pravosl. obcí, jichž pomaďarštění, jak jsem se na své cestě osobně přesvědčil, jest jen papírové, neboť v cerkvích mají dosud slovanské bohoslužby a jinak nejsou pomaďarštěni více, než všichni ostatní Slováci. Zevnější nátěr a nápisy jsou v každé slovenské vesnici stejně maďarské. Jsou to tyto obce: Čergov, Gerčel, Kašov, Kysta, Maď. Jastreb, Malá Baňačka, Velaty a Ardov (jižně od Šátorského Nového Města na řece Bodrogu). Kromě těchto pomaďarštila se jediná obec katolická — Cejkov.

Niž. Regmec, Malý Kazmír a Vel. Baňačka zůstaly slovenskými.

Poslovenštily se v témž okrese 3 pravoslavné obce: Bodzáš-Ujlak, Lastovce a Velká Toroňa a katol. relativně slovenská Garaňa.**) Doufejme že nejbližší sčítání poslovenští i oněch 8 nyní pomaďarštěných obcí pravosl. a snad i ostatních 5 obcí pravosl., které i r. 1890 i r. 1900 byly maďarské: Byšta, Kolbáša, Borša, Mikóháza a Legiňa. Podobně budeme k slovenským čítati nesprávně za maďarské zapsané pravosl. obce Kožuchovec a Ruskovce (měly 336 Maď. a 335 Slov.) v okr. sečovském, Kucany v okr. michalovském a Komlóšku v okr. tokajském nedaleko Ardova, která ještě r. 1890 měla většinu ruskou (581 Rusů a 28 Maď. a r. 1900 jen 74 Rusů a 549 Maď.)

Tak mimo rozptýlené menšiny pravoslavné v okresích maďarských na jihu Zemplína přiznáme Máďarům jen 9 obcí pravoslavných. Ruských obcí pravosl. čítáme 120 a slovenských pravosl. 82.

Celkový počet Slováků se při tom nezmenší, jelikož oněch 4000 duší, jež v okresu stropkovském vrátíme Rusům, v okresu šátorském nahradíme Slováky, kteří byli zapsáni za Maďary.

Napočteme tak Slováků v Zemplíně 108.000 (vládní stat. 106.114), mezi nimiž 39.800 pravoslavných, Rusů 38.400 (vlád. stat. 34.831) a Maďarů pravoslavných 20.000.

V Ungu neliší se hranice naše od hranice posledním sčítáním zjištěné téměř ničím. Jedině Německou Porubu v okr. sobraneckém, která byla r. 1890 slovenská, ale r. 1900 ruská, čítáme k obcím slovenským. Mimo to poruštilo se Serednie, které leží v oblasti ruské. Poslovenštily se v okr. sobranském 3 obce: Hliviště, Choňkovce a Pod-

*) Prof. Niederle ve své Národopisné mapě str. 127 a Slov. Přehl. V. 348 neuvádí mezi poslovenštěnými Stropkovský Hrabovec a Nechválovu Polanku; uvádí však Kožkovce, které jak r. 1890 tak r. 1900 byly slovenské.

**) Prof. Niederle ve své Nár. mapě str. 127 praví o těchto 4 obcích, že je Slováci ztratili, mezi skutečně ztracenými neuvádí však: Malou Baňačku, Velaty, Gerčel a Ardov.

hradie. V okresu kapušanském čítáme pravoslavnou Bajánházu, ležíc na řece Ungu na hranici národnostní, mezi obce slovenské (dle svědetví Brochova).

8 Ze všech 209 obcí ungských jest 135 pravosl. (83 ruských, 44 slov. caí maď.), 44 reform. (slov. 14) a 30 katol. (18 slov.) Jest tedy ze všech 76 slovenských obcí velká většina pravoslavná. Čistě ruské jsou okresy berezenský (31 obcí) a perečínský (20 obcí). Většinou ruský jest okres ungvárský, v němž z 54 obcí jest 38 pravosl. a to 31 ruských, 4 slov. a 3 maď. vedle 9 obcí reform. (4 slov.) a 7 katol. (5 slov.)

Maďaři mají většinu v okrese kapušanském, kde z 52 obcí jest 28 reform. (2 slov.), 13 katol. (5 slov.) a 11 pravosl. (6 slov. a 5 maď.)

Slováci téměř sami jsou v okrese sobraneckém, kde z 51 obcí jest 35 pravosl. (34 slov., 1 ruská, totiž Beňatina) 9 katol. a 7 reform. (všecky slov.) V tomto okrese v posledním desítiletí pomaďarštila se uvnitř slovenské oblasti reformovaná obec Závadka, nejspíše přičiněním maďarského faráře zapsáni její slovenští obyvatelé za Maďary. Mimo to pomaďarštily se na národnostní hranici na řece Ungu v okr. ungvárském reformované Pinkovce, v okr. kapušanském pravoslavná Jovro-Derma. Všech Slováků v Ungu jest 43.876, z nichž 23.900 pravosl. Rusů jest 55.342, Maďarů 4?.156, z nichž pravoslavných 5000.

Mimo Slovensko východní jest konečně několik pravoslavných obcí slovenských v Boršodě, sousedícím s Abaujem, a to: Abod, Galvár, Irota, Mučoň, Rakaca, Vyslava a Šajó-Pálfala; celkem asi 5000 pravosl. Slováků — všech Slováků 9000, vedle 7000 pravosl. Maďarů.

Sestavíme-li si nyní přehled dat uvedených, budeme moci odpověděti si na otázku, kolik jest Slováků pravoslavných a kolik jest Rusů ve východním Slovensku?

	Slováků	pravosl. Slov.	Rusů	pravosl. Maďarů
Spiš	100.300	7000 (6 obcí)	13.500	1.500
Gemer . . .	74.500	4300 (3 obce)	—	—
Šáryš . . .	108.300	9000 (17 obcí)	40.400	3.000
Abauj . . .	45.000	3000 (7 obcí)	—	13.000
Zemplín . .	108.000	39.800 (82 obcí)	38.400	20.000
Ung	43.000	23.900 (44 obce)	55.700	5.000
Vých. Slovensko	480.000	87.000 (159 obcí)	148.000	42.500
Boršod . . .	—	5.000 (7 obcí)	—	7.000
		92.000		47.500

Pravosl. Slováků jest tedy okrouhle 90.000, počet Rusů ve vých Slovensku blíží se 150.000.

Nejlepší — vedle Hnatjuka — haličskoruský znalec Uherské Rusi, Dr. Štěpán Tomašivśkyj*), uveřejňuje nejnověji v zápiskách Tovar. imeny Ševčenka svaz. LXVII. v knize 5. (vydané 31. října 1905.) »Příspěvky k poznání etnografického území Uherské Rusi v době přítomné

*) O jeho práci »Uherští Rusíni ve světle maďarské statistiky« viz referát prof. L. Niederle v Slov. Přehledu VI. 430. Srv. tamže VI. 258 odpověď prof. Niederle na kritiku jeho mapy.

i minulé«, kde dospěl ve mnohém ohledu k výsledkům s přítomnou mojí prací souhlasným.

Tomašivškyj obrací se hlavně proti výroku Balogovu (obsaženému v knize A népfajok magyarországon, Pešť 1902.), že průběhem posledních 50 let ztratili Rusíni uherští 40 vesnic ve prospěch Maďarů, 176 ve prospěch Slováků a 1 ve prospěch Němců, získali však jen 4 vesnice, a to 1 rumunskou, 1 slovenskou a 2 maďarské. Tvrzení to přejal i Dr. Niederle do své Národopisné mapy str. 128, ovšem v zásadě s tím nesouhlasiv. Tvrzení to se skutečností se nesrovnává, jelikož Balog došel k němu srovnávaje úřední sčítání z r. 1890, které jemu sloužilo za základ, se statistikou Fenyesovou z let 1836—1844, která se opírala hlavně o církevní schematismy a proto nebyla správna, jelikož všecky řeckokatolíky považuje za Rusíny.

Ale ani v úřední statistiku uherskou nemá Tomašivškyj důvěry.*) Na důkaz toho, jak zcela libovolně byly mnohé obce při sčítaních r. 1869, 1880 1890 a 1900 zapsány jednou mezi slovenské, podruhé mezi ruské bez ohledu na jazyk jejich uvádí na tabulkách 517 obcí, poznamenávaje o každé, jaké národnosti byla ve statistice Fenyesově a při sčítání 1869 1880, 1890 a 1900. Úřední statistiky maďarské mohou býti jen pomocným materialem při stanovení území uhersko-ruského, jež může býti zjištěno jen pomocí jazykových studií. Sám Dr. Tomašivskyj chce pracovati v tomto oboru, i můžeme býti právem na výsledky jeho práce žádostivi. On navrhuje také speciální vědeckou výpravu ke zjištění hranic uherských Rusů.**) Dokud to se nestane, považuje za nejlepší národnostní mapu uherských Rusů mapu Czörnigovu z r. 1855 (na základě sčítání r. 1851), v čemž však se s ním nesnášíme, jelikož právě v těchto stranách jest mapa Czörnigova velmi nejasná a nezřetelná. Již mnohem určitěji stanovil hranici Petrov, s nímž i hranice námi stanovená velice souhlasí. Jen v mezích této hranice nejzazších obcí katolickoslovenských uznáváme dle zkušeností jazykových poslovenštěnou mluvu řeckokatolíků, celkem ve 166 obcích, vrátivše vně této hranice 61 obcí Rusům, které podle posledního sčítání jsou slovenské s 10.000 duší, a to 32 obcí v Šaryši (v okrese makovickém 19 se 4000 duší) a v Zemplíně 26 obcí okresu stropkovského se 4000 duší.

Bohudík můžeme se těšiti s bratry Slováky z rostoucího národního uvědomění v těchto východních částech Slovenska.

Mnohé obce probudil prostý člověk, tesař J. S. v Košicích, který jako vůdce katolických Slováků na poutích (odpustech) v Levoči i jinde získal si přístup k srdcím slovenského lidu v Šaryši. Také Amerika jest školou uvědomění zdejšímu lidu. Každý »Amerikán«, totiž z Ameriky se vrátivší Slovák, je člověk probudilý. Mnoho způsobil také »Slovenský Týždenník«, jehož odebíralo se r. 1905 v Šaryši 50, r. 1900

---

*) Klasickým dokladem nespolehlivosti maďarské statistiky jest mu obec Pasika v Beregu, která byla r. 1890 čistě maďarská, r. 1900 již zase čistě ruská. (Podobně jako námi uvedené Polanovce ve Spiši.)

**) Již Dr. Niederle v Slov. Přehledu VI. 462 má to za úkol České Akademie a Tovaryšstva Ševčenkova.

již 200 výtisků. Podobně i katolických (Ludových) Novin. Zásluhou redaktora Slov. Týždenníku, poslance Hodžy, který procestoval Šaryš v lednu 1906, postaven aspoň v jediném ze 6 volebních okresů v Šaryši, v okr. giraltovském, slovenský kandidát při volbách v květnu 1906: Ivan Pivko, jejž ovšem násilnický služný zatkl a na 10 let ze Šaryše vypověděl. Při druhé volbě, v červnu, byl kandidátem slovenským Dr. Lud. Medvecký. Ani tomu se nepodařilo rozbořiti hradbu maďarského násilí, ale oběma volbami lid byl značně probuzen.

Hospodářsky není na tom lid šaryšský špatně. Sedláci skoupili již téměř všecky zemanské majetky, tak že mají více polí zemanských (t. zv. kuriálních) nežli selských (t. zv. urbariálních). Mnozí bydlí v zámečcích kdysi zemanských (kaštielech). Svítá už i v této temné slovenské Africe, na rozhraní slovenskoruském.

DOPISY.

Z Petrohradu. 19. listopadu 1906.

(Výročí sjezdu zemců. — Polit. skupiny a nálady. — Konstitucionalismus min. předsedy. — Volby. — Kníže Trubeckoj a Vl. Solovjev. — Psychické kollise. — Revoluční literatura.)

Právě míjejí dvě léta ode dne, kdy historický sjezd zemců, tehdejších miláčků lidu, zbudoval první lešení k obrovské ruské věži babylonské. Od té doby množství jiných lešení ji obklopilo; černají se a krvavějí na ní stále nejrozmanitější skupiny stavitelů — a zatím, o kolik vzdálenější zdá se nám nyní dokonání obrovského podniku, než přede dvěma lety! Tolik jsme již prožili, tolik období jsme za těch sedm set dní napočítali, že můžeme věru jako starci, vzpomínající dávných časů, mluviti o čarovné, uplynulé době revolučního romantismu elegicky neb kriticky, anebo kývati hlavou nad jeho chybami.

A bývalí miláčkové lidu, zemci? Ti také nevytrvali. Značná část jich vstoupila na širší arenu a vtělila se v různé strany, buď — podle nejnovější »úřední« terminologie — v »revoluční« strany konstitučních demokratů (kadetů), nebo v různé odstíny konstitucionalistů umírněných, nebo dokonce krajně »levých«. Značná část jich zůstala seděti ve svých hnízdech po okresích a guberniích. Sedělo tiše, bez dechu, dokud Stolypinská strana »rychlostřelného obrození« (skorostrělnago obnovlenija), mající celý náš svět zastrašiti, nedodala jim odvahy a [illegible]. »Ani píďě naší půdy neustoupíme hladovcům!« — zaznělo se všech stran heslo i povstalo v celém středním Rusku i v krajinách pomezných prudké hnutí agrárníků. Zemstva stotožnila se s [illegible] šlechtickými shromážděními. V pohraničních guberniích zahájeno období »kapesního« bratření rusko-jinorodeckého. Pyšná šlechta polská na Ukrajině a na Volyni, Litvě a Bělorusi, která po posledním povstání kostmi svými pokrývala cesty sibiřské, nyní, obávajíc se zmenšení svých statků, bratří se na sjezdech se syny a vnuky týchž jenerálů a činovníků, kteří dostali pozemky, odebrané polským »mjatěžnikům« (povstalcům), v náhradu za zničení povstalců, za popravování jich a vysílání na Sibiř. Tím sami efektně a

na vlastní pěst potvrzují, co dříve tak popudlivě odmítali, totiž tvrzení o »zájmech třídních« a o boji třídním ve jménu těch zájmů.

Boj ve všech formách — vyjímaje hromadná zbrojná povstání — trvá u nás všude stále, nekapituluje před šibenicemi a výstřely — a nepochybně napočteme ještě na sta nových obětí do otevření dumy i za dobu jejího trvání.

»Kat, plující na témž parníku, na kterém vezeni odsouzenci, měl po celý čas na očích černé brejle a tvář zastřenou šatem,« čteme v popsání jedné z posledních exekucí, ačkoli, jak známo, plavba i poprava konaly se jako obyčejně v noci. Popravil prý před tím již 72 odsouzenců — číslice ne k zahození ani pro klassické »maîtres de hautes oeuvres« na př. z dob velké revoluce. Jen s tím rozdílem, že takový »monsieur de Paris« nestyděl se za svůj vysoký úřad a neskrýval očí za brejle. A jeho středověcí předkové byli dokonce hrdi na své mistrovství; ovšem bylo jim třeba vyučiti se mnohem většímu umění usmrcovacímu, než jest pouhopouhé zadrhování oprátky — což ostatně čím dál častěji vykonávají delikventi a delikventky sami.

Blížící se volební kampaň ježí se ne sic šibenicemi, ale vězněním, internacemi a vyhnanstvími. Všechna vězení jsou opět tak přeplněna, že v samovazbách (odinočnoje zaključenije) mohly by se konati meetingy, a kdyby nebylo vojáka s bdělou ručničnou hlavní, konaly by se i sborové koncerty. »Dříve,« vtipkují noviny, »mívali jsme na železnicích v Rusku zalěti chlěbnych gruzov (návaly obilných nákladů), nyní se hladové gubernie nemohou dočkati chleba, ale za to východ i sever si naříká na zalěti ssyl'nych političeskich (nával politických vypovězenců)« — železnice ani je nestačí vyvážeti. Není divu, že často přijíždějí na vykázaná místa s umrzlými údy. Rovněž taková nucená emigrace předcházela první naše volby — proto nyní nikdo se jí nediví. Ostatně všichni čím dál lépe pochopujeme, jak rozuměti často opakovaným ujištěním nynějšího předsedy ministerstva, že »jest přívržencem konstitucionalismu, ale ne parlamentarismu«. To znamená, že jest přívržencem jakési dekorace à la starý umělec Potěmkin, za níž jest nicota, jalová pustina — ba vlastně mnohem horší věc: starý smysl ruské skutečnosti . . .

Zdá se však, že i druhému parlamentu přese všechnu předvolební »opatrnost«, přes procesy a vtipné způsobečky k odstranění poslanců kadetských, esdetských (s. d., social. demokr.) atd. zachce se rovněž jako první dumě parlamentarismu, totiž zodpovědnosti výkonné vlády národnímu zastupitelstvu. Potom přijde nové rozehnání dumy atd. až — k jakému konci? Snad k žádnému. Kníže Jevgenij Trubeckoj nenajde optimistické odpovědi na tuto otázku. Ale za to napíše ještě několik programových článků pro svoji novou stranu »pokojného obrození«, kteréž se populárně říká strana »ni v pravo ni v lěvo, ni itru, ni nu«. Napíše snad i několik obžalob proti různým více méně urputným -istům.

Kníže Jevg. Trubeckoj — podobně jako zvěčnělý jeho bratr Sergěj — náležel atmosfeře, osvětlované a prohřívané velkým duchem a srdcem Vladimíra Solovjeva. I duch onen i srdce dojista byly příliš veliké, aby mohly nalézti místa v kterékoli z existujících stran. Ztracen ve věčnosti, zamilován jako kn. Trubeckoj do věčného dobra, byl by dojista i dnes

samotářem, ale samotářem z rodiny oněch biblických jasnovidců, kteří věděli, že některé hříchy, červené »jako šarlat — jako sníh zbělí a jako vlna bílými budou«. Toneme dnes v skutečném moři krve. Před 25 lety Solovjev, poděšen drobným na nynější poměry praménkem krve, jenž měl vyprýštiti po rozsudku nad vrahy Alexandra II., volal veřejně, dávaje v nebezpečí vlastní osobu, aby byl zrušen vyřčený nad nimi trest smrti, i pravil, že kdyby křesťanský car takový rozsudek potvrdil, má křesťanský národ volnost od něho odpadnouti.

Revoluce stala se základní částí života zevnějšího i života duší a svědomí. Nejtragičtější kollise svědomí a citů jsou do té míry na denním pořádku, že není snad rodiny, která by pod jejich vlivem neprožívala chvíle nejhroznější aneb aspoň kritické, zejména tam, kde jednotliví členové, majíce různé názory o úkolech a potřebách doby, spojeni jsou páskami hluboké lásky. Však se z toho neobyčejnou měrou množí nervové poruchy a sebevraždy. Časem vyrostou z těch temnot dojista mohutná nadšení umělecká, nyní však marně bychom v ruské literatuře hledali dílo, přiměřené rozmachu dnešních osudů. Revoluční literatura měla zdar leda v satiře — náš šibeniční humor dospíval opravdu vysokých met; ale nyní jej censura spoutala. V poesii zajímavou metamorfosu prožili někteří z nejtalentovanějších t. zv. dekadentů, na př. Balmont. Také on, zváben podivnými ohlasy dne, sestoupil se své »věže z kosti slonové« a pochytiv pěkné gesto dělnických zástupů, zatroubil fanfáry. Ale divná věc: básník vzdálený banálnosti, začal jen opakovati příležitostné básníky revoluce; totéž lze říci o jiném, mladším básníku téhož směru, o Rukavišníkovu. Za to všecky příznaky hlubokého, individualního evolučního prožití má nejnovější obměna poesie Brjussova, nesmírně nyní ceněného v úzkém kruhu nejvybíravějších estetů a posmívaného v širokém obecenstvu. Dovedlť udržeti se na výši nejryzejšího umění — a přece nabrati plnou dlaní tekuté živé vody. Ostatně dojde-li k zvláštní revoluční literární anketě, kterou právě navrhuje jistý mladý kritik petrohradský, zvíme z odpovědí bezprostředních účastníků, jak působí revoluční bouře na literární tvorbu.

Zdálo by se — podle dosavadního rázu ruské literatury a vkusu čtenářstva — že po nějakém čase můžeme se nadíti bujného vzrůstu literatury, vyznamenávající se vždy na rodinné půdě jistými příznaky demokratismu. V západní Evropě po triumfech Nietzscheových přišel a musil přijíti triumf velkého umění. U nás nad tím vším byla neustálá, tak dojímající a pokořující skutečnost, že ani poesie, ani filosofie, mající svůj původ v Nietzscheanství, nemohla opanovati kopané a bičem týrané otroky. Nežli mohli dojíti ke snu o nadčlověku, snili o vytrvalých rytířích, spících na trčících hřebech a připravených v budoucnosti na smrt i muka a na každodenní lopotnou práci s mužíkem a dělníkem. Umění pro umění, v posledních letech opravdu imponující, povznáší se u nás v oboru výtvarném několika lidmi převážně cizího původu (Benoit, Lanceret, Bakst, Rörich), ovšem s jistým dodatkem pouhých Rusů, jako Sosnov. Ale v celku nové umění se svou symbolikou a tajemností má v Rusku velmi málo zástupců a přívrženců. Intelligence ruská patrně jiné má pojmy o demokratismu umění, než jeden z našich nadaných modernistů, A. Bělyj, který psal před několika lety, že nové umění jest plebejské

v srovnání s výtvory klassických geniů. Pod zevnější formou harmonie, přístupné davům, velcí tvůrcové klassičtí ukrývali závratné hlubiny, přístupné pouze vyvoleným — úkolem nového umění pak není harmonie forem, nýbrž patrné obnažení hlubin ducha. Proto také toto umění křičí, zvěstuje, nutí mysliti tam, kde klassické umění obrací se zády k maličkým.

»Život člověka«, nové drama Leonida Andrejeva, sotva koho vyléčí z pessimismu. *Novyj.*

Z Lublaně. 22. list. 1906.

Volební reforma a naše polit. strany. — Sjezd národních pokrokářů. — »Mladí«. — Úpadek liberální strany.

Všechno, co se děje v slovinské veřejnosti v posledním roce, děje se pod dojmem reformy volebního práva do říšské rady. Zcela pochopitelno, neboť jasno jest, že reforma ta změní úplně politickou situaci nejen v Krajině, nýbrž všude v zemích, obývaných Slovinci.

Návrh volební reformy překvapil kde koho. Přišel trochu nenadále každému, kdo neumí politicky mysleti. Nejvíce však překvapil asi liberální živly, stranu národně-pokrokovou v Krajině. Vůdcové strany této nerozuměli znamením doby, ani když proudily po ulicích lublaňských dosud nevídané davy lidu slovinského, manifestujícího ve prospěch rozšíření volebního práva; nerozuměli blížení se nové doby, ani když konána všude po slovinském venkově mohutná a imponující veřejná shromáždění. Vůdcové nevěřili, že je vůbec možno provésti požadavek rozšíření volebního práva do sněmu říšského a do jiných korporací zákonodárných a autonomních.

Jelikož nevěřili v odůvodněnost požadavku vol. reformy, nevěděli, jaké stanovisko k němu zaujmouti. Uvědomili si, že v lidu již dávno ztratili půdu, poněvadž jim všecko z rukou vyrvaly strany klerikální a sociálně-demokratická. Chápali, že nadchází jim doba, kdy přestanou existovati jako politická strana, poněvadž nebudou míti žádné representace na říšské radě — a to, co jim zbude na sněmu zemském a v lublaňské obecní radě, nestačí pro takovou existenci. Rozhodli se tedy potírati volební reformu v praxi, kdežto v akademických resolucích vyjadřovali se pro p r i n c i p všeobecného a rovného práva volebního.

Rozumí se, že strany sociálně-demokratická a klerikální pracovaly všemi silami o provedení volební reformy, neboť obě získají tím jen politické úspěchy. Neklamou-li příznaky, spojí se o volbách tyto strany(!), aby porazily stranu liberální i v jediném pro ni zachovaném volebním okrese — v Lublani. Podmínka: najdou-li vhodného kandidáta.

Liberálové proto chytili se posledního pokusu, aby aspoň čestně propadli. Chtěli se zorganisovati, dáti své straně nový základ a tím přilákati čilé, mladé pracovníky do svého středu.

K tomu účelu svolali na jaře sjezd důvěrníků. Na ten sjezd pozvali i mnoho »mladých« — arciť jenom ty, od nichž očekávali ještě, že nestojí příkře a odmítavě proti nim. Někteří z »mladých« byli dokonce voleni do výkonného výboru strany.

Sjezd ten (25. března) nevykonal nic jiného, než že novému vý-

konnému výboru uložil vypracovati program, o kterém se má debatovati na podzimním sjezdu důvěrníků. Leč i tento druhý sjezd minul se úspěchu. Program byl prohlášen — zakládá se na nacionalismu, demokratismu a svobodomyslnosti, chová v sobě však odpory a činí dojem, že není programem národního celku, nýbrž jen strany liberální, tedy zlomku národa. Hlubšího podkladu nemá.

Velmi příznačný pro choulostivé postavení strany národně-pokrokové byl i fakt, že sjezdu zúčastnili se většinou důvěrníci pokročilejšího věku. »Mladých« skoro nebylo. Není tomu dávno, co zvolal jistý předák liberální: »Co je pod 40 let, není již v naší straně!...«

»Mladí« nešli na sjezd, nevstoupili v kooperaci s liberální stranou, nechtějíce se vzdáti samostatného, nezávislého vývoje. Vytýkalo se jim opětovně — i z klerikálního tábora, zejména však na posledním sjezdě liberálním — že nemají svého programu.

Pravda — ale výtka není oprávněna! Obzvláště, přichází-li se strany, která přes své stáří neměla dosud sama programu. »Mladí« v dané situaci politického programu nepotřebují, neboť nejsou politická formace a organisace. Bylo by škoda, kdyby v nynější situaci vrhali se do politické agitace — snad ve prospěch nějaké své strany. Okamžitě a především »mladým« běží — poněvadž běžeti musí — o základy kulturní jejich práce. Ty základy si ujasnili, na těch se ujednotili, tak že v kulturních otázkách mohou společně postupovati. A věru, v našich poměrech tento fakt mnoho platí!

Je to pestrá společnost — naši »mladí«! Počítají se k nim někteří socialisti, realisti, národní demokrati, národní radikálové ... a možná, že za nedlouho přibude nový odstín — agrárníci. Zajímavo jest, jak pracují publicisticky: socialisté a realisté vydávají společně revui Naši Zapiski; národní demokraté a realisté spolupracují při Našem Listu, vycházejícím dvakrát za týden; národní radikálové, na něž má přes vše zapírání nejznačnější vliv působení Masarykovo, vydávají studentský měsíčník Omladina. Kterému z těch směrů patří budoucnost, bylo by pošetilo dnes rozhodovati.

Úpadek liberální strany illustrují některé případy. Při letošních volbách do obchodní a živnostenské komory v Lublani klerikálové prosadili více svých kandidátů ze třídy živnostníků. V Ribnici konaly se volby poslance do sněmu zemského v Krajině, liberální strana ani nepostavila kandidáta; samostatný agrárnický kandidát si zakazoval podporu liberálního denníku, aby ho nezkompromitovala ... a nepatrnou většinou zvítězil klerikál. Úřednictvo vypovídá politické služby liberální straně a organisuje se samostatně a třídně. Učitelstvo v Krajině přechází k sociální demokracii aneb do tábora klerikálního. Vznikne-li někde nový zjev nějaký, politický nebo společenský — jako v poslední době »národní strana« ve Štýrsku s orgánem Narodni list — vystříhá se pečlivě každého podezření z jakýchkoli styků se stranou liberální v Krajině ... Situace velice smutná -- bez sympathií, bez vlivu, bez dorostu vymírá strana tato vinou svou.

Dermota.

Z Chorvatska

V Záhřebě, 21. listopadu 1906.

(Obrat v celém veřejném životě. — Organisace stran. — Stávka v Belišći. — Učitelská otázka. — Agrární strana. — Maďaronské relikvie. — Naši delegáti v Pešti. — Klerikální organisace. — Universitní věci. — Noví lidé. — Nový sněm. — Úplná porážka Starčevićovy strany. — Smutné zprávy z Bosny. — Biskupská kletba.)

Lze klidně říci, že celkově se poměry v Chorvatsku za poslední 2 měsíce značně zlepšily. Blahodárný vliv nové vlády je všude patrný, třebas ještě uplyne mnoho času, než i v našem byrokratismu, pod Khuenem úplně demoralisovaném, zmizí starý duch a zavládnou nové, modernější a ústavnější názory. Vláda dosud ukázala, že opravdu chce ve všech směrech napraviti staré hříchy. Ovšem, celý ten proces regenerace nejde tak rychle, jak by to horkokrevná opposice chtěla. Ale je to pochopitelno a omluvitelno. Příliš hluboko a všestranně byla zakořeněna tyranie hr. Khuena, příliš otrávila náš celý kulturní, politický a sociální život, aby se mohlo za několik měsíců od základu vše změniti. Již dnes po několika měsících, vzpomínáme-li doby před posledními volbami, jest nám konstatovati ohromný pokrok. Ač zůstaly dosud všechny zákony z Khuenovy éry — poněvadž sněm nezasedal —, přece jeví se praxe úplně jinou. A v tom hřešili jsme vždy nejvíce. Nač nejlepší zákony, nač celá naše autonomie — když praxe byla hanebná? Nyní je docela jinak. Za posledních šest měsíců na př. byly celkem noviny zabaveny jen jednou, a to (jak jsem předešle psal) právě mluvčí orgán hlavní strany koalice, jež podporuje vládu!

Obrat tedy je na všech stranách patrný a klidného, nestranného pozorovatele může celkem uspokojiti jako slibný začátek. Je však zajímavo, že právě vůči Khuenovi vždy »loyální opposice« (dle vlastních slov), vždy strašně programní a »zásadní« — nyní najednou nejen že stojí v nejprudší opposici k nynější vládě, nýbrž dokonce je neúprosně přísná a nespokojená, že dosud není celá minulost upravena podle jejího receptu. Tato Khuenova loyální opposice — a ovšem že to může byti jen Starčevićova strana práva, vedená Drem. Frankem a bývalým unionistou Kršnjavým — kde může vyhledává chyby a omyly nové vlády, překáží jí a nespravedlivě vykládá její činy. Denuncovala ji před jmenováním, nyní chce znemožniti klidnou práci — ale hr. Khuenovi přiznávala »čisté ruce«... Horkokrevní nemohou pochopiti, proč na př. vláda nesesazuje šmahem všechny Khuenovy kreatury, nýbrž ještě je jmenuje na vyšší místa. Horkokrevní nechápou, že v ústavním státě není prostě možno celý úřední aparát změniti za několik měsíců, poněvadž není způsobilé náhrady — jak poučuje příklad Srbska — a že takové jmenování v mnoha případech znamená: povyším tě, abys byl — neškodným. Právě tak tomu jest s množstvím přesazených politických úředníků. Je to tvrdý ořech v takové situaci jako u nás, a vláda — to třeba uznati — ukázala aspoň dobrou vůli. Dosud na př. byli jmenováni dva velcí župani, slušní lidé; ostatní asi také v brzku budou vyměněni. Ještě zůstal ministr pro Chorvatsko v Pešti, jenž prokázal úplnou neschopnost v době obratu ve vlasti. Ten musí co nejdříve na zasloužený odpočinek.

Kromě volnosti tisku máme nyní i úplnou volnost politické organisace. Khuenův ferman, jímž zrušeny všechny politické kluby, upadl v naprosté zapomenutí. Dnes všechny strany klidně svolávají tábory. ustavující schůze polit. klubů, pořádají přednášky; řeči jsou dovoleny bez nejmenší censury — a potěšitelný zjev: národ, lid objevuje se schopným svobodného politického života, právě z toho nejvíc zapomenutého a utiskovaného lidu šlehá nyní nejsilnější vědomí života ústavního. Tato politická zralost přemáhá někdy nejzuřivější osobní a stranickou zášť a nutí strany, aby nechaly planých slov a hleděly si všeobecných, všem prospěšných cílů. Tak se stalo, že Frankova strana práv, Starčevićovci, byla nucena slíbiti kooperaci ve sněmu s vládní koalicí ve všech základních otázkách; a třeba na okamžik chtěla jíti za hlasem stranické zášti, přece konečně byla nucena obrátiti v klidnější proud na prospěch všech, jak ukázaly poslední dnové. Ale o tom později.

Politické strany tedy všude zakládají své kluby a vedou si v tom čile. Je divno, že sociálně demokratická strana ukazuje tak málo agilnosti. A přece nyní je čas, by se z ní stala slušná, energická opposice, kontrola vlády a vládní opposice.

Že opposice taková je nutná, dokázala stávka v Belišći, kde jest velký průmyslový (dřevařský) podnik bratří Guttmannů. Při této stávce vláda neukázala svou energii, pokrokovost a demokratické smýšlení v té míře, jak bylo třeba. V té stávce nebyla na výši situace. Dovolila, že její úředník, okresní hejtman, nanejvýš libovolně choval se k dělníkům a docela četnickým způsobem rozehnal klidně stávkující. Jako neutrální orgán bydlel v domě — zaměstnavatelů, intrikoval mezi dělníky a celým vystupováním objevil se pouhým zastancem »práv« pánů baronů Guttmannů. Pokrokáři spolu se soc. demokraty intervenovali — p. okresní hejtman svým chováním chtěl je přímo sesměšniti před dělníky. A zůstal dále na svém místě! Že i potom, zejména při zahájení sněmu, přece soc. demokracie vystoupila rozhodně ve prospěch klidné práce vlády a její strany — svědčí jen o její klidné a cílů vědomé organisaci.

Vliv nových poměrů jest patrný i v organisování různých stavů. Je to zejména učitelstvo, které již za Khuena pracovalo poměrně nejvíce a nyní všeobecně se organisuje, pracuje kulturně i politicky a hledí si vymoci zlepšení svého postavení. Vláda slíbila od 1. ledna zvýšení učit. platů. Jde nyní jen o úhradu. Bude nutno vypsati nové přirážky, dost nepopulární věc v našich poměrech. Proto se také vyskytnul návrh, aby se učitelkám plat nezvyšoval neb aby se zvýšil jen menší měrou. Jes však naděje, že zpátečnický tento návrh padne.

Všestranný politický život vzbudil v jistých kruzích také snahu po založení agrární strany. Původně zakladatelé měli na mysli jen ryze hospodářský svaz, později však změnili své úmysly, vyloučili velkostatkáře, vyslovené maďarony a Němce, a chtěli získati i politické činitele a malé živnostnictvo. Zdá se však, že tento záměr několika ctižádostivých hospodářů usnul. Je tu strana pokroková, jež má vypracovaný hospodářský program, zastupuje zájmy malého člověka proti velkostatkářským vykořisťovatelům — ta jest asi nejschopnější k vůdčí úloze v řešení našich agrárních otázek.

Že ani decimovaní Maďaroni nemohou zůstati pozadu a ukazují aspoň trochu »života«, jest v nynějším našem politickém ruchu přirozeno. Padlí velikáni a zbytky sněmovní pravice měli schůzi a usnesli se, že založí »volné sdružení«, jež bude v hlavních otázkách podporovati vládu. Čtyři maďaroni, nově zvolení, založili vlastní skupinu, jež ve svém prohlášení chce ještě bližší spojení s vládní koalicí.

Naše delegace na společném sněmu v Pešti poprvé po dlouhé době nejen že účastnila se debat (chorvatskými řečmi), ale dokonce pracovala i ve výborech a navrhovala různé opravy. Ač často dala si ujíti vhodný okamžik a tím neprojevovala vyšší schopnost politickou — přece aspoň něco dělala na rozdíl od posavadního hluchého, slepého, poslušného maďaronského stáda. A i to znamená něco. Ač krajní maďarští oppositionici byli nervosní, přece konečně bylo jim se smířiti s faktem, že Chorvaté mají právo mluviti svou mateřštinou. Chorvatům ostatně mnoho to neprospělo a byli nuceni přece vyslati do řečnického boje bývalého maďarona, nyní ze Šavla Pavla, biskupa Drohobeckého, jenž jediný umí maďarsky.

Konečně se přihlásili ve volnějším ruchu i klerikálové. Založili svou »křesťansko-sociální stranu práv", celkem neškodnou. Bude míti za sebou jen část dělnictva a maloživnostníků. Na universitě založen také katolický studentský spolek, ale jinak náleží valná většina posluchačů straně pokrokové. Dokázaly to volby do podpůrného spolku, kde zvítězili nad všemi ostatními stranami. Nedávno vydali pro studentstvo orientační politickou brožuru a chystají v nejbližší době i pokrokový studentský list. Jinak naše studentstvo pracuje málo — a ochotně dělá štafáž různým osobám a stranám. Pro své stavovské a kulturně-vzdělávací potřeby jeví málo zájmu.

Po dlouhém otálení, jež působilo již pochopitelný nepokoj, konečně byl svolán chorvatský sněm k delší práci. První sněmování za nové éry — evropským způsobem! Zájem byl ohromný, tím více, poněvadž bylo zjevno, že »radikální opposice« (Starčevičovci) všemožně se postará, by nové vládě způsobila co nejvíce nesnází. Za podnět vzala si výrok sněm. předsedy o jejím intrikánství. Očekávala, že ulice a galerie bude s ní, ale sklamala se. V rozhodném okamžiku soc. demokracie důstojně a klidně manifestovala pro nerušené zasedání sněmu a vymáhání volební reformy; koaliční vláda slíbila všeobecné, rovné právo hlasovací; předseda nic neodvolal, dal jen velmi rozumné a energické prohlášení — jímž se opposice spokojila, doznávajíc tím svoji porážku. Chtěla poštvati massy tvrzením, že vláda to nemyslí s volební předlohou vážně, ale hned na to předložil člen vládní koalice, předseda pokrokové strany Dr. Lorković, návrh na zavedení všeobecného rovného práva hlasovacího — a návrh byl jednohlasně přijat. Starčevičovci chtěli vyhodit poslední trumf, hlučně žádajíce, že chtějí volební opravu hned, bez průpravných studií — předložili dokonce svůj návrh, ale i s ním pohořeli. Objevil se úplně nedostatečným, mnoho obcí úplně pomíjí, zavádí volební geometrii jen ve prospěch strany, nechává Němcům 3 jisté okresy, vůbec je pracován podle zastaralé volební předlohy z před 25 let! Po této blamáži přišla nejhorší porážka: přednosta justičního oddělení před-

ložil návrh na zavedení poroty pro věci tiskové a odůvodnil jej tak hluboce promyšlenou, moderní a pokrokovou řečí, že vyvolal v celém sněmu nadšení, ba že i mluvčí Starčevićovců byl nucen vysloviti uznání — členu nenáviděné koaliční vlády. Tím činem zjevně dokázala vláda, že hodlá pevně provésti svůj pokrokový program, a odzbrojila všechny demagogické odpůrce. Po tomto prvním rozhodném kroku následovaly neméně rozhodné a přímé odpovědi šefa kultu a vyučování na interpelace o různých reformách i odstranění protekčního systému. Takové řeči ještě náš sněm z vládných stolic neuslyšel. Předloha o opětném zavedení poroty, zrušené za Khuena, byla pak jednomyslně přijata.

V Chorvatsku tedy aspoň po dlouhé době snad nadcházejí lepší časy. Bohužel však docházejí smutné zprávy z Bosny. V chorvatském sněmu jdou v nejlepší svornosti Srbové s Chorvaty, pracují vzájemně v koalici k ozdravění našich poměrů — v Bosně však zuří bratrský boj neoslabeně dál. Založením Stadlerova radikálního a klerikálního »Hrvatského Dnevniku« a vstoupením některých šovinistických živlů do »Srbské Riječi« rozdmychal se starý spor i došlo k nemilým demonstracím a rvačkám. Po rvačkách — ač dříve informována — hraje nyní bosenská vláda přísného a nestranného — »třetího«: právě vypověděla ze Sarajeva hlavní spoluredaktory obou denníků. Tak nad bratry rozhoduje »třetí«, jenž má plnou příčinu ke smíchu ...

Fanatický Stadler nalezl důstojného bratra v mostarském biskupu Buconjići: ten vydal pastýřský list a dal ve všech kostelích svého biskupství vyhlásiti nejhorší středověkou kletbu nad jistým Chorvatem pro — souboj s pravoslavným.

Zde čeká spojené Srby a Chorvaty nejtěžší práce, obtěžkací zkouška jejich životní síly a upřímného vzájemného snažení. *V. Jelovšek.*

Z Lužice.

Žitava, 20. listopadu.

(Maćica Serbska. Serbski dom. Sahrodka a Raj. — Hłowna zhromadźizna towařstwa ss. Cyrilla a Methodija, Katholski Posoł. — Kulow. — Towařstwo Pomocy. — Skhadźowanka a snahy naší mládeže. — Směs. — Naše tužby.)

Po delší době krátce zresumuji hlavní události srbsko-lužické dohasínajícího roku. O mnohém arci bylo již psáno ve zprávách tohoto sborníku, ale chci podati přehled.

Je v tom kus pěkné symboliky, že právě po velikonocích, v době, kdy v přírodě to raší a pučí, Maćica Serbska, předůležitá naše národní jednota, přehlíží řady věrných svých členů a podává účet z vykonané práce. Co se týče přehlídky členstva, letošní »hłowna zhromadźizna« značné a bolestné vykazovala mezery: scházelť dr. Muka, redaktor matičního Časopisu, jenž — ačkoli napořád professoruje ve vyhnanství freibergském, přece po nezapomenutelném Hórnikovi zůstává duševním vůdcem veškeré pracující Lužice. Bystrá hlava a plodných počinů plná snaha tohoto výtečníka, jenž jindy dodával rázu jednání Matice, velmi citelně tentokrát byla postrádána. Dopis sebe ohnivější, zaslaný do schůze z luzných krajů jadranské riviery, kde Muka se léčil, nikterak nedovedl nahraditi pisatele sama. Scházela výrazná tvář P. Šewčika, tajemníka spolkového, rovněž hledajícího zdraví na slunném jihu: i podepsaný zá-

stupce jeho letos »na Maćicu« v dáli jen si vzpomínal . . . »Zapisoval« tedy farář Žur. — Jinak program schůze za vedení předsedy, hodźijského faráře Křižana, projednán bod po bodu jako jiná léta: podávány zprávy činovníků matičních i předsedů jednotlivých jejích odborů.

V zasedáních předsednických a výborových jednalo se mimo jiné o pozdravení panovníka před »Srbským domem« a o dosažení hostinské koncese pro tento dům. Král Bedřich August, konaje loni po nastolení cestu po své zemi, navštívil též Budyšín, stolici markrabství lužického, jehož menší část zůstala v držení saském. Slov. Přehled referoval již o srbském uvítání krále i o následující potom národní slavnosti, rovněž o zuření Němců nad modro-červeno-bílou dekorací národního domu. Dozajista: splňuje se slovo patriarchy našeho Jana Smoleŕa, že nikdy Němci nelze důvěřovati. Byl a bude naším protivníkem, třeba sebe více prohlašoval, že Němci kromě Boha nikoho na světě se nebojí; vždyť se bojí i nás, naší nepatrné hrstky slabých namnoze dušiček, jimž bývá tak za těžko jen se ozvat, natož abychom komu ukřivdili. Dobře Smoleŕ rozpoznával: už pro zlé svědomí jejich jim to nedá, a nebudou míti pokoje, pokud nebudeme úplně zašlápnuti. Všeslovanské choutky, jež prý pěstujeme, pouze předstírají, a všelikou politikou, již snahám našim podkládají, jenom zakrývají své špatné svědomí a úmysl svůj, zničit nás nadobro. Jenom s tohoto hlediska také lze posouditi urputné nepřátelství budyšínské městské rady proti našemu domu.

Chtěli jsme »Serbski dom«, dychtili jsme po želaném středisku, kde bychom si mohli říci: Zde jsme doma. Toužili jsme ne tak po representaci, nýbrž pouze, abychom se dodělali útulku pro skromné své snahy. Šlo to svízelně, překážky jen se hrnuly. Sami jsme nabyli zkušeností a lecčemu — bohužel pozdě — se naučili. Tak na př. pozdě se shledalo, že vystavěli jsme dům, avšak na sál jsme nepamatovali. Pravda, ozývaly se hlasy, že bez prostorného sálu nelze si dům mysliti — avšak neprorazily proti názoru starých pánů, kteří se obávali znehodnocení důstojného národního domu. A tak vybudován palác, avšak pro národ v něm zbyla na sál prostora, jež by spíše zasluhovala názvu předsíně sálu. A tak dále. Staly se chyby.

Nejhorší kalamitou pro dům jest odpírání hostinské koncese, proti níž si městská rada postavila hlavu. Co to stálo námahy a pokořujících až pochůzek, než vůbec plány domu byly schváleny! Opětně byly předkládány a pořád opravovány, až na konec přece nebylo námitek — ani proti místnostem restauračním. A teď, když restaurant je hotov — odpírá se nám koncese. V sousedství je prý plno podobných podniků — divná věc, že o tom páni dříve nevěděli, když povolovali stavbu a tím i restauraci! Věru nečekali jsme zvláštní přízně od otců města, ani dost málo jsme se nepohoršili, že město, závislé na naší krvi a na našem potu, město, povolující peníze na schulvereinské podniky v Čechách a ve Štýrsku, nepřispělo na náš dům, jenž je okrasou Budyšína, zlámanou grešlí — takové roztomilosti však přece jsme se nenadáli. (Dokončení.)

Rozhledy a zprávy.

Slované severozápadní: Odsouzení slovenského posl. Jurigy. — Proces ružomberský. Pronásledování vlasteneckých kněží. Památka K. Kuzmányho. — Náměstnictví v král. Polském? Porada o zavedení zemstev. Polština v železnictví. Kolo a Gučkov. Sienkiewicz o volbách. Otázka universitní. Vyšší kursy. Macierz Szkolna. Poláci na Litvě. Kostel v Opolu. Stávka polských dětí. Die Polenfrage. — Slované východní: Soudy a popravy. Odsouzení ústř. rady dělnické. Represse. Pronásledování kadětů. Přípravy vlády k volbám do dumy. Půjčka. Připravované reformy. Studentstvo. Vojsko. Banditství. Nepokoje. Úroda. — Rusíni a voleb. reforma. Processy. Stíhání »Siči«. Otázka maloruské university v Rusku. Sjezd duchovenstva na Podolí. Škola maloruská. Persekuce tisku. Nové listy. — Jihoslované: Boj o slovinské školy. Slovin. odbor Volné Myšlenky. — Shoda srbochorvatská v Americe. Proces černohorských studentů. Skupština.

Slované severozápadní.

Na Slovensku zůstává stále při starém. Soudy, odsouzení a pronásledování jest nám i dnes zaznamenati. Dne 16. listopadu stál v Prešpurku před soudem skvělý řečník, poslanec *Ferd. Juriga.* Dostal barbarský trest: 2 roky vězení a 1200 K pokuty za to, že nazval v Ludových Novinách moderními Faraony a Herodesy ty, kdož vraždí slovenské děti ne sice tělesně, ale duševně v maďarských školách Vrátíme se ještě k neslýchanému tomu procesu i k sympathické postavě far. Jurigy. Dne 26. listopadu počal v Ružomberku velký politický proces proti 16 slovenským »buřičům«, far. Hlinkovi, dru Šrobárovi a j. Přineseme o něm obšírnou zprávu.

Také *»Slovenský Týždenník«* odsouzen byl na žádost notáře Sokola k pokutě 500 K pro zprávy o volbě v L. Sv. Mikuláši.

Farář Moyš byl z Lúček přesazen. Kaplan *Tománek*, o němž minule jsme psali, že jej biskup Párvy přesadil ze Spiše do Oravy, byl suspendován a nesmí se ze své obce vzdáliti, to jest nesmí si jít stěžovati nunciovi do Vídně. A také prešpurský kaplan poslanec *Jehlička* přesazen do kterési čistě maďarské osady.

Ev. farář *Pavel Čobrda* v Smrečanech, který pro několik slov o známém Berzeviczyho návrhu školském odseděl si již tříměsíční vězení, byl nyní církevním soudem odsouzen po druhé — a zbaven svého úřadu!

Ale i některé zprávy potěšitelné můžeme podati. V Prešpurku dne 4. listopadu konalo se veliké slovenské shromáždění lidu — *sbratření sociálních demokratů slovenských se slovenskými lidovci.* — J. Votruba v Pešti chystá se vydávati zábavnopoučnou knihovnu po způsobu naší »Matice lidu« a »Libuše«. Ročně 4 knihy za 2 K 40 h, (Budapest VIII. Rákóczy tér 3.) — V Ružomberku stavějí velkou papírnu bratří Makovičtí. *S. K.*

Významné literární jubileum měli Slováci 16. listopadu — stoletou památku narození vynikajícího buditele svého, *Karla Kuzmányho* (narozen v Brezně v stol. zvolenské). Byl to jeden z velkých vlasteneckých vzorů, muž ryzí a neoblomný, který vytrval v obraně práv slovenských za všech, i nejtěžších okolností, jehož lásku k slovenskému jazyku a lidu nedovedlo oslabiti ani to, co mnohé zviklává a ničí — vysoké postavení úřední. Jakým byl za svého farářování (1830—49 v Baň. Bystrici), takovým byl i jako professor

Karel Kuzmány.

bohosloví na evang. bohoslovecké fakultě ve Vídni (1849—1859 a opět 1861 až 1863), takovým setrval i jako superintendent evang. augšp. vyznání (od r. 1860). A takovým jeví se i ve svých básních, které jsou v úplné shodě s jeho životem. Z nich jej poznáváme, nadšeného, ohnivého borce za svobodu slovenštiny a slovenského lidu, za pravdu a spravedlnost, vládnoucího slovem mocným a živým, strhujícím duše a srdce jako vodopád. Síly mu dodávala jeho neoblomná víra v konečné vítězství pravdy: »Neškodí ctnosti utrpenia; žrú hadi sami seba zlie; blízko je vernosti spasenia, lež, podlosť večnou smrťou ztlie«. A kdož by neznal mohutné jeho písně:

Kto za pravdu horí v svätej obeti,
kto za ľudstva práva život posvätí,
kto nad krivdou biedných slzu vyroní,
tomu moja pieseň slávou zazvoní!

Básně jeho rozptýleny jsou po časopisech, zejména v »Sokole« 1860 až 1866. Sám vydával v l. 1836—1838 v Bystrici český vzdělavatelný list »Hronka, podtatranská zábavnice«, vydal »Biblí nově upravenou a opravenou s novým pravopisem« (Kysek, 1851), vědecké theologické spisy (něm.) o církevním ev. právě a o právě manželském atd. Působil i v Matici Slovenské, jejímž místopředsedou zvolen r. 1863 po svém druhém návratu z Vídně, když se usadil v Turč. Svatém Martině. Zde také zemřel 11. srpna 1866. — Tehdy měli slovenští katolíci biskupa Moysesa a evangelíci Kuzmányho — a dnes? . . . *A. Č.*

*

O ruském **Polsku** proskočily v posledních dnech října pověsti, že má být v něm zřízeno *náměstnictví* s poradní komisí, složenou z Poláků, že má být zrušen stav válečný a obnoven pravidelný pořádek. Pověsti potvrzovaly tak vážné rus. denníky, jako Strana a Birževyja Vědomosti. Tento list o věci psal: »Vskutku, není-liž nejvýš na čase užiti v Polsku téhož prostředku jako ve Finsku, obnoviti starý pořádek, porušený v té zemi ukazem ze 17. ún. 1832 a potom soustavně porušovaný po celých 75 let? Není-liž na čase vrátiti zemi její autonomní zřízení, jemuž se těšila na základě aktu z r. 1815? Vrátiti mu konstituci, která de jure nikdy nebyla zrušena?« Ale objevilo se, že se vládě cosi podobného ani nezazdálo. Ani značně střízlivější zpráva Strany se nepotvrdila, že totiž má být vyslán do Polska náměstník, že však není dosud rozhodnuto, má-li vésti politiku usmiřující či — russifikační . . . Zdá se, že celá pověst povstala z chystaného svolání komise o zavedení instituce *zemstev* v král. Polském. Komise ta opravdu se teď radí o návrhu, vypracovaném polským komitétem*) — ale jest patrno, že vláda nepovolí ani stínu nějaké polské samosprávy. Poláci žádali tři stupně zemské samosprávy: obec, okruh (složený z několika okresů), země. Kamenem úrazu byl tento nejvyšší stupeň (jakýsi zemský výbor), proti němuž se ministři rozhodně postavili. Mnoho řeči vyvolala také otázka jednacího jazyka; podle návrhu vládního bylo by dovoleno užívání polštiny ve vnitřním úřadování, ale s úřady vládními a ruskými institucemi nutno jednati rusky. Tento návrh vládní — totiž návrh Skalonův — jest vůbec povedený. Birž. Vědomosti vytýkají mu, že naprosto nedbá dřívějšího zřízení polského a že tedy jest pro místní potřeby král. Polského nezpůsobilý. Ruský list doufá, že vše to napraví polský sněm, neboť časy byrokratických fabrikátů rozličných státních a provincionálních zřízení musí už pominouti. Zdá se, že otázka polských zemstev protáhne se až do nové dumy.

O »dobré vůli« vlády vůči Polákům toto jednání křiklavě svědčí. Svědčí o něm také vyslání přednosty železniční správy Dumitraška do Varšavy, aby s jen. gub. Skalonem učinil návrh zákona o přípustnosti nebo nepřípustnosti *polštiny v železnictví* král. Polského. Má tak býti odstraněn ten drobet polštiny, zavedený v červenci 1905 hlavně na dráze varšavsko-vídeňské a v říjnu na to schválený (tlakem okolností) zvl. komisí ministerskou.

*) Polský komitét tvoří: členové státní rady Dobiecki, Gawroński a Ostrowski, býv. poslanci Chełchowski a Stecki, kromě nich Jeziorański, Czajkowski, Wydżga, Werner, Zienkowski a Suligowski.

Blíží se *volby do dumy*, k nimž všechny strany (až na polskou stranu socialistickou) se chystají, hlavně ovšem vítězná při prvních volbách strana národně-demokratická. Straně této mohly uškoditi pověsti o jejím jednání s Gučkovem. Petrohradská telegr. agent. rozeslala zprávu hlásající, že Polské Kolo slíbilo podporovati Gučkova a odříci se požadavku autonomie. Bylo to vyvráceno. Pověst vznikla z toho, že polští členové státní rady (gosud. sovět) súčastnili se porad skupiny centra této instituce. Samy orgány národně-demokratické jim to vytýkají za chybu, poněvadž skupina centra státní rady jest ve skutečnosti odvětvím strany »okťabristů«. — V předvolební ruch zasáhl velkým otevřeným listem v Dzienniku Poznańském *Henryk Sienkiewicz*. Varšavské »Słowo«, tedy list konservativní, vytýká slavnému spisovateli, že vylučuje z národa strany pokrokové (pokrokovou demokracii, polskou stranu pokrokovou a ovšem strany socialistické), že nestojí nad stranami, nýbrž straní ve skutečnosti nár. demokratům. Vytýká mu, že hájí polský nacionalismus tím, že se pokouší odlišiti jej od hakatismu i nacionalismu jiných národů a stotožniti jej s vlastenectvím. Słowo odmítá »zamalgamování pojmu lásky k vlasti s nacionalismem«, který jest zrůdným znetvořením té lásky, a praví: »Politika, založená na egoismě národním a vštěpování nenávisti k jiným národům, musí zůstati odpornou duši polské. Krev polská netekla ve jménu nacionalismu, pro něj nehynulo tisíce Poláků na šibenicích, v žalářních děrách a v tajgách sibiřských. Ne v nenávisti, nýbrž v lásce, ne v samolibosti a pýše, nýbrž v horoucím lnutí k rodné zemi a v zamilování všelidských hesel tkví pramen oné velké, nesmrtelné síly, která dala nejnešťastnějšímu národu přetrvati sto let pronásledování a útisku.«

Přízeň vlády okazuje rozhodnutí její o *universitě varšavské*: státní universita musí zůstati ruskou — Polákům jest volno založiti si soukromou vysokou školu, ovšem bez práv (Dzw. Pol. 9. list.). O tom rozhodnutí výborný článek napsaly »Russkija Vědomosti« (Moskva). »Buď slouží universita vědě a osvětě, anebo stává se nástrojem politiky. Jako nástroj politiky, politiky russifikační — varšavská ruská universita minula se cíle (jako všecky ostatní prostředky russifikační). Nutno tedy dáti jí jiné, jedině správné určení: aby sloužila rozšiřování osvěty v zemi, a za tím účelem varšavská universita, zůstávajíc ústavem státním, musí býti polskou.« — Poláci nečekali na vysokomyslnou radu vlády, aby si universitu zřídili sami. Zřídilo ji, jak jsme již oznámili, »Towarzystwo kursów naukowych«. Vědecké *kursy* — polská soukromá universita — mají zatím 2 odbory: fys.-mathem. a humanistický (jazykoznalství a historie). Pozoruhodno je, že z 1629 posluchačů jest 1105 žen. Spolek pomýšlí na vystavění vlastní budovy a na založení knihovny a čítárny.

Úctyhodnou činnost rozvíjí *Macierz Szkolna*. Zřídila zcela pravidelnou lidovou universitu s přednáškami večerními a nedělními, do nichž zapsáno jest na zimní běh 1495 osob. Přednáší se řeč a literatura polská, mathematika a geometrie, dějiny polské a všeobecné, kreslení, nauky sociální, fysika a chemie, mechanika a elektrotechnika, anatomie, fysiologie a hygiena, obchodní účetnictví. Vládě počíná být činnost Matice trnem v oku, i snaží se jí překážeti. Matice žádala v srpnu o potvrzení asi půlsedma sta počátečných škol — ale do polovice listopadu povoleno jich jen přes devadesát. Ani potom však nedovoleno je otevříti — až prý vláda potvrdí ustanovené učitelstvo. Nestačí, mají-li učitelé a učitelky předepsanou kvalifikaci — nesmějí vyučovati dříve, dokud jich vládní inspektor nepotvrdí. Dále: ačkoli byla Matici vládou povolena činnost v celém král. Polském, kurátor varšavského okruhu o své újmě ji omezuje. Nepovoluje škol matičních na vsích, kde jsou již školy státní (ruské) — a pro gub. siedleckou a lubelskou žádá pro školy matiční i potvrzení od policie! Matice stěžuje si přímo v Petrohradu — uvidíme, jakou »milostí« ji tam obmyslí.

Na *Litvě* se Poláci rušně hlásí k životu.*) Mají už tři listy, »Kurjer

*) Vláda na Litvě uznává polské obyvatelstvo jen v oněch částech gub. grodenské, které hraničí s královstvím Polským (t. j. v okr. bělostockém, sokolském, bělském a snad i v brzeském). Zatím sama vládní statistika našla Poláků v gub. vilenské 130.054 a v kovenské 1?9.618.

Litewski«, »Dziennik Litewski« a konservativní »Gazetu Mińskou«, orgán šlechty mińské, mají opět od 17. října stálé divadlo ve Vilně, chystají se otevříti v témž městě museum (vzniklé ze sbírek hr. W. Tyszkiewicze, hr. A. Platera, L. Zasztowta, W. Szukiewicze, L. Uziębły a j.), zakládají »Towarzystwo Przyjaciół Nauk« (na návrh Alf. Parczewského), podali žádost o povolení »Oświaty«, lidového spolku osvětného, založili si sokolskou jednotu, atd. Ve směru vyučování mládeže také nastala úleva tím, že (v srpnu) zrušeny předpisy z r. 1892 o trestech za tajné vyučování. Předpisy ty beztoho již pozbyly významu, když před tím již připuštěno případné zavedení polského jazyka vyučovacího do škol při náboženství a polštině. Ovšem objevilo se, že milost vlády není tak ohromná, aspoň ji nebude stát kopějky; žactvo může se učit polštině, ale — na vlastní útraty, zní nejnovější velkomyslné rozhodnutí. (Dzw. Pol. 11. list.)

V *Opolu* v okr. włodawském po prohlášení tolerance náboženské přihlásili se katolíci o svůj bývalý *kostel*, jejž vláda r. 1885 zamkla, »aby utvrdila bývalé unity ve víře pravoslavné.« Kostel stál pustý a nikdo se o něj nestaral, až nyní, když o něj katolíci požádali, najednou se ho ujali pravoslavní popi. Z toho spor, jejž prozatím ukončilo vojsko ve prospěch pravoslavných. Vyřízení žádosti katolíků dosud z Petrohradu nedošlo.

Odpor *polských dětí v Poznańsku* proti německému vyučování náboženství vzrostl v imposantní školskou stávku. (Bylo vydáno i provolání ke stávce; ovšem bylo skonfiskováno a policie pátrá i po jednotlivých výtiscích). Děti neodpovídají a nemodlí se německy — vláda proti nim a rodičům zuří. Brutální bití, věznění ve škole a podobné útrapy jsou nyní údělem polských dětí na školách »kulturního« pruského státu. Listy polské, jež obhajovaly polské děti i rodiče, mají z toho tiskové procesy. V polovici října arcibiskup Stablewski*) ujal se v pastýřském listu polských dětí — získalo mu to rázem nové sympathie, o něž se v posledních letech u Poláků v značné míře připravil. Dovolával se koncilu tridentského, který vyslovil, že učení víry sluší učiti v jazyce lidu. To rozzuřilo hakatisty až k šílenství; tisk hakatistický obviňoval Stablewského z velezrády a vyzýval vládu, aby s ním zatočila jako kdysi s Ledóchowským. Tím posíleni a neustávajícími brutálnostmi surových paedagogů přinuceni zaslali posl. Grabski a hr. Mielżyński min. vyučování telegrafický protest proti takovým nelidskostem. Ministr Studt neobyčejně příkře odmítl požadavek polských poslanců. To bylo koncem října. Tehdy i faráři poznaňští za svým arcipastýřem přispěchali na posilu štvaných rodičů a dětí. Tehdy také počala se stávka šířiti z Poznańska i do Horního Slezska. Poláci nyní se ptali, co učiní vratislavský arcibiskup Kopp? Ovšem, že v něm zvítězil Prušák — zakázal svým kněžím stavěti se na stranu polského vyučování náboženství. Pěkná podívaná: jeden arcibiskup praví, že třeba se držeti koncilu tridentského — druhý arcibiskup téže církve to zavrhuje. Zatím vláda namáhá se i u papežské stolice, aby pokárala Stablewského. Dostalo se jí prý od kard. Merry de Val odpovědi, aby nežádala vyjádření stolice papežské v té věci, neboť ta mohla by stanovisko arcibiskupa hnězdensko-poznańského jen potvrditi. Ale zjevně se papežská stolice spravedlivé věci polské neujala. Za to orgán německého kancléře »Nordd. Allg. Ztg.« snažil se přesvědčiti Evropu, že právo jest na straně vlády, poněvadž v min. nařízení z r. 1873 stojí, že i při náboženství může se »s povolením« vlády v středních a vyšších třídách užívati němčiny. Ejhle, Evropo, jak polský beránek pruskému vlku opovážlivě kalí vodu, stoje v proudu pod ním — není-li to přímo příkazem cti kulturního vlka, aby beránka spolknul? Pošetilý beránek ve své naivnosti obrátil se k vlčímu králi — kapitola hnězdensko-poznańská s arcib. Stablewským v čele poslala císaři Vilémovi prosbu o navrácení polského vyučování náboženství. Bláhová! Dostalo se jí odpovědi, jaké se mohla naditi od »krále hakatistů«. Podřízení jeho připadli konečně na ďábelský prostředek: odnímati děti rodičům a dávati je do nucených polepšoven. (Stalo se v Horním Slezsku. N. Ref. 264.) Jen jest otázka, bude-li v polepšovnách místa pro desettisíce polských dětí (ba jest prý již

*) Zemřel náhle 24. list. z rozčilení nad osudem pol. dětí.

na 100.000 stávkujících dětí). Poslanci polští ohlásili v té věci interpellaci.*) — A tíž Němci mají odvahu nazývati se ještě »nejlepšími přáteli Poláků« a vábiti je líbeznými melodiemi ke spojenství s Němci, kteří jim prý dopomohou k obnovení polského státu! Napsal ty věci tuze vážně a s nejnevinnější tváří p. Bressnitz von Sydacoff v brožurce »Die Polenfrage« (Lipsko)... *A. Č.*

Slované východní.

V nemnohých slovích zní přehled období od posledních rozhledů **ruských**: drcení revoluce, drcení kadětů, urputné přípravy, aby ve volbách do dumy vláda mohla se vykázati úspěchem, protože jinak utone Stolypin v prázdné pokladně státní. Bez dumy — není půjčky, duma musí býti — a to vládní! Bude-li? — Drcení odboje děje se polokrytě; vláda slibuje ve výročí říjnového manifestu vydati amnestii — aspoň částečnou, ale *soudy polní* i jiné pracují jako řeznické nože. Obzvláště ukrutně pracuje polní soud v Rize a v Mitavě. Ve Vilně ke konci října pro útoky na vojsko a policii odsouzeno na smrt 34 osob. V Kronštadtě odsouzeny k šibenici dvě dívky,**) u nichž nalezeny bomby; byly však zastřeleny, poněvadž se nenašel kat, jenž by jim vložil provaz na krk. Jinak bylo rozsudků smrti a poprav spousta. — Při tom Stolypin vydává nařízení, že před polní soudy mají býti stavěny pouze osoby dopadené přímo při skutku, menší provinění mají býti vyňata. O radě ministerské se praví, že je (v první třetině listopadu) pro zrušení polních soudů. Ale v týž čas několik důstojníků, kteří byli členy polního soudu v Petrohradě bylo pro mírné rozsudky propuštěno ze služby i byli nahrazeni jinými, kteří hned vynesli 15 rozsudků smrti. — Pracují i *soudy ostatní*: V Kronštadtě z 295 námořníků, obžalovaných pro vzpouru na křižníku Car Alexandr III., osvobozeno pouze 45, několik odsouzeno na 6 let nucené práce, ostatní všichni do trestných čet a do vězení. V Sevastopoli nový rozsudek nad vzbouřenci, z nichž 2 odsouzeni na 20 let nucené práce, ostatní do trestních čet. Námořník Makorov, obviněný z útoku na generála Něpljujeva, odsouzen do žaláře na 12 let. Před vladivostockým voj. soudem odsouzeno pro vzpouru 43 vojínů do žaláře, 44 do trestních čet, a to ještě hlavní vinníci prchli. V Jekatěrinodaru začal soud s 39 kozáky 2. pluku, jenž se loni v listopadu vzbouřil. Soudní budova je obklopena vojskem; obecné sympathie jsou na straně obžalovaných, dělníci demonstrativně zahájili stávku, přes 100 osob zatčeno. V Medvědi ze 191 vojínů bývalého preobraženského gardového pluku odsouzeno 9 na nucené práce od 4 do 8 let, 150 do trestních čet, 32 osvobozeni. V Petrohradě dokonán soud nad členy ústřední rady dělnické. Při tom obhájci demonstrativně vzdali se hájení, když zamítnut návrh jejich, aby předvolán byl ke svědectví policejní správce Lopuchin, jehož list ke Stolypinovi, uveřejněný v novinách, usvědčoval vládu, že byla strůjkyní pogromů. Předseda výboru dělnického (Chrustalev-Nosar) a 14 členů jeho odsouzeni na Sibiř a ke ztrátě práv občanských, 2 obdrželi vězení, ostatní osvobozeni. — Do vyšetřování vzata celá oděsská samospráva pro účast v loňské revoluci. — Dle »Oka« v ruských věznicích je zavřeno nyní 300.000 lidí. Do Sibiře od 17. října loňského roku do konce září letošního posláno 35.000 osob, gubernie archangelská — studená a drsná — tak je přeplněna vypovězenci, že vláda musila zastaviti další vypovídání do těchto krajin. Lze pochopiti, že za takových okolností mohl policejní departement s chloubou hlásiti Stolypinovi, že sociálně revoluční kroužky jsou již rozbity. *Kaděty*, zejména bývalé poslance, drtí vláda ne pěstí, ale snad kladivy: osud poslance Onipka je zpečetěn — půjde do vyhnanství; rozsudek první stolice potvrdil vrchní voj. soud v Petrohradě, zamítnut při tom rekurs stát. prokurátora proti mírnému prý

*) Nejnověji psal Sienkiewicz ve věci pol. dětí Vilému II. O tom příště.

**) Mladistvé kursistky, studentky z Bestuževských vyšších kursů, Nasťa Mamajeva a Haňa Venediktov, jak se podepsaly v dopisech na rozloučenou přátelům, dojemných svou upřímností a prostotou. »Jsem šťastna, že jsem dala život za svatou věc osvobození národa«, píše Mamajeva. A jen se obávala, aby ji po smrti neidealisovali. *Red.*

trestu. Vylučování kadětů z úřadu děje se dále. Z mitavského městského zastupitelstva vyloučen býv. poslanec Čakste; z moskevského Muromcev, Komissarev a Lebeděv, z petrohradského Petrunkevič. Muromcev ujíždí do ciziny před hrozícím zatčením. Poslanec Subbotin, dlouho nezvěstný, byl vlastně zatčen a sedí v samovazbě. Za to poslanec Medvěděv si pomohl z žaláře na svobodu. Hle, osud bývalých poslanců: 1 byl zavražděn, 1 zešílel, 2 byli zkatováni, 10 se jich skrývá, 5 vypovězeno, 31 jich je pod dohlídkou policejní, 24 v žaláři, 182 je vyšetřováno pro manifest vyborgský — celkem persekucí stiženo 257 členů prvního ruského parlamentu. Byli to špatní lidé i špatní Rusové? Nikoli, tak o nich myslí jen vláda, Gringmuth a naše »Národní Listy« a »Čech«. — Jak velice vše, co je vládní, nenávidí kaděty, o tom svědčí i tato episoda, jež se udála při výročním slavnostním banketu petrohradského lycea. Kamerjunker Saburov připil při něm i Muromcevu a Karějevu jako bývalým žákům tohoto ústavu, ale pochodil: byly mu strhány odznaky a sám vyhozen ze dveří. Vyprávělo se, že sám ministr Kokovcev měl v tomto patriotickém skutku podíl, avšak bylo to popřeno. —

K volbám do dumy se vláda strojí. Stolypin chystal i tuhou repressi tisku, ale ministerstvo na přitužení jeho nepřistoupilo. Duma bude; Stolypin prohlásil, že 4. března se sejde, volby budou ve 2. polovici prosince. Volební seznamy mají býti hotovy do 3. prosince, tak aspoň nařízeno městské radě v Moskvě. Na volby dostal ministr vnitra 10 millionů. Na poradě zvláštní sekce pro volby v ministerstvu ustanoveno: Sedláci musí voliti ve své kurii zvláštní. Osoby, náležející ke stavu kozáctva, nejsou-li usedlé v krajích kozáckých, nesmějí voliti, ani volenu býti. Výrazem »vlastní byt«, jehož používání poskytuje právo k účasti v městských volebních sborech, nutno rozuměti samostatné domácnosti s vlastním vchodem a kuchyní, nemající nic společného s jinými obyvateli. Osoby, které pro chudobu mají z dobročinných ústavů volný byt, rovněž osoby, které najímají jednotlivé pokoje, nemají práva volebního a nebudou pojaty do seznamů. Rovněž ne sluhové, portýři, monteuři, dozorci drah atd., sluhové nižších kategorií na drahách, na př. dávající signály, dozorci mostů, strojníci, jejich pomocníci, konduktéři, dozorci vozů, topiči atd. Pro gubernátory vypracována instrukce, dle níž na předvolebních schůzích oppozičních stran musí býti komisař. K volbám organisuje ministerstvo létací čety agitátorské. Adjutant Stolypinův, Križanovskij, sestavuje vládní listinu kandidátní. Proti osobám, jichž účast je nežádoucí, bude zavedeno vyšetřování; změněn bude i volební řád, aby vyloučeni byli z voleb nejen, kdož jsou vyšetřováni soudně, nýbrž i administrativně. Listina těchto »nežádoucích« osob je již hotova. Zvláštním carským úkazem zakázáno osobám vojenským příslušeti k polit. straně. Podobně soudcům; gubernátor petrohradský dal týž zákaz úředníkům zemským. Kozelské újezdné zemstvo docela propustilo všecky úředníky »něblagonaděžné«. Docela má vyjíti úkaz připomínající novým poslancům, že duma je svolána jen k poradní funkci a ne ke kritice vlády a jejích orgánů — A přece jsou naděje vlády vratké. Sociálně revol. strana je tak klidna, že ohlašuje po dobu voleb zastavení všeho terroru. Všichni gubernátoři projevují obavy, že volby nedopadnou pro vládu příznivě. Sám Stolypin a Pobědonoscev — ten zase je v práci — soudí, že i tyto volby bude vláda nucena zrušiti a do třetích jíti; nové rozpuštění dumy prý nic nevzruší občanstvo. A c a r? V listě Juzefovičovi, sloupu »Svazu ruských lidí«, projevil, že lituje slibu svého o konstituci; vidí prý, že není prospěšna. Jaký to rozpor v názorech ohromné většiny říše a hloučku lidí, kamarilly, slepé a hluché! Co z toho vzejde? — Kaděti do voleb půjdou. Ani strany »Pokojného obrození« se nepřidrží. Prohlásilať se strana tato, v níž jsou nyní i Šipov a Trubečtí, že schvaluje rozpuštění dumy; proto se kaděti ústy Petrunkevičovými vyslovili proti ní. — Kaděti (dle Oka) postaví kandidáty nové, aby vláda nemohla rušiti voleb, prohlásíc na příklad volbu Muromceva za neplatnou, ježto je vyšetřován, a uznávajíc za zvolena kandidáta počtem hlasů jemu nejbližšího. Mohl by potom místo Muromceva vejíti do dumy třeba nějaký Gringmuth. —

O smýšlení obecenstva je však vláda dobře zpravena; na den 30. října — výročí manifestu slíbivšího opravy — učiněna byla rozsáhlá opatření proti demonstracím; den minul takto klidně. — Je krušno vládě s takovýmito vyhlíd-

kami jíti do voleb — a musí. Peněz je potřebí, bez dumy cizina peněz nepůjčí, chce míti *půjčku* zaručenu příštím hospodářem ruským, když nynější hospodář — vláda — je na kraji bankrotu. Vláda sice vyvrací zprávu, že by pomýšlela na cizí půjčku, popírá, že by Rotschild byl odmítl účast v půjčce. Ale při tom mluví se i o vnitřní půjčce 100—150 millionů — patrně pomoci z nouze — při níž vláda spoléhá na moskevské kupce a bohaté monarchisty, mluví se o veliké půjčce vnější 1.200 mill. rublů, jež by založena byla monopolem tabákovým. Výkonný výbor berlínské mezinárod. kanceláře socialistické ohlašuje ruské půjčce bezohledný boykot, ale při tom renta ruská stále stoupá, stoupla až přes 77 procent. V tom přinesly »Times« zprávu, že v Anglii ruská půjčka odmítnuta — a renta klesla za 4 dni až na 73 procenta. S tím souvisí jistě návrat Wittův do Petrohradu, o němž Witte sám dal rozhlásiti, že se vrátí, aby ukázal revolucionářům, že se nebojí; vrátil se však proto, že se domnívá, jako by se vracela doba jemu příznivá. A přes všecko úřední popření chce se věřiti zprávě, že jeho příchod byl vládě velice »nežádoucí«, jak prý mu dala věděti.

Jinak se mluví, že vláda připravuje *reformy*. Dumě budou prý předloženy osnovy zákonů o zrušení rozmanitých nynějších způsobů zesílené ochrany, místo nichž by se zaváděl jednotný stav válečný, dále zákona o nedotknutelnosti osoby a pobytu, o zachovávání listovního tajemství, jiný projekt má za cíl rozšíření místní samosprávy, jiný poskytování levných půjček sedlákům ze selské banky. V ministerské radě schválen byl projekt daně z příjmů, jež vynese ročně 25—40 mil. rublů, tak že by od příjmu 1000 r. platil každý (i cizinci) 1% daně, za každý další tisíc $^1/_{10}$ procenta, z příjmu 30.000 byla by daň 4%, ze 100.000 daň 5 procentní. Carským úkazem povoleno sektářům a razkolníkům zřizovati náboženské obce, voliti si duchovní, stavěti kostely. Ustavena komise pro opravu loďstva, do ní pojat i známý kapitán Klado, nedávno opět do služby povolaný. — Ale veliká důvěra v činnost vlády a její zdar není. Tu hned doklad: v Kuronsku utvořena zvláštní komise pro místní, hlavně agrární, reformy, do níž kromě osob úředních pojato 20 zástupců velkostatků a 20 sedláků. Ale nesmiřitelný rozpor se ihned objevil, zástupcové velkostatku jsou pro svobodný prodej půdy, zástupci selští pro nucený výkup. V podobných komisích v Sudži ve 12 vólostech odmítli sedláci vůbec účastenství.

Studenti na *universitách a technikách* nebyli tak klidni, jak zprvu hlášeno. V Moskvě musilo 36 professorů universitních pohroziti demissí, nepřestane-li policie rušiti svobod universitních. Rektor ve slyšení u Stolypina vymohl odstranění policie a povolení schůzí, zaručiv přesné držení předpisů, načež universita otevřena; ale sotva se to stalo, musil ji zavříti sám na 12 dní, poněvadž studenti na schůzi hlásali obstrukci přednášek, zpívali revoluční písně atd. Na této universitě utvořil se svaz Nestranných přátel nauky, kteří nehlásí se k žádné straně, jsou jen studenty. Podobně bylo i v Kyjevě; sotva byla universita otevřena, byla bouřná schůze, i zavřena universita zase na čas. Hned na to pak došlo ke stávce na vyšších ženských kursech a na polytechnice, universita však účast odmítla. Zde se organisovala část studentstva ve spolek »Dvouhlavý orel« proti anarchistům, sociálním demokratům a sociálním revolucionářům. University petrohradská a kazaňská byly zavřeny jen 30. října ve výročí manifestu. Avšak za to musila býti zavřena z nařízení ministra vojenství petrohradská vojensko-medicinská akademie. V Charkově zavřen na neurčitou dobu technologický ústav a zatčeni všichni členové ústředního výboru studentstva technického.

O odvodech k vojsku přišly zprávy, že konány klidně — jistě, neboť vláda pohrozila, že každé odepření vojenské povinnosti bude souzeno polními soudy. A přece v Moskvě ukradeny všecky seznamy rekrutů. V Oděsse v první den místo 250 rekrutů přišlo jen 87; veřejně všichni přičítají to agitaci. V Saratově 150 rekrutů prohlásilo, že nebudou sloužit, z toho bouře, při níž policie byla bezmocna. Ve *vojsku* samém je dosud revoluce doma. Ve sboru admirála Bosterena 50 kadetů před samým povýšením ohlásilo vystoupení ze služby, za důvod uvádějíce nynější poměry. V Kronštadtě odhalen plán dynamitového útoku na voj. soud, na nějž měl jeden z obžalovaných hoditi pumu. Pro útok tento popraveno pět osob, mezi nimi 2 dívky a 2 vojáci. V Kyjevě zatčeno 10

vojáků, tvořících skupinu revoluční. — Kopnický kousek stal se ve státní továrně na prach v Petrohradě. Tam dělostřelecký poddůstojník s pěti poddůstojníky pěchoty vykázal se poukazem velitelství na vydání 40 pudů prachu a 16 pudů pyroxylinu; když vše dostali a odešli, vyšlo na jevo, že vše bylo podvodem. Petrohradská policie obdržela vedle toho ještě rozkaz hledati ztracenou mitrailleusu, jež i s náboji byla ukradena. —

Banditism kvete. Veliká loupež provedena u Vozněsenského mostu v Petrohradě. Pod vůz, na němž vezeno 600.000 rublů, vrženy 4 bomby, tři četníci a jeden kůň zabiti, načež uloupeny balíky s 398.772 rub. Na to rozpředl se boj, pri němž 1 útočník zabit, 2 zraněni, 6 zatčeno, jeden pak se zastřelil sám. Pro útok tento souzeno 40 osob, z nichž 8 popraveno, 3 vydáni soudu vojenskému. V Rogach při útoku na vlak uloupeno 1,400.000 rub. podle zprávy polské strany socialistické (vládní zpr. měly jen 26.000). U Žlutých Vod na Jekatěrinské dráze zabit posel bankovní a oloupen o 53.000 rublů. U Kazaně 20 ozbrojenců při útoku na poštu uloupilo 20.000 r. a spoustu cenných zásilek. V okrese stavropolském zabit berní úředník i jeho příruči (poštovní úředník) a uloupeno 25.000 rublů.

Nepokojů jiných a násilností je zase mnoho a mnoho. V dělnické části ve Šlüsselburku vypukl požár. Temné živly, loupící majetek pohořelých, překážely tak dlouho hašení, až vojsko dalo salvu do vzduchu. V Bninsku při srážce mezi sedláky a policií mnoho sedláků zraněno a zabito. V kyjevské gubernii zas byly selské bouře, při nichž páleny statky. Po jekatěrinoslavské gubernii koná poslanec Michajlenko schůze, přednášeje o rozpuštěné dumě, policie marně ho stíhá, nemůže a nemůže ho dopadnouti. V jihoruských dílnách železničních (v Jekatěrinoslavi, Nižnědněprovsku a Brjansku) byly zase stávky, při nichž vyvěšeny černé prapory. (Zpráva generála Kaulbarse.) Ve Vinnici při prohlídce policejní dopadena tajná schůze, postřeleni 3 policisté — účastníci prchli. V Kovně uvězněna bojovná tlupa o 57 mužích. Ve vladimiřském žaláři, kde dlí většina námořníků vzbouřivších se ve Sveaborgu, pokusili se vězňové přemoci stráž; ale jeden strážce nenápadně povolal telefonem vojsko. V Samaře proti vzbouřeným politickým vězňům dalo vojsko dvě salvy, čímž mnoho osob padlo. Dle »Oka« prchlo 1500 politických vězňů, vypovězených do Vologdy. — Zase bomby, zbraně a útoky. V Samaře sklad bomb a střeliva, zatčeno 10 osob. V Petrohradě laboratoř, sklad zbraní a plány k útokům, loupežím; zatčeno 21 lidí. V Grajevě skonfiskováno 19 balíků se 74.000 náboji poslanými do Tiflisu. V Lübecku zadržen ruským křižníkem parník Vaumintos, vezoucí do Ruska zbraň. V Kunguru v Permské gubernii ukradeno 7 pudů dynamitu, zbraň a střelivo, určené pro vojsko. Strážník zabit. A v Jelisavetpolu vržena bomba na hlídku četnickou, z níž 2 muži zraněni těžce, 2 lehce. V Sevastopoli zavražděn šef policie Michajlov; vrah popraven. Kazaňský gubernátor zraněn, útočníci prchli. V Tiflise v klubu vržena bomba, jíž zabit generál Jevrejnov, žena jeho, generálová Korganova, lékařka Barsukova a jakýsi inženýr. V Irkutsku vržena bomba na generála Renenkampfa, útočník — dělník Korsun — popraven. Na Reinbota, gradonačalnika moskevského, byl též podniknut bombou útok, jenž se nezdařil. Útočník popraven. — Na Kavkaze došlo u Tiflisu mezi tlupou jízdných Tatarů a vojskem ke dvouhodinnému boji, jenž skončil po příchodu kozáků útěkem Tatarů; u vsi Šališe byl jiný boj s četou 16 lidí, trvavší 3 hodiny. Praví se, že proti Stolypinovi bylo osnováno nové spiknutí, mnoho dvorských úředníků bylo již zatčeno, mnoho jich je kompromitováno. Hlavou spiknutí — jak tvrdí policie — byl jakýsi Rosenberg, nedávno popravený. Uprchlý lupič Bělencev je opět v rukou policie; byl poznán v jednom vězení moskevském, kam se náhodou dostal. Uprchl z vězení také Geršuni, původce železničního atentátu u Borků (proti Alexandru III.), dav prý se z vězení Šlüsselburského vyvézti v prázdném sudě. Byl prý vyvezen do Finska v přestrojení nemocné ženy. Pro charakteristiku poměrů je příznačná sebevražda jakéhos knížete Meščerského (dojista jiného než vydavatel Graždanina), jenž se zastřelil ve vlaku, zanechav lístek: »Před revolucí těžko utéci«.

Úroda v Rusku je letos ještě slabší než loni, a loňský rok přece byl ze všech čtyř předcházejících nejslabší. Žita urodilo se sice skoro tolik jako

loni (o 6 mill. pudů méně), ale pšenice se urodila špatně; jest jí 857 mill. pudů proti 1057 mill. loňským, podobně oves, jehož je 671 mill. pudů proti loňským 829 mill.; ječmene je 594 mill., loni 461 mill. pudů. —*ch.*

*

Lvovské Dilo v č. 225. projevilo naprostou nespokojenost s postupem **maloruských** poslanců při jednání o *volební reformě*, kteří, pohrozivše obstrukcí, přece na pouhý slib Beckův, že se vynasnaží ještě popraviti, co se dá, od obstrukce upustili. O jednání tomto praví Dilo, že se poslanci silně provinili. Jistě měli aspoň býti všichni na místě, byli však přítomni jen tři, na telegrafické vybídnutí dostavil se jen Hladyšovśkyj a Korol'. Při svém článku setrvalo Dilo, i když uveřejnilo dopis z Vídně, podepsaný šifrou K. (Korol'?), omlouvající poslance. Malorusům proti hotové volební opravě — praví Dilo — nezbývá než protest, v němž vyslovují se proti poměrnému zastoupení ve venkovských okresích východohaličských, kde 25% Poláků má táž práva jako 75% Malorusů, proti nestejné velikosti okresů, proti ustanovení, že 741.000 Poláků v městských okresích má 24 poslance, kdežto 120.000 Malorusů nemá žádného, proti přidělení Lemků maloruských (jichž je (85.000) do okresů polských a vůbec proti celé reformě, kde 3,074.449 duším maloruským připadá jen 28 poslanců (v tom i pochybných), zatím co 3,988.702 Polákům dáno mandátů 78 (a pravděpodobně jich bude více). Protestují i proti slučování osad menších než 1500 obyv. v jednu hlasovací obec, proti petrifikaci okresů, proti nucenému volení, proti jakémukoliv odloučení Haliče i rozšíření autonomie i právomoci sněmu. *)

V tomto měsíci a předešlém bylo i hojně *processů* pro nedávné stávky zemědělské. — Pro stálé stíhání tělocvičně-hasičských jednot (Sičí) od místodržitele Potockého vyslána do Vídně deputace, vedená dr. Tryl'ovśkým. Slíbeno šetření.

V Rusku vyslovili se *studenti* kyjevské university pro zřízení stolic maloruského jazyka, literatury, dějin Ukrajiny a maloruského práva s maloruským jazykem přednáškovým a pro parallelní přednášky o týchž věcech v ruštině. Stejné usnesení učinilo studentstvo v Oděsse a v Charkově. — »Rada« vybízí, aby Malorusové založili sobě ze zvláštních prostředků universitní stolice tyto, a studentsvu ukládá hlavní úkol v této věci. Eparchiální *sjezd duchovenstva* na Podolí usnesl se o projevu na právo učiti malorusky v církevních školách, učiti jazyku maloruskému ve dvoutřídních školách a ve vinnickém duchovním učilišti, učiti povinně jazyku tomu na bohosloveckém učilišti v Podolí, vydati maloruská kázání protojereje Hrečuliče. »Rada« připomíná k tomu, že stejně jednati má i ostatní duchovenstvo. — ***První škola s maloruským jazykem*** vyučovacím je na statcích Mikoly Arkasa, autora opery »Katerina«. Vydržoval školu sám a letos zavedl do ní maloruštinu, jíž se učí z nového slabikáře Norcova. Zemstvo to schválilo. — *Persekuce* stíhá Velkorusy jako Malorusy. Zastaven »Kijevskij Golos« (dříve »Kijevskija Otkliki«, též »Kij. Otgoloski Žizni" zvaný), list maloruským snahám příznivý. V Kyjevě po několikaměsíční vazbě odsouzen učitel Hr. Borevič (na 8 měs.) a žák malířské školy Hr. Varava (na 1 rok) na pevnost, že sedlákům předčítali »Chliboroba«. — *Nové listy*: v Charkově Narodna Hazeta, v Žitomiru týdenník Holos Volynskaho Obščestva Gramotnosti (malorusky i velikorusky); v Něžině týdenník Něžinskaja Nědělja podává též malor. zprávy. —*ch.*

*

Dr. *D. M. Vergun*, red. bývalého Slavjanského Věku, dopisovatel Nového Vremeni, přijel 27. list. do Prahy přednášet v národně-sociálním spolku Sladkovský. Na přednášku dostavili se ruští, rusínští a polští studenti pražských vysokých škol, aby mu odpověděli — aby otevřeli národním socialistům oči, koho si pozvali. Ale nedostali se k slovu, neboť schůze náhle ukončena. Konána potom ve dvoraně Svazu schůze důvěrná, v níž bylo p. Vergunovi jistě horko. Utekl z ní. Po schůzi předloženo mu prohlášení, jehož sic nepodepsal, ale jehož obsah přes to jest pro něj zdrcujícím odsouzením.

*) Malor. poslanci v říš. radě skutečně protestovali a prohlásili, že se již jednání o vol. ref. nesúčastní. *Red.*

Jihoslované.

Slovinci připomněli si, že uplývá 40 let jejich boje za rovnoprávnost slovinštiny ve školách slovinských zemí! »Slovenski Narod« věnoval té věci úvodník v č. 260. V listopadu r. 1866 usneslo se obecní zastupitelstvo lublaňské podati zemskému výboru petici, aby se zavedlo slovinské vyučování na obecných a středních školách, jak to dr. Janez Bleiweis na sněmu navrhl. Ale zemský výbor hodil petici do koše. Od té doby neustává krutý zápas za slovinskou školu. Výsledky jsou dosud nepatrné. Slovinštině otevřen přístup jen do obecných škol kraňských a štyrských; v t. zv. slovinských gymnasiích vyučuje se jen některým předmětům slovinsky, jinak jsou německá jako někde v Horních Rakousích. Tak sysifovsky jest Slovincům zápasiti o samozřejmou potřebu. Zbytečnou německou školu v Opatiji vláda postátňuje, Kočevcům rozšiřuje nižší gymnasium ve vyšší — proti opravdu slovinským středním školám brání se zuby nehty a terstským Slovincům nedá ani jediné, krvavě potřebné slovinské školy!

Zakládá se *slovinská skupina Volné Myšlenky* po boku české sekce. Zatím bude orgánem jejím český časopis »Volná Myšlenka« (Kr. Vinohr., Korunní tř. 6.), v němž budou vycházeti zprávy slovinské skupiny s pobočným textem českým.

*

Myšlenka shody **srbochorvatské** pronikla i do Ameriky. Již v březnu konal se v San Francisku tábor, na němž i američtí Srbové a Chorvaté prohlásili, že shoda srbochorvatská stala se živou potřebou zachování a pokroku »našeho národa obou jmen«! Usnesli se zakládati společné čítárny a podle možnosti společné národní domy pro spolky srbské i chorvatské, vystupovati před americkou veřejností vždy společně, pokud možno ve spojení se Slovinci atd. Tedy i tam za oceánem cítí Srbové a Chorvaté, že jsou jeden národ a že tedy mají žíti ve svornosti — jen bratří jejich v nešťastné Bosně a Hercegovině toto nechápou, jak ukázaly smutné spory a demonstrace posledních neděl. A přece byla tam ještě nedávno taková naděje na obrat k lepšímu! . . .

Splitská »Sloboda« měla výborný článek o *rakouských investicích v Dalmacii*. Bez širokého vykládání a přetřásání uvádí prostě ze státního rozpočtu položky o investicích — uvádí je v millionech korun, poněvadž náklad na investice se obyčejně počítá na milliony. A tak zde nacházíme na stavbu nevyhnutelných železnic Knin-Ogulin, Knin-Zadar, Sinj-Bugojno, Knin-Čapljina po 0·0000000 mil. korun a podobné jiné obrovské položky. Celkem 0·18188600 mil. korun!

Proces černohorské univ. mládeže skončen, jak jsme si přáli: obžalovaní byli osvobozeni. Soud neshledal v brožurce »Riječ crnogorske univerzitetske omladine o prilikama u Crnoj Gori« urážky panovníka a vlády, nýbrž pouze kritiku politických a veřejných poměrů černohorských. Ničím jiným také brožurka nebyla. Ovšem v ní poměry černohorské vypadaly hodně černě. Na př. hned černohorská konstituce: národní skupština nemá pražádné moci zákonodárné, všecko právo iniciativy jest jí vzato, i jest pouhou hračkou v rukou vlády, všecky předlohy zákonů musí přijmouti, nemá práva interpellace ministrů, posl. nemají imunity, atd. Že studenti nechtěli osobně se dotýkati panovníka, patrno je z toho, že po vynesení osvobozujícího rozsudku učinili knížeti před palácem nadšenou ovaci, za niž kníže gospodar poděkoval: »Živjela omladina«. Kdož ví, snad příznivý výsledek soudu souvisí s vítězstvím opposice při volbách do skupštiny. — *Skupština*, jejímž předsedou zvolen vojvoda Sako Petrović, místopředsedou Mihajlo Ivanović, zahájena trůnní řečí, která (jako všechny trůnní řeči) konstatovala dobré poměry se sousedy; jen bylo nápadno, že o Srbsku se nezmiňovala. Vítězství opposice mělo za následek ministerskou krisi. Kníže vyzval skupštinu, aby mu navrhla své ministerské kandidáty; skupština svěřila sestavení ministerstva M. Ivanovićovi. *Č.*

Literatura, umění.

Претходни ресултати пописа становништва и домаће стоке у краљевини Србији 31 децембра 1905 године. Издање управе државне статистике. Београд 1906. Str. XXIV a 253. Cena 4 fr.

Vyšly předběžné výsledky sčítání v král. Srbském ze dne 31. prosince 1905, čtvrtého od vydání zákona o soupisu lidu i domácích zvířat. Z obšírného a velmi instruktivního úvodu ředitele statistické kanceláře, p. Bogoljuba Jovanoviće, nabýváme přehledného obrazu počtu a změn obyvatelstva, zatím bez zřetele na národnost, náboženství, stav atd. Podle těchto výsledků bylo v Srbsku 31. prosince 1905 přítomného obyvatelstva 2,688.747; počítají-li se všichni příslušníci srbští, i nepřítomní, dostaneme číslo 2,717.221. Od posledního sčítání (31. prosince 1900) přibylo přítomného obyvatelstva 195.865 čili 7·87%, všeho obyvatelstva 188.025 čili 7·48%. Všech obcí bylo 1397, z nichž 80 městských. Z městských obcí byl největší přírůstek obyvatelstva v Bělehradě (všeho ob. 80.747, přírůstek 10.978), nejmenší v Leskovci, úbytek největší v Požarevci, nejmenší v Smederevu. Pozoruhodno jest, že z 80 měst v 50 objevil se úbytek obyvatelstva; naproti tomu z 1317 selských obcí zjištěn tento úkaz jen u 38 obcí. Podle hustoty obyvatelstva lze srbské okruhy (kraje) takto seřaditi: Smederevo (105·4 na 1 km²), Kragujevac (76·1), Niš (71·3), Bělehrad (bez města B., 69·1), Morava (64·5), Podrinje (61·9), Požarevac (58·6), Valjevo (58·5), Kruševac (55·5), Vranja (53·1), Rudnik (49·8), Timok (44·1), Pirot (43·0), Užice (42·2), Toplica (36·1), Krajina (35·9), Čačak (34·5). Číslo hustoty ob. v Srbsku vůbec jest 55·7 (při posl. sčít. 51·6).

Zároveň dostali jsme »Statistički Godišnjak kraljevine Srbije, 1904« (Bělehrad, 1906), knihu objemnou bohatého materiálu, k níž se vrátíme ve zvláštním článku. *Č.*

Fra Grgo Martić. Spomen-knjiga. Uredio ispred odbora JOSIP MILAKOVIĆ. Izdanje i naklada hrvatskog društva »Napredak« u Sarajevu. Str. 128.

Sarajevští ctitelé loni zesnulého epika věnovali památce jeho pěkný sborník, v němž střídají se poetické příspěvky s články vzpomínkovými a literárně historickými. Cennými příspěvky k poznání života i práce zvěčnělého pěvce jsou nepodepsané články, pocházející od redaktora sborníku, Jos. Milakoviće: Fra Grgo Martić, Fra Grgo kao učitelj, Bolest i smrt pjesnikova. K nim se druží: dra T. Alaupoviće »Jukićev list Martiću«, Mons. M. Cepeliće »Martić i Strossmayer«, dra D. Bana »Kako je živio Fra Grgo«. Kromě toho otištěn je zde výtah z čl. dra Gj. Šurmina »Epski spjev o Luki Vukaloviću« (Vienac, 1895) a čl. dra J. Kohariće »Memoari Fra Grge Martića« (Hrvatska Misao, I.). Několika ukázkami poesie Martićovy doplněn je sborník, ozdobený 4 podobiznami básníkovými, snímkem jeho rukopisu a řadou jiných vyobrazení. *—n—*

Marko Kraljević i Gjerzelez-Alija. Fragmenat narodne pjesme. Dopjevao ga JOSIP MILAKOVIĆ. Otisak iz »Školskog Vjesnika«. Sarajevo (Zemaljska štamparija), 1906.

Velmi zajímavý pokus o doplnění fragmentu národní písně. Mohl se ho odvážiti jen tak výborný znalec lidové poesie srbochorvatské a zejména písní o Marku Kraljevići, jako jest básník Josip Milaković. Fragment 74veršový ze sborníku K. Hörmanna (»Narodne pjesme Muhamedovaca«) doplnil Milaković znamenitě 170 verši. Zdánlivě nevelká věc, ale vyžadovala — dvacetiletých studií lidové poesie. Není zde ani verše nelidového. *—n—*

A. AŠKERC: **Junaki.** Epske pesnitve. Založil L. Schwentner v Ljubljani. 1907. Str. 170. Cena 3 K, váz. K 4·50.

Nová kniha epiky po »Primoži Trubarovi« a »Mučenicích«. Tentokrát jiného rázu. Poslední dvě knihy byly ušlechtile tendenční, měly zcela vyslovené poslání. Nová kniha jest bez tendence — jen první dvě básně mají do jisté míry poslání vlastenecké, dotýkajíce se odvěkého boje s Němectvem. Obě spadají do slovinského dávnověku. První líčí nastolení knížete Volkuna pod Krnským hradem v 8. stol. Název básně jest »Knez Volkun«, ale hrdinou jest kmet Vitomír, který Volkunovi připomíná jeho povinnosti k lidu. Nebezpečí německé se v jeho řečích temně rýsuje na obzoru. V druhé básni nebez-

pečí to se šklebí již v plné hrůze. Hrdinou je »Knez Ljudevit«, strašně stižený za svůj odpor proti Ludvíku Pobožnému — pomocí zrádného dalmatského Borny. Je to mocná rapsodie, přenášející nás do století pro Slovanstvo osudného. Po chmurném tom obraze následuje romance z 18. stol. »Rópoša in Kruci«, zachycující portret lidového odpůrce loupežníků, a knihu zakončuje nejrozsáhlejší báseň sbírky »Kralj Matjaž«, roztomilé zpracování národní romance.

Celá kniha jest novým dokladem znamenitého epického talentu Aškercova. První dvě básně mohly býti dobře základem samostatné knihy, věnované zápasu s germanisací; druhé dvě, samy o sobě pěkné, jsou k nim připojeny neorganicky. —ý.

Česká politika. Díl I. Redakcí dra ZD. V. TOBOLKY. V Praze 1906. Nákladem J. Laichtera na Král. Vinohradech. Str. 813. Cena 11 K.

Za spolupůsobení četných našich vědeckých pracovníků vychází v »Laichterově výboru nejlepších spisů poučných« dílo značné důležitosti: Česká politika. Díl první uveden jest prací Masarykovou: »Politika vědou a uměním«, doplněnou obsáhlým výběrem politické literatury. — Dr. Fr. Hýbl napsal »Territoriální vývoj Rakousko-Uherska«, obvyklou, dnes už zastarávající methodou popisně historickou, při které o pohnutkách, příčinách anebo prostředcích historického dění se vůbec nic nepraví. — Z péra dra K. Kramáře obsahuje Česká politika článek »Rakouská zahraniční politika v XIX. století«, rovně tak hluchý a slepý — jak je dnes ustáleným zvykem — ke všem poměrům sociálním, myšlenkovým i hospodářským.

Velmi pečlivě a podrobně vypracovány jsou oddíly národnostní a náboženský, které následují.

Rakouské poměry národnostní v jich vztazích historických uvádí práce dra L. Niederle a dra Fr. Hýbla: »Národopisný vývoj říše Rakousko-Uherské«. — Dr. F. Živanský v obsáhlé práci: »Národnostní statistika Rakousko-Uherska« osvětluje zajímavě nejdůležitější problemy populacionistiky, pokud jich řešení posavadní nedostatečnost badání statistických vůbec připouští. Udán tu číselný vývoj jednotlivých národností podle zemí a u nás (v Čechách, na Moravě a ve Slezsku) i podle okresů, ozřejmeny statisticky různé poměry hospodářské i sociální (s hlediska národnostního) a vývody statistické doplněny i čtyřmi národnostními mapkami: zemí českých, Haliče a Dalmacie, zemí alpských a krasových a zemí uherských.

Národnostní a jazykovou otázkou v Předlitavsku obírá se stejnojmenná práce dra Ed. Koernera, touž otázkou v Uhrách práce dra K. Kadlce. V obou těch obsáhlých pracích projednává se — často do jemných detailů — poměr národnosti a práva, najmě pak práva užívání jazyka ve škole, u soudu, v úřadě a ve veřejném jednání vůbec. Otázky ty vyloženy všude také historicky.

Rakouské poměry náboženské osvětlují práce: Dra V. Novotného: »Církevní a náboženský vývoj«, Dra F. Živanského: »Náb. a církevní statistika Rak.-Uherska« a JUDra K. Hennera: »Poměr mezi státem a církví v Rakousku«. Všude doložena též literatura.

Česká politika, třebaže některé názory jejích autorů jsou pro budoucnost neudržitelny, bude na dlouhou dobu neocenitelnou pomůckou všem, kdož u nás veřejně pracují. — *da.*

Л. Ф. ПАНТЕЛѢЕВ: **Изъ воспоминаній прошлаго.** С. Петербургъ 1905 (Типографія М. Меркушева, Невскій 8). — 8⁰. — Stran IV a 340 s přílohou. Cena rub. 1·50.

Vedle mnohých a mnohých vzpomínek ryze osobního rázu podává kniha vynikajícího publicisty ruského veliký materiál memoirový ku poznání pohnuté doby velikých reforem (do r. 1864, kdy Pantělějev byl zatčen a uvězněn; vazba jeho trvala až do r. 1875). Život mládeže universitní zabočuje tehdy do oněch kolejí, na nichž studentstvo stalo se předním faktorem v osvobozenském hnutí

ruském. Jsou zde vypsány první schůze studentstva, vedené ještě s nezběhlostí, tak že při prvních ani k resoluci nedošlo. Vidíme, jak studentstvo vyspívá. V studentské bibliothéce přední četbou je tehdy Sovremennik, tehdy začíná vliv Hercenův, velice působí na studentstvo německý filosof Feuerbach, kniha Büchnerova »Síla a hmota« je uchvacuje. Z reforem vládních tehdy mysli všech uchvacuje reforma selská, všude je řeč jen o ní, ani reforma samosprávy nebudí tohoto zájmu. Obšírně vypisuje Pantělějev své známé studenty Poláky, jichž tehdy je na petrohradské universitě celá třetina všeho studentstva, líčí jejich uzavřenost a odloučenost od společnosti ruské. Vypisuje mohutný dojem panichidy za padlé při první demonstraci ve Varšavě, líčí i pohřeb Ševčenkův. S obšírností předvádí sympathickou zprvu osobnost polského studenta Choroszewského, jenž se později stává »plus royal que le roi«, nejvládnějším ruským člověkem, jenž mluvě o Polácích užívá výrazu: »Oni, Poláci . . .« Život universitní líčí v jeho professořích: Kavelinu, Spasovičovi, Ustrjalovu, Kutorgovi, Kostomarovu a j. Předvádí studentské disputy, příchod prvních studentek na universitu, k nimž professoři chovají se nepříliš příznivě, studentstvo naopak velice přátelsky. Líčí společenské přednášky, pořádané studentstvem, osobnosti Turgeněva, Ostrovského, Gončarova, Ševčenka, Někrasova, Dostojevského a j., kteří předčítají na přednáškách své práce. Vypisuje první bouře na petrohradské universitě, jež vedly k prvnímu zavření university, líčí pověstné požáry petrohradské r. 1861, připisované od lidu studentům. Bezprostřednost, s níž líčení jeho je spojeno, zvláště v poslední črtě se projevuje. Nadepsána jest »Z e m l j a i V o l j a« a líčí činnost tajného kroužku revolučního, jehož P. sám byl členem. Až do dnes je zakryto závojem, jak hnutí toto bylo vlastně rozsáhlé, kde bylo jeho středisko, kdo je vedl. Pantělějev neřeší této záhady, nebude ani jemu známo víc, než co v jejich kroužku se dělo, ale nejspíše ani jinde v jiných kroužcích, bylo-li jich více, nedošlo se dále než k prvním pokusům propagandy, získávání členů, vytištění proklamace a p. — Nic není v líčení tomto grandiosního, titánského — všecko drobné, všední — a přece cítiti jest při čtení, že jiná nemohla býti veškera ta drobná přípravná práce, která v letech oněch se začala a pomalu, pomalu rostla, až k rozměrům společenské bouře našich dob. — Není lehká četba této knihy — připadá člověku vzdálenějšímu, jakokdyby četl stručný zápisník poznámkový člověka mnoho viděvšího a prožívšího; v knize je spousta jmen, faktů, citátů, jež cizinci nejsou průhledny na ráz, ale k poznání doby tak pohnuté je kniha pramenem vysoce důležitým. Že autor sám o této důležitosti je přesvědčen, o tom svědčí udivující svědomitost, ba úzkostlivost jeho o přesný text. *— ch.*

WŁODZIMIERZ PERZYŃSKI: **To co nie przemija.** Warszawa 1906. Nakładem Jana Fiszera. Stran 227.

Mladý autor, jehož komedie »Lehkomyslná sestra« měla nedávno i v našem Národním divadle nepopíratelný úspěch, vydal v úhledné knize řadu kratších črt. Vtipnou satirou ukazuje v nich na zvrácenost pojmů, zásad a zvyků soudobé společnosti, staví před oči bídu velkoměstského života a odhaluje mravní hnilobu společnosti někdy tak drasticky (jako na př. v črtě »Nad ranem«), že jemnější mysl čtenářova se až otřese. Do knihy zabloudila i cestovní causerie »Kair«, velmi pěkně psaná, ale obsahem vymykající se z rámce knihy.

Vzácnou vlastností knihy Perzyńského jest životnost kreslených postav i celého okolí, v němž se pohybují; v tom směru projevuje Perzyński nevšední bystrost pozorovatelskou. Z črt dávám rozhodně přednost těm, jež prohřáty jsou teplem soucitu k trpícím (Uliczne dzieci, Pani Czajkowska, Portret), před oněmi, kde autor nepátrá po příčině zla a nejeví snahy po ozdravění a obrození prohnilých poměrů, po zušlechtění a povznesení myslí a srdcí nešťastníků (Pierwsza miłość, Wilanów, Nad ranem a j.). Tento drsný realismus, podaný na př. v črtě »Nad ranem« s bezohledností až zarážející, působí rušivě na čtenářovu mysl.

V Perzyńském spatřuji talent vzácných kvalit. Až se ustálí a svým uměním státi bude cele ve službách čistých a vznešených myšlenek a cílů, bude mnoho znamenati v polském písemnictví. *V. Kredba.*

*

Divadlo. Napoleonské drama mladého modernisty *M. Begoviće* »Gospogja Walewska« mělo sice v Záhřebě velký úspěch, ale celkem je to dost šablonovitě konstruovaná sardouovská historie s několika efektními výstupy; rozhodně příliš konvenční, studená a stereotypní na mladého moderního autora »knihy Boccadoro« a »Myrrhy«.

Jiná novinka záhřebského divadla, »More« od *F. Hrčiće*, jest ještě konstruovanější. Život, život schází našim autorům! *J.*

*

Umění. Roztříštěně a chabě působila nedávná *výstava spolku pro umění v Záhřebě*. Po silných nábězích před několika lety ani jeden silný, svérázný, dokonalý obraz. Ze známějších jen mile překvapil Medović svými šťavnatými krajinami z Přímoří, Kovačević a poněkud i mladý Šenoa. Meštrović, jenž tolik sliboval, upadl v čirou manýru, v bombast. Omluvou jest jen, že v téže době naši umělci vystavovali také v Sofii. — Spolek pro umění chystá dle vzoru ruských »peredvižniků« výstavy po venkově; právě byla zahájena *výstava v Osijeku*. Kromě toho vydal pro své členy velmi pěknou plaketu, věnovanou památce Strossmayerově. *J.*

*

Slovanské rovy. Znamenitý učenec a vynikající politik polský, bývalý professor trest. práva na univ. petrohradské *Włodzimierz Spasowicz*, zemřel v Petrohradě 26. října (nar. 1829 v Rzežyci na Dněpru). Proslul jako literární historik zejména účastí v Pypinově »Historii slovanských literatur«, proslul i jako spisovatel ceněných děl právnických. Vynikl i činností politickou, jež vycházela z myšlenky smíru rusko-polského. V četných spisech (na př. o politice markr. Wielopolského atd.), článcích a řečích politických hájil tuto myšlenku — byl vůbec tvůrcem t. zv. polské strany ugodové. Tato činnost pravoslavného polského učence nevynášela mu uznání u krajanů, ale byla jistě ideální a také vždy důsledná. Ocení ji plně doba příští, až dojde k spravedlivému rozřešení otázky polské a uskutečnění shody rusko-polské. — Dne 24. list. zemřel v Gorici básník *Simon Gregorčič* (nar. 15. října 1844 v Ljubušně u Kobaridu v Gorici. Neměl ustláno na růžích: kaplanoval v Kobaridě a v Reifenbergu, v l. 1881—1886 byl vikaristou na Gradišči. V té době vydal I. svaz. svých »Poezií« (1882), který mu vynesl pronásledování a konečně pensionování r. 1886. Téhož roku vydal II. svazek »Poezijí« a za honorář si vystavěl u Gradišče domek; zde žil z nepatrného výslužného (225 zl., později 340 zl.) do r. 1902, kdy se přestěhoval do Gorice. Náhradou za pronásledování byla mu láska národa — byl opravdu miláčkem lidu. První svaz. jeho básní rozprodal se za 3 měs. *—r—*

Polemika.

Rád vyhovuji přání p. Grabowského. Věc týká se pouze nejasné citace jeho na str. 18. I v kompilaci jest určitá práce zásluhou autorovou. To jest shledaná literatura, již právě práce p. G. vyniká. A tu se doporučuje tak citovati, aby naprosto bylo zřejmo, pokud autor sám shledal literaturu a pokud ji prostě přejímá z prací jiných, dále pak musí býti všudy přesně a jasně označeno, co z kterého autora pochází. To nazývám přesným účtováním s autory. Na řečené str. autor této přesnosti nevystihl náležitě. Cituje sice předem obecně čl. Sl. Přehl. »Zlatorog«, ale dále dokonce i uvádí poznámky z téhož článku přejaté (a to jest právě literatura) bez citování pramene. Tím může vzniknouti u čtenáře nejasnost, jíž se nutno historikovi stříci.

Na to jsem chtěl autora upozorniti, aby byl i v této věci úzkostlivě přesným. Že se o výtku plagiatu jednati nemohlo, vysvítá jednak z toho, že jsem uvedl výslovně upozornění své jako maličkost — neboť plagiat není maličkostí, jednak ze stručného, ano vřelého tónu mé recense — neboť s plagiatorem se takhle nemluví. Dr. *O. Wagner.*

Vydáno 30. listopadu 1906.

Redaktor a vydavatel ADOLF ČERNÝ. — Nakladatelé F. ŠIMÁČEK.

JAROMÍR BORECKÝ:

Ze slovinské poesie.

Simon Gregorčič.

V háji.

Tobě, stinný háji, v klín
srdce dychtí touhou palnou,
skytni chlad mu, míru kyn,
vyléč duši žalnou.

V lese celý lidský rod
prvý oddech sladký snívá,
když ho těžký znaví chod,
v něm zas odpočívá.

Stromu jsi již srovnal sled,
jenž byl kolébkou mi v bídu,
příbytek i ztešeš hned
věčného mi klidu.

Ale rci, zda v řádkách tvých
sazenice vyklíčila,
jež běd bude národních
rakev srdci milá?

Oj, mně pověz, klíčí-li,
roste-li již jedle ona,
Slovanstvu jež zlatých dní
za kolébku skoná? —

Háj, dřív klidný, po tichu,
listím zlehka pozašuměl,
nadějnému oddychu
duch můj porozuměl!

Nad jezem.

Jak hučíš, oj jeze, a šumíš v dál,
jak vln se přes tebe přehání val!
Vod hněvné ty vzmachy
vše tříští se v kapky a pěny a prachy;
a slunce tam od nebe svit,
jsa po prachu, po pěnách, po kapkách slit,
na tisíce slunečních prášků se chví,
z nich tisíci jiskrami dští!
Oj, živě se stkví;
leč slunce již podoba skvělá,
ta čarovná prvotní lepota celá
na zpěněném jezu se neuzří!
Jen huč, ó mohutný jeze, a šum,
jen pěňte se, vlny, jichž duní dál tlum!
Ať jenom tu vlny rozbíjejí se,
zas pod jezem nastane míra:
tam dole se roztříštěný proud sbírá,
zas paprsky rozdrobené slejí se.
Jak z proudů tam nebe se úsměvy svítí
i slunce se skvící
i stromy se zelenající
i zlaté kvítí!
Jak měkce tam dole vše svítí,
jak klidné tam žití!
Když na tebe hledím, oj řeko, mi zdá se,
že život zřím, osud člověka zase,
lidského srdce sval,
i jeho slast a strast a žal!
Jak na jezu voda, kypí nám krev,
tak vlny nám srdce hučí svůj řev,
kdy tisíc zlých překážek sléz
nám hradí života obtížnou stez,

kdy divá nám strast
dobývá citů, by srdcem vlást,
pak uvrci chce nás ve propast.
Tu tříští se, ej!
nám slunce to žhoucí,
klid, štěstěnu lhoucí.
Bůh ví, zda se spojí kdy paprsků rej,
zda vlny kdy srdce se uklidní vroucí?
Bůh dej, Bůh dej!
Jen do jasných mohou vln poklidných srdcí
svůj úplný obraz nebesa vrci,
a zrcadlí se tam nesčetný květ,
jímž břeh je života oděn a set.
Ó, blažený, jemužto dobré dá nebe,
že vlnění srdce klidně mu plyne,
že neklá hruď vichr, jenž nepřízní zebe —
on milencem nebes, věř, slyne!
A komu shůry to nedáno štěstí,
trp zmužile, zápasiž junáckou pěstí!

Fran Levstik.

Nar. 28. dubna 1831 v Retjách na Doleňsku. Vstoupiv v německý rytířský řád, poslán byl do olomouckého semináře, odkud však vyloučen pro své »Pesmi« vydané 1854. Nějaký čas byl vychovatelem u hr. Pace, r. 1861 tajemníkem »Slovenské čitalnice« v Terstu, 1864—65 tajemníkem »Matice Slovenské«, byl též žurnalisticky a redaktorsky činným, až r. 1872 povolán za skriptora lyceálné knihovny v Lublani, kde zemřel 1887. Levstik byl kritickým duchem, pro nějž často zván »slovinským Lessingem«. Písně jeho mají lehkost a živost, odkojeny jsou národním duchem, zvláště jeho písně dětské. Také v ódě, elegii, sonetech v romanci a baladě napsal Levstik zdařilé, myšlenkou i formou závažné básně Ale především zasáhl do literatury své doby jako satirik jemné ironie a pro zíravý kritik. Sebrané jeho spisy vydal Frančišek Levec v Lublani 1891—95 5 svaz.

Král na útěku.

Noc je černá, podkova zní v temně;
slyš, král hvozdem úprkem se nese,
nemá vojska, nemá svojí země;
ukrývá se, jak zvěř plachá v lese,
nemá ženy, syna, ani dcery:
krvavá vše vzala sekyra mu;
každá chýže dvéře zavírá mu,
družiny s ním nejde oštěp sterý.

A tak vjede, kde se houští splítá;
kůň tu couvne, jako kůl se vzpřímí,
zařičí, pne uši, propast skrytá
plaší hloubkami ho bezednými.
Král se dívá, ale marně hádá;
s koně sleze, přiváže ho k sněti,
rozestře plášť, chtě zmdlen poležeti,
sladký sen naň nad propastí padá.

I dchnou snové unavenou hlavou:
»Královský trůn ze země se zvedá,
opětně naň se vší ctí a slávou,
bohat, věnčen jako druhdy vsedá.

Budova se nad ním klene širá,
rozsvětlená, zlata leskem hýří,
na vše strany předsíně se šíří;
venku tiše stráž kol obezírá.«

»Zazvučí mu bubnů rachocení,
vojenských trub hřímání v to vpadá,
mečů nastane i ostruh znění;
junáckých jde vojevůdců řada,
a z ní cizí državy král vstává,
který chtěl mu zemi jeho bráti —
poražen teď, sluhové s ním jati,
pokleknuv, meč válečný mu vzdává.«

»Trouby opět vzezvučí mu hlasné,
tu se líce královnino zjeví,
synové s ní, dcery její krásné,
vznešené ji obsluhují děvy.
Panstvo vše tu králi provolává:
»»Bůh kéž udílí ti slávu vezdy,
jasným vnukům tvojim šťastné hvězdy!«« —
Po dvoranách veselá zní vřava.«

Vzdychne v živých snech: »Oh, jsem přec králem!
hrozné vidiny mé štvaly oči,
po cizích že zemích prchám žalem!«
Do výše v snách jako jelen vskočí;
k svým chce — ruce natahuje — klesá!
S krunýřem meč v bezedno se kotí —
kůň se urve, ocel zaropotí —
z propasti krkavců krákot plesá.

ČENĚK SLEPÁNEK:

Osvobozenské hnutí v Rusku.

I.

Vojenským povstáním r. 1825, zrodivším se v romantickém idealismu mladšího důstojnictva po válečné výpravě proti Napoleonu Bonapartovi, jsou uzavřeny dějiny těch osvobozenských hnutí, v různých formách se projevivších, jež možno charakterisovati jako živelní, postrádající ideové propracovanosti a jednoty.

Historie nového duševního hnutí let 30. a 40. je těsně spjata s historií moskevské university v té době. Na počátku 30. let přišlo na tuto universitu několik mladých, talentovaných professorů (Pavlov, Naděždin, Ševyrev, Pogodin), kteří přinesli do universitních síní živé slovo, tryskající z nových myšlenkových zřídel. Tehdy studovali na moskevské universitě téměř všichni hlavní činitelé nové ruské literatury: Lermontov, Gončarov, Hercen, Ogarev, Stankevič, Aksakov a později i Bělinskij.[1])

Studentstvo, zaujaté novými směry, seskupilo se zvláště ve dvou sdruženích — kol Stankeviče a Hercena. Kroužek Stankevičův zabýval

---

[1]) S. A. Vengerov: »Epocha Bělinskago«. Knigoizdatělstvo »Světoč«, Petrohr., 1900.

se zejména filosofií, esthetikou a literaturou, nevšímaje si valně politických a sociálních otázek, Hercenův zabýval se sice rovněž intensivně filosofií, méně však literaturou, a především věnoval pozornost otázkám politickým a sociálním.

Z těchto dvou kroužků vyšly později dva význačné literárně-politické směry: slavjanofilský (soustředěný v Moskvě) a západnický (soustředěný v Petrohradě), v čistě literárních otázkách nezřídka se shodující, stejně horoucně věnující se studiu Hegela, avšak daleko se rozcházející v otázkách, týkajících se příštího státního zřízení Ruska. V politickém programu slavjanofilském bylo vytknuto: »vládě — neobmezená moc státní, politická, národu — plná svoboda mravní, svoboda života a ducha, myšlenky a slova —«[1]) kdežto západníci, proniklí idejemi francouzských socialistů Saint Simona, Fouriera, Prudona a j., byli radikálnější, toužili po lidové konstituci nebo republikánském zřízení. Spory vedeny konečně nejen mezi jednotlivými sdruženími, ale i ve sdruženích. V tomto prostředí vyvinuli se Hercen, Dostojevskij, Ogarev, Bělinskij, Botkin na jedné straně (západnické), Aksakov, Chomjakov, Katkov na druhé (slavjanofilské) — a později mezinárodní anarchista Bakunin.

II.

Krajně reakční vláda Mikuláše I. nedopouštěla možnosti, aby toto hnutí mohlo uplatnit svoji energii a ideové touhy ve veřejném životě. Literární činnost mohla být jen napovídavá a debatní schůzky mohly se konati jen potají. R. 1849 přišla policie na stopu jednoho takového sdružení v Petrohradě, jež se scházelo u ministerského úředníka Petraševského. Zatčeno 33 účastníků, z nichž 21 odsouzeno k smrti, ale cestou milosti trest tento zaměněn »kátorgou« (galejemi) a zařazením do vojska.

Oficiálně počalo se hnutí hlásiti k veřejnému životu, když Hercen s Ogarevem odebrali se do Londýna a zřídivše tam tiskárnu, jali se vydávati časopisy »Poljarnaja Zvězda« a »Kolokol«. Jelikož odtud mohl Hercen svobodně a směle působiti na ruskou veřejnost, stal se brzy jediným oficiálním představitelem západnictva, jež nazýváno také liberalismem. Jeho vliv byl veliký, tak že pod jeho jménem seskupili se v podstatnou jednotu — říkalo se i stranu — všichni, jimž sympathickými byly nejbližší cíle »liberalismu«: zrušení nevolnictví, podělení mužíků půdou, převaha lidových zájmů nad ostatními zájmy říše, svoboda slova.

Když nastoupením Alexandra II. na trůn dostalo se tisku jakési svobody, že se mohl rozvinouti všemi směry, rázem dán veřejnému životu široký podklad součinnosti všech do té doby skrytých sil ruské společnosti. Politické novinářstvo rozvinulo se ve frontách denního života, křísíc zájmy o drobné otázky, literární časopisy vynášely materiály k řešení základních otázek politických a sociálních, otevíraly zrakům společnosti výhled do současné západní Evropy, satirické časopisy rvaly copy byrokracie a bombardovaly byrokratické šlendriánství. V tomto ruchu za-

[1]) Zápiska K. S. Aksakova »O vnutrennom sostajaniji Rossiji«, podaná caru r. 1855.

nikal už vliv Hercenův. Vzdálen jsa denního života ruského, těžkopádně informován, nemohl psáti s náležitou pohotovostí; pak také nacházeje se delší dobu v prostředí, které s ruským nemělo pražádné příbuznosti, nazíral na věci ruské jaksi perspektivně, což svádělo ho po nastoupení Alexandra II. na trůn k optimismu, protože od Alexandra II. očekával pronikavější reformy, zejména zrušení nevolnictví, »co splnění hlavní podmínky smíru mezi carem a lidem,« jak psal ve svém otevřeném uvítacím listě na trůn nastupujícímu mladému caru. Jeho optimism nemohl být sdílen v Rusku, kde už z přípravných prací k osvobození selského lidu bylo zřejmo, že i Alexandrovi II. schází potřebná energie k rozhodným krokům. Ale nejen svým optimismem vyvolal si Hercen odpůrce, nýbrž i svým slavjanofilským idealisováním budoucnosti Ruska, což ho svádělo k různým přestřelkům skutečnosti. V té příčině rozhodnými odpůrci Hercenovými byli Černyševskij a Dobroljubov, oba hlavní redaktoři časopisu »Sovremennik«, kol něhož soustředila se část odštěpenců. Představitelem této družiny byl Černyševskij.[1])

A. I. Hercen a N. G. Černyševskij — toť od r. 1855 representanti toho hnutí, jež se zove revolučním hnutím let šedesátých. Přesněji možno toto hnutí nazvati positivistickým. Hercen je theoretickým positivistou s jistou dávkou slavjanofilských doktrin, Černyševskij positivistou praktickým. V tom kořeny jejich rozporů a v tom i podstatná příčina převahy Černyševského nad Hercenem v Rusku.[2])

Roku 1861 dána selskému lidu svoboda, avšak v takové byrokratické formě, že selský lid, očekávavší »čistoju volju«, nepodmíněnou, ničím nezatíženou svobodu hospodářskou, nechtěl uvěřit, že by to byla ta svoboda, kterou dal car. Vyskytly se pověsti o podvrženém carském manifestu, jež vyvolaly značné selské nepokoje, k jichž usmíření použito branné moci.

Tyto události vzpružily ruskou veřejnost nadmíru. Radikální mládež pobouřena byla také ještě vracející se reakcí ve školské politice. Vznikala tajná sdružení. Selská hnutí pohnula i liberálnější část šlechty k aktivnímu vystoupení s konstitučními adresami, velice pozoruhodnými. Na př. v adrese moskevské šlechty žádány byly: místní samospráva, soudnictví veřejné, závazný výkup selských pozemků, veřejnost státního rozpočtu, svoboda slova a svolání v Moskvě zemské dumy ze všech vrstev národa za příčinou připravení uceleného projektu reforem.[3]) Výrazem

[1]) Černyševskij bezprostředně před svým literárním vystoupením v »Otěčestvennych Zapiskách« byl učitelem v kadetní škole.

[2]) Černyševského dobře charakterisuje tento úryvek z jeho úvahy o nejakutnějších potřebách současné doby (»Sovremennik« 1859, leden: »Ekonomičeskaja dějatělnosť i zakonodatělstvo«): » — možno se domnívati, že při nynějším stavu věci přímo naléhavými jsou tři potřebnosti: zlepšení materielního postavení massy, vzdělání a zvýšení individualní samostatnosti.« Hercena — téměř celého — lze poznati z jeho listu k J. Micheletovi, datovaného v Nizze r. 1851 (v ruském překladu vyšel nákl. F. Pavlenkova, Petrohr. 1906, pod titulem »Russkij narod i socializm«), a k red. »The English Republic« V. Lintonovi, datovaného v Londýně 1854 (v ruském překladě týmž nákladem pod titulem »Staryj mir i Rossija«).

[3]) S. T. Svatikov, »Obščestvennoje dviženije v Rossiji«, izd. »Donskaja Rěč«, Rostov na Donu, 1905.

tohoto liberálního hnutí bylo provolání »Zemskaja Duma«, vydané v dubnu 1862, v němž se představila veřejnosti stejnojmenná organisace s programem: úplné osvobození sedláctva s veškerou půdou v jich držení se nacházející, svolání zemské dumy ze zvolených zástupců všech vrstev za příčinou vypracování nové selské reformy. Na podzim 1861 vyšla tři čísla umírněně liberálního časopisu »Velikorus«, za nímž stálo tajné sdružení důstojníků. Časopis shledával sice současný stav ruských věcí těžkým, avšak doporučoval mírnou cestu.

V květnu 1862 vydalo jakési »ústřední revoluční komité provolání »Molodaja Rossija«, v němž ostře odmítnut Hercenův optimism (tehdy hodně blízký »Velikorusu«) a stav věcí líčen krajně pessimisticky; za jediné východisko prohlášena krvavá revoluce. V provolání načrtnut politický program: republikánská federace oblastí, spravovaných národním a oblastními shromážděními. Zespolečenštění výroby, obchodu, výchovy atd., svoboda a rovnoprávnost ženy. Konfiskace církevního a klášterního jmění na uplacení státního dluhu. Místo stálého vojska národní ozbrojení. Úplná nezávislost Polska a Litvy.

Silnými studentskými nepokoji hromadilo se v městech hojně vznětlivosti, napětí mezi společností a vládou rostlo. Byrokracie připravovala se k ráně a vyčkávala jen vhodné příležitosti. Ouverturou k nové éře bylo odsouzení básníka Michajlova k těžkým pracím na podzim r. 1861 za rozšiřování provolání »K mladému pokolení«,[1]) odsouzení professora petrohradské university Pavlova k vyhnání a pod dozor policie, protože na literárním večírku ve své přednášce »o tisíciletí Ruska« dovolil si výrazy, nenacházející se ve stati dovolené censurou,[2]) odsouzení býv. gard. poručíka Obručeva na tři roky těžkých prací a pak do Sibiře.[3])

Brzy po vydání provolání »Molodaja Rossija« vznikly v Petrohradě požáry (snad týmž způsobem zakládané, jako bývají organisovány židovské pogromy atd.). Vláda vzala si z toho podnět k zahájení soustavného boje s opposicí. Ukazem ze dne 19. července 1862 nařízeno, aby vinníci v zakládání požárů byli souzeni válečným soudem, a petrohradskému vojenskému gen. gubernátorovi dáno právo potvrzovati a vykonávati rozsudky vojenského soudu.[4]) O dva dny později vydal tento gubernátor nařízení, jímž zavřeny národní čítárny a šachový klub.[5]) Zároveň vydalo ministerstvo války zákaz nedělních škol ve vojsku, »protože zlomyslní lidé mohou v těchto školách mít škodlivá a lživá čtení«.[6])

[1]) Provolání vytiskl Hercen a dle všeho byl i jeho spoluredaktorem. Aspoň Michajlov při přelíčení nechtěl se znáti k plnému jeho obsahu jako své práci, ač podnět vyšel od něho. M. vyslovil vůči Hercenovi mínění, že by velmi přispělo k paralysaci censurních stěsnění hojné rozšiřování tajného tisku, načež Hercen ho vybídl, aby na zkoušku něco napsal. V provolání hodně zvučí theorie Hercenovy: Rusko nemusí jít cestami západní Evropy, cestami kapitalismu, protože v něm jest dostatek místa, půdy, přirozených existenčních prostředků — proto netřeba se báti revoluce atd. (Blíže lze se s věcí seznámiti v časopise »Byloje« za leden 1906, (Petrohrad, nakl. N. E. Paramonov).

[2]) »Russkij Invalid«, 1862, č. 51.

[3]) »Vědomosti S. Petěrb. gorodskoj policiji«, 1862, č. 115.

[4]) »Sěvernaja Počta«, 1862, č. 121.

[5]) »Russkij Invalid«, 1862, č. 126.

[6]) Též.

Poručík Jankovskij odsouzen v červenci za napsání a rozšiřování provolání na čtyry roky galejní práce.[1] Rovněž v červenci odsouzeni poručík Arigolt, podporučík Slivickij a poddůstojník Rostkovskij k smrti zastřelením, poručík Kaplinskij na šest let galejní práce, poručík Abramovič k tříměsíčnímu vězení a pod tříletý policejní dozor, řadový Ščura k šestinásobnému proběhnutí ulicí a dvanáctileté galejní práci. Obviněni byli z rozšiřování škodlivých myšlenek, ze stýkání se s lidmi podvratnými, z rozšiřování »Velikorusa« a pod.[2]) Podporučík Grigorjev obviněn z úmyslu rozšiřovat ve vojsku podvratné ideje proti vládě a trůnu.[3]) Poručíci Danilovič, Ogorodnikov, a Zejn,[4]) junker Kudrjav,[5]) plukovník Krasovskij,[6]) poručík Posnikov, poručík Ellinskij a kapitán Engel[7]) odsouzeni z podobných přestupných podnikání k různým více méně krutým trestům.

Hlavním útokem na opposici byl zákaz vydávání časopisu »Sovremennik« a dvou jiných, omezení tiskové volnosti, odsouzení některých literátů. Mezi nimi byl i Černyševskij. Rozsudek, jímž poslán na 14 let do sibiřských dolů, motivován tím, že »v povolání literáta a jednoho z nejhlavnějších spolupracovníků časopisu »Sovremennik« měl značnější vliv na mladé lidi svými literárními pracemi, v nichž fedroval do krajních hranic doktriny materialismu a socialismu, i jevil se nebezpečným agitátorem, ukazuje na neudržitelnost zákonné vlády a společenského pořádku—«[8])

Na to soustředila se tajná sdružení a vydala na jaře 1863 brožuru pod záhlavím: »Čto nužno narodu? — Zemlja i volja.« I nazvala se organisace »Zemlja i volja«. V prvém čísle svého časopisu »Svoboda« vyslovila program: svolání národního shromáždění ze svobodně zvolených zástupců svobodného národa, kteréž by ustavilo nové společenské zřízení bez ohledu na výsady majetkové a společenské. Také Hercen pod vlivem zpráv z Ruska a Bakuninovým zradikálněl.[9])

Stalo se téměř přirozeným důsledkem situace, že revoluční živly připojily se k vypuknuvšímu polskému povstání r. 1863, ač ve své podstatě ideové bylo jim úplně vzdáleno.[10])

III.

V jisté souvislosti s osvobozenským hnutím tohoto období jest idea všeslovanské federace, vzniknuvší v prostředí maloruské intelligence v roce

1) »S. Petěrb. Senatskija Vědomosti«, 1862, č. 56.
2) »Russkij Invalid«, 1862, č. 130.
3) »Sěvernaja Počta«, č. 140, 1862.
4) » » č. 187, 1862.
5) »R. Invalid«, č. 206, 1862. »Senat. Vědom.«, č. 87, 1862.
6) »R. Invalid«, č. 235, 1862.
7) » » č. 286, 1862.
8) K. M. Theodorov, »N. G. Černyševskij«, Petrohrad, 1905.
9) A. Tun (= Thun), »Istorija rev. dviženij v Rossiji«, ruské vydání »Biblioteky dlja vsěch«, Petrohr., 1905.
10) Jak se stalo, že ruské demokratické revoluční živly měly účastenství v polském povstání r. 1863, majícím převážně patriotickou povahu, o tom se lze dobře informovati ve studii M. P. Drahomanova »Hercen, Bakunin, Černyševskij i pol'skij vopros«, Kazaň, 1906.

1846. Představitelem tohoto hnutí byl professor kyjevské university Kostomarov, kol něhož stáli P. A. Kuliš, Ath. Markovič, N. I. Hulak, V. M. Bělozerskij a T. H. Ševčenko. Sdružení bylo již r. 1847 policií objeveno a členové těžce potrestáni, nicméně idea živena dál a také v Hercenově »Kolokolu« zachycena.

Stanovy sdružení,[1]) nazvavšího se »Obščestvo sv. Kirilla i Methodija«, zněly v podstatě: Duchovní a politické spojení Slovanstva jest skutečným jejich určením, k němuž jsou povinni směřovati. Každé slovanské plémě (Jihorusové, Severorusové s Bělorusy, Poláci, Češi se Slováky, Lužičané, Illyrosrbové, Korutanci a Bulhaři) mějž svoji samostatnost. Každé plémě mějž národní vládu a šetřiž úplné rovnosti občanstva v rodě, křesťanském vyznání a majetku. Vláda, zákonodárství, vlastnické právo, osvěta u všech Slovanů buďtež založeny na náboženství Kristově. Vzdělání a čistá mravnost buďtež podmínkou účastenství ve vládě. Ze zástupců všech slovanských plemen budiž zřízen všeslovanský sněm.

Hlavní pravidla spolku zněla v podstatě:

Rozšiřování idejí spolku má se díti výchovou mládeže, literaturou a rozmnožováním počtu členstva. Každý člen spolku při svém vstoupení skládá přísahu, že bude používati všech daných prostředků k účelům spolku, že v žádném případě neprozradí svých spolučlenů. Spolek bude pečovati o odstranění plemenné a náboženské zášti mezi Slovany, šířit ideu smíření odchylek v křesťanských církvích, bude starati se o vykořenění nevolnictví, všelikého snižování nižších tříd, jakož i o šíření gramotnosti. Spolek i každý jeho člen jest povinen svá konání uváděti v souhlas s evangelickými pravidly lásky, pokory a trpění; pravidlo, že cíl posvěcuje prostředky, má spolek za bezbožné.

Spolek vydal také dvě provolání, jedno k Polákům a Velkorusům, druhé k Ukrajincům. V tomto stručnými hesly podává se program spolku, v onom ujišťují se Poláci: »Ukrajina, nebohá sestra vaše, kterou jste ukřižovali a rozkouskovali, ale která nevzpomíná zla a soucítí s vašimi bědami, jest připravena prolévati krev svých dětí za vaši svobodu.« Znamenitou charakteristikou tohoto hnutí jsou další slova provolání: »Vyplejte v srdcích svých vzájemnou nenávist, založenou cary a pány k obecné záhubě vaší svobody, zastyďte se za jařmo, které jest uvaleno na vaše bedra, zastyďte se za vlastní svoji zkaženost, přenechte prokletí svatokrádežná jména pozemského cara a pána, vyžeňte z mysli své nedůvěru, zasetou plemeny německými a románskými, i zatvrzelost, vdechnutou Tatary, odějte se vlastní Slovanům láskou k člověčenstvu, vzpomeňte také svých bratrů, sevřených v otrockých okovech německých a drápech tureckých, ať jest cílem života a činnosti každého z vás: slovanský svaz, všeobecná rovnost, mír a láska Pána našeho Ježíše Krista. Amen.«

(Pokračování.)

---

[1]) Otištěny poprvé v únorové knize časopisu »Byloje«, 1906.

TAD. STAN. GRABOWSKI:

Lid selský v polské literatuře.

»Canibus nobilium infelicion.«
A. Olizarowski. 1651.

Smutné jsou dějiny polského »chłopa«. Naprostou převahou živlu šlechtického v dávném Polsku ze všech ostatních vrstev národních nejbolestněji a nejdéle cítil — vesnický lid. Měšťanstvo a řemeslnické cechy dávno již užívaly dobytých práv a privilejí, dávno již se obohacovaly a nabývaly významu pod ochranou spravedlnosti a dvoru — když lid selský, pohřížený v naprosté temnotě, ani ještě nesnil o stržení pout, jež mu vložily osudné poměry společenské, když, připoután k půdě a k pánu, byl bídným otrokem šlechtickým, dělným dobytkem, o nějž se nikdy nikdo nestaral, jenž byl zůstaven samému sobě, odevzdán na milost boží a... panskou.

Reformace a humanismus pronesly první, nesmělé ještě a tiché slovo na obranu utiskovaného lidu. Svobodomyslnější proud, vanoucí od západu, ohlasy sociálně-náboženských hnutí, přicházející do Polska z Čech, hesla nejušlechtilejších ideí a duší humanismu byly nejprvnějším počátkem pozdější myšlenky osvobození selského lidu a demokratisace národa.

I v Polsku, ve státě nejšlechtičtějším, kde pouze šlechta považovala se za národ, a kde — jak se všeobecně říkalo — stát trval té šlechty samovůlí a neřádem — i tam ozvaly se spásné ty ohlasy, a to především v literatuře. Zvolna a s obtíží razily si dráhu, neboť odvěké předsudky byly hluboko zakořeněny a lpění šlechty na vládě a volnosti bylo tak veliké, že nejednoho století bylo zapotřebí, nejedné národní ztráty a rány, než se tisícihlavým erbovním davům rozbřesklo, že »ve spojení všech jsou cíle všech«, že spravedlnost a rovnost všech vrstev národních v poměru vzájemném i k zákonu jest základem existence a rozvoje národa.

Boj nových proudů s tradicí trval celá století. Ačkoli se našli jednotlivci, převyšující svou dobu a pohlížející do budoucnosti, jako Modrzewski, Skarga a j., ačkoli na př. Rej z Nagłowic dokonce přímo se ujímal ukřivďovaného lidu — přece pořád ještě tisíce a tisíce nenazývaly sedláka jinak, než psem, a dýchaly k němu nenávistí, jak o tom svědčí zachované zlomky historických písní, velmi populárních v stol. XV. a XVI.*)

Ačkoli do zlepšení domácích poměrů ve prospěch stavu selského bylo ještě daleko, přece idea lidová — možno-li o ní vůbec v oněch dobách mluviti — pokročila potud, že život, obyčeje a poměry venkovského lidu počaly čím dál více pronikati do literatury XVI. a XVII. stol., která mnohými svými památkami živě svědčí o těžkém osudu tehdejšího polského sedláka a o krvavém násilí, jehož se na

*) Na př. píseň o zabití And. Tęczyńského v Krakově z r. 1461, počínající: »Lžete, sedláci, jako psi...« (Brückner, »Dzieje literatury polskiej« I. 55—56.)

něm pán jeho dopouštěl. Stačí uvésti známé verše Sebast. Klonowicze, jenž jeden z prvních docela jasně a bez ohledu líčil smutný osud poddaných:

»... Kmiotoszek ubogi ustawnie do dwora:
Robi sobą y bydłem aže do wieczora.
Karmi się ustawiczną biedą y kłopotem:
zimnem y upaleniem, łzami, dymem, potem.
I cierpi... pany furyjaty. opiłe tyrany:
pyszne, chciwe, wszeteczne: gorsze, niž pogany...«*)

Stačí připomenouti ohledy, pro něž nechtěl týž Klonowicz psáti o »lví kůži«, t. j. o kůži magnátů. Příliš bolestné a ošklivost vzbuzující bylo by bývalo vypisování svévole, vyděračství a zkažení té nejvyšší vrstvy národa — a také příliš nebezpečné při její vševládné moci v státě. Proto raději o tom pomlčuje,

»by się zaś nie uprzykrzył Judaszom zębatym.«**)

Klonowicz byl měšťan i mohla jeho ústy promluviti osobní nechut k vyššímu stavu. Ale podobně jako on vidělo nezdravé poměry vlasti i mnoho šlechticů, ba i sám Kochanowski nejednou vyzýval »národ« (t. j. šlechtu), aby se vzpamatoval, i hřímal zoufale:

»O nierządne Królestvo i zginienia bliskie!
Gdzie ani prawa wažą, ani sprawiedliwość
ma miejsca...« ***)

Věk XVII. v dějinách i v literatuře jeví největší úpadek společenských mravů, rozvelmožnění šlechty, zaslepené ve své »zlaté volnosti« — ale zároveň dává vznikati bolestným protestům utlačených davů lidových proti křiklavému bezpráví. Války a vzpoury kozáctva, nejvíc utiskovaného, byly bičem božím na bezuzdnou svévoli pánů, byly předzvěstí příštího »finis Reipublicae«, i ačkoli neměly valného výsledku vůči bezpříkladné pýše a všemocné vládě polské magnaterie, přece zůstavily trvalé stopy v literatuře onoho století na svědectví toho, že byli šlechetní jednotlivci, vyzývající k polepšení, ba že se ozývaly i předpovědi neštěstí, které skutečně nadešlo. A byly to v tomto i následujícím století hlasy netoliko nejstřízlivějších duchů polských, ale i hlasy utlačených davů — byl to vox populi, který psal na list dějin hrozná slova:

»Rycerstwa we krwi polskiego
chłopstwa brodzi złość wzelkiego.
na swe pany lud poddany
następuje, nie folguje...« †)

O selankách Szymonowiczových a Zimorowiczových nebudu se šířiti, bylyť to výkony — mám-li se vyjádřiti nynějším jazykem — »neupřímné«, chladné napodobení klassicismu; obsahují sice mnoho

*) »Worek Judaszów.« (Tisk Seb. Sternackiego. Bez udání času a místa. »Sztuka III.«, str. 16., verš 3. a násl.)
**) Tamtéž, »Sztuka IV.«, str. 1., v. 4.
***) »Odprawa posłów greckich«. Vyd. dra. Hng. Zatheye. Krakov, 1877, str. 11. (Ulisses).
†) Brückner, op. cit. 292.

zajímavých podrobností národopisných, ale nepodávají nejmenšího pojmu selské duše ani postavení sedlákova v národě. —

Přišlo stol. XVIII. a s ním pozdní vzpamatování, jakési poslední, předsmrtné probuzení k sepsání závěti. Vzpamatování, předpovídající konečnou katastrofu. Nezachránila před ní národ nejšlechetnější úsilí Leszczyńských, nezachránily ho reformy Konarských, Naruszewiczů, Kołłątajů, Stasziců, ni satiry Kracických, Trembeckých a Węgierských, ni Karpińského sentimentální mazlení s lidem, ani Niemcewiczova hlučná, starošlechtická verba veritatis — nezachránil národ před politickou katastrofou ani ušlechtilý zápal konstituce 3. máje, nezachránilo ho neúnavné, horečné úsilí Załuských, Czartoryských, Raczyńských, ni spiknutí a revoluce Lelewelů a Goszczyńských, ni celá hrdinná epopej polských povstání od Kościuszky až do r. 1863.

Nezachránilo-li však vše to národ před katastrofou politickou, zachránilo jej aspoň před katastrofou mravní, obrodilo jej, očistilo, byť za cenu otroctví, byť za řinčení řetězů a úpění nevinně vražděných. Konstituce 3. máje, ač jí nebylo náležitě využito, povznesla lid k důstojnosti, rovné jiným stavům, vysvobodila jej konečně z hanebných pout otroctví — otroctví u svých, ve vlastním národě. Tento buď jak buď ohromný převrat ve vnitřních poměrech národa nemohl minouti beze stop v literatuře. Pomíjím celou ohromnou, sociálně-politickou literaturu brožurovou, v níž má lid přední úlohu, i přecházím k písemnictví krásnému. I zde, ač s počátku slabě, došly ohlasu vnitřní snahy národní — lid nachází své mluvčí a pěvce v Niemcewiczovi a Karpińském. Jeden z čistě společenského, druhý z čistě citového stanoviska pojímá třídu, nově vstupující do života národa; ale nedovedou ještě se dívati do její duše. Za nimi jdou jiní, jako Kniaźnin, Bogusławski, Juszyński.

Teprve první samostatný krok politický, Kościuszkovské povstání, a první velký obrat k lidové tvorbě, romantismus, zahajují období, v němž lid zároveň s ostatními vrstvami národa stává se předmětem pozorování v literatuře i v umění. Ač nikdo ještě nesnaží se proniknouti jeho duši, přece již celý život lidu, jeho štěstí i neštěstí, zvyky a obyčeje, poesie a víra stávají se jedním z hlavních a nejoblíbenějších zřídel, z nichž čerpá tento nový směr literárně-umělecký. Brodiński byl jeho nejryzejším hlasatelem.

A přece, ač celá tvorba největšího mistra polského romantismu, Adama Mickiewicze, tak silně jest spojena s tvorbou lidovou, ač jedním s největších jeho děl, »Dziady«, táhne se myšlenka z lidu vzatá jako zlatá nit, ačkoli tento velký duch první poznal a ocenil lidovou píseň — přece nikde u něho nepoznáváme duše lidu. Neobjevila jí ani poesie Słowackého, ač na ni vrhala tak spanilou zář, nepodala jí ani skvělá tvorba Krasińského, do níž se dostal lid leda náhodou. Nezachytil duše lidu ani celý zástup básníků nižšího vzletu, epigonů a úpadkovců, ačkoli mnozí z nich, jako Malczewski, Zaleski, Goszczyński, Gosławski, Chodźko a j. čerpali z pověsti nebo poesie lidové; nepodala jí ani »škola ukrajinská«,

ačkoli s takou oblibou lid opěvala, nepodali jí ani Pol. Syrokomla, Lenartowicz, ačkoli skoro výlučně hráli na jejích strunách a dosti objasnili nejednu její záhadu, ačkoli rozezpívali nejeden tón selského srdce, selského osudu a selské lyry. Nepodali jí ani ti, kdož jdouce za Chodakowským, Paulim a j., studovali život polského venkovana, poznali hlouběji jeho osud, sebrali nemalé poklady k dějinám jeho minulosti, kultury, víry, položili základ celé pozdější polské folkloristiky a etnografie — nepodali jí ani ti, kteří hledali krásu v poesii bratrských národů, jako Siemieński, Bielowski, Groza a K. Brzozowski a j.

U všech převládal byť nejšlechetnější, přece v hledání pravdy škodlivý prvek sentimentální a romantický, tendence idealisování, dokazování pravd a theorií sociálně-politických — všichni ztráceli se buď v citlivůstkářském poetisování všeho, co bylo selké, v deklamačním naříkání nad neštěstím lidu, či v pathetickém vynášení jeho hrdinství, nebo konečně v pozorováních, přecpaných folklorismem. Jestliže někdy odhrnuli cípek s duše lidu, mizel v povodni nadšení a subjektivního lyrismu, idealisovaných obrazů a čistě zevnějších pozorování. Nejvíce pravdy ještě skrývalo se v pracích Gosczyńského, Syrokomly a Lenartowicze. — Tato sentimentálně tklivá lidovost — a to nejhoršího druhu — nejdéle držela se na jevišti, a v nitru Polska podnes ještě nezmizela s divadelních prken. »Wesele w Ojcowie« (Svatba v Ojcově) je typickým příkladem tohoto druhu lidového umění, dnes již anachronistického.*)

Teprve od polovice XIX. stol., kdy počaly umlkati poslední ohlasy romantismu, kdy v Polsku se zápalem počaly se studovati vědy přesné, filosofie a nauky přírodní, kdy střízlivý positivismus a utilitarismus v literatuře proslul jako nejvyšší výraz lidského badání, kdy první proudy socialismu obrátily pozornost na strašně zanedbané pole studií sociálně-ekonomických, kdy zavržena zastaralá a nejvýš zhoubná tradice a Poláci počali se čím dál více chápati průmyslu a oborů praktických — tehdy i lid polský objevil se v literatuře poprvé v celé životní pravdě, beze všech příkras romantického idealisování. V poesii ukázalo se to slaběji — nejsilněji a nejkrásněji u Adama Asnyka, nejvznešenějšího ducha na konci XIX. stol., který první v naší poesii s takovou láskou udeřil v strunu sociální.

Hlavní však zásluha o objevení duše lidové a zachování jejích typů v nesmrtelných formách slovesných náleží povídce, a v ní prvnímu a největšímu jejímu průkopníku v Polsku, J. I. Kraszewskému.**) Jeho »Stara baśń« (Stará báje) byla a navždy zůstane jedním z nejkrásnějších květů ve věnci, jejž uvil tvůrčí duch polský vesnickému lidu. Mnoho je tam ještě romantického poetisování, mnoho operních efektů.

*) Obšírně, ač dosti neúplně, ten předmět zpracován v díle St. Zdiarského: »Pierwiastek ludowy w poezyi pol. XIX. w.« Studya porównawczo-literackie. Warszawa 1901.

**) Před ním již Bernatowicz ve své »Pojacię« podal velice živé a ne bez pravdy zachycené typy a scény ze života lidu, ale poněvadž celá povídka vzata jest z šedého dávnověku, a to ještě litevského, nelze ještě mluviti o skutečném vytvoření duše a života polského lidu.

ale také již mnoho psychologie selské duše, mnoho životní pravdy a srdečného soucitu a jednomyslnosti v smutném osudu sedlákově.

Drobnými, pomalými, neobratnými kroky ještě se pohybovala polská povídka po tvrdých hrudách vesnického života za časů Kraszewského a jeho nástupců. Blysknavý Siemieński byl příliš mělký a povrchní, aby mohl hlouběji pohlédnouti v duši lidu. Bronikowski, Kaczkowski, M. Grabowski, H. Rzewuski, Skarbek, K. Suffczyński, M. Czajkowski příliš tonuli v nezahlazených ještě vzpomínkách starošlechtictva, Korzeniowski, Dzieżkowski, Zacharyasiewicz, Wolski honili se hlavně za morálně-ethickou tendencí, chtěli učiti a napravovati i libovali si (zejména první) v líčení typů »nových lidí«, inteligence z lidu, dobývající si místa i uznání vlastní, vytrvalou prací. Lam šermoval satirou v zběžných, na koleně psaných črtách, v nichž snažil se jej napodobiti Aug. Wilkoński. Pouze nevelký kroužek spisovatelů — a to ne prvního řádu — naslouchal živému a hlasitému tępu lidského srdce pod selskou »sukmanou« a lnul k lidu. Byli to W. Skiba, J. Chodżko, Gregorowicz, Wiełogłowski, Pług a zvláště nejnadanější z nich T. T. Jeż (Miłkowski) a Wład. i Wal. Łozińští.

Jeż s velkou zálibou a bystrou observací cestoval po celém slovanském světě, zejména po Ukrajině a Balkáně. Łozińští opět uzavřeli se v karpatských skalách, v nichž hledali tajemnou krásu a sílu selské duše. Za nimi šla celá řada mladších talentů, kteří připravovali půdu pro dílo budoucích velkých mluvčích lidu a znalců jeho duše: Orzeszkové a Prusa.

Prus svou »Placówkou«, Orzeszkowa »Chámem«, »Nad Niemnem« atd., po nich Sienkiewicz »Bartkem vítězem« (Bartek zwycięzca) a »Črtami uhlem« (Szkice węglem) postoupili ohromný krok vpřed, rázem stavíce vesnickou povídku do řady nejskvělejších a nejčtenějších plodů tvůrčího ducha. Od té doby povídka ze života lidu zjednává si domovské právo v polské literat uře. (Dokončení.)

TADEUSZ NALEPIŃSKI:

Antikrist — Savva Leonida Andrejeva.

Ignis sanat.
Motto: »Savvy« L. Andrejeva.

Tragedii rozdvojení ruské duše, zasetou Petrem Velikým, rozuzluje za třesku bomb a výstřelů nová postava Leonida Andrejeva — Savva. Ještě nevstoupili na jeviště ruští jakobíni a žirondisté, a již na oltář zdeptaného, hrozného kdysi boha vstupuje ruský Napoleon jako anarchista roku 1906 — sám Antikrist. Zachvěla se země, když se objevil. Již před čtvrtstoletím, když utýraný duch národa pohřbíval Dostojevského, zdálo se, že nadešla rozhodující chvíle v boji boha-člověka s člověkobohem, když nihilisté z »Běsů« a bratři Karamazovi otřásli se a přesypali sítem daenonismu a »člověkonenávisti« (čelověkoněnavistničestva) zbytek ctností

a ohledů, rostoucích na cestě nespoutané vůle člověka, směřujícího k sebezbožnění, anebo již bohem se učinivšího. Duch národa, od staletí potenciálně svobodný, dřímající bez starosti o zítřek, náhle vrhl se ke svobodě konkretnější — hlasy ze švýcarské emigrace, propaganda sociálně-komunistická, národnictví (»narodničestvo«), z mlhy zapomenutí vstávající stíny Stěňky Razina*) a Pugačeva, konečně výstřely terroristické, jimž za oběť padl sám car Osvoboditel, budily národ z dlouhého, těžkého snu bezvládnosti. Zachvěl se řebřík, po němž uprostřed kůrů andělských sestupovalo božství k národu »bohonosci« — sestoupení zadrženo bylo novým, divokým květem rudé touhy člověkoboha, neuvědomělého ještě anarchisty. Křišťálově čistá a ryzí duše Dostojevského padla v důstojném vnitřním boji. Vyzýval, bořil, hrozil, ničil — byl sebou; když však jen na okamžik, jda za hlasem dobrého božství, snažil se přemoci světové zlo, vytvořiti aspoň jednu bílou duši toužícího Alekséje Karamazova — padl, zhynul nepodav více, než prchavý přelud positivního typu. Jako by sám osud, který měl závažnou roli v životě tohoto mystika, nechtěl míti z Alekséje živou postavu: přetrhl život Dostojevského nad hlubinou asketismu.

Tehdy, před 25 lety promlouval Král Duch národa ústy svého nejhlubšího genia. Ozbrojoval jej »analysou analys«, řídil jeho ruku při tesání Raskolnikova před zločinem, poskytoval mu žuly a bronzu k vytvoření »posedlých« Šatova, Stavrogina, Dimitra i pomateného Ivana Karamazova, ale jen v okamžicích jejich síly a ničitelských záchvatů. A když chtěl zachrániti bílého serafina Alekséje — hosanna umíralo mu na rtech a divoký skřipot připojoval se tónem dissonance a rozdvojení. A trnový věnec vzal s sebou do hrobu ten, jenž zahleděn v »národ Kristův« dovedl jako lev drtiti ty, jež pojímala závrať na mostě mezi zvířetem a nadčlověkem; krví zalévalo se mu křesťanské srdce při shazování slabých do propasti zapomnění... Stálé, vědomé sebeoklamávání, že jest a vládne dobrý bůh jakožto synthetická osoba celého národa od jeho počátku až do konce — demaskoval jeho vlastní Šatov, vyjektávaje: »Já . . . já b u d u věřiti v Boha . . .« Horoucím dechem bezpříkladně upřímného pohlížení v sebe praskaly všecky mystické spekulace jako mýdlové bubliny; mučedník Dostojevskij nezůstavil illusí; kdo jej pochopil — zdědil jeho vlastní peklo.

To byl odkaz včerejšímu pokolení. Nikdy a nikde — vyjmeme-li tvůrčí okamžiky Adama Mickiewicze a Julia Słowackého — nebylo v mystické literatuře tak mučednicky upřímného zamilování vlasti. Na hřbitově, jímž byla doba panování Alexandra III., sotva pozorovatelně kmital mdlý plamínek ruského mysticismu; živili jej opravdoví kněží jako Tolstoj, Vladimír Solověv, V. Rozanov. Po celé širé, svaté Rusi, těhotné utrpením, vzdýmaly se nové a nové, špinavě zlaté kopule cerkví, nové a nové továrenské komíny tyčily se k nebi jako ztrnulý, souchotinářský výkřik bídy — marně. Dusno bylo nesnesitelné. Zrodila se mystika mlčení.

Konečně všecky polovědomé smutky, nabývajíce tvarů stále určitějších a smělejších, stále hroznějších, rudých jako peklo a silných jako huragan, spojily se v jediný výkřik žulového života, svobody ničím nespoutané,

*) Vůdce kozáckého povstání v letech 1667—71. *Red.*

v jediný úprk, neznající překážek. Ze země vražd a galejí, z millionových davů povstává jako socha, ulitá z »červeného smíchu«, ničitel dávno prorokovaný, dávno všemi vytušený, v celém Rusku se dnes vyjevující — Antikrist. Poslední slovo esoterické literatury ruské — »S a v v a« L e o n i d a A n d r e j e v a — jest anarchistickou bombou, vrženou do základů svatyně. Drtí bezohledně a boří zbytek pozůstalých zřícenin všech svatyní národního citu. Přišel ničit — a zničil, v puch přežilé ideologie obrátil touž pravoslavnou lavru, z níž chtěl Dostojevskij vyvésti serafina a příštího spasitele Ruska. A jakkoli nad roztrhanou mrtvolou východního nadčlověka dav křičí »Kristus vstal z mrtvých!«, cítíme, že to nejsou kůrové andělští z Fausta, ani písně Parsifalovy, aniž co křesťanského, nýbrž pouhá slova, pouhý křik bez ceny.

Předchůdců měl Savva mnoho, bratří jeho žijí... Nad nelítostně šedivým, bolestně uslzeným životem ruského národa posměšně, ale s gogolovskou láskou, slzami usmíval se Čechov. Co bylo v duši Ruska lyrismu, co čistých vůní v jeho »višňových zahradách«, co vzletů racků se zlámanými křídly, co ušlechtilosti marně pohynulo, krví zalévajíc lidské srdce — vše ukázal světu. Nebylo v literatuře většího smutku a vnitřní pouště života, nežli jest smutek »Tří sester« a beznaděj »Strýčka Váni«. Křečovitý pláč svírá hrdlo i Nerusa, vidí-li ty kusy, hrané společností Stanislavského. S Čechovem beznadějně plakalo Rusko lkáním žalářním, udušeným. A tu v letech devadesátých z »nejsvobodnějšího na světě« lidu povolžského povstává básník proletář, dítě svobody nevázané, ze snu probuzené — Gorkij. Revolucionisuje tvořivost autora »Tří sester« — »Čajka« Čechovova stává se zvěstovatelem bouře; živá mrtvola, »Strýc Váňa«, strašná ideologická parafrase gogolovských mrtvých duší se vším bahnem člověka, nedovedoucího a nemohoucího se z něho vysvoboditi, dostává z rukou »bosáka« manifest života, vyzývající k vyvinutí síly, tvůrčí neb ničivé, vše jedno. V »Člověku« Gorkého spočívá zjevení pro naši dobu: »... a nadejde den, kdy v prsou mých splyne v jeden mocný, tvůrčí plamen svět mého citu s nesmrtelnou Myšlenkou — a tím plamenem sežehnu v duši své vše, co jest v ní temného, ukrutného a zlého, i stanu se podobným oněm bohům, jež Myšlenka moje tvořila a tvoří! — Vše jest v člověku — vše pro člověka!« Totéž heslo chvěje se i v dnešní atmosféře; kult síly přišel ze země dávných, slavných povstání, z povolžských stepí, z vlasti »ruské bohémy«, popsané Skitalcem (Ogarki), z hnízda sektantů, kde člověk povždy si byl carem i bohem (Tolstoj: Vzkříšení). Oltář pro člověka, vyvyšujícího se nad boha, budovaný a mistrně ozdobovaný zaníceným »Mladým Ruskem«, vztyčoval se z literatury, opírán převratnou kritikou intelligence (Gorkého »Barbaři«, »Dáčníci«) i zahanbené armády (Kuprinův »Souboj«, Andrejevův »Červený smích«) a pomstou obětí selských i židovských »pogromů« (dramata Čirikovova a Juškevičova). Potom přišly moskevské barrikády a celá literatura »bojovná« (revoluční). Orlím rozmachem křídel vznesl se Andrejev od země krví zalité »ke hvězdám!« — nad štěstí pantheismu, nad nekonečnost života kosmického vynesl bídu a utrpení života pozemského. Ternovskij, astronom a napolo astrolog, sestupující s observatoria, kde se shlíží

v jasné tváři Nesmrtelnosti, jen na několik hodin denně k své rodině, která obětuje život pozemské revoluci, sám volá k dceři: »Jdi do života! Odevzdej mu, co's od něho vzala. Odevzdej slunci jeho teplo! Zhyneš, jako zhynul tvůj bratr, jako hynou ti, jimž souzeno udržovati věčný oheň vlastní, nesmírně šťastnou duší. Ale v zahlazení svém získáš nesmrtelnost. Ke hvězdám!« A v extasi nejvyššího pantheismu pozdravuje vztaženýma rukama hvězdy: »Buď pozdraven, můj vzdálený, neznámý příteli!« A na to dcera jeho — »dítě slunce«, jak by řekl Gorkij — resignovaně, ale hlasem, plným nejsvětější víry v lepší, slunečnější jitro krvavé země, pozdravuje ji ve jménu bratra, zabitého v boji za svobodu. A drama končí týmž pozdravem, znějícím jako ozvěna: »Buď pozdraven, můj drahý, trpící bratře!..«

Nyní již chápeme, že o měsíc později z lůna téže země, z vnitřku pravoslavného kláštera povstane — Savva.

»Je-li pobouřen nebo hněviv, zpopelaví jako prach, pohyby nabývají lehkosti, hbitosti, shrbenost mizí, jako by se celý otvíral dokořán« — tak líčí Andrejev Savvu. Ruský Siegfried přichází na scénu přímo od zábavy s dětmi, vesel, silný, kypící zdravím, prost všech illusí. Sestře jeho Lipě zdá se krásným klášter v rodišti s němými, rozpukanými a zpustlými zdmi... Spatřuje v tom cosi vzdáleného — vidí v tom ty, kdož klášter první budovali, první se v něm modlili... Hle, jdou, nesou cihly, zpívají — tak tiše, tiše.. Ale Savva necítí poesie patiny, šlape idealismus, jímž duše platí daň minulosti. »Nemám rád nic starého. Tento klášter budovali dozajista poddaní a vlekouce cihly nezpívali, nýbrž zlořečili. A kdosi právě na tomto místě zlomil vaz. Toť pravděpodobnější.« Theoretikové ho neuspokojují. »Jsou to lidé odvážní, ovšem, ale jejich odvaha tkví více v rukou než v hlavě... Zdaliž lze vykáceti obrovský les poražením od stromu k stromu?...« Naučili jej toliko úctě k dynamitu, ne k sobě. Před odvahou nemá úcty, jest znakem elementárním, davovým. Nebojí se ničeho — ačkoli strašné jest již samo pomyšlení života, že se člověk narodil. Ale Savva přemohl i strach života. Kdysi Kirilov z Běsů věřil, že »kdo se zabije pouze proto, aby zabil strach, okamžitě stane se bohem«. Savva hledá jiné cesty k božství. Netrpí se sestrou za lidstvo. Lipa miluje lidi a modlí se vroucně, aby, je-li toho třeba, přijata byla její obět zápalná za útěchu a spasení bližních. Savva ptá se: »Proč tak všichni toužíte po vzkříšení Kristově? Ovšem, dobře, přijde-li s medovým perníkem — ale což, mávne-li místo toho důtkami po celé zemi: Pryč, kupčíci, ze svatyně!« Proto Savva se rozhodl vše zničiti. Především zboří horu hlouposti, na níž moudří budují; srovná ji se zemí, pohřbívaje staré domy, stará města, starou literaturu, staré umění. Obnaží zemi, strhne s ní odporné hadry! Hodna jest pláště královského — a zatím ji oděli hadry trestaneckými. »Přinesl jsem na zemi meč, za krátko všichni uslyší jeho řinkot; i hluší i ti, co nemají uší, uslyší jej; třeba přebroditi moře krve, kráčeti přes slabé a nezbytné oběti...«

Sestra táže se dále bratra, miluje-li — miluje-li ženu? Opustila jej poslední, nevytrvala, odešla. Přátel, druhů nemá. Zda má nepřátele? Snad jednoho — Boha, vlastně Spasitele... A co Savva takto snuje

záměry zničení, v klášteře pojímá mnichy zoufalství. Ďábel navštěvuje jejich svatyni — a zázračná ikona, dojista vyměněná rukou satanovou, místo víry šíří strach...

V druhém aktě*) za klášterní zdí u hřbitova »Král Herodes«, mnich, jenž zabil vlastního syna, utvrzuje Savvu v nenávisti k lidem. Novic Kondratij, zasvěcený v úmysl Savvův, jenž chce položiti pekelný stroj na cestu slavnostního procesí, bojí se zločinu. »Kdož ví, snad On (Kristus) jest — —« pochybuje. I bojí se ikony, která se snad již dívá z rámce zrakem satanským, ne božským — každým způsobem není to obyčejný kus dřeva... Ale Savva, nedbaje těch obav, vrací se k »nahé« zemi. Co jest zničení ikony proti jeho zamýšlenému obnažení země a člověka na ní? Dynamit jest silnější než jejich bůh, a člověk jest silnější dynamitu. A až bude tak zničeno deset jejich model, pocítí, chámové, že skončilo se království jejich boha a nastalo království člověka: A s hrůzou poznají Antikrista... Ztrnulý novic ptá se při těch slovech Savvových v zděšení: »Kdo jsi, že nemáš nad ničím lítosti?«... Já? — odpovídá Savva — jsem člověk, který se narodil, a narodiv se, šel se dívat. Uviděl kostely — i galeje. Uviděl university — i veřejné nevěstince. Uviděl továrny — i obrazárny. Palác — i díru, vyhrabanou v hnoji. I vypočítal, kolik věznic připadá na jednu obrazárnu — a rozhodl se: nutno vše zničiti. A to uděláme... Po Bohu dáme se do nich: do Ticianů, Shakespeareů, Puškinů, Tolstých — malou hranici polejeme petrolejem. Potom spálíme jim města — tyto kamenné hroby... Zhyne jen, co nemá ceny. Záhubě propadnou hlupáci, jimž jest život račí skořápkou. Záhubě propadnou, kdož milují starobylost — ti ztratí vše. Záhubě propadnou slabí, nemocní a ti, kdož milují mír — nebude míru na zemi! Zbudou zde pouze svobodní a smělí, lidé s mladou, toužící duší, lidé jasných očí, obzírajících celý svět. A prostí všeho, nazí, ozbrojení jen vlastním rozumem spojí se a vytvoří nový život, život dobrý, v němž bude moci člověk dýchati.

Prošel jsem mnoho měst a zemí — mluví dále Savva — a nikde jsem neviděl svobodného člověka. Viděl jsem pouze otroky. Viděl jsem klece, v nichž žijí, postele, na nichž se rodí i umírají, viděl jsem jejich zlobu i lásku, hřích i ctnost. I zábavy jejich jsem viděl — ubohé snažení po vzkříšení zemřelé veselosti. A na všem, co jsem viděl, spočívá pečeť hlouposti a bláznovství. Kdo se narodil moudrým, hloupne mezi nimi; kdo se narodil hloupým, věší se nudou, a vyplazuje na ně jazyk. Uprostřed kvítí krásné země zbudovali dům bláznů. A co dělají se svými dětmi! Ještě jsem neviděl jediných rodičů, kteří by nebyli hodni trestu smrti: předně za to, že děti zrodili, a za druhé, že zrodivše sami hned neumřeli... A jak oni lhou, jak lhou! Nezabíjejí pravdy, nikoli — oni ji každodenně mrskají, maží čistou její tvář svými nečistotami, aby jí nikdo nepoznal, aby jí děti jejich nemilovaly, aby nenalezla útulku. A na celé zemi, na celičké zemi, mnichu, není místa pro pravdu!

*) Vlastně těžko nazývati tak obrazy a scény ze života Savvova — podobně jako celé dílo těžko jmenovati dramatem. Pak byly by dramaty i dialogy Renanovy nebo Platonovy.

Nutno tedy učiniti konec světa. Léčili je léky — nepomohlo; železem — nepomohlo. Ohněm třeba nyní léčiti — ohněm!...

Co takto volá, přiletuje velký noční motýl — smrtihlav. Savva se zachvěl... Ovšem, takový člověk musí býti pověrčiv. Malá podrobnost, ale charakteristická. Toho, kdo se nebojí života ani lidí, překvapují zjevy přírody, jediné pravdy.

Spiknutí jest připraveno; pekelný stroj položí pod procesí Kondratij. Kdyby věc prozradil aneb nedodržel slova, propadne smrti. Nevysvěcený mnich a zasvěcený již anarchista odchází, udiven povahou Savvovou: snad tropí žerty — a snad...? Ubohý novic, nikdy nebádal »ein Teil von jener Kraft, die stets das Böse will und stets das Gute schafft«... Ale Savvu objímá smutek; tvář jeho nyní jest opravdu »popelavá jako prach«; daemonismus ztratil se z obličeje. Velká upřímnost cynismu spočívá v melancholických slovech, s nimiž se obrací ke hrobům na hřbitově: »Nu což, nebožtíčkové, neobrátíte se v rakvích? — Neveselo mi, nebožtíci, neveselo!...«

Přichází kulminační třetí akt. Za okny davy pobožných poutníků spěchají na sváteční procesí. Opilý Trucha, starší bratr Savvův, sedí u stolu a svěřuje se se svými hallucinacemi; dávno již nevidí obyčejných tváří, nýbrž strašné, potvorné maškary, jimž by se smál k popukání. »Poslouchej, nikoho není. Nikoho — rozumíš? Ani Boha není, ani člověka, ani zvířete. Zde stůl — ani stolu není. Zde svíce — ani svíce není. Jen samé čumáky — rozumíš? Mlč, mlč, já se strašně bojím.« — Čeho? ptá se rozmlouvající s ním mnich. — »Umřel bych smíchy!« — Pomatený ironista Trucha hraje jaksi úlohu svědomí v dramatě autora »Stěny«.

Schází se rodina Savvova: přichází starý majetník krčmy, Jegor, Savvův otec, přichází i Lipa. Oživen, vesel přichází i Savva a ironisuje optimistickou filosofii svého okolí, podle níž po smrti hned prý jest lépe a podle níž pravdu lze poznati jen na onom světě. »Až umřete, půjdu za rakví a budu ukazovati: hle, toť člověk, který poznal pravdu. Anebo ne, lépe bude takto: pověsím vás jako prapor pravdy. A postupně, jak bude s vás opadávati kůže a maso, bude vystupovati pravda. Bude to nanejvýš poučné. Trucho, co se na mne šklebíš?«

Trucha (ponuře): Máš velmi směšný čumák.

Blíží se poledne, kdy má nastati výbuch. V duši Savvově vzniká strašné podezření: Lipa ví o všem. V první chvíli by ji zabil; když se jí vyptává, Lipa snaží se srdečně k němu promluviti. Ale Savva jest nepřístupen, jej zajímají pouze podrobnosti zrady, příčiny nezdařeného útoku. A tam za okny jdou... »To jde lidská bolest.« praví Lipa, »a tys chtěl vzíti lidstvu poslední, co má, poslední naději — poslední útěchu?... A proč? Ve jménu čeho? Ve jménu jakési divoké, strašné ideje o nahé zemi«... Lipa zamilovala si tu zemi Kristovu, prohlédla a zamilovala si vše následkem slov Savvových. Jest jí líto všeho — i bídné cihly, pouhé třísky, vyrobené rukou člověka. Miluje to pro nezdařené záměry, pro neuskutečněné naděje, pro práci a slzy!... »A ty chtěl bys zničiti Golgotu?« — vyčítá Savvovi. »Nejjasnější, co bylo na zemi?... Vždyť On byl nešťasten, vždyť On byl ukřižován! Mlčíš?...«

Savva: Mlčím.

V »běsovském« dialogu sestry a bratra, v boji na život a na smrt vidíme sražení dvou mocností: Krista a Antikrista. Savva zabije sestru, nezdaří-li se mu jeho úmysl — podobně jako ona myslila, že zabije jeho, aby odvrátila katastrofu. Tisíce ubožáků a nešťastníků jdou se slepou, dětinnou vírou v nebeského otce, jdou vyplakat svou bídu před posvátnou ikonou. A on, nepřítel, posupný ničitel — činí se mstitelem těch, z nichž každý byl by šťasten, kdyby jej mohl zabiti jako hada! Mstí se za otroky — právo mu dali oni. »Vy svou zlobou, svým bláznovstvím, svou podlou bezmocí! Právo! Moc! Proměnili zemi v údolí pomyjí, v jatky, v obydlí otroků, koušou se vzájemně a táží se, kdo se opovážil popadnout je za chřtán! Já! Rozumíš? Já!...«

Přišel vysvobodit zemi, vysvobodit myšlenku, vysvobodit člověka a zničit celý ten dvounohý, blábolící dav! On, připravený pro svobodu, jemuž jen minulost jako červotoč ujídá duši a svírá život železnými obručemi faktů. »Fakty chci zničit, fakty! Rozbít vězení, v němž skryli ideje, dáti jim křídla a otevřít jim nový, velký, neznámý prostor. V ohni a hromech překročím hranici světa... Sečteny jsou dni vašeho světa a vyměřeny jsou vaše hodiny!«

V tom bije dvanáctá — a zdi se otřásají strašlivým výbuchem... Hrozný poplach davů jej provází, lidé utíkají — panika... »Čumáky,« praví opilý Trucha. — »Boha vyhodili do povětří!« volá Savva a šťasten, vesel přechází po pokoji. A venku zvoní na poplach, vznikl požár, hoří!

»Zvoňte, zvoňte si! V krátce rozezvučí se celá země! Slyším, slyším! Vidím, jak hoří vaše města. Vidím plameny! Slyším praskot! Vidím, jak se řítí domy na vaše hlavy! Marný útěk — není záchrany. Není záchrany! Všude oheň! Hoří cerkve, hoří továrny — praskají kotly. Konec práce otroků!... Přišel čas!... Slyšíš? Země vás vyhazuje. Není pro vás místa na zemi! Ne! -- On přichází! Vidím jej! On přichází — svobodný člověk! Narodil se v plamenech! On sám jest plamen a zničení! Konec otrocké země!... Buďte připraveni! On přichází. Slyšíš jeho kroky? On přichází — přichází!...«

— — — —

A vskutku přichází. Ten on — toť sám lid s mohutnou palicí Ilje Muromce v rukou. Lid — odvěký anarchista, ať v nejkrutější bídě či v otroctví, vždy svobodný. Duch jeho dosud spal; spal tak hluboce, že ho nedovedlo probuditi ani celé hnutí »národnické« od Radiščeva počínaje, ani proroctví slavjanofilů a messianistů, ani živé slovo »národovolců«, »chodících mezi lid«, ani hrdinství revolucionářů, ani Tolstého »útěk do vsi«, ani víra Dostojevského v jeho »christianism«. Neuvědomil ho nikdo a nic; shovívavě se časem usmíval, když Němec Hachshausen »objevoval« světu ruskou »obščinu«, prý základ budoucí komuny, když ruský anarchista Hercen, přemýšleje o n m, na západě hlásal, že on — lid ruský — jest nejsvobodnějším lidem na světě; neboť skrytě věděl, že Evropa jest k tomu, aby byla paradoxa; rozuměl, že nejlepším materiálem pro tato paradoxa jest on — »Asiat«. Humor vnuknul mu mstivý název »Němce« pro celý zástup cizích pošetilců. A pronášeje »Němec«, plival. —

*

V poslední visí Savvově volá jeho ústy sám lid, činící se pomazaným Antikristovým. Napřed ještě budou zničeny, zbytky idejí předurčeného utrpení a kající pokory — ale heslo přezbožnění, volající o pomstu, padlo již v duši lidu. Jedině zázrak byl by s to odvrátiti lid s nové dráhy Síly. Struny víry, napiaté na nejvyšší míru, prasknou, nezjeví-li se Bůh...

Bůh nechce učiniti zázraku — činí jej tedy mniši v »Savvě«... Savva byl zrazen. Varováni Kondratijem, mniši tajně vynesli ikonu — a výbuch kromě obětí lidských jiné škody nezpůsobil... Ikona zůstala neporušena... Zároveň se »zázračným« zachráněním ikony byl i lid povzbuzen — a tedy šťasten. Radostné šílenství zatemňuje jeho smysly — zázrak! Je tedy velký Bůh, živý, silný, nesmrtelný, protože nezničitelný! A člověk se odvážil proti němu povstati! Kde je ten opovážlivec?... Jako Jidáš vystupuje Kondratij a vydává šílenému »davu dvounožců« Savvu jedním slovem: »Antikrist!«... Golgotou jest Savvovi triumf podvodu, jenž mu dnes přináší smrt. — Hyne — a v krvi rozsápaného člověkoboha dav smáčí šat na korouhve a křičí: »Kristus vstal z mrtvých!«...

(Petrohrad.)

ADOLF ČERNÝ:

J. Ćišinski a nová doba hornolužické poesie.

Další část rozpravy »Sto let lužickosrbské poesie« (Slov. Přehl. roč. III.).

(Pokračování.)

»Kniha sonettow« jest v lužickosrbské poesii knihou epochální. Znamená novou dobu nejen v tvorbě Ćišinského, ale v poesii hornolužické vůbec. Od té doby stává se vládcem lužickosrbského Parnasu Ćišinski — ze staré doby zaznívají už jen dozvuky a ohlasy (Radyserb, Šyman, Dučman). Jest patrno, že minula doba lužické poesie, jíž byla vzorem národní píseň a píseň Zejleřova — od »Knihy sonettow« rozpiala lužická poesie perutě k vyššímu letu.

V letech osmdesátých vydal Ćišinski ještě dvě knihy, které se vnitřně přimykají ke »Knize sonetů« a s ní tvoří druhou periodu jeho činnosti. Jsou to »F o r m y« (1888) a »P ř i r o d a a w u t r o b a« (Příroda a srdce, 1899).[21])

První připojuje se ke »Knize sonettow«, jak již název naznačuje, stránkou formální. Ćišinski chtěl do lužické poesie, formálně dosud velmi prostinké, skoro jako lidová píseň, uvésti rozmanitost a bohatost umělých forem básnických, chtěl výhní nejrůznějších forem provésti lužickosrbskou řeč a opět ukázati její vnější krásu a zvonivost i vnitřní schopnost vyjadřování nejrozmanitějších myšlenek v nejtísnivějších poutech vnější formy. Stupňoval tedy jaksi úkol, jejž si vytknul při »Knize sonetů«. K znělce připojil zde terciny, sestiny, kanzony, kanciony, madrigaly, trio-

[21]) F o r m y. Basnje Jakuba Ćišinského. Budyšin. Z nakładom spisaćela 1888. — Serbska knihownja. Wudawa A. Černý. Č. II., P ř i r o d a a w u t r o b a. Pěsnje Jakuba Ćišinskeho. Budyšin. Z nakładom wudawarja. 1899

letty, ronda, ghazely atd. Výsledek opět byl skvělý jako při první knize, ač obsahově nepůsobí »F o r m y« tak uceleně, jako »Kniha sonettow«, Krásu lužické srbštiny, jak se mu objevila při této zkoušce ohněm, a vlastní snahu po nádheře a dokonalosti vnější formy vyjádřil sám v úvodní básni (»Formy«) touto slokou:

Srbská řeči! Tvoje slova hravá
v rýmech líbezně a mocně zvoní;
mně se radostí až točí hlava,
když jak pestří motýli se honí.
K nim se družit touží poletavá
píseň, která z duše mé se roní!
Rád zahrávám s formou v písní ráji,
kouzlo zvu, v rej vodím slova vzletná,
květy líbám, volám písně května,
hájím rým a rytmus v srbském kraji.

Obsahově, jak řečeno, nepůsobí kniha dojmem pevně spiatého uměleckého celku; je to spíše několik menších celků, volně k sobě přidružených. Přes to však jest jednou z nejzávažnějších knih Čišinského a pro něj nejpříznačnějších. Prvý oddíl, nazvaný »Mjetele« (Motýli), připíná se k oddílu »W ćichej samoće« z Knihy sonetů a jest přechodem k pozdější knize »Přiroda a wutroba«. Je zde více světla, více slunce, květů a vůně, než bylo v příbuzném oddílu první knihy, ač pořád ještě dominují soumračné nálady večerní. Sklon od samotářských snů a tesknot k životu a jeho úsměvům je zde již patrný. I na hřbitově vidí již básník život, jehož nekonečnost právě zde chápe; vyjadřuje to krásně v dvojici básní »Hřbitovní lípy«, plné filosofické vyrovnanosti (str. 28.): Na podzim vítr rve sežloutlé listí a holými haluzemi potom táhne tichý smutek; pod lipami na lávce dříme stará matička . . . Na jaře v týchž větvích šumí teplé vánky a vábí z nich poupata, listy a květy; ve zhoustlých korunách zpívá ptáče a ve stínu lip hrají si děti . . .

Zcela jiného rázu jsou další dva oddíly, navzájem vnitřně si příbuzné: »Ballady« a »Romance«. V dokonalejším provedení zde dozrává, co klíčilo již v první periodě básníkovy tvorby. Čišinski blíží se zde lidovému duchu a tvoří na základě lidových pověstí a názorů ballady a romance, které svou hotovostí předstihují vše, co bylo v tom žánru do té doby v Lužici napsáno. Zejména platí to o balladách. Nábožnost lužického lidu tvoří v nich základní tón; prohřešení proti nábožnosti a proti božím přikázáním jest v nich hlavním zřídlem balladického děje, který rovněž často vyplývá z provinění proti věrnosti a čistotě v lásce. Blesk zabíjí nehodného syna, který podléhá vábení tance, i když matka leží na marách; zrazená milenka v šílenství zapaluje v svatební noci novomanželům statek nad hlavou; dívka nedbající kostelních zvonů a ujíždějící s milým, co všechna dědina tráví na mši, hyne se svým milencem prostřed lesa, sražena větvemi se hřbetu splašeného koně; nevěsta zkoušejíc svatební kroj, v jakém smí v Lužici před oltář jen čistá panna, uchvácena náhle výčitkami svědomí prchá z domu, v divém úprku a v úzkostech zbloudí, v nastalé tmě klesá se skalnatého břehu do Sprévy a v jejích proudech nachází smrt.

Střed knihy tvoří vlastní »Formy«: sonety, sestiny, kanzony, kancíony a madrigaly, triolety a ronda, ghazely — myšlenkově obsahu nejrůznějšího, podmíněného mnohdy i charakterem různých těch forem. Zajímavé přiostření knihy tvoří poslední oddíly: Epištoly, Satiry a Epigramy. Elegie a melancholie prvního z těch oddílů hořkne již vzdorem a hněvem, jenž plnou silou propuká v satirách a epigramech. »Epištoly« jasně ukazují, kde vybujelo žahavčí a bodláčí, které před tím v jeho prvotinách sotva počínalo pučeti. V cizině, v nuceném vzdálení milované vlasti vzrostla, prohloubila se a sesílila jeho láska k ní, ale také ztvrdl a zhořkl jeho úsměv a ztrpklo jeho snivé, melancholické zamyšlení.

Ženje 'šće, ženje mi njej' tak wysoko wutroba biła
za serbski lud a za serbski kraj, jako nětk, hdyž so rudźu
na cuzbje . . .[22])

Tak píše svému příteli v druhé epištole — a věru v souhlase s tím, co se v jeho duši dálo a co se v pozdějším jeho básnickém díle skvěle potvrdilo. Ćišinski byl tehdy (1886) ze středu srbské Lužice, z Radwoře, přeložen do Šěrachova (Schirgiswalde), kdysi ovšem srbského, ale nyní již poněmčeného. Nebyl zde sice příliš vzdálen srbského území — vždyť nejbližší vsi na severu jsou již převážně srbské — ale přece jen byl mezi Němci, byl nucen kázati německy, byl odtržen od živé práce pro svůj lid. A to probudilo spící v něm vzdornou strunu ironickou, satirickou a sarkastickou. Rozhodl se (v básni »Rozpominanje«):

Njech je! Kaž wosud na mni toči,
twar tón a tajku barbu změju
a w pěsnjach tež ju njezapřěju;
wšak kóždy hlada, kaž ma woči.[23])

Tím přišel na cestu, v Lužici dosud nevyšlapanou aneb aspoň sotva několika šlépějemi vyznačenou.[24]) Počal na ní mrskati zvrácenosti lidské, osobní i společenské a národní, a to s takovou odvahou, přímostí, neohrožeností a bezohledností, že to vyvolalo v Lužici pravý úžas a zděšení — podobné, jako před lety jeho »Listy ze Serbow do Serbow«. Přátel mu tyto věci — satiry a epigramy — získaly tuze málo. Rány na kovadlinu příliš bušily do svědomí a jiskry ze žhavého železa zpod kladiva příliš jistě a nechybně postihovaly cíl a vypalovaly mu nesmazatelné znamení.

Stoupat v taktu, jak se píská,
s vlky výti ze vší síly —
byla věc mně povždy nízká:
tož jsem mnohým nebyl milý.[25])

Ze Šěrachova, kde většinou vznikla kniha »Formy«, přeložen byl Bart r. 1888 do Drážďan, kde s počátku duše jeho těšila se poměrnému klidu. V Drážďanech jest dosti silná lužickosrbská kolonie (na 1000

[22]) Nikdy ještě, nikdy mně srdce tak mocně nebilo pro srbský lid a pro srbskou zemi, jako nyní, když truchlím v cizině . . .

[23]) Budiž! jak osud mne soustruhuje, takový též budu míti tvar a barvu a nezapru jich ani v písni; vždyť každý zří tak, jak má oči. (Str. 135.)

[24]) Epigramy Hórnikovými. Srov. »Sto let lužicko-srb. poesie«, Sl. Přehl. III. str. 423.

[25]) Epigram XI., »Formy« str. 145.

duší), která má i dva čilé spolky, je zde mnoho Čechů, Poláků a jiných Slovanů, i necítil zde Bart — aspoň s počátku — svoji osamělost tak bolestně, jako by ji dojista byl cítil v jiném německém místě, podobně od Lužice vzdáleném. Zbývala-li přece v duši prázdnota, vyplnilo ji velké město svými kulturními poklady a svým životem. Ke všemu — zdá se — nachýlila se nad hlubinu duše básníkovy bytost a duše ženy i zůstavila v ní svůj vábný, ale tajemný a mlčící obraz. A tak povstala v Drážďanech (resp. v době drážďanské) sbírka, vydávající svědectví o poměrném klidu a míru duše básníkovy, knížka »Přiroda a wutroba« (1889), drobná sice, ale velmi milá, knížka většinou tichých úsměvů a rozjasněného pohlížení do světa a do života. Knížka intimní, která nejlépe dokumentuje jemný, lyrický talent Ćišinského. Je to plné vyznění toho, co jemně zaznělo v »Knize sonetů« v oddílu »W ćichej samoće« a silněji ve Formách« v oddílu »Mjetele«. Básník sleduje přírodu od zvonků sněženek a vůně fialek až k astrám a zimnímu spánku přírody, originálně pojatému v básni »Pohřeb léta« (str. 66.). Otvírá srdce dokořán barvám a vůni květů, i ptačím písním a bzučení čmeláků, vůbec všem zvukům a kouzlům přicházejícího a rozkvétajícího jara. A najednou v písních z přírody čteme jakýsi napovězený a nedopovězený, v půli přerušený sonet: »Dej do oka mi pohleděti!«

Dej, okamžik ať v oko pohlédnu ti!
Jak jásot skřivánčí by z něho hrál,
jak nebe jas by v ně se přelével
a vůně růží, silná k uzalknutí!

Mně nechce v duši vstoupit závýsknutí,
mráz časný růžím všecku vůni vzal
a nikdy azur se mi nezasmál —
ó, popřej, do oka ať pohlédnu ti![26])

K jarním písním připojily se písně lásky — a ozývají se ojediněle i mezi písněmi letními a resignovanými tóny i mezi motivy podzimními. Jen několik erotik, ale přispívají k doplnění harmonického dojmu knížky.

Po této sbírce se básník náhle a neočekávaně odmlčel. Ani nejdůtklivější žádosti, prosby a povzbuzování nejlepších přátel nedovedly ho vyvábiti na veřejnost. Mezi ctiteli jeho poesie vznikaly obavy, že odloží péro nadobro. Mnozí, i nejlepší lužičtí lidé měli mu to za zlé a hledali vysvětlení toho v jeho ctižádosti. Něco pravdy v tom bylo. Ćišinski znal svou cenu, dobře věděl, oč vyniká z dosavadní lužické poesie, i byl přirozeně roztrpčen chladným přehlížením, nespravedlivým (byť ne veřejným) odsuzováním nebo naprostým neporozuměním, s nímž se ve své činnosti setkával. Proto se uzavřel v sebe. Psal sice, ale prací svých neuveřejňoval.

Až teprve nové životní utrpení vrátilo jej zase literatuře.

(Pokračování.)

---

[26]) »Daj do wóčka mi zhladnyć!« (Str. 18.)

DOPISY.

Z Ružomberka. 22. pros. 1906.

(Kousek dějin slovenského probuzení.)

Bolo to pred rokom. Ružomberok jásajúci vítal svojho novozvoleného farára, pána Andreja Hlinku. Postavili mu slávobránu a vítali ho všetci...

Volebný okres ružomberský bol jedon z najneuvedomelejších okresov slovenských, čo sa týka presvedčenia národného. Ačkoľvek neni tu krem niekoľko úradníckych rodín, pár poštovských a železničných sluhov ani jediného pravého Maďara, volievali tu vždycky kandidáta maďarského, vládneho. Vec úplne nelogická. S národnostným programom neodvážil sa vystúpiť po dlhé roky nikto. —

Samo mesto Ružomberok, zapadlé medzi vrchami, tiché až do nedávna, ležiace na brehu Váhu, bohaté majetkami, — vykorisťované bolo hanebným spôsobom niektorými vlastenčiacimi rodinami; narobily mestu do 2 milionov dlhu. A ľud, väčšinou slovenskí sedliaci, platil. Prišiel Hlinka. Muž energický, nestarý, uvedomelý Slovák, vzdelaný a výborný rečník. Zasiahnúc do mestskej správy tím, že jeho pričinením zvolený bol slovenský výbor (ktorý pozdejšie zrušili), a vysvetliac občanom, jak šafári sa s jejich majetkami, narobil si prvých nepriateľov, ktorí neštítili sa ani krivej prísahy, aby ho zničili.

Ako uvedomený Slovák, zúčastnil sa Hlinka poslaneckých volieb, pri ktorých prvý raz vystupoval v Ružomberském okresu Slovák, dr. Vavro Šrobár, s programom slovenskej ľudovej strany. Hlinka podporoval ho s energiou, jaká je len jemu vrodzená — a to pres zákaz biskupa-šovéna. Tím, že biskupa neposluchnul — urobil si nového mocného nepriateľa. —

Následok volebného hnutia sa skoro ukázal. Maďarský kandidát síce bol »zvolený« pár hlasovou väčšinou pomocou známeho už maďarského terroru — pomocou peňazí, pálenky, podvodu a bodákov, — ale ľudu v Liptove sa razom otvorily oči.

Takto ovšem tratili liptovskí »Maďari« pôdu pod nohami. Ľudový pohyb, ktorý ukázal sa v neočakávaných rozmeroch, chceli páni potlačiť za každú cenu. Dľa ich prevrátenej logiky potlačia ho, keď udrú na centrum, hlavu, na vodcov, keď začnú prenasledovať pôvodcov pohybu. Bolo vydané heslo: »Zničiť „pánslavských“ agitátorov!«

Podniknutý bol premyslený lúpežný nápad na všetkých uvedomelých ružomberských Slovákov. Prvý pokus urobili u spišského biskupa Párvyho. Renegát Chudovszky*) podal u neho písomnú obžalobu liptovských »Maďarov«, ktorá namerená bola proti Hlinkovi. Biskup Párvy, ktorého obvinili denné listy s tých najhnusnejších hriechov páchaných proti prírode (pederastie), toto tvrdenie dosial nevyvrátil, ale za to súdi nad Hlinkom a zbaví ho kňazského úradu z moci biskupskej. Hnev besného šovéna na biskupskom stolci nemá medzí. Tento nástupca apoštolov

*) Týž, který později předsedal soudu v procese Hlinkově a soudruhů!

v najposlednejšom čase úplne sa pomiatol. Prenasleduje kňazov a kaplánov slovenských — a tím zobúdza spiaci ľud.

Andrej Hlinka.

Po vyzdvihnutí Hlinky z kňazského úradu obmedzil sa ľud v Ružomberku na jedinú obranu — na boykotovanie kostola, z ktorého vytískali slovenčinu; deti stránily sa maďarčiacich škôl. — Hlinka, zbavený úradu, bol pri najbližšej príležitosti žandármi chytený a vsadený do vezenia. Za ním nasledovali: Dr. Šrobár, Greguš, Janček, Cheben, Maťašovsky — a celé desiatky uvedomelých Slovákov pohnané boly pred súd. — Aby tato lúpež osobnej slobody mohla byť prevedená s úplnou istotou, povolané boly na ten čas do Ružomberka*) krome žandárov ešte 2 kompanie vojska.

To asi sú události predchádzajúce zatčení Hlinky a spoločníkov. Dr. Šrobár vypustený bol po $1^1/_2$ mesačnej vazbe. Andrej Hlinka, Jur Greguš, Andrej Janček, Peter Cheben vytrpeli $5^1/_2$ mesačnú »vyšetrovaciu« vazbu pre prečin (nie zločin!) poburovania proti Maďarstvu!

Mimo týchto 4 obžalovaných pohnaní su pred súd ešte 12 poprední mešťania ružomberskí, medzi nimi i výborníci mestskí.

*

Pojednávanie ružomberského politického processu dalo na seba dlho čakať. Väzňovia len sedeli a sedeli, trápení súc stálou neistotou svojho osudu viac, jako väzbou v starom páchnucom vezení v spoločnosti lotrov... Zachádzania s väzňami bolo surové. Jeden od druhého boli po celý čas oddelení a styk s jakýmkoľvek človekom možný bol len v prítomnosti fiškusa a strážnika, takže väzňovia konečne boli radi, keď nechodil ich nikto navštevovať; aspoň nevideli tak nadfúkanú a jedovatú tvár fiškusovu, ktorý i o tom rozhodoval, o čom má vezeň s navštevovateľom hovoriť. Prechádzka dovolená bola len 1 hodinu denne v prítomnosti strážníka s nabitou puškou a nasadzeným bodákom....

Po dlhom odkladaní ustanovený bol deň pojednávania na 26. listopád. — Obžaloba fiškusa Belopotockého (jak vidieť, rodilý Maďar!) je dlhá, predlhá... — Ale tiež je málokedy videť toľko nesmyslov pohromade. Nie som síce juridicky vzdelaný, ale po prečítaní obžaloby uchvátila ma hrúza — hrúza nad tím, jako môže človek, ktorý robí si nároky na názov intelligenta, dačo takého napísať. Ale konečne nie divu — veď p. Belopotocky je uhorský královský fiškus! A takýmto stvorám je všeličo dovolené! Trochu zabrnká na vlastenecků strunu — a už je dvadsať »panslávov« v chládku. Posbiera vo svojej fiškusskej hlávke trochu falošných vedomostí o Kollárovi a ruském cárovi, rozloží pekne,

*) Ač Ružomberok má svou posádku.

že tí strašní »panslávi« chcú predať našu drahú »vlasť« za skutočné ruské ruble — a dvadsať »panslávov« odsúdia. A fiškus, sudcovia, notári, ba ešte aj pisári čakajú na voliake masné sústo, ktoré im hádzavaju za jejich vlastenecké kúsky.

Process ružomberský vzrástnul zatím na vec, ktorá netýka sa už len miesta a osôb, ale predovšetkým celého slovenského národa a vzdelaného sveta vôbec. Pri processu zastúpená bola tlač česká, anglická, nemecká a francúzská; dôkaz, že na ružomberskú Golgathu obracaly sa oči vzdelaných národov so zájmom.

A nepriatelia akoby chystali sa výrok súdu okoreniť. Jedovatý biskup Párvy suspenduje kaplána Tománka po dva krát a prehadzuje ho po horských kaplánkach len preto, že rozširuje medzi ľudom »Slovenský Týždenník« a »Ľudové Noviny«. Konečne pošle ho do kláštorného vezenia. Vypovedá Slovákov z Liptova zo spišského semenišťa. V októbri presadí pod vyhrážkou suspensie farára Moyša z Lúček pri Ružomberku preto, že rozširoval slovenské časopisy. Presadenie Moyša deje sa spôsobom opravdu barbarským: z biskupského nariadenia žandármi obsadia Lúčky a bránia, aby ľud neodprevádzal oblúbeného farára. Biskup zas docielil opaku: Statoční Lúčania nielen že neprijali maďaronského kňaza, ale uzavreli boykotovat kostol dotial, dokým im Moyša nevrátia. Prípad lúčanský je pozoruhodný: Dosial nedalo sa ani len mysleť, že by pobožný slovenský sedliak upustil od církevných obradov — pre slovenčinu. A na Lúčkach robia tak: Narodí sa dieťa — pokrstia si ho doma. Zomre — otec ho pochová bez kňaza. Statočných Lúčanov prenasledujú, trápia žandármi. Troch zavreli — je zas nový proces v Ružomberku vo výhľade. A ľud myslí vždy na ružomberských odsúdzencov — a trpí...

Výrok neprekvapil nikoho. Týden pred ružomberským súdom zasedal v Prešporku krvavý súd nad našim Jurigom. Výrok jeho je známý. Po tomto výroku a po reči ministra Andrášyho na uhorskom sneme, ktorá predchádzala bezprostredne výrok súdu ružomberského, v ktorej sype oheň a síru na národnostných agitátorov, nedalo sa nič lepšieho očakávať.

Rozsudek je strašnejší, keď si pomyslíme, že vynesený je nad ľudmi úplne nevinnými. 5 rokov 8 mesiacov a viac ako 6000 korún pokuty! Vražda!

Teraz je otázka, či sa dačoho tímto docieľilo so strany vlády. Majú-li dáky účinok, tyto processy. (V Prešpurku 4, tlačové processy Slov. Týždenníka počtom 12, Ľudových Novin počtom 15, tlačová pravota Nár. Hlásníka, Dolnozemských Slovákov atd.) — Ovšem že majú. Tak rýchlo sa nebudí ľud ani časopisy, ani slovom jako jedním takýmto processom.

Daj Bože len čím viac takých Párvych, Chudovszkych! Ešte budeme vďační tomuto slovenskému renegátu, tomu ubohému královskému fiškusovi! Len búrte a zobúdzajte ľud ďalej — a stavajte nové žaláre, lebo Juriga má pravdu, keď hovorí: »Sloboda rodí sa za mrežami žalára!« A veta Šrobárova, ktorú povedal pred súdom: »Pravdu a právo prebudeného ľudu ani žalárami, ani šibenicami neudusia« — je dnes naším presvedčením. —

Úvodný článok Slovenského Týždenníka: »Budeme nosiť trnové koruny,« písaný po výroku súdu nad Jurigom, vyjadruje výborne náladu po celom Slovensku. Keď je treba — budeme nosiť trnové koruny — za tú našu slovenčinu!

Odsúdení sú jako báječní rozsievači a jejich semeno padá na pôdu úrodnú. — *Uroš Boor.*

Z Lužice. (Dokončení.)

(Maćica Serbska. Serbski dom. Sahrobla a Raj. — Hłowna zhromadźizna Towařstwa ss. Cyrilla a Methodija, Katholski Posoł. — Kulow. — Towařstwo Pomocy. — Skhadźowanka a snahy naší mládeže. — Směs. — Naše tužby.)

Jest mi tedy s lítostí doznati, že monumentální budova Srbského domu, jediná v městě svým překrásným, přes 60 metrů dlouhým průčelím — jest prozatím pouhým činžákem, do něhož náš venkovský lid skoro nemá přístupu. »Kofejownja« (kavárna), která jest v něm nyní zřízena, mohla v něm také býti pro budyšínskou intelligenci, avšak v patře; přízemí mělo být vyhrazeno přicházejícímu do Budyšína lidu, jenž střediska si přál a příspěvky na dům obětavě skládal. — Jedinou útěchou našinců jest, že krásného staveniště, Smolerem pro účely matiční před 40 lety výhodně zakoupeného, přes všechny nástrahy přece jsme neprodali, ačkoli k tomu i naši malomyslnější lidé svého času úsilně radili. Vyčkávejme tedy. Časem jistě se domůžeme, čeho chceme. Tím spíše, že zřízení mostu přes údolí Sprévy (od silnice drážďanské k Lubinské věži) je zabezpečeno, a dům náš tím se octne na ráně, uprostřed čilé komunikace.

Smutno a kormutlivo jest, že pro tyto obtíže a stálé finanční nesnáze nemůže se Maćica Serbska při nejlepší vůli dostati k nejvlastnějšímu svému úkolu: vzdělávání, povznášení lidu. Vydány dva sešity vědeckého »Časopisu« — vydán lidový kalendář „Pſchedźenak", a dost. Starosti o dům přespříliš činnost Matice zadržují. Doposud »Serbski dom«, na nějž úhrnný náklad daleko převyšuje 300.000 marek, pouze z třetiny je naším majetkem, jest nám na něj sbírati dále a co nejobezřetněji jej spravovati. Štěstí, že máme v notáři Michału Cyžovi povolaného »zarjadnika domu«. Právem za nezištnou svou práci hlučně byl pozdraven.

Co se týče Matice jakožto spolku literárního (jímž vlastně jest), jen tato data: Příjmů bylo 3427·30 mk., vydání 2505·34; »zastatych« (dlužných) příspěvků*) od 67 členů vybráno 496 mk. — Knihovnu matiční vzorně vede seminářský učitel v. v., neúmorný K. A. Fiedleř. V minulém roce přibylo jí 234 čísel. Z knihoskladu kantor G. Kapleř odprodal 6882 výtisků rozličných spisů, hlavně čítanek a kalendářů.

O dolnolužickém odboru M. S. referoval H Jordan Popojski.**) Oznámil, že péčí faráře B. Šwjele v Chotěbuzi vznikl odbor filologický, slibující výsledky zdárné. Též založena knihovna. —

*) Členský příspěvek 4 mk. (5 kor.) ročně; za to mimo jiné publikace spolkové dostávají členové kalendář „Pſchedźenak" a cenný sborník vědecký: Časopis Maćicy Serbskeje (ročně 2 sešity). Přihlášky, jakož i příspěvky na »Serbski dom« přijímá: Professor dr. Arnošt Muka, Freiberg, Sasko — a Domprediger Jakub Šewčik, Bautzen, Domstift, Sasko.

**) Jemu též (Kantor H. Jordan, Papitz, p. Krieschow, Preussen, Niederlausitz) zasílají se členské příspěvky (1 mk. = 1·25 kor.).

Po přehlídce práce následovala přehlídka ztrát. Bylo letos čeho vzpomínati: ztratili jsme čestného předsedu spolku, děkana budyšínské kapitoly biskupa Jurije Łusčanského. Byl také skutečným předsedou Matice a nehynoucích zásluh si dobyl o vybudování Srbského domu. Byl vlastencem na slovo vzatým a horlivým spisovatelem náboženským. Předčasně nám jej smrt vyrvala! — Minulého roku opustil nás i jeden z posledních dosud žijících zakladatelů Matice, Jan Gólč, farář v Rakecích. 59 let byl jejím členem, nevystupoval v písemnictví a vůbec veřejnosti nebyl znám, avšak na svém působišti rakečanském vždy se osvědčoval jako »twjerdy Serb«. Srdce ryzí, charakter.

Na konec porad matičních bývají návrhy, a tu mimo jiné letos povoleno 60 mk. roč. na přílohu Č. M. S., jež by obsahovala význačné dokumenty, týkající se dějin našich, s názvem Codex Sorabicus Diplomaticus.

3. října sešly se nanovo odbory Matice Srbské, beztoho o velikonocích na ně není času. Radostné bylo hojné účastenství; není naše věc ztracena, když tolik zdárných sil o úkoly se hlásí. — Referát o práci odborů Sl. Přehled již přinesl, ale přec ještě se vracím k jedné věci, mně osobně zvlášť blízké: ke vzniku lužického časopisu pro děti.

Potřeba je pociťována dlouho. Před 20 lety Jos. Juriková ve Starém Trgu u Slovinského Hradce ve Štyrsku vydávala dětský časopisek v řadě evropských jazyků. R. 1888 počala jej vydávati také hornolužicky pod názvem »Njebjeſka ſahrodka«, nevyšlo však více, než jedno číslo. Časopisek nehověl našim potřebám i nemohl se u nás zakořeniti. — Později sám jsem usiloval o dětskou přílohu při »Lužici«, a ovšem jsem ji chystal v jednotném pravopise a tištěnou latinkou — ale k uskutečnění nedošlo pro finanční obtíže. Nyní téhož úkolu s opravdovou chutí se uchopila středoškolská naše omladina budyšínská s nadějným kandidátem učitelství Rachlowcem (Fr. Kralem) v čele. Loňské vánoce přinesly první číslo, jímž podnik šťastně zahájen; čísla následující, vydaná k velikonocům, o svátcích svatodušních a na »Michała«, nadějí našich nezklamala. Zároveň nalezen vhodný způsob, jak časopis zabezpečiti hmotně a dostati jej do lidu — přikládá se, jak na těchto místech již napsáno, k našim rozšířeným týdenníkům: »Sahrodka« k Srbským Novinám, »Raj« ke Kat. Poslu. Obsah obou celkem je stejný, jen vyznání drobných čtenářů podmínilo některou odlišnost. Podle zevnějšku časopisy rozeznáš hned: »Raj« tiskne se latinkou, »Sahrodka« švabachem a zastaralým, neslovanským »pravopisem«. Literárně jest hrstka Srbů katolických vychována mnohem pokrokověji nežli většina evangelická. Kéž brzy nastane obrat! — Po letošním vánočním čísle časopis bude vycházeti měsíčně. »Sahrodka« Smolerova, jak v Sl. Přehl. již oznámeno, bude za pouhých 12 fenigů ročně, na »Raj« se při »Kat. Poslu« zřizuje fond, aby mohl býti přikládán úplně zdarma.

Velikou váhu přikládám valné hromadě »Towařstwa ss. Cyrilla a Methodija«, konané 24. květ. v Radwoři. Bylo dobře, že konána za účasti lidu. Ať národ zví, co se děje pro jeho dobro a že se pokračuje v duchu Hórnikově. Přemnoho nezištné práce a lásky jest uloženo v edicích spolku, zejména v orgánu jeho, jímž iest »Katholſki

Posoł«. Mnoho změn prodělal postupem doby: původně měsíčník, ani ne po ročním trvání počal vycházeti dvakrát měsíčně; nyní už po deset roků vydáván je každou sobotu, jako »Serbske Nowiny«. V jeho vedení se vystřídala řada osob, následovalit po Hórnikovi Róla, Łusčanski a Skala; osobní tyto změny však nikdy nepřivodily změny ve směru časopisu, jenž vždycky zůstal lidovým a národním listem v nejlepším slova smyslu. Po dlouholeté redakci Skalově »Katholski Posoł« rokem 1904 převzal podepsaný a dosti nerad s ním se loučil, odcházeje téhož roku z Budyšína. Nyní po faráři Žurovi »Katholski Posoł« rediguje Jakub Šewčik.*)

Od něho očekáváme velmi mnoho. Běžíť o záchranu a povznesení ethnograficky dosud nejzachovalejší části našeho lidu. Vždyť nezdravé cizí vlivy houževnatě i sem se prodírají a mnoho škod už nadělaly. Šewčikem, doufám, postavena pravá osoba na pravé místo. Je mužem z lidu, a jak proň je nadšen, dávno projevil skutky a nyní také slovem hned na začátku své redakce. Mluví z jeho »Posoła« mužná pevnost a vzácná vlastenecká upřímnost, chválící, co chvály hodno, nemilosrdně však také tepající veškeru sobeckost a obojakost, nechť se jí dopustil kdokoli. Co Šewčik slíbil, nastupuje nový úřad, že totiž »věrně bude tlumočiti tlukot srdce svého lidu«, hned skvěle plní; není pochyby, že »K. P.« kráčí vstříc době nebývalého rozkvětu a rozšíření až do posledního domku lužického. Velikou měrou k tomu přispěje věc na pohled vedlejší — inserty, jež Šewčik zavedl a jichž už nyní je hojně. Ku podivu, že dávno tohoto zdroje příjmů nepoužito, zejména když časopisu stále bylo zápasiti s nedostatkem. Považte: za dvě marky ročně 52 čísel nejméně po 8 stranách velké osmerky pro 7—800 platících čtenářů (ač i to je počet obrovský, když všech katolických Lužičanů není víc než 12.000)! Nyní situace rázem se změní, časopis bude zajištěn a už se mluví o zábavně poučné příloze. Koho by takové čilé zápolení nepotěšilo! — Též organisace důvěrníků spolku, jež po desítiletí dřímala, vzkříšena k novému životu a k účinné práci. Ani radwořská »hłowna zhromadźizna« nezůstane zase na léta posledním valným shromážděním, jako posud bylo nechvalným zvykem: bude nyní svolávána každoročně a vždy na jiném místě, aby se zájem o spolek šířil. Pro příští rok bych navrhoval Kulow, jedinou pruskou katolickou farnost, bohužel však ze všech národně nejzanedbanější.

Takové oživené porady, jako byla radwořská, neminou se účinku ani na úhoru — řeči, jako byla řeč lubijského faráře a spisovatele Jiřího Wingera, nezůstanou beze stop. Slovem: valná hromada v Radwoři vydařila se krásně a mnohoslibně do budoucnosti.**)

Ve středu svatodušní konána 26. valná hromada Towařstwa Pomocy za studowacych Serbov. Jmění spolku, založeného ideální snahou polského spisovatele Alfonse Parczewského, několika značnými

*) Časopis právě ukončil 45. ročník.

**) Co toto píši, čtu o podobném, hojně navštíveném shromáždění, konaném v Kulowě 11. listopadu. Iniciativa vyšla ze spolku, o zdar akce má zásluhu místní kaplan P. Wojciech, a ovšem v prvé řadě také faráři Žur a Winger, kteří o schůzi řečnili.

dary vlasteneckými a členskými příspěvky vzrostlo na 23.404·98 mk. Slušný to jistě kapitál, z jehož úroků letos poděleno 9 studujících středních a vysokých škol úhrnným obnosem 600 mk. Ovšem třeba si povzdechnouti: Jen aby hoši také se osvědčili! Máme zlé zkušenosti. Za studií mnozí chutě brali podpory, později však obrátili se k rodné Lužici zády. Na našich evangelických školách je hrozný nedostatek učitelských sil — a přece milí krajané šmahem prchají do měst, aniž by si vzpomněli »pomoci«, kdysi z krvavých srbských grošů jim poskytované. A přece by je mělo svědomí vybízeti, aby dosáhnuvše výnosného postavení, vrátili »pomoc«. Podepsali sice svého času příslušný revers, ale to jsou malicherné věci a snadno se na ně zapomene. Ani členy spolku se nestali, ačkoli roční příspěvek je pranepatrný.*) Výboru lze jen přáti trochu více říznosti a vůbec agilnosti. Počet členstva rozhodně by mohl býti větší; náš lid není skoupý, ale ovšem také chce viděti, co se děje a jak se s jeho dary nakládá. Proto je škoda, že svého času padl návrh, aby stipendisté byli jmenováni v novinách. Časy se mění, i náš lid o lecčems už soudí jinak, než před padesáti lety, a naše taktika měla by s tím faktem počítati. Nutno, aby konečně i u nás na místo všelikých ohledů nastoupilo jednání naprosto otevřené ve všem.

Hłowna skhadźowanka serbskeje studowaceje młodźiny také tentokrát pěkně se vydařila. Dorůstají nám někteří nadějní hoši, a ti s opravdovou láskou věci se chopili; ovšem přispěla též okolnost, že skhadźowanka konána opět v ryze lužickém kraji. Jest si však přáti, aby tyto sjezdy pořádány byly na pomezí našeho území! Ne nadarmo zakladatelé skhadźowanek do stanov přijali paragraf, že mají býti sjezdy pořádány na ohrožených místech, »hdźež Serbstwo hinje«. Tam ovšem podobný slet mnoho by vyžadoval energické práce, aniž by výsledek se zdál zvlášť velikým; byl by však za to pronikavějším a práce vykonaná — pravou prací apoštolskou. Sám jsem viděl slzy v očích obyvatele z Wjelećina, že po dlouhé době zase jednou muž v lepším kabátě k němu promluvil rodným jazykem. Jak teprve dobrému muži by zazářil obličej, kdyby uviděl a uslyšel slavnostní přísahu zástupu mladistvých nadšenců! Za rok po skhadźowance nechť studenti přijdou se přesvědčit, zda símě vzklíčilo. Zakládání národních spolků v ohroženém našem kraji rozhodně již stanovami skhadźowanek jest úkolem naší studující mládeže. Ať jej nyní provádí, vrátivši se k praksi bývalých let. Do Husky, Budestec, Wjelećinu skhadźowanky zase svolávejte! — Njeswačidlská skhadźowanka oslavila také Čišinského — oslava však nedopadla podle očekávání; ani slavnost zasazení Hórnikovy desky**) nesnese přísnějšího měřítka. Chyběla rada starších, zkušených lidí, jejichž přispěním obě manifestace mohly nabýti rozměrů velkolepých. Tak koncert v Khróšćicích mohl se státi společným holdem***) všech místních a okolních spolků

*) 1 mk. (= 1·25 K); adressa pokladníkova: Bürgerschullehrer Polan, Bautzen, Sasko.

**) Psáno o ní v 1. čísle tohoto roč.

***) Podobně pochybeno, že nepozváno k slavnosti veškeré studentstvo, tak že pražská »Serbowka« zůstala samotna.

památce velkého muže. Naším heslem budiž společná práce, jako jsou společnými nám všem ideály naše a naše zájmy. Rodina naše je tak skrovná, že nesmí býti nic osobního v usilování našem. Právě snaha Hórnikova, tak dojemná svou obětavostí a zářivou čistotou, vždy a ve všem nám budiž vodítkem — a křišťálový jeho charakter stělesňujž se v nás všech!

Důležitým činitelem v probuzení lidu jsou národní spolky, z nichž na přední místo stavím jednoty pěvecké, pěstující u nás též divadlo. Nejvíce tu vynikly ralbická »Lilija« a radwořská »Meja«. Ralbicy samy si opatřily slušnou zásobu zdárně přeložené a zpracované příslušné literatury, u nás dosud prachudičké, »Meja« dokonce chystá představení Jiráskova »Gera«. Až se budou psáti naše dějiny posledních deseti let, Mikławš Hajna, jakož i po výborném a talentovaném Słodeńkovi Jan Andricki, po zásluze v nich budou oceněni. A to tím spíše, že působení jejich blahodárně účinkovalo na jiné spolky, aby také setřásly cizí živel a vymanily z nedůstojných jeho pout náš spolkový život. Stávají se sice dosud případy obojživelnictví (na př. německá slavnostní řeč při svěcení praporu katol. besedy v Jaseńci, »smíšené« programy téhož spolku a pod.), ale již jen výjimkou. K tomu časopisy naše každý takový případ bičují, nač dříve nebývalo ani pomyšlení. Vždyť tomu není dávno, co pracovníci v »Liliji« a »Meji« denuncováni a nazýváni radikálními ztřeštěnci. Oni však vytrvali a znenáhla opanovali situaci. Samotný Budyšín daleko předhonili a popohnali i živořící »Bjesadu« k jakési obnovené činnosti. Taktéž v Budyšíně horlivým Wingeřem založena naskrz lidová »Jednota« pro místní katolické Srby (kdy budou následovati evangelíci?), znova probuzeny Khwaćicy, a — což je nad jiné důležito — také pruský Kulow, kde se ustavilo »Bratrowstwo«.

A je také nutno napnouti všecky síly. Není sice pravda, co tvrdí Andree, že každá hlídačská budka na dráze v Lužici znamená předbojníka germanisace, přece však nová trať železniční, vedoucí napříč naším krajem z Wósporka do Kamjence, mnoho popudu dává k přemýšlení. Dne 30. dubna odevzdána dopravě až po Radwoř; též spojení železniční z Rakec k pomezí pruskému a dále přes Komorow a Kulow do Wojerec je takřka hotovým skutkem — již z jara se zaryje rýč v panenskou půdu. Prospěch hospodářský, vyplývající pro kraj z nových drah, je nepopíratelný — a z toho důvodu také je pozdravujeme. Jen se obáváme, aby národnost naše z těch novot nevyšla pošramocena! Nastává nám vážný úkol, jak poněmčovací vlivy nových komunikací vhodně paralysovati. *Mikławš Andricki.*

Z Petrohradu. 19. prosince 1906.

(Soud Něbogatova a soudruhů. — Nebezpečí japonské. — Triumfy černosotněnců. — Jan Kronštadtskij. — Witte. — Před volbami. — Bomby. — Pronásledování osvětné činnosti. — Finsko. — Umění. — Není dovoleno.)

Nejvýznamnějších a nejpoučnějších lekcí dostává se nám nikoli ve školách různého druhu, nýbrž v kasárnách, na pevnostech daleko od lidí, v soudních síních... Jedna z těchto lekcí koná se právě v mém

nejbližším sousedství, v červeně natřených kasárnách námořnických. Tentokrát nejsou souzeni prostí námořníci po stech jako v Kronštadtě, Sveaborgu, Sevastopoli atd., nýbrž skupina vyšších důstojníků s exadmirálem Něbogatovem v čele. Jeden náš feuilletonista napsal, že tento urozený Sancho Pansa jest souzen za to, že nechtěl a nemohl býti Donem Quijotem. Procesem vyplývá nedávná minulost znova na povrch ne již vzpomínek, nýbrž citů; znova zatínají se pěsti při pomyšlení na ony naše civilní i vojenské správce, kteří posílali hladové, špatně vycvičené a špatně ozbrojené vojáky na asijské hekatomby a kteří, připravivše nás tak o to, čeho jsme za dlouhé věky získali, umínili si nyní po vítězství nad »vnitřním nepřítelem« vrátiti se ke »statu quo ante bellum«. U nás však nikdo neslyší Japonců, nikdo nevěnuje pozornosti novým chmurám na dalekém východě — slyšíme pouze rozkazy Stolypinovy, vidíme chytrácký úsměšek Gurkův a v pozadí odevšad se hrnoucí bandy »lidu« s kyji a »státními« revolvery v rukou...

Zástupcové těchto domácích bašibozuků, toť nejnovější političtí paedagogové naší doby. V Oděsse těchto dní opět se chystali uděliti lekci studentům a židům — v Petrohradě dostali k pokusným výstupům obrovskou Michajlovskou jízdárnu, v níž bývají obyčejně pořádány koňské závody gardových důstojníků před tváří celého dvoru. »Ruští lidé« usadili se také v pobožných zátiších »bratrstva palestýnského«, »útulku sv. Hory Athos« atd. Tam právě mívá své nadšené výklady »divotvorce« Jan Kronštadtskij, tolikráte již demaskovaný a opět zdvihající hlavu dokonce proti vůli metropolitově — a k velké mrzutosti četných kollegů, kteří mu závidí holdy a obrovské sumy, procházející jeho rukama. Právě včera apoštol Kronštadtskij svou řečí »O židech v revoluci« shromáždil zástupy »istinno-russkich ljuděj« a dokazoval jim ad oculos, že židé sami pořádají si pogromy, jimiž se trestají za vlastní provinění proti vládě. Gogol kdysi psal o vdově, kterou přikázal zmrskati městský hejtman, ale která se sama zmrskala — i není divu, že nyní celé zástupy lidí naučily se tomu umění a uspořádaly si pogromy. — »Ještě několik takových pogromů, jako byl bělostocký a siedlecký, a ‚kramolnici' (buřiči) se jistě upokojí«, pochvalují si »sojuzniki« (členové »Sojuzu russkich ljuděj«), rozcházejíce se z jízdáren a křesťanských útulků a tisknouce pod paží své nože, připravené nejen na židy, ale i na křesťanské konstitucionalisty. V různých hnízdech těchto »sojuznikův« na provincii náleží již k pořadu schůzí, volati »smerť kadětam!«

Jsou lidé, kteří tvrdí, že Witte mne si ruce, domnívaje se právem, že nynější řádění Dubrovinů s portefeuilly i bez nich nemůže přece trvati dlouho ani v takové Poloasii, v jakou chtějí patrně Rusko proměniti. A potom bude třeba zahájiti kampaň, která by postavila v čelo vlády obratného hr. Witteho.

Možno-li to či ne, nikdo ovšem neví a nemůže věděti. Co se týče Witteho samého, jest pouze známo, že přestal již býti nesmiřitelným v některých věcech, o nichž nechtěl slyšeti ani v posledním období své slávy.

»Poláci podali důkaz velkého politického smyslu, rozcházejíce se s kadety,« tvrdí mimo jiné nyní hr. Witte. »Nemají proč jíti s nimi.

poněvadž i bez cizí pomocí budou míti jistou autonomii. A nejschopnější hlavou v státní radě jest hr. Korvin-Milewski z Litvy; ten počítá se skutečností.«

Takto bývalý diktátor připravuje se pro všechen případ k nové úloze, zkouší už nyní zásadu »divide et impera«, ba slibuje Polákům dokonce autonomii, kdežto před rokem nechtěl slyšeti ani o připuštění polštiny do obecních úřadů nebo do university.

Zatím se připravujeme k volbám. Jaký to ohromný rozdíl v náladě společnosti i v taktice stran u srovnání s první volební kampaní! S vynaložením všech sil udržujeme zbytky prchajících nadějí — ne ve výsledky voleb pro jednotlivé strany, ale ve výsledek voleb vůbec a v činnost třeba nejlépe zvolené dumy.

»Rozeženou ji opět, všecko zničí, udusí — neviděti konce obětí, sklamání a muk.« To slýcháme nejčastěji. Nejšťastnější jsou doktrineři, nebo mladí fanatikové z tábora sociálně demokratických »bol'ševiků«, kteří dosud nepřestávají věřiti v divy, jež vykoná »revoluční národ«, a proto nevěří v žádnou dumu, parlamentarism atd. — nebo jejich protivníci, »socialisté revolucionáři«, kteří věří v magické následky terroristických činů, za něž sami do 36 hodin hynou na šibenicích.

Neslyšel jsem výbuchu posledních dvou bomb, za něž viceadmirál Dubasov povýšen na skutečného admirála, ale četl jsem, jak postavili kočár s oběma útočníky do nákladního vagonu, připiatého k lokomotivě, a jak je kamsi odvezli. Byla to asi nejen poslední, ale i první jízda kočárem těch lidí — chudého novgorodského měšťana a moskevského sedláka. Bože, co jich už zhynulo a stále hyne! Zdali pak ukrutný moloch historie, ve jménu jehož se všecko to děje, vyjeví někdy aspoň čtvrtinu tajemných jmen, jejichž nositelé i pod šibenicemi a před hlavněmi ručnic pečlivě chrání své incognito? A považme, že tragický konec těchto železných povah stává se příliš často zbytečnou obětí falešných koncepcí a nemožných snah politických.

Ohromné rozbujení banditství zachvělo i těmi vůdci revoluce, kteří v největším víru nemají času přemýšleti hlouběji o jistých důsledcích akce revoluční, totiž o těch, že živlové příliš málo uvědomělí, ale energického temperamentu, vyšinuvše se z normálních kolejí vrhají se často na scestí osobní bezuzdnosti, a zapomenuvše posvátná hesla, počínají na vlastní pěst krvavé řemeslo.

Proto znova se hlasitěji rozlehlo heslo osvěcování, poučování a vychovávání lidových davů. Ale po krátkých okamžicích tvořivé svobody i na tomto poli se množí řetězy a zrádná osidla všelikého druhu. Řady špehů obojího pohlaví větří politiku i tam, kde jí není opravdu ani za mák, denuncují, zavírají do vězení, vypovídají — a tak rozmanité osvětové a kulturní posice zůstávají zase ladem, bez svých oddaných pracovníků.

I tak nepolitická jinde věc, jako boj s alkoholismem, jest u nás velmi nerada viděna, provádí-li se opravdu vážně, totiž v duchu novodobé abstinence místo starého odříkání se pití na měsíc nebo na čtvrtletí přísahou před popy. Po uplynulé lhůtě ubozí »zapřisáhlí« nevědomci

oddávají se pití ve dne v noci, až — po přestálém bití na policejních strážnicích — upadají v delirium tremens.

K pochopení této podezíravosti vlády proti antialkoholikům třeba si připomenouti, že vláda jest přece výčepníkem ve velkém, poněvadž výroba a prodej lihovin jest státním monopolem. Následkem toho také v posledních dobách, co několik evropských států může se pochlubiti klesáním spotřeby lihových nápojů, u nás v nejhladovějších a nejstrašnějších letech vypito bylo lihovin nejvíce. Vzrůst příjmů z lihového monopolu dospěl letos (!) několika desítek milionů rublů! Rusko propíjí ročně kolem 600 mil. rublů! Zatím v jiných státech politikové (na př. ministerstvo Campbell-Bannermannovo) vymýšlejí zákony k předejití alkoholismu a k obmezení jeho — ba dokonce i sousední Finsko předchází nám příkladem.

Ubohé Finsko — ačkoli nyní ještě říkáme o něm: šťastné Finsko! Již nesmí poskytovati pohostinství politickým emigrantům. Finské úřady musí již vydávati politické uprchlíky, hledající ve Finsku útulku. Následovati bude asi další řada požadavků a nezbytných koncesí — a malá země bude stále ustupovati. —

Ale snad milosrdný osud způsobí, že to, co dnes prožíváme, bude nejhorší chvílí před lepším jitrem. V té naději snad Petrohrad se — baví. Slyšeti o plesích, koncertech atd. V kroužku moderní hudby vystupuje mnichovský Reger, ale zdá se, že i »nejmodernější modernisté« uznali, že v jeho skladbách jest více rozumu a nauky, než talentu a nadšení.

Stále modernějším stává se i divadlo nejslavnější a nejjemnější dnes petrohradské herečky — Komisarevské. Modernost v něm, zdá se, pěstuje rovněž s větším věděním než talentem hlavní režisér. Meierhold, opovrhující přežilým prý realismem Stanislavského a stilisující po Maeterlinckovsku herce, jeviště i repertoir. Velký úspěch má nyní v tomto divadle »Odvěká báje« Stan. Przybyszewského — ale z příčin, jež by nikterak netěšily autora, lhostejného pro záležitosti sociálně politické. Obecenstvo, nevšímajíc si věčných a odvěkých symbolů, hledá a loví slova a výrazy, jichž dnes potřebujeme jako vzduchu k dýchání, povstává z míst a tleská v ohromném nadšení. Dobře, že jich nevidí Przybyszewski, jehož nechápou.

Ale on rovněž nechápe, že tak, jak dnes nám žíti přikazují, žíti nelze. Za druhých voleb do »parlamentu« není dovolena nijaká agitace, není dovoleno raditi se a pořádati schůze, není dovoleno sestavovati volební komitéty jednotlivých stran... Koho tedy voliti?... *Novyj.*

Rozhledy a zprávy.

Slované severozápadní: Procesy: Veselovského, Jurigův, ružomberský atd. Manifestační schůze v Praze. A. Pietor. — Arcibiskup Stablewski. Debata o stávce školské v parlamentě. Otázka obsazení arcibiskupství. Rozpuštění říšského sněmu. Volby. Protestní tábor v Poznani. Rozštěpení polské strany socialistické. Zatýkání a vypovídání. Macierz Szkolna a vláda. Chełmská Rus.

-- Slované východní: Stolypin řídí dále. Vláda a volby. Projevy revolučního hnutí. Hlad. Městské volby v Petrohradě. Kaděti a socialisté. Ruské finance. Witte. Lidwal-Gurko. Omezení voleb. práva. Reformy a projekty. University. Gapon. — Okresní komisaři v Haliči. Universita lvovská. Přípravy Malorusů do dumy. Maloruština vo školách. Prośvity. Prof. Evarnickij. — Jihoslované: Obrat na Černé Hoře.

Slované severozápadní.

Na **Slovensku** *politické procesy* proti slovenským národovcům jsou v plném proudu. Odsouzení do vězení a peněžité pokuty prší na hlavy nebohých Slováků, kteří nechtějí sklániti se před molochem maďarisace, ale žádají také trochu práva pro svůj lid. Sám uherský ministr vnitra. hrabě Jul. Andrássy, schválil toto pronásledování Slováků svou řečí v uherském sněmu, ve které pravil, že »k lidu bude se vláda chovati tak laskavě (?), jako dosud se chovala, ale agitátory prý bude neúprosně pronásledovati«.

Jediný ze současných politických procesů slovenských skončil osvobozením býv. poslance *Fr. Veselovského* v Nitře. Poslanec Veselovský, jak známo, odseděl si za své programové řeči rok ve vácovské trestnici; v ten čas vrhl se jeho politický nepřítel, služný Szálé v Senici, na jeho voliče, jež bezdůvodně pokutoval a jimž hrozil, že musí všichni jednati podle jeho vůle, nechtějí-li se vystěhovati do Ameriky. Veselovský oznámil tyto přestupky Száleho ministru vnitra, ale ten je přenechal k vyšetření stolici, která na nich nic »nezákonného« nenašla. Nyní pak žaloval Szálé Veselovského pro osočování. Veselovskému se však podařilo dokázati pravdu svého oznámení, a tak stala se věc v Uhrách neslýchaná — že totiž Slovák odsouzen nebyl. Proces tento jasně dokázal, že otázka slovenská z dobré poloviny je otázkou špatné administrace, otázkou zvůle maďaronské úřednické bandy.

V popředí všech procesů stojí proces poslance *Jurigy* před porotou v Prešpurku a politický proces šestnácti Slováků v čele s farářem Hlinkou a drem Šrobárem v Ružomberku.

Farář a poslanec *F. Juriga* odsouzen byl, jak jsme již minule uvedli, pro 2 články v Ľudových Novinách: »Faraoniti a Herodiáni« a »Ohrňme rukávy!«, za něž odsouzen na 2 roky vězení a k pokutě 1200 K. Obžalovaný v prvém článku psal proti maďarským školám, ve druhém žádal provedení národnostního zákona uherského. Maďarský překlad byl naprosto falešný. Jurigovu větu: »Ano, rode môj, budeme sa búriť proti krivde, za uhorský zákon!« přeložili: »Budeme tě pobuřovat proti křivdě, plynoucí z uherského zákona!« K protestu obhájcovu musil pak soud poříditi jiný překlad. Ale nic nepomohla řeč obhájcova, ani vlastní obrana Jurigova, zdůrazňující, že ne proti maďarskému národu, ale proti maďar. šovinismu čelily oba články. Porotci uznali, že Juriga »pobuřoval«, a soud ho odsoudil... Věc ta dostala se i do uherského sněmu 5. prosince. Juriga se totiž z rozsudku prešpurské poroty odvolal, tak že výrok poroty nenabyl ještě moci práva.*) To bylo líto maďarským šovinistům v Prešpurku, i rozšířili pověst, že Juriga chce uprchnouti do Ameriky, a za tím účelem žádali uherský sněm, aby jim dovolil Jurigu vzíti do vyšetřovací vazby. Immunitní výbor skutečně navrhoval vydati Jurigu. Ale národnostní poslanci i rozumní poslanci z koalice vzepřeli se proti tomu, tak že ministr spravedlnosti Polónyi byl nucen navrhnouti, aby se věc odložila.

Ferdiš Juriga.

Znamenitá jsou slova Jurigova, jež tehdy ve sněmu pronesl; charakterisují

*) Nyní král. tabule rozsudek potvrdila!

Vavro Šrobár.

jej jako neohroženého bojovníka za právo slovenského lidu: »Od mojho detinstva,« pravil. »vždy bolo mojou túžbou: bojovať, boriť sa za pravdu, smelo a neohrožene hlásať svoje presvedčenia. Ani tie dva roky väzenia, čo som dostal, ma od toho neodstrašia, keď mám trpeť za národ môj, tie dva roky žaláru veru ma nezastrašia a ani nedonútia, aby som opustil hroby, mohyle predkov mojich, abych opustil milovaný ľud môj a zanechal otčinu. Iný, maďarský človek, aj pre menšiu vec opustí túto vlasť, ja čo ma hneď aj na šibenicu odsúdite pre politické prečiny pod dojmom nešťastného šovinismu, v povedomí svojho čistého svedomia, s povznesenou hlavou, hrdo pôjdem pod šibenicu a dám sa obesiť! A môžete byť istí, že ani vtedy neujdem do Ameriky, keby ma znovu posúdili na dva, na štyri, ba aj na desať rokov väzenia, aj vtedy tu zostanem, trest pretrpím, oh, lebo viem a sväto-sväte som presvedčený, že pre každý národ musí prísť Veľký piatok, aby svitnúť mohol tak ťažko očakávaný sviatok Vzkriesenia!«

Avšak ještě větší měrou rozrušil celou slovenskou i českou veřejnost *proces ružomberský*, který trval od 26. listopadu po 11 dní. Málokde zjevilo se maďarské násilnictví tak vypukle, jako právě při tomto procese. Doufejme, že při této příležitosti — měliť v Ružomberku své zpravodaje kromě českých, slovenských a některých německých listů také anglické listy Times a Spectator i ruské Novoje Vremja — otevrou se oči evropské společnosti nad maďarskou kulturou a svobodou! Obžaloba sama byla dílo tak vratké a slabé, že by se člověk s chutí zasmál, že může býti někdo žalován pro takové »delikty« v kulturním státě. Tak na př. *Hlinku* viní obžaloba z toho, že vyzýval lid při volebních shromážděních, aby setrval při svém slovanském jazyce, a že pravil, že obsílky k úřadům mají býti slovenské a ne maďarské, aby jim každý rozuměl. To je celá vina Hlinkova. Vina *Šrobárova* spočívala v tom, že se opovážil kandidovati v okrese ružomberském a jako kandidát mluvil na volebních shromážděních programní řeči, ve kterých »slovenskou národnost proti maďarské k nenávisti popuzoval«. Čím, to nikdo neuhodne. Snad konstatováním, že maďarští vojáci bývají dovolováni na polní práce domů a slovenští nikoli. Nebo snad tím, že v jedné řeči uvedl výrok občana Drozdíka z Ivachnové, »že Slovák stojí před uherským soudem jako vůl, jelikož ničemu nerozumí«. Kde je tam urážka svrchovaně rytířské maďarské národnosti?

Nad slunce jasnější tu jest, že ružomberskému soudu s jeho předsedou odrodilcem Chudovszkým v čele šlo jen o to, aby nepohodlní vůdcové slovenského lidu v Ružomberku byli stůj co stůj odstraněni!

Obžalovaní počínali si statečně proti Chudovszkému, který soudil ne podle skutků obžalovaných, ale podle jejich smýšlení. Když Hlinka při výslechu pravil, že psal do »Ľudových Novin«, vyvozoval z toho hned Chudovszký, že to je chování maďarstvu nepřátelské. Z toho, že Hlinka šířil brožurku »Za tu naši slovenčinu«, soudil, že prý proto mohl dopustiti se i deliktů žalobou uvedených. Jinak v procesu nescházelo obvyklé tvrzení maďarské logiky, že prý není slovenského národa, nýbrž že v Uhrách jest jedině maďarský národ — a Šrobárova činnost prý k tomu směřovala, aby slovenský národ byl »utvořen«!

Obžalované statečně hájili četní obhájci, mezi nimi rumunští poslanci Brediceanu a Vlad a slovenští advokáti Biheller, Hiller, Dula, Kállay a Mudroň ml.

Veřejný žalobce, fiškus Belopotocký, líčil Hlinku i Šrobára jako nebezpečné nepřátele Maďarů. Přitěžující okolností u Šrobára bylo, že po vyloučení

z ružomberského gymnasia studoval v Přerově na Moravě a pak na universitě v Praze, »v tom hnízdě všeho panslavismu a nepřátelství proti Maďarům a v středisku všech útoků proti maďarské státní myšlence«. Škoda, že nebyli v Ružomberku přítomni naši nadšenci pro allianci česko-maďarskou!

Ambro Pietor.

Na konec hájil se sám Hlinka. Neohroženě pronesl tato slova: »Keď sa vyslobodím zo žaláru, tam začnem prácu moju, kde som prestal! Mňa nepotrescete mňa nezlomíte, mňa nenapravíte! Slovák som, Slovák zostanem a bojovať budem za sväté právo ludu, za pravdu slovenskú do posledného dychu mojho!«

Ukrutný rozsudek prohlášen byl 6. prosince. Jenom 5 obžalovaných bylo osvobozeno, ostatních 11 uznáno vinnými. Hlinka odsouzen na 2 roky do vězení a k zaplacení 1500 K pokuty a 680 K útrat, Dr. Šrobár na 1 rok a 900 K pokuty, továrník Janček na 6 měsíců a 500 K pokuty, pekař Greguš na 5 měsíců a 200 K pokuty, obuvník Cheben na 5 měsíců a 100 K pokuty, farář Tomík z Revúce — kromě Hlinky jediný probudilý kněz v okresu ružomberském — na 4 měsíce a 300. K pokuty, dělník Matiašovský na 2 měsíce a 100 K pokuty, zedník Serafín, rolník Janovec, obuvník Jesenský a Vlkolínsky rovněž tak. Tito ostatní obžalovaní odsouzeni za to, že šli Hlinku uvítat na nádraží, když přijel od biskupa...*)

Ale i na jiných stranách Slovenska odsuzuje se šmahem. Slečna Gisela Fridrichova napsala do »Ľudových Novin« dopis o Hlinkovi a odsouzena byla proto prešpurskou porotou na 14 dní do vězení!

V Novém Sadě odsouzeni opět 2 muži a 1 žena do vězení na 3 měsíce a k pokutě 100 K za to, že odešli z evang. kostela při hře nového učitele, který byl zvolen Maďarony proti jejich vůli. Ale tlak budí protitlak. Po takovémto útisku musí se šířiti na Slovensku národní uvědomění. To je naše přesvědčení — a to jest i přesvědčení slovenských národovců.**)

Proces ružomberský dotkl se živě i naší veřejnosti. Bylo cítit, že jsme přece jen jedno tělo se Slováky a že každý úder jejich cítíme i my. Pražští přátelé Slováků uspořádali 18. prosince *manifestační schůzi*, na níž promluvil mocně nejlepší náš znalec Slovenska, p. Karel Kálal. Z jeho praktických

*) Právě vyšla brožura »Ružomberský kriminálny process proti Andreji Hlinkovi a spoločníkom.« Referuje Svetozár Hurban Vajanský. (Výtah z Národných Novín.) Turčiansky Sv. Martin 1906. (Kníhtlačiarsky účast. spolok.) Cena poštou 85 kr. Doporučujeme ji pozornosti všech přátel Slováků — i našich maďarofilů! *Red.*

**) K charakteristice tohoto utěšeného osvobozenského hnutí podáváme ještě vyňatek ze soukromého dopisu ze Slovenska: »... Teraz všetko ide akosi elektrinou: i sverepost maďarská, i prebúdzanie slovenského ľudu. Od tejto chvíle niet pre nich pardonu: musíme dobyť obcí, stolice i — parlamentu. Za 10—15 rokov bude Slovensko tak prebudené, ako hocktorý kút Morav lebo Čiech. Ľud na vidom oči povstáva na obranu svojho jazyka i svojich práv. »Náš Týždenník« skvele vzrastá — tlačí sa ho 14 000 výtiskov. Je divno: naši starí stoja akosi vedľa boja — čo hýbe Slovenskom, to je všetko z mládeže. Vliv všemohúceho kedysi Martina rozpadnul sa ako bublina. A s nim aj konservatismus, ktorý nás toľko hatil vo vývoji. To nás povzbuzuje k dalšej práci. A budí sa ľud aj v Spiši a nemovite v Šáriši, kde 1000 liet nebolo slovenského vedomia!« *Red.*

návrhů zamlouvala se nám myšlenka šířiti pravdu o maďarském násilnictví brožurkami, pojednávajícími o ružomberském procesu ve všech evropských jazycích. Slovákům třeba však také podpory hmotné, nejvhodněji hojným předplácením Slovenského Týždenníku. Předplaťme co nejvíce výtisků tohoto výborného a levného časopisu v odpověď na ružomberské násilí!*) Posílejme Slovákům i peněžité dary (prostřednictvím Československé Jednoty v Praze, po případě i redakcí t. l.).

Těžkou ztrátu utrpěli Slováci úmrtím redaktora *Ambra Pietora*. Zemřel 3. prosince v Turč. Sv. Martině. Narodil se v Bobrovci v Liptově roku 1843. Studoval práva v Pešti, ve Vídni a v Praze a roku 1869 vstoupil do redakce Peštbudínských Vědomostí, které pak po roce přesídlily do Turč. Sv. Martina jako Národnie Noviny. Pietor byl od r. 1874 jejich zodpovědným redaktorem. Vedle toho od r. 1881 vydával pro lid »Národního Hlásnika«. Jako každý slovenský redaktor i Pietor si odseděl 6měsíční vězení ve Vácově. Nedávno vyvolala pozornost jeho brožurka »Nápor — odpor.« Čestná budiž mu paměť! *S. K.*

*

Koncem listopadu a počátkem prosince události v německé části **Polska** odsunuly do pozadí i děje v království. Zpráva o smrti ***arcibiskupa Stablewského*** otřásla celou polskou veřejností. První dojem byl nesmírně stísňující, i v těch kruzích, které nebyly spokojeny s biskupskou a politickou činností zvěčnělého. Ale záhy při chladné rozvaze uznáno, že smrt arcibiskupa Stablewského není pro německé Poláky katastrofou. Nebylť Stablewski duševním vůdcem poznaňských Poláků; již při svém nastolení neměl za sebou značnou část polské společnosti, poněvadž tehdy representoval úřední směr polské politiky vůči Prusku. Tento poměr mezi ním a polskou veřejností se čím dál více zhoršoval. Polská společnost ve své valné většině emancipovala se od jeho vůdcovství a šla vlastní cestou, z čehož docházelo i ke konfliktům (připomínáme nepřátelské stanovisko Stablewského proti všenárodnímu obrannému spolku »Stráži«). Teprve stávka školních dětí sblížila zase obě strany, když Stablewski vydal známý pastýřský list. Tím také se vysvětluje všeobecný hluboký dojem smrti arcibiskupovy — neboť pro věc polského vyučování náboženství ve školách zdála se býti ranou velmi těžkou. K tomu družila se starost, jak se rozřeší otázka nového obsazení arcibiskupské stolice; v první chvíli opanovala obava, že vláda vynaloží vše, aby nástupcem Stablewského byl Němec.

Nesplnila se zatím jedna ni druhá obava. ***Stávka školská*** neseslábla, naopak rostla dále, tak že nyní stojí v odporu proti německému vyučování náboženství 120.000 polských dětí! Věci polské nemálo prospěl list Sienkiewiczův císaři Vilému II., který prošel celým evropským tiskem a z otázky týrání polských dětí učinil otázku evropskou. Doma stala se protipolské vládní politice pohromou debata o polské otázce v říšském sněmě (5. prosince). Odnímání dětí polských rodičům za to, že děti odpíraly odpovídati v hodinách náboženství na německé otázky, bylo dojista cosi tak absurdního, že se nad tím pozastavila i většina německého parlamentu. Interpellace polského kola a německého centra vyvolaly ohromnou protivládní debattu, která p. Bülowa přivedla z míry. Není divu. Nejen že s Poláky šlo centrum, socialisté, strana svobodomyslná a ovšem poslanci z Elsaska a jediný dánský poslanec ze Šlesvíku-Holštýna, kteří nazývali postupování vlády proti polským dětem barbarstvím — ale p. Bülowovi bylo vyslechnouti výtku »naprosto nepříslušného« konání i z úst národně liberálního poslance Büsinga (který ovšem jinak mluvil proti Polákům), tedy takřka z vlastního svého tábora!

Otázka obsazení arcibiskupství poznaňsko-hnězdenského také se vyjasnila. Správci obou diecésí zvoleni Poláci, světící biskup Likowski a kan. Doroszewski, a také vládou potvrzeni. Ze Říma pak přinášejí polské listy zprávy, že papežská stolice nepřistoupí na obsazení arcibiskupství Němcem.

---

*) Adressa: Budapešť VIII., Rákoczy tér 3. Předpl. 4 K ročně.

Bylo by to ovšem zcela přirozeno, půlčtvrta milionu věrných Poláků v Německu zasluhovalo by přec podpory v Římě — ale ovšem, politika je politika.

Zdá se však, že právě politika přijde Polákům na pomoc v obou otázkách. Na vládu přivalila se totiž neočekávaná, velká pohroma skandální aférou afrických osad, která se stala příčinou porážky vlády v parlamentě. Vláda potom parlament rozpustila. A to jest okolnost pro Poláky významu nesmírného. Polské hlasy mohly rozhodnouti ve prospěch vlády — ale ovšem rozhodly v její neprospěch. Již to mohlo by Vilémovi a Bülowovi poskytnouti vděčnou látku k přemýšlení. Nastávající *volby* mohou Polákům jen prospěti. Německá oposice jistě využitkuje evropského skandálu, jaký si vláda utržila svou politikou protipolskou i aférou osadnickou, a bude dojista státi o polské spojenectví. O ně bude se dojista a především ucházeti i katolické centrum, které má příčiny obávati se o své mandáty. Konečně i doba voleb samých padá v dobu nesmírně Polákům příznivou: volby konati se budou poprvé zase od nepaměti v době zimní, kdy jsou doma i tisíce mužů, kteří v době letní odcházejí za výdělkem do západních provincií — a kromě toho i vzrůst oposiční nálady, způsobený krutostí vlády v otázce školní, znamenitě přispěje k zdaru polských voleb. Náladu protivládní zvýšil i *protestní »wiec«* (tábor), konaný v Poznani 17. pros. za účasti 3000 osob.

Království Polské stále ještě jest ve znamení různých útoků, polních soudů, málem každodenních rozsudků smrti a poprav, pouličních i domovních prohlídek, zatýkání, věznění a vypovídání. Objevuje se, že řadu posledních činů terroristických a loupežných útoků podnikali na svou pěst secesionisté z *»polské strany socialistické«* (P. P. S.). V památný den 29. list. vyšlo totiž provolání ústředního komitétu této strany, v němž se oznamuje, že před několika dny na IX. sjezdě strany byli vůdcové bojovné organisace P. P. S. vyloučeni ze strany, poněvadž vedli vlastní politiku v odporu s politikou celé strany, vydávali různá provolání s podpisem »revoluční frakce P. P. S.« Tedy úplné rozdvojení strany. Následky byly osudné pro celou řadu lidí, stojících v čele stany. Patrně na udání ze msty překvapila policie četnou schůzi v továrně Braumanově, v níž byla přítomna řada členů ústředního komitétu P. P. S. Zatčeno 63 lidí a zabaveny různé tiskopisy a dokumenty.

Jinak děje se stále *zatýkání a vypovídání* na zdař bůh — a ku podivu postihuje právě lidi, súčastněné v ruchu osvětovém. Tak před časem zatčena řada slečen, paní a pánů o domácím večírku v známé rodině varšavské; po delším věznění byli v půli prosince propuštěni, ale zároveň *vypovězeni* do vzdálených gubernií nebo za hranice. Proč, nikdo neví. Podobně v týž čas propuštěno z Brestské pevnosti 16 »politických« vězňů, kteří zároveň rovněž vypovězeni — mezi nimi známý osvětový pracovník A. Heflich. Před vánocemi opět zatčena řada lidí z nejznámějších kruhů varšavských: básník Daniłowski, lékař Rajchman (syn ředitelele Filharmonie), syn a dcera dra Herynga . . . A zase neznámo, proč?

Zvláštní pozornosti administrace těší se *Macierz Szkolna*. Na její stížnost nařídil ministr kurátoru varšavského školního okruhu, aby zbytečně nezdržoval povolení k otvírání matičních škol — ale s výjimkou gubernie siedlecké a lubelské; o těch prý ještě jest nutna úrada mezi ústředními a místními úřady. Aha! Jsou to právě gubernie, o jejichž odtržení od král. Polského jde pravoslavnému kněžstvu, jemuž se podařilo otázku t. zv. *Chełmské Rusi* přivésti na denní pořádek. Návrh na odtržení Chełmské Rusi od král. Polského učiněn poprvé za jen. gub. Hurky, ale ten se mu opřel, poněvadž prý by pak bylo stíženo bdění nad »pravomyslností« tamějších Poláků. Šuvalov sice byl odtržení tomu nakloněn, ale k provedení záměru se nedostal, Imeretinskij a Čertkov pak byli proti odtržení z příčin strategických. V Petrohradě byl horlivým zastancem odtržení Chełmské Rusi sám Pobědonoscev již r. 1889, ale narazil na odpor tehdejšího ministra vnitra, Goremykina. Věc oživla zase po vydání ukazu tolerančního; když tisíce býv. unitů, z přinucení na oko pravoslavných, přestupovaly na katolictví, zdvihlo se pravoslavné kněžstvo a ve spolku s »pravými Rusy« žádalo vyloučení z král. Polského zvláštní gubernie Chełmské, která by byla podřízena jenerál-gubernátoru kyjevskému. Ale v březnu 1906 po vyjádření jen. gub. varšavského byl tento návrh mini-

sterskou radou zamítnut, poněvadž »odporuje zájmům státním« Na to věc za voleb do první dumy a za jejího zasedání utichla — až za novější stolypinské reakce zase povstala. Dne 6. pros. počaly o ní v ministerstvě vnitra porady nanovo. Oč jde? Připomeňme si, že je to kraj, v němž v letech sedmdesátých provedeno násilné, krvavé »navrácení« unitů na víru pravoslavnou, v němž neustále církev pravoslavná ve spojení se světskou mocí zápasila se vzdornými bývalými unity — a v němž po prohlášení svobody náboženské najednou sklesl počet obvatelstva pravoslavného s 34% na 12%!*) — Zatím stojí otázka tak, že ministerstvo vnitra činí ministerské radě návrh na vyloučení některých okresů z obou gubernií a tedy i z král. Polského a připojení jich ke guberniím volyňské a grodenské. *A. Č.*

Slované východní.

V Rusku *Stolypin řádí dále*, drtě revoluci napořád popravami, soudy, žaláři i jiným útiskem. Za 3 měsíce působení polních soudů provedeno do 10. prosince 405 p o p r a v a potom zase hlášeny popravy nové a nové. Jen v livonské gubernii popraveno za měsíc od 6. října do 6. listopadu 49 lidí! Podle zpráv den za dnem chodících popraveni od posledních našich rozhledů v Rize 4 lidé, v Tomašově 6, v Mitavě 10, v Jekatěrinoslavi 12, v Sevastopoli 4, v Tiflise 4, v Alexandrovsku 4, v Pavlogradě 4, v Suchumu 1, v Lomce 1, v Ščučině 1, v Kutaise 1, v Jelisavetpoli 1, ve Vyškově 3, v Kvirilech 3, v Oděsse 2, v Taganrogu 4, ve Feodosii 1, v Bělostoku 1, v Moskvě 1, v Petrohradě 9. Zde v Petrohradě popisují »Biržěvyja Vědomosti« způsob popravy 8 účastníků loupeže v bance nad Jekatěrinským kanálem. Nebyli zastřeleni, jak psaly noviny, nýbrž oběsil je petrohradský kat, kriminální zločinec. Poprava vykonána v Kronštadtě. Nejprve popraven jistý inženýr. Když k němu přistoupil kat, zvolal naň odsouzenec: »Za krátko zemřeš i ty touto smrtí!«, načež kat přiskočil a udeřil jej třikráte do tváře. Pak navlečen na odsouzence pytel, kat vhodil mu provaz na hrdlo a za dvě vteřiny inženýr nedýchal. Sotva byla poprava vykonána, svlékl kat tuhnoucí těla ze šatů, nechav jim jen spodní prádlo. Co bylo cennějšího, vzal si, ostatek rozdal vojákům. J e n j e d e n v o j á k o d m í t l j e h o d a r! Tento kat dosud zvěšel po ruských městech 77 lidí. A další oběti šibenice jsou uchystány. V Petrohradě má býti popraven student vojenské lékařské akademie pro účast v revolučním hnutí, z čehož vření na akademii. V Alexandrovsku pro loupež se zbraní v ruce odsouzeno k smrti 8 osob, z ostatních 19 osvobozeno, 1 odsouzen doživotně, ostatní na 4 léta k nucené práci, v Mitavě odsouzeno na smrt 5 osob (ve věku od 18 do 32 let), v Tomsku 3, ve Vilně 1. V Sevastopoli pro vzpouru vojenskou odsouzen lékárnický provisor Kontorovič a 2 vojáci na smrt, 3 k nuceným pracím, mnoho do trestných rot, 38 osvobozeno. V Moskvě odsouzen k šibenici útočník Miško, jenž zastřelil četníka na kurské dráze, v Jěkatěrinoslavi 3 lidé pro útok na stanici, ve Vindavě 1 osoba pro vzpouru při stávce. Nový jenerál-gubernátor Pobaltského kraje, Meler-Zakomelskij, zakázal sice páliti statky revoltujících sedláků a užívati tělesných trestů, před polní soudy pak kázal poháněti jen těžké zločiny, avšak za 3 neděle potom udělil důtku důstojníkům, členům vojenského soudu v Rize, že se přimlouvali za milost pro odsouzence. V Moskvě konán soud s 32 osobami pro loňské zbrojné povstání za účasti 300 svědků; 15 osob osvobozeno, 14 odsouzeno do trestných rot, 2 k trestnické práci. Pro sormovské povstání odsouzen 1 účastník na $1\frac{1}{2}$ roku, 4 na 1 rok a 8 měsíců, 2 na 2 roky a 2 na 4 léta do káznice. O množství vypovězených osob svědčí fakt, že městem Čeljabinskem prošlo za 3 měsíce na 20.000 vypovězenců do Sibiře — a počet

*) Na tolik sklesl v gub. siedlecké, v gub. lubelské na 21·3%. Podle »Rusi« od vyhlášení tolerančního ukazu přestoupilo v obou guberniích na katolictví kolem 200.000 »pravoslavných« (150.000 v guber. siedlecké a přes 50.000 v lubelské), tak že zbylo pravoslavných kolem 300 tisíc (282 t. v gub. lubel. a 17 t. v gub. siedlecké). Ze 2 mil. obyv. obou těchto gubernií je tedy sotva 15% pravoslavných, asi tolikéž židů a 70% katolíků, hlavně Poláků.

tento stále roste, ač uvnitř Sibiře vše jest již plno a mezi vypovězenci je bída a hlad.

Politické protivníky své stíhá vláda dále. V Moskvě zatčen býv. poslanec Ivanyckij; jeho druh, vrchní voj. lékař v Kyjevě, Frenkel', z nařízení gubernátorova zbaven byl místa. Znova zatčen byl býv. poslanec Kutomanov. Ze šlechtického sboru v Jekatěrinoslavi vyloučeni byli bývalí poslanci Rodakov a Delarue. To vše pro vyborgský manifest. Z téže příčiny všichni bývalí poslanci, kteří dleli ve Finsku, prchli do Stockholmu, vůdcové pak stran sociálně demokratické a sociálně revoluční ušli do Ženevy. V Petrohradě zavřeny 4 kluby kadětů, centrální i 3 poboční. — Ve Vilně měl býti konán sjezd sionistů, ale byl zakázán; v tomto městě vzat po revisi do vazby celý výbor spolku soukromých úředníků. Vláda jedná s cizími státy o vydávání útočníků bombami; dosud svolilo Španělsko. V Oděsse na rozkaz inspektora ve věcech tiskových zabaveno 2000 volebních provolání strany mírné obnovy, tak že i tato strana byla nucena proti útiskům Stolypinovým ohraditi se protestem. Strana, o níž lze bez křivdy říci, že je polovládní! K policejním službám míní ministerstvo použiti části kozáckých vojsk.

Řád volební dosavadními novými výklady pravitěl. senátu osekán již tak, že v Jaroslavi klesl počet voličů o pětinu, v Moskvě o čtvrtinu. A přes to konstatuje tisk, že namnoze ruch volební mezi sedláky je větší a čilejší, nežli před volbami do rozpuštěné prvé dumy. — Jinde zase voliči odpírali voliti skrze plnomocníky (volitele) z obavy, aby zvolené osoby nebyly naposled soudně stíhány, jako se stalo poslancům z prvé dumy. — Našlo se i zemstvo — moskevské — které odmítlo vyzvání gubernátorovo, aby úředníci zemští se zdrželi politické činnosti, jako věc nedůstojnou a protiprávní. I duchovenstvo, aspoň z části, odporuje vyzvání představených, aby se nemísilo do voleb. — I tak chce ministerstvo trestati odboj, že universitu i techniku chce z Varšavy přeložiti buď do Saratova nebo Kurska.

A přece *hnutí* nedoutná, nýbrž značně plane dále. V Oděsse počátkem prosince propuká všeobecná stávka lodnictva, pak stávka ostatních dělníků a v polou měsíce i stávka železniční. Vězňové prchají: z vězení kronštadtského utíká 10 lodníků, ve Vladimiru 125 vězňů podniklo útok na dozorce, spoutali jej a uloupivše zbraň (50 revolverů) prchli. Po celém Rusku děje se přečetné sbíhání z vojska, zejména prchají vojáci do Rumunska. Koncem listopadu bouří se v Carském Sele prapor střelců pro požadavky ekonomické. Stále se dopravuje zbraň, dějí se útoky, loupeže. Na pruské hranici zatčeno 20 osob a celý náklad zbraně. V Ochtě, předměstí petrohradském, v bytě jakéhos ševce nalezeno 11 bomb, 1900 patron a mnoho zbraně. V Berneborgu ve Finsku konfiskováno 100 karabin s hojností nábojů, určených pro tajný spolek »Vojma« (?). — V Oděsse ve filiálce mezinárodní banky obchodní uloupilo 12 ozbrojenců 79000 rublů; jsouce pronásledováni, stříleli, a jeden z nich, aby ušel zatčení, se zastřelil. — V Kyšiněvě stal se opět útok chuliganů (černé sotně) na židovské krámy. — Vychází nyní dennik »Černaja Sotňa« bez udání redakce, administrace a tiskárny, na pěkném papíře s pěkným tiskem, s hrubým obsahem. V ní píše hrabě Konopnicyn z Oděssy: »Oznamuji všem padouchům, jestliže budoucně kdo z hnusné oné kompanije (t. j. revolucionářů) pouze odváží se podniknouti útok vražedný na kohokoliv ze členů Svazu Ruských Lidí nebo na kohokoliv z úředních kruhů, nebo klidných obyvatelů, tedy že ihned octne se v rukou členů Svazu Ruských Lidí ve jménu práva sebeobrany, a ihned na místě bude zahuben. Co pak mne se týče, bude-li se líbiti Pánu Bohu, abych padl rukou zločincovou, odkazuji všem Ruským Lidem, aby v touž hodinu po mé smrti bez lítosti ničili po stech i tisících revolucionáře.« Sem klademe i zmínku o tom, že z kanceláře bývalé dumy ztratily se všecky dokumenty o bělostockém pogromu. Cui bono profuit? Komu to slouží ku prospěchu? I na Kavkaze je neklid. U Karsu podnikli Kurdové útok na pocestné, při němž zabito 6 Ezidů a 2 Arméni. Ezidi žádají vydání náčelníka okresu, Dostambekova, na něhož je podezření, že řež uspořádal. Zakročilo vojsko. Útoky: V Poltavě zastřelen generál Polkovnikov a 1 voják; útočníci prchli. V Oděsse, když se vracel průvod z židovského pohřbu, zastřelen policejní úředník. Ně-

kolik útočníků zastřeleno, mezi nimi Sločevskij, nedávno z Oděssy vypovězený. Patřili všichni ke straně anarchisticko-komunistické. Neznámým útočníkem smrtelně zraněn bývalý gubernátor v Jelisavetgradě, Glošakov. V Kunguri v permské gubernii zabit komisař Posokin. V Kodani, v Dánsku, dopaden prý Vlach, strojící útok na cařici vdovu. Ve Feodosii podniknut bezúspěšný pumový útok na jenerála Davidova. Útočník, Rakušan, se přiznal, že jednal z rozkazu strany sociálně revoluční. V Rjazani zabit policmejstěr Choroto; vrah zraněn, zemřel. Na Kavkaze stal se z nařízení tatarské strany útok na jenerála Renenkampfa. V Petrohradě odhaleno nové spiknutí proti Stolypinovi, jenž měl býti zabit pumou, vrženou z automobilu. Zatčeno 30 osob. V Petrohradě těžce zraněn pomocník pristava Šeremetov, přesazený z Bělostoku po známém pogromu. V Kizil Arvatě zabit inspektor policejní. — Sedláci bouří se dále. A není divu. *Hlad* je veliký. V okolí Kazaně prodávají z hladu sedláci své dcery, za děvče od 15 do 17 let platí se 100 až 150 rublů a to veřejně. Zde – u Kazaně — ve vsi Semenově sedláci vyloupili sýpky, pobivše hlídače. Po zakročení policie, při němž mnoho lidí zabito a zraněno, lup vrácen. Kozáům bylo zakročiti se zbraní v ruce v újezdě civilském a serdobském. V Kuršamovicích v okrese novozybském sedláci zabili statkáře Leontoviče, druhému statkáři, Surovcevu, pobili skot. Veliké bouře byly v Radějevu v Simbirské gubernii, kde uloupeno obilí a skot a strážci pobiti, podobně v Karadajevě u Simbirska.

Jako předzvěst výsledku voleb po nové dumy byly vykládány *volby do městské rady v Petrohradě*, kde zvítězili konservativci a reakcionáři. Řád volební je zde však zcela jiný a vyvozovati z voleb těchto důsledky je nemístno. Veliká *volební schůze kadětů* v Petrohradě, jíž se účastnil i bývalý ministr Kutler a prof. Miljukov, byla rozpuštěna. Se stranou sociálně demokratickou a sociálně revoluční uzavřen kompromiss, k součinnosti s kaděty vyzývá stranu soc. demokratickou i Plechanov. Všude, kde není naděje, že by prošel kandidát socialistický, půjdou strany tyto s kaděty. — Z vládních kruhů pracuje zase Pobědonoscev; vypracoval memorandum o škodlivosti parlamentu a vyzývá k urovnání zásad říjnového manifestu se řády starými. V jiném memorandu jedná o tom, jak užíti duchovenstva ve volbách. Stolypin prohlásil, nebude-li nová duma podle jeho přání, že nehrozí se nového rozpuštění, mínění Evropy se prý nebojí, neboť v zájmu Evropy prý jest, aby byl v Rusku pokoj. Neschválí-li duma opatření vlády, která se stala od rozpuštění prvé dumy, bude prý rozpuštěna. To jsou však slova hustá, ale pustá. Předně car nechce prý rozpuštění dumy; nezdaří-li se volby Stolypinovi, půjde prý sám. A za druhé *finance ruské* jsou ve stavu přezbědovaném. Kokovcev v tajném memoriálu ohlásil již carovi, že letošní rok skončí schodkem nejméně 480 millionů rublů, jenž spíše ještě vzroste nedoplatky daní v posledním měsíci. Nutno omeziti všecky výdaje. Proto jednal v Paříži ministr vnějších věcí Izvol'skij o novou půjčku, jež by měla být provedena v únoru, aby měla vláda prostředky proti nové dumě pro případ rozpuštění. Podmínku francouzské vlády, že půjčka musí býti potvrzena dumou, musil Izvol'skij ovšem zamítnouti. Nyní jedná vláda s Mendelssohnem v Berlíně o velikou půjčku a krom toho chce vydati za $1/2$ miliardy papírových peněz. Že je zle, viděti i z toho, že zemstvům musila přece býti poskytnuta půjčka $3^1/_2$ millionů ze státní banky, aby zemstva mohla krýti své rozpočty. A už okolo Stolypina obletuje sýček — *Witte*. Stolypin tak se ho bojí, že vyslal do Berlína agenty, kteří ho mají vyhlásiti za velikého reakcionáře a nikoliv pokrokovce. Witte byl u cara; vliv jeho roste, dávají prý se mu zprávy o financích a pověřen prý byl úkolem lombardovati ruské hodnoty za hranicemi. Vystoupí prý ostře proti Stolypinovi. Také prý byl na schůzi kadětů a prohlásil, že nesmějí se uhnouti ani v pravo, ani v levo. Zatím již v samém ministerstvě byl svár. Proti zákonu, aby sedlákům přiznán byl majetek jejich jako majetek osobní — přes vyzvání Stolypinovo — hlasovali v ministerské radě Kokovcev a Vasil'ščikov. A tu ještě hnusná a ohavná *afféra Lidwalovy firmy*, hotové kradení peněz, určených pro hladovějící selský lid, a v ní zmáchán pomocník (adlatus) Stolypinův — **Gurko**. Odhalil tuto afféru Stachovič, jenž listem veřejným prohlásil, že ruči Gur-

kovi za to, že se neočistí, a **že má ještě** jiné věci v rukou. Nic nepomáhá Gurkovi přízeň Stolypinova, musil doznati, **že se mu věc asi přihodila** v »zatmění ducha«. Vyšetřování před komissí, na rozkaz carův dosazenou, již řídí senátor Goluběv, je tak daleko, že Gurko (Hurko) jde.

Kromě *omezení volebního práva* dělnictvu a intelligenci, o nichž minule psáno, provedla vláda i veliké omezení volebního práva ve stavu selském, a to opět znamenitými výklady volebního řádu, jež vydal Pravitělstvennyj senát. Zbaven volebního práva všechen vesnický proletariát a rovněž intelligence selská, nebydlí-li po vsích, konečně přiděleni ke kurii selské drobní statkáři a malorušti kozáci. V moskevské gubernii na př. mnoho sedláků vyloučeno takto z práva volebního; již nyní je proto mezi nimi vření. Úřady volají vojsko. Volby budou krvavé! Všichni jen. gubernátoři povoláni do Petrohradu pro zvláštní instrukce k řízení voleb.

Jinak vláda činí ledacos, co by mohlo vypadati jako reformy. Židům dovoleno usazovati se po vsích svého okresu i mimo něj, dovoleno jim najímati pozemky městské, církevní i obecní, usazovati se i v území donských kozáků. Ministerstvo osvěty předložilo ministerské radě předlohu o zavedení všeobecné povinnosti školní, změně řádu v seminářích učitelských i na školách vysokých. Jiný projekt dovoluje užívati jazyků místních ve škole obecné a střední, až na hodiny ruštiny, zeměpisu a dějepisu (na střední škole též ruské literatury), v nichž bude vyučováno velkorusky. V církvi pravoslavné mají býti rozmnoženy eparchie, reformována učiliště kněžská, povzneseno vzdělání kněží. Car potvrdil zákon o 12hodinné době pracovní pro dělnictvo. čítaje v to 2 hodiny odpočinku. Zemstva mají býti zavedena nyní ve všech guberniích, i v kraji jihozápadním.*) Činnost agrárních komisí — dle úřední zprávy — daří prý se dobře v oněch severních, severozápadních a západních guberniích, »kde nebylo bouří selských«. (Aha!) Mnoho statků bylo prý již rozprodáno sedlákům, kteří ochotně je kupují. Carským úkazem povoleno poskytovati půjčky sedlákům na parcely. Válečný stav na železnicích bude prý zrušen od 27. prosince. V ministerské radě podána předloha, aby tiskové schvalování zločinných skutků bylo trestáno vězením do 3 měs., žalářem do 8 měs. a pokutou do 300 rub.

Na *universitě* kyjevské došlo k dohodě studentstva s úřady, a je otevřena. Na universitách petrohradské, kazaňské, charkovské, tomské a jurjevské zrušila vláda konvikty studentské.

Záhada *Gaponova* zase ožívne. Slibuje to advokát jeho ženy Kvašnin-Samarin, ujišťující, že věc tato udiví svět, až zví, jak daleko větší roli Gapon v revoluci hrál, nežli se myslí, a že ještě v předvečer 30. října — kdy dle úřední zprávy byl zavražděn — byl v Petrohradě pod cizím jménem. — Vláda, jak jsme oznámili, jednala se Švýcary o vydání Gaponových vrahů. Nyní prý vrahové ujeli ze Švýcar, neznámo kam. Pěkné hledání vinníků – troubením na zajíce. Spíše žádní vrazi neexistují! —*ch.*

*

Zemský výbor haličský chystá vedle jiných změn také některé, v nichž tisk **maloruský** spatřuje opětné utištění a úkor své národnosti. Je to předně instituce *okresních komisařů* při okresních výborech, kteří placeni budou z fondů okresních, jmenováni však od okresních hejtmanů, budou tedy veskrze nástroji v rukou polských. Druhá změna je projekt nového služebního a čeledního řádu. Cílem této změny je znemožnění stávek čeledi na velkostatcích, začež sociální postavení čeledi má býti poněkud zlepšeno (deputát bude dáván dle váhy a ne dle míry, nedělní a sváteční klid, 4nedělní ošetření lékařské v případě nemoci a p.). Mnoho poplachu vyvolal cirkulář místodržitelský, otištěný v Dile, aby okresní hejtmanství vypracovala již nyní zařazení obcí v místa volební a sice, aby v území maloruském a smíšeném bylo volebních míst co nejméně, nejvýše 1/3 počtu všech obcí místních. Úředně však byla pravost tohoto cirkuláře popřena. — Na *universitě lvovské* odepřeli malorušti studenti účastniti se immatrikulace, dokud

*) Ale jaká! Návrh zemstev na Litvě a Rusi nazývají i pokrokovější ruské listy karikaturou. *Red.*

nebude splněna žádost jejich, aby formule přísežní směla býti pronesena i malorusky.

Volební *přípravy do nové dumy* v Rusku, pokud se týkají národního prospěchu maloruského, leží na bedrech dvou mladých a slabých stran: strany ukrajinsko-demokraticko-radikální a ukrajinsko-sociálně demokratické. V tisku opětují se stále hlasy, aby obě strany jednaly v dohodě, tak aby do dumy zvoleni byli uvědomělí Malorusové. Strana radikálně-demokratická na sjezdě, jehož se účastnili delegáti z guberniálních výborů strany v Kyjevě, Poltavě, Charkově, Černihově, Jekatěrinoslavi a Petrohradu a různých okresních výborů, usnesla se na změně programu v ten smysl, že žádný člen strany nesmí býti členem strany jiné, mimo to utužena organisace a agitace.

Studentstvo *university v Kyjevě* podalo rektoru pamětní spis o zřízení stolic maloruských. Rektor Citovič odvětil, že je to věc nemožná, poněvadž universita je velkoruská. Maloruské studentstvo na této universitě založilo si svůj spolek. V Oděsse povoleno ministerstvem učení jazyku maloruskému na chlapeckém progymnasii a na dívčím gymnasii. —

Po vzoru kyjevské »Prośvity« vznikly nové podobné spolky — *»Prośvity«* — v Jelisavetgradě a v Alexandrii v gubernii chersonské. O činnosti »Prośvit« píše kyjevská Rada v čís. 51. Uznávajíc horlivost nových spolků, obrací pozornost jejich hlavně na ves, jež tonouc ve tmách potřebuje především světla národního; hlavně nutno zřizovati soukromé školy maloruské po venkově.

V Jěkatěrinoslavi vychází nový list Russkaja Pravda, směru okťabristů. Hlavním jeho redaktorem má býti prof. *Evarnickij*, archeolog a historik Ukrajiny, jemuž »Rada« vytýká nešetrnost k maloruské národnosti. Ke zprávě, že jemu se má dostati stolice ukrajinské na kyjev. universitě, dodává, že by to bylo urážkou maloruských snah. *—ch.*

Jihoslované.

Černá Hora prožívá dobu skutečného, velkého vnitřního obratu. Kabinet Mijuškovićův padl, a kníže přijal nové parlamentní *ministerstvo Radulovićovo.* Nelze upříti, že tím kníže gospodar podal důkaz znamenité státnické proziravosti. Tím dovršeno vítězství oposice proti dosavadnímu režimu. Všecky jihoslovanské, především pokrokové listy vítají tu změnu s nelíčenou radostí. Skupština odpověděla 1. pros na trůnní řeč adresou, která jest historickým dokumentem prvního řádu. Potvrzuje vlastně obsah brožurky černohorské universitní omladiny. Žádá rozšíření ústavních práv v duchu současnosti a národních potřeb, žádá revisi zákonů, vydaných posledními vládami a nesrovnávajících se s ústavou ni s potřebami a nadějemi národními, vytýká »neustálé hospodářské upadání Černé Hory, které se projevuje nebezpečným hnutím vystěhovaleckým a jest následkem neprozíravého vedení vnitřní, zejména finanční politiky.« Dále naznačuje celou řadu nezbytných potřeb a reform v různých směrech: Třeba jest vydati zákon o samosprávě obecní, jakožto základní kámen občanské svobody, třeba jest vésti lid k racionálnějšímu zužitkování půdy, vysušovati močály, zvelebiti dobytkářství, zakládati hospodářské a průmyslové školy, podporovati rozvoj spořitelen, záložen a podobných peněžních ústavů, uzavírati obchodní smlouvy s jinými zeměmi, podporovati průmyslové podniky, věnovati se otázce dělnické, atd.; třeba jest zredukovati počet úřednictva a povznésti úroveň jeho vzdělání, třeba jest věnovati se obecnému, střednímu a jinému školství, »jehož působení v národě nejeví se tou měrou, jak by bylo třeba« atd. Pozoruhodno jest místo o poměru k Srbsku, o němž v trůnní řeči nebylo skoro ani slova. Skupština přeje si, aby »mezi oběma srbskými svobodnými zeměmi, Černou Horou a Srbskem, panovala úplná solidárnost«, neboť »udržování čilých a stálých styků s bratry téže krve v král. Srbském jest zárukou lepší budoucnosti srbského národa — jen v tom svazku můžeme spatřovati uskutečnění našich společných ideálů a záštitu našich národních zájmů.«

Vítáme radostně obrat na Černé Hoře a opakujeme z plna srdce zvolání, jímž skončil kníže Nikola svou zdravici při hostině na počest národních poslanců:

Živjela ustavna Crna Gora!

Pracím národní skupštiny a vůbec rozvoji věcí na Černé Hoře budeme věnovati bedlivou pozornost. *) *A. C.*

Literatura, umění.

PEISKER JAN: **Die älteren Beziehungen der Slawen zu Turkotataren und Germanen und ihre sozialgeschichtliche Bedeutung.** Berlin — Leipzig. 1905.

Tato práce Peiskerova, jež původně vyšla v německém časopise pro sociální a hospodářské dějiny, způsobila veliký rozruch v slavistickém světě. A právem. Jsouť výsledky, k nimž přichází autor, příliš dalekosáhlé a zvrací příliš dosavadní tradici o staré kultuře slovanské. Peisker totiž usuzuje na základě dat jazykových a různých historických zpráv, že Slované po dlouhou dobu před tím, než se rozešli na řadu národů, a ovšem i drahně let po tom, podléhali trvale střídavé porobě Turkotatarů, svírajících je od jihovýchodu, a Germanů, svírajících je od severozápadu. Poroba tato byla tak těžká, že Slované žili v úplné odvislosti, ba v otroctví u svých pánů. Zejména poroba turkotatarská působila zle, berouc Slovanům i starý jejich život, hospodaření, chov dobytka (jedná se tu hlavně o I. tisíciletí před Kristem, a podle Peiskera byli těmito hlavními turkotatarskými nájezdníky Skythové, soustředění na sev. Černomoří), čímž povaha slovanská doznala velkého oslabení a pokažení tak, že nedovedla se více opříti porobě, třebas i mírnější, která ji potom zahrozila se strany západní. Trvalou památkou této staré a i později se opakující poroby turkotatarské (srov. jen Avary!) je existence županů. Župané, kteří jsou nám v středověku doloženi na různých stranách Slovanů, nejsou nic jiného než zbytkové, později ovšem už poslovanění, té staré vrstvy turkotatarských pánů, jež volné pastvy a chov dobytka uchvátila pro sebe a slovanskému lidu ponechala jen trudný život otroka. Jazykovým dokladem pro správnost této these jsou Peiskerovi slova přejatá od Slovanů na jedné straně od Turkotatarů, na druhé od Germanů; dosvědčují mu, že vskutku Slované musili býti zbaveni starého domácího vlastního hospodaření, když pro pojmy tak základní jako mléko, tvaroh, pluh, skot — přejali názvy cizí. Peisker pluh, mléko, skot vykládá za slova přejatá z germ. *ploga, *melka, *skatta, a tvaroh, stsl. tvarogъ, za termin turkotatarský (srov. džag. turak, tur. torak).

Hned, když jsem přečetl knihu Peiskerovu, jejíž bystrosti jinak dlužno vzdáti velkou čest, uznal jsem, že s čistě historického hlediska, — o jazykovém podkladě, na němž především práce stojí, mně úsudek nepříslušel — theorie Peiskerova tak, jak je podána, neobstojí, poněvadž jest jednak doložena nedostatečně, jednak přímo je v odporu s prameny historickými, a vyslovil jsem se také o tom předběžně v článku uveřejněném v Národopisném Věstníku (1906 str. 193). Z historie (a archeologie) máme sice plné právo předpokládati, že Slované vskutku již před Kr. a z velké části dostávali se pod nadvládu kmenů germanských, nebo vůbec do úzkého styku s Germany, což dalo podklad pro tak mnohé přejetí kulturních prvků spolu s germ. terminy v kulturu a slovník staroslovanský. Ale i tu souditi na skutečnou porobu ve smyslu Peiskerově je z daných dat předčasné. Takové poroby nemusilo býti. Naprosto však chybí nám historický podklad pro porobu turkotatarskou a pro sekundární theorii o původu županů. Výboje turkotatarské proti Slovanům byly vesměs pozdní a nepatrné vzhledem k ohromné v té době masse Slovanů, mongolský původ Skythů je nedokázán a nepravděpodobný, a i kdyby byl, — Skythové neměli co dělati s celým Slovanstvem věků před-

---

*) Obratu na Černé Hoře věnoval jsem 3 články v »Čase«, č. 338 355 a 357.

kristových. Také by historie přinášela přece aspoň nějakou stopu o této otrocké porobě Slovanů, která prý trvala dlouhá staletí, — zatím však Slované, když podle líčení starých zpráv vstupují v VI.—VIII. století na jeviště historie, vystupují jako národ zcela svobodný, tak svobodný a tak nevázaný, jako současní Germáni.

K těmto námitkám historickým, které jsem hned pronesl, přistupuje nyní to, že i filologové u nás vyslovují se o jazykovém základu Peiskerovy hypothese buď se skepsí (na př. prof. Bernecker) nebo odmítavě, a že dlužno proto v úplné reservě čekati, jak se filologický spor vyvine. V nedávné schůzi král. české učené společnosti měl germanista prof. Janko přednášku o knize Peiskerově s hlediska filologického a ukazoval, že jednak Peisker význam přejatých slov přecenil, jednak nesprávně filologicky vykládal. Podle Janka na př. slovo tvarogъ, o než jediné opírá Peisker svou porobu turkotatarskou, může se vyložiti i za domácí slovo slovanské, právě tak jako mléko — hlavní Peiskerova opora na druhé straně. Každým způsobem však mléko nemohlo povstati, jak Peisker předpokládá, z germ. *melka, neboť tomu odporují i původní význam tohoto slova i fonetické zákony staré germanštiny, jež vyžadují formu *meluk, z níž opět nemohlo vzniknouti sl. mléko.

V těchto filologických věcech mohu se ovšem omeziti jen na předběžný referát. *L. Niederle.*

IVAN CANKAR: **Nina.** Založil L. Schwentner v Ljubljani 1906. Str. 146. Cena 2 K. —

Zrodili se v tmavých, špinavých, křivolakých uličkách města v jizbě černé, nuzné, kde děti leží na podlaze v kupě starých hadrů. Písní jejich mládí byl hlas bídy, křik utrpení, a mladé plíce vdechovaly výpary kořalen a ssály surové zpěvy opilců. Dva lidé, bezejmenný vypravovatel a chorá milenka jeho, odpočívající na lůžku. Lidé churaví duší i tělem, zranění útrapami života, zlomení, trosečníci, jež vzedmuté vlny života vyvrhly na písčitý břeh jako mořské chaluhy a řasy. V jejich zkrvavených srdcích klíčí podivné sny a touhy, naděje na lepší život v jásavém světle, na záchranu, na vzkříšení; ale o všem tom sní jen k oklamání sebe, neboť jeden ni druhý nevěří pevně v možnost obrození. Skepse. Druh v druhu vidí svého anděla spásy, ale jak může malověrný člověk, poskvrněný hříchem a zablácený bídou života, zachrániti druhého? Tragický boj poznání a trpkého rozčarování jest hlavním předmětem, jejž rozvíjí C. v sedmi kapitolách. »Naše srdce nejsou zvyklá štěstí; růže byla přesazena do cizí země, a její kořeny ještě nenašly pramenů v té prsti, posud tak písčité a neplodné.« V sedmi večerech rozvíjí vypravovatel před nemocnou řadu obrazů, vzpomínek na minulý život, pokrytý pavučinou bídy, ztlumený, bídný jako smrt . . . K tomu pásmu druží se množství postav ostře a pevně rýsovaných, které vynořují se ve vzpomínkách vypravovatelových, také bývalých lidí, kteří vychýlili až na dno kyselý pohár života. Všude bída života, zlomené bytosti s roztříštěnými srdci, lidé, jež omrzel tento život, ale nemající tolik síly činorodé, aby se zbavili existence ztracené, smutné, hodně podobné těm, jež rýsovalo jeho ostré péro v povídce »Na klancu«. Člověk vrah-samotář, nevěstka prodaná otcem za několik korun chlípnému starci, muž, jemuž se nechce déle žíti, opilci, souchotinář, jenž bije svou ženu, celý řetěz . . . A epilog končí: »Šel jsem; nestaral jsem se o život a také on sám nedbal o mne a neviděl mne, když jsem šel mimo; oba, já i život, věděli jsme, kde jest mé přátelství . . .« — Kniha těžká svým pessimismem, ledová svými osobami a milá jazykem nádherným i vzdouvající se a klesající vlnou filosofického uvažování, zahaleného mnohdy v mlhu téměř neprostupnou. *V. Josef Tichý.*

KSAVER MEŠKO: **Mir božji.** Ljubljana 1906. Ig. pl. Kleinmayer & Bamberg. Str. 188. m. 8°. —

Poslední kniha slovinského impressionisty Fr. X. Meška. Opakují se v ní tytéž akkordy, jako v črtách »Ob tihih večerih« (viz Slov. Přehl. VII, 356) — vzpomínky na minulost smutnou i radostnou. Věčná nespokojenost zmítá jeho nitrem, volá po klidu, jehož nenalézá, touží po čemsi neznámém — což divu, že téměř všechny jeho črty vyznívají dissonančně, pessimisticky.

Vytýkáno bylo Meškovi, že žije jen minulostí — dnes v jeho knize nalézáme i ohlas přítomnosti: obráží se v ní dnešní politická rozervanost slovinská. Mistrem je v líčeních přírody, jež prozrazují realistického malíře. *J. P-a.*

MICHAŁ KOCIUBYNŚKI: **W pętach szatana.** Brody 1906 (nakl. West). Je to polský překlad osmi povídek ukrajinského spisovatele M. Koćubynského, narozeného r. 1864 na Podolí ze staré rodiny bojarské. Před očima čtenářovýma táhne řada postav, výjevů a krajin. Sličná Tatarka, provdaná za odporného řezníka, utíká s mladým Řekem, který jí přivezl ze zámoří bolest, písně a vzpomínky mladosti — utíká v objetí smrti. Učitelka samotářka hledá ukojení smutků života v modlitbě — a seznává s udšením, že je nalezla v lásce k místnímu duchovnímu. Dvě mladé mnišky utíkají z kláštera a svíjejí se v objetí elementární lásky. Tři lidé, zahledění ve své přeludy, blíží se propasti, a věrná služka směje se divokým smíchem pomsty a nenávisti, vidouc blížiti se »černou setninu« k domu jejích pánů . . . Vše pojato jest originálně, hluboce procítěno a podáno ve formě nehledané, a přec umělecké. Vše to žije, cítí a mluví vlastními slovy. Cítíte blízký, otcovský poměr autora k jeho pracím, které neprozrazují úsilí, nýbrž posvěcenou činnost t v ů r č í.
B. L.

*

Divadlo. *Slovinské zemské divadlo* v Lublani každoročně trpí krisemi. Dříve tyto krise kořenily ve finančních nesnázích neb i v nedostatku hereckých sil — v posledních saisonách vyvolala leckterou krisi intendance sama. Došlo k polemice mezi Ivanem Cankarem, jehož dramatické práce byly tvrdošíjně odstrkovány, a intendantem Franem Govékarem, jehož »národní hry« byly stále provozovány. Cankar polemisoval v Našich Zápiscích, Govékar v Slovanu. Tato polemika a letošní pletichy intendance způsobily pád Govékarův, na jehož místo přišel prof. Juvančič. Je to muž vzdělaný a poctivý, i lze očekávati, že letošní saisona uplyne bez krisí — zejména i proto, že finanční stav divadla je utěšený a že v činohře působí manželé Táborští ze smíchovského divadla. Rovněž si letos získali sympathie p. Boleška a sl. R. Nosková, oba z Prahy. Operní personál také vyhovuje požadavkům slušného provinciálního divadla.

Cankarova komedie Za narodov blagor konečně dostala se na divadlo lublaňské 13. a 15. prosince. Úspěch byl velmi čestný. Zdá se, že tímto faktem odstraněn předsudek, že lublaňské divadelní obecenstvo nemá smyslu pro vážné práce dramatické. Politické listy psaly o demonstracích, které se udály při premiéře prý ve prospěch všeobecného práva hlasovacího. Zprávy tyto byly nepravdivé; žurnalista kterýsi dovolil si je — »za narodov blagor«.
D.

»Ruska Besida« ve Lvově jakožto správkyně »Ruského Nár. divadla« podala rekurs proti zákazu místodržitelství, jímž nepovoleno dávati historické drama J. Karpenka-Karého »Sava Čalyj«, drama M. Staryćkého »Poslední noc«, a Hauptmannovy Tkalce. Rekurs ministerstvem vnitra zamítnut. — Cenami poctěná dramata *L'va Lopatynśkého* »P o k u s a« a *T. Osypovyče* »V o n a« připuštěny místodržitelstvím na jeviště.

Bibliograf *Michal Komarov* tiskne práci »U k r a j i n ś k a d r a m a t u r g i j a« a chystá nové vydání »Pokažčika novoji ukr. literatury«.

V Berlíně hráno nové drama *Gorkého* »V r a g i«, jednající o poměru továrníků k dělníkům. *ch.*

V Krakově i ve Lvově hrálo se nové 3 aktové hist. drama *St. Wyspiańského* »B o l e s ł a w Ś m i a ł y«. — Značný úspěch měla v Krakově nová 3aktová veselohra *Gabriely Zapolské*: »M o r a l n o ś ć p a n i D u l s k i e j.«

*

Časopisy. Nové slovinské: *Proletarec* (v Americe), *Občinska uprava, Mladoslovenec, Posavska Straža, Naša Zveza* (orgán svazu úřednictva.) — Zanikly: Naše pravice, Novi slovenski Štajerc, Slovenski obrtnik, Dolenjec. Měsíč. »Katoliški Obzornik« vychází pod změněným názvem »*Čas*«. *D.*

Ve Vilně vychází nový běloruský týdenník *Nasza Niwa* redakcí Z. W o l s k é h o. (adresa: Vilno, Balszaja Pahulanka, 17, předpl. 4 rub. ročně).

Josip Kozarac.

Založeno tam i zvláštní běloruské vydavatelské družstvo »Zahlanie sonce i ŭ nasze wakonce«. Dosud vydalo běloruský elementář, první čítanku, chystá se vydati básně běloruských poetů P. Bohuszewicze a W. Marcinkiewicze atd. (Dopisy družstvu adresují se V. Stołyhwovi.)

Přílohou k slovenskému Týždenníku počal vycházeti vzdělavací měsíčník pro lid: »*Naša Zástava*«. Hlavním redaktorem jest Milan Hodža, hlavním spolupracovníkem Ferdiš Juriga. (Předpl. K 3·20 na rok, pro abonenty Slov. Týžd. 2 K. Adresa: Budapešť, VIII., Rákóczy-tér 3.) *č.*

»Kijevskaja Starina« po 25tiletém vycházení v rouše velkoruském mění se v »*Ukrajinu*«, měsíčník maloruský, jenž bude náhradou Věstníku Ukrajinského. *—ch.*

Od 14. pros. vychází v Sofii nový bulharský pokrokový denník »**Балканска Трибуна**«, jehož zodpovědným redaktorem jest I. Andrěev. (Předpl. za hranicí 10 fr. čtvrtl.) *Č.*

*

Jubilea. Letos slavil 50. své narozeniny muž velikého významu, *Dr. Ivan Franko*. V poplachu a šumu politickém přešlo v Haliči jubileum toto zcela bez ohlasu. Za to v kyjevské »Nové Hromadě« věnoval spisovatel Boris Hrinčenko jubilantovi stať, a podobně list »Promiň«. Jubilant vydal letos novou sbírku básní »Semper tiro« (Lvov 1906). *—ch.*

Bulhaři oslavují století nové své literatury. Dne 25. list. (našeho 8. pros.) 1806 vytiskl Sofronij, biskup vračanský, »Kirijakodromion«, nedělní čtení (v Rimniku v Rumunsku). Byla to první tištěná bulharská kniha, jíž se podle původce populárně říká »*Sofronie*«. *Č.*

*

Přátelé a ctitelé zemř. spisovatele *Josipa Kozarce*, o němž jsme měli článek v 1. čísle, chystají mu pomník v jeho rodišti. První 2000 K věnovali Kozarcovi soudruzi-lesníci... Kozarac byl stejně dobrým spisovatelem jako odborníkem — poněvadž vždy nade vše miloval přírodu... *J.*

*

Proti vývodům Dr. *Ščurata*, jenž dokazuje maloruský, resp. západoruský původ známé polské písně Bogarodzica, vystoupil v Słowie Polském (č. 440.) prof. A. Brückner. Dr. Ščurat v Dile č. 202. a 203. celou tuto odpověď přeložil a připojil k ní své vyvrácení. Prof. Brückner, pokud víme, posud neodpověděl. *—ch.*

*

Veřejná lidová knihovna bude založena v Lublani na podnět spolků Akademie, Prosvety a Sokola. Městská rada povolila na ni 3000 K roční subvence. Purkmistr Iv. Hribar ze svého platu věnoval k účelům knihovny 2000 K pro první počátky.

Ljudska (lidová) a *leposlovna* (beletristická) *knjižnica* svědčí o činnosti slovinských klerikálů. První bude přinášeti lacinou četbu pro širší vrstvy lidu, tato vybranou pro intelligenci. Se strany protiklerikální chystá se proti tomu Založna zadruga (nakladatelské společenstvo), jež co nevidět zahájí činnost. *D.*

Vydáno 4. ledna 1907.

Redaktor a vydavatel ADOLF ČERNÝ. — Nakladatelé F. ŠIMÁČEK.

ZDENĚK BROMAN:

Z bulharské poesie.

(Panu Vladislavu Šakovi.)

P. K. Javorov.

Hajducké písně.

Goci Dělčevu.

I.

Dny své snuji — kouty neznámými,
noci snuji — místy tajemnými;
nemám otce, ani matky —
otce, by moh' láti,
matka zase lkáti...

Běda mně, ty
pláni pod Pirinem!
Moře s černým
cařihradským vínem.

Nectím zlého — pomsta za mstou chodí,
uctím ctného — víra víru plodí;
nemám bratra, nemám sestry —
bratra, by mne chválil,
sestru pláč by zalil...

Běda mně, ach,
šavlenko ty křivá!
Moře, bouřná
z Odry vodo živá!

Bůh vlád' stále — nechať vládne stále.
car vlád' dále — bude vlásti dále?
Nemám milky, lásky prvé —
by mne vyčkávala,
by mne oplakala...

Běda mi, ach,
puško ohněvjemná!
Moře, děvo
soluňská ty jemná!

II.

Kéž byl by, milko, kéž by byl,
kéž byl by zlatem kovaný
tvůj krásný, rusý, dlouhý vlas...
Já vyměnil bych milé za drahé,
pár silných koní, —
změnil za blahé,
ať Turky honí!

Kéž byl by, milko, kéž by byl,
kéž byl by ohněm démantů
tvých černých očí skvoucí jas . . .
Já vyměnil bych milé za drahé,
tím puška mi je —
změnil za blahé,
ať Turky bije!

Kéž byl by, milko, kéž by byl,
kéž byl by šňůrou perlovou
tvých bílých zoubků bělojas . . .
Já vyměnil bych milé za drahé,
ty, šavle, to jsi —
změnil za blahé,
ať Turky kosí.

III.

Ty krásná horo, horo zlá,
ach běda, puško bojovná.
Jdouc z trhu tlupa kráčí sem,
se s Lazem setká zemanem;
hoj, buk s větví listí třese —
za Lazem kov ponese se,
vojvodo.

— »Jdouc z trhu tlupa kráčí sem,
se s Lazem setká zemanem;
eh, buk dolů listí třese —
zvěst praví,
za Lazem kov ponese se
v hrob tmavý . . .
A plamen v mojí hlavě hučí,
muka moji duši mučí,
družino.«

Chřest prachovnic — ta houští zlá,
ach běda, kletba hajducká.
O Lazovi svět celý ví,
žeť černý lupič krvavý;
hoj, zlo dělat neustává
junák, jejžto strhla sláva,
vojvodo.

— »O Lazovi svět celý ví,
žeť černý lupič krvavý;
eh, zlo dělat neustává —
ať dělá! —
junák, jejžto strhla sláva
již zcela . . .
A žal mám, žal až k mdlobě věru,
pro Lazovu krásnou dceru,
družino.«

IV.

Sen jsem snil, oh, žalu zlého,
mládí ztraceného,
stranou hrob, hrob sirý, sladce
nad ním listí šumí.

Na hrobě, oh, žalu zlého,
mládí ztraceného,
větve křížem — kříž to mládce,
na něm pták sní dumy.

Z rána pták, oh, žalu zlého,
mládí ztraceného,
pěje o tom sirotkovi,
kterak sirý minul.

Večer pták, oh, žalu zlého,
mládí ztraceného,
pěje o tom junákovi,
kterak junák zhynul!

Sen jsem snil, oh, žalu zlého,
mládí ztraceného,
sen jsem snil — sen věští tobě:
snil jsem o svém hrobě.

Penčo Slavejkov.

(Viz Slov. Přehled III. 302.)

Penčo Slavejkov.

Trojice.

Noc skrývá zem v své tmavé snění.
Tři hajduci, tři poranění
to druzi, horskou pěšinou
druh za soudruhem sotva jdou.

V setnině z rána v boji byli —
a samotni se zachránili:
Druh druha drží paží svou,
jak sestupují pěšinou.

Jsou zavázány kruté rány,
však po šatech, jež rozedrány,
jim potůčkové krve jdou
a kanou horskou pěšinou.

Ni stenu, slova neslyšeti;
i podzimní list musí chvěti
se též, jak sestupují tou
uzounkou horskou pěšinou.

A v stejném klesání se chvějí;
dva druzi tupě odcházejí
a hlavou nazpět nekynou,
jak chvějí se tou pěšinou.

A neslyšný se šepot nese
s rtů třetímu, jenž chví se, třese
a padá . . . tělo délkou svou
se klade horskou pěšinou.

A usměvavě naposledy
druh na soudruha vzhlédne bledý
a klesá — těla délkou svou
se kladou horskou pěšinou.

Smrt skrývá duše jich v své snění...
Jdou blíže vlci rozvášnění,
již dávno na číhání jsou
nad strmou horskou pěšinou.

A. I. JACIMIRSKIJ:

Ruská literatura r. 1906.

Nikdy, myslím, a u žádného národa nebyla literatura tak blízka životu, nikdy nebyla tak palčivým klíčem, jako ruská literatura minulého roku — významné doby táborů, stávek, hromadných povstání, poprav zastřelením, doby »krvavého ministerstva«, doby prvního parlamentu, který se silou okolností změnil v revoluční instituci, doby bleskových vojenských soudů, šibenic a poprav, poprav bez konce. Nové Rusko počalo svůj život v krvi — a nejlepším jeho zástupcům volky nevolky bylo přenášeti tuto krev na papír.

Krvavý rok vydal i krvavou literaturu.

I.

V přehledě ruské literatury za r. 1905 ukázal jsem již, jaké tvářnosti nabývá zároveň s osvobozením tištěného slova od útisku censury. »Amnestie« dotknula se i mnohého z toho, co bylo svého času napsáno, ale nemohlo spatřiti světlo světa následkem neúprosného zákona, aneb ještě spíše neúprosného »uznání« ustrašených a krátkozrakých censorů. Ve skříních censurního komitétu, v archivě znamenitého III. oddělení vlastní kanceláře Jeho Veličenstva (oddělení, majícího na zřeteli »buřičství«), v nejtajnějších koutech spolkových a soukromých knihoven atd., dlouho vedly poustevnický život ony »apokryfické rukopisy«, které nebyly na Rus přineseny v X. století z Byzancie a z jihoslovanských zemí, nýbrž které byly napsány zde v Rusku nejlepšími lidmi, jež vláda usilovala národu představiti jako »provinilce«.

Pravda na konec vítězí. Toť myšlenka prosté, lidové, ruské poesie i neméně životné ruské poesie umělé — a po 17. (30.) říjnu 1905 tato vyhnaná Pravda skutečně vítězí... Vítězí tím, že nepřichází do rukou censorů (neboť censura »zničena«), kteří pečlivě vykleštovali nebo dočasně zavírali svobodnou myšlenku, nýbrž do rukou přísných »členů správy tiskových záležitostí«, kteří všelikou novou myšlenku neprodleně vydávají k ukřižování. A tak nemáme censury — ale máme »upravlenije po dělam pečati«! Mimoděk připadají slova evangelia: »I budou poslední věci horší prvních...« Nyní lze vytisknouti cokoli na základě »svobody tisku« a u vědomí, že sotva kniha neb časopis vyjde, vnikne

do tiskárny policie. skonfiskuje všecky výtisky, rozmetá sazbu, zničí štočky, zapečetí tiskárnu — a autora a vydavatele zatkne. Vězení jsou plna redaktorů, vydavatelů a spisovatelů. . . Taková jest naše »svoboda tisku« — a ruský spisovatel jako dřív je nucen mluviti řečí, podobnou Ezopově.

Přes to je veliký rozdíl mezi literaturou doby dřívější, doby absolutismu, a nové doby »konstituční«. Dříve byla ruská literatura pokrokovější a ideálnější. Není to paradox. Dříve spisovatelé většinou kreslili boje budoucnosti, kdežto skutečný život daleko zůstával za literaturou. Nyní literatura jde za životem, který tak dalece předešel či vlastně předběhl ideály ruských spisovatelů, že nynější literáti mohou jen konstatovati pouhé fakty. Stane-li se tím literatura realnější, neznámo — ale jedno jest patrno: literatura pozbyla oné odvahy, kterou se vyznamenávají. kdož nesou před zástupy prapor na barikády. Ruská literatura stala se z aktivní — literaturou passivní, z tvůrčí — literaturou protokolující. Při veškeré citlivosti na zjevy politického a společenského života pozbyla naše literatura významu vůdkyně v boji za svobodu; po vysokém tónu dřívějším selhal jí hlas, i vypráví jen o tom, co se stalo. Tím způsobem jest obava, aby se ruská literatura, dříve vždy pokroková, nestala konservativní . . . Literatura zbavena posvátného poslání prorockého — celá ruská revoluce nevynesla jediného nového jména. Patrno, že život náš jest mnohem silnější než umění. A to jest velmi smutné.

K belletrii minulého roku můžeme řaditi různého druhu »Vzpomínky«. Ruský čtenář nyní znamenitě chápe význam tohoto slova. Každý bez rozmýšlení vám poví, že »Vzpomínkami« rozumí úplně určitě paměti účastníků osvobozenského hnutí, zarostlých travou v kasemátech Šlisselburgské pevnosti — »ruské Bastilly«. V »Ruském Bogatstvě« vyšla stať A. Melšina »Šlisseľburgskije mučeniki«, vynikající dramatičností. v »Světovém Věstníku« (Vsemirnyj Věstnik) čteme »13 lět v Šlisseľburgskoj krěposti« od Ludmily Volkenštejnové a »Tri měsjaca v odinočkě« (v samovazbě) od S. Ždanova, ve »Sborníku Znanija« vzpomínky »V Šlisselburgě« M. Novorusského — a podobných memoirových prací v časopisech nebo v samostatných knihách jest řada. Žádný román. žádná povídka o »Posledních dnech odsouzeného« (V. Hugo) nesnese srovnání s tím, co podávají ruští hrdinové-autoři smutných vzpomínek. Stačí podotknouti, že za 21 let v pevnosti na »ostrově zavržených« bylo uvězněno 67 »provinilců«, z nichž 13 bylo zastřeleno či oběšeno za neposlušnost správců pevnosti a pod., 15 zemřelo šílenstvím, souchotěmi a kurdějemi, 4 skončili sebevraždou v zdech pevnosti, 3 po propuštění na svobodu, někteří zmizeli beze stopy (na př. znamenitý Sergěj Něčajev, který převedl na svou stranu celou pevnostní ga nisonu) atd. Mezi vězni pevnostními byli vždy lidé píšící — a tím sp še myslící.

Změnilo se ledacos i v žurnalistice. Vedle odporných časopisů, jako vlá lou podporovaný »Russkij Archiv«, stále otrocky se klonící před tituly a .niformami, založen měsíčník »Byloje« (Былое), speciálně věnovaný ne lávné minulosti — dějinám osvobozenského hnutí v Rusku. V něm vyt štěno na sto takových »Vzpomínek«, dokumentů, projektů, zápisek

atd. — celá epopeje soustavného útisku ruské myšlenky, osudné bezmoci těch, kdož ji utlačovali.

Bylo-li spisovatelům minulých i nedávných dob »vymýšleti« zajímavé sujety a uměle je upravovati a přiostřovati — nyní toho netřeba. Stačí prostě zachycovati život, který nabyl ostrosti. Těžko nyní vésti hranici mezi belletrií a stenografií skutečnosti.

Skitalec napsal »Polní soud« (Polevoj sud), nejlepší ze svých povídek, Serafimovič črtu »Na Presně«*) — a čtenář je hltá jako čerstvé telegramy ranních novin.

Týž protokolový ráz má črta »V okťabrě« (V říjnu) od A. Kipena, autora znamenitých kreseb »Birjučij ostrov« (Vlčí ostrov). Črta vyšla v XII. knížce sborníku »Znanije«: přes uměleckost a sílu jednotlivých scen jest přece jen dílem zpravodajským, ovšem prvního řádu. Děj vzat jest z pohnutých říjnových dnů r. 1905 v Oděsse, kde nabyla revoluce hrozných forem. A. Gornfeľd ve zvláštním rozboru v »Naší Žizni« nazývá črtu encyklopedií minulého října a nachází jednotlivé její sceny znamenitými: »Jako v kinematografu,« praví, »plny pohybu míhají se před námi v uměleckém líčení: agitační schůze, organisace sebeobrany, počátek stávky, stavění barikády, raport důstojníka v kanceláři gradonačalnika, bezpomocné a bezúčelné hovory intelligence, výbuch nadšení lidu při zprávě o konstituci, pouliční průvody, nadšené řeči — a potom prvé stíny: kozácké usmiřování a počátek »pogromu«, obrazy bezmezné hrůzy: universita, která se stala útočištěm ubíjených a střediskem branného odporu, odbor samoobrany, ničení a vraždění, vojenská ochrana pustošitelů, bezvýsledná a ponižující audience občanského »komitétu veřejné bezpečnosti« u velitele posádky, »vlastenecká manifestace«, vybíjení studentů, zničení synagogy. Vše to dává nám povídka Kipenova znova prožíti.« Ale nejzajímavější ze všeho je tu psychologie ruského člověka. Nešťastný ruský člověk, jak praví Kipen, objevil se s »duší zatvrzelou a temným rozumem«.

II.

Hrdinou literatury minulého roku nebyl již Gorkij nebo Andrejev, nýbrž A. I. Kuprin, autor »Souboje«, o němž jsem psal v loňském přehledu ruské literatury. Třetí svazek jeho povídek (vydaný už ne »Znanijem«, nýbrž měsíčníkem »Mir Božij«, byl největší literární událostí. Jsou v něm některé věci známé, na př. povídka »Trus« ze života židovského, »Pokojný život« (Ivan Vionorovič Nasědkin píše udání, anonymní dopisy, ničí rodiny atd., ale zároveň se modlí k Bohu, slovem: vede »pokojný život«), »Konokrady«, »Kor'« (Spála) a j. V poslední povídce nového svazku předveden hrubý a cynický »slavjanofil« Zavališin, jenž svými sladce uštěpačnými řečmi popuzuje chudého studenta Voskresenského a vyhání jej z domácího učitelství, když se byl ostře vyslovil proti »člověkonenávistnému« černosotěnství.

Kritika skoro jednohlasně dává první místo povídce »Rěka Žizni«. Kuprin pozoruje »řeku života« v »pokojích s nábytkem«. V jednom z nich

*) Část Moskvy, kde byly bombardovány domy »pokojných obyvatelů«

bydlí důstojník u Anny Fridrichovny Zigmajerové, opíjí se a vede před dětmi mělké, prostopášné řeči, žádaje o několik kopějek na papirosy. V druhém pokoji píše student dopis před sebevraždou: »Řeka života — jak je nesmírná! Všecko dříve či později smyje, odnese všecky tvrdosti, které poutaly svobodu ducha . . . A kde byla mělčina nechutnosti — tam povstane největší hlubina hrdinství«. — Jistý kritik nazývá Kuprina »obrovským, mohutným atletem« a vysvětluje to tímto obrazem: »Má uzlovaté prsty, bystré oko, klidný oddech siláka V těchto povídkách cítíte »machorku«, zdravý pot a syrou, plesnivinou páchnoucí zemi. Nesvěřil bych tomuto talentu porcelánovou figurku, ale co vytesá ze žuly, bude dlouho a pevně státi před pokoleními — neohrabané, silné, výborné v dešti, slunci i v bouři! Talent Kuprinův jest sukovitý, kořenovitý, žilnatý . . . Žertem, mimochodem zdvihne velikou tíži, a odhodiv ji stranou, vesele půjde za druhou. Ale nedávejte mu lehounkých, křehkých předmětů; před nimi pozbude smělosti, jako jí druhdy pozbývají hrdinští plukovníci před nesmělou, stydlivou dívčinou.« (K. Čukovskij.)

Leonid Andrejev napsal dvě díla, obě nevelkých předností. Jest patrno, že znamenitý tento belletrista je špatným dramatikem Podklad dramatu »Savva« vzat jest ze života. Všichni se pamatují na »kurské pokušení«, o němž zpráva prošla všemi novinami a objevila se klamem. Ukázalo se, že sami mniši v Kursku uspořádali »nezdařené« vyhození ikony do povětří, aby přivábili do svého kláštera více pobožných.*)

Kritika nevzdala dramatu velkou chválu. Není v něm originální myšlenky, neboť — nemluvě o Nietzscheovi — ruští čtenáři mají v dobré paměti hrdiny Dostojevského s jejich ohnivými řečmi o příštím nadčlověku a člověkobohu (Kirillov v »Běsech« a j.). Sama postava Savvova není ucelená: úmysly jeho jsou grandiosní, slova hromová — díla nicotná a politování hodná. Nový anarchista, Kain, Prometheus, Mefisto či Manfred jest postava málo umělecká a příliš strojená. Celé drama jest plodem tvorby psychopatické, epileptické, vynucené.

Téhož rázu jest druhé Andrejevovo drama »K hvězdám«.**) Děj rozvíjí se v jakési neurčité zemi, snad v Rusku, snad někde v prostoru. Toť obvyklá manýra symbolisty Andrejeva. Každým způsobem však děj se rozvíjí někde na vysoké hoře v budově hvězdárny, kde žije ruský astronom Těrnovskij. Co u paty hory vře revoluce, teče krev, dějí se hrůzy, co rodina Těrnovského účastní se boje, jeden syn zabit, druhý raněn atd. — stařec astronom upírá zrak pouze k hvězdám, vysokým, velikým, němým. Vše, co se nyní děje dole, jest jen zjev dočasný, náhodný. Ať si lidé dobývají ohněm a krví jakési svobody . . . K čemu tato svoboda, když jest jiný, věčný život, život nebes, který se ani o vlas nezmění milliony smrtí »dole«? A Těrnovskij, člověk mužný podle svého, člověk ideálu, byť »hvězdného«, patří v nebe a přemítá o budoucnosti lidstva a vědy. Vidí tuto budoucnost v jasných barvách. Na barikádách

---

*) Děj dramatu i hlavní jeho postava známy jsou již čtenářům Slov. Přehledu z článku T. Nalepińského »Antikrist — Savva Leonida Andrejeva« v posledním čísle. *Red.*

**) Také o něm zmiňuje se T. Nalepiński na str. 159. *Red.*

hyne jeho syn, všichni v domě plni jsou nářku a proklínání — jediný stařec, odtržený od země, zůstává hrdým myslitelem.

»Mně jest člověk jako člověk«, praví. »Přemýšlím o minulosti i o budoucnosti, o zemi i o hvězdách, o všem. I ve tmách minulosti vidím miriady zhynulých — i ve tmách budoucnosti vidím miriady těch, kteří zhynou. Vidím vesmír, a vidím všude vítězící, věčný život — i nemohu plakati pro jeden . . . Život je všude. Nyní, v tuto minutu, kdosi se rodí, rovněž takový a lepší než on (syn Těrnovského). V přírodě není opakování!«

Andrejev patrně chce ukázati kontrast mezi abstraktním ideálem lidí vědy (lidí lepších) a »dnešním« ideálem lidí, kteří zápasí za reálná práva člověka, za jeho svobodu. Ač jest sestrojeno příliš uměle a v absolutním výsledku nepodává nic nového, přece stojí toto drama mnohem výše, než »Savva«. Jednotlivá místa, myšlenky súčastněných lidí, postava hvězdáře, který se zdá s počátku směšným, později bláznem a na konec mudrcem — vše to napsáno jest dovedně a třebas i umělecky.

Prostřední dramatik Andrejev při tom zůstává znamenitým belletristou, což dokazuje každá jeho povídka. V poslední povídce, v níž jest velkolepě načrtána filosofie otroctví a vlády, Andrejev dokazuje, že ani ve výsledcích zdařené povstání otroků není ještě svobodou: musí celá společnost dorůsti k svobodě. Povídka má nazev »Tak bylo« (»Fakely«, seš. 1.). Děj, jako obyčejně u ruských belletristů, těšících se všem dobrodiním »svobody slova«, rozvíjí se v neznámé době. Kdo chce, může jej položiti třeba do Francie a v králi spatřovati Ludvíka. Je to lhostejno; »tak bylo« kdysi, nebo »tak bude« znamená, že se to i nyní děje anebo se bude díti v nejbližší budoucnosti. Autorovo nedopovědění, nedostatek všelikých jmen a názvů lépe než co jiného svědčí universálnosti filosofie této povídky. Filosofem jeví se hrdina povídky, jednooký člověk, který hlídá chod městských hodin a s výše, podobně jako hvězdář Těrnovskij, pohlíží s věže filosoficky na to, co se děje »dole«. A dole lid se hýbe, chce svrhnouti despotickou vládu Dvacátého, jenž udusil všelikou svobodu, přeplnil vězení svými nepřáteli, naplnil celou zemi vojáky a slídiči. Město mění se v hrozné zvíře, když se všem obyvatelům do jednoho zachtělo, aby se poparvné lešení zardělo ne už jen obyčejnou, ale královskou krví. A vskutku, poprava vykonána, na náměstí padá hlava Dvacátého, zámek osiřel, ale . . . svobody mezi »včerejšími otroky« ještě není. Ta jest kdesi nahoře, na nebesích. A náhle počínají se ozývati výkřiky, s počátku ovšem nesmělé: »Ať žije Dvacátý Prvý!« — Ústy dvou rozmlouvajících autor nás přesvědčuje, že k dosažení svobody nestačí zabiti »jednoho ničemu« — třeba »pobíti i otroky«, neboť ti mohou se státi svobodnými jen tehdy, když si svobodu zamilují.

III.

A tak Gorkij, jemuž se po řadu let pokroková ruská veřejnost kořila, nebyl hrdinou minulého roku. Patrně mocně jej uchvátil aktivní agitační boj v Rusku i v cizině — a náhle probudil se v něm dřímající

publicista. Silným rozmachem povalil sebe, umělce — a z dřívějšího Gorkého, bez odporu velkého spisovatele, zůstaly pouze vzpomínky . . .

Napsal dramatické scény »Barbaři« (Varvary), které zklamaly všecky jeho ctitele. Na tichou provincii přijíždějí inženýři Čerkun a Cyganov. Lidé živí, veselí a do jisté míry kulturní pohnuli bahnem maloměstského života nudy a malicherných zájmů. Ale — podle základní myšlenky dramatu — Čerkun a Cyganov nepřinášejí kulturu, nýbrž »barbarství«. Kazí, znečisťují město. Čerkun ničí rodinné štěstí »pokojných obyvatelů«, uchvacuje jejich ženy, Cyganov kazí muže, učí je »umění života« atd. Proti obyvatelům městečka provinil se i student, pracující s inženýry, a to tím, že setkav se s dívkou sympatickou přesvědčuje ji, že nelze žíti v tomto bahně, nelze růsti v rodinném otroctví u krutého otce, ale že jest jiný život, život práce a myšlenky. Ideová stránka dramatu, jak patrno, jest slabá — obvinění lidí kultury (třeba mělké) z barbarství autor neodůvodnil. Mnohem lépe bylo totéž obvinění provedeno v »Dáčnících«. Nejhorší však jest rozuzlení hry. Čerkun z dlouhé chvíle počal se dvořiti Monachové, ženě úředníka potravní daně. Nové vítězství není mu ničím. Monachová, schopná více méně hluboké lásky, patrně nenašla v rodinném životě štěstí — a inženýr pojednou dává jí na jevo, že jeho intrika byla pouhou zábavou bonvivanta, nudícího se v odlehlém městečku. Monachová nemá síly, aby snesla tuto urážku — a končí sebevraždou.

Projevil-li Gorkij po »Dětech slunce« příznaky úpadku belletristického nadání, měl ve svých publicistických pokusech štěstí ještě menší. Gorkij, od přírody romantik, idealista a bez odporu veliký básník, vždy rád pobýval v krajině snů. Mezi ním a Fofanovem, typickým »pěvcem snů«, jest malý rozdíl, máme-li na zřeteli potřebu něčeho povýšeného, fantastického. Jakmile chce Gorkij býti realistou, protokolistou, zpravodajem — nedaří se mu valně. Jeho věcí jest politisovati v krajině obrazotvornosti, nikoli však v oboru aktivní agitace a publicistiky. R. 1906 napsal »Carstvo skuki«, »Mov«, »Čarli Men«, »Koroľ, kotoryj vysoko děržit svoje znamja«, »Prekrasnaja Francija«, »Odin iz korolej respubliki«, »Tovarišč« a jiné stati, vytištěné v XI. a XII. knížce sborníku »Znanija«.

Nejlepší z posledních črt Gorkého jest »Gorod želtago ďjavola«, »Město žlutého ďábla« (XI. kn. »Znanija«). Je to New-York, hlavní město vychválené »země svobody«, které tak nepřátelsky uvítalo spisovatele s jeho spolucestovatelkou, neposkytnuvši mu ani toho, nač má právo každá bytost — přístřeší. Gorkij mluví o Novém Yorku s opovržením. Zachytil rysy tohoto ohromného kolosu, kolébky amerického kapitalismu a svérázných sociálních poměrů, města zisku a exploatace. Autoru se zdá, že jsou zde železo i kameny plny bezmocného protestu proti tomuto životu bez slunce, bez písní a štěstí, v zajetí těžké práce. Vše jest zachváceno vichrem práce, všecko stoná a běduje, skřípe zuby a poslouchá vůle jakési tajemné síly, nepřátelské člověku i přírodě«. Symbolem tohoto protestu zdá se Gorkému jakýsi jinoch, velmi bledý a hubený. »Opíraje se o sloup svítilny, hledí šedýma očima dolů po ulici a časem potřásá kučeravou hlavou. Ruce má v kapsách kalhot a

prsty se křečovitě pohybují... Zdá se mi, že chápu, o čem přemýšlí, čeho si přeje: míti ohromné ruce, strašnou sílu a na zádech křídla. A to proto, aby jednou mohl vzlétnouti nad město, spustiti v ně ruce jako dvě ocelové páky a smísiti v něm vše v hrudu rumu a prachu: cihlu i démant, zlato i maso otroků, sklo i milionáře, bláto, idioty, chrámy, stromy, otrávené blátem, hloupé mnohopatrové »řebříky nebes«, vše, celé město — v hromadu, v těsto bláta a lidské krve — v tento prvopočáteční chaos, z něhož povstalo. Toto strašné přání tak jistě vzniká v mozku jinochově, jako zjitřeniny na vychřadlém těle. Kde jest mnoho práce otroků, tam nemůže býti místa pro svobodnou tvůrčí myšlenku; tam mohou zkvétati pouze ideje zkázy, jedovaté květy msty, divoký protest zvířete«. Charakteristika trefná a pravdivá. Na konci Gořkij pronáší myšlenku, že »člověk má právo msty: toto právo dávají mu lidé«. Myšlenka u Gořkého ne nová: věčný boj mezi individualismem a společností.

Někteří z našich nejlepších kritiků, na př. Gornfeľd, píšící v »Naší Žizni«, zachovali se vůči Gořkému příliš přísně. O »Městě žlutého ďábla« praví tento kritik, že »těžko si představiti křiklavější retoriku, nevkusnější pathos, přepiatější symboliku, než jsou tyto beznadějné pokusy o shrnutí na několika lyrických stránkách veškeré hrůzy, veškeré nesmyslnosti můrou utlačeného bytí velikého města. Ale jak mnoho divokých slov a jak málo uchvacující pravdy jest v tomto pathetickém líčení! Nebylo třeba jezditi do Ameriky, nebylo třeba viděti ohromné město dalekého západu, nebylo třeba obohacovati se novými dojmy k tomuto pohrdavému kázání. A — co ještě více váží — k tomu nebylo třeba býti vynikajícím umělcem: lépe a možná skromněji by to byl udělal prostý publicista. Gořkij, zdá se, sdílí obecně rozšířený blud a má se za lyrika; toť veliké nedorozumění: jeho síla jest v objektivních obrazech, nikdy však nevynikal nad prostřednost v lyrických odbočkách, jichž se nikdy nedovedl v čas odříci. Z té příčiny (mimo jiné) u žádného většího ruského spisovatele není tolik nevkusu, jako u Gořkého.«

Každým způsobem jest u Gořkého novinkou, že nevěnoval ani jediné nové povídky vězení a nuceným jeho obyvatelům. Ruský spisovatel jako v dobách dřívějších stále nemůže se dostati »z vězení«, pozornost jeho jako dříve stále poutají trpitelé-idealisté, kteří svými oběťmi dláždí cestu osvobozujícímu se Rusku. Ruská literatura, věrna skutečnosti, přijala jakési krvavé zabarvení — a skoro všichni, kdož v ní vynikají, jsou tak či onak spojeni s vězením, hrozným symbolem zotročení a útisku. Ovšem, nejsou všecky povídky z vězeňského života chmurné. Objevují se i veselejší črty. Tak S. Čirikov, který v poslední době dovedl si získati jedno z předních míst mezi ruskými belletristy, napsal povídku »Ve vězení« (»V ťurmě«, XII. sborník »Znanija«), tentokrát ne tak tragickou, jako komickou.

Do vězení dostává se skutečný státní rada—jenerál! Není to věc nevěrohodná, nýbrž zcela možná, poněvadž po vyhlášení »čtyr svobod« 17. (30.) října 1905 pojednou všecko se převrátilo. »Občané« počali pozorovati druh druha, obviňovali z neloyalnosti i žandarmy, odkrývali jejich tajnosti, chytali tajné slídiče, varovali je, aby byli opatrni atd. Jenerál

Anatolij Kotikov nedostal se do vězení prostě. Železniční stávka zdržela jej v neznámém městě, náhodou se dostal do zástupu, který zpíval marseillaisu — a bylo to. Obyvatelé věznice nemohli se nadiviti dobrodušnému jenerálu — ale ze všech nejvíce byl zmaten dozorce. Jak má zacházeti s jenerálem? Neboť buď jak buď, přec je to — představený! A jenerál byl zvyklý poroučeti, ba i znepokojovati své podřízené! I píše stížnosti, křičí na dozorce a doufá, že se vše brzo vysvětlí, že jej přijdou odprosit. Ale dni míjejí, a nic takového se neděje. Uvěznění počínají pochybovati o Kotikovově »jenerálství«, domnívají se, že to jest jen »professionální« přezvisko člena nějaké revoluční strany. Ani žandarmové při výslechu nevěří, že by byl Kotikov skutečný jenerál. Vše svědčí proti němu — a skutečný jenerál umírá v okamžiku, když se fotograf chystá podruhé jej fotografovati . . . (Dokončení.)

(Petrohrad.)

TAD. STAN. GRABOWSKI:

Lid selský v polské literatuře.

Úvodem k studiu o Wł. Reymontovi.

(Dokončení.)

Od počátku XX. století stává se lidovost nejzvučnějším heslem v polském písemnictví a umění (ba ponenáhlu i ve vědě: lidoznalství) — a to nikoli heslem módy neb chvilkového nadšení, nýbrž upřímného a hlubokého přesvědčení, vážného směru, vědomého své úlohy v rozvoji domácího písemnictví a umění.

Jako by proto, aby se dostalo polskému lidu mravního zadostučinění za dlouhověké křivdy a zapomínání, jako by proto, aby se zhojily krvavé rány, pozůstalé z dob, kdy

»batogiem gnali chłopstwo w pole,
przez pierś im szedł złocisty pług . . .« *) —

náhle se rozezpívala celá, širá niva polského písemnictví zvoněním a písněmi »z luk a polí«, nářkem a slzami »prostých srdcí«, radostí a pohádkami »z pod vesnických střech«. A všecky ty písně, nářky a báje čerpány jsou z téže bezedné studánky, která po staletí v mlčení chová elementární mladost, přečistou poesii a národní sílu — z tajemné studánky národa: z duše selské.

V posledních desítiletích nebylo takřka lepšího péra, které by se bylo nedotklo černých úhorů selského života. Ze starších Barwiński, Zmorski, Romanowski, Wasilewski, Bartusówna a j. neopouštěli jich v poesii, ba i pochmurný Ujejski »dýmem požárů« minulosti zamyšlen se díval v temné zástupy, kryté selskými halenami. Z novějších Kasprowicz zároveň s Konopnickou prvý sáhl v jadrné struny mazovského »krakowiaka«, ale i odhalil neznámé dosud, krvavé tragedie

*) St. Wyspiański: »Wyzwolenie«, Kraków 1903. Str. 28.

selské duše. Zanedlouho po nich Tetmajer a Rydel rozezpívali se zvukem lidové fujarky, kochali se v pokladech selské obrazotvornosti, hledajíce tajemnou sílu a hloubku ducha uprostřed divokých skal Karpat a Podhalí, krásu uprostřed naivní prostoty.

A novější prósa snad ještě více se tlačila pod selské střechy. Junosza-Szaniawski s velkou zálibou stopoval dráhy selského života, nalézaje smutné i všední, ba i humoristické jeho stránky. Sever-Maciejowski naopak chopil se jeho slunečné stránky, omočil své péro ve všech barvách a tónech toho života, vyhledávaje všude slunce a duhy, vůně a písně. I malomluvný Szymański vrhl několik jasných paprsků na selskou duši, do níž se před ním svým sarkastickým zrakem zahlížel i Bałucki. Rádi ji obletovali, ač dosti z daleka, i Grudziński a Gawalewicz, Turczyński i Rodziewiczówna a Gruszecki. Avšak po bok Kasprowiczovi a Konopnické v poesii mohli se postaviti teprve Žeromski a Orkan v povídce i Wyspiański v dramatě. Jako oni dva, tak i tito dovedli ponořiti se v nejtajnější hlubiny selské duše a vynésti z ní, co bylo zrakům ostatních vrstev společnosti dosud nejméně dostupno a co tvoří jádro a nevyčerpatelnou sílu prostého lidu. První dva v celé, bezohledné pravdě odhalili beznadějný osud v temnotě udržovaného, zapomenutého selského lidu, bezedný smutek a nářek jeho duše, tichou poddanost, ale i tvrdou, hroznou zarputilost, ležící na dně jejím. A vedle nich, ač trochu tendenčně, ujímal se křivd lidu i Niemojewski, dotýkala se záhad jeho ducha dosti hlučně, ale mělce i Zapolska, předstírající jaksi filosofickou hloubku L. N. Tolstého neb hrubý naturalism Zolův — a konečně utonuli v živelní síle a kráse vesnice a lidu Dygasiński a Reymont. Ba i zavržený a vykřičený dekadent, velebitel »nahé duše« a nejkrásnější aristokrat umění a zvonivého slova, Przybyszewski, zabloudil jednou do širých polí kraje kujawského, podlehnuv svěžesti srdce a mravní síle tamějšího sedláka.

Pokud v Kasprowiczovi a Wyspiańském polská poesie nalezla nejhlubší filosofy, nejbystřejší badatele tajemných záhad lidové psychologie — potud v Konopnické, Dygasińském a Reymontovi polská poesie a povídka našla své nenadanější epiky-malíře, své Homéry. Neboť nejryzejší epopejí jest celá poesie »Z luk a polí« Marie Konopnické, zejména poslední její velká báseň »Pan Balcer v Brazilii«. Toť epopeje veršovaná, vedle níž stojí Reymontova epopeje v próse — »Chłopi«. Tu i tam shledáváme týž mocný rozmach obrazotvornosti, svobodný, lehký a pozvolný, podobající se oblakům tichého letního dne, stále v jiné obrazy se kupícím, plynoucím po širém nebi a naplňujícím je od kraje ke kraji. Zde i tam máme onu skutečně homérskou plastiku péra, jež nutí pohlížeti na obrazy ne jako na plody péra, štětce či dláta, nýbrž jako na živou pravdu, nejreálnější život. Zde i tam máme onu přirozenou, živelní sílu, vážnost a barvitost, která sama ze sebe se rodí, která jest pouze svědectvím skutečného života, která v různých svých tónech a přechodech dává nám je poznati se všech jeho stran, ve všech jeho projevech, na celém jeho prostoru a v celém rozvoji. Zde i tam máme onu objektivnost a nerušený klid vypravění, které nás bezprostředně ponořují v celý ten život, činíce nás

jaksi jeho částmi a nereagujíce na osobní náladu duše autorovy. Lyrismu jest zde i tam velmi málo, u Reymonta skoro nikde, u Konopnické značně více, ač jest rovněž jakýmsi tichým ohlasem předmětu samého v duši básnířčině, nerozlučně s předmětem spojeným a nerušícím jeho celistvosti. Zde i tam konečně celý tento život i jeho děje ponořeny jsou v nekonečném, plnohlasém, živelním zpěvu přírody, která jest počátkem i koncem celého toho života, pracuje s ním i proti němu, vyčerpává jej — a přece jej zase znovu posiluje. A co nejzajímavějšího, že obě epopeje, Reymontova i Konopnické, se jaksi doplňují. Jedna jest zrozena na rodné zemi, která od věků dávala životní šťávy zástupům lidu v halenách — druhá, zrozená ve vyhnanství, sirota a tulačka, kreslí nejsmutnější zástupy na druhé polokouli, pro něž nebylo místa ve vlasti a které odešly za moře vést život potulný, hledat druhé vlasti . . . Reymontovi »Chłopi« jsou prvým mistrným pokusem epopeje v próse — Konopnické »Pan Balcer« jest nejryzejším vzorem starší rýmované epopeje.*)

Něco zcela jiného a přec úzce k epopeji Reymontově a Konopnické se přimykajícího jest celá literární činnost Dygasińského. Jeho obrázky vesnické, lesní a zvířecí, jeho symfonie přírody, jeho poslední arcidílo »Gody życia« — toť také svého druhu epopeje, epopeje přírody, a tedy země, vsi, polí a lesů, celého polského světa zevnějšího, v němž a s nímž nerozlučně žije, myslí a pracuje polský »chłop«. Lidu jest poměrně málo v pracích Dygasińského, a přece všecko, o čem píše, týče se skoro vždy lidu, jest vzato z ústředí, okolí a často přímo ze srdce, duše a obraznosti lidu. V charakteru povídky Dygasińského tkví cosi zvláštního, cosi exotického a Kiplingovského.**) Jediná episoda ze života selského, jediný lesní výjev, pozorovaný kdesi z houští, pouhý drobný střízlíček, sotva viditelný v hustém listí, jediný zjev přírody mu dostačí, aby z něho vypředl celou nit myšlenek a bájí, zdánlivě naivních a prostých, ale v podstatě v sobě skrývajících nepřebrané poklady filosofie a odvěkých pravd. Proto práce Dygasińského nespočívají nikdy ve fabuli a v ději, nýbrž v odposloucháváni hlasů přírody, ve vyciťování jejích tajů, v neustálém stopování jejího rozvoje a její změny, v jemném badání jejich cest a cílů, jakož i poměru lidského světa k ní a jeho v ní úkolu. A je v tom stopování a vyciťování cosi tak prostého a hlubokého, co lze srovnati snad jen s naivností a vážností selského rozumu, s jeho prostotou, ale zároveň i hloubkou, s celou jeho filosofií, která necouvá před nejtěžšími záhadami bytí, nýbrž řeší je a přetíná nejkratší cestou, jakou jí ukazuje neochvějná víra a zamilování přírody, vrozený smysl k vyciťování a posuzování zjevů přírody a života, odevzdání se na milost osudu i boží a hluboká v ně důvěra, elementární lnutí k životu, tradici a k zemi, tvrdost a vytrvalost ducha, které sedláka tak charakte-

---

*) Rozsáhlou monografii »Poezya Konopnickiej« právě ohlašuje St. Maykowski v časopise »Lud«, kdež uveřejňuje ukázku z ní: »Lud w poezyi M. Konopnickiej« (tom XII. 138, 197). Další části mají vyjíti v »Bibl. Warszawské«.

**) S Kiplingem má mnoho rysů společných, ač počal dříve psáti než tento anglický spisovatel.

risují. Dygasińským promluvil právě tento prostý duch selský, lidová filosofie, víra a poesie, okrášlená tajemným dechem pravěku, jakýmsi posvátným ohlasem, který vyšel z neproniknutelných pralesů pohanských. nesa poslední slovo prvotních Slovanů — a snad i vůbec prvotních lidí.

Dygasińského »Gody życia« — toť opravdové hody všeho stvoření na klíně přírody, hody radostné a slunné, ale i hrozné a krvavé, hody svatební a zároveň smuteční, hody veliké, které touž obětí a písní oslavují zároveň tajemnou moc plození, svátek rození a živelný rozběh lásky — i nemilosrdnou moc smrti . . . Toť hody silných i slabých, dobrých i padlých, velkých i malých, živých i zemřelých . . . Činí dojem prastaré pohanské svatyně uprostřed posvátného háje, v němž veškeré stvoření spojovalo své hlasy k jedinému, mohutnému hymnu — hymnu života a lásky ke cti bohyně Živany. Ohlasy té odvěké písně vesmíru dolétly až do našich dob — posvátné její zvuky uvázly mezi větvemi stromů, zkameněly ve skalních útesech, utonuly pod hladinami vod, zkrystalisovaly se v paprscích hvězd a zapadly v hrudi milionových davů. A od pokolení k pokolení dědil je lid s tradicí, vírou a vzpomínkami otců, až je dochoval do našich dní. V těchto bezejmenných zvucích, které dosud hrají v duších a obraznosti slovanského lidu, kryjí se poslední ohlasy minulého života, života v přírodě a s přírodou — zbytky prvotních, zapomenutých dějů.

Zbyly z nich jen nejasné ohlasy, bledé předtuchy a pověry, které, splynuvše s novou věrou a vlivy dnešního života, vytvořily onu zvláštní filosofii, vlastní slovanskému lidu, ohromné zamilování a pochopení přírody, soucit a součinnost s ní, vážnost a spravedlivost v posuzování zjevů života, klid a odvahu před obličejem smrti, prostotu a jasnost vůči záhadám bytí, volnost a živelnost v citech i tvořivosti, nezlomnou sílu a tvrdost ducha v protivenstvích osudu — slovem celý ten prvotní, svérázný a zdravý charakter.

Dygasiński jest právě typickým a jediným v polské literatuře výrazem tohoto charakteru — této primitivní duše lidu. On tvoří bezprostředně z ní, neboť sám jest nerozlučnou její částkou, sám pod způsobou té duše pozoruje, vidí a tvoří — tak s ní srostl a vžil se v ni. Ona mluví skrze něj.

A proto —, ač Dygasiński nikde nepodal plného obrazu života lidu, ač se dotknul jen malé jeho části, ač nevytvořil epopeje v pravém smyslu slova — odvážil jsem se nazvati celé jeho dílo epopejí. On vytvořil pouze pozadí, ohromné a spanilé pozadí, na němž se rozvíjí celý život lidu: přírodu — a epopeji tohoto pozadí, epopeji přírody podal nevyrovnatelnou. A poněvadž barvy k ní, tóny a vysvětlivky čerpal z duše lidu, poněvadž prismatem jeho filosofie a poesie dal projíti celému lesku svého nadání, poněvadž promluvil lidu z duše a po »chłopsku« — dobyl si zásluhy a vynikajícího místa v dějinách polské epopeje selské XX. století.

(Krakov.)

ADOLF ČERNÝ:

J. Ćišinski a nová doba hornolužické poesie.

Další část rozpravy »Sto let lužickosrbské poesie« (Slov. Přehl. roč. III.)
(Pokračování.)

Roku 1896 byl přeložen z Drážďan do vzdálené saské Kamenice (Chemnitz), a tak odtržen od lužickosrbského živlu nadobro. Octl se v naprosté, chladné cizině, v opravdovém vyhnanství — a to jej zase vrátilo veřejnému působení v literatuře, působení ještě intensivnějšímu, než kdy před tím. Již r. 1895 ozval se po delší přestávce několika písněmi v »Lužici«, ale teprve z Kamenice ohlašoval se častěji a častěji. Roku 1897 k padesátiletému jubileu Matice Srbské vyšla dávno připravovaná jeho sbírka »Serbske zynki« (Srbské zvuky), kteráž zahajuje nové, třetí období jeho činnosti.[27] Nacházíme v ní sice podobné tóny, jako ve třech sbírkách dosavadních, formálně na nejednom místě stojí o stupínek níže — a přece zaujímá v tvorbě Ćišinského místo významné. Obsahuje sice — zejména v prvém oddílu: »Swěrne zynki« (Věrné zvuky) — řadu básní ryze přírodních, krajinářských a intimních nálad, ale převládají básně motivů vlasteneckých a společenských, které dodávají knize osobitého rázu. Vlastenecká poesie Ćišinského zastoupena jest zde všemi svými odstíny, od elegie až do ostré satiry. Ćišinski, snivě zamyšlený nad srbskou minulostí a tesknící v cizině po vzdálené Lužici, otevřenýma očima pozoruje a v realistických slokách zachycuje skutečný život srbský v celé jeho kritičnosti a s osudnými jeho vadami a nedostatky (»Wěrne zynki«, t. j. Pravdivé zvuky) — a konečně hněvivě bouří proti národním hříchům a bičuje všeliké zvrácenosti, nešetře zejména svých odpůrců (»Wótre zynki«, t. j. Ostré zvuky). Od této sbírky čím dál více a uvědoměleji stává se národním buditelem a učitelem, kazatelem i karatelem. V té příčině zvlášť charakteristický jest pro něj poslední oddíl knihy, který se úzce přimyká k závěrečným oddílům »Forem«. Obsahově o stanovisku Ćišinského zejména mnoho praví epištola »Moje serbske wuznaće« (Mé srbské vyznání, str. 85). Ano, příteli — píše básník — Lužice jest malá zemička a srbský národ jest malý, ale věřím pevně, že mořské vlny nás nepohltí. Lid náš jest rozdělen a roztrhán vně i uvnitř — a v ničem není u nás pravé jednoty, za to tím více svárů a rozštěpování (starý to hřích slovanské krve). A přece pevně věřím, že lid můj nikdy nezahyne, poněvadž v něm jest železná síla a vytrvalost, zdravý duch v zdravém těle. Ale jedna věc svádí mne k pochybnostem: vzdělaní Srbové mnohdy nevědí a nekonají, co jest povinností čestného muže. Svlékají národnost a řeč srbskou jako obnošený šat, jiní zase jsou chladni bez lásky, jako tělo bez krve. Ale takoví na-

[27]) »Serbske zynki«. Basnje Jakuba Ćišinskeho. K złotemu jubileju Maćicy Serbskeje wudał dr. Ernst Muka. Budyšin. Z nakładom Maćicy Serbskeje. 1897. — Kniha byla připravena k tisku (ovšem v menším rozměru) již v lednu r. 1891 a měla vyjíti opět v »Srb. knihovně«. — Muka předeslal sbírce vážný úvod, aby pro ni získal porozumění.

jdou se v každém národě — více mne bolí chování těch, kteří se nazývají a jsou dobrými Srby, ale nepřičiňují se celým životem o rozšiřování lásky k srbské národnosti, o zachování neztenčeného odkazu našich předků. Literatura naše nesmí býti hračkou, nesmí předpokládati, že pro lid jest vše dobré, musí hledati si cestu k srdci lidu a pozdvihnouti jej k sobě. Proto směřujme vždy ku předu a do výše! »Kdo je dobrý Srb a nechce neb nemůže vejíti na novou dráhu, ať aspoň ustoupí a jiným cestu nezastupuje ... Učme se snášeti pravdu, snažme se poznati samy sebe a přestaňme se sami klamati. Ukažme ostatním národům duševní prací, že Srbové mají schopnost, sílu a právo k národní existenci.«

Co zazvučelo »Srbskými zvuky«, plně vyznělo pozdějšími dvěma knihami: »Ž juskom wótčinskim« (Vlasteneckým jásotem, 1904) a »Wysk a stysk« (Jásot a stesk, 1905.).[28])

V prvé knize zve do srbských polí skřivánka, aby se v Lužici usídlila radost a láska k srbské hrudě, zve orla z hor, aby přinesl Srbům odvahu duše a ocelovost údů, zve i vlašťovku, aby její věrnost ubytovala se v srbských myslích. Horlí proti malomyslnosti, zavrhuje slzavé pohlížení na těžké postavení srbského národa a volá: Pomněte na lid israelský, jak jemu bůh pomáhal, dokud se držel zákona nebeského — a s důvěrou v téhož boha stůjte proti přívalu, malí sice, ale rázní![29]) K této myšlence se opět a opět vrací, opět a opět připomíná svým krajanům potřebu neohroženosti a nepoddajnosti:

Hoj, Srbové, jho čas je odložit,
blud vyhnat z duší, srdcí, z počínání —
a stůjte zde až světa do skonání
ve víře pevný, vřelý, hrdý lid![30])

Vytrvejte! — volá hlasem věšteckým. Nikdo se nenarodil se sedlem na hřbetě, aniž jiný s ostruhou na noze. Nebe štědří stejným právem všecek lid, pro všecky stejně má déšť a slunce — proto, Srbové, držte se svého práva a boha, nebojte se, když nepřátelská dlaň se po vás vztahuje: prut na ni už je připraven![31]) Obrací se zejména k intelligenci, ukazuje jí na lid, v jehož ruce jest srbský prapor, a volá:

Nuž, zapřáhněm se do srbského vozu
a nebojme se prostranků a potu! (Str. 45.)

Otevřeně vyznává: my, vyvolení z národa, měli jsme pro lid ledové srdce, opičili jsme se po sousedu a zapírali jsme svůj srbský původ; nuže, ať tyto doby hanby náleží minulosti — budeme nyní při lidu státi a s ním půjdeme.[32])

---

[28]) »Z juskom wótčinskim«. Basnje Jakuba Ćišinskeho. Budyšin 1904. Z nakładom dr. E. Muki. — »Wysk a stysk«. Wótčinske sonetty J. Ćišinskeho. Budyšin. Z nakładom dra. E. Muki. 1905.

[29]) »Dowěrjejće so,« str. 39.

[30]) »Non adorabis Deum alienum!«, str. 48.

[31]) »Wutrajće«, str. 69.

[32]) Z»apřehúmy so!«, str. 42—45.

Celý takřka národní program zpracovává druhá kniha, sbírka vlasteneckých, formálně skvělých sonetů »Wysk a stysk«. Zase slyšíme napomínání k nebojácnosti a ráznosti, k národnímu sebevědomí, ba přímo k tvrdosti vůči cizincům. Když Němec tupí tebe, tvoji řeč a krev, ty laskavě a moudře jemu nevykládej, ale odpověz mu rázně srbskou — ranou.[33]) A konec trpělivosti! Nám stále kázali: buď trpěliv, byť bili v tebe suky — já dím však, že to hanba, volám rázně, že zhynou tak i zbylé naše pluky. Křivd netrpěti — buď teď zákon celý! V tvář tepat dávají se jenom hloupí.[34]) Buďte tvrdých myslí i přesvědčení,[35]) hajte si svá rodná hnízda, nepouštějte cizince do srbských vsí, dvorů a domů, stůjte na stráži se štítem a mečem[36]) — a neopouštějte srbskou hrudu: zde sluší se vám vytrvati, státi a zemříti[37]) a to tak, aby i v dětech zůstala srbská duše.[38]) Intelligenci na vsi sluší věrně státi při srbském lidu, buditi jej a v srbském vědomí posilovati — každý má svůj úkol: farář, učitel, student, všichni se chápejme drobné vlastenecké práce ve spolcích, v obci i v rodinách a učme jí lid. Mějme při tom na očích skvělé vzory: Zejleřa, Smoleřa, Hórnika, Imiše — i prosté sedláky, samouky Gelanského a Młyńka.[39]) Naše bída není jen vinou osudných běhů historických a přesily nepřátel — vinni jsme především sami, vinna jest naše poddajnost, bojácnost, liknavost, vlažnost, nejednota, nesvornost i cizomilství.[40]) Proto Ćišinski bije na poplach, vida nebezpečenství, a volá každého, aby byl na svém místě:

Srbské hranice.

Kol dokola se na nás moře valí
a srbský ostrov ve vichru se chvěje,
náš anděl po hranicích s pláčem spěje,
když bídy naší zří tam příval stálý.

Dech krátí se a sílu tratí svaly
v tom bouření, smrt příšerně se směje,
zbraň z ruky padá ... Kde ten rek, ó, kde je,
jenž dno nám stvoří, vlny v propast svalí?

Sta utonulých, hrozné průrvy zejí —
a příboj útočí vždy divočeji,
a slábnou, na stráži kdož stojí sami.

33) »Serbska wotmołwa«, str. 22.

34) »Kónc sćeŕpnosće!«, str. 48. — Český překlad v mém »Výboru básní« Jakuba Čišinského, Světová knihovna č. 509, str. 54.

35) »Serbska twjerdosć«, str. 15.

36) »Serbska zemja«, str. 5. — »Wukhowajće zemju serbsku!«, str. 49. — »Serbski hospodaŕ«, 50.

37) »Wostań doma!«, str. 36. — »Wostań w Serbach!«, str. 43.

38) »Serbske přeswědčenje«, str. 6.

39) »Wótčinske skutkowanje«, 7; »Wzdźěłanym Serbam«, 42; — »Serbske cyrkwje«, 8; »Serbski faraŕ«, 13; »Serbski wučeŕ«, 14; »Serbske šule«, 62; »Studowacej młodźinje«, 20; »Serbske towaŕstwa«, 24; »Drobne wótčinstwo«, 25. — Sonety o jmenovaných srb. vlastencích, str. 26—31.

40) »Naša wina«, 63; »Naša wulka wina«, 64: »Bjez wutroby«, »Serbska zymnosć«, »Serbska bojazliwosć«, »Serbska roztorhanosć«, »Serbske pjenjezy«, 57—61; »Němcowarjam«, »Serbske podtykowanje«, »Serbske wopičenje«, 65—67.

Hoj, k stavbě hrází pot, krev, duše celé,
než příboj břehy naše podemele,
než zavrou se nám vlny nad hlavami!«[41])

Před těmito dvěma sbírkami básní tendence vlastenecké vydal Čišinski dvě knihy poesie intimnější, osobních citů a vzletů, osobního pohlížení na svět a na život. Jsou to knihy »Ze žiwjenja« (Ze života 1899) a »Z křidłom worjołskim« (Orlí perutí 1904),[42]) které vynikají z poesie Čišinského podobně, jako »Kniha sonettow« a »Přiroda a wutroba«, ba ještě více.

Kniha »Ze života« jest do jisté míry příbuzna sbírce »Příroda a srdce« — ale jest hlubší a přitrpklejší, do číše skanula mnohá krůpěj hořké životní moudrosti a s ní i mnohá kapka ironie a satiry. Nesmírnost moře (v oddílu »Na sewjernym morju«) léčí trpícího básníka, ukojuje rozbolestnělou jeho duši písní věčnosti a učí jej dívati se s pohrdáním na lidské zvrácenosti a malichernosti. Povaha jeho plně se objevuje v druhém a třetím oddílu knihy (»Z ćmowych khwili«, »W zymicy«), z nichž cítíme, že básník prošel mnohým utrpením, ale zároveň vidíme, že ze všeho vyšel nezničen, neskláćen, nepokořen, nýbrž naopak posílen a utužen ve svém přesvědčení a vzdoru. Charakteristická v té příčině jest jeho glossa k epigramu »Stoupat v taktu, jak se píská . . .«[43]) a zejména báseň »Wosudo, pjeř!« Nechť ti osud strhal vše, co slaboch si hájí, ať stojíš chud a nahý: ducha dosud neubil žádný kat, žádný mocnář nezničil, co váha boží usoudila. Překonáš boj a vyjdeš vítězem. Osude, bij, osude beř! — Celé utrpení duše, všecky boje, zápasy a bolesti zachytil, celou nezdolnost svou a sílu vyjádřil v cyklu »V horečce«, který obsahuje básně, jediné svého druhu v lužické literatuře. Chorý, který v horečném blouznění odhaluje své utrpení a bolesti, není nikdo jiný, než básník sám. A co slyšíme z úst trpícího? Vzdorné: Nepoddám se!

Ať si zničí také moje tělo . . .
A z mé kůže řezat by se mělo
řemení a z něho robit — důtky.[44])

Týž nezlomený vzdor, táž nepokořená hrdost diktovaly mu sbírku »Orlí perutí«, knihu stupňované ironie, satiry a sarkasmu, ale i bolestného přemítání a hledání pokoje. »Odboj proti všelikým poutům, odpor proti jakýmkoli kompromisům, boj proti všednosti a snaha po vysokém, hrdém letu, po nejplnějším projevení individuality — toť obsahem této knihy Čišinského, v níž ze všech jeho knih nejsilněji se projevuje jeho básnický a lidský charakter. Slyšíme zde podobnou hudbu, jako v knize Ze života — jen že básník vytáhl nejsilnější rejstříky. K vyjádření toho, co bouří a zmítá jeho nitrem, nebojí se žádného výrazu, nemilosrdně metá blesky, jimiž zasahuje tu obecné lidské

[41]) »Serbske mjezy«, str. 39.
[42]) Obě v Budyšíně, první nákl. vlastním, druhá nákl. dra. E. Muky.
[43]) Viz výše str. 166. Překlad »Glossy« ve »Výboru básní« str. 38.
[44]) Str. 69. — Český překlad ve »Výboru básní«, str. 36.

zvrácenosti, tu určité hlavy svých odpůrců.«[45]) Básně jako »Pozdě«, »Kolo časů« a zejména »Divní psi« a »Divná svatost« nenajdou sobě rovných v celé lužické poesii.[46])

Jakýmsi oddechem mezi oběma knihami, těžkými reflexí i hořkostí a hněvem, jest sbírka ballad a romancí »Krew a kraj« (1900). Vydal ji, jakoby chtěl znova připomenouti, že nemíní být jen básníkem intelligence. Volba látek i způsob zpracování jich zjevně ukazují jeho úmysl, přiblížiti se lidu, tak jako tomu bylo v příbuzném oddílu »Forem«. Setkáváme se zde také s podobnými látkami jako tam, rozhojněnými jen ještě motivy z dávnověku lužickosrbského a vůbec polabskoslovanského.[47]) (Pokrač.)

ČENĚK SLEPÁNEK:

Z dějin osvobozenského hnutí v Rusku.

(Pokračování.)

IV.

Když zjednala vláda klid v Polsku, jala se zavádět klid doma. Brzy rozbila všechny organisace, členy jejich rozehnala po galejích, po Sibiři.

Hercen vydával »Kolokol« ještě nějakou dobu dále, avšak nenalézal už valné ozvěny. Jeho místo zaujal Katkov s »Mosk. Vědomostmi«. Proti šlechtickému patriotismu, proniklému v polské revoluci, zvedlo se »patriotické« hnutí v ruské společnosti, jež v dané chvíli sblížilo s moskevskými slavjanofily i petrohradské radikály. »Patriotické« hnutí ovšem zaujalo krajně nevraživé stanovisko k revolučním živlům, zúčastnivším se povstání. Vycítiv, že role jeho dohrána, Hercen vydávání »Kolokolu« zastavil. Bakunin věnoval se úplně projektům mezinárodní revoluce. Nastalo revoluční zátiší, období »ruského nihilismu«,*) jehož první záblesk byl zřejmým v provolání »Molodaja Rossija«.

Výstřelkem radikálnosti mládeže let šedesátých bylo tajné sdružení hrstky mladých lidí v Moskvě r. 1865, nad nímž v dubnu následujícího roku po nezdařeném attentátu na cara vynesen rozsudek. Následovalo úplné potlačení opposičního tisku.

Do nové doby náležel již něčajevský výstřelek. Bakunin zorganisoval ve Švýcarsku mezinárodní anarchistickou kancelář a agentem ruského oddělení ustanovil býv. učitele Něčajeva, který mu přinesl z Ruska zprávu, jakoby vše bylo k revoluci připraveno. Bakunin ovšem uvítal takovou zprávu rád a opatřiv Něčajeva prostředky, vyslal ho opět do Ruska. Něčajev v Moskvě (1869) zorganisoval jakobinské sdružení několika desítek studentů, kteréž však brzy prozradilo se ubitím jednoho

---

[45]) Opakuji z úvodu k »Výboru básní«, str. XII.
[46]) Všecky jsou přeloženy ve »Výboru básní«.
[47]) Kniha vyšla v Budyšíně nákladem básníkovým.
*) Viz na př. »Nihilism« v knize »Podpoľnaja. Rossija« S. Stěpňaka. Český překlad R. Brože: »Podzemní Rusko«. Praha 1905. (Nákladem Samostatnosti.)

*

člena, porušivšího přísahu, a v červenci 1871 octlo se před soudem 84 provinilců.*) Něčajev prchl a byl souzen teprve v r. 1873.

Z četných procesů, vztahujících se k revolučnímu období šedesátých let, nutno uvésti proces se spiklenci kazaňskými. V Kazani měla organisace »Zemlja i Volja« samostatné oddělení, kteréž bylo ve srozumění s revolučním komitétem ve Varšavě. Štábní kapitán Ivanickij vypracoval plán ozbrojeného povstání, jehož východiskem měla být Kazaň.**) Kromě Ivanického odsouzeni k smrti poručík Mroček a podporučík Stankovič.

Zatím v mladé intelligenci dozrával ideový přerod. Zbavena svých vůdců, ohlížela se po ideových stěžejních bodech v západní Evropě. Tam vyvstala pařížská kommuna, zrodil se Marx, Lassale, zvučela nová hesla, proudily nové ideové směry. V Rusku nastalo opět období schůzek, rozhovorů atd. Proces s Něčajevci přispěl značně k uvědomění si poměru mezi skutečností a fantasií. Mladá intelligence sice neznala skutečnosti, ale zdálo se jí, že je na dosah. Pařížská kommuna stala se jí ideálem: zatoužila po práci v davech a s davy.

V této době dosti studentstva studovalo ve Švýcarsku, kamž přeneslo se — od potlačení opposičního tisku v Rusku — ohnisko literárně-politické. Studentstvo stýkalo se tu zvláště s M. Bakuninem a P. Lavrovem. Tito lišili se podstatně ve volbě prostředků a cest, shodni jinak v cílech. Bakunin odmítal agitaci, neboť se mu zdálo, že lid jest státe připraven k revoluci, že postačí jen roznítiti v něm zášť k privilegovaným. Lavrov naproti tomu zdůrazňoval především potřebu agitace, kulturní práce. Vměšování se do měšťácké revoluce zamítali oba a oba pohlíželi na ruskou »obščinu« (obec) jako na východný bod k socialismu, jako dříve Hercen v ní viděl prvek ideální měšťácké budoucnosti. Mezi Bakuninem a Lavrovem stáli »ruští anarchisté«, blízcí Bakuninovi, avšak rovněž zdůrazňující potřebu agitace. Později vznikla tu ještě družina »centralistů« (jichž předákem byl zásadní terrorista Tkačev), odchylujících se od bakuninismu v nazírání na organisační formu. Bakunin byl rozhodně proti centralisaci.

Bakunin vydával v roce 1870 »Narodnoje dělo«, v němž vyzýval k propagandě a spojení se s internacionálou. Lavrov vydával od r. 1873 »Vpereď«, ruští anarchisté v r. 1875 »Rabotnika« a v r. 1878 »Obščinu«. Tkačev vydával »Nabat«.***)

Z tohoto prostředí nepřineslo studentstvo do Ruska, když r. 1873 vláda zakázala studium v Curychu, nic nového, nýbrž jen posílilo hnutí, které zde již od r. 1869 kvasilo vlivem pašované literatury.

Student N. V. Čajkovskij, výborný organisátor, seskupil kolem sebe dosti značnou a rozvětvenou družinu, působící agitačně i propagačně mezi průmyslovým dělnictvem, i na vsích. K ní náležel i P. A. Kropotkin, kterýž předčítal tajně petrohradskému dělnictvu — sám v dělnické bluze — přednášky o internacionále a západoevropském děl-

*) »Pravitělstv. Věstnik«, č. 156 s přerývkami až 206, r. 1871.
**) »Kazanskija gubernskija Vědomosti«, č. 24, r. 18·4.
***) A. Thun, »Istorija rev. dviženij v Rossiji«, str. 113.

nickém hnutí. Ještě před vznikuutím organisace »Čajkovců« v Petrohradě (1872) utvořilo se (1871) v Moskvě sdružení »Dolgušinců«. Zároveň s těmito více méně obšírnými organisacemi působilo propagačně mezi dělnictvem i na vsi mnoho menších kroužků s týmž sociálně-revolučním programem. Hnutí zvedlo se zároveň na různých místech.*)

Do r. 1873 vedla se propaganda mírně. Teprve přílivem nových sil ze Švýcarska nabyla prudkosti. Jistě nemálo k tomu přičinily dívky. Nihilism probudil v dívčím dorostu touhu po vyšším vzdělání. Jelikož však v Rusku byly školy dívkám nepřístupny, odcházely na zahraniční školy, zejména do Švýcarska, kdež »místo medicinské fakulty jaly se navštěvovati zasedání internacionály, studovati politickou ekonomii a spisy Marxovy, Bakuninovy, Proudhonovy a jiných zakladatelů evropského socialismu«.**) Revolucionářské kroužky nemohly se scházeti ve veřejných místnostech, nýbrž potají v soukromých. Dívky staly se »chozjajkami« a v této funkci uplatňovaly svůj vrozený mravní fond v plné míře na prospěch organisační věci. Také jejich hrdinný příklad sváděl k následování nejen ty, kdož už stáli ve hnutí, nýbrž i jiné. Veliký význam ženy v tomto hnutí nemůže zůstati neakcentován. Zjev ženy, upoutané do nedávna starými tradicemi ke kuchyňskému krbu, upozorňoval, nutil k přemýšlení — a protože mezi ženami těmito byly i dívky ze společensky vysoce postavených rodin, pozornost přecházela v úžas. Zjev ženy otupoval ostří odporu společenského. Konečně ženě připadla v tomto hnutí znamenitá role vyzvědačky, ba i protektorky. Dobře organisovanými milostnými pletkami opřádala určité, v těch či oněch odvětvích policejně-byrokratického organismu vlivné osobnosti a příležitostně z těchto známostí těžila.

Od r. 1873 rozvlnilo se široce hnutí »jděme mezi lid!« Mladým enthusiasmem zachvácena byla nejen mládež, nýbrž i dospělí, lidé s pevným společenským postavením a povoláním, důstojníci, lékaři a pod.

Ruský venkov byl městské intelligenci takřka americkým pralesem, mužík bytostí neznámou, záhadnou. To lákalo k apoštolské práci.

Nutno dále uvážiti soudobé poměry školské, z nichž čišel jen policejně-byrokratický duch, tak že školní síně staly se mládeži těsnými, dusnými, studium, ministerskými nařízeními preparované, zbytečným. Bakunin a Lavrov svými pokyny »jděte mezi lid« jako by otevřeli tyto těsné a dusné síně dokořán: mládež se z nich vyhrnula, roznícená vzkříšeným vědomím účelnosti života, určitostí cest i cílů.

Avšak ruská ves nebyla jen zajímavým, nýbrž i neprostupným americkým pralesem, pralesem tradic, jež vyplňovaly celý prostor života mužické duše a společnosti, gordickým uzlem hospodářských poměrů, o jichž skutečné podstatě tehdy ještě neměla městská intelligence ani ponětí. Šla na ves silná theoriemi svých mistrů, stejně vzdálených skutečnosti, ale křehká zkušenostmi všeho druhu, proto také postrádající vytrvalosti,

*) S. Stěpňak, »Podpoľnaja Rossija« v II. stati: »Propaganda«.
**) S. Stěpňak, »Podpoľ. Rossija«, str. 15.

orientační pohotovosti atd. Mnozí brzy vystřízlivěli, vlastně nevystřízlivěli, nýbrž jen sklamali se. Nastal ústup do měst.

Neúspěch uváděn některými v souvislost s konservatismem mužíkovým, jinými zase s policejními represaliemi. K prvým náleželi hlavně Lavristé. To bylo ovšem pouhé sklamání v bakuninských předpokladech. Lavrov sice nesouhlasil s těmito předpoklady, ale jeho stoupenci v Rusku rekrutovali se z téže mladé massy, jako stoupenci Bakuninovi. Názor jiných, jako by z policejních příčin nebylo bývalo možno působit na vsi, tlumočí S. Stěpňak*) takto: »Každý, kdož usazuje se na vsi jako řemeslník, či učitel nebo písař, hned stává se nápadným, jako by seděl v lucerně. Mimo to mužík jest naprosto nezpůsobilý k zachování tajemství před sousedy. Tak sotva že propagandista přijde k někomu ze svých přátel, hned se zpráva o tom roznese po celé vsi a za nějakou půlhodinku jizba jest naplněna dlouhobradatými mužíky, kteří spěchají vyslechnout neznámého, aniž by jej či hospodáře o tom zpravili. Je-li jizba malá, zavedou hosta do obecního domu nebo prostě na ulici, kde předčítá své knížky nebo mluví pod širým nebem. Pochopitelno, že za takových poměrů vláda mohla zvěděti bez námahy o agitaci, konané mezi mužíky.« Stěpňak sám náležel k propagandistům a proto jeho komentář jest historicky významný. Z jeho vývodů zřejmě vyniká vlastní příčina neúspěchů: tkvěla v samé propagandě, resp. ve způsobu propagandy.

V městech nastala přehlídka zkušeností. Nastaly spory, jež trvaly celou zimu 1875—1876, o tom: má-li se či nemá pokračovati v propagandě na vsi.

Je to historicky důležitý moment, v něm zrcadlí se nám jaksi nitro propagandistů, což je významno pro pochopení dalšího. Obyčejně vysvětluje se přechod k radikální politice poukazováním na policejní násilnosti atd.**) Takové odůvodnění má však přece jen relativní platnost. V citované již knize Stěpňakově (str. 12) čteme: »Po roku 1866 bylo třeba býti slepým či licoměrným, aby se věřilo ještě v možnost jakýchkoli zlepšení jinými cestami než násilnými.« Mínění Stěpňakovo bylo ovšem čistě subjektivní.***) Avšak nemluvil přece jen za sebe, nýbrž i za mnohé jiné, sobě blízké. Z toho zřejmo, že jedna část propagandistů byla již dříve náchylnější k politickému boji. Mohli bychom je nazvati dědici politického radikalismu šedesátých let. Tito byli pouze strženi obecným hnutím. Narazivše na překážky, ve své vznětlivosti nesmírně je zveličovali. Snad také úmyslně, aby odradili od další propagandy a přiměli k politické agitaci. Plechanov píše†): »Sedláctvo v masse projevilo snahy, nemající nic společného se socialismem. Tyto snahy neušly pozornosti propagandistů, avšak vysvětlovány byly úplně nesprávně.«

(Pokračování.)

---

*) »Podpol'. Rossija«, str. 19.

**) Na př. Ž. Kennan, »Žizň polit. arest. v russkich turmach«.

***) To vidno už z toho, že téměř z 1000 propagandistů, kteří byli k prvému procesu zatčeti, jen 193 mohla vláda z něčeho přestupného obviniti.

†) Str. 34 a 35. Úvod k ruskému vydání Thunovy knihy.

DOPISY.

Z Těšínska. 22. pros. 1906.

(Ke sporu českopolskému na Těšínsku.)

Stále se ptáme: kdo jej zavinil, kdo zavdává příčinu, kdo jej rozdmychává? Češi nebo Poláci? Žádná strana nechce a nemůže říci na první otázku: Mea culpa. Příčina, popud tohoto smutného zjevu leží mimo soupeře, ač by rádi svalovali vzájemně na sebe vinu.

Snad se řekne: místní třenice, netřeba o tom psáti vážně! Bohužel, že tyto místní třenice se zveličují na veliký národnostní zápas, že se z osobních mnohdy klepů dělají sáhodlouhé úvodní články v domácích listech, klame a podvádí se široký tisk český i polský, až konečně tomu věří i zdejší nestranný Čech i Polák a křičí zároveň s fanatiky: »Nedejme se vrahovi — vyžeňme lupiče polských duší — netrpme zde polské germanisátory!«

Neznám nepoctivějšího boje národnostního, který by se vedl tak nepěknými zbraněmi a měl za východiště tak nízké intence, jako spor českopolský na Těšínsku.

Seslabit, vypudit, zničit úplně druhou národnost, zdá se býti ideálem rozeštvaných táborů. A vášeň hrozí zachvátiti i rozumnější hlavy!

Člověk Slezák, znalý zdejších poměrů, když uváží přichylnost zdejšího lidu domorodého k němčině, nevzdělanost a neuvědomělost polských havířů z Haliče, vlastenecké přesvědčení polských vlastenců, že západo-slezské nářečí je polským, přirozený protitlak českých inteligentů v závodech, v kostele a škole proti němčení kraje — řekne: »Slezská mizerie« je příčinou tohoto boje. U nás zavinily třenice jedině germanisační snahy slezských úřadů.

Je dosti známo, jak neústupny jsou slezské vládní orgány ve své němčině. Ač jim lid nerozumí, ba jako naschvál jen proto, že jim nerozumí, vnucují mu svou úřední řeč. Čech nemůže s tím souhlasiti. Zdejší Poláci však jsou němčině přichylni, neobávajíce se (ač neprávem) jejího odnárodňujícího vlivu.

Třeba však předem dobře odlišovati pojmy »Čech« a »Polák«. Za Čecha zdejší Slezané a Poláci mají lidi z Čech neb Moravy. Říkajíce »Čech«, chtějí říci »Pražák« (t. j. Čech z království) a naopak. Za polské platí Polákům vše slezské (rozuměj těšínskoslez.) a polské z Haliče; Češi pak mají Poláky (ovšem v západní části) za přistěhovalce a lid za český. Co říká lid? Ten praví o sobě, že je »moravský«, věren starým tradicím — jinak raději snese název Čech než Polák. Ale mluvte s ním po polsku nebo po česku, vždy vám porozumí a řekne, že mluvíte »po našemu«.

Člověk by myslil, že takový střed mezi dvěma slovanskými kmeny by měl býti spíše pojítkem, tmelem obou kultur, mostem Slovanstva, jak také bývá nazýván. A ejhle, pravý opak!

Jak již řečeno, lid je v tom nevinen, že se stal příčinou neshod. A nelze mu ani vykládati ve zlé, stává-li se někde nástrojem fanatismu!

Boj měl by zcela jiný ráz, kdyby šlo o národní uvědomování lidu, kdyby nebylo zmíněné slezské mizerie. Jenom německým nátlakem stává se zde z kulturního závodění nepoctivé pronásledování a usilovné polonisování a čechisování. Při tom jest působícím zde Čechům Neslezákům vodítkem zásada: Jelikož Poláci poddávají se mlčky vlivům němčiny, zavádějíce ji do samosprávných úřadů, do škol i rodinného života, čímž se vystavují nebezpečí poněmčení, nesmíme my připustiti, aby lid slezský stal se polským, t. j. aby se stal poddajným vůči němčině. Proto — soudí čeští horlivci — jest čechisace kraje svatou povinností naší jako Slovanů. V očích Poláků však se zde páchá znásilňování jich pod rouškou panslavismu. Proto se nedivte, čtete-li v nejmírnějším slezskopolském listě, »Dzienniku Cieszyńském«, verše:

Ślązak jestem rodowity,
na swej ziemi pan;
niczem mi szwabskie zaszczyty,
niczem czeskie zalecanki,
obłuda i obiecanki...
Tylko temu serce płacze,
że na Śląsku tak
duch niemiecki się kołacze,
lub też bratnia dłoń fałszywa
w czeską stronę lud porywa.

Zkušebným kamenem pro lid slezský, aby ukázal svou českost či polskost, je zápis do škol. Co tu přemlouvání, co tu nahánění, podplácení a nucení! Češi naříkají, že jim lid neplní houfně školy, Poláci nazývají zapsání dítka do české školy loupeží. Kdyby byl někdo po těch dvacet let všecky aspoň nejkřiklavější případy zaznamenával měli bychom slušnou kroniku, illustrovanou černými obrázky slovanské neshody. Pohrdlivé plvání, nejhrubší nadávky v přímém styku i v tisku, boykot firem atd. jsou věci obyčejné. Rejdištěm štvanic stává se i kostel, v němž chce míti každá strana služby boží ve svém jazyce.

Následkem těchto poměrů jsou v každé obci dvě školy, česká a polská — a stává se, že z dětí týchž rodičů chodí každé do jiné školy. České školy navštěvují také děti dělníků z Haliče. Otec, posílající jedno dítě do české, druhé do polské a třetí do německé školy, podepíše se na školní zprávu českou na př. Holeš, na polskou Holesz, na něm. Holesch! Dokud posílal dítě do polské školy, byl Kiermaszkem, když však dal je do české, změnil se na Krmáška; podobně se děje i naopak. Výjimek je poskrovnu.

Že ani Češi neštítí se užiti za zbraň protipolskou nenáviděné němčiny, zdá se neuvěřitelno, ale je to smutný fakt. Jistý polský inteligent v české obci vrátil obecnímu úřadu německý přípis. Obecní výbor byl tím velice uražen, statečně si ve své schůzi ústy vzdělaných českých předáků zaprotestoval proti »polské smělosti« — a poslal nespokojenému Poláku znova přípis německý! To jsou jen skrovničké obrázky.

Jevištěm boje jsou ohromné průmyslové obce od Ostravy ke Karvinné (Karvinná, Orlová, Dombrová, Łazy, Rychvald, Petřvald, Záblatí, Poremba, Suchá, Dětmarovice a j.).

Poláci docházejí podpory z Těšína, Češi z Ostravy. Poláci mají své spolky sokolské, oddziały Jedności, Czytelnie, Pomoc naukowou, spotřební družstva, své noviny, jako »Głos ludu śląskiego«, »Dziennik Cieszyński«, »Gwiazdka Cieszyńska«, které rády otisknou správné i nesprávné články o krutých čechisátorech. Češi mají dostatek intelligence dobře situované, tedy též dostatek prostředků hmotných, pořádají čile představení divadelní, přednášky, zábavy a slavnosti, Matice jim staví školy, Matice osvěty lidové podporuje chudé žáky, »Ostravský Denník«, »Noviny Těšínské«, »Slezské Slovo« rády si »zavlastenčí« proti Polákům »vetřelcům«.

*

Až zavládne ve Slezsku národní spravedlivost shora, snad utuchne i vření mezi dvěma nešťastnými závistníky, snad tehdy otupí se ostří dvojsečného meče, vťatého do důležitého místa těla slovanského.*)

Slezan.

Z Petrohradu.

17. ledna 1907.

I.

(Očekávání spasitele. — Před volbami. — Přívlastky konstitučních občanů. — Sjednocená šlechta. — Hlad. — Zrádcové. — Politické vraždy. — Ohlas v literatuře. — Radost v pekle.)

V dobách národního neštěstí a zmatku slýchati jest modlitby o seslání velkého člověka, tvůrce nějakého velkého, ohromného, spásného činu; také nyní počínají se podobné prosby čím dál častěji v Rusku rozléhati. S jedné strany slibují nám diktátora, jako bychom jich dosud neměli — jednoho po druhém — s druhé strany je toužebně očekáván velký muž ze společnosti samé, syn revoluce. Než nám jej budoucnost přinese, pátráme v přítomnosti — ale naše statistika známých již velićin není rozsáhlá. Jaké budou výsledky plebiscitu potomstva, které bude moci obsáhnouti celý chaos nynějšího převratu — těžko dnes hádati. Budoucnost dojista přiloží také příslušné měřítko k těm bezpříkladným bezejmencům, kteří na okamžik se objevují jako meteor na našem černém nebi a klesají němi a nikým nepoznáni v tajemné hlubiny.

Carlyle pravil, že nikdy ještě ohromné věci nebyly vykonány tak malými lidmi, jako události francouzské revoluce tehdejšími jejími čini-

*) Otiskujeme tento hlas místního pozorovatele neblahých poměrů na západní hranici těšínské, vysázený již pro číslo 4. Než mohl být vytištěn, náhodou také krakovský »Świat Słowiański« zahájil v 1. čísle nového, třetího již ročníku diskussi o sporu česko-polském na Těšínsku ve zvláštní rubrice: »Spór polsko-czeski w Cieszyńskiem«. Vítáme ji a obracíme na ni pozornost českých listů. Jen pravdivé objasnění poměrů s obou stran může vésti k nápravě. Pokusili jsme se před lety o vyvolání takovéto vážné diskusse, přinesli jsme tehdy věcné články z péra zvěčnělého Ign. Hořice, prof. J. Polívky, Rom. Zawilińského — ale nikdo na české ni polské straně nešel za námi. Snad bude nyní »Świat Słowiański« šťastnější. *Red.*

teli — v celé revoluci napočetl pouze tři opravdu originelní lidi: Napoleona, Dantona a Mirabeaua . . . Jaká jména přijdou do ruské litanie historických vyvolenců? Různé strany ovšem již nyní sestavují své listiny pro soud věčné Clio — ale zdá se, že těmi historickými hrdinami nebudou jednotliví vůdcové, nýbrž celé zástupy, strany a hromady.

Na poli předvolebního boje máme nyní mnohem větší rozmanitost, než v prvním, jarním období. Kousaví socialističtí kritikové z minulého roku sestoupili s výše svého revolučního majestátu a počínají uznávati, že parlament může být někdy vynálezem ne k zahození — když zklamou naděje na rychlejší zakročení spravedlnosti, prováděné davy ozbrojeného lidu, jehož povstání bylo již tolikrát předpovídáno, že již přestáváme věřiti v jeho možnost.

Kadeti snaží se najíti cestu k té části socialistického mozku, která není dosud úplně zachvácena doktrinářstvím a umíněností svůdců — a na tom základě vstupují s nimi do předvolebního bloku. Strana »pokojného obrození« však ukazuje na jejich lebky prstem, tvrdíc rozhodně, že v nich vůbec není mozku. Co pak se týče strany »pokojných obrozenců« samé, patrno, že zůstane dále osamocena, při čemž jí může býti útěchou vědomí, že to bude osamocení opravdu »brillantní«, neboť celá ta strana jest vlastně blysknavá plejada více méně vynikajících individualistů — za nimiž není řadových vojáků.

Občan, chtějící se sebe svrhnouti můru dne, v nedostatku jiné potěchy a trvalejší naděje počítá hodiny, které nás dělí od dumy — a počítá i všecky naděje na její trvání nebo . . . rozehnání.

»Co se stane, uskuteční-li se dnešní všeobecná domněnka a vyjde-li z voleb duma ‚levá‘?« — táže se s neklidem. »A co se stane, bude-li zvolena duma ‚pravá‘?« — táže se s nepokojem ještě větším.

Takové spojení živlů, které by mohlo dovésti ke skutečnému, trvalému parlamentarismu, nikomu skoro ani nenapadá — vždyť není možno, aby za nynějších okolností objevil se mezi námi byť jen jediný takový optimista.

Proto také už nyní tanou nám na mysli nové paragrafy nového volebního řádu po rozehnání druhé dumy, jejž bude diktovati táž tajemná rada »svazu šlechty a agrárníků«, která (jak se nyní ukázalo) způsobila rozehnání prvé dumy a která nyní diktuje politiku Stolypinovi i s jeho systémem »třítrámovým«. *)

Tento přívlastek, tak plastický a populární pro nás, bude asi českému čtenáři zcela nesrozumitelný. O, my máme nyní bohatý výběr přívlastků, charakterisujících právní stav ruského konstitučního »graždanina« (občana). Namátkou vybírám jich několik z novinářského článku: nuže, nynější náš občan jest »válečně polní« (»vojenno-polevoj«), »obležený« (»osadnoj«), »24-hodinný« (»24-ch časovoj«), »3000-rublový« atd. — Co kdo chce — a spíše jest všecko zároveň. »Třítisícirublovým« lze jej nazvati se zřetelem na nejnovější opatření jenerál-gubernátora jekatěrinoslavského, podle něhož majetníci domů, v nichž se udál výbuch bomby, budou potrestáni — podaří-li se jim dokázati svoji naprostou

*) T. j. systémem »tří trámů« — šibenice.

nevinu — pouze peněžní pokutou 3000 rublů anebo tříměsíčním vězením!

Takovým zákonům nyní podléháme, takových »sjednocená šlechta« vyžaduje i příště od panujícího ministerstva — a za svoji péči o dobro vlasti sahá po spravedlivé odměně. Selská banka, založená speciálně proto, aby pomáhala sedlákům, ubohým chronickým hladovcům, bude nyní poskytovati své miliony i upadající a zruinované šlechtě.

Hrozné zprávy docházejí z gubernií, zachvácených hladem. Hladový tyf a kurděje opanovaly tisíce vsí, v mrazivých jizbách bídných chatrčí leží opuchlé drobné bytosti — děti, a nad nimi sklánějí se kostry rodičů, kteří jim nemohou pomoci, marně očekávajíce vagony »státního« obilí, které se jim stávají pouhou zářivou bájí...

Západní čtenář snad si pomyslí, proč rolníci v eminentně rolnické zemi hladoví, i bude se snad diviti neschopnosti otců rodin, kteří se nezásobili vlastními plodinami a čekají na »státní chléb«. Ovšem, o neschopnosti ruského sedláka, vyplynulé z temnoty, zastaralé bídy a z nedostatku kultury, není pochybnosti. Ale dovolím si skromně připomenouti, že náš »mužík« stojí od nepamětných dob v bludném státním kole, že půda, která by na západě byla dostatečná, u nás sedláku dostačiti nemůže, neboť nejen že ho nikdo neučil, jak má hospodařiti, žíti a pracovati vzhledem k potřebám času, nýbrž přímo zakazováno takové poučování selského lidu. A k tomu půda selská v rukou posledních dvou pokolení tak se již rozdrobila, že obyčejné recepty západoevropské — parcelace, drobný úvěr, intensivní kultura atd. — nedovedou upokojiti nezbytné potřeby. Uspokojují pouze sobecká svědomí paliativních politiků. Nemyslíme na tak epochální převrat, jako nacionalisace půdy — to jsou daleké perspektivy —, ale nepochybujeme, že každý parlament bude nucen přistoupiti ke hlubší reformě agrární, zejména v guberniích středních, a že bez doplňujícího nadělení půdou lid ruský se zvrhne dříve, než u nás nadejde doba intensivnějšího hospodaření.

Smutná to věc, máme-li se na každém skoro kroku přesvědčovati o hospodářském úpadku a klesání výroby, o vlčích, ukrutných lokautech, chytajících v drápy bídy davy dělnického lidu. Ale nejsmutnější jest mravní úpadek celých vrstev společenských, bezpříkladná zvrhlost svědomí mnohých jednotlivců. Hranice dobra a zla stírají se a matou do té míry, že proudy hrdinské krve plynou v nejužším spojení s proudy bláta v revolučním moři. V nejvnitřnějším jádru stran sedí, radí a návrhy podávají — slídiči, špiclové, často ve straně velmi vážení jako zkušení soudruzi v revolučním díle, jimiž opravdu do nedávna byli. Agenti provokatéři byli vždy a všude, ale nyní čím dále častěji včerejší vůdce stávky školské, tovární nebo jiného podniku strany — pojednou stává se nejschopnějším placeným zrádcem, poněvadž jest do všeho zasvěcen. Vkrádají se již i do ohnisk a skrovných komůrek práce osvětové, prosté vší politiky, mermomocí tam zavádějíce nezbytný pro ně živel politický; »organisují«, »propagují«, a když vydali naivní, trpné i opravdové revolucionáře, mizí na chvíli — aby se co nevidět objevili na jiném místě. Někteří předčasně končí svou kariéru, zejména v územích pohraničních, neboť tam zbloudilé kule vyhledávají si i jejich prsa.

Tři poslední politické vraždy (v Petrohradě a Tveru) zůstaly sice bez ohlasu u svých původců, za to však způsobily zvláštní rozruch mezi — ruskými literáty a feuilletonisty. A následek? Od redakcí k policejním komisařstvím jezdí řady těžkých povozů, obtížených — čísly skonfiskovaných novin.

»Není místa! Všecky místnosti — ovšem mimo vězeňské cely, do nichž stále přibývá vězňů — plny jsou literatury. Nepřijímáme!« — volají policajti.

»Všude slyšíme totéž, přijměte to, pro boha«, odpovídá eskorta, vždyť to nebude na dlouho. Mrazy jsou strašné, zatopte si novinami — ohřejete se a ušetříte dříví.«

Než je spálí, mohou si přečísti na př. feuilletonek »O veselých ďáblech« v 5. čísle »Mladého Života« (»Molodaja Žizň«). V pekle jest živo — přibyli noví hosté, shledávají se staří známí a poslouchají novinky. »Neustále ze všech koutů pekla přicházely stíny. Přicházely jakési kousky, plížily se odděleně nohy, ruce, hlavy, šklebily se zuby. Sešla se velká společnost. Lysý čert mnul si ruce: »Ven, kde jste kdo!« — chechtal se. »Všechny oddíly dohromady! . . . Ej, muziko! . . . Veseleji! Tancujte! . . . Vítejte nový rok!« — Peklo se smálo.«

Mnoho »efektů« bylo třeba prožiti, abychom se zmohli na takovýto humor a vysmívali se nejen podzemnímu peklu, ale i těm, kteří ještě chodí po jeho pozemské části . . . *Novyj.*

II.

(Všeobecná stísněnost. — Mysticism. — Krajnosti. — Lid.)

Všeobecná stísněnost, o níž jsem psal před 3 měsíci, nikterak se od té doby nezměnila, jen otužila nesmírně rozechvěné duše. Všemu lze zvyknouti, i bombám, i polním soudům, nočním revisím i náhlému zmizení toho neb onoho známého — ostatně v povaze obyvatele severní metropole spočívá náchylnost k přijímání všeho bez podivu. Vládne tu jakási budhistická apathie, ovšem vytvořená uměle a skrývající v sobě neznámé budoucí činy, snad činy nových »bosáků« budoucích Gorkých . . .

Tišinu duší časem rozvlňuje nějaká strašná událost, dotýkající se jich blíže. Tak všichni se chvějí při zprávě o kronštadtské popravě dvou studentek, Mamajevy a Venevitinovy, mladých, citových, prostých a upřímných bojovnic za svobodu. Zajímavo jest, že značná část bojovníků a bojovnic za svobodu jsou lidé básnického nadání. Talentovanou básnířkou byla i popravená Konopljannikova, rozmluva se sociálním revolucionářem často se mění v metafysiku revoluce. Snad až příliš mnoho esoterických doktrin rodí se zde v posledních dobách, snad povstává příliš mnoho falešných proroků (třeba nevědomých své falše), příliš mnoho mysticismu v době realného střetnutí dvou krvavých mocí. Živel židovský, hrající tak vynikající úlohu stejně v řadách terroristů, jako v řadách kadetů, objevuje se i v metafysice duševního Ruska, jsa zde zastoupen filosofem a básníkem Minským. (Zajímavý názor o ruské revoluci roz-

víjí v neukončené ještě rozpravě, vycházející v nově založeném časopise »Pereval«.)

Lidé politiky energicky se vrhají v předvolební agitaci — ale ostatní celkem skepticky očekávají druhou dumu. Vědí, že vláda dovede rozehnati i druhou dumu, bude-li zase oposiční — a bude-li vládní, stane se parodií a novým nástrojem v rukou byrokracie. Jakého druhu je ta naše byrokracie, ukazuje řada objevených zneužití úřední moci, podvodů a zpronevěření, zejména aféra Gurko-Lidval. A zároveň rozléhají se výstřely, jimiž hynou Launicové, Ignatěvové, Pavlovové a jiní více méně vynikající členové této byrokracie.

Takové jsou činy dvou válčících stran. A jak zatím žije ohromná, nejlepší, nejosvícenější část ruského národa — ruská intelligence? Ta, která nebojuje s revolverem v ruce, miluje lid a domáhá se pro něj svobody? Jak na ni působí všeobecná apathie?

Žije krajnostmi, což jest původní národní vlastnost ruská, jak již Dostojevskij ukázal v »Denníku spisovatelově« (1873). Nebývalé množství divadel a frašek, zcela v neshodě s hospodářským zmatkem, i hledání nových cest v dramatickém umění, projevující se zejména v snahách divadla Komisarevské; častá a hojně navštěvovaná filosofická zasedání »soborných individualistů«, hledajících nové cesty; mysticism Václava Ivanova, Minského, Berďajeva, Bulgakova a nejhlubšího z nich, Dimitrije Merežkovského, autora trilogie o boji Krista s Antikristem; zkvétání spiritistických kroužků, duševní extravagance různých šarlatánů, kteří se sjeli do Petrohradu a setkávají se zde se zdarem — vše to jest jasným důkazem myšlenkového kvasu, vystupujícího různými krajnostmi z břehů »normálního« života. V mystických kroužcích oživují pod heslem Dostojevského a Vladimíra Solovjeva messianistické myšlenky v nové, zmodernisované formě slovanofilské, nezavrhující totiž reformy Petra Velikého, nýbrž spatřující v nich símě všelidské kultury, símě spojení a sjednocení dvou světů a první krok k uskutečnění »jednoho ovčince« (Merežkovskij).

Jsou-li podobné myšlenky údělem kasty vyvolenců, aneb jsou-li výrazem tužeb celého národa, o tom nemohl býti v pochybnostech, kdo byl před několika nedělemi přítomen »svěcení mečů« v Michajlovské jízdárně, konaného »světcem« Ioannem Kronštadtským, a kdo slyšel při tom bratrovražedné výkřiky černosotěnských davů. Objektivní pozorovatel postihuje tu kvas hrozný a strašný, ale ne bílý, nýbrž červený kvas nihilistický, při němž těžko jest stavěti krásné zámky budoucnosti . . .

Socialisté revolucionáři tvrdí, že revoluční hnutí v selském lidu se šíří a prohlubuje a že zbrojné povstání jest za dveřmi. Blízká budoucnost ukáže, co jest na tom pravdy. Nevím však, co by bylo »prohloubeného« v tomto faktu, jejž vybírám namátkou ze spousty podobných: sedláci tverské gubernie vysekali státní les, aby mohli zaplatit dlužné daně. — Jaká v tom, probůh, idea? Kde tu jest pomýšlení na zítřek, až přijede setnina kozáků nebo »kárná výprava« do »zbuntované« vsi a počne trestati povstání nahajkami, násilím a pálením chat? Je to snad projev vědomých anarchistů, neuznávajících žádného majetku a odhodlaných přesvědčení své podepříti činem? Nikoli. Dosavadní zkušenost

ukazuje, že jakmile se objeví oddíl vojska, včerejší buřiči ihned na kolenou a bez čapek prosí o milost. Co jiného to tedy jest, nežli bezmyšlenkovitá, bezprogramová, pouze elementární touha, opojiti se k smrti dílem zkázy — a potom třeba na galeje?...

Smuten opouštěl jsem Petrohrad, šílící ve víru plesů, lukulských hodů a koncertů. Nahodilý společník mé cesty, vyšší úředník a člen »Svazu pravdivých Rusů«, bavil mne vyprávěním o ideálních stránkách černých sotní, o nezbytnosti odstranění celé konstituce, o ničemné revolučnosti »strany 17. (30.) října« (!)... A ještě jednou — ovšem z úst pseudointelligenta — uslyšel jsem vyzvání k pobíjení židů, kteří revoluci vyvolali. Na nádražích viděl jsem vojáky v plné výzbroji, bezohledně překážející spěchajícím pocestným a tím jim připomínající, že »čert nespí...« *T. N.*

Rozhledy a zprávy.

Slované severozápadní: Maďarský útisk budí Slováky. Petice vrbovských voličů. Proces trenčanský, Medveckého a Moyšův. Výchova ve státních školách. — Hlinka o maďarisaci ve škole. Peněžní ústavy. Podporujme Slováky! — Polská otázka v pruském sněmě. Pronásledování redaktorů a kněží. Volba v Poznani. Volby v Hor. Slezsku. Bouřné hnutí v rus. Polsku. Otázka Chełmské Rusi. Zápas o kostel. Marjavité. A. Szech. Universita a technika. Obecné školy. Snahy osvětné. Rada narodowa. Bojko. — Slované východní: Věci rusko-japonské. Nesnáze finanční. Revoluční hnutí. Obnovení terroru. Protirevoluce. Nesnáze vlády. Smýšlení carovo. Před volbami. Tataři. Hlad. Nové university. — Rusínské strany před volbami. Na lvovské universitě. Lidová universita. Bukovinské učitelstvo a volby. — Neuvědomělost uherskoruských theologů. O práva maloruštiny na Ukrajině. — Jihoslované: Poslanec Lorković o shodě chorvátsko-srbské. — Pověsti protisrbské. Srbsko vítězem v celní válce. — Balk. Tribuna o vládě Ferdinandově. Před volbami. Poměr srbskobulharský. Otevření nár. divadla. Studentská demonstrace. Uzavření university. Protesty. Stávka. Jihoslovanská čítárna v Sofii.

Slované severozápadní.

Rány maďarského karabáče budí ze sna **Slováky**. »Slovenský Týždenník« píše v 1. čís. letošního V. ročníku. »Istý smelý junák z Prešporskej, rolník, volič Jurigov, idúc popri prešporskom mýte, bol povedal:

— Viete, čo by nám Slovákom bolo treba? Tu, pri tomto mýte, mali by každému Slovákovi, čo sem príde, vylepiť hodné zaucho. To by sa každý prebudil. A keď by druhý raz prišiel k mýtu, by sa iste už mal čím brániť, kto by si pod halenou »neco donésel«. — Brat Prešporčan môže byť spokojný. Ani nie zauchá, ale korbáče padajú. No, to sa už slovenský svet iste zobudí.«

Petice vrbovských voličů za zrušení násilnické volby vrbovské byla odmrštěna a podavatelům petice jest platiti 14.000 K soudních útrat.

Nový *politický process* bude v *Trenčíně*. Žalováno jest 21 žen a mužů z Predmiera a 4 muži z Bytče pro události před lonskými volbami květnovými. Žaluje poslanec farář Teselský z Bytče, který chtěl jako liberální kandidát v Predmieru mluvit na volebním shromáždění, ale byl přivítán kamením, tak že musil rychle odjeti. Na volebním shromáždění mluvil pak místní farář Steskal, který kandidáta slovenského red. Čajdu tak ostouzel, že lidé hlasitě proti němu reptali. I to jest jim nyní za vinu počítáno.

Ale i na *slovenském východě* je nový politický *process* na obzoru. Slovenští národovci mají býti zastrašeni, aby již nikdo z nich se neopovážil v Šáryši kandidovati. Proto žalují dra Ludevíta Medveckého, advokáta ve Zvoleni, který, jak známo, loni v červnu v giraltovském okresu kandidoval, pro zločin pobuřování proti maďarské národnosti. Tohoto zločinu dopustil se prý dvěma větami ve své programové řeči. Pravil prý podle obžalovacího spisu, který jest ovšem sepsán maďarsky: »My musíme spolu držať, bojujme za slovenskosť! Bojujme za to, aby tu v tejto vlasti Slováci panovali.« Dr. Medvecký podal proti žalobě námitky, dovozuje, že nepravil, aby Slováci »panovali« a neužil slova »slovenskosť«. Pravil pouze: »Držme spolu, aby tu slovenčina právo mala.« My ovšem nepochopíme nikdy, jak možno spatřovati pobuřování v boji ať už za »slovenčinu« nebo i dokonce za »slovenskosť«. O námitkách dra Medveckého jednal prešovský soud 31. prosince m. r. Ukázalo se, že skutečně mají právo i povinnost, bojovati za to, aby v Uhrách na své vlastní půdě »slovenčina« ne panovala, ale aspoň »právo měla«. Celá žaloba zaviněna byla vlastně jedině tím, že šáryšští úředníci nejsou mocni jazyka lidu, jejž mají spravovati, a že výraz »slovenčina« překládali do maďarštiny jako »slovenskost« nebo »Slováci«. I žádal obhájce dr. Bazovský, advokát z Lučence, aby svědecké výpovědi byly nejprve slovensky ustáleny a pak aby o překlad požádána byla překladatelská kancelář ministerstva. Soud mu v tom vyhověl a zatím tedy nový maďarský kousek nespravedlnosti oddálen.

Ale ani pověstný Chudovszký v *Ružomberku* nezahálí. Zničiv Hlinku a Tomíka, spěchá zničit i třetího faráře Slováka, *Ladislava Moyše*, kterého biskup suspendoval z administrátorství fary v Lúčkách. Moyš jest obžalován pro pobuřování proti maďarské národnosti, které spáchal tím, že prý na dvou kázáních koncem června a počátkem července minulého roku v Lúčkách a v Kalamenové vyzýval věřící, aby modlili se za ty, kteří sedí v žaláři pro »pravdu«, čímž prý trestné činy Hlinkovy veřejně vychvaloval.

Budiž tu poznamenáno, že na svého kněze nikdo z lúčanských Slováků nesvědčí, jak obžaloba praví, protože prý sami jsou »nakazení bludy«, které hlásají slovenští přepjatci«. Žaloba zakládá se jen na svědectví dvou žen (jakési Schmidtové a Kárpátyho), nepochybně manželek maďaronských lesních nebo železničních zřízenců.

Zatím *národnostní poslanci* na uherském sněmu užívají každé příležitosti k boji proti násilné maďarisaci. Při jednání o rozpočtu ministerstva vyučování 11. ledna ostře odsoudil maďarisaci ve státních školách poslanec Bella delší řečí. Posvítil na nemravnou výchovu ve státních školách maďarských, kde učí se děti opovrhovati vším slovenským, tedy i svými rodiči, kde učí je styděti se za to, že jsou Slováci. Vrcholem této výchovy jest nedávný případ učitele Murgaše v Ladomíru ve stolici těkovské. Murgaš zakázal dětem svým mluvit slovensky ve škole i doma a zavázal je přísahou, že nikdy jinak než maďarsky mluviti nebudou, a že každého spolužáka, který by přísahy nedodržel, oznámí svému učiteli k potrestání.

A přece výsledky této zuřivé maďarisace nejsou žádné — mimo ohlupování a mravní škodu, kterou tím ubohé děti trpí. Důkazem toho může býti, co pravil Hlinka ve své obraně před soudem ružomberským o státní škole v Sliači, jeho býv. působišti, kde státní škola už působí 30 roků. Hlinka pravil: »30 rokov malo by stačiť vyučiť obec maďarčine, keď i nie ju hádam pomaďarčiť. Ja stavím sa sto proti jednemu, že pred 30 rokmi na Sliači štátni učitelia nenaučili ani jedno jediné dieťa po maďarsky (tomu som ja už len nie príčinou), a predsa učenie maďarčiny bolo také prepiaté, že všetky predmety učili po maďarsky, počnúc trojročných deťoch v štátnej óvode až po 15. rok. A koľko ludí na Sliačoch pomaďarčili? Ani jednej duše. A čo je následok týchto škôl na Sliači? Že na Vyšnom Sliači pomedzi školopovinnými detmi 20% nevie ani čítať ani písať. Následok štátnych škôl je, že ľud zaostal, stal se obeťou pijanstva a úžery a ešte iných nemravných nerestí.«

Na poli *národohospodářském* přes velký rozmach v posledních letech stále ještě jsou Slováci daleko za svými protivníky. Jak v 1. čísle Slov. Týž-

denníka vypočítává Milan Frič, jest slovenských peněžních ústavů 22 s vklady 30 mill. K, s půjčkami 35 mill. a ziskem 412.000 K. Proti tomu na slovenském území je 105 nepřátelských ústavů peněžních se vklady 202 mill., půjčkami 227 mill. a se ziskem 3,384.000 K.

Naše sympatie ke Slovensku posledními útisky jejich všestranně oživly, »Československá jednota« v Praze začala sbírati dary ve prospěch utištěných a již naši »přátelé« Maďaři dávají nám pociťovati svoji pomstu za těch několik niklákû naší podpory.

Z továrny v Rybárpoli u Ružomberka byli vypovězeni 3 čeští dělníci pro rozšiřování Slov. Týždenníka. A nové nařízení dáno rakouským poštám: všecky zásilky knih do Uher musí míti označení, jakého obsahu jsou knihy! Případy takové musí nás nezbytně vybízeti k podpoře tím intensivnější. Pisatel těchto řádků jest ochoten udati adressy, na něž bylo by dobře podpory zaslati. Uvádím zde za tím účelem výňatek z dopisu, z něhož patrno nejen, jak útiskem vzmáhá se národní vědomí, ale i jak všeobecné je nyní pronásledování Slováků v Uhrách, že nejméně polovina všech případů menších na světlo vůbec nepřijde.

Píše mi Slovák z východního Slovenska: »Bol som do Prešova volany 4krat a odsudeny na 4 dňove väzenie a 20 koruny peňažnej pokuty. Preto len na tak malo, lebo všetci sedem svedkovia dokazali, že som ja to nehovoril, z čoho som bol vinnen. Preto ale tých 7 svedkov, ich cestu do Prešova, kelčiky moje pravotne, moju vo väzení vyživu zase mam platit 50 koruny. Teraz moje meškanie, práce, cestovne utraty, to všetko ma stoji do 130 koruny. Tak ma pre tu našu slovenčinu potrestali, aby som sa viac do Šariša ísť Slovákov buriť neopovážil.

Terez ešte môžem v Šariši pracovať pismom, ale čo keď moje listy patričným nedoručuju, tak musim posielať listy rekomandovane a to zase nova peňažna ťarcha. Som tesar, včul bez práce a ku tomu som na dom dlžen 8000 koruny. Mam ako viete aj dvoch synkov gymnasistov, ktorých chcem pre naš ľud čo ľudí učenych vychovať a veru mi to padne velmi ťažko. Tak s nami nakladaju naši šovinski maďaroni. No ale sa nepoddáme a pracovať neprestanem!« *S. K.*

*

V utrpení **Poláků** v Německu nic se nezměnilo. Vláda chová se k nim stejně příkře a brutálně. Že nemíní své politiky protipolské změnit, vyznívalo příliš jasně a pánovitě z poslední trůnní reči Viléma II. Také ministr vyučování Studt znova to prohlásil *v pruském sněmě*, odpovídaje na řeč polského poslance, preláta Stychela, ostře odsuzující brutálnost vládního útisku německých Poláků, kteří jsou přec částí národa dvacetimilionového. Studt pravil, že Poláci vlastně nemají příčiny k nářkům, poněvadž materielně se jim pod vládou pruskou dobře vede, a prohlásil stávku polských dětí za výbuch polské svévole; vláda přes to prý neužije proti Polákům násilí (?), aby z nich nečinila mučenníků, ale ovšem stále a důsledně půjde dosavadní drahou. — Vláda neužívá proti Polákům násilí! Nejnověji dává hromadně *odsuzovati polské redaktory* k vysokým pokutám za články o školské stávce. Pokutami — celkem na 4000 marek — byly dosud stiženy: Dziennik Poznański, Goniec Wielkopolski, Postęp, Przyjaciel Ludu, Praca, Lech, Gazeta Kościańska, Wielkopolanin, Dziennik Kujawski a j. A přes 100 procesů není ukončeno! Posledně uloženo redaktoru »Przewodnika Katolickiego« 1100 marek pokuty! Kromě redaktorů vzala si vláda na mušku *polské kněze*, kteří se postavili na obhájení pronásledovaných dětí a rodičů — už přes 100 jich jest obžalováno. — Ale přes všecko »neužívání násilí« stávka školní neochabuje, tak že prý by vláda byla náchylna ke kompromisu. Ale jakému! Vláda prý připustí za arcibiskupa zase Poláka (dosavadního poslance Jaždżewského), uklidní-li nynější správce arcidiecése, biskup Likowski, školní stávku vydáním příslušného pastýřského listu. Chytrá vláda!

V *Poznani* utrpěli Poláci porážku při volbách do městské rady: místo dosavadních polských 11 zástupců prošlo jich ve III. třídě volební jen 7. Prakticky neznamená to ovšem pohromu, poněvadž Němci měli i při 11 polských členech ohromnou většinu (ač $^2/_3$ obyv. jsou Poláci), ale dojem přece

jest skličující. — Za to mají Poláci v Horním Slezsku naději na vítězství při volbách do říšského sněmu. Od centra emancipovali se úplně, řada kněží vydala provolání, v němž slibují, že poslanci z kruhů kněžských vstoupí do Polského Kola. Skutečně kandidují 3 kněží: Brandys, Jankowski (místo faráře Kapice, který přičiněním postranních vlivů musil ustoupiti), Skowroński a Rogowski. Kromě nich postaveni tito polští kandidáti: dosavadní posl. Korfanty, red. Siemianowski, red. Napieralski a Gacka. *)

Ani v ruském Polsku situace nezměnila se k lepšímu. Smutný obraz poskytuje *bratrovražedný boj v lůně dělnictva*, který v nejsmutnější formě objevuje se v Łodzi a v okolí. Dělníci různého přesvědčení a různých táborů přepadají se a střílejí navzájem, dávajíce tak příčinu k zakročení policii a vojsku, při čemž ovšem zase padají lidské oběti. Při pohřbu zastřelených dochází k novým útokům a bitkám — a tak se vše stále opakuje jako v bludném kole. Ke zvýšení zmatku továrníci vyhlásili *lokaut*, jímž na 40.000 dělníků octlo se bez práce. — Kdybychom k tomu zaznamenali četné projevy *revolučního terroru*, jemuž padla za obět řada četníků a policistů, dále pořád četné útoky *banditské*, každodenní takřka rozsudky smrti a popravy, měli bychom obraz nynějšího života v království Polském, plného hrůz, nejistoty a rozechvění.

I jinak docházejí zprávy málo utěšené. Otázka oddělení *Chełmské Rusi* od král. Polského — »čtvrtého dělení Polska«, jak píší polské listy — působí na Poláky dojmem skličujícím. Hrabě Tyszkiewicz uveřejnil o té otázce dopis v petrohradské »Řěči«, v němž upozorňuje na to, že v komisi, která jedná o odtržení části území od král. Polského, nezasedá ani jediný Polák. Konstatuje dále, že za návrhem stojí především pravoslavné duchovenstvo, kdežto administrativa chovala se k němu buď lhostejně, buď přímo odmítavě. Konečně píše, že Poláci musí protestovati proti tomuto porušování hranic král. Polského, stanovených kongresem vídeňským, poněvadž jinak mohl by se podobný pokus »před dumou« opakovati. »Řěč« v redakčním dodatku vyslovuje mínění, že nutno věc předložiti dumě. Komise skutečně navrhla, aby byly odděleny některé okresy z gubernií siedlecké a lubelské i aby byly připojeny ke gub. volyňské; vláda rozhodla se předložiti návrh ten dumě a státní radě. »Kurjer Lubelski« píše, že polští poslanci musí v tom případě v dumě žádati, aby rozhodnutí o té věci odevzdáno bylo lidu — ve shodě s usnesením sjezdu zemců v září 1905. (Tehdy byla přijata resoluce, aby o eventuelní úpravě hranic král. Polského — s jedné i druhé strany**) — rozhodlo se plebiscitem.) — K číslům, jež jsme v minulém čísle podali o poměrech náboženských obou gubernií, připojujeme statistiku národnostní. Podle úředního sčítání jest v gub. siedlecké ze 775.316 obyvatelů 510.621 Poláků, 107.785 Malorusů a 19.839 Rusů. Obyvatelstvo kdysi unitské (tedy maloruské) bydlelo hlavně v okr. włodawském, bialském a konstantynowském, částečně v radzyňském a sokołowském. Většinu však mělo jen v okr. włodawském (54.653 Malorusů a 21.017 Poláků) a bialském (29.202 Malor. a 25.978 Pol.). V gub. lubelské udává statistika 1,159.464 obyv. a z nich 729.529 Poláků, 196.876 Malorusův a 48.437 Rusů. Malorusové bydlí zde v okresích chełmském, hrubieszowském a tomaszowském, mnohem méně jich jest v janowském a lubartowském, rozhodnou většinu však mají jen v hrubieszowském (60.413 Malor., 23.387 Pol.) a tomaszowském (48.940 Malorusů, 36.043 Poláků). V samém okrese chełmském, sídle pravoslavného biskupství, jest na 46.003 Malorusů 47.463 Poláků. Oč jde při vylučování gubernie chełmské z král. Polského? O zajištění národní existence tamějších Malorusů? O zachránění jich před polonisací? Nikoli. Vyloučení Chełmské Rusi má sloužiti jen zájmům pravoslavné církve a rusifikace. Nesmíme zapomenouti, že všichni oni »pravoslavní«, jejichž náhlé přestoupení na katolictví po vyhlášení tolerančního manifestu dalo pravoslavnému duchovenstvu popud k celé té akci, nebyli vlastně pravoslavnými, že jsou to bývalí unité, násilně

*) Zvoleni Napieralski, Korfanty, Brandys a Skowroński; do užší volby s kandidátem centra přijde Jankowski.

**) Neboť Poláci měli by nárok na připojení okresů białostockého, sokólského a části bielského z gub. grodenské ke král. Polskému.

do lůna pravoslavné církve »navrácení«, kteří nijak nestojí o dobrodiní církve pravoslavné a vlády. Kdyby šlo vládě vskutku o národní zachránění Malorusů, nebránila by jejich snahám národním, jejich literatuře, zavádění jazyka maloruského do škol atd. — zkrátka všemu tomu, čím by mohli pozvednouti kulturně svůj lid a pojistiti jej proti vlivům živlu polského. Výsledek odtržení Chełmské Rusi — nezmění-li se okolnosti v Rusku na prospěch svobody — bude jen ten, že utrpí Malorusové i Poláci, odtržené kraje obývající.

Ve 2. čísle zaznamenal jsem **zápas o kostel** v Opolu v gub. siedlecké. Případy podobné se množí. Právě čtu zprávu z Litvy, z gub. grodenské. Malé městečko *Zelvy* začalo si roku 1863 stavěti katolický kostel, jehož stavba však nedokončena; Muravěv ji zakázal. Nyní podali katolíci žádost, aby jim bylo povoleno kostel dostavěti, a v Petrohradě obdrželi slib, že bude na místo vyslána úřední komise. Ale místní pravoslavný duchovní vyzval své farníky, aby sváželi k nedostavěnému kostelu stavivo na dobudování druhé místní cerkve. Lid katolický nechtěl to připustiti — a zavolaná policie způsobila krveprolití. Tedy nové Kroże. — Ministerium vnitra, aby podobným událostem předešlo, připravuje prý (podle »Biržевých Vědomostí«) návrh zákona o navrácení katolíkům těch kostelů, kdysi jim odňatých, v nichž nebyly ani jedinkrát konány pravoslavné bohoslužby.

Dotýkáme-li se již věcí náboženských, zaznamenáme další stav otázky *marjavitství*. Dne 5. prosince vydán a koncem uplynulého právě roku v král. Polském vyhlášen »dekret svaté římské a povšechné inkvisice«, jímž vyhlášena exkomunikace Marie Františky Kozłowské a kněze Jana Kowalského. Ostatním kněžím marjavitským pohrozeno, že budou rovněž vyobcováni, nevzdají-li se svého bludu do 20 dní od vyhlášení dekretu. (Kur. W. 359.) Marjavitům odebrán byl poslední kostel ve Wiśniově, Kozłowská opouští Płock, někteří marjavitští kněží vskutku se ubírají kajícně do Říma — i zdá se, že pobloužení opozděného středověku pomalu zase vymizí.

Vedle marjavitství, které z prvků reformních se zvrhlo v nesmyslnou pověru, jest v království Polském hlouběji založené reformní hnutí v kněžstvě samém, jehož přední hlavou jest *Antoni Szech*, mladý františkán z kláštera v Novém Městě nad Pilicí. Brožurky jeho a články v »Dzienniku Powszechném« mají místa, která by podepsal každý pokrokový člověk — nebo, chcete-li, místa, za která by pokrokový člověk-laik byl u nás denuncován a pronásledován. Cituji některá místa ze spisů Szechových, jak je uvádí katolická brněnská »Hlídka«,*) jež nazývá Szecha »nejhoroucnějším a ve svém okolí dnes asi nejmocnějším apoštolem reformismu katolického.« Slyšme, co píše Szech o výkladu katol. náboženství v nynější škole: »Dítě odnáší si ze školy pojem o nějakém katolicismu suchém, těsném, malém, odporném, jenž jako můra tíží všechny, na každém kroku váže, stále peklem hrozí všude, kam se hneš, staví na stráž černou sutanu u tebe.« A což teprve o katolicismu vůbec: »Opravdu katolicismus, jak jej dnes představují v různých obšírných katechismech, výkladech a zvláště v poučeních a kázáních — není možno přijati lidem dvacátého věku.« A korunou je toto místo: »Jakým právem vy duchové temní, obránci a stoupenci zpátečnictví, chcete zmonopolisovat pro sebe ideu Kristovu?... Ve jménu Kristově a ve jménu církve bojujete proti všemu, co jest nejspanilejší a nejpěknější v lidstvu a nejvznešenější ve snahách světa: proti snaze po volnosti, snaze po spravedlivosti, snaze po světlu, snaze po štěstí všech. Vy rouhači, neboť zohyzďujete Krista. Vy vrahové, neboť zabíjíte Krista v srdcích lidských. Vy slepci, neboť myslíte, že službu tím prokazujete Bohu! Popatřte kolem sebe... Patřte, jak všeobecný jest úpadek víry, patřte, že nejšlechetnější duchové, nejvřelejší srdce vidouce ve vás a vaší vinou v církvi spojenkyni nepravosti, za povinnost si kladou boj s církví! Patřte, že řady vaše co den řídnou, že zůstávají při vás pouze duše malé, charaktery passivní, lidé neschopní myšlenky ni činu. Že blíží se zpuštění na místě svatém!... A vy jste pyšni na své dílo! A sami se za jediné a pravdivé vydáváte učně Kristovy!... Vy náležíte minulosti, a

*) Leden 1907, str. 47—49.

minulosti noc vás pokryje. Jitro náleží těm, kdož po jitru touží a k němu cílí!«...

Ano, dozajista. —

O přeložení varšavské *university a techniky* se vážně jedná. Uchází se o ni řada míst a zvláštní komise s prof. Amalickým v čele zkoumá místní podmínky. Nejvíce nadějí na universitu prý má Saratov, na techniku Rostov nad Donem. Sbírky, knihovny atd. zůstanou ve Varšavě i mohou se v budoucnosti státi základem university opravdu polské.

V *obecném školství* dostalo se Polákům opět důkazu byrokratické přízně. Inspektor varšavských obecných škol rozeslal v lednu učitelstvu oběžník, jímž vlastně ruší nařízení ministra Tolstého z března 1906, podle něhož »všem předmětům ve školách obecných může se vyučovati v rodném jazyce žáků, vyjímaje ruštinu, povinnou pro všecky.« Inspektor totiž najednou zavádí vyučování reaIiím také v ruském jazyce. Okatý příklad, že v Rusku neplatí zákony (ať už jsou jakékoliv), nýbrž byrokratická svévole. — Jiný příklad: Polákům dovoleno zakládati *soukromé polské školy* (ovšem s povinnou ruštinou) — *na Podolí* 4 takové školy založeny, ale nyní úředně uzavřeny. Anebo: Polákům dovoleno založiti v Kyjevě spolek »*Oświata*«, a jeho stanovy, v nichž jest vytčeno především zakládání polských soukromých škol, vládou potvrzeny. Ale místní školní byrokrati prostě odepřeli zakládání takových škol. »Oświata« si stěžovala v Petrohradě, a než stížnost rozhodnuta — jenerál-gubernátor kyjevský spolek na dobu trvání válečného stavu rozpustil. Bez nejmenší příčiny, poněvadž spolek nijaké činnosti rozvíjeti nemohl.

Přes všecky tyto obtíže a překážky, i přes nepokojnost přítomné doby Poláci v království pracují na poli osvětovém vskutku horečně. Koncem prosince byl potvrzen nový spolek: »*Towarzystwo wpisów szkolnych*«, jehož účelem jest podporovati chudší studující, jimž jest vyšší školné na soukromých polských školách překážkou mnohdy nepřekonatelnou. Spolek bude udíleti chudým studentům a studentkám podpory ne ve formě darů, nýbrž půjček. Každý stipendista se písemně zaručí, že po dosažení pevného postavení podporu pokladně spolkové vrátí ve lhůtách a splátkách, které si potom sám stanoví. — O podivuhodné přímo činnosti »*Matice školské*« psali jsme již minule. Dodáváme jen, že v ní, ve *vyšších kursech* a v jiných osvětných podnicích velkého slohu objevuje se národní demokracie vskutku se stránky, hodné všeho respektu.

Veřejný zájem nyní silně rozvlňují přípravy k *volbám*. Národní demokraté (vítězi v předešlých volbách) uzavřeli volební blok s polskou stranou pokrokovou (pravicí pokrokovců), a se stranou reálné politiky (konservativci, t. zv. ugodovci). Sestaven ústřední komitét — v němž vedle jiných vynikajících jmen nacházíme i H. Sienkiewicze — který řídí volební agitaci. Volební boj nebude tak snadný jako loni, neboť se utvořila i volební levice, t. j. ústřední volební komitét jednoty všech stran pokrokových. Náleží k ní: pokroková demokracie, secessionisté z polské strany pokrokové,*) samostatné živly pokrokové, někt. kruhy řemeslnické, pokrok. intelligence židovská; sociální demokracie sice nepřistoupila k bloku, ale rozhodla se v zásadě hlasovati se soustředěnou pokrokovou demokracií. Předsedou volební levice jest spisovatel Al. Świętochowski. Volby v král. Polském budou 19. února.

V Haliči konservativci, klerikálové a národní demokraté na podnět sněmovního Kola Polského také uzavřeli volební jednotu k přištím volbám do říšské rady. Sdružení svému dali jméno *Rada Narodowa*. Nevstoupili do ní a protestovali proti ní krakovští demokraté (Towarzystwo demokratyczne) a lvovští lidovci (na sjezdě náčelné rady ve Lvově), ovšem že stranou zůstali také socialisté. Strany ty půjdou do voleb samostatně. Zatímní předseda Národ. rady,

*) Připojení této strany k volebnímu bloku národních demokratů a konservativců způsobilo totiž ve straně rozštěpení: vystoupil z ní s řadou jiných vlastní její tvůrce, adv. Strzembosz. Mezi pozůstalými ve straně jsou hlavně vynikající zástupci židovstva (dr. H. Nussbaum, E. Natanson a j.), jehož značná část (sionisté, nacionalisté a konservativci) vůbec se nyní kloní k národní demokracii.

*

T. Cieński, označil za protivníky v boji volebním »strany radikální, socialistické a protináboženské«! To vzbudilo ovšem nevoli na druhém pólu a »Kurjer Lwowski« adressoval Národní radě tato slova: »Jakým právem tento volební kartel usurpuje si jméno instituce všenárodní, když za závorkami této Rady nachází se většina polské společnosti, která dokonce jest s nově utvořenou Radou v boji?«

Zajímavou zprávu přinesla poloúřední »Gazeta Narodowa«. Farář v Gremboszowě nepřipustil poslance *Bojka* (člena strany lidovců) ke kmotrovství na základě nařízení tarnovského biskupa, podle něhož nemají býti k této funkci připouštěni »zatvrzelí čtenáři listů církvi nepřátelských.« Po farářově prohlášení odvedl Bojko účastníky domů, pokřtil dítě sám a vyplněný matriční list poslal okr. hejtmanství. »Gazeta Narodowa« béře faráře v ochranu, neboť Bojko podpisuje církvi nepřátelské interpelace. *A. Č.*

Slované východní.

Rusko. Vyhlídkou na novou válku s *Japonskem* končil starý rok občanský, a netušeným obnovením vnitřní bouře nový započal. Diplomatickým prostředkováním urovnána neshoda při podrobném projednávání obchodně-politických závazků v Portsmouthu kdysi ujednaných. Povoleny tyto »nevelíké změny v podrobnostech«, jak byly nazývány před časem, a tak budou japonské výrobky nyní v Mandžurii rovnoprávné s čínskými, čili ruské zboží odtud bude vytlačeno. Jako jinou podrobnost žádá Japan právo rybolovu ve všech ruských vodách a právo pro své příslušníky usazovati se na celém východním pobřeží ruské Asie, tedy věc ještě horší, nežli první. Kolik při tom nadsazuje a kolik vskutku míní vyzískati, není zřejmo. Poloviny první — práva rybolovu — jistě dobude, neboť strašidlo války působí v Petrohradě děsem nad pomyšlení velikým. *Peněz* není na nic, neřku-li na válku. Petrohradská agentura popřela sice všecko: i deficit v loňském hospodářství státním, i úmysly s novou půjčkou. Ale všecky tyto pověsti se opětují do dnes, zřejmo tedy, jak se úřednímu vyvrácení věří. Nad to se praví, že v tiskárně státních papírů je objednáno na květen za 300 millionů 5% obligací. Tatáž agentura ohlásila, že do 14. ledna budou amortisovány všecky obligace vydané na krátkou lhůtu, jak v Rusku, tak v cizině, v plné kvotě a bez prolongace, a to v ceně 100 millionů ve Francii, 40 mill. v Rusku a celá emisse umístěná v Berlíně. Dosud o tom bližšího nic není ohlášeno. Peněz není, a je uvnitř revoluce, přes všecko dušení, je uvnitř hlad a je uvnitř nejistota, co a jak bude dále . . .

Revoluci vláda hubí — a jako kokotice na poli jí pod rukama roste. — Před soudem stálo oněch 15 lodníků z pověstného vzbouření na Potěmkinu, kteří vrátili se z Rumunska: jeden odsouzen na 4 roky do žaláře, ostatní na 2 až 6 let do trestních čet vojenských. V Moskvě konán soud nad 32 účastníky velikého povstání moskevského, ale nebyli to žádní předáci a náčelníci, jen tak, koho policie lapila sem tam namátkou, jak je viděti z trestů: 2 dostali práce nucené na 2 léta a 8 měsíců, 14 odsouzeno do trestných čet na 1 až 3 roky, ostatní propuštěni vůbec. V Tiflise na těžké práce odsouzeno 24 revolucionářů; k nim přibylo pět jiných, kteří dříve odsouzeni na smrt, ale pak dostali milost, vyzradivše sklad zbraní a spoluvinníky. Potom zatčeno a na Sibiř posláno 53 členů revol. organisace. V Tiflise konán též soud nad 230 poddůstojníky samarského pluku pro zabití velitele, kněze a několika důstojníků, odsouzeno 7 na těžkou práci od 3 do 12 let, 132 k lehčím trestům. Při tom však slibováno, že činnost polních soudů bude omezena jen na útoky proti životu a majetku — a to bylo příčinou, že činnost bojovné revoluce zdála se ochablá. Ale sliby nedodrženy; v téže době v prosinci až do polovice ledna napočetli jsme podle zpráv ruských listů 40 rozsudků smrti a 81 poprav (na základě nových i starších ortelů). Do 15. ledna popraveno dle »Tovarišče« polními soudy 600 osob. A mezi popravenými jsou i lidé nevinní. V Radomi (v král. Polském) popravený Stanislav Verner 19letý student obchodní školy, byl pověšen jako domnělý útočník na četnického plukovníka, ač revoluční výbor prohlásil a po popravě znova opětoval,

že pravý útočník unikl. Při tom zatýkáno stále, telegramy denních listů, na př. Strany, jsou toho plny.

Že vládní terror neustal, *obnovila terror strana sociálně revoluční,* zrušivši své usnesení, že do voleb nepodnikne skutků násilných. Revolucionáři v Rize ohlásili k tomu, že se při útocích již za živa chytiti nedají. A tak stal se útok v Petrohradě (v Tavrickém parku) na dřívějšího gen. gubernátora moskevského Dubasova, jenž zraněn na noze. Dva útočníci popraveni. Dubasov jmenován admirálem. V Radomi zmrzačen bombou četnický plukovník Plotto, domnělý útočník oběšen (o tom výše). Ve Tveři, v šlechtickém domě zastřelen hr. Aleksěj Ignaťjev, bývalý gen. gubernátor kyjevský, bratr zemřelého diplomata, nejlepší přítel Pobědonoscevův, v němž reakční kruhy viděly spásu Ruska. Útočník vystřelil i proti sobě dvě rány, ale chybil se. Byl prý to náčelník předloňského povstání v Moskvě. V Omsku zavražděn na ulici gubernátor Litvinov. V Petrohradě stal se při svěcení nového ústavu medicinského útok na gradonačal'níka Launice; útočník se zastřelil. Také na Dubrovina, předsedu Svazu opravdově ruských lidí, střeleno u Izmailovských kasáren; útočník se ho chybil a unikl. Na nádvoří nejvyššího vojenského soudu zastřelen voj. prokurátor Pavlov. Útočník jména svého nevyjevil. I menších útoků bylo několik: u Rigy zastřeleni dva strážníci, v Sevastopolu na pristava Saviňského vržena bomba, v Petrohradě zabiti policmejstěr, v Oděsse policista Choverko. Z departementu policejního v Petrohradě ukraden byl seznam všech politických agentů policejních. »Strana« píše, že i Witte byl od revol. strany odsouzen k smrti, určeni prý dva lidé k jeho zabití, ale přátelé Wittovi prý mu poslali jejich fotografie. I jinak je plno zpráv, z nichž jest patrno, že není v Rusku pokoje: v Oděsse učiněn pokus útoku na válečný koráb, v Charkově a Kerči byly výbuchy pum, u stanice Kuskova nalezena v lese bedna s bombami, podniknut útok na ženský klášter v Němaffosu u Niž. Novgorodu (sedláci 6 lupičů zabili, 11 zranili), v Nachičevanu uloupeno z pošt. vlaku 21.000 rub. atd.

Protirevoluční terror rovněž nelení: »Rěč«, orgán kadětů, tvrdí, že má důkazy, že Svaz opravdových ruských lidí poručil zabíti její redaktory Hessena a Miljukova. (Přičiněním »Rěči« odhaleni i vrahové poslance Hercenšteina, černosotěnci Laričin a Gamevič, dlící nyní ve Finsku.) V Kyšiněvě ohlásil se zase strůjce známých bouří protižidovských, redaktor Kruševan, jenž v listě »Drug« plným jménem vyzývá k pobití revol. předáků.

O attentátech na vynikající vládní lidi praví »Strana« v č. 251., že ododhalily vysokým správcům říše Ameriku, všem rozumným lidem dávno již známou, že bezpráví a bezohledná ukrutnost nevedou k uspokojení, ba ani k čistě vnějšímu zátiší, nýbrž naopak k výsledkům zcela opačným. — Konservativní St. Petěrb. Vědomosti v čísle 288. dobře rozpoznávají čtvero stadium, k němuž se došlo v Rusku: »1. Propast, dělící společnost od vlády, se rozšířila a prohloubila. 2. Ve vládních kruzích jasně se projevily dva směry: pryč od manifestu říjnového a k němu. 3. Vědomé síly občanstva se přemístily od středu k pólům; nahromadily se dvě hrozné síly na dvou prostranstvích — opposičním a reakčním. 4. Postavení říše vůbec je nejistější a obav plnější než za dnů vlády Plehvovy, kníž. Mirského a kabinetu hrab. Witta.« (Citujeme doslovně.) O dojmu attentátů svědčí i to, že v Car. Sele zřízen zvláštní poradní sbor pro situaci plynoucí ze stálých politických vražd.

Vláda je ve značných nesnázích. Na policejní mimořádné opatření věnováno již přes její síly 20 millionů. Bylo i do Ameriky posláno mnoho agentů, aby slídili po uprchlících a zpravovali vládu o chystaných útocích. V Americe agituje nyní také uprchlý Geršuni.) S politickými vězni hrozí láda nakládati jako se sprostými zločinci. Ad acta již uložená žaloba na spisovatele Vl. Korolenka, pro jeho veřejný list k Filonovu znova vyžádána prokuraturou soudního dvora k prozkoumání. Veliký rozruch způsobil případ professora petrohr. duchovní akademie, ijeromonacha Michajla, jenž otevřeném listě v denníku »Tovarišč« prohlásil se za národního socialistu. v. Synod zbavil ho místa a vypověděl do Zadoňského bractva u Voroněže. 'n však odpověděl, že výroku neuznává, že odjede do Simbirska a tam že ıde kandidovati do dumy. I mírný Stachovič zříká se dvora: vzdal se

hodnosti kamer-junkera. — University klidny nejsou. V Petrohradě uzavřena po bouřné schůzi. Rektor se vyslovil, že t. zv. senioru mezi studenty neuznává za jejich zástupce, načež hromada studentská prohlásila, že neodejde z university, dokud se rektor nedostaví. Rektor přišel sice v 1 hod. po půlnoci, ale setrval na svém Schůze trvala do 6 hod. ráno. V Moskvě uzavřena universita, když od velitele městského přišel přípis, že se v budově universitní konají polit. schuze, jichž se súčastní i nestudenti. Když však šef moskevské policie žádal, aby mu rektor udal jména předáků studentských, rektor neodpověděl.

Smýšlení carovo a carského dvora se nezměnilo. Ve vlastnoručních listech k Stolypinovi a Kokovcevu projevil úplnou spokojenost s oběma a má důvěru v ně i pro příště. Na rozkaz carův vyškrtnut byl z dvorských listin kníže Pavel Dolgorukov, bratr místopředsedy předešlé dumy a člen strany nár. svobody.

Chystají se *volby*. V Moskvě z okresních volebních listin škrtnut Muromcev a Kokoškin, bývalý sekretář dumy. Bývalý poslanec za gub. Podolskou, Zabolotnyj, pro »škodlivou činnost« vypovězen z gubernie. V Simbirsku škrtnut z vol. seznamu bývalý poslanec Aladin. Prof. Miljukovu odpírané právo volební vráceno. U býv. poslance Šěmeta vykonána prohlídka; ač nenalezeno nic, obžalován, aby nemohl býti volen. V Simferopoli — bezpodstatně, z téže příčiny — obžalováni prý pro pumové útoky poslanci Rodion a Rožanov. Volby budou 19. února, volební schůze smějí — podle nových instrukcí — započíti 2. února. Na Kavkaze, v Zákavkazí a Stř. Asii bude se voliti později. Gubernátorům dáno právo zakázati po dobu voleb drobný prodej petrohradských a moskevských denníků, nepovolovati schůzí ani rozdávání proklamací. V Moskvě gen gubernátor zakázal tiskárnám tisknouti provolání a programy strany kadětů, a to pod ztrátou koncesse. Do 2. ledna ještě nikde nebyla povolena žádná schůze. V Moskvě všem městským dělníkům zakázána účast v politickém ruchu. V Petrohradě samotném zapsáno 135 000 voličů, t. j. o 12.500 méně, než minule. O instrukci úřadům k volbě vydané praví »Strana« v č. 238., že se k ní mohla odhodlati vláda jen v zoufalství. Podle ní vlastně mimo stranu 17. října a svaz opravd. ruských lidí se vylučují všecky strany z volby. V novém cirkuláři o té věci stojí, že smí se rozpustiti schůze volební, když se v ní hlásá nepřátelství jedné části obyvatelstva vůči jiné, schvalují-li se činy násilné atd. (»Strana«, č. 249.) ***A jaká bude nová duma?*** Poslanec Aladin v Zeitu ohlásil, že bude opposiční jako prvá. Novoje Vremja neví 7. ledna, jaká bude duma, zda vládní, či protivládní. S. Petěrb. Vědomosti v č. 276. praví: »Jestliže první dumu nazvali dumou národního hněvu (zloby?), tedy druhou budou snad moci nazvati dumou národního hoře. Elementy zloby vláda pečlivě odstraňuje s cesty do druhé dumy. Elementy národ. hoře odstraniti je tíže« — čili: vláda dostane i v nové dumě účet hrozný, i když bude duma mírnější. K volbám půjde i duchovenstvo. Sv. Synod to nařídil, mimo to konati se budou bohoslužby a kázání o volbách a o podpoře vládních kandidátů. Zvolené poslance mají duchovní uvítati s obrazy a přijmouti od nich přísahu věrnosti k carovi, víře a vlasti. Který duchovní by jednal jinak, bude stíhán bezohledně. Z činnosti stran jiných sluší předem uvésti veřejný list Plechanova, aby všecky pokrokové strany se sjednotily k dosažení plnoprávné dumy. Kaděti, kteří zprvu v »Rěči« odmítli kompromiss, nyní mnohde k němu svolují. Svaz 17. října jde zcela se svazem rus. lidí, veřejně se to stalo v Kozlově. I Gringmuth agituje; docela hřímal pro vojnu s Japonskem. Stalo se tak na schůzi v Sergijevské čtvrti, kde bylo na 2000 lidí, ale jen 70 souhlasilo s ním. Tento vlastenec, zdá se, by vlast svou nejraději zabil.

Nemalý význam v nové dumě připadne z neruských národností ***Tatarům***, jichž je 25 millionů. V Nižním Novgorodě konali sjezd pod předsednictvem Topčibašova; jednáno zde bylo výhradně o věcech národnostně-náboženských a usneseno jíti s kaděty. — O Tatarech ruských napsal obsáhlou studii maďarský orientalista Vambéry, kde nazývá je Maury Orientu, líčí jejich vznešené povahy, jejich utrpení pod Rusy (tu myslíme, že z příbuzenské lásky

nadsazuje: nikdy Rusové nesplatili Tatarům, co od nich obdrželi — a to sladké nebylo) a jejich renaissanci již se blížící.

Z drobností petrohradských uvozujeme, že má nastati úplná reorganisace loďstva a ministrem námořnictví je označován S k r y d l o v. — K u r o p a t k i n vydal tři knihy svých pamětí, čtvrtá však zakázána; dle jiné verse zakázány všecky. Snad jako odměna za to je proň uchystáno náměstnictví na Kavkaze. Při soudě nad L i n ě v i č e m uznáno, že vyjednávaje předloni v Sibiři se vzbouřenci, jednal správně, neboť mu běželo o to, aby stůj co stůj převezl reservisty ze Sibiře domů.

Hlad v Rusku je hrozný. Celá východní Rus strašně jest jím stižena. Všechny listy píší o něm, uvádějíce plnými jmény očité svědky. Dle hrab. Ľvova není ani píce pro dobytek, ani chleba pro lid. Za 9—10 rublů prodává se kráva, za 6—8 r. kůň (dle kůže). Stará sláma se střech strhaná se platí 3—4 r. za vůz. Mnoho lidu se živí chlebem z mouky žaludové. Lid je bledý jako křída, naříká na bolesti v žaludku. Hrozně řádí tyfus. Jinde zase jedí lidé trávu vyvařenou. Ministerstvo hledá úvěr 71 millionů, jichž nezbytně potřebuje pro nejbližší pomoc. V tomto stavu věcí hanebné jednání firmy Lidvalovy, jenž v listopadu, kdy měl míti dodáno 100 mill. pudů, odvedl pouze čtvrtinu, ani jména nemůže nalézti, zvláště když takové ohromné zálohy mu dány (800.000 a 1,500.000 rublů dle přiznání samého ministerstva vnitra). Gurko, zmáchaný v této hanbě, uznán vskutku vinným podvodu a jde do pense.

Pod předsednictvím prof. V. P. Amalického pracuje zvláštní kommisse pro zřízení nové *university ve středním Rusku*. Hlásí se o ni Saratov, Nižnij Novgorod, Voroněž, Vitěbsk, Smolensk, Minsk, nabízejíce státu bohaté investice pro nový ústav.*) —*ch.*

*

Malorusové. Na s j e z d u s t r a n y u k r a j i n s k o - n á r o d n í ve Lvově ujednán postup při volbách, ustanoveno, že taktika příští nemůže býti než opposiční; při volbách dovoleno podporovati také cizí kandidáty, není-li vlastních, pokud jsou příchylni snahám strany. Především pak sjezd národní uznal potřebu vypracovati podrobný program agrární; k tomu cíli svolán bude co nejdříve zvláštní odbor agrární. S t r a n a r a d i k á l n í konala rovněž svůj sjezd, rovněž chce stavěti své kandidáty, ač neodpírá součinnost s jinými stranami. Strana tato nyní prudce po venkově agituje proti straně druhé, svádějíc na ni veškeru vinu za volební opravu, Rusínům tak ukřivdivší. Mnoho při tom přestřeluje. Postavení židů k národnostem haličským opětně přetřásá se v tisku. V »Neue Zeitung« Dr. J. Kohn přimlouvá se, aby židé šli s nár. maloruskou, neboť z dosavadního poměru neměli nic, než samou škodu. Dnes prý nejvíce ukřivděno volební opravou židům haličským, jimž nedán vlastně mandát žádný, ač v 7 volebních okresích tvoří většinu, a ve východní Haliči jsou velmi četní. Ve spojení s Malorusy prý by se snáze mohli Polákům brániti. Dilo v č. 263. na tyto šroubované výklady odpovídá, že hlavním nástrojem úpadku a útlaku v Haliči jsou židé, že je to vina jejich.

Když na *universitě lvovské* nepřivoleno, aby se mohla immatrikulační formule pronésti i malorusky, podali maloruští studenti protest a odešli. Pokroková část polského studentstva se vyslovila pro požadavek maloruský. Právník Jarosl. Bučinskyj, jenž pronesl protest za fakultu právnickou, byl vyloučen z university. Pro příště prý senát odstraní vůbec formuli a zavede prosté podání ruky.**)

---

*) Jde o přenesení university z Varšavy do některého z těchto míst. *Red.*

**) Dne 28. ledna došlo k politování hodným nepokojům, když univer. sekretář dr. Winiarz odepřel dáti rusínským studentům síň ke schůzi. Studenti nejen že sekretáře zbili, ale provedli i v aule a děkanských kancelářích pravé dílo spousty. Rozbit nábytek, zničeny i portréty bývalých rektorů atd. Spravedlivé požadavky Rusínů, domáhajících se vlastní university, mají sympathie všech přátel Rusínů v Slovanstvě, ale t a k o v é t o počínání musí každý odsouditi. *Red.*

Universitní prof. Ol. Kolessa založil »*Tovarystvo ukrajinskych naukovych vykladyv imeny Petra Mohily*«, lidovou universitu.

Bukovinské učitelstvo na schůzi v Černovicích usneslo se postaviti mimo dosavadní poslance Vasilka, Pihuljaka a Stockého ve 4. a 5. okrese *své kandidáty*. Jenom že — divným způsobem — dodává, že to platí jen pro případ, dovolí-li jim to zemský president. Malorusové mají jíti do opposice, a tohle by byla opposice z dovolení pana zem. presidenta.

O poměrech Malorusů uherských smutný obrázek se zase vyskytl. Maloruští studenti theologie ze Lvova umluvili si se svými kollegy z Ungvaru v Uhrách návštěvu. Užhorodští slíbili je uvítati, vymoci jim u správy semináře slavnostní služby boží a u úřadů veřejnou akademii. Ale po příjezdu lvovské sotva že uvítali, bohoslužby nevymohli, akademie rovněž ne. A když konečně přece ze slušnosti šli za hostmi svými do hotelu, tu velebili maďarskou vládu. »Košut a Petöfy jsou rovněž Slované jako my, ti našli pravou cestu, toť náš ideál,« pravili doslovně, jak uvádí Dilo. Toť dobrovolné otroctví; rumunští členové semináře mluvili a jednali zcela jinak.

V Rusku *vyučování maloruštině* povolilo minist. osvěty na oněch gymnasiích, kde si toho budou přáti. »Kijevskij Golos« praví, že před 2—3 roky taková věc byla by vyvolala jásot, nyní hledí na to každý jako na almužnu. *V Petrohradě na ženské svobodné universitě* professora Lesgafta zaujme stolici dějin ukrajinských pí. Oleksandra Jefimenková, stolici jazyka maloruského A. Krymśkyj, dějin literatury malorus. D. Ovsjanniko-Kulikovśkyj. *Na universitě v Charkově* prohlásil prof. Sumcov, že bude míti mimořádný kurs malor. lidové literatury, a to jazykem maloruským, prof. Choljanskij pak, že bude přednášeti týmž jazykem o malor. dialektologii. Sbor professorský to přijal bez odporu. Ano universita tato žádá sama u ministerstva za zřízení malor. stolic. V *Kyjevě* Prośvita podala žádost za zřízení těchto stolic, rovněž posluchačky vyšších ženských kursů. Žádost Prośvity za otevření veřejné knihovny, čítárny a skladu knih gubernátor zamítl. — Žádost vydavatele Čerepovského, aby u něho vydané grammatiky Norcovy se smělo užívati v národních školách, byla zamítnuta ministerstvem, ale dovoleno užívati maloruštiny potud, pokud děti nerozumějí velkoruštině. — Podány ke schválení stanovy »*Ukrajin. Naukového Tovarystva*«, podepsané prof. V. Antonovyčem, J. Lučickým, P. Žitěckým a V. Naumenkem. —*ch.*

Za studentstvo národně socialistické nám píše p. JUC. K. Riedl, že po přednášce Vergunově nemohlo být nikomu dáno slovo, poněvadž byla ohlášena jako veřejná schůze spolková, při níž připouštějí se ke slovu jen řečníci předem na policii ohlášení.

Jihoslované.

V **chorvatském** sněmu pronesl krásná slova *o shodě srbochorvatské posl. dr. Ivan Lorković*: »Chorvaté a Srbové jsou jeden národ, to je nepochybná pravda. Ale tento jeden národ má dvě historie, a tato historie posvětila také dvě jména, chorvatské a srbské. Jsou jeden národ se dvěma jmény, a každému Chorvatu musí býti srbské jméno svato, poněvadž je to jméno jedné části jeho národa, a rovněž i každému Srbu má býti svato jméno chorvatské. Mají dvě historie — a v tom spočívá truchlivost osudu a tragedie našeho národa.« V další části své řeči obracel se proti Frankovcům, kteří by nejraději zbavili Srby v Chorvatsku všech národních práv, vytýkal jim, že tím činí z celé čtvrtiny obyvatelstva nepřátele Chorvatska, a důrazně prohlásil: »Rozvážná a poctivá národní politika může jíti jen za jedním cílem, za tím totiž, aby veškerý rozdíl mezi Chorvaty a Srby pominul . . ., aby Srbové i Chorvaté společně bojovali za svobodu a nezávislost Chorvatska. A to chtějí a mohou Srbové jenom tehdy, zaručí-li jim Chorvatsko svobodné užívání jejich jména.« *Č.*

*

O Srbsku divné zprávy počal kolem vánoc úsilně šířiti vídeňský tisk s »Zeitem« v čele. Nechystá prý se nic menšího, než nový státní převrat, rod

Karađorđevićů má být vypuzen, má být proklamována unie s Bulharskem, kde má být i kníže Ferdinand sesazen atd. Divoké ty pověsti šířeny i v zahraničných listech, zejména v některých anglických. Tendenčnost a lživost jejich byla příliš okatě patrná: nešlo o nic jiného, než o zostuzení Srbska v cizině, aby nedosáhlo půjčky (ve Francii). Bělehradská korrespondenční kancelář rozeslala také všemu tisku evropskému naprosté vyvrácení »tendenčně smyšlených« pověstí. Odkud vítr vanul, projevilo se za krátko. Pojednou totiž týž Srbsku nepřátelský vídeňský tisk nápadně obrátil — *pověsti o protidynastickém smýšlení* v Srbsku přestaly, jako když utne, a najednou na př. Neue Freie Presse počala přinášeti zprávy zcela opačné. A v témž čísle přináší dopis z Bělehradu o nejnovějším stadiu celního sporu srbskorakouského, v němž dopisovatel jaksi Pašićovi napovídá, jak by asi měl věc zaonačiti. Aha! Za kulisami zavanul jiný vítr, podle něhož se točí korouhvička!

Dnes už je nesporným faktem, že v *celní válce*, kterou Gołuchowski tak pánovitě Srbsku vypověděl, jest vítězem nikoli velké Rakousko, nýbrž malé Srbsko. Srbsku se podařilo nalézti pro svůj vývoz mnohem výnosnější, stálejší a jistší trhy, než mělo v Rakouskouhersku — a tak se emancipovalo od Rakouska, osamostatnilo se. Karta se obrátila: dříve Rakousko diktovalo Srbsku podmínky, jichž toto v celém rozsahu nemohlo přijmouti — dnes předkládá podmínky Srbsko samo. Rakouský požadavek, aby učiněno bylo v Rakousku, za 26 mil. státních objednávek srbských, vláda srbská odmítla, postavivši se na stanovisko: smlouvu za smlouvu, koncesi za koncesi. Splitská »Sloboda« poukazuje na to, že Srbsko s počátku ve své ústupnosti Rakousku zbytečně zrušilo smluvenou celní unii s Bulharskem, ale že nyní, když se Srbsko osamostatnilo, bylo by možno chybu napraviti. »Celní unie mezi Srbskem a Bulharskem budiž výsledkem celní války mezi Srbskem a Rakousko-Uherskem, z níž malé Srbsko vyšlo vítězem.« *Č.*

*

Velmi ostrou toninu *proti vládě knížete Ferdinanda* zahájil nový denník »Balkanska Tribuna", jenž chce býti listem nezávislé intelligence. Proti knížeti je namířen především úvodník prvního čísla listu. Nikdy národ **bulharský** neprožíval krisi za krisí jako nyní. Dnes stojí na rozcestí a rozhlíží se, kam se vrhne. Staří pracovníci-hrdinové . . . leží v hrobě. Mladí jejich nástupcové . . . dřímají pokojně na sinekurách v různých kancelářích a jsou hotovi za stipendium nebo za příspěvek z bezejmenných fondů plaziti se a líbati ruku, jejímž hlavním cílem jest demoralisovati vše v zemi«. Místo organisování národních sil kníže má jen strach, že bude vyhnán, že jeho místo zaujmou dědici Battenbergovi; proto jezdí po všech koncích, proto snaží se držeti v demoralisaci všecko všudy, proto má kol sebe některé muže, o nichž list nepřímo dí: »Silný vládce nevybral by do své rady lidi, které podplácel, proti nimž svědčí úřední akta, že jsou kontrabandisté, kteří se provinili špionstvím proti vlasti ve prospěch různých cizích států . . . nýbrž zvolil by si nejčestnější muže v zemi, nejpopulárnější, nejsilnější.« List prohlašuje za práci knížete rozbití celé vnitřní organisace makedonské ve tři skupiny: grujevce, sarafovce a sandanisty. Na obou ministrech Genadijevech (stambulovcích) pak ukazuje, jak dovedli lidé chytráčtí a bezzásadní si ho zajistiti: začali šířiti z Bulharska proklamace k povstání a kníže, aby je umlčel a učinil neškodnými, získal je. — Jiným mužem, jehož list obzvláště si všímá, je ministr soudnictví Panajotov, jenž ve vládním listě Novém Věku musil sám doznati, že se dělil na polovinu s advokátem B. Kolevem o honoráře.

Vláda chystá se především k *volbám*. Nová změna volebního řádu dovoluje mezi jiným úřadům v čas potřeby užíti vojska. Vedle projektu zákona o pojišťování *dělnictva* chystá se jiný projekt, jehož účelem je — pod záminkou ochrany práce — zatarasiti cestu všemu hnutí dělnickému o zlepšení mzdy. Nejen stávky, nýbrž i přemlouvání k stávce má se trestati vězením. — Kamenem úrazu, z něhož hrozí vzejíti otřesení vlády, je otázka nové půjčky, spojená s konversí dosavadních dluhů. Napjatému, a to silně napjatému poměru mezi *Srbskem a Bulharskem* pro otázku makedonskou věnovala Balk. Tribuna článek v č. 18., v němž praví dobře, dokud Bulhaři a Srbové nepřistoupí k otázce té upřímně a poctivě, že není možné sblížení

trvalé mezi nimi, ač otázky hospodářské a existenční je vlastně do toho nutí jako do soli. A také je donutí, jak myslíme. — Ovšem akce, kterou koná bulharský zástupce diplomatický Gešov z poručení knížete u Porty, otázce makedonské nesvědčí. Kníže chce si zavděčiti Portu ústupky v obchodní smlouvě i ve věci makedonské — a za odměnu touží po audienci u sultána, jejímž cílem je dávný jeho sen: koruna královská. — Zatím s korunou všelijak pitvornou ve všelijakých podobách ho v jmenovaném listě kreslí malíř Slavov. Ministr Panajotov ho nyní proto stíhá soudně pro urážku na cti.

-ch.

Bulhaři dočkali se 16. ledna *otevřením Národního Divadla* kulturního momentu, jejž celý slovanský svět radostně pozdravuje. Ale slavnost dala podnět k událostem, které ostře osvětlují nynější poměry bulharské a ukazují je ve světle nikterak utěšeném. Studenti hlučně demonstrovali proti dynastickému charakteru, jaký byl dán slavnosti ryze národní — a tím ovšem demonstrovali i proti knížeti. V zápětí učinila vláda krok neslýchaný, který musí vzbuditi úžas každého vzdělance, neřku Slovana: úkazem ze dne 17. ledna *zavřela universitu* na 6. měsíců a zároveň — propustila všecky universitní professory, docenty a lektory! — Oficiósní »Nov Věk« dává tomuto neobyčejnému nařízení folii: universita prý má vinu toho, že bulharské studentstvo v posledních 2 letech stojí na odmítavém stanovisku proti veškerému bulharskému životu, rozumějme proti vládě a jejím rádcům. Akademický senát jednohlasným usnesením na toto vládní opatření odpověděl, že universita i všecka její zřízení spočívají na zákoně, který nemůže být porušen pouhým nařízením, že professoři mohou být propouštěni jen na základě § 37. příslušného zákona — a že tedy akad. senát nemůže se vzdáti svých práv a povinností, pokud tento zákon trvá. Rektor Kirov ve smyslu tohoto usnesení odepřel vládní komisi odevzdati universitu, dokud se ve státním Věstníku neobjeví příslušný zákon. — Komise tedy dala sama universitu doslovně »zavříti«. Studentstvo uspořádalo 20. ledna protestní tábor, v jehož resoluci nazvalo vládní čin brutálním porušením universitní autonomie, zaručené zákonem, i akademické svobody, ba porušením konstituce, podle níž může být pouhým nařízením učiněno opatření, nesouhlasící s platným zákonem, jen v případu svrchovaného nebezpečí, hrozícího státu zvenči neb uvnitř. Konečně v resoluci vysloveno opovržení některým placeným novinám, které přispěchaly na pomoc »dnešní nejvýš reakční vládě«. — Vláda prý zamýšlí universitu ze Sofie přeložiti do Trnova neb Gabrova. — Toť jsou fakty, z nichž jest patrno toto: mládež bulharská považuje nynější režim za »nejreakčnější«, vinu patrně přičítá samému knížeti, a proto demonstrovala. Ať kdo pohlíží na demonstrace jakkoli, každému musí býti jasno, že vláda uzavřením university a rozpuštěním professorského sboru dopustila se činu nezákonného, aby se zbavila nepohodlné sobě nejvyšší intelligence národa, za kterou přece sluší professorský sbor universitní považovati.

Krutou ruku ukázala vláda také v *železniční stávce.* Se stávkujícími naprosto nevešla ve vyjednávání, předseda ministerstva Petkov vůbec k sobě vyslance stávkařů ani nepředpustil. Všecky požadavky stávkujících bez jednání odmítnuty — jen ta milost jim učiněna, že nový, krutý zákon o stávkách sankcionován den po zahájení stávky (tedy 3. ledna), tak že nebudou podle něho trestáni nemilosrdným propuštěním ze služby a po případě ztrátou výslužného. Stávku svou bezohledností vláda asi přemůže, ale zdali na prospěch pokoje ve státu, toť otázka. Většina veřejného mínění stojí při stávkujících — nespokojenost, bude-li utlumena, může každé chvíle propuknouti znova a třeba v nebezpečnější formě. Moudrá vláda by učinila něco pro opravdové uspokojení interesovaného občanstva.

Na konec podáváme zprávu potěšitelnou. Dne 20. ledna otevřena v Sofii *jihoslovanská čítárna,* založená Slovanským spolkem a spolkem bulharských novinářů na podnět, daný předsedou Slov. spolku, S. S. Bobčevem. Čítárna umístěna jest v domě Slovanského spolku a jsou v ní nejen všecky listy jihoslovanské, ale i všecky ostatní přední listy slovanské. I zevnějším způsobem

jest naznačeno, že čitárna má sloužiti nejen myšlence jihoslovanské, nýbrž také ideji vzájemnosti slovanské vůbec. Aby oboje toto poslání v bulharském národě zdatně plnila, přejeme ze srdce jí i jejím původcům. *A. Č.*

Literatura, umění.

ŽUNKOVIČ M.: **Wann wurde Mitteleuropa von den Slaven besiedelt?** II. verm. Auflage. Kremsier 1906. 2,50 K.

Se stanoviska mých studií a vědomostí o nejstarších slovanských dějinách musím míti spis p. Žunkovičův za zcela pochybený v methodě i ve výsledcích. Co mi při něm imponuje, jest jenom verva a odvaha v pravdě vojenská, s kterou své doklady pro theorii o prasídlech Slovanů v celé střední Evropě pronáší, a ty, kteří jsou jiného mínění ve věci, od sebe odkazuje. Tím nechci říci, že je všechno špatné, že každý jeho výklad jména topografického na př. v Alpách je nesprávný. Jsou tu slovanské názvy, ale i tu o historickém stáří musíme souditi jinak nežli Žunkovič, nejsou-li doloženy z doby staré. Valnou část názvů vykládá však autor docela chybně za slovanské, nemaje o vývoji jazyků arijských a slovanských náležitého ponětí, a tu není divu, že se zase shledáváme se slovanskostí Keltů, Basků, Iberů, Bastarnů, Alanů, Raetů, Markomanů, Kvadů (Quadi, ursprünglich Hovadi) Skythů, Avarů a jiných národů a se slovanskostí jmen Krimu, Tamary, Haimu, Théb, Salamidy s králem Vanniem (Váňa), atd. Jinak thesi, že Slované jsou v Evropě autochthoni jako jiní národové, nikdo rozumný dnes neodporuje. *L. Niederle.*

IŠIRKOV A.: **Цвиичовитѣ възгледи върху етнографията на Македония.** (Otisk z Period. spisanije LXVII.). Sofia 1906.

BRANCOFF D. M.: **La Macédoine et sa population chrétienne.** Paris 1905.

VOÏNOV J. F.: **La Question macédonienne et les réformes en Turquie.** Paris 1905.

Ex-diplomate. **Deux ans de réformes en Macédoine.** Genève 1905. —

BÉRARD V.: **Pro Macedonia.** Paris 1904.

ROUTIER GASTON: **La Question macédonienne.** Paris 1905.

IVANIĆ IV.: **Маћедонија и Маћедонци** I. Опис земле и народа. Bělehrad 1906. (Cena 6 dinarů.)

ENGELHARDT ED.: **Маћедонско питање.** Садашње стањерешење. Bělehrad 1906.

Ve spoustě literatury, kterou každoročně vyvolává »makedonská« otázka, objevují se jen občas knihy významnější. Také v serii z posledních dvou let, pokud se mi dostala do rukou, toho není mnoho. V celku vidíme se strany bulharské stálé hájení bulharismu slovanských Makedonců, ačkoliv naproti tomu politicky a zajisté s dobrou rozvahou a chytře přidržují se Bulhaři hesla, nedomahati se násilím připojení Makedonie k Bulharsku, nýbrž jenom plné autonomie, neodvislé od Bulharska, Srbska i Řecka. Bulhaři doufají, že by i v té formě pod záštitou velmocí úspěšně pokračovalo a utvrzovalo se vědomí bulharské národnosti. Ze srbské strany naproti tomu proti starším šovinistickým tendencím rázu Gopčevićova (ale neustaly dosud, srv. dále knihu Ivanićovu) ujímá se více myšlenka kompromisu, jenž se sice nevzdává práva na Makedonii ale spokojil by se s rozdělením země, tak že by levá strana Vardaru s údolím Strumy připadla Bulharsku a po pravé Srbsko dostalo se k moři.

Z bulharských výše uvedených publikací uvádím předem úspěšnou obranu, kterou proti Cvijićově práci, nedávno vyšlé, podnikl A. Iširkov. Poukázal

jsem už v referátu o Cvijićovi (Slov. Přehled VIII. 479), že tento nad jiné vynikající znatel poměrů balkánského poloostrova při vší své objektivnosti a při mnohé pravdě, kterou pronesl o neujasněném národnostním vědomí Makedonců a chybných strannických statistikách, nemohl mne přesvědčiti o správnosti své theorie, podle níž jméno »Bugari«, které si makedonští Slované sami dávají, vzniklo z významu »vulgarus« (prostý člověk), a ne z národního »Bulhar«, a to ze strachu před Turky, kteří v Srbech viděli úhlavní své odpůrce. Iširkov potírá také a dobře tuto Cvijićovu thesi (vlastně už Srećkovićovu a Veselinovićovu), ač zase na druhé straně souhlasí s Cvijićem, zejména v nespolehlivosti všech dosavadních statistik a národopisných map. Jinak se s ním rozchází i ve vymezení geografického pojmu Makedonie (Cvijić odnímá Skopsko a Tetovsko) a zamítá termin Slovanů »makedonských«, který zavedli do literatury hlavně Draganov a Misirkov. Jinak ovšem sám je vřelý přívrženec autonomie a odpůrce dělení.

Kniha D. Brankova má především tu cenu, že po stručném historickém úvodu podává velmi podrobné tabulky statistické o slovanských školách a obyvatelích v Makedonii i Rumelii (připojeny i dvě mapy percentuálního zastoupení), kniha J. Vojnova klade zase důraz na vylíčení posledních revolučních hnutí a massakrů a na nedostatečnost dosavadních reformních opatření. U Vojnova je připojena i dosti podrobná národopisná mapa. Obě jsou psány jinak s bulharského autonomistického hlediska, ale Vojnov neváhá hroziti, že nenastane-li nápravy, nezbude Bulharsku než chopiti se zbraní na osvobození Makedonie. Velmi ostře o ceně a nedostatcích reformní akce ruskorak. z r. 1903 – 5 a ve prospěch autonomie vyslovuje se také anonymní exdiplomat, a V. Bérard neváhá se zejména obraceti proti nečestné politice, kterou ve věcech makedonských prováděli poslední dobu Řekové. Gaston Routier zastává heslo autonomie makedonské pod souverenitou tureckou a balkánské federace. Mne zajímal zde nejvíce výrok z interviewu ministra Šišmanova (str. 376) ve prospěch makedonské autonomie, ač nevím, je-li správně reprodukován (»si les Bulgares croyaient à la bulgarisation de la Macédoine, ils se feraient des illusions«).

Kniha Ivanićova, první díl velké publikace, byla by jistě velmi zajímavý, řadou obrazů doprovozený popis Makedonie (ovšem silně zmenšené, poněvadž autor i Prilep, Bitolj a Veles čítá k Staré Srbii a hranici obou zemí vede přes Demirkapiji na Vardaru), kdyby neodráželo krajně výlučné »srbské« hledisko, blížící se Gopčevićovu. Ivanić sice praví, že není šovinist, že vykládá po pravdě jen to, co po 12letém pobytu a zkoumání konstatoval, ale za dnešních našich vědomostí*) nemůže býti nazvána objektivní kniha, která o Makedonii praví: »**Тврдо верујем да су Маћедонци исто тако Срби, као што сам и сâм и сви ми у слободним и не ослобођеним српским земљама. Убеђен сам, да нема неког нарочитог маћедонског народа словенске крви, нити га** је било«**) Vyšli mu také v statistice skoro samí Srbové a při tom značně více patrijaršistů nad bugaromany.

Poslední brožurka je překlad franc. práce Ed. Engelhardta, hájícího myšlenku příznivou Srbům: rozděliti kosovský, bitoljský a solunský vilajet mezi Srbsko, Bulharsko a Řecko, podle nároků historických a národnostních, jež by stanovila neodvislá mezinárodní komisse. *L. N.*

DR. LUBOR NIEDERLE: **Slovanské starožitnosti.** Díl II. Původ a počátky Slovanů jižních. Svaz. 1. V Praze, nákl. Bursíka a Kohouta. 1906, Str. 280. Cena K 6.—.

---

*) Srv. jen, jak se vynikající srbský filolog A. Belić v knize nad jiné cenné, vydané srbskou akademií, neodvažuje dnes dialekty makedonské přičísti k jihosrbským (**Дијалекти источне и јужне Србије.** Bělehrad 1905). To je pro spor o Makedonii zjev jistě významný.

**) »Pevně věřím, že jsou Makedonci právě tak Srbové, jako jsem já a my všichni v svobodných i neosvobozených srbských zemích. Jsem přesvědčen, že není nějakého zvláštního makedonského národa slovanské krve, aniž kdy byl.«

Znamenitého díla Niederlova, které se stane základním kamenem studia slovanské praehistorie, jako jím bylo a jest soujmenné dílo Šafaříkovo, vyšla další část, vyličující rozšíření jižních Slovanů z původní, zakarpatské kolébky k Dunaji a dále k moři Černému, Aegejskému a Jaderskému. Ve svém výkladu stojí Niederle mezi školou autochtonistů i Šafaříkem a školou Müllenhoffovou i Roesslerovou, soudí, že jižní Slované dostihli dolního Dunaje už v I. stol. po Kr. v podobě větších neb menších ostrovů v oblasti živlu cizího, kdežto vlastní přechod ve velkém na Balkánský poloostrov spadá do V.—VII. stol. S hlediska archeologického bylo by lze postup Slovanů položiti už dávno před dobu narození Kristova. Toto své stanovisko Niederle obšírně vykládá a vědecky odůvodňuje v druhé kapitole, při čemž zároveň podává přehled a vědeckou kritiku dosavadních theorií. Podobně důkaz svůj a líčení své rozvádí v dalších kapitolách, z nichž třetí jest věnována nejstaršímu stěhování ze Zakarpatí do Podunají a k Sávě, čtvrtá dalšímu postupu na Balkán (s použitím nejnovějších kritických probadání pramenů řeckých a orientálních), pátá konečně sporné otázce, jak přišli Srbochorvaté na Balkán. Ve věci Bílého Chorvatska uvádí velmi zajímavé doklady z nedávno objevených východních pramenů, z kroniky Kardízího a perské anonymní geografie z r. 982—3, jež obsahují popis severní a východní Evropy a dávají nové potvrzení o zemi Chorvatů na severu ještě ve stol. IX. Zprávy ty (pocházející od některého vzdělanějšího perského neb armenského cestovatele, jenž v IX., ne-li koncem VIII. stol. navštívil východní Evropu) zřejmě dosvědčují, že tu jde o kmen vynikající, soustředěný patrně i politicky kol nějakého střediska, jež se analogicky označuje jménem národním. — Vážné toto vědecké dílo, jehož významu nelze vystihnouti stručným referátem, vychází právě v době nového rozmachu ideje jihoslovanské, i není pochybnosti, že kromě všeobecného vysokého zájmu, jenž je provází ve světě slovanském i vůbec v kruzích vědeckých, přidruží se k této části zvýšený zájem světa jihoslovanského. — Jest si přáti, aby co nejdříve vydán byl 2. svazek s podrobným vylíčením vytváření národopisných poměrů na Balkáně a differenciace Jihoslovanů.

—n—

DR. SAMO CZAMBEL: **Slovenská reč a jej miesto v rodine slovanských jazykov.** I. oddelenie: Osnovy a iný materiál rečový. (1. čiastka: Východnoslovenské nárečie.) V Turč. Sv. Martine 1906. Nákl. vlast. Str. 624. Cena 6 K. (Komisi pro země české má F. A. Urbánek.)

Máme před sebou počátek široce založené vědecké práce dra. S. Czambela, jehož poslední kniha a předchozí brožurka vyvolaly na Slovensku i u nás silný odpor (srovn. Sl. Př. V. 237, 281, VI. 90, 113). Účelem díla Czambelova patrně bude vědecké opření theorie jeho knihy »Slováci a ich reč«, což napovídá již titul započatého nového díla, obšírná polemická poznámka na str. 35—42 a jiné v části dialektologické. Zatím podává prvou část bohaté sbírky jazykového materiálu pro poznání nářečí východoslovenského. Ať vypadnou vědecké dedukce spisu jakkoli, již sám tento hojný materiál vzbuzuje respekt a bude slovanské filologii vždy hledaným pramenem. Kromě toho obsahuje tato část velmi cenný úvod (»Všeobecné vedomosti«, str. 5—208), podávající zajímavé podrobnosti, opravy a doplňky místopisné, jakož i podrobný obraz jazykových a národopisných poměrů východního Slovenska. Czambel ve mnohém opravuje dosud zaznamenané znění slovenských místních jmen a stanoví hranici východoslovenskou, od Niederlovy častěji odchylnou (při čemž však výslovně uvádí, že v místopisných udajích Niederlovy »Národopisné mapy uherských Slováků« vidí »vrchol vedomostí poskytovaných literatúrou«). Podává názvy všech obcí a osad východoslovenských, stanoví podrobnou hranici slovenské oblasti v části východní, jinojazyčné ostrovy uprostřed území slovenského a obce slovenské vně tohoto území. Důležitým příspěvkem jest stanovení území polského (na severu Spiše a ostrovy v Zemplíně). a oddělení obcí ruských (rusínských) od slovenských. Zajímavo jest, co praví o Němcích na vých. Slovensku. Nachází jen jedinou obec na vých. Slovensku (u Prešova), kde mají Němci relativní většinu (a ti ještě jsou židé). Vůbec poznamenává, že Němci rychle ustupují Maďarům i Slovákům. Za to maďarské ostrovy a menšiny rostou, »lebo sú im politické pomery prajné«. Velmi zajímavé jsou

i výklady Czambelovy o vlivu jiných jazyků i církví na východoslovenské nářečí, jakož i o výbojné síle slovenštiny na východě Vůbec je zde tolik zajímavých materiálů a zpráv, že by bylo třeba věnovati jim zvláštní článek.*)

—*n*—

*

Divadlo. V Národním divadle hraje se s velkým úspěchem a v skvělém provedení úchvatné drama »Tři sestry« *A. P. Čechova.* (Vyšlv tiskem v překladě dra. *B. Prusíka* v »Repertoiru českých divadel« nákl. F. Šimáčka.)

*

Časopisy. Místo zaniklého »Hlasu« počal v Budapešti (VIII. Kenderutcza 10.) vycházeti redakcí Antona Štefánka měsíčník »*Slovenský Obzor*«, o němž více příště. (Předpl. 8 K ročně.)

V Mostaru počal od pravoslavného nového roku vycházeti nový, velký politický týdenník »*Narod*« redakcí R. Radulović. Roční předplatné 10 K. (Adressa: »Narod«, Mostar, Hercegovina.) —*ý*.

Dosavad ve Lvově vydávaný »*Literaturno-Naukovyj Vistnyk*« byl nyní přenesen do Kyjeva a bude vycházeti dvojmo: v Kyjevě bude míti přídavek čistě lokálně ukrajinský, ve Lvově o věcech haličsko-bukovinských. Dosavadní kyjevská »*Nova Hromada*« proto přestane vycházeti. V Kyjevě vychází nyní též obdenník »»*Hromaďanin*«.

*

V Kyjevě vyjde »Ukrajinská grammatika« od *J. Timčenka*, díl I. V Moskvě se tiskne »Ukraj. grammatika« prof. *Krymského*. — Nákladem »Ukrajiny« vyjde veliký malorusko-velikoruský slovník, ve 4 sv., více než 50 let sbíraný, jehož poslední redakci provedl *Boris Hrinčenko*. Slovník tento již po dvakrát byl v rukopise poctěn cenou petrohradské Akademie. — Vyšly 2 svazky »Historie ukrajinského naroda« od *Oleks. Jefimenkové*, první sahá do XVI. věku, druhý do nynějška

Z pozůstalosti literární po *J. S. Turgeněvovi* otiskla Strana č. 238. str. 5 pět dosud nikde neotiště. *dopisů* k pí. Viardotové z února a března r. 1871. -*ch*.

*

Jubilea. Dne 2. ledna slavil jubileum šedesátých narozenin prof. Dr. *Otakar Hostinský* (nar. 1847 v Martiňovci u Budyně). Jeho jméno úzce souvisí se jménem B. Smetany, tvůrce moderní české hudby a jednoho z nejslovanštějších skladatelů, s nímž Hostinský šel za R. Wagnerem. Proti výtce nečeskosti uváděl Hostinský, že neběží moderní české hudbě o napodobení Wagnera, nýbrž o návrat k přirozenosti, k umělecké pravdivosti, k níž nám Wagner ukázal jakožto moderní umělec s »ostrým národním profilem«. Hostinský vypravuje nám o bojích za Smetanu v knize »Bedřich Smetana a jeho boj o moderní českou hudbu«. (R. 1900.) Vedle Smetany náležely sympatie Hostinského také Zděn. Fibichovi. Nelze vypočítávati zde všecky spisy a články Hostinského, jež vyšly z'jeho péra v oboru dějin hudby a aesthetiky. Připomeneme jen ještě, že věnoval zvláštní pozornost lidové písni, která podle něho jest přežitek staršího umění. Hlavním pramenem lidové hudby je hudba umělá všeho druhu, zvláště duchovní a instrumentální. Umělecké tvoření lidu po stránce hudební je ryze eklektické. (»Česká světská píseň lidová«, r. 1906.) S tímto Hostinského názorem na lidovou píseň souvisí otázka české hudební deklamace. A tu se Hostinský prohlásil pro přízvuk, jakožto jediný přirozený prosodický princip českého verše. Tím postavil se proti těm, kdož hájili v našich písních časomíru. — Z prací Hostinského v oboru dějin hudby uvádíme zde pouze jeho knihu »Jan Blahoslav a Jan Josquin«, v níž ukazuje, že Blahoslav ve své »Musice« vystupuje jako první theoretik české hudby.

Základem všeho nazírání Hostinského je stanovisko esthetické. Esthetika a historie umění pojistily mu trvale zvučné jméno ve vědecké literatuře vůbec. U nás nad to zjednal si zásluh v otázkách umělecké výchovy: stál u kolébky české universitní extense a již od let 80tých pracuje k popularisaci umění.

*) Chtěli jsme sestaviti mapku východoslovenského území podle Czambela, ale zatím tak učinil dr. L. Niederle v »Národop. Věstníku Českosl.« za leden 1907 (»Nová data k východní slov. hranici v Uhrách«, se 2 mapami).

O upřímnosti osvětných snah Hostinského svědčí zájem, jakým provázel naši Národopisnou výstavu r. 1895, která v něm našla svého místopředsedu. Ani dnes zájem jeho pro národopis se nezmenšuje. Nedávno jmenovalo jej ministerstvo kultu a vyučování předsedou českého výboru pro lidovou píseň.*)

O Hostinském napsal krásná slova prof. Frant. Krejčí: »Kdo je zaujat ušlechtilými snahami o povznesení úrovně našeho společenského, literarního, vůbec kulturního života, mohl spolehnouti na vše, čemu propůjčil jméno Hostinský; kdekoliv vznikl spor pokrokové nějaké ideje s živly reakcionářskými, Hostinský nikdy a nikde nezadal čistotě zásad mravně pokrokových a ze všech bojů, v nichž viděli jsme kolísati a upadati mnohou veličinu veřejného života, vyšel se štítem lesknoucím se.« Dr. *Jos. Pešek.*

Zcela v rodinném zátiší slaveno jubileum 45leté činnosti professora *Antonovyče* v Kyjevě. Mělo býti slaveno již loni, ale pro nemoc jubilantovu odloženo. Poslána mu adressa i od kroužku polských studentů v Kyjevě. — 30leté své jubileum slavil herec a dramatik *Marko Kropivnyćkyj*, »otec maloruského divadla v Rusku«. Žije nyní v zátiší na statku svém u Charkova, kde píše své divadelní kusy. — Na začátek ledna spadlo i 25leté jubileum činnosti spisovatele *Borise Hrinčenka*, jehož oslava však odložena na únor. Více příště. *-ch.*

Slovanské rovy. Dne 26. listop. 1906 zemřel v Krakově kritik a esthetik světového jména, *Juljan Klaczko* (nar. 18. list. 1825 ve Vilně z rodiny židovské), vrstevník tří velkých poetů polských. Vystoupil jako básník již v 13. roce svého věku a obrátil k sobě pozornost polské veřejnosti. Vystudoval filosofii v Německu a usadil se potom v Paříži, kde psal francouzské studie a úvahy, které k sobě obracely světovou pozornost. Svými brožurami a úvahami politickými zasahoval vynikající měrou i do života politického; již r. 1849 vydal v Berlíně brožuru »Die deutschen Hegemonen«, v letech šedesátých a sedmdesátých pak napsal řadu politických úvah žejména do »Revue des deux Mondes«, z nichž působily rozruch zejména »Etudes de diplomatie contemporaine« (o dánské otázce a polském povstání), »Les preliminaires de Sadowa«, »Deux Chanceliers« (o Bismarku a Gorčakovu), »Le Secret du Chancelier« a j., jimiž zejména demaskoval politiku Bismarckovu. Z jeho kritických a esthetických studií největší slávy mu získaly »Causeries Florentines« (1880), které vyšly téhož roku v překladu Tarnowského pod názvem »Wieczory Florenckie«, a »Rome et la Renaissance.« Byl činným přímo i v rakouské politice jako rada v zahraničním ministerstvě i jako poslanec za Tarnów, ale od let osmdesátých ustoupil do zátiší. Od r. 1888 bydlel v Krakově až do své smrti. —

Dne 4. prosince 1906 zemřel v Lublani vynikající český slavista, *Čeněk Šercl* (nar. 23. září 1843 v Berouně), býv. professor srovnávacího jazykozpytu na univ. v Charkově a Oděsse (do roku 1897). Ovládal celou řadu živých i mrtvých jazyků, tak že se mu říkalo »český Mezzofanti«. Z četných jeho ruských spisů vyniká hlavně »Sravnitěl'naja Grammatika slavjanskich i drugich rodstvennych jazykov« (Charkov, 1871—1873), z českých dílo »Z oboru jazykozpytu« (Praha 1883) a velká dvoudílná »Mluvnice jazyka ruského« (v Praze u Otty 1883—84.)

Dne 19. ledna zemřel náhle v Budyšínč nejstarší současný spisovatel lužickosrbský *Jan Radyserb-Wjela*, doživ 85 let (nar. 7. ledna 1822 v budyšínském předměstí Židově). Byla to sympatická postava vlastence a spisovatele lužickosrbského staršího rázu. Od r. 1842 až do své smrti zásoboval všecky téměř časopisy hornolužické básněmi, hlavně balladami, romancemi i většími básněmi výpravnými, psal (hlavně v letech osmdesátých a devadesátých) povídky pro lid, jichž vyšlo několik knížek, a uveřejňoval (v posledních 14 letech svého života) své sbírky slovníkářské, příslovnické atd. Jako veršovec

---

*) Ministerstvo chystá velikou sbírku »Lidová píseň v Rakousku«. Český pracovní výbor vyzývá právě k horlivé práci sběratelské. Přihlášky a dotazy budtež adres. prof. dru. O. Hostinskému v Praze II., Podskalská tř. 356. *Red.*

Jan Radyserb-Wjela.

a povídkář psal vědomě pro lid — a materiály jeho, zapisované půl století uprostřed lidu, jsou závažným obohacením lužické filologie a folkloristiky, a tím i literatury slavistické vůbec. Jeho sbírka přísloví patří k největším příslovnickým sbírkám slovanským. V rukopise zůstala sbírka lidových hádanek, kniha »Dźěsćowe šulske lěto« a j. Snad dojdou vydání nyní, rovněž jako jeho rozptýlené práce veršované, jež dosud nikdy nebyly sebrány.*)

V Krakově dne 28. listopadu náhle zemřel ***Franciszek Piekosiński***, professor polského práva na universitě Jagiellonské (nar. 1844 ve Wiercanech v Haliči.) Neunavný vydavatel středověkých historick. dokumentů polských, přední polský heraldik, sfragistik a numismatik, napsal množství spisů z polské právní historie, v nichž byl vytrvalým obhájcem t. zv. theorie nájezdu, t. j. theorie, podle níž příčinou vytvoření a zorganisování starého Polska byl nájezd cizích živlů. Z těchto jeho spisů nejznamenitější jsou: »O powstawaniu społeczeństwa polskiego w wiekach średnich« (1881), »O dynastycznem szlachty polskiej pochodzeniu« (1888), a velké dílo »Rycerstwo polskie wieków średnich« (1896—1901). Piekosiński, ač trpěl po léta vysycháním míchy a k tomu stížen byl hluchotou, zachoval si do poslední chvíle neobyčejnou čilost ducha: přednášel ještě ráno před svou smrtí. Krásné osobní vlastnosti činí jej nezapomenutelným všem, kdož jej znali.

Ještě jinou ztrátu utrpěli Poláci úmrtím slavného krajináře ***Jana Stanisławského***, professora Akademie umění v Krakově. Zemřel 6. ledna ve věku 46 let (nar. 1861 v Olszaně na Ukrajině) — právě v desátý výroční den uměleckého sdružení »Sztuka, jehož byl zakladatelem a duší. Krajiny jeho, většinou rozměrů nevelikých, jsou plny náladovosti. Úchvatné nebe se zlověstnými mraky na Stykově »Golgatě« jest dílem Stanisławského. *Č.*

Polemika.

Úplně se srovnávám s p. drem. Wagnerem. Také já žádám »přesného účtování s autory« a tím se i řídím. Na důkaz vedu touž str. 18., kterou pan dr. W. nazývá nejasnou. Zde v ř. 8. uvádím vypravování Deschmannovo, jehož jsem neznal, a v téže řádce poznamenávám v závorce, že je nalezl dr. W. Dále v téže větě udávám, kde je nalezl. V podrobném citování pramenů v pozn. [2]) a [3]) jsem nepřipojil znova, že to mám z článku p. dra W. — stačilo přec, že jsem to konstatoval v textě. Či by měl p. W. na mysli pozn. [4]) ? Snad se nedomnívá, že bych byl nevěděl o existenci sbírek Anast. Grüna neb dra Štrekelje? Zbývala by trochu méně známá knížka: Vernaleken »Alpensagen«. Obíral jsem se dříve již podáním o »Zlatorogu« a to v samé Praze za jubilea Ad. Heyduka, překladatele Baumbachova »Zlatoroga« (Srov. »Świat Słow.« roč. I., sv. I., str. 479). Tam dostala se mi do rukou i uvedená kniha.

Tad. St. Grabowski.

---

*) Viz Slov. Přehl. III. str. 263. sl.; »Čas«, 26. ledna 1907, feuilleton.

Vydáno 1. února 1907.

Redaktor a vydavatel ADOLF ČERNÝ. — Nakladatelé F. ŠIMÁČEK.

ADOLF ČERNÝ:

J. Čišinski a nová doba hornolužické poesie.

Další část rozpravy »Sto let lužickosrbské poesie« (Slov. Přehl. roč. III.)
(Pokračování.)

Mezi oběma nejindividuálnějšími knihami Čišinského, sbírkami »Ze života« a »Orlí perutí«, udála se velká změna v jeho životě, která vysvětluje prudší, hněvivější a útočnější tón druhé knihy. Na sklonku r. 1901 skončilo se Bartovo kaplanování; od prosince toho roku nacházíme jej farářem v saském městečku Radebergu, nepříliš daleko od západní hranice území lužickosrbského. Po 18 letech tedy dostal faru, ale ne na dlouho — již na jaře r. 1903 dán do pense. To vysvětluje roztrpčenost a rozhořčenost mnohých básní sbírky »Orlí perutí«. Ale pensionování, jež s počátku zdálo se básníku těžkou křivdou, stalo se jeho činnosti požehnáním. »Bart mrtev jest, živ Čišinski buď nyní!« — sám zvolal v pozdější básni »Na wuměnk« (Na odpočinek).[48]) První, co si po tomto náhlém ukončení svého úředního působení řekl, bylo: »Domů, domů!« Pensionování otevřelo mu po tolikaleté, dlouhé odysseji cestu k návratu do vlasti! Bez meškání přestěhoval se do své rodné vsi a zde (od r. 1906 pak v sousedních Pančicích) žije se svým lidem a s přírodou — tedy u zřídel své poesie. Vliv tohoto životního klidu a přiměřeného prostředí, nabytého ještě v době úplné síly a energie, projevuje se v jeho tvorbě měrou svrchovanou. Hned následujícího roku po náhlé životní změně vydává najednou dvě sbírky:[49]) nejsilnější snad svou knihu »Z křidłom worjołskim« a plamennou sbírku »Z juskom wótčinskim«. Za nimi r. 1905 následovala kniha sonetů »Wysk a stysk«, jež by měla býti breviřem každého Lužického Srba, a r. 1906 k padesátým narozeninám básníkovým vyšla kniha »Za čichim« (K tichu).[50])

Pravá kniha jubilejní, jakási symfonie všeho, co kdy hýbalo myslí básníkovou a nyní se vrací v novém prohloubení a sharmonisování. Vše vyznívá v plný, souladný akkord usmíření, porozumění všemu a odpuštění. Ze všeho jest patrno, že básník vystoupil na štít hory a odtud jasným zrakem vše jasně a klidně prohlíží, minulost, život přítomný i budoucnost. A ke všemu druží se hluboká víra, častěji, než v kterékoli předchozí knize, ozývá se slovo Bůh — úplně ve shodě s povahou lidu srbského, z něhož básník vyšel a k němuž se zase vrátil, lidu, jehož životní názor jest nanejvýš vyrovnaný a úplně proniknutý nezviklatelnou vĕrou.

---

[48]) »Za čichim«, str. 39.

[49]) Obě v »Časop. Maćicy Serbskeje« a hned také v samostatných knihách nákl. dra. Muky.

[50]) V Budyšíně, opět nákladem dra. E. Muky.

Příznačný pro knihu i pro básníka jest prolog, jímž Čišinski jaksi koná revisi svého života. Tvrdý byl k němu život, vlna vrhla na cizí břeh jej, který planul pro srbské štěstí a toužil působiti na rodné půdě: že se málo naučil poklonám a docela ne lichocení, neměl v životě štěstí. Ale po dlouhém utrpení dobyl si návratu domů — do Tuskula, i odhání chmurné vzpomínky, neboť práce jest ještě mnoho!

Nálady, jejichž nejplnějším výrazem v dosavadní tvorbě jeho byla sbírka »Přiroda a wutroba«, vracejí se zase v prvém oddílu jubilejní knihy (»W słódkich khwilach«), ale ještě pročištěnější, projasněnější a vyrovnanější. Vane z nich úplný klid prosté, tiché přírody lužického kraje, štěstí probouzejícího se jara, rozkoš letního dne, spokojenost žní a radost vánoc. Básně: »K jutrovnej nocy«, rozkošně zachycující naivnost lidového pojímání nebes a přírody, »Tužne połdnjo«, »Wěčny pokoj«, cyklus »W Lipju«[51]) a j. přímo oddychují štěstím, mírem a usmířením. Toto smírné, slunné, pokojné nazírání na vše, na přírodu, na život i konec jeho, dobře můžeme charakterisovati básní »Hdyž wutroba so dowupali...«, ne sice nové myšlenkou, ale milé provedením:

Až srdce dohoří.

Když za hory, smrt v tichých zracích,
spat unavené slunce šlo,
zřím záři lehkých na oblacích,
již v umírání vydechlo.

Jak růže kdesi v jižním kraji,
tak planou, hoří oblaky,
tak zkvétají a odkvétají
v nich skvoucích barev zázraky.

Dost nadívat se nelze ani
na růžové ty zahrady...
A náhle v duši vzniká přání,
když stín pad' teskné nálady:

Až dohoří mé srdce v klidu
a zmizí navždy pod zemí —
plát chtěl bych ještě svému lidu
červánkovými růžemi!

Druhý oddíl, »Duch a svět«, formou vrací se ke »Knize sonetů« a myšlenkovým obsahem ke knihám »Ze života«, »Orlí perutí«, dílem i k »Srbským zvukům«. Opět pádně zastihuje lidské zvrácenosti a špatnosti, spojené se žízní a honbou po kariéře — a staví proti nim pravdu a ryzost povahy. A zase v hrsti sonetů staví Srbům na oči ctnosti a povinnosti vlastenecké, hanebnost odpadlictví a hříšnost i pouhé vlastenecké vlažnosti neb frázovitého vlastenčení bez skutků. Pryč s prázdným, klamným mudrováním, jest nutno pracovati, jako pracuje sedlák na své roli; kdo chce Srbstvo zachovati, ale nechce pro ně malíčkem hnouti,

[51]) Jutry, jutrowny — velikonoce, velikonoční; tužny — dusný; Lipjo — údolíčko od Kukowa ke Swinjarni, v němž uprostřed leží klášter Mariina Hvězda. Překlad básně »Wěčny pokoj« viz ve »Výboru básní« str. 57.

není Srb: kdo chce Srbstvo pozvednouti, musí skutečnou prací se o to přičiňovati, neboť život jest — positivní práce![52])

Po tomto oddílu více objektivním následuje subjektivnější oddíl »Tuskulum«. Zevnější stránkou přimyká se k »Formám«, podávaje kruh sestin, vnitřně pojí se k prvnímu oddílu knihy. »Domů, domů, udýchaná duše,« volá básník v prvním verši — a z celého cyklu dýše mír, jejž pije uštvaná duše jeho plnými doušky z rodného kraje. Ale ani v těchto intimních chvílích, v nichž přijímá od své rodné země léčivý nápoj, nezapomíná svého poslání. Nemůže zapomenouti — byl by nevděčníkem. Vždyť zde před ním leží jeho rodný kraj s tichými dědinami, vždyť odtud sám vyšel z pod slaměné střechy. A tak v přírodních a intimních náladách stále a stále se myšlenkou vrací k svému kraji a lidu. Nad hrady cení domácí chaty, v nichž stál po staletí a dosud stojí oltář srbské lásky, kde srbský duch skrýval se za bouří a nyní na stráži stojí, aby cizí nemohl přes práh. Zde modlí se pod křížem, aby lid jeho vytrval v těžkostech, aby mohl zazpívati radostné alleluja! Zde zpívá píseň radosti, vida srbské žence, zlaté jádro srbského lidu. Zde, vzdálen světa, blízek přírodě a těm, kdož jsou v ní šťastni, poznal, že ke štěstí třeba »odpustiti všem a zapomenouti všeho, co sní o pomstě.«[53])

Ke knize »Krev a kraj« vrací se následující oddíl »W stopach časow«, řada ballad z všeobecných dějin lidstva, z dějin lužickosrbských i z národních pověstí. V balladě »Karel (Veliký) káže Srbům« (str. 111.) nabyl vrchu básník, milovný pravdy, nad knězem církve, která prohlásila za světce největšího vraha Polabského Slovanstva, panstvílačného panovníka, který proti evangeliu šířil víru Kristovu mečem a ohněm, vraždou a krví. Zajatí Srbové, jež přemlouvá, aby se dali pokřtíti, odpovídají mu nebojácně:

»Štěstí, mír nám káže slovo tvé,
za tebou však — stopy krvavé.

Ruku, jež je bila, lížou psi —
my jsme čestní lidé srbských vsí!

Srb má tvrdou leb a pevný hřbet,
král a pop z nás nenadělá sket...

Můžeš, králi, v prach nás pokořit,
nikdy nebudeš nás krví křtít!

Ano, našich luk vás vábí skot,
našich polí zlatý, těžký plod...«

---

[52]) Str. 67. — Vedle těch nabádavých sonetů, plných pokrokových myšlenek, divně působí na př. sonet »Kraloswěrnosć« (str. 62.), jemuž podobné najdou se i v předešlých knihách a jehož by náš pokrokový člověk nepochopil. Ale u Čišinského lze jej vysvětliti z lužických poměrů. Čišinski jest v něm a v podobných básních (na př. »Serbske prawo« ve sbírce »Wysk a stysk«, 11.) prostě synem své země, svého lidu, své společnosti.

[53]) »W samoće« str. 96.

A Karel, necítě se zlostí, volá na ta slova zuřivě:

»Padne, chámi, vaše hlava tupá —
moc a svolení mám od biskupa!...«

Nastalo vraždění, na zabíjené Slovany psi poštváni — a

»Kněží pěli žalmy, litanie,
zbožných hymnů pěli melodie...«

Slyšeti zde jaksi ohlas dramatu »Na Hrodźišću«. A tak uzavírá Ćišinski dosavadní svou činnost v knize »Za ćichim« jakousi přehlídkou celého dosavadního díla, přebíhaje ještě jednou po jeho klávesnici od tónů nejhlubších k nejvyšším v plné harmonii. Rozkoší jest čísti ušlechtilé ty sloky krásného jazyka i formy, krásného, vyrovnaného názoru světového.

Kam se nyní obrátí svérázný tento talent? Toť otázka, která bezděky přichází na mysl po přehlédnutí dosavadního jeho díla. Sklon k lidu, ke kořenu národního života srbského jest nepochybný. Pro svoji lyriku a drobnou epiku Ćišinski již mnoho vyvážil ze srbské duše a srbského života. Ale vrátí-li se ještě k široké epice, o kterou se pokusil na počátku své literární dráhy? Napíše-li nějaké větší národní epos. v němž by zachytil celý tok národního života s tichým kouzlem srbské vsi i celou velikost zápasů a snah uvědomělých vrstev o zachránění srbského ostrůvku? Těžko pověděti. Z dosavadní činnosti básníkovy nic na to nepoukazuje, než právě mladistvý pokus »Nawoženja«. Jinak celou svojí touhou jest Ćišinski vyslovený lyrik — ale »Nawoženja« naznačuje, že není nemožno, aby se básník na výši svého rozvoje obrátil i k větší epice, která by teprve upevnila jeho místo v poesii světové.

A ještě jedna otázka přirozeně se dere na rty: jaký vliv na současné básnictví lužické měl básník, jehož dílo značí vrchol dosavadní lužickosrbské poesie vůbec?

Ani na tuto otázku nemůžeme dáti odpověď positivní a uspokojivou. Uvidíme to z přehledu novější poesie hornolužické.[54]) (Dokonč.)

---

[54]) Doplňkem ještě některé životopisné poznámky. Za doby svých studií v Praze seznámil se Bart i s některými tehdejšími mladšími literáty českými, zejména z kruhu časopisu »Ruchu«: s Fr. Chalupou, Fr. Kvapilem a j. Psal i do českých listů o věcech lužických, zvláště připomínám pěkný článek »Národní snahy studentstva lužicko-srbského«, uveřejněný v »Ruchu« r. 1881. Za studentských let redigoval »Lípu Srbskou« (r. III.—V.) velmi čiperně a tak, že to vzbuzovalo pohoršení u starších, kteří se nedovedli povznésti na tak povýšené stanovisko jako Smoleř, jenž sám »Lípu« svým nákladem vydával a podpisoval jako zodpovědný redaktor. (Srov. můj článek »Sto let lužického časopisectva« v Květech 1899, str. 294.) »Lípa« plna jest příspěvků Bartových, nejen veršovaných, ale i prosaických, belletristických i různých studií, referátů a pod. Z nich dosud podržely cenu nedokončené »Stawizny serbskeho studentstwa« (V., str. 42, 50, 57). Svrchovaně zajímavé a pro povahu Bartovu charakteristické jsou mnohé jeho články časové, v nichž ozývají se již myšlenky budoucího autora »Srbských zvuků«, knih »Vlasteneckým jásotem«, »Wysk a stysk« a j. Uvádím zde zejména jeho »Swjedźeńsku rěč na pjatej hłownej skhadźowancy serbskeje studowaceje młodosće« (III., 89.), »Mysli̇čki wo wulkim serbskim spěwanskim swjedźenju« (v říjnu 1879; IV., 5.), »Swjedźeńsku rěč na šěstej hł. skhadźowancy« (IV., 65.). Čtouce plamenné tyto řeči a myšlenky

UROŠ BOOR:

O dolnozemských Slovácích.

(O dolnozemských Slovákoch.)

Ach Bože Otče nebeský,
pohleď na těžké útisky
krajiny naší Uherské,
v které samá zlost panuje,
loupež, mord, zradství se kuje,
i jiné kousky lotrovské.

Jerem. Lednický v Tranovského Cithaře Sanctorum.

»Koho chce Bôh trestať, odobere mu rozum«. Pravdivosť tohoto slovenského príslovia ukazuje sa práve na maďarských politikoch a vládach, ktoré ešte vždy blúznia o maďarskej štátnej idei. Tejto prináša sa v obeť všetko, tak že sa zdá, že nechybí nám v Uhorsku nič viac, než

mladistvého Barta, dovedeme si představiti, jak působí nyní na lid jeho živé slovo, jímž k němu od svého návratu do vlasti při každé vhodné příležitosti ohnivě promlouvá. »Lipa Serbska« sloučila se po pěti ročnících se starým, živořícím už jen »Lužičanem«, a tak dala vznik novému časopisu, dosud vycházející »Lužici«. A jest zajímavo, že v posledních letech i tento list přešel v redakci Čišinského (od 3. čísla, vydaného 1. října 1904). Za doby svého působení v Kamenici pilně překládal z české literatury, což dojista nezůstalo bez vlivu na jeho poesii, podobně jako studium českých básníků za dob studentských. Tak nacházíme v ročnících »Lužice« (1899—1900) zejména velmi četné překlady z Vrchlického, dále ze Sv. Čecha, Jana Nerudy, A. Heyduka, B. Mayera a J. Rokyty. — V posledních letech napsal dvě rozpravy o lužické literatuře k poučení ciziny, které ovšem nečiní nároků na vědeckost a úplnost. První vyšla německy pod pseudonymem *J. B. Kukowski* v I. svaz. »Sborniku po slavjanověděniju«, vydávaném petrohradskou Akademií Nauk, a také ve zvl. otisku: »Die Litteratur der Lausitzer Serben zu Anfang des XX. Jahrhunderts«, Petrohrad 1901. (Str. 21. s přídavkem ukázek básní Čišinského na str. 22—29.) Druhá v srbském překladě vytištěna v »Letopisu Matice Srpske« a z něho v otisku: Јакуб Барт-Ћишински, »Развој литературе Лужичких Срба са особитим обзиром на њено садашње стање«. Nový Sad, 1905. — O Čišinském psal jsem v Ottově Slovníku Naučném pod heslem Bart, kde také jsem načrtl stručnou jeho charakteristiku, na níž dosud mohu trvati; v Lumíru 1888, str. 252., dále tamtéž r. 1899 v studii »O nynější lužické literatuře«, která později přešla do knížky »Různé listy o Lužici« (Matice Lidu 1894), ve Světozoru 1893, str. 574., ve Zlaté Praze 1900, str. 576., ve Slov. Přehledu ve výročních přehledech luž. srb. literatury a j.; první obšírnější studie o Čišinském vůbec jest v mém »Výboru básní« (vydaném v březnu 1906). — V lužické literatuře (kromě citovaného Mukova úvodu k »Srbským zvukům«) jest krátký životopisek v »Lužici« 1898, strana 34, delší vzpomínka od M. Andrického v témž listě 1900, strana 86., nejnověji pak od téhož spisovatele obšírnější rozprava »Jakub Čišinski« v 2. seš. »Časopisu Maćicy Serbskeje« za r. 1906 (vydaném v lednu 1907). Vyšla též ve zvl. otisku jako 4. číslo sbírky »Serbska ludowa knihownja«. — V chorvatské literatuře psával o Čišinském Jos. Milaković v zaniklé »Nadě«, nejnověji pak uveřejnil v »Savremeniku« (list. 1906) pěknou studii »Jakub Bart-Čišinski«. Přeložil zdařile i řadu jeho básní. — V polské literatuře nejnověji věnoval Čišinskému jubilejní článek Henryk Ułaszyn v měsíčníku »Świat Słowiański« (pros. 1906); vydal jej také ve zvl. otisku: »Jakub Ciszyński, poeta łużycki« (Krakov). V dřívějších dobách psávala o Čišinském horlivě Melanja Parczewska, která i mnoho a výstižně z něho překládala. Psal o něm i bratr její, Alfons Parczewski, jeden z nejlepších znalců a přátel Lužice.

maďarská štátna idea za živa — a potom príde už len královstvo nebeské. Ale chyba by bola len v tom, že maďarská štátna idea (maďarská jednorečovosť Uhorska, maďarská hegemonia v Uhorsku) — kríva na obe nohy. Dusia síce surovou rukou každý plamienok našeho národného života, maďarisujú všetko — a výsledky? V srdci Maďarstva, v jejich »Nagy magyar alföldu« (= veľká maďarská Dolná zem, okrídlený a pyšný názov veľkej nižiny uhorskej) jestvujú krome srbských, rumunských a nemeckých osad silné slovenské kolonie, ktoré mohutnejú každým dňom.

* * *

Dolnozemské slovenské osady nie sú staršie od 200 rokov. Vznikaly rôznym spôsobom. Zakladali ích uprchlíci z horných strán, ktorí utekali z pod zemanského jarma, dúfajúc naisť na širošírej Dolnej zemi väčšiu slobodu, lebo tí, ktorí utekali pred náboženským i politickým prenasledovaním. Tiež jednotlivé vlády a zemepáni pričiňovali sa v rôznych dobách, menovite po vojnách tureckých a rákócovských o to, aby pusté roviny dolnouhorské za zaľudnily.

Zemepánom i vládam záležalo v dobách prvej kolonisácie hlavne na pracovných silách, menej na reči, a tak osádzali sa v južnom Uhorsku rôzne národnosti. Pod Jozefom II., ktorý všade fedroval Nemcov, dosťahovalo sa do Báčky 3500 nemeckých rodín, ale i Srbi, menovaní Bunjevci, zabrali v tejto stolici veliké kusy zeme. Potrební kolonisti hladaní boli tiež medzi Slovákmi zvlášte vtedy, keď sa ukázala potreba hustejšie obsadiť vojenskú hranicu. Boli to Slováci z pešťanskej stolice, ktorí založili slovenskú hraničiarsku osadu Starú Pazovu. — Prví kolonisti-Slováci prichodili sem zo západných i východných stolíc Slovenska: zo západných katolickí Slováci (z nitranskej, prešporskej a čiastočne i z komárňanskej a pešťanskej stolice) v menšej miere, z východných (tekovskej, honťanskej a gemerskej), evanjelickí Slováci vo väčšej miere a usádzali sa v Báčke, v srbských dedinách, inde buď v rumunských (Naďlak), nemeckých, lebo samostatne.

V Báčke (na pravom brehu Tisy) prví Slováci usadili sa na vyzvanie pánstva futockého (r. 1740.) v Petrovci, Hložanoch a Kysáči; tieto obce boly už Srbami obývané a staly sa matkami ostatných slovenských obcí báčanských.

Na ľavom brehu Tisy prvú slovenskú osadu založili prenasledovaní evanjelickí Slováci r. 1718. Zástupy Slovákov z Novohradu, Hontu, Gemera, Zvolena a Pešti, vedené kolonizátorom Túrócim, obsadily Čabu. Táto mohútna obec stala sa zas matkou slovenských osád po ľavom brehu Tisy.

Prví dolnozemskí Slováci začali žiť viac svojským životom až po tolerančnom ediktu (1781.), keď daná bola všetkým sloboda náboženská. Založené boly hneď mnohé církve evanjelické a toto je dôležitá udalosť v historii dolnozemských Slovákov. Cirkevný život hrál a hrá až dosial v živote dolnozemského Slováka velikú úlohu. Až po založení cirkví vznikly našské obce. Evanjelická cirkev má velikú zásluhu o to.

slovenských ostrovov od Hontu (39·5$^0/_0$ Slov.) a Novohradu (26·9$^0/_0$ že prišlí Slováci nevtopili sa do maďarského mora, lebo dľa jej riadu vo všetkých slovenských evanjelických cirkvach sa československy kázavalo a pri službách chrámových užívalo sa výhradne kníh písaných československčinou (J. Tranosciova Cithara Sanctorum, Biblia králická atd). Knihy, ktoré užívali evanjelickí Slováci, pochádzaly väčšinou z Čiech. Tak nedávno dostal sa mi do rúk český preklad biblie z nemeckého zo 16. storočia od Jána Stráněnského (prekladateľ a vydavateľ českých kníh). Táto kňiha prišla na Dolnú zem s evanjelickými Slovákmi, ktorí pochodia z gemerskej a Hontu, kde uchýlilo sa mnoho prenasledovaných Čechov; a tak je pravdepodobné, že knihu túto doniesli k nám českí exulanti, a prenesená súc na Dolnú zem, konala poslednú jej velikú missiu — udržovala národného ducha a jazyk Slovákov. —

Katolícke obce maďarčeniu vzdorovaly málo. Iste preto, že nevolily si za svojich kňazov a učiteľov Slovákov, jako to robily obce evanjelické, že kniha nemala na nich toho vlivu, ktorý mala na Slovákov-evanjelikov, že neboli vystavení účinku toho živého slova, ktoré vo spôsobu duchovných kázní a cirkevných zpevov udržovalo v evanjelických Slovákoch stálu lásku k reči a doneseným zvykom.

Katolícki Slováci maďarčili sa už v troch generáciach. Tak prěviedlo sa úplné pomaďarčenie obce Kupusínu v Báčke za 74 rokov. V tejto stolici pomaďarčily sa ďalej obce: Nemeš Militič, Temerín, Veprovec, Parabuť, ktoré obsadili Slováci-katolíci z Trenčína (stolice). V Ade, kde i českí vysťahovalci bývali, všetko sa pomaďarčilo. — Zo slovenských evanjelických obcí maďarčily sa len tie, ktoré buď dostaly maďaronskú správu, lebo založené boly jako nepatrné cirkvičky pri veľkých maďarských mestách. (Hódmezövásárhely, Senteš, Makov.) Podivuhodné je, že maďarčenie ďialo sa veľmi ťažko a až do dnes, keď sú tieto kolonie už celkom maďarské, volajú ich »tót egyházak« = slovenské cirkve. (A jaký vliv mala na Slovákov československá kniha, dokazuje malá episoda: V Senteši, čistomaďarském meste obznámil som sa so starcom, jehož rodičia boli evanjelickí Slováci. Starec sa pamätá, že zpievali a modlievali sa za jeho mladosti v domácnosti slovensky. Ale zabudnul materinskú reč a nezachoval si nič viac, než začiatok nábožnej piesne z Tranosciusa: »Díky Bohu vzdejme, králi nebeskému . . .«)

Väčšie slovenské obce obstály v boji za svoju národnosť statečne. Tak k. pr. Nadľak, ktorý jako ostrov stojí v maďarskom mori, vzdoruje jeho vlnám mužne už vyše 100 rokov.

* * *

Slováci prenikajú jadro maďarstva (krome Srbov, Rumunov a Nemcov) dvoma smery od severu k juhu.

Slováci západní (zo záp. stolíc slovenských) vyslali svoj prúd, ktorý prebieha stolicu komárňanskú (5·3$^0/_0$ Slovákov zo všetkého obyvateľstva), ostrihomskú (8·5$^0/_0$ Slov.) a vniká až k Budapešti. Slovenské osady obkľučujú kruhom samo hlavné mesto, ktoré má 3·5$^0/_0$ slovenského obyvateľstva, väčšinou robotný ľud. K Pešti tiahne sa tiež venec

Slov.). Od Pešti počína sa »Dolná zem«. Hneď pri Pešti vykvitajú prvé slovenské dolnozemské osady: Kerestúr, založený Rusmi, a Ečer, Szt. Péteri, Bíň a Piliš. Prúd slovenských osad tiahne sa medzi Dunajom a Tisou a minúc slovenské dedinky na Dunaji M. Apostag a Dunaeďházu vniká do Báčky (4·7% Slov.) a Sriemu.*)

Východné stolice slovenské vyslaly prúd od Košíc a Nov. Mesta Šaryšského, ktorý zabieha do stolice biharskej (1·3% Slov.) a siláďskej (1·4% Slov.), tvorí pri Miškovci väčšiu skupinu osád a vniknúc na Dolnú zem v stolici békéšskej, kriesi na ľavej strane Tisy četné slovenské kolonie. Skupinu najsevernejších osád slovenských z tejto strany Tisy tvorí ostrov sarvašský, potom čabianský, slovensko-komlóšský, a v Čanáde ostrov naďlacký. Prúd osad zavadiac o stolicu aradskú (1·6% Slov.) vniká do Torontálu, kde vytvorí 4 mocné slovenské osady a spojuje sa vo Srieme Starou Pazovou s prúdom západným.**)

Tieto dva prúdy slovenských osad sú stĺpy v maďarskom mori, ktoré keď sa zosilnia, opevnia, keď dá sa im široký a mohútny základ, ponesú mosty, ktoré preklenúc maďarský svet, budú spojovať Slovanov západných s južnými.

Naskytuje sa však otázka, či tieto stĺpy nie sú už teraz slabé. Či dolnozemskí Slováci dostatočne sú mocní zo stanoviska národného a hospodárskeho.

* * *

---

*) Na př. ve stol. pešť-pilišské jsou tyto obce s většinou slovenskou: Šári (1705 Sl., t. j. 65%), Dunaeďháza (1926 Sl., 94%), Kerepeš (789 Sl., 67%). Malá Tarča (Kištarča, 713 Sl., 88%), Tarča (720 Sl., 80%), Bíň (745 Sl., 67%) Ečer (962 Sl., 85%), Péteri (1053 Sl., 85%), Piliš (2384 Sl., 51%), Sántó (Piliš-sántó, 1356 Sl., 86%), Sv. Kríž (964 Sl., 91%), Sentlásló (646 Sl., 92%), Čomád (624 Sl., 75·5%), Pišpek (755 Sl., 55%), Boťany (347 Sl., 67%), Nová Ves (Váckišujfalu, 250 Sl., 61%), Žid (487 Sl., 63%). — Ve stol. báčské: Selenča (3100 Sl., 95%), Laliť (1271 Sl., 50%), Pivnica (2371 Sl., 57%), Hložany (2597 Sl., 94%), Kysáč (3953 Sl., 92%), Kulpín (1848 Sl., 58%), Petrovec (7491 Sl., 95%). — Ve Šrěmu: město Stará Pazová je skoro čistě slovenské (6678 ob., 5018 Sl., 75%). *Red.*

**) Ve stolici békešské, která má vůbec 25% (64.467) Slováků, mají slovenskou většinu tato města: Veľ. Čaba (27.488 Sl., 73%), Slov. Komlóš (9050 Sl., 87%), Sarvaš (17.771 Sl., 68%). — Ve stol. aradské: Medešeďháza (1784 Sl., 60%). — Ve stol. čanádské má skoro polovici Slováků Slovenský Bánhedeš (2800 Sl., 49%), většinu slovenskou mají Végheďháza (772 Sl., 55%), Albert (1175 Sl., 95%), Ambrózka (978 Sl., 94%), Pitvaroš (2699 Sl., 88%), Naďlak (7424 Sl., 54%). — Ve stol. torontálské: Šándor (735 Sl., 77%). Kovačica (4141 Sl., 91%), Padiná (4090 Sl., 94%), Slov. Aradác (2222 Sl., 91%). — Ve stolici temešské má Temešvukovár skoro polovici Slováků (577 Sl., 48%). — Podrobnou statistiku viz v »Národopisné mapě uherských Slováků« od L. Niederle, str. 108—120. *Red.*

Dolnozemskí Slováci dľa úradnej štatistiky r. 1900:

Stolice záp. prúdu:		Stolice vých. prúdu:	
Hl. mesto Budapešť . . .	25.168 Sl.	Stol. békéšská	64.467
Stol. Pešť-Piliš	33.365 »	» aradská	5.600
» Báč-Bodrog	30.068 »	» čanádská	17.274
Nový Sad	1.480 »	» torontálská	14.969
Sriem	11.330 »	» temešská	2.977
	101.411 Sl.		105.287

Dolnozemských Slovákov koncom r. 1900 bolo ***206.698***.

Vtedy, keď prví Slováci osádzali sa na Dolnej zemi, otázky národnostnej ešte nebolo. Náboženstvo zaujímalo prvé miesto — zurily náboženské boje.

Prvé intensívnejšie znaky národného života dolnozemských Slovákov objavujú sa vystúpením Štúrovým. J. Kollár a zvlášte P. J. Šafárik, ktorý jako professor poetiky na srbskom gymnasiume v Novom Sade tu sbieral po srbských monastýroch dáta k svojim svetovým prácam, — zanechali v národnom živote mohútny dojem. Pod predsedníctvom Šafárikovým založený bol na Dolnej zemi i »Slovenský literárny spolok«, ktorý sa však v revolúcii (roku 1848—9.) rozpadnul

Boje v búrlivých rokoch revolúcie odohraly sa tu len medzi Rumunmi a Srbmi z jednej strany — Maďarmi z druhej a to s veľkou zurivosťou. Neprebudené slovenské obce zostaly tiché až na nepatrný počet (St. Pazova, Kysáč, Kulpín.) Slováci jako národ vôbec mierumilovný. nebúrili sa, samostatne jako revolucionári nevystúpili, ale pres to bojovalo ich mnoho čo donútených gardistov po boku Maďarov. Neni sa potom čo diviť, že Srbi chovali sa proti nim nepriateľsky a v Silbáši vykynožili mnoho Slovákov.

Prebudení jednotlivci bojovali po boku národností. Boli to bojovnejší Slováci z vojenskej hranice, Kulpína a Kysáča, z ktorých mnohí zostali na bojisku.

Po búrnych rokoch revolúcie národný život omedzil sa na divadelné zábavy, prednášky, sbierky na Maticu a slovenské gymnásia, volebné agitácie, ktoré tiež z času na čas rozprúdily národného ducha. — Voľby v minulých časoch maly len raz prajný pre nás výsledok, vtedy, keď r. 1869. v kulpínskom volebnom okrese zvolený bol Viliam Pauliny-Tóth za krajinského poslanca. Pozdejšie vystúpivší Dr. Michal Mudroň prepadnul dľa známeho uh. kráľ. volebného poriadku.

Až do nedávna dolnozemskí Slováci mali o moc väčšiu slobodu vo veciach národných jako Slováci, žijúci na Horniakoch. Na nich zabúdalo sa, a zatiaľ čo na horných stranách trestali každé slovenské slovo, maďarčiace vlády jako by dolnozemských Slovákov nevidely. Boly síce tiež menšie prehánky, ktoré sa ale so zbojníctvami, páchanými na hornouhorských Slovákoch ani prirovnať nedajú. Snád práve táto zábudlivosť vlád bola príčinou toho, že národný život na Dolnej zemi nekráčal krokom ráznejším. Všetci i slovenské centrum i nepriatelia pokládali dolnozemských Slovákov za ztratených pre slovenský národ na vždy.

(Dokonč.)

A. I. JACIMIRSKIJ:

Ruská literatura r. 1906. (Dokončení.)

IV.

Tytéž politické události obrážejí se ve mnohých belletristických a dramatických pracích.

Jako protějšek k »Souboji« A. Kuprina můžeme uvésti nevelikou povídku »Machaon« od A. Fedorova (»Mir Božij«). V šantáně na

břehu moře, kde na rejdě stojí vzbouřený válečný koráb. sedí u stolu důstojník s francouzskou tanečnicí. Právě skončila feerický »tanec Machaonův«. Cizinka smutna chápe, že na rejdě se děje něco hrozného, instinktivně poznává, že teče něčí krev v téže chvíli, co oni klidně hodují a jsou žádostivi vášně. Po chvílích zaznívají i sem dovnitř salvy. Tanečnice táže se důstojníka: kdo a proč se vzbouřil? Důstojník cynicky mluví o »davu všeliké holoty« a o »židovských poštěvačích«.

»Avšak nelze přec střílet do občanů za to, že se shlukli?« — nechápe cizinka.

»Občanů! Občanů!« — pohrdlivě odpovídá důstojník. »V Rusku není občanů. To nejsou občané, nýbrž luza . . .«

Takoví jsou vojáci za doby míru. Jací jsou ve válce? Nečiní-li se oni sami davem, pouze davem vždy, kdykoli se lidský život cení lacino? Povídka Koval'ského: »Žízň — mgnovenije« (Život — okamžik, »Mir Božij«) podává psychologii mladého kapitána Šelonského na pozadí poloopilého důstojnického »davu«. Je ve válce. Všecky dojmy se u něho smísily: neustálá střelba pušek, nevinná vyražení vojáků, čekajících na smrt, cynická dobrodružství jeho soudruhů s milosrdnými sestrami, hazardní hry v karty, směs krve a peněz . . . Šalonskij sedí v baráku a bolestně pomýšlí na okamžik, který může zničiti tento barák. kde se »baví« důstojníci, a nervosně sleduje let granátů. Jeden přeletěl, druhý nedoletěl . . . Náhle padá granát do samého baráku . . . Po těch, kteří právě zpívali a smáli se, nezůstává stopy — a plukovní kněz bledými rty šepce nad hromadou nových mrtvol: »Hospodine, přijmi je v království Své . . .«

Ano, lidský život cení se velmi nízko — věru, že více jej cení ti, kterým se v officielní mluvě říká vrahové. V Serafimovičově povídce »Dým« líčí se schůze dělníků u zámečníka Vasilije, chystajících se k ozbrojenému povstání. Hovoří o volnosti, o boji; objevují se nějací intelligentní lidé v dělnických šatech — agitátoři. Žena zámečníkova, Marie, nechápe jejich řečí, hned se čehos bojí, hned očekává cosi krásného. Ponenáhlu počíná chápati. Chápe, že »exploatace« znamená — páni týrají; že »dodatečná hodnota« znamená — páni dobře jedí, dobře pijí místo ní s mužem, místo jejích dětí. »I viděla vše dvojnásob: vše bylo jí staré a známé, vše uchvacovalo ostrotou novoty a přinášelo zárodek muky a záhuby. Ona pozorně poslouchala, když tmavou světnicí zněl temný hluk hlasů, s tajnou radostí a nadějí, že se změní život, že ještě v mlze a nejasně přicházejí jasné dni jakéhosi nového života, neznámého, ale radostného, lehkého a spravedlivého.«

Zvěděvši jednou od sousedek o zatčení v známé rodině, pravila muži, když se soudruzi v noci rozešli: »Vasjo, jen abychom se nedožili neštěstí . . . Mikuliše prý sebrali muže i bratra, můj Bože! . . . Četníci prý přišli, všecko zobraceli, peřiny rozpárali . . .«

Vasilij zlostně se obrátil ke zdi, chvíli mlčky poležel, potom spěšně se zvedl na loži: »Ty tomu rozumíš . . . Oni jsou naši dobrodinci — tedy jak . . .?«

V hlavní scéně povídky přichází jeden z dělníků k Marii pro hotové bomby. Její muž jest už s dělníky na barrikádách. Je povstání.

Marie ví, čeho třeba poslu, ale nemůže bomb nalézti — tu náhle s úžasem spozoruje, že s lesklými pouzdry (hotovými bombami) hrají si její malé děti. —

Z povídek, věnovaných otázce židovské, zasluhuje pozornosti »Rokovoj vopros« (Osudná otázka) T. Lenina (»Russkaja Mysl'«). Úředníci jakési banky všickni jsou více méně antisemity. »Židovstvo«, praví jeden z nich, Grušinskij, »jest náš nepřítel, nebezpečný zejména v tom směru, že vytvořuje chladný, bezzásadný internacionalismus, rozežírající vlastenecké cítění. Pro žida, bohužel, je takový stav věcí dokonce výhodný, ale pro nás jest záhubou všeho ruského, tisíciletého ruského.« Jiní vyslovují se určitěji, ovšem jen když mezi nimi není ředitele banky, p. Arnsteina. Tak mluvívá i starší účetní Boris Bobylev. Ředitel o tom ví, a nabízeje při odchodu do pense Bobylevu svoje místo, praví: »Zároveň mám k vám prosbu. V našem bankovním oddělení jsou mezi úřednictvem i jednotlivci původu židovského. Jest mi znám váš... poněkud nepřátelský vztah k židům, ale předně jsou to theorie; za druhé pak vás sám od sebe prosím, abyste na památku nevelikých služeb, které jsem vám kdysi prokázal, neobracel tuto theorii v praxi.« Bobylev přijal nabídku i prosbu. Od těch dob minulo několik let. Tu seznamuje se s mladou židovkou, Emmou Avrichovou, dívkou nadanou, bystrou, čistou duší; hrála v orchestru v šantáně. Bobylevu se velmi zalíbila, počal za ní choditi — a chození bylo by asi skončilo tak »přirozeně«, jako obyčejně bývá v zákulisním blátě, kdyby nebylo náhody. Jednou, když u ní Bobylev seděl pozdě v noci, spatřil ženskou podobiznu — podobiznu její matky. S ní Bobylev za studentských dob žil tři léta. Narodila se jim dceruška — ale od těch dob jaksi docela zapomněl na mladistvé nadšení.

»Ano, on matku opustil... kéž jest jí vynahrazeno na onom světě, je-li nějaký, co vytrpěla na tomto...«, pravila Emma jako pro sebe. »Na konec byla nešťastnou harfenistkou. Pamatuji se, když mně bylo šest let, jak jsem za doby zimní v dětských šatečkách s matkou hrávala — ona na harfu, já na housle — pod okny domů, kde šťastní seděli v teple.«

Bobylev se všecek změnil. Chtěl učiniti pro svoji dceru něco dobrého, ale »čára osídlení« nedovoluje jí, židovce, bydleti v jejich městě. S velkými obtížemi podařilo se otci náhodou nalezenou dceru dostati do moskevské konservatoře. V Moskvě propuká židovský »pogrom«, právě když tam Bobylev přijíždí. Chce Emmu spasiti, spěchá k jejímu obydlí — ale na cestě padá v davu kulí vojenskou... Emmu vysvobozuje stařec Vulf, vydržovatel orchestru, v němž Emma hrála, připraviv jí skrýši v jakési kolně.

»Oni říkají o sobě, a někteří z nich i myslí, že jsou křesťané,« praví stařec. »Hahaha... Oni — křesťané? Já žid nekřtěný a po křtu netoužící, lépe znám Krista, než jejich nejlepší učitelé!... Kdo z nich četl evangelium? Ze statisíců sotva jeden, a to ještě buď tolstovec, buď sektář. Ano... ano... a nejen v Rusku, nýbrž ani v celé Evropě není křesťanství a nemůže býti... Jest jen pohanství se třemi hlavními bohy a množstvím nižších v podobě andělů a svatých — pohanství, bůh

ví proč nazývané křesťanstvím — kdežto křesťanství není... Všichni lhou, kdož věří v Boha! Není žádného Boha; ni židovského, ni křesťanského, ni mohamedánského! Kristus pravil, abych miloval ty a odpouštěl těm, kteří mne po celý život štvali, kteří jen co mne nyní nezabili a kteří nyní zabíjejí a olupují moje rodáky... Slyšíš, tam venku na ulici?... A já nemohu jich milovati ani jim odpouštěti, jako nemohu milovati hada, který mne uštkl, nebo vzteklého psa, který mne kouše.«

Vulf křičel u vytržení, napřahuje pěsti... Na ulici opět rozlehly se křiky a výstřely.

»Kde jsi, křesťanský, židovský, mohamedánský nebo jiný Bože? Slyšíš, co se zde děje na ulici? Kde se skrýváš? Aha, nemůžeš nic pořídit se svou čeládkou! A proto tě není třeba — jsi v přírodě zbytečný...«

Jinak řeší touž osudnou otázku divoké děti pouště. Povídka S. Konduruškina »Rubež pustyni« (Hranice pouště) odehrává se v rovině Damašské na pokraji Syrské pouště. Beduini se znesvářili, stala se vražda, a Evropané — turisté s archimandritem Nikolajem — jsou svědky originálního smíření »divochů«.

»Mezi vámi«, pravil abuna *) v paláci šejkově, »slavným plemenem Rualů, a vesnicí Atejbe jest nepřátelství. Proč to? Minulého nevrátíš, mrtvého nevzkřísíš. V zlobě povstali mohamedáni i křesťané. Ale náš i váš svatý zákon učí lidi dobru. Hle, mohamedáni i křesťané vesnice Atejbe přišli k vám s dobrem, s mírem... Co na to odpovíte?«

Beduini mlčeli, sklonivše hlavy. Konečně šejk beduinů se otázal:

»Čeho od nás žádáš, pope?«

»Žádám, abyste se vy, plémě Rualů, smířili s obyvateli Atejbe. Co z toho dobrého, jestliže kdokoliv z vás zabije jednoho z obyvatelů Atejbe a ti zabijí vašeho? Není to dobré, smiřte se.«

»Nemůžeme; krev toho vyžaduje.«

»Nuže, zabijte mne«, opět a opět pravil abuna, »jen se smiřte! Ať se neprolévá krev nevinných. Já ponesu trest.«

Šejk beduinský zastavil abunu a tiše řekl:

»Počkej, pope! Rozmyslíme se. Nevinných zabíjeti nechceme — ale však vy sami jste neukázali vinníka...«

»V srdcích vašich není zla. Ale šajtan (ďábel) jest pramenem zla, poněvadž jest ve vás a mezi vámi...«

Beduini nechápali tohoto otrockého náboženského dogmatu, že pramenem zla jest šajtan. Svobodní, silní lidé věděli, že pramenem zla jest sám člověk. I vystupuje beduin, který si nikterak nepřeje smířiti se s myšlenkou o odpuštění.

»Tlacháš, pope!« praví. »Nelze utěšovati beduina, když byl zabit jeho bratr — beduin! Krve vodou nesmyješ. To vy jste zvykli, aby vás bili a zabíjeli jako ovce. My nemůžeme odpouštěti vrahům našich bratří!... Kdo jste vy?« obrátil se ke svým. »Beduini nebo otroci kru-

*) Název kněží a mnichů u syrských křesťanů. *Red.*

tých Turků? Kdo zabil našeho Chabiba? Svobodný beduin v boji nebo otrok — fellah? Pochopte, pomyslete: fellah zabil beduina.«

Abuna přesvědčuje matku zavražděného, že nijakého prospěchu z toho míti nebude, jestliže odejmou syna jiné matce — a s těmi slovy přivádí doprostřed tlupy vraha. Beduini vyskočili, stařena prudce odstoupila a počala proklínati. Ale vrah náhle se vrhl k její vyschlé hrudi, vrhl se vousatýma rtoma k ušpiněnému prsu a počal ssáti jako dítě. Tímto přilnutím k prsu odňal vrah ženě všecku sílu zloby. Vždyť tak kdysi ssál z tohoto prsu mládenec, její rozkošný syn! . . . A ona v té době tiskla jej k svému srdci . . . Jaká to mučivě milá vzpomínka! A hle, nyní z téhož prsu ssaje velký, vousatý člověk, vrah jejího rozkošného syna, její nejhorší nepřítel! Lehtá její prs vousy a směšně mlaská, právě jako dítě . . . Ne, on už není nepřítelem! Ssaje z týchž prsou, z nichž ssál její rozkošný syn; stal se jejím rodným . . . Žena hlasitě zaplakala. Mnozí z přítomných také oslzeli. Přinesli nůžky, na šíji vrahovu vložili bílé plátno, a šejk beduinů přistřihl mu vlasy i bradu na znamení míru a radosti.« — Ale přítomní synové pouště nechápali všeho, co se událo, nevěřili v možnost smíření — a jen si opakovali: »Otroci, otroci . . .«

V.

Z drobnějších belletristických a dramatických prací všimněme si těch, které větší neb menší měrou hledí k momentu společenskému.

S. Juškevič napsal zdařilou črtu »V g o r o d ě« (Ve městě), kterou kritika staví vysoko především proto, že v ní autor dovedl zůstati samým sebou, což jest nejvzácnější vlastnost spisovatelova. »Má vlastní kruh zájmů a vlastní způsob k vyjádření těchto zájmů. Juškevič užívá svého talentu pouze k vylíčení strádajícího, poníženého, všemi pronásledovaného židovstva, jehož život i povahu podle všeho důkladně poznal. On jest, abychom řekli, trpícím pěvcem židovského slzavého údolí, a v písni jeho zaznívá nota všelidského hoře pro ty, kteří na zemi stejně hladoví, jimž je zde stejně chladno a nevlídno. Jeho povídek nelze čísti bez pocitu silného zamrazení, probíhajícího srdcem.« Nicméně stojí drama Juškevičovo mnohem níže, než jeho povídky. Divadelním účinkem jest »V gorodě« jaksi slabší, než jeho »Čužaja« a »Golod«. Látka nové práce jest velmi prostá. Rodina kdysi nežila v nouzi, ale ponenáhlu počala upadati, až došlo k tomu, že jest vydržována »prací« starší dcery. Hladová matka přiměla dceru k prostituci. Všichni jsou tím uspokojeni, co dcera každodenně přináší, ale nikdo neví, za jakou cenu jest vykoupena tato »spokojenost«. Ale nadchází konec i této smutné spokojenosti: dcera oznamuje, že se pocítila matkou a že nepůjde za . . . výdělkem. Tu snaží se matka přiměti druhou dceru, aby následovala příkladu starší. Ta však, dívka silnější povahy, končí raději sebevraždou. Starší sestře narodí se synáček. Stará židovka odevzdává jej jakési stařeně — přes protest a nářky mladé matky. A nyní opět může rodině nastati blahobyt — neboť nyní bude moci dcera opět vydělávati . . . Na podkladě tohoto hrozného obrazu mluví se ohnivé řeči na adressu »ženy budoucnosti«.

»Vystaví velikou hranici a na ni položí starý život, kolem něho budou zpívati a tančiti — a on shoří«, praví Ber, jeden z hrdinů Juškevičova dramatu.

Vynikajícím zjevem sluší nazvati i nové drama V. TICHONOVA »Na raspašku« — »Odhalený« (doslovně: Rozepiatý), které slučuje živel skutečnosti v duchu Ostrovského s náladovostí v duchu Čechovově. Hlavní hrdina kusu, Fedor Bezpalov, je typický vydřiduch a bídák. Otec jeho leží ochromen mrtvicí — a Fedor vede veliké závody, rozsáhlé obchodní podniky, podvádí i podílníky, i příbuzné. Necouvá ani před zapálením továrny, když se mu to zdá výhodným, ani před krádeží poslední vůle, k níž nutí svou bývalou milostnici, opilou Markétu. Všichni jsou u něho v nevolnictví, i bratr jeho Nikita, bytost ryzí. »Vy všichni usilujete napáliti druh druha,« praví Nikita o Fedorovi, »poněvadž pracujete ne pro obecné dobro, nýbrž pro svou kapsu. Vy zabrzďujete život, překážíte životu jiných — jste spekulanti života! . . . A hle, moje věc je čista. Nač bych jej (Fedora) skrýval? Proč bych jej neměl odhalit? Což pravda potřebuje tajnosti?« Tím dochází k srážce obou bratří, zosobňujících různé principy mravnosti — a vítězem vychází Nikita.

Takového vítězství pravdy nezná hrdina povídky S. SERGĚJEVA-CENSKÉHO »Sad« (viz »Voprosy žizni«). Mladý Ševardin ukončil zemědělskou školu a odchází na ves, chtěje přinésti paprsek světla v neosvícený selský lid, duševně opozděný a hospodářsky utlačovaný. Ve vzdálené osadě nalézá úžasný obraz. Zde všichni, počínaje velkostatkářem millionářem až do místního popa, dovedou jen vyssávati sedláky. Ti jsou duchem tak pozadu, že nedovedou oceniti ani šlechetných činů nového »divného pána«. Jednou Ševardin chytil ve svém sadě sedláka. »Zloděj« očekává trest, přísný trest, snad i přímou výplatu od pána, ale mladý muž místo toho zkrátka se ptá zloděje, proč krade, dovídá se, že mužíkova žena trápí se v porodních bolestech. pracuje snad k smrti — i dává mu rubl, aby ženě zavolal lékaře. Takových případů bylo mnoho. Ševardin dlouho přemýšlí o stavu selského lidu, poznává, že sedláci jsou vyssáváni pavoukem-millionářem, jejž se odhodlávají zavražditi. Smysl povídky spočívá v tom, že se vrahu odpouští jeho hřích.

»Právo pomsty dávají člověku lidé«, praví Gorkij v »Městě žlutého ďábla«.

Jednotlivci vždy trpí — a trpí především proto, že jsou lepší jiných. Zvlášť zle jest v té příčině lepším jednotlivcům ze selského lidu, ve svých právech tak obmezeného. V povídce »Tišina« od A. POGORĚLOVA (»Russkoje Bogatstvo«) zachycen typ intelligentního rolníka Merežina, povahy silné, nepokojné. Byl volostním staršinou, členem zemské správy, netrpěl nijakých špatností, psal dopisy do novin atd. — a výsledkem všeho bylo, že byl osmapadesátkrát zavřen, zaplatil řadu pokut, ba několikrát mu i hrozilo zmrskání. Na konec tento obránce pravdy, idealista Merežin byl nucen smířiti se s poměry . . . Stal se typickým pijákem, sám se smál dřívějšímu svému snažení a konečně se na půdě oběsil. —

A tak ruští belletristé v minulém roce nebyli vůdci života, ale sami šli za životem, za revolucí — jedni nezůstávajíce za ní, druzí jdouce

s ní zároveň, týmž tempem. V taktu ruské marseillaisy šel Arcybašev, který vydal druhý svazek povídek (u Skirmunta). Hrdiny jich jsou elementární protestanti. Autor řady statí »Revoljucija i belletristy«, P. Pilskij (v časopise »Svoboda i Žizň«), spatřuje v hrdinovi povídky »Krovavoje pjatno« (Krvavé znamení) mnoho odvahy, mnoho mladistvosti. V každém člověku někde skryt do času mlčí revolucionář. »Duše, povstavší za osobní štěstí, jest v »Buntu«. Protestující, žhavá touha po svobodě a radosti je v »Ženě«. Bouřící se duše davu, povstání mass je v »Hrůze« (Užas). V »Smrti Landově« odehrává se ohromný, ohnivý spor autora se samým sebou — protest myšlenky proti podání, povstání duše proti tradici. Vyvinutá v protestu a svrhnuvší se sebe řetězy otroctví jest duše Antonova v povídce »V podvalě«. Všude u Arcybaševa shledáváme se s bojovnými pudy rutinovaně nevraživého temperamentu.« Všeobecné pozorování kritikovo dochází k tomu, že u Arcybaševa vždy žiješ v předtuše slunce, zrovna jako na úsvitě jarního dne. »Arcybašev jest pěvcem zlepšení života,« praví dále. »On věří v jeho rozšíření a vítězství. Všecek na zemi, kořeny svými v ni vrostlý, trápí se myšlenkami o její budoucnosti a jest zamilován do svého člověka davu, tohoto sluhu života, kterému málo dáno a mnoho nedovoleno železnými příkazy buržoasního zákona, buržoasní morálky a měšťáckých obmezení, úzkostlivými ohledy a hříšnou bázlivostí.«

V této době zdají se nám příliš vzdálenými básníci-modernisté — Baľmont, Bělyj, Sollogub, Brjusov a j. Ovšem, i oni se dali »na levo«, ale životní silou a mohutností mají daleko k »pěvcům revoluce«. Daleko od života jest i nadaný Ivan Rukavišnikov ve své 4. knize »Stichotvorenij« (vyd. »Sodružestvo«). Autor naříká si na své osamocení, na »řady pokolení bez cíle,« žijících pouze proto, aby »jednou za sto let narodil se moudrý, bystrý genius, syn zlatistých snění, básník k nebi směřující.« Zveličení osobnosti u Rukavišnikova má ještě daleko k revoluci. On jest individualista, vznáší se nad davem, jeho tvorba jest intensivní, plná muky — ale zřídlo muky nachází Rukavišnikov v sobě, nikoli v jiných.

Nemohouce zdržovati se rozborem ostatních belletristických prací, poukážeme aspoň na obsah posledních sborníků »Znanija«, známého podniku kroužku nejlepších ruských spisovatelů s Gořkým v čele. Sborníky zastupují měsíčník a mají velký úspěch. V nich — kromě dříve uvedených byly uveřejněny práce A. Luk'janova »Meč vragov« (Meč nepřátel) a »Slěpey i bezumcy« (Slepci a nerozumní), A. Serafimoviče »Pochoronnyj marš« (Pohřební pochod), »V sem'ě« (V rodině) a »Sredi noči« (Prostřed noci), L. Sulleržického »Puť«, řada Skitalcových »Stichotvorenij«, »Ogarki« a »Lěs razgorělsja«, I. Rukavišnikova »Tri znameni« (Tři prapory), N. Telešova »Nadziratěľ« a j. Konečně v samostatných knihách vyšly ještě tyto práce, které tvoří jakési plus v literatuře minulého roku: »Razskazy i pověsti« V. Dmitrijevé; »Iz mira duši« a »Osennije večera«, básně E. Milicové; tři svazky »Dramat« D. Averkijeva; druhý díl »Spisů« (Sočiněnija) Potapenkových; šesté vydání »Spisů« Dostojevského; úplné vydání spisů (Polnoje sobra-

nije sočiněnij) Černyševského ve 2 svazcích; »Věnok«, sbírka básní V. Brjusova z let 1903—1905; 6. a 7. díl »Sočiněnij« V. Avsějenka; 3. svazek povídek D. Ajzmana; román z let sedmdesátých »Andrej Kožuchov« S. Kravčinského; »Světlyja pěsni« S. Rafaloviča; »Skvoz prizmu duši« A. Kursinského; »Sobranije stichotvorenij děkabristov« ve 2 svazcích, vydané I. I. Fominem; »Porog«, neznámá dřívě báseň v próse I. S. Turgeněva »Polnoje sobranije sočiněnij Omulevskago« (I. V. Fedorova), vydané redakcí P. Bykova; »Predrazsvětnyja pěsni« G. Galiné: »Probužděnije« a jiné povídky sedláka-spisovatele Savichina (V. Ivanova); »Něotpravlennyja pis'ma« a jiné povídky Ščepkiné-Kupernikové; druhý svazek »Pověstí a razskazů« Borisa Lazarevského; 5. svazek »Razskazů« E. Čirikova a j.

Mnoho nového nebo aspoň nově vydaného vyšlo i v oboru literární historie, na př.: »Očerki i vospominanija, publičnyja čtěnija. rěči, staťi i zamětki« čestného akademika A. F. Koni; »Pamjati A. P. Čechova«, sborník Společnosti milovníků ruské slovesnosti (Obščestva ljubitělej rossijskoj slovesnosti); »Za dvadcať lět«, sbírka článků literárních, filosoficko-historických a j. od Bel'tova; »Iz mira litěraturnych iskanij« od Volžského; »Kniga otraženij« I. Anněnského; třetí vydání monografie prof. Aleksěje Veselovského »Zapadnoje vlijanije v novoj russkoj litěraturě«; »Čechov v značeniji russkago pisatělja-chudožnika«, sborník statí, vydaný N. Pokrovským; »Sočiněnija« R. Sementkovského, jejichž 1. svazek věnován jest literární historii; »Saltykov-Ščedrin«, literárně-společenská charakteristika čestného akademika K. K. Arseňjeva: »Litěraturnyja epochy XIX. stolětija« od docenta I. I. Zamotina; »Etjudy o russkoj intělligencii« od A. Potresova: »Prorok russkoj revoljucii F. M. Dostojevskij« od Merežkovského; »M. E. Saltykov, kak satirik, chudožnik i publicist«, sborník, vydaný N. Pokrovským; »Kritičeskaja litěratura o proizveděnijach Ostrovskago« v několika svazcích redakcí N. Denisjuka; 3. vydání monografie Merežkovského »Věčnyje sputniki. Puškin«;*) »Očerki po istorii russkoj litěratury XIX věka« od V. Sorodnika; »Děkabristy kn. A. Odojevskij i A. Bestužev-Marlinskij, ich žizň i litěraturnaja dějatělnosť« od prof. N. Kotljarevského; »Iz publičnych lekcij o Puškině« I. Aleksandrovského; »Očerki po istorii novějšej russkoj litěratury« F. F. Nělidova; 3. vydání »Opyta kritičeskago kommentarija Legendy o velikom inkvizitorě Dostojevskago« od V. Rozanova; »Siluety russkich pisatělej« od J. Ajchenval'da; »Něizdannaja perepiska Gončarova s gr. Valujevym« K. Vojenského; 2 svazky »Istorii russkoj obščestvennoj mysli« od Ivanova-Razumnika a j.

*) Poznamenávám, že vyšlo i 3. vydání Merežkovského trilogie »Christos i Antichrist«.

Na konec literárního účtování za r. 1906 vzpomenu ještě našich ztrát. Zemřeli: dramatik Viktor Aleksandrovič KRYLOV (13. břez.), spisovatelka románů Naděžda Ivanovna MERDEROVÁ (30. břez.), belletrista z rolnického rodu Ivan Stěpanovič SOKOLOV (5. květ.), žurnalista a kritik Leonid Jegorovič OBOLENSKIJ (6. října), umělecký kritik Vladimir Vasiljevič STASOV (24. října), akademik Aleksandr Nikolajevič VESELOVSKIJ (23. října) a redaktor »Ruské Mysli« Viktor Aleksandrovič GOL'CEV.

K zarmucujícím zjevům nutno uvésti tyto dvě události: Na statku Stolypinově, příbuzného básníka Lermontova, ve stanici Tarchanách (penzenská gub., čambarský újezd) zachovával se pokoj básníkův v téže podobě, jako za jeho života. Nedávno — jak píše »Oděsskij Golos« — při agrárních bouřích značná část majetku Stolypinova zničena byla požárem — mezi jiným i pokoj, který po tolik let choval památky po velkém básníku... A za požáru v Pavlovsku v domě spisovatele a žurnalisty Prokof'jeva shořelo mnoho literárních listů Turgeněva, Gončarova, Potěchina, Lěskova, Grigoroviče a jiných ruských spisovatelů...

Svátkem ruské literatury v minulém roce lze nazvati nové uvedení GRIBOJEDOVA »Gore ot uma« na jeviště moskevského Uměleckého divadla, řízeného Stanislavským. Společnost Uměleckého divadla tak znamenitě reprodukuje moskevský život z počátku XIX. stol., že znalci literatury měli plné právo nazvati tento výkon »novým dílem« Gribojedova. — Padesátileté jubileum nesmrtelné komedie SUCHOVO-KOBYLINA »Svaďba Krečinskago« (poprvé provozované v Moskvě 9. pros. 1855), 25leté jubileum spisovatelské činnosti pěvce illusí, básníka K. M. FOFANOVA, a zvolení Nestora Aleksandroviče KOTLJAREVSKÉHO, professora Aleksandrovského lycea a Nikolajevské akademie jenerálního štábu, čestným členem Akademie Nauk — toť ostatní význačné události v ruském literárním světě minulého roku.

Jakou cestou půjde dále ruská literatura? Vyjde-li na jasnou dráhu? Věrna ruské skutečnosti, bude ještě dlouho provázeti ruskou revoluci, bude ve svých dílech obrážeti tento »rodný kraj«, jejž tak intensivně zachycuje ve své básni VĚRA TOMSKAJA: »Má ubohá vlasti! Z odvěkého útisku povstati — není tobě ještě souzeno... Plamenným záchvatům svatého hnutí není dáno vybojovati svobodu... Má chmurná vlasti! Kde mládež zapomněla štěstí i jara, zamilovavši si utrpení — a vešla v boj s násilím, ztrácejíc život ve vězeních a ve vyhnanství... Má strašná vlasti! Kde matky usedavě pláčí, chvějíce se strachem o život podlomených dětí, kde lidé tiše umírají hladem — nešťastná vlasti řetězů a poprav!...«

(Petrohrad.)

ČENĚK SLEPÁNEK:

Z dějin osvobozenského hnutí v Rusku.

(Dokončení.)

A v tomto nesprávném vysvětlování vidí Plechanov vznik revolučního národnictva. »Věc spočívá v tom, že mužík, ochotně a pozorně poslouchavší vypravování a posudky propagandistovy na thema o malozemí.

tíži daní, násilí úřadů, nemilosrdenství statkářů, lakotnosti popů, vyděračství lichvářů a pod., v masse ukázal se hluchým k hlásání socialismu — protože v jeho ideálech bylo velmi mnoho měšťáckého individualismu.« Plechanových informací (Plechanov byl čelným účastníkem hnutí, tudíž jeho vývody mohou míti jen informativní hodnotu) nelze odmítnouti. Ovšem jeho vývod, že v nesprávném vysvětlování mužických snah vzniklo revoluční národnictvo, jest jen subjektivním objasněním okolností, jež přiměly část propagandistů k zanechání propagandy. Pro historika nemůže být v dějinách správnosti či nesprávnosti. Jednotliví propagandisté vyzvedali ze svých zkušeností, co dle jejich subjektivního názoru zasloužilo vyzvednutí, a z těchto daných sestrojili — opět podle subjektivního názoru — principy. Že spory v zimě 1875—1876 nekončily dohodou, to svědčí o silně vyvinutých individiaditách na obou stranách, kteréž ani později dohody nepřipustily.

Za těchto sporů sloučily se zbytky petrohradských Čajkovců v tak zvanou družinu donskou pod firmou »Zemlja i volja« k pokračování v propagandě na vsi. Avšak i u těchto nastala změna v taktice. Uznána potřeba agitace. Organisace se soustředila v Petrohradě a stala se na nějakou dobu představitelkou celého hnutí. Za prostředky agitační mělo se využívati všech projevených potřeb lidu. Šířením a prohlubováním těchto potřeb chtěla se organisace dostati k socialistické revoluci. Tak na př. když mezi donskými kozáky vypukly nepokoje, jelikož zřízením zemstev dřívější jejich samospráva byla značně omezena, »zemlevolci (jak píše Plechanov v úvodě k Thunově knize) věrni svému buntovnickému programu odebrali se na Don, aby tam navázali styky s nespokojenci«. Organisace zřídila v r. 1877 tajnou tiskárnu, v níž tištěn časopis »Zemlja i volja«. Na jaře r. 1877 odebralo se celé sdružení kromě svého petrohradského organisačního ústředí, jež opatřovalo pasy, peníze, doporučení a pod., na dolní Volhu a dále na východ, kdež všude zajímali »buntovščiki« místa učitelů, písařů, felčarů, krčmářů a pod.

Při Dněpru působila jiná družina podobným způsobem.

Jenže »buntovščiki« měli čím dál méně následovníků, protože politický boj, soustředěný v městech, byl mnohem přítažlivější. Sanguiničtější povahy neměly na mrtvých vsích klidu. »Buntovščiki« — pod různými záminkami — vraceli se čím dále četněji do měst. Mnozí však přece vytrvali ve své houževnatosti, poněvadž se stále cítili také bezpečnějšími na vsi než ve městě.

Svojí neobezřetností upozorňovali propagandisté policii na sebe sami. Toho důkazem předběžné vyšetřování k »procesu 193«. Nenašla-li vláda v podnikání většiny jich ani tolik přestupného, aby je mohla postaviti veřejně před soud jako provinilce, pak věru jen neobezřetnosti nutno přičísti vinu prozrazení, a to tím spíše, jelikož v té době vesnická policie byla ve stavu praprimitivním.

Vláda obávala se ovšem v takovém hromadném hnutí hrozných věcí, i rozvinula soustavné pronásledování. To opět rozjitřovalo politické ovzduší v městech. Zejména průběh vyšetřování k procesu 193, konaného od října 1877 do ledna 1878, přispěl značně k posílení radi-

kalismu. Mnozí zatčeni byli již na podzim r. 1874. Všichni uvězněni byli osamoceně, četní v temných kasematech Petropavlovské pevnosti. Z uvězněných mnozí skončili sebevraždou, jiní pominuli se rozumem. Také rodící se dělnické hnutí rozčeřilo městské prostředí, obracelo k sobě pozornost i síly revoluční společnosti. Nastaly pokusy o pouliční demonstrace. Posily vesnických stanovišť ochabovaly, prostředků používáno k politickým akcím, což opět mnohé stále ještě vytrvalé »zemlevolce« pohnulo k návratu do měst.

Avšak tento pouliční politický boj nemohl míti dlouhého trvání. Massy dělnické neprošly ještě ani prvou fasí hospodářského uvědomění a k politickému měly ještě hodně daleko. Na ulicích nebylo možno operovat tisíci, nýbrž jen několika málo sty hlav, proti nimž vláda mohla bojovati hravě. Brzy demonstrace byly nemožny. Politický boj stával se zavilým bojem takřka muže proti muži. Nejprve ubíjeni špionové. »Bylo však nepochybno,« praví Stěpňak, »že tyto prvé pokusy nevyhnutelně povedou k dalším. Když už ztráceti čas na ubití nějakého špiona, proč nepotrestati četníka, jenž ho pobádá k jeho hnusnému řemeslu, či prokurátora, kterýž na základě jeho udání zatýká, nebo konečně šéfa četnictva, který vše řídí? A dále počalo se pomýšleti i na toho, z jehož moci řádí tato horda. Logika věcí přinutila revolucionáře projíti všecky tyto stupně.«*) Stěpňak tu opravdu trefně charakterisuje pochod revolucionářské logiky. K ubíjení špionů docházelo dosti často, protože špionství nejvíce dráždilo.

Výstřel Věry Zasuličové na jenerála Trepova (1878) otevřel novému směru v revolučním hnutí průchod dokořán. Společnost, rozhořčená byrokratickým hospodářstvím, činem a zjevem dívčiným byla dojata v míře neobyčejné. Osvobozující rozsudek byl radostně uvítán. Zavilost byrokracie, s jakou slídila po Zasuličové, aby se jí opět zmocnila a lépe si ji pojistila, odpor společnosti proti vládě jen přiostřila. Mezi terroristy způsobil attentát tím hlubší otřes, jelikož Zasuličova k tomuto směru nenáležela a provedla čin svůj z vlastního popudu. Terroristé vycítili plně význam osvobození Zasuličové v dané době a ovšem vyvodili pro sebe i důsledky.

Otázka taktiky stala se v organisaci »Zemlja i volja« akutní. O ní měl rozhodnouti sjezd ve Voroněži v červenci 1879. Avšak rozhodnutí nebylo docíleno, neboť jak terroristé, tak vesničtí »zemlevol'ci« trvali úporně na svých stanoviscích. Umožněna kompromisní dohoda, podle níž prostředky organisace měly býti rozdíleny pro politický boj a »bunt«.

Za několik neděl došlo však přece k rozkolu. Terroristé s ostatními radikálními živly utvořili organisaci »Narodnaja Volja«, druhá část seskupila se později kol časopisu »Černyj Pereděl«, redigovaného Plechanovem. »Nar. Volja« nevzdávala se sice definitivně svých socialistických ideálů, ale za nejbližší (minimální) svůj program si vytkla: národní svobodu, t. j. odevzdání vlády zástupcům lidu, zvoleným na základě všeobecného a rovného práva hlasovacího, oblastní a místní samosprávu, úplnou svobodu svědomí, slova, tisku, shromažďování a spolčování, zá-

*) Stěpňak, Podpol'naja Rossija, 23. Českého překl. str. 36.

měnu stálé armády obranou territorialní. »Černoperedělci« odmítali vůbec politickou agitaci, protože v hospodářských poměrech viděli základ všeho ostatního, »základní příčinu nejen všech jevů politického života, nýbrž i uměleckého a mravního složení jeho členů«. Trvali na bakuninském odmítání státní organisace, ač neodmítali politické svobody, pokud by mohla urychlit pochod k socialismu. »Dělníkům továrna, mužíkům země!« — toť bylo jejich heslo. Země měla být znovu a spravedlivě rozdělena. Na agrární revoluci pohlíželi jen jako na minimum. Podstatně odchýlili se od původního bakuninství tím, že nepohlíželi již na »obščinu« jako na východný bod k socialismu, nýbrž jako na zastaralý útvar společenstevního hospodaření, a byli pro její udržení jen potud, pokud mohla ulehčiti proces k socialismu.

Tkačevci vešli do organisace »Nár. Volji«. Lavristé pracovali stále agitačně mezi dělnictvem. Od svého dřívějšího nazírání odchýlili se hlavně v názoru na »obščinu«, pokládajíce ji nyní za bezcenný útvar, rovněž mužíka odvrhli jako bezvýznamného činitele v socialistické revoluci. V dělnictvu však také nenabývali půdy, protože trvali na bakuninském odmítání účasti v měšťácké revoluci, jejíž složkou zdálo se jim býti stávkové hnutí.

Theoretické příkrosti mezi stranou »Narodnaja Volja« a skupinou »Čërnyj Pereděl« postupem doby se stupňovaly. »Čërnoperedělci« prakticky se již nerozvinuli. Zůstali po většině v městech, neboť agitace na vsích při zostřených policejních opatřeních stala se ještě nebezpečnější, a pak síly jejich byly tak nepatrny, že nemohly vésti k nějakému úspěchu. Někteří čelnější »Čërnoperedělci« přešli také do tábora »Narod. Volji«. K úplnějšímu theoretickému sblížení došlo po útoku na cara Alexandra II. Po atentátu rozhodná srážka strany »Narodnaja Volja« s vládou byla nevyhnutelná — a nemohla skončiti, než porážkou strany.

»Narodnaja Volja« to tušila, i pokusila se přiměti nového cara k dohodě tónem co nejumírněnějším. Takový tón diktovaly ovšem též ohledy na společnost a veřejné mínění. V provolání k caru Alexandru III. praví se v závěru:

»Věřte, jakmile koruna ustane od násilí, jakmile rozhodne se opravdově uskutečniti požadavky národního uvědomění a svědomí — můžete směle rozehnati slídiče, kteří jsou hanbou vlády, poslati ochranné stráže do kasáren a spáliti šibenice, znemravňující národ. Výkonný komitét sám přeruší svoji činnost a organisované kolem něho síly rozejdou se, aby se věnovaly kulturní práci pro blaho rodného lidu. Mírný, ideový boj nastoupí na místo násilí, které jest nám protivnější, než Vašim sluhům, a které provádíme pouze z nejvyšší nevyhnutelnosti.«

Požadavky, vyslovené v provolání, jsou: všeobecná amnestie politickým provinilcům, svolání zástupců národa k prozkoumání dosavadních forem státního a společenského života a upravení jich podle národních tužeb. Voleb, kteréž jsou svobodné, účastní se všecky třídy a vrstvy obyvatelstva bez rozdílu; k svobodnému provádění voleb jest nevyhnutelna úplná svoboda tisku, slova a shromažďování.

»Toť jediný prostředek« — končí provolání — »jímž Rusko může býti navráceno na cestu pravidelného a mírného rozvoje. Slavnostně

prohlašujeme před celou zemí a celým světem, že naše strana bezpodmínečně se poddá rozhodnutí Národního Shromáždění, zvoleného za řečených podmínek, a nedopustí se žádné násilnosti proti vládě, sankcionované Národním Shromážděním.«

»A tak, Vaše Veličenstvo — rozhodněte se. Před Vámi dvě cesty. Na Vás jest volba. My můžeme zatím toliko prosit Prozřetelnost, aby Váš rozum i svědomí pobídly Vás k rozhodnutí, jedině odpovídajícímu blahu Ruska, Vaší vlastní důstojnosti a povinnostem k vlasti. — Výkonný komitét 10. března 1881.«

Appell vyzněl na prázdno, ač byl podporován značnou částí ruské společnosti s Tolstým v čele. Byrokratický stroj šel dále svým chodem — revoluční intelligence pocítila dokonale svoji malomoc. Bylo jasno, že ani touto cestou nic se nevybojuje, že, dokud nevzchopí se lid, vždy vítězem zůstane vláda, neboť jen v lidu jest moc.

Ke konci let osmdesátých »Narodnaja Volja« ubita úplně. »Černý Pereděl« zahynul již dříve. Po něm vzniklo ještě nepatrné sdružení »Zemlja i volja«, které však rovněž brzy zaniklo.

Shrňme nyní charakteristické rysy tohoto revolučního období.

Pařížskou kommunou zaražen v Rusku nihilistický proces a mladá společnost zatoužila po »positivní práci«. Cesty k ní ukázali jí hlavně Bakunin a Lavrov. Anarchism přijat v Rusku tím spíše, že to byl anarchism bakuninský, vycházející ze slavjanofilských tradic. Vydané heslo »jděme mezi lid« strhlo svojí novotou k širokému hnutí, v jehož programu byla socialistická revoluce. Avšak propagandisté neměli nejmenší propagační praxe, aniž znalosti prostředí, v němž měli činiti propagandu. Propaganda mnohých neměla vlastně v sobě nic revolučního. Theorie jejich byly sice rozvratné, ale praxe vypadla tak mírně, že ani vláda nemohla jich z ničeho obviniti. Příčiny toho všeho vyrůstaly přímo z theoretického založení propagandistů. Propagandisté, postrádajíce praktických znalostí vsi, nemohli ovšem přijímané theorie kriticky zkoumati, srovnávati s danými zkušenostmi atd., následkem toho jejich theoretická stavba zbudována byla sice odvážně, ale bez základů. Tak šli na ves. Prvým nárazem na skutečnost zbortilo se vše. Poukazování na policejní překážky má více méně jen polemickou tendenci. Obrat jedné části propagandistů k politickému boji diktován byl týmiž theoriemi, které diktovaly druhé části propagandistů pokračovati v »buřičství«. Jejich »oddanost věci« nedovolovala jim zastaviti se a zkoumati cesty, po nichž je hnala logika theorií.

Máme-li rozuměti této »oddanosti věci«, nutno uvážiti poměry, v nichž ruská intelligence žila. Těžisko bytosti mladé intelligence kotvilo v západoevropském myšlenkovém hnutí. Obzory života její vlasti končily na hranicích měst, za nimiž rozprostírala se čirá tma, cetá bytost této intelligence vlastně měla v západní Evropě své kořeny i peň, a jen haluze překláněly se do Ruska. Avšak nebyla to skutečná půda života, plného bolestných procesů, v níž tkvěly tyto kořeny, nýbrž opět půda theorií. Skutečného života v západní Evropě ruská intelligence vůbec neznala, nebo jen povrchně. Před jejími zraky epochální dějinné akty odehrávaly se tak hravě . . . Což divu, že tak pevně věřila, že za rok, dva,

nanejvýše tři možno i v Rusku provésti tak ohromný převrat, jakým měla býti sociální revoluce, nebo že politické svobody lze dobýti terrorem.

V.

Pohnutá doba nezůstala bez ohlasu ani v ostatních vrstvách společnosti. Došlo k sjednocení nejradikálnějších zemských činitelů v »Ligu oposičních živlů« (1878), kteráž měla v programu: svobodu slova a tisku, zaručení osobní svobody, ústavní shromáždění. Proti revolučním stranám však stáli v odporu. Zejména terror odmítali co nejrozhodněji a byli ochotni proti němu se postaviti, kdyby vláda splnila požadavky jejich programu.

Činnost »ligy« se rozšířila v l. 1880—81, kdy z ní utvořeno »Obščestvo zemskago sojuza i samoupravlenija« či prostě »Zemskij Sojuz«. Orgánem jeho bylo »Vol'noje Slovo«. Program Z. S., vydaný v květnu 1882, vytýkal si cílem »dosažení politické svobody národů Ruska«. Politickou svobodou rozuměl samosprávu. Pro každou samosprávnou část státního celku požadoval souhrn lidských a občanských práv; zejména žádal: 1. zrušení trestů hanobících lidskou důstojnost; 2. svobodu stěhování, pobytu a povolání; 3. nedotknutelnost domácnosti; 4. svobodu slova, schůzí a shromáždění; 5. svobodu svědomí a veřejných výkonů náboženských, neodporujících veřejné mravnosti: odloučení církve od státu; 6. právo odporu proti nezákonným činům úřadů, po případě právo stížnosti na úřední osobnosti i na úřady.

Kardinálním požadavkem bylo »odevzdání zákonodárné moci a kontroly nad činností vlády do rukou národních zástupců«. Z. S. žádal říšskou dumu pro celek a kromě toho oblastní dumy pro jednotlivé národnostní a territoriální části.

R. 1883 vydáno bylo provolání »Truppy russkich konstitucionalistov«,*) kteréž samo dostatečně charakterisuje osvobozenské hnutí v liberálnější společnosti let sedmdesátých a počátku osmdesátých.

Konstitucionalisté objasňují svůj poměr ke straně sociálně revoluční a své stanovisko k terroru. Praví, že sice v mnohých podstatných věcech nesdílejí názorů strany, že však přes to žádají pro ni stejného existenčního práva jako pro sebe. Míní, že při svobodném projednávání otázek a potřeb, jimiž stůně ruský národ, bude možno odstraniti všecky krajnosti. S terrorem nesouhlasí, jsou však přesvědčeni, že dokud nenastanou v Rusku spořádané poměry, dokud přesvědčení bude pronásledováno, dotud nepozvedne se ruka, aby hodila kamenem po terroristech, dobývajících si svobody svědomí.

Provolání vyličuje současnou politickou situaci chmurně: tisk potlačen, nutno se utíkati k tajnému tisku, zakázáno mluviti o nedostatku selské půdy, o hnutí přesídlovacím, o nepoctivosti a nezákonném počínání ministrů, o změně politického ústrojí — »vláda zavírá ústa každému čestnému člověku«.

---

*) Otištěno v lednové knize »Byloje«, 1906, str. 309.

»Vláda čím dál více ubíjí lid, čím dál hanebněji chová se v otázkách mezinárodní politiky, padajíc na břicho před Bismarkem, vyhledávajíc pokynů zkušeného nepřítele svobody a osvěty, papežského prestolu. Slovanská plemena, pro jichž osvobození bylo prolito tolik ruské krve, obětováno tolik ruského jmění, odvracejí se od nás pro politiku naší vlády, všude udržující »svaté základy« despotismu, hrabivosti a »tichého i nerušného života«.

»Jest čas, aby se ruská společnost vzpamatovala, vystoupila se zjevným protestem proti mračnému a nesvědomitému násilí, které proměnilo ruskou školu v hnusnou kasárnu, znetvořuje naše děti, utlumuje v nich takřka každý záblesk samostatného myšlení a pevného přesvědčení.«

Program konstitucionalistů v podstatě zněl:

1. Svolání zástupců země ve zvláštní poradní sbor, v němž by veřejně projednávaly se zákony, projekty a roční rozpočty. Car může souhlasiti s míněním většiny či menšiny a mínění, k němuž se připojí, nabývá síly zákona.

2. Svoboda vyznání a zrušení předběžné i kárné censury.

3. Amnestie všem politickým zločincům.

Tyto tři požadavky »truppa« vytkla za nejnaléhavější. Dále uznává nevyhnutelnost širokých hospodářských reforem v zájmech pracujících mass, oprav místní samosprávy ve smyslu rozšíření selského zastoupení — dodává však, že »tyto složité a velice vážné úkoly mohou být uspokojivě rozřešeny jen za účasti společnosti, t. j. potom, až bude uskutečněna přeměna státního ústrojí«.

VI.

Revoluční období sedmdesátých let jest významno také tím, že z něho se zrodily prvé počátky organisovaného dělnického hnutí.

Styky s dělnictvem navazovány již v letech šedesátých. V sedmdesátých usilovně pracovali mezi dělnictvem především Čajkovci, zvláště od jara 1873. Postup této práce líčí Kropotkin*) takto: »Vyprávěl jsem jim, co jsem viděl z dělnického hnutí za hranicí, o hromadném vlivu »Internacionály«, o pařížské kommuně 1871. Poslouchali mne napjatě, bojíce se přeslechnouti byť jediné slovo, a tehdy vznikala sama sebou otázka: „Co my můžeme zde učiniti — v Rusku?« »Agitujte, spojte se,« odpovídali jsme jim; »toť jediná cesta k cíli. Pobesedujte o tom se soudruhy, organisujte se, a až nás bude mnoho, uvidíme, co bude lze podniknouti.«

Pokusy revolucionářů, vychovati z dělníků propagandisty na vsi, po většině selhaly. Uvědomělému dělníku, zvláště pobyl-li delší dobu v městě, připadala ves příliš těsnou a hluchou. »Znal jsem takové tovární dělníky,« — píše Plechanov**) — »kteří, byvše přinuceni vrátit se na nějakou dobu do vsi, odjížděli tam jako do vyhnanství.« Tím méně mohl přilnout ke vsi závodní dělník (řemeslník), jehož intelligence

*) »Autour d'une vie«, 1904, str. 336.
**) »Russkij rabočij v rev. dviženii.«

byla poměrně vyšší a hospodářské postavení lepší. Z propagandy vraceli se dělníci brzy a pracovali za to v dělnickém prostředí. Plechanov vypravuje o jednom případě, kdy dělníci, vyslaní do Saratovské gubernie, aby se tam usadili, »potoulavše se po vsích za příčinou vyhledání vhodných míst k usazení, vzdali se svého poslání a vrátili se do Saratova, kdež navázali styky s tamějším dělnictvem.« A byli to lidé uvědomělí, o jichž dobré vůli nemohlo býti pochybnosti.

Z tohoto osevu vzešlo dělnické hnutí. Jeho prvou formací byl »Sěvernyj Sojuz russkich rabočich« se střediskem v Petrohradě, organisovaný v l. 1877—79. Zanikl ovšem stejně jako ostatní organisace revoluční, nicméně vytryskl z něho prvý pramen, z kterého později povstal dravý proud, jenž strhl základy samoděržaví a byrokratického systému.

Program »Sojuza« jest prvým pokusem o spojení politického a sociálního boje v jedno hnutí. Čteme v něm:

»Poznávajíce krajně škodlivou stránku politického a hospodářského útisku, padajícího na naše hlavy vší silou neúprosného sobectví, poznávajíce všechnu nesnesitelnou tíhu našeho sociálního postavení, zbavujícího nás možnosti i naděje na jakoukoli snesitelnou existenci, vidouce konečně, že není možno dále snášeti tento stav, hrozící nám nejúplnější hmotnou zkázou, ubitím duševních sil — odhodlali jsme se sorganisovati svaz všeho ruského dělnictva, který by zcelil rozdrobené síly městského i selského dělnického lidu, vyjasnil mu jeho vlastní zájmy, cíle i snahy, byl mu dostatečnou ochranou v boji se sociálním bezprávím a poskytoval mu té vnitřní síly, jíž třeba k úspěšnému vedení boje.«

Ze sociálních požadavků uvádíme nejhlavnější, charakteristické pro ruské poměry: Odstranění dosavadního politického a hospodářského zřízení, poněvadž jest krajně nespravedlivo; zřízení svobodné národní federace obcí (»obščin«), založených na úplné rovnoprávnosti a s úplnou vnitřní samosprávou; zrušení pozemkového vlastnictví a zřízení obecního (obščinného, mirového).

Hlavní body politického programu »Sojuza« zněly: Svoboda slova, tisku a shromažďování; zrušení tajné policie a politického soudnictví; zrušení třídních práv a privilegií; závazné a bezplatné vyučování ve školách; zredukování stálého vojska a nahrazení jeho všeobecným ozbrojením; selská samospráva; svoboda stěhování; zrušení nepřímých daní a uvalení přímých na důchod a dědictví.

Vystoupení »Sojuza« vzbudilo všestrannou pozornost, zejména ovšem ve stranách revolučních. Časopis »Zemlja i volja« sice se protivil »kategorickému« zdůrazňování významu politického boje »ve smyslu potvrzujícím«, ač už mezi řádky dával na jevo prvé projevy nových poznatků v tom směru, vytýkal také programu neorganičnost a pod.,*) ale přece uvítal organisaci s nadšením.

---

*) »Zemlja i volja« č. 4. r. 1879.

Z Petrohradu. 19. února 1907.

(Před volbami. — Úkoly kadetů. — Otázky finanční. — Potřeba organisace lidu. — Poměr krajních stran ke kadetům. — Pověsti o novém ministerstvě. — Na prahu dumy. — Nové obyvatelky Šlisselburgu. — Lukaševič. — Bankrot pravice. — Zatýkání studentů. — Nejnovější výstava.)

Až tento list vyjde tiskem, budou zítřejší volby v hlavním městě, které nás dnes uvádějí v horečku, dávno hotovým faktem.

Ostatně už nyní víme dokonale, že oposice vejde do druhé dumy vítězně — ale jakým způsobem bude pracovati, neví dosud nikdo, poněvadž vedle kadetů vyrostly nyní zástupy mnohem krajnějších oposičníků, a slovo »oposice« nabylo významu úplně tajemného.

Co toto píšu, nezavírají se dvéře našeho obydlí, neustále vcházejí voliči, hlavně lid ve vysokých botách a prostých halenách. Přinášejí volební blankety a žádají o listiny »opravdu dobré«, »vyplněné jmény kadetskými«. Při tom se táží s nepokojem: »Jen jestli potrvá tato duma?« Někteří z nich zpovídají se upřímně ze svého přesvědčení. »Já sám,« praví na př. jakýsi řemeslník, »lnu více k oposičnějším, ale cosi mně praví, že nyní ještě není jejich čas, že kadeti vykonají práci dnešního dne. Ale strašná věc bude, povědí-li krajní oposičníci několik takových slov, po nichž se rozplynou všecky naše naděje. Staneme snad opět za krátko nad propastí a nenajde se dostatečná síla, aby nás vysvobodila.«

Ohromné schůze předvolební — přes všecka obmezení policejní — plny jsou kolísání a rozporů mezi hlasem rozumu a hlasem hněvu a pomsty pobouřeného lidu. Kdyby měli víru v opravdovou sílu zorganisované společnosti, dojista desettisíce těch, kdož nyní hlasují pro kadety, dali by své hlasy skutečným revolucionářům — ale těm nešlo by tak o hlasy, jako o vyzbrojené ruce, hotové k boji.

»Není už revoluce,« slyšeti kolem, »není naděje v ozbrojené síly, třeba organisovati lid cestou pokojných reforem.«

Jisté mají pravdu, kdož takto mluví, ale nynější vláda tak dráždí a revolucionisuje všecky vrstvy národa, že nemáme pražádné jistoty, nezačnou-li se dnes neb zítra nanovo ve větších neb menších rozměrech zoufalé a bezmocné výbuchy. Bezmocné u nás. Jinde, kde přec jen jest samovůle vládců do jisté míry obmezena, a kde vládcové nedospěli k takové dokonalosti techniky despotismu a týrání lidu, dávno již takový boj, jaký vede Rusko se svou vládou, byl by korunován vítězstvím. Jen my se nemůžeme dostati ze svého ohromného domu bídy.

Co se týče dumy, není těžko předpověděti, že členům strany, která považuje dumu za cennou operační basi v nynějším rozvoji politických poměrů, t. j. členům strany svobody lidu, připadne v dumě velmi nemilá, ale nezbytná úloha. Mnozí z nich budou nuceni při útocích idealistů a šlechetných utopistů připomínati si slova, plná sebezapření: »Ať jméno mé nedojde slávy, jen když dílo mé vydá o sobě dobré svědectví.« A dílo jejich ovšem bude se zdáti hanbou, »černou« prací, bude mytím špíny minulosti a zaujímáním posic, které v naší příliš napjaté politické atmosféře zdají se skoro »zpátečnickými etapami měšťáctví«.

Nehledíce k naivnosti a abstrakčnosti podobných úsudků, chápeme z nich, že jádro strany, vyšlé z lůna oposičního, osvobozujícího se Ruska, úzce spojené s různými odstíny ideálů revolučních a socialistických, ovládajíc sebe a své dalekosáhlé aspirace přizpůsobuje se historické nutnosti a zúžuje svůj program.

Ve skutečnosti teprve sjezd strany schválí plán kadetské taktiky a program jejich práce v parlamentě, ale už nyní jest známo, že vůdčím jejich heslem bude upevnění a uvedení v život naší »také konstituce« a s ní zákonného zaručení občanských svobod. Potom přijde řada na návrhy základních reforem »v duchu upřímně demokratickém«: místní a obecní samosprávy, zemstev, městských zřízení atd., dále reformy financí a státního hospodářství.

Právě v tom oboru čeká politiky rázu konstitučně demokratického práce nejnepříjemnější, ale i nejcennější. Čistiti Augiášovy chlévy jest vždy těžká práce, tím více u nás, kde jsou nyní v takovém stavu, že i při nejopatrnějších pokusech radikální opravy může se zachvěti budova zlaté valuty, a tedy jakés takés finanční rovnováhy.

Uspořádání financí, otázka rozpočtu a zevnějších půjček mají netoliko samy sebou ohromný význam, ale jsou i nejzávažnější taktickou zbraní, nejúčelnějším prostředkem v rukou oposice k poražení nynějšího systému s jeho nezodpovědnými ministry a k dobytí vlády národní.

»Duma nepovolí nových půjček,« slyšíme z úst velmi vážných. »Vláda musí učiniti ústupky!«

»Dozajista, ale jak najde v přechodní době prostředky k uspokojení všech potřeb rozpočtových, k zaplacení ohromných úroků z dřívějších dluhů a k udržení cenných papírů ruských na umělé výši — toť velká otázka. Posice nesmírně těžká pro celou říši a nesmírně riskantní pro politické skupiny, které budou nuceny vynášeti ji na svých plecích. Ubozí kadetští finančníci!

V jiných komisích této strany vře také usilovná práce, vždyť všecka odvětví našeho života potřebují nutně přebudování. Samo zahájení reform, povolávající k účasti široké zástupy národa — na př. zrušení privilejí stavovských a vysokého censu volebního v zemstvech — stane se nepochybně nejjistější cestou k sjednocení obyvatelstva a k takovému jeho zorganisování, které by vyvinulo nepřemožitelný odpor v případě, že by se staly nové pokusy o vyrvání dobytých svobod.

Nedostatek podepření protestu poslanců rozehnané dumy byl tak bolestnou lekcí pro všecky konstitucionalisty, že otázka opravdové organisace lidu, vštípení lidu nových pojmů a snah stává se nejpatrnější nezbytností. Ale tu opět třeba si připomenouti, že i zájmy lidu, i způsoby a formy jeho organisace budou nyní velmi rozmanitě pojímány ústředním činitelem — novou dumou.

Za několik posledních měsíců i neurčité dříve živly společenské se jasněji rozvrstvily a tvoří dnes zvláštní ideové a taktické skupiny — nemluvě o ohromné číselné převaze živlů krajních, které ustoupily od lonského boykotu voleb a dostávají takové množství hlasů, díky devítiměsíčnému tragickému hospodaření pp. Stolypina, Križanovského a všech ostatních, jim podobných. Mnoho těchto »levých« volebních lístků vyplnil

jediný Gurko! Myslím však, že blok krajní levice, ostatně dosti slabě sklížené, neodváží se hned považovati dumu za revoluční tribunu — ačkoli jinak není podkladu pro domněnku, že by dovedl delší dobu obětovati své sny o socialistické budoucnosti prospěchu doby přítomné, že by místo učených slov, velikých gest a odhodlanosti k prolévání krve byl hotov pomáhati kadetům v tvůrčí práci.

Co z toho vyjde? Budeme-li opět nuceni poslouchati výčitky, že kadeti chtějí přemoci vládu pouhými papírovými zákony, kdežto ona zatím staví šibenici za šibenicí, vypůjčuje si peníze, uzavírá nejsrdečnější alliance s mistry pogromů a námezdnými vrahy — a ve slavnostních okamžicích staví se, že vyhledává pány, kteří by ji smířili s dumou a s národem? Zdá se, že právě nyní vstupujeme v tuto fasi. Povídají cosi o ctěném jméně jenerál-gubernátora finského Gerarda, jakožto prý nástupci Stolypinovu, i o několika jiných hodnostářích s méně pochlebnou reputací. Ale všeliké pokusy o podobnou pseudo-rekonstrukci místo opravdu konstitučního ministerstva zůstanou dojista bez výsledku jako loni.

Zdánlivě mnoho věcí bude se za několik neděl opakovati při otevření dumy. V Zimním paláci připravují se již k opakování týchž ceremonií při uvítání poslanců. Ale kam se poděly ony vábné naděje, ona nesmírně radostná nálada, jimiž lonského roku zástupové doprovázeli své zvolence k prahu nového života! Nyní bychom rádi věřili a radovali se, ale duše očekává nové smutky a nové tragedie.

Znova se vrací také naše bastilla, od několika měsíců prázdná — pevnost Šlisselburg. A přec se nám zdálo, že ve vlhkých temnotách těch strašných zdí zbyly pouze světlé stíny mučenníků, že živí lidé budou tam putovati již jen z vlastní vůle, z potřeby vlastního ducha, kořícího se hrdinství. — A zatím znova na sta vězňů uzavřeno v »kamenných pytlích« »zreformované« »katoržné ťurmy« Šlisselburské — a za několik dní, po úplném ukončení »reformy« otevře se pevnost novým doživotním hostem.

Takovými hostmi mají býti dvě mladistvé dívky, 18letá a 20letá, odsouzené právě na doživotní nucenou práci za účast při útoku na ostrově Aptěkarském (na Stolypina). Strašná to věc, není-liž pravda? A přece jaká to byla radost, když jsme se (mluvím za tisíce Petrohraďanů) dověděli o té »katorze«! Neboť byla jim přec přisouzena místo šibenice, a kat, kryjící se v podzemí zdejší věznice »Kresty«, nedotkne se jejich mladičkých těl... A snad i »doživotní katorga« skončí se dříve, než popelavá bledost pokryje svěží jejich líce.

»Strašná jsou léta úplného osamocení v Šlisselburgu,« pravil mi před několika dny jeden z nejslavnějších vězňů tohoto »kamenného pytle«, Lukaševič, propuštěný před několika měsíci po 18letém věznění. (Původně byl odsouzen k trestu smrti, ale ten mu prominut.)« V posledních dobách, když nám bylo pod stráží dovoleno vycházeti na procházku po pevnostním nádvoří, když nám byly vykázány záhony, ovšem isolované, k pěstování zeleniny, když nám bylo dovoleno čísti neb i rozmlouvati skrze zamřížované okénko se spoluvězni — bylo nám již snesitelněji. Ale za Sypjagina a Plehveho byla zavedena nová přiostření.«

Nepřemožitelný jest duch, nepřemožitelné jest i tělo tohoto člověka. Ohromný vzrůst, široká ramena, tvář nejen pravidelná, ale i plná dobroty a podivuhodného míru. Při tom skromnost sama — ani stínu po »hrdinském mučennictví«. Cenné vědecké práce přírodnické, jež Lukaševič psal v posledních letech vězení za poměrně větší svobody, vydá — carská Akademie Nauk...

Život politický stále jej vábí — poprvé jsem se s ním setkal vlastně na velké předvolební schůzi. Slavný »narodovolec« praví, že nejzpůsobilejší stranou k dobytí svobody je dnes strana konstitučně demokratická — strany, založené na momentu třídním, měly by teprve později vystoupiti na jeviště.

Jen že dobývání svobody bude kadetům tím těžší, že — ač počet jejich voličů značně vzrostl proti roku minulému — přece volební účastí stran socialistických procentový poměr voličů a tedy i příštích poslanců velmi se změnil. Číselně bude v dumě převládati krajní levice.

Bankrot »pravice« předstihl veškeré očekávání — a přece ve chvíli, co tyto řádky píši, poslouchám s nepokojem, jak nadšení voliči rozvažují naděje »okťabristů« v té neb oné čtvrti Petrohradu.

Dvě oposiční kandidátní listiny — toť dojista v našich poměrech přepych, z něhož se radují všichni nepřátelé svobody.

Nejnovějším petrohradským dojmem jest revise v universitě se svým důsledkem: zatýkáním. Ale studentstvo nechce proto stávkovati, majíc na mysli jiné politické cíle.

A nejnovější výstavou jest — veřejná výstava hlavy Launitzova vraha... Příšerná tato výstava mnoho povídá o našich poměrech...

Novyj.

Rozhledy a zprávy.

Slované severozápadní: Smrecsányi proti Slovákům. Proces Moyšův. Tiskové procesy. Svetozar Hurban Vajanský. — Volby v Německu a Poláci. Polská debata v pruském sněmu. Odsuzování redaktorů, kněží a rodičů. Bisk. Likowski. Terror vládní a revoluční v král. Pol. Lokaut. Volby v král. Pol., na Litvě a Rusi. Tow. kult. pol. Odkaz Lachnického a rod. Szlenkerovy. Záležitost vyšších škol. Z haličského sněmu. — Slovan'é východní: Stolypinova »vláda uspokojení«. Teror revoluční a vládní. Volby. Úloha nové dumy. — Události na lvovské universitě. Revise a zatýkání na Ukrajině. Otázka malor. stolic. Článek prof. Hruševského. — Jihoslované: Obrat na Černé Hoře. Odstoupení ministerstva Radulovićova. Nové ministerstvo. Slobodna Riječ. — Krutovláda Petkovova v Bulhar. Otázka universitní. Bulh. učitelstvo. Bulh. černé sotně. Blok oposičních stran. — Obstrukce Starčevićovců. — Celovecký soud a slovinština. Slovin. rolnická škola v Štyrsku.

Slované severozápadní.

Maďarská surovost proti Slovákům nikterak neutuchá, přes to, že skvělého zadostučinění dostalo se pronásledovaným Slovákům skandální afférou uherského ministra »spravedlnosti« Polónyiho, který se nestyděl ani obchodů nejhanebnějších, tak že ani před soudem hájiti svou »čest« se neodvážil, za to však dával nevinné Slováky do žalářů odsuzovati. Ale maďarským šovinistům všecky dosavadní útrapy Slováků ještě nestačí. Šelmy uviděly krev i jsou lačny nových obětí...

V uherské sněmovně podal 16. února poslanec Szmrecsányi dotaz k ministru spravedlnosti Güntherovi a k ministru vnitra Andrássymu, ve kterém se diví, že státní zastupitelství trpí dosud agitaci *„Slovenského Týždenníka“*, který prý Slováky proti Maďarům pobuřuje. Mimo to cestují prý na Slovensku Čechové, rozšiřují tam panslávské spisy a udržují spojení s vůdci slovenskými. Také američtí Slováci udělují slovenským studujícím stipendia. Na důkaz svých tvrzení četl Szmrecsányi*) některé články ze »Slovenského Týždenníku«, ze *»Slovanského Přehledu«* a »Času«, upozornil na spisy Kálalovy o Slovensku a pojednal též o činnosti »Československé jednoty v Praze«. Ministr Günther mu na to odpověděl, že již nařídil, aby státní zastupitelstva se slovenskými novináři a agitatory »zkrátka zatočila«, a že ani styky Čechů se Slováky nespustí se zřetele.

Myslíme, že našich styků se Slováky nezabrání nám nikdo, ani vševládný národ maďarský. Spíše bude dobře, budou-li nám Maďaři svým jednáním stále připomínati náš úkol, abychom totiž o útrapách našich bratří pod Tatrami informovali vzdělané národy evropské. Že by však Slováci měli v Uhrách tak na růžích ustláno, že na potrestání jejich teprve ve sněmovně je třeba upozorňovati — toho naše měsíční přehledy rozhodně nemohou dotvrzovati. I dnes jest nám přinésti novou hrst ukázek z maďarského ráje.

Minule připomenutý *proces faráře L. Moyše* pro jeho kázání, ve kterých vyzýval věřící, aby se za faráře Hlinku modlili, skončil na štěstí osvobozením Moyšovým. Moyš zaujal už svoji novou farářskou stanici v Haligovcích ve Spiši.

Na *„Slovenský Týždenník«* řítí se *řada procesů*. Zodpovědný redaktor jeho, Dušan Porubský, žalován jest pro pobuřování proti maďarské národnosti, kterého se prý dopustil 4 články: »Viete, čo je bojkot?«, »Prečo nás chcú poškrtiť?«, »Školskí beťári« a »Chceme zem«.

I *„L'udové Noviny“* měly v Prešpurku dva procesy v únoru. Administrátor »Ľudových Novin« Robert Schwoch odsouzen byl na 1 rok do obecního vězení (pro sprosté zločince) a k 800 K pokuty za 5 článků, v nichž odsuzoval »maďarskou« stranu lidovou. V tom nalezla porota prešpurská 11. února pobuřování proti Maďarům, neboť kdo prý píše proti maďarským polit. stranám, pobuřuje proti Maďarskému národu.

Před prešpurským soudem má býti též souzeno 7 *občanů z Malacek* pro zločin násilí, kterého se prý dopustili na Jurigově schůzi v Malackách. Vyhrožovali prý služnému a písaře jeho prý zbili tak, že ležel 14 dní nemocen. Také *„Národní Hlásnik“*, jejž vydával zemřelý Pietor v Martině, má process. Za článek »Akí máme byť my Slováci« žalován je p. Ignác Polák z Hochštetna pro pobuřování a má býti souzen 20. února před porotou v Pešti.

Slovenský spisovatel *Svetozar Hurban Vajanský* slavil 16. ledna své šedesáté narozeniny. Narodil se 16. ledna 1847 v Hlbokém v Nitře, jako syn tamního ev. faráře a slovenského buditele dra Jos. Miloslava Hurbana. Básnickou činnost svou zahájil r. 1880 sbírkou »Tatry a more« (Slovensko a Dalmacie). Jsou to básně epické i lyrické. Druhá sbírka jeho lyrických básní vlasteneckých, »Z pod jarma«, uveřejněna byla v Nerudových »Poetických besedách« č. 20. Z ostatních prací jeho uvádíme román »Suchá ratolest«, namířený proti odrodilému maďaronskému zemanstvu, a román »Kotlín« s nepěknou tendencí proti mladému hnutí slovenskému. »Suchá ratolest« vyšla i česky (u Beauforta r. 1893). Kotlín dokončil Vajanský ve vacovském vězení, kde ztrávil r. 1903 dva měsíce. Již před tím byl rok ve vězení v Segedíně r. 1892, za protest proti maďarskému násilí, pronesený při postavení pomníku na hrobě J. M. Hurbana v Hlbokém.

Novinářská činnost Vajanského není šťastná. Jeho názor, propagovaný v »Národních Novinách« a zbožňující »centrálné slnko«, t. j. úřední Rusko s bílým carem v čele, které pomůže, až přijde čas, i Slovákům, je politická utopie, která naučila Slováky s rukama v klíně nečinně přihlížeti ke vzrůstajícímu nebezpečenství maďarisace. Vajanský o uvědomění lidu pramálo se staral, zatím co nenáviděná jím mládež u lidu začala a dnes zvítězila na celé čáře.

*) Podle telegramu »Času« ze dne 17. února.

Vajanský dívá se na celé dnešní hnutí slovenské jen jako postranní pozorovatel. Není to jeho dílo, ale těch, kterým často tak velmi nebásnicky v úvodnících nadával... *S. K.*

*

Poláci v Německu vyšli z říšských *voleb* vítězně — toť radostná událost, jejíž ohlas rozletěl se všemi zeměmi polskými. Hned při prvních volbách 25. led. zvoleno 19 polských poslanců, tedy tolik, kolik jich měli Poláci jen r. 1893 za doby pruskopolských smiřovaček — tedy za doby, kdy vláda při volbách Polákům šla na ruku, ovšem dobře vědouc proč. Nyní dobylo si obyvatelstvo polské na ráz tolika mandátů vlastními silami a proti vůli vlády, a to mnoho váží. Po prvních volbách přišli Poláci ještě ve 4 okresích do užších voleb, z nichž doufali získati ještě 1 neb 2 poslance; na více nepočítali. Také skutečně z užších voleb vyšel ještě jen jeden Polák, tak že celkem mají nyní v říšském sněmu *20 poslanců*.

Zvoleni byli: I. *V Poznaňsku*: v okr. poznaňském B. Chrzanowski; v okr. inowrocławsko-strzelińsko-mogileńském Z. Dziembowski; v okr. krotoszyńsko-koźmińském W. Mieczkowski; v okr. rawicko-gostyńském A. Stychel; v okr. grodzisko-kościańsko-śmigielsko-nowotomyském W. Skarzyński; v okr. średzko-śremském A. Chłapowski; v okr. szubińsko-żnińsko-wyrzyském L. Czarliński; v okr. szamotulsko-międzychodzko-skwierzyńsko-obornickém hr. M. Mielżyński; v okr. pleszewsko-jarocińsko-wrzesińském L. Czarliński; v okr. odolanowsko-ostrzeszowsko-ostrowsko-kępińském kn. Ferd. Radziwiłł; v okr. hnězdensko-witkowsko-wagrowieckém L. Grabski. — II. *V Západních Prusích:* V okr. tucholsko-chojnickém W. Kulerski; v okr. starogrodzko-kościersko-tczewském J. Brejski; v okr. pucko-wejherowsko-kartuském (na Kašubech) R. Janta-Półczyński; v okr. świeckém J. Sas-Jaworski. — III. *V Horním Slezsku*: v okr. katowicko-zaborském W. Korfanty; v okr. bytomsko-tarnogórském A. Napieralski; v okr. opolském Brandys; v okr. pszczyńsko-rybnickém Skowroński; v okr. gliwicko-lublinieckém Jankowski (v užší volbě).

Celkem tedy získali Poláci 4 poslance (měliť jich 16), a i tam, kde zůstali v menšině, měli počet hlasů imponující, opravňující naděje do budoucnosti. Vzrůst počtu polských hlasů jest vůbec znamenitý — vystoupilť ze 347.784 na 453.774, tedy o 106.000 (ba proti číslu z r. 1898, totiž 244.128, se skoro zdvojnásobil). Ze 4 získaných mandátů 3 připadají na Horní Slezsko a 1 na Záp. Prusy. Vítězství polské v Horním Slezsku jest nanejvýš potěšitelné, ukazujeť skvěle vzrůst národního uvědomění v kraji, o nějž měli Poláci ještě před několika lety velké obavy. Zde zvítězil v užší volbě Polák v okrese, jejž dosud zastupoval hr. Balleström, jeden z nejzarytějších odpůrců Poláků. Ze 7 okresů v H. Slezsku, v nichž jest volba polského poslance vůbec možna, získáno již 5 okresů!*) Za to sklamal výsledek voleb v Záp. Prusech, kde Poláci doufali získati 3 mandáty (aneb aspoň ještě mandát toruňský).

Vysoce zajímavý a poučný jest počet polských hlasů — daleko na západě, ve Vestfálsku a Porýnsku. Tam sčítací kandidát polský (Józ. Chociszewski) dostal celkem 26.794 hlasů (nejvíce v Dortmundě, v Bochumu, v Duisburgu a v Recklinghausích — všude po 6000 až 7000 hl.). Při volbách r. 1903 odevzdáno tam polských hlasů 17.313, vzrostl tedy jejich počet skoro o 10.000!

Podle stavu jsou ze zvolených poslanců 4 kněží (Stychel, Skowroński Brandys, Jankowski), 4 redaktoři (Napieralski, Korfanty, Kulerski, Brejski), 3 advokáti (Chrzanowski, Dziembowski, Mieczkowski), 7 velkostatkářů (Czarliński, Chłapowski, Skarzyński, Mielżyński, Radziwiłł, Janta-Półczyński, Jaworski) a 1 průmyslovec (ředitel cukrovaru Grabski).

---

*) Nám jest při tom smutno, když vidíme zanedbanost a opuštěnost Čechů v pruském (Horním) Slezsku. V okrese ratibořském, kde tvoří Čechové dosud většinu obyvatelstva, zvolen centrovec Frank, jenž dostal 11.700 hlasů, vedle toho německý nacionál dostal 5100 hl., polský kandidát 4600 hl. — o českých hlasích není zmínky.

Vzedmutá vlna polského národního uvědomění ve volbách byla nejlepší odpovědí na protipolské zuření vlády. Ale po nějakém výsledku, příznivém pro Poláky, není dosud potuchy. Německým nacionalistům příliš narostl hřebínek volební porážkou socialistů — Vilémova řeč s okna paláce a nadšení davů ukázaly, že »wart Pac pałaca i pałac Paca«, hoden národ takového císaře a císař národa. Ukázala to i *polská debatta v pruském sněmu* 15. a 16. února. Posl. Mizerski uvedl na přetřes nezákonné a nelidské výroky soudní, jimiž odebírají se děti v Poznaňsku a v Záp. Prusích rodičům a odevzdávají na nucené vychování, a uváděl případy z H. Slezska, kdy Poláci byli násilně nuceni k německému svědectví. Ministr Beseler vyhnul se odpovědi na první žalobu poukázáním na samostatnost soudcovskou, a v druhém prohlásil, že o těch případech nic neví (ministři obyčejně o ničem nic nevědí) a že ostatně je s Poláky těžká věc: nechtějí německy vypovídati, ač německy umějí. Druhého dne posl. Strosser (konservativec) se vyslovil, že za 100 let měli Poláci dost času, naučit se německy, a že jest vůbec hanba, že dosud jsou Poláci, německy neumějící. Na to v následující velmi prudké potyčce posl. Korfanty odpověděl, že hanbou jest trvání státu, v němž jsou přes lékařská vysvědčení osvobozováni učitelé, kteří nelidsky ztýrali a týrají děti, v němž se rodičům odnímají přirozená jejich práva atd.

Kruté pronásledování za odpor proti německému vyučování náboženství trvá a stupňuje se. V *odsuzování redaktorů a kněží* se pokračuje. Koncem ledna odsouzen red. »Kurjera Poznańského«, Ziołkowski, na 600 mk. pokuty: poněvadž před tím již rovněž pro články o stávce školní byl odsouzen na 1500 mk. a poněvadž další procesy visí mu nad hlavou, byl z rozhodnutí tribunálu hned po rozsudku uvězněn. Propuštěn však, když za něj obhájce posl. Chrzanowski složil kauci. Téhož dne odsouzen red. »Wielkopolanina«, Szmid, na 450 mk. pokuty. Tak se dokračuje na redaktory — na kněze neuvalují se pokuty, nýbrž vězení. Téhož dne 30. ledna, kdy odsouzeni v Poznani právě uvedení redaktoři, bylo v Lubavě (v Záp. Prusích) odsouzeno 8 polských farářů na měsíc do vězení za provolání, jímž poučovali lid o jeho právech ve škole. Takové rozsudky jen lid probudí. Vyprovázel odsouzené kněze (mezi nimiž byli 2 starci) na místní faru v ohromném zástupu za zpěvu písně »Kdo v ochranu nejvyššího . . .« Z takových zástupů nevyjdou povolní beránci germanisace!

O těch a podobných rozsudcích se píše doma i za hranicemi — jsou to tresty, spadající na vůdce hnutí. Ale o spoustě jiných trestů, jimiž jsou těžce postihováni rodiče stávkujících dětí, veřejnost a cizina málo zvídá. Každodenně skoro jsou *odsuzováni rodiče* k pokutám a do vězení za to, že neposílají dětí do německých hodin náboženství nebo k odsezení školního vězení. Jsou to tresty od 50 pfen. do 1 mky denně, ale jsou rodiny, které takových pokut již zaplatily 100 a více marek. Nemouhou-li platiti, prodává se jim nábytek atd. A což teprve kdyby se otec odvážil vztáhnouti ruku na nelidského paedagoga, který mu nemilosrdně ztýral dítě! Na půl roku byl odsouzen na př. mlynář v Jutrocině za takové hájení svého ztýraného synka.

A učitelé, synové hyperkulturního národa, přijímají remuneraci za násilí, páchané na dětech, t. j. za věznění dětí ve škole pro odpor proti německému katechismu. Ale ubozí vychovatelé! Těžce jsou při tom ukřivďováni! V »Posener Lehrer-Zeitungu« stěžují si, že jim za dozor na vězněné dítky byla povolena prabídná odměna, pouze 1 mk. za hodinu — a ta ještě že jim bude vyplacena teprve za čtvrt léta . . .

V tomto spravedlivém boji Poláků proti brutálnímu násilí vlády a jejích pochopů, zdá se, divnou úlohu hraje *biskup Likowski*, správce osiřelého arcibiskupství. Zdá se, že polský biskup chystá se za mísu šošovice prodati pruské vládě svůj národ. Tisk polský (a to ne »červený«, čerpámeť tuto zprávu z úvodníku velmi umírněného Kur. Warszawského, č. 44.) soudí, že na relaci bisk. Likowského změnil Vatikán své stanovisko vůči školské stávce. Biskup asi obdržel z Říma »placet« pro svoji vládní politiku, i požádal důvěrně děkany arcidiecése, aby zahájili činnost k utlumení stávky. Ale po pastýřském listě nebožtíka arcib. Stablewského, čteném s kazatelen, po deklaraci duchovenstva na poznaňském táboře těžko jest jednati přímo naopak.

»I hierarchická subordinace má své meze, a církev, pohrávající s národními city svých kněží, nutící je k věrolomnosti vůči vlastním ovcím, kompromitující je v očích polské veřejnosti, měnící takřka ze dne na den svá nařízení a uznávající dnes za přestupek, co bylo včera veřejně vyhlášeno za ctnost se všech kostelních kazatelen ve jménu nejvyšší pastýřské vrchnosti — dopouští se činu, který jako násilí proti lidské přirozenosti může vyvolati nebezpečnou roztržku mezi polským duchovenstvem a církevní vrchností.« Dojista příznačná slova v polském listu o církvi katolické. Zdá se, že duchovenstvo jest opravdu pobouřeno, aspoň celý velkopolský tisk (až na Dziennik Poznański) o tom svědčí. Velmi katolická »Gazeta Polska« v Kościaně na př. napsala: »Kdyby někdo se pokusil úřadu svého užíti jako klínu, majícího odděliti duchovenstvo od národa, hanebně se zmýlí.« — Nyní se objevují vyvrácení těch pověstí; budoucnost ukáže, co jest na »vyvráceních« pravdy. Zdá se nám, že konservativní celkem polský list (citovaný K. W.) by jen tak nenapsal slova: kdyby přec duchovenstvo uposlechlo bisk. Likowského, »jedinou odpovědí polského lidu bylo by pouze odvrácení od kněžstva: Nechcete-li jíti s námi, půjdeme bez vás, ba i proti vám!«

V král. Polském jest obzor pořád stejně zachmuřený. Koncem ledna se sice objevila pověst o zrušení válečného stavu, ale zůstala zatím pověstí. Zatýkání (v poslední době zejména řady slečen ve Varšavě), odsuzování redaktorů (red. »Kurjera Polského« na 3 měs., red. »Słowa« a »Przełomu« po 2 měs.), útoky (zabit podplukovník Bělskij v Płocku, mající na svědomí kromě jiných zločinů smrt 10 nevinně popravených, zabit i referent policejního vyšetřovacího oddělení ve Varšavě, V. Grün, známý od lonska torturováním vyšetřovaných, za něž byl i trestán, ale na konec zbaven zbytku trestu a přijat opět do služeb policejních) atd. Stávek sice nebylo, ale za to *lokaut v Łodzi* trvá dosud, přivádějе do největší bídy dělnictvo, po jehož straně jsou sympathie celé země. Ve prospěch dělnictva u továrních baronů, shromážděných v Berlíně, zakročili vynikající zástupci polské intelligence. První přijel do Berlína zástupce »Společnosti polské kultury«, S. Patek, žádaje ve jménu kultury zakončení lokautu. Přijeli za ním i baron L. Kronenberg, hr. Adam Krasiński a pater Godlewski — marně; odjeli s nepořízenou. Urputný trust millionářů neustupuje. Dělníci, nemajíce náležité organisace, dohnáni největší bídou, přistupují na všecky podmínky lokautu, jenom ne na vydání 93 soudruhů. Ale i tu činí ústupek, navrhujíce, aby o vině jejich rozhodl smírčí soud. Avšak marně — upíři žádají poddání naprosté. A kdo jsou ti pánové? »Piráti lidské práce a prohnaní lotříci,« odpovídá úvodník Kur. Lvovského. [Taková továrna Poznańských na př. měla kriminální proces pro — krádež plynu rourami, tajně připojenými k hlavním rourám plynárny. —

Jinak byl poslední měsíc vyplněn přípravami k *volbám*. Národní demokracie konala je velmi horlivě, volajíc národ do svých řad zejména proti Židům. Doporučujíc své kandidáty, volala velkými literami: Varšava musí být polská! Proti komu tak volala? O Rusy přec nemohlo jíti, a Židé, pokud nešli s ní, zavázali se voliti kandidáty stran pokrokových, vynikající polské spisovatele Al. Świętochowského a L. Krzywického. Strašili své voliče Židy, vědouce, koho protivný tábor kandiduje — to bylo přec jen neupřímné! — Příznačno jest, že i vláda se postavila proti pokrokovcům; počátkem ledna zavřela volební kanceláře »Związku postępowego«, poněvadž prý v zákoně o takových kancelářích nic nestojí! — Přes to vše chovali pokrokovci naděje v částečné vítězství. Konali vytrvale práci uvědomovací na volebních schůzích, přečetně navštívených, na nichž (jak píše dopisovatel N. Reformy) nebylo kněží, velkostatkářů, kapitalistů a fabrikantů jako lokautový samovládce Poznański, ale za to zástup lidí, vynikajících vědou, kulturou, záslubami a charakterem. Naděje rostly při volbách volitelů. Tak zvítězili kandidáti pokrokoví v Siedlcích, Białé, Radomi, Radomsku, Będzině, Tomaszově a Lublině. V Puławech propadl kandidát národní demokracie, bývalý posl. Nakonieczny. Pokrokovci z toho pravděpodobně soudili, že zvítězí asi v gub. lubelské a siedlecké. Ale i jinde projevovaly se pro ně sympathie: v Kališi na př. pokrokoví kandidáti dostali po 1.500 hlasů proti 2.800 národně demokratickým.

Ještě v předvečer voleb měli pokrokovci naději, že aspoň v Radomi zvítězí. Ale zklamali se: zvítězili na celé čáře kandidáti národní koncentrace, čili valnou většinou kandidáti národně demokratičtí.*) Pouze v Suvalkách vyšli z voleb Litvíni, zástupci mladého litevského hnutí, advokáti A. Bulat a P. Leonus.

Zvoleni byli: Za město *Varšavu* býv. posl. Fr. Nowodworski a Roman Dmowski, vůdce národní demokracie; za m. *Łódź* adv. Babicki; v *gub. varšavské* W. Grabski, kněz J. Gralewski, V. Nowca, K. Piechowski a J. Głowacki; v *gub. kališské* býv. poslanci Alf. Parczewski, kněz Wesołowski a J. Suchorzewski; v *gub. płocké* M. Bojanowski a H. Konic; v *gub. kielecké* b. posl. W. JarońSki, J. Bielawski a hr. H. Potocki; v *gub. piotrkowské* M. Dziurzyński. W. Żukowski, E. Pepłowski, S. Justyna a F. Otocki; v *gub. radomské* J. Ostrowski, A. Bieliński a H. Dembiński; v *gub. siedlecké* b. posl. J. Błyskosz, L. Bryndza a S. Sunderland; v *gub. łomżyńské* J. Harusewicz a M. Skarzyński; v *gub. lublinské* A. Hempel, S. Śliwiński, S. Plewiński b. posl. J. Stecki a P. Żak.

Nepříznivý pro Poláky výsledek měly *volby na Litvě* a Rusi (na Volyni a Podolí), odkud do první dumy vysláno bylo 21 polských poslanců. Nyní počítají Poláci, že dobudou nanejvýš 15 mandátů. Zatím známy jsou výsledky z Litvy, kde prošlo 9 Poláků: ve Vilně starosta města M. Węsławski; v *gub. vilenské* hr. W. Puttkamer, M. Chełchowski, kněz Rodziewicz, A. Chomiński, S. Wańkowicz; v *gub. grodenské* S. Jaczynowski; v *gub. vitěbské* H. Dymsza a M. Benisławski. V gub. kovenské zvoleni vesměs Litvíni, v gub. mińské Rusové.

Pozornost vedoucí intelligence nevyčerpávala se jen volbami. Konány dvě velké, velmi oživené *ženské schůze*, na nichž měly převahu živly pokrokové. Mluvily redaktorka »Volného Slova« Marja Turzyma, dále známá autorka sociologických spisů Dr. Z. Daszyńska-Golińska, Iza Moszczeńska a j. Došlo i k bouřlivým potyčkám s klerikály (pro řeči A. Niemojewského, redaktora polské »Volné Myšlenky«). Schůze ty svým rázem jsou velmi příznačny pro ženské hnutí v Polsku. — Povstalo *Towarzystwo kultury polskiej*, jehož účelem jest povznášení kulturní úrovně ve všech oborech života, na všech polích veřejné činnosti. První myšlenkou, jíž se ujímá, jest založení »Domu lidového« ve Varšavě (a později podobných i na venkově), v němž by byly síně přednáškové, divadelní a koncertní, čítárna, bursa práce, sklady laciných výrobků, restaurace pro lid. hostinské pokoje atd. V takovém domě má se tedy dostati lidu bez rozdílu národnosti, vyznání a přesvědčení: osvěty, ušlechtilé zábavy, porady, pomoci i útulku. Iniciativa k založení T. k. p. vyšla z kruhů pokrokových, předsedou jest Alex. Świętochowski. — Činí se přípravy ke stavbě budovy *uměleckého musea*, jíž se dosud vláda stavěla na odpor. Varšava měla už »Muzeum sztuk pięknych«, založené r. 1862, ale to od r. 1876 jest z větší části nepřístupno veřejnosti. Záležitost popohnal nyní velkolepý *odkaz C. Lachnického*, z něhož připadne 88.500 rub. na »Kancelář podpor v nejvyšší nouzi«, bohatá sbírka starožitností ve prospěch téže kanceláře, konečně městu Varšavě vzácná obrazárna děl slavných mistrů renaissance, hollandských atd., bude-li do dvou let příznivě rozřešena otázka stavby vlastní budovy uměleckého musea. — Při tomto odkazu připomínán skvělý *odkaz a dar rodiny Szlenkerovy*, která věnovala 100.000 rub. na vydržování čtyřtřídní pol. školy ve Varšavě (péčí Matice Škol.). Z toho 80.000 jest z odkazu K. Szlenkera, ostatek od vdovy.

Záležitost *vyšších škol* ve Varšavě vláda předloží dumě. Nová ruská universita, na niž mají býti přeloženi professoři univ. varšavské, má býti založena v Saratově neb Voroněži. Pro personál techniky varšavské má býti zřízena technika v Novočerkassku.

*) Až na 3 z polské strany pokrokové, 2 ze strany reálné politiky a 2 mimo strany.

V Haliči otevřen *zemský sněm*. Prudký odpor stran pokrokovějších vzbuzuje návrh volební reformy, úpravy platů učitelských a reformy učitelských ústavů. Proti navržené *úpravě učitelských platů* ostře protestoval valný sjezd učitelstva polského i rusínského, konaný ve Lvově 17. února za účasti 6000 osob. Zajímavo jest, že ohromné pobouření vyvolal vůdce haličských všepoláků, prof. Głąbiński, pouhým objevením se na řečništi; shromáždění vůbec ho nepřipustilo ke slovu. *Dra. Bobrzyńského návrh reformy učitel. ústavů* jest nanejvýš zpátečnický, směřuje k snížení úrovně učitelského vzdělání i vzdělání všeobecného, chce zvláštní přípravu pro školy městské (ne měšťanské) a zvláštní, obmezenou přípravu pro školy vesnické Pro sedláka málo světla! Ejhle, jak si představují pp. šlechtici a jejich spojenci autonomii Haliče! »Autonomní« úprava učit. ústavů jasně to ukazuje. Proti takovému rozšiřování autonomie protestují ostře strany pokrokové, žádajíce dříve reformu volební do sněmu na základě všeobecného, přímého a tajného hlasování. A co zatím podává *návrh volební reformy*, předložený sněmu? Je to hotové monstrum: návrh zachovává volby nepřímé a zjevné (nikoli tajné), a to podle kurií, k nimž dodává ještě »doplňující kurii« s 10 mandáty a s požadavkem 2letého pobytu pro oprávnění k volbě, ale za to rozšiřuje i počet městských mandátů o 8. »Nowa Reforma« (č. 74) nazývá to »urážkou myšlenky autonomie a oprávněných požadavků lidu«.

A. Č.

Slované východní.

Volby a volby — vítězství stran levých či vládních, tyto otázky řeší se nyní v **Rusku** a řeší se v neprospěch vlády. Stolypinova vláda, »par excellence vláda *uspokojení*, zdrcení terroru a revoluce«, nikoho neuspokojila, nezdrtila ani revoluce, ani terroru, jen zdání zprvu způsobila, že uspokojí zemi a zdrtí odpůrce. Vzbudila to zdání — podvodem, šidbou a petrohradská telegrafní kancelář byla jí nástrojem. Oznámili jsme časem svým, jak tato kancelář vyhnala ze služeb svých všechny prý lživé dopisovatele provinciální, kteří prý jen samý útok a samou revoluci oznamovali a sili nepokoj, vyhnala je a »pravdomluvní, vládní dopisovatelé« ihned psali o uspokojení vnitřním, o změně smýšlení v lidu oproti kadetům a stranám levým, o skvělých nadějích vlády do voleb. A všecko to leží v ssutinách, rozbito v niveč. — *Terror* trvá dále, prudší než jindy. Je zajímavo, že vyšetřování zjistilo, kterak útočníkovi na Launitze vstupenku k slavnosti medicinské, opatřenou podpisem samého Stolypina, prodal sám agent policejní Jakovlev za 80.000 rublů, načež prchl. V posledních týdnech v Minsku zastřelen podplukovník Belavinčev, ve Vilně učiněn nezdařený útok na policmejstěra Rodionova. V Petrohradě při prohlídce nalezen seznam 57 hodnostů, odsouzených od terroristů k smrti; na na seznamu byl i nový gradonačalnik Dračevskij. Na Vasiljevském ostrově hlavní ulici zastřelen ředitel věznice Gudin a těžce zraněn dozorce. Počátkem února zradou odhaleno v Petrohradě spiknutí proti celému policejnímu oddělení, jež mělo býti vyhozeno do povětří; mezi spiklými jsou i 3 bývalí zřízenci tajné policie. Za tři dni potom při prohlídce v soukromém domě našlo se 45 úplných uniforem carské tělesné stráže čerkeské a policie tvrdí, že šlo o útok na cara. V Penze zastřelen gubernátor Alexandrovskij; útočník, zastřeliv ještě policmejstěra a policistu, sám se zastřelil. V poslední chvíli stal se útok na Witta; do kamen v jeho bytě spuštěny komínem dvě pumy s hodinovým strojem, jež objeveny ještě včas. Jsou zprávy také o jiných projevech terroru: V Rize v pivnici Bergerově objevena spousta proklamací a 10.000 nábojů do mauserovek. Majetníku pivnice uložena pokuta 3000 r. V Petrohradě zatčena skupina 70 revolucionářů, kteří — jak policie praví — strojili zbrojné povstání; v čele jich stál nižší úředník policejní. (Nebyl to agent provokatér?) V Oděsse znova udál se výbuch pekelného stroje na korábě Gregorij Mark, způsobiv škodu velikou, ale lidí nezraniv. Zatčeni pro to 2 studenti a 2 učňové. Koncem ledna zase kolují po městě proklamace, hlásající útoky na koráby a kapitány. V Oděsse také nalezena v budově obchodní

školy 7liberní puma melinitová. V Chersonu počátkem února došlo ke vzbouření politických vězňů. —

Vláda až do voleb drtí terror terrorem dále. Poprav zase je síla, i nelze ani zregistrovati podrobně, co lidí odsouzeno a popraveno. Stačí, když uvedeme, že od 26. prosince do 16. ledna odsouzeno polními soudy a popraveno 650 osob. Snad se zuřivosti těchto soudů sám Stolypin zhrozil; nařídil v té době, aby mu všecka akta o vyšetřování a líčeních u těchto soudů byla odevzdána k prozkoumání. Ale kdo mrtev, toho již nevzbudí! Jaká to věc, když »Telegraf« (nástupce zrušené »Strany«) může vystoupiti — za výminečného stavu — s důkazy, že 4 lidé najisto nevinně byli popraveni. A kolik jich zašlo, aniž slyšen hlas jejich! — Nyní — v únoru — koná se soud v Krasnojarsku se 106 vojíny a 104 civilisty pro vzbouření v prosinci 1905. — Konán soud i pro útok na Stolypina a tu poprvé za dobu činnosti polních soudů udělil car milost, změniv oběma odsouzeným dívkám trest smrti v nucenou práci. — Jak úřady pracují, o tom i to klassicky svědčí, že gubernátoři v Ufě, Permi a Vjatce se umluvili nepřijímati již do svých gubernií vypovězence odjinud. Stav vězňů v žalářích je hrozný. Správa žalářů sama oznamuje, že žaláře jsou přeplněny o 65% a více. V Saratově je 1068 vězňů, ač je místa pouze pro 460, v Černigově 380, místa pro 150 atd. Vše to vypsal Dr. Dvoreckij v Münchener medicinische Wochenschrift. Většina politických vězňů trpí reumatismem kloubovým, protože spí na holé dlažbě bez podestlané slámy. Přeplnění působí, že vězňové trpí bolením hlavy, ano i hallucinacemi sluchovými i zrakovými. Političtí jsou zavřeni spolu s kriminálními, vše pohromadě, muži, ženy. Nyní jde na Sibiř z odsouzených členů dělnického výboru pět, mezi nimi Chrustalev-Nosar. Z Tjumeni do Tobolska půjdou 12 dní pěšky. —

A čím byly *volby* blíže, tím větší byl Stolypinův strach. Kulich kolem něho stále kulichal: jedni pravili, že dojde k diktatuře, v jejímž čele bude Dubasov, druzí vystrkovali Witta, jenž také nelenil a nabízel své služby. Ale to už se prohlašovalo, nezdaří-li se Stolypinovi volby — jeho volby — že půjde. A do nich se St. obouval, ale neobul. Odmítl legalisovati stranu kadetů, chytiv se formálnosti, že mezi vůdci strany jsou 3 osoby, žalované pro § 129. Maxima Kovalevského v poslední chvíli zbavil práva volitelnosti v Petrohradě pod zástěrou, že není v místě rok. Jednal sice s Miljukovem v půli ledna o legalisaci strany, ale tehdy ještě cítil se příliš silen a kladl podmínky nepřijatelné. Počátkem února mnoho již slevoval, ale nyní by již znám slabý podklad jeho. Tu chtěl i proti socialistům opatření zmírniti. Tu viděl již, že všecky přípravy jeho byly chabé. A byly hanebné: v Petrohradě prodloužil stav výminečný na 6 měsíců. Kde jaký list pokrokový zastavil, aspoň na čas. Zastavena »Strana« pro kritiku listu carova k Stolypinovi (v novém rouše sluje nyní »Telegraf«). Zastaveny Novaja Gazeta a Sovremennaja Žizň. Na dobu voleb zastaveny v Moskvě: Nov a Věk. V Omsku zastaveny 3 pokrokové listy, v Irkutsku všecky listy pokrokové. Kijevskaja Rěč po-třikráte zastavená, vždy pod jiným jménem, vychází nyní jako Kijevskaja Mysl. Maloruskou Radu v Kyjevě také chtěli zavříti. Kyjevský gen. gubernátor propustil všecky úředníky smýšlení konstitučně demokratického. V Petrohradě k volbám dodány dělnictvu velikou většinou od policie lístky pozdě. A jinde patrně také. Vládě šlo o to, aby všude a především v obou hlavních městech prošli její lidé. Petrohradské denníky a pozdější zprávy dokázaly, že se vláda neštítila zfalšovati také první zprávy o výsledku voleb. Volby odsoudily Stolypina s celou jeho činností nadobro. Samotné S. Petěrburské Vědomosti, list skoro vládní, praví v č. 25., že Stol. vláda nebyla s to, aby utvořila dumu mírnější než první. »Atributy její moci byly příliš bodavé; nabízejíc jednou rukou ratolest olivovou, v druhé drží meč; byla vytvořena k »zastrašení«, »obnovení«, »vykořenění« atd. A neudělala nic. Nad to dopustila se chyby: kdyby místo terroru byla jednala mírně, provedla nejnutnější opravy ze své moci a v brzké lhůtě — 2 měsíců — dala provésti nové volby, byly by, jak dí S. Petěrb. Věd. — vypadly jinak. Ale dělala všeho opak, a nad to jí na krk spadla ohavná affaira — Lidwalova

a Gurkova, vyšla nová ostuda **Nikitinova**, jenž usvědčen, že při správě státních lesů prováděl veliké podvody, pronajímaje cizím firmám lesy za směšně nízké ceny. Padl zatím ministr námořnictva Birilev, nahrazený Dikovem, a shledává se, že v úřadě nevykonal nic, nové lodi že se staví po starém systému, důstojnictvo že se cvičí také po staru, že byl zkrátka člověk veskrze zastaralý. A při **soudu nad vrahy Hercenštejnovými** usvědčeni favoriti Stolypinovi, černosotěnci, že jeden z jejich vůdců, Juškevič, zaplatil vrahům 1000 rublů; dále se ukázalo, že byli najati i vrazi na inženýra něvské továrny petrohradské Kriniusa, ale že odřekli a byli za to ze strany vyloučeni. — Přes všecka vládní popírání je jisto, že **schodek loňského roku** uhrazen byl 300 milliony z půjčky — a že schodek v rozpočtu na letošní rok obnosem 240 mill. r. hrazen bude rovněž půjčkou, uznává i vláda. Že Višněgradskij ujednal s francouz. bankami půjčky na krátkothůtné obligace, svědčí o tom též. — S takovýmto štítem nevyšla by z voleb čista vláda snad ani v Číně, natož v Rusku. Neukonejšilo veřejnost vyprázdnění Mandžurie, ani vypsání 4% renty v obnose 70 mill. ve prospěch krajů stižených neúrodou, ani to, že ohlásil Stolypin **předlohu zákona o svobodě osoby a bytu i tajnosti listové**. Podle osnovy té zatčený do 24 hodin buď má býti odevzdán soudu anebo propuštěn. —

Že strany levé, a mezi nimi kadeti, budou v *nové dumě* hráti první úlohu, bylo v Petrohradě stále tvrzeno. Obyvatelstvo v Petrohradě šlo »s golovoj« (o překot) do voleb, jak praví S. Petěrb. Vědomosti, dodávajíce, že je »radost viděti občana, pohlceného zájmy říše, hájícího blaho národa«. (Dříve list tak ohnivě nepsal.) Lež a úskok však je, co psal kníže Meščerskij že všude u zemědělců a dělníků jevila se veliká neúčast, svědčící, že lid prý nestojí o dumu novou, jako nestál o první. Nešli proto, že buď byli práva zbaveni, nebo nedostali lístků. Zajímavo je, že v Petrohradě duchovenstvo rozhodlo se jíti do veleb s kadety, okťabristy, stranou mírné obnovy, jen ne se svazem ruských lidí. Volby zprvu — v dělnických a malozemědělských sborech, vyzněly pro vládu — dle vládních zpráv, označených za falešné. Ale Stolypin věděl již 28. ledna z provincií, že naději na úspěch mají jen opposičníci. A zprávy Jobovy šly brzo: v Zákaspickém kraji v Střední Asii v prvovolbách dostali kadeti 35% hlasů, socialisté 40%, radikálové 15%. Donští kozáci (!) zvolili většinu kadetů a sociál. demokratů. Pak šly zprávy o propadlých kandidátech v selské kurii, v Moskvě propadl i okťabrista Richter; 2. února se hlásí, že naděje na umírněnou dumu není. S. Petěrb. Vědom. v č. 22. vědí již, že nová duma sotva se bude lišiti od první, že se ve volbách »jeví tatáž převaha elementů pravých nad levými v I. stadiu, tatáž poměrná rovnost ve stadiu II. a naposled výsledek příznivý pro levici«. A v č. 25. se bojí, aby nová duma nebyla »dumou národní msty«. Výsledek voleb, zejména veliké vítězství kadetů v Moskvě, udělal v Carském Sele mocný dojem. Stolypin prý byl zdrcen, car prý mu řekl, bude-li nová duma chtíti pád Stolypinův, že půjde. A neméně mocně působilo, že ve všech carských sídlech — v Car. Sele, Petěrhofu i Gatčině — zvítězili socialisté. — Sám Stolypin prý se vyjádřil, že opposice v nové dumě bude silnější než v prvé, bude prý míti 60%. Nebudeme uváděti počet hlasů daných v prvních volbách, až tyto řádky vyjdou v tisku, bude znám i celý výsledek voleb a celý obraz dumy.

Dle kadetů (v »Řěči«) *úlohou nové dumy* je především, aby se nedala rozbíti jako první a parlamentární cestou dobyla parlamentárního zřízení říše. O možnosti rozpuštění nové dumy také Witte se vyjádřil, dělaje pro sebe hezky nahoře. I on před volbami již byl přesvědčen, že druhá duma bude opposičnější než prvá, ale je přesvědčen, kdyby se rozpustila a ihned se provedla úředním nařízením reforma policie, reforma zákona o schůzích, o svobodě osoby a bytu, že by většina obyvatelstva byla uspokojena. Jiného mínění o tom je prof. Maxim Kovalevskij; v Straně č. 8. píše o tom: »Ve všech úvahách o tom, co by se stalo, kdyby i nová duma byla rozpuštěna, nevidím hlavní dvě osoby jednající v této tragedii: cara a národ. Mluviti o panovníkovi nedovoluje mi strach před novou konfiskací, avšak o národě možno

mluviti otevřeně. Národ, myslím, se zeptá, proč si z něho tropí posměch beztrestně. Dvakrát naléhali naň, aby poslal své plnomocníky«... a dvakrát rozehnali... a to pro zájmy šlechy (resumujeme krátce smysl dlouhého odstavce)... tedy dojde k »roztržce národa ve dva tábory, při níž číselná většina a převaha morálního vlivu sotva asi bude na straně »úřednického panpáterství«, splývajícího se šlechtou. — Kdo má uši k slyšení, slyš! Kdo má moc, aby vyvaroval takovou roztržku, ten splní svoje historické poslání i poslání všeliké Svrchované Moci, carstvující nad stranami, vykonaje vše, co od něho závisí, aby uchoval jednotu národa, záruku jednoty a celosti říše.« Tak Kovalevskij. —*ch.*

*

Malorusové. Vedle nynějšího velice živého ruchu volebního do říšské rady, kde stíhá schůze schůzi, hlavní a oprávněné rozechvění působí známé z denních listů *události na lvovské universitě.* Nikdy by nedošlo k takovýmto věcem, k násilí a zatýkání, kdyby vládnoucí strana chovala se k druhé národnosti podle pojmů plné spravedlnosti. Je to tím smutnější, že Poláci sami cítí, jak útisk bolí. To bylo mým přesvědčením vždy a nikdy jsem se tím netajil. Připomínám to z té příčiny, že Dilo v č. 22. napsalo, že i tak polonofilský list, jako Slovanský Přehled, vzal Rusíny v ochranu. Odmítáme naprosto skrytou v tom výtku nespravedlnosti. Podobně nám zase polské listy (na př. Nowa Reforma v č 64.) vytýkají, že vždy straníme Rusínům. Nestraníme nikdy nikomu, ale vždy stojíme při utiskovaných, ať jsou to Rusíni v Haliči či Poláci v Rusku a Německu atd. Pramenem těchto našich maloruských rozhledů byly vždy listy maloruské, samo Dilo, Bukovina, Liter. Naukovyj Vistnyk, Kijevskaja Starina, Hrom. Dumka, nyní Rada atd. Jsou to listy polonofilské? Připomínáme, že Slovanský přehled první v Čechách vedl stále a soustavně pozornost české veřejnosti k věcem, potřebám a steskům rusínským, že uveřejnil řadu článků a dopisů od rusínských spisovatelů dra. I. Franka, V. Hnaťjuka, B. Lepkého, O. Luckého, že již ve IV. roč. měl důkladný článek o universitní otázce (z péra Hnaťjukova) a že loni u příležitosti demonstrací na universitě přinesl článek redaktorův, ujímající se spravedlivé věci rusínské. A já, podepsaný referent, sám za sebe prohlašuji, že vždy jsem psal dle svého spravedlivého názoru, a redaktor mi nikdy neškrtl ani slova. — A tak tedy: nechtějí-li Poláci jinde útisk, ať neutiskují sami, ať dají druhému, co mu patří, plně a nezkráceně. A nebude takových divokých zjevů, jako ničení uměleckých portrétů, nebude potom žalařování tolika lidí. 85 akademiků maloruských je zatčeno, vyšetřování se povleče dlouho a nepovolí-li ministerstvo, kdo ví, kdy tito lidé, bojující s vášnivostí mládí za svá práva, budou propuštěni. Nyní zahájili hladovění po způsobu golodovek v ruských vězeních.*) Události zvířily mnoho ruchu. Byly schůze ve Lvově, v Černovicích a j. ve prospěch studentů, byla schůze studentstva ve Vídni, o níž první zprávy hlásaly, že čeští studenti postavili se proti požadavkům maloruským; ale zprávy ty v č. 25. Dilo zrektifikovalo. Čeští studenti souhlasili zcela s těmito požadavky. — Z politických věcí uvádíme, že při doplňovací volbě v Starém Samboře zvítězil maloruský kandidát ot. Javorškyj proti Poláku Sozaňskému, míst. maršálkovi šlechtickému, 59 hlasy proti 54.

V Rusku Malorusové nesou osud všech občanů; persekucemi trpí stejně. Policejní *revise,* konaná v redakci Rady, zabavila všecky rukopisy, Radě samé hrozilo zastavení. *Zatčeni* při tom: vydavatel Rady Čikalenko, spolupracovníci Kovalenko-Šohobočnyj, Staryćká-Čerňachivška, Jarošenškyj, Pacharevškyj, správce administrace Svynyćkyj. Pohlídky a zatčení stihly též skladatele hudebního M. Lysenka, spisov. B. Hrynčenka, spisovatelky Draho-

---

*) Tím si skutečně vymohli propuštění dne 24. února. Mohl-li soud ustoupiti statečnému odporu vězněných — proč je vůbec dal zatýkati? Snad jen proto, aby věci rusínské získal další sympathie?

manovu, Lešu Ukrajinku, Olhu Kosačovu a j. Všichni však po několika dnech propuštěni. — V kyjevské Duchovní akademii bude prý otevřena kathedra dějin západoukrajinské církve. — Na universitě kyjevské rektor Citovič povolal k sobě zástupce studentstva a oznámil jim, že žádost o otevření *malor. stolic* nesetkala se v radě professorské se sympathiemi. — V Umali Oleksandr Levyćkyj, býv. ředitel gymn. v Žitomíři, dostal dovolení otevříti soukr. *maloruské gymnasium.*

Zaznamenáváme důležitý *článek prof. Hruševského* v XII. čísle loňského Liter. Nauk. Vistnyku o poměru haličsko-ukrajinském. Ukazuje na to, že dosavadní prvenství rakouských Malorusů na poli literárním přestává, přihlašuje se ku práci Ukrajina bohužel však hrozí nebezpečí roztržky mezi těmito novými centry, kteréž usilovnou prací a především porozuměním pro jednotu národní musí býti odvarováno, sice v nějakých 30—50 letech mohlo by dojíti k tomu, v čem jsou nyní Srbové a Chorvaté. Nutno upustiti ode všech provinciálních stanovisk. To také byly pohnutky, které vedly k tomu, že Liter. Naukovyj Vistnyk se přeměnil, jak jsme minule oznámili. V této nové formě již vyšel. — *Ukrajinského slabikáře* Norcova prodáno již 10.000 ex., mimo něj však vyšly ještě čtyři jiné. *Evangelium* maloruské tiskne se již v 3. vydání.

Lvovské soukromé *dívčí gymnasium* (přípravka a prima) nyní po inspekci má dostati právo veřejnosti. *—ch.*

Jihoslované.

Pozdravili jsme radostně obrat na **Černé Hoře,** jako jej pozdravil celý jihoslovanský tisk. Se zvláštním dojmem brali jsme do rukou »Glas Crnogorca«, z něhož se nyní pojednou stal úřední orgán parlamentní vlády. Nejen že přináší úřední vyhlášky o pensionování různých starých hodnostářů a jmenování nových, že tiskne úřední zápisky ze zasedání skupštiny — on na př. přinesl i článek nově založeného mostarského »Naroda«, pozdravující epochální *obrat na Černé Hoře!* Otiskl na př. i slova: »Po celý rok, co dána ústava, rozhodovalo se, bude-li národní skupština a černohorská vláda čistým výrazem národní vůle, anebo pouhou hračkou v rukou jednotlivců — dokud se vladař Černé Hory nerozhodl pro úplný parlamentarismus, nedbaje osudných rad... Za příznivého vlivu nového směru počal se rozvíjeti i veřejný tisk, který se dříve obmezoval na úřední Glas Crnogorca. Narodna Misao v Nikšiči počala první raziti dráhu demokratickým idejím . . . Všude lze pozorovati čilý ruch. Zakládají se peněžní ústavy, položen základ Černohorské Banky, Černá Hora dostává první své peníze, stát chápe se inciativy k větším podnikům atd.« V tom všem je přec přímá i nepřímá obžaloba předešlého vládnutí na Černé Hoře. Slyšte: na Černé Hoře je teprve třeba raziti dráhu demokratickým idejím — na Černé Hoře, která teprve za naší paměti z lidu povstala! Vláda byla dosud »pouhou hračkou v rukou jednotlivců«. Teprve nyní, co byla stará vláda odstraněna, počíná se Černá Hora hýbat — dříve tedy byla tam mrtvá nehybnost. Atd. To vše uveřejnil Glas Crnogorca jako na potvrzení výtek památné brožurky černohorských studentů.

Tu pojednou z čista jasna v druhé polovici ledna byli jsme překvapeni *demissí parlamentního ministerstva Radulovićova* (min. fin. M. N. Gjurović, m. vál. D. Gatalo, m. vnitra M. Ivanović, m. sprav. a zást. min. osvěty M. Raičević). Odešlo po 3 měsících vlády. Proč? — byla první otázka každého přítele nového obratu na Černé Hoře. Ale nebylo na to odpovědi — věc teprve pomalu se vyjasňovala. Kníže vyzval skupštinu, aby mu navrhla nové ministerstvo — tedy projevil vůli vládnouti dále parlamentně. Skupština se usnesla vysloviti knížeti přání, aby kabinet Radulovićův znova se ujal vlády. Ale ve jménu celého ministerstva prohlásil m. sprav. Raičević, že kabinet Radulovićův »nemá možnosti« zůstati u vlády. Nemá možnosti, ač jej skupština chce! Tu již bylo patrno, že příčina demisse jest — u dvora. A gospodar opravdu, ač věděl o vůli skupštiny, ministerstvo Radulovićovo

propustil ukazem ze dne 19. ledna (našeho 1. února). Zároveň jmenoval nové ministerstvo: předsedou ministerstva a zároveň m. zahraničních záležitostí, zástupcem m. financí a zást. m. války A. Radović, ministrem vnitra dosavadního min. M. Ivanović a ministrem spravedlnosti a zástupcem min. osvěty G. Cerović.

Co pozbavovalo ministerstvo Radulovićovo »možnosti« setrvati při vládě? Ukázalo se, že kníže nevyzul se dosud z vlivů, o nichž sám se vyjádřil památným způsobem při banketě na počest prvního parlamentního ministerstva, kdy připil »onomu času, kdy nepodlehl osudným radám, aby zemi dal zřízení protivné jeho přesvědčení a jeho demokratické víře«. Ukázalo se, že podléhá dále »osudným radám« intrikánů, kteří byli od vlády odstraněni a od té doby podrývali půdu novému ministerstvu i znemožňovali vykonání plné vůle skupštiny a parlamentní vlády. »Narodna Misao« v č. 4. psala: »Zdá se že vláda se rozešla s korunou pro nějaká vojenská nařízení a vyrovnávání starých účtů.« Aha — sáhlo se patrně na »državu« dosavadních správců černohorských osudů! A tak tomu skutečně bylo. Poučuje nás o tom akt, nyní nám již známý,*) jímž ministerstvo Radulovićovo podalo demissi: »V mnohých případech při své práci dospěla vláda k přesvědčení,« praví se v něm, »že nepožívá oné důvěry Vašeho Veličenstva, jíž potřebuje k úspěšné práci. . .« A dále uvádělo min. Radulovićovo tyto podrobné důvody: kníže neschválil, aby vláda vstoupila ve styk s jinými vládami v příčině balkánské železnice, nedbal návrhů vlády o vyznamenáních a udílel je bez vědomí vlády nepřistoupil na amnestii politických provinilců, nesvolil k sestavení komise, jež by měla vyšetřiti zneužití moci předešlých vlád (Vukovićovy a Mijuškovićovy), jmenoval brigádníka Boškovića bez vědomí vlády atd. Jakmile vláda Radulovićova chtěla vyčistiti vzduch, odstraniti stvůry starého režimu s důležitých míst — bylo zle. Jakmile žádala, aby byla udělena amnestie lidem, vyhnaným předešlými vládami — bylo zle.

A co se objevilo? Nebylo lidí k sestavení nového ministerstva! Množství schopné intelligence jest za hranicemi — ale ta se nesmí navrátit! A tak celé ministerstvo složeno ze 3 mužů, z nichž jeden byl členem ministerstva předešlého.

Tento poslední moment poukazuje na to, že kníže přec jen chce vládnouti ve shodě se skupštinou. Také o tom svědčí vstupní řeč nového předsedy ministerstva, v níž prohlásil, že »vláda vynaloží všecku svou snahu na řešení oněch úkolů a návrhů, které jsou načrtnuty v adresse skupštiny«. Uvidíme. Ale jsme přesvědčeni, že nebude pravého klidu na Černé Hoře, potřebného k žádoucímu blahodárnému obratu, dokud nebudou odstraněny všecky zbytky bývalého režimu, dokud vláda Černé Hory s panovníkem v čele nenastoupí upřímně a opravdově, nejen slovy, novou dráhu.

Musí k tomu dojíti — poněvadž národ se budí a uvědomění se šíří. Loni jsme radostně uvítali prvý svobodný list černohorský, nikšičský týdennik »Narodna Misao«. Nyní můžeme se stejnou radostí uvítati nový podobný list: je to »*Slobodna Riječ*« (Svobodné Slovo), týdenník, založený právě v Podgorici (red. Bora Minić). Jen dále tak!

A od knížete-básníka rádi bychom se dočkali, aby projev státnické prozíravosti, jejž podal prohlášením ústavy a hlavně povoláním parlamentního ministerstva na podzim m. r., dovršil úplnou emancipací od vlivů svých bývalých »osudných rádců«. Sic jinak, kdyby chtěl podle velikých vzorů houpati se mezi Mijuškovićovci a podobnými lidmi a mezi národní skupštinou, representující dnes snahu po zvelebení a pokroku Černé Hory, sklesly by jeho činy, které se dosud zdály projevy státnické moudrosti, na projevy pouhé — chytrosti. *A. Č.*

*

*) »Slovenski Jug« č. 4.

Bulharsko prožívá těžkou dobu. *Reakční vláda,* ve snaze zavděčiti se knížeti, přímo šílí zarážející krutostí. Ferdinand s Petkovem vládnou docela absolutně. Píšťalky, jimiž studentstvo uvítalo Ferdinanda, přijíždějícího k slavnostnímu otevření divadla, posloužily vládě za záminku k potlačení svobody v Bulharsku. A vládní většina v národním sobrání poslušně jí v tom pomáhala: schválila uzavření university a propuštění professorů, schválila přes bouřlivý protest menšiny nový tiskový zákon, omezující svobodu tisku, schválila omezení politických práv učitelstva atd. Nového zákona tiskového užila vláda okamžitě (takový byl spěch, že zákon nabyl moci hned po sankcionování). Hlavní redaktoři listů »Den« a »Balkanska Tribuna« byli ihned odsouzeni — prvý na rok do vězení a 2000 lvů pokuty, druhý na 2 léta težkého žaláře a 5000 lvů (franků)! Učitelstvu zakázána činnost politická, zejména členství v politických spolcích a stranách. Nevím, nevím, jak tu vláda pochodí. Učitelstvo bulharské není tak krotké a bázlivé, jako bylo před časy uč. haličské — a i to se již rázně domáhá svých práv. Vizme statistiku: ze 4075 učitelů (bez učitelek, kterých jest 2155) náleží jich 3500 do »Bulharského učitelského svazu« (B ъ g a r s k i j a u č i t e l s k i s o j u z), který má svůj vlastní orgán »Soznanie« a jest stále vládou pronásledován. Učitelstvo má i jiný spolek: »Socialdemokratičeskata učitelska organizacija« také s vlastním orgánem, jehož radikálnost není třeba zvlášť vytýkati. Dusud nezůstalo vládě, jejíž orgány důsledně boykotuje, nikdy nic dlužno — nezůstane dojista ani v tomto případě.

Silným kvasem nespokojenosti jest *otázka universitní.* Professoři, docenti a lektoři (počtem 34), jež vláda propustila, vydali v zápětí násilných skutků vládních dne 10. (23.) ledna odvolání k bulharskému národu (»Kъm bъgarskoto obštestvo«). Ukazují v něm, že vždy snažili se potlačovati horkokrevné politické demonstrace mládeže — a to je pravda. Akademický senát až příliš horlivě trestával studentské politické projevy. Za vlády Stambulovců vyloučil 8 studentů, za vlády strany národní zavřel universitu pro studentské protivládní demonstrace, za vlády koaliční vyloučil studenty, kteří u příležitosti odhalení pomníku Caru Osvoboditeli protestovali proti ruskému carismu. Že akademická »svoboda« bulharských studentů nebyla přílišná, ukázala přede dvěma lety studentská obstrukce proti professorům za paragraf, zakazující jim účast v politickém životě. Akademický senát byl by dojista i nyní demonstranty potrestal, ale vláda nedala mu k tomu času — hned druhého dne po demonstraci prohlásila universitu za uzavřenou a professory propustila. Správně praví obrana professorů, že by se nebyla žádná jiná vláda v kterémkoli státě něčeho takového odvážila — ani v Rusku se dosud nic podobného nestalo. Proč jí překáželi professoři, když ani nemají politických práv? Nemohou býti ani vedoucími činiteli v politickém životě, nemohou býti ani voleni za poslance, jsouce považováni pouze za činovníky. Ale vládě šlo o to, aby zničila svobodné učení. To ukazuje a proti tomu protestuje druhý otevřený list (datovaný 31. led., našeho 12. února), věnovaný novému universitnímu zákonu, jímž vládní většina v sobrání nejen schválila neslýchaný čin vlády, nýbrž i na budoucnost obmezila, ba vlastně zničila svobodu university. Podle čl. 60. nového zákona na př. akademický senát bude j m e n o v á n ministrem osvěty, podle čl. 36. může ministr nebo ministerská rada knížeti navrhovati propuštění professorů, podle čl. 18. nenavrhuje nové professory akademický senát, nýbrž vybírá je ze všech žadatelů a knížeti k jmenování předkládá opět ministr — a konečně čl. 58. dává ministru právo uzavříti celou universitu. Jak podle tohoto zákona bude vypadat akademická »svoboda« studentstva, lze se domysliti.

Petkov počíná si přímo nepříčetně. Oposičním poslancům v sobrání spílá anarchistů a šarlatánů. Canovu hrozí, že jej dá zavřít přes poslaneckou immunitu, universitní professory nazývá socialisty, atheisty, nedoučenými hlupci atd. Stud nás polévá, že se to děje v slovanském státě! Jaký předseda ministerstva, taková i jeho vládní strana. Vládní poslanec Jordan Jonov na př. v sobrání poličkuje oposičního poslance Daneva, bývalého předsedu ministerstva!

A horší věci se dějí. Kde nemůže vláda na odpůrce přímo, přiházejí se pojednou divné věci: shlukne se banda ničemů a stlukou náhodou právě některého vynikajícího oposičníka (stalo se na př. malíři Slavovu, který kreslil do »Balkánské Tribuny« karikatury knížete a jeho rádců). Může to být počátek — bulharských černých sotní.

Kníže se domnívá, že takovouto vládou dojde snad koruny královské — ale mohl by také přijít i o knížecí. Srbsko přec je v přímém sousedství — a není tomu ani sto let, co se tam zbavili posledního Obrenovce. Ba ani do sousedství není třeba chodit pro příklad — Ferdinand sedí na trůně Battenbergově! Poslední doba mu ukazuje, že národ jest s jeho vládou svrchovaně nespokojen. Reakční a terroristická činnost vlády způsobila, že se oposice proti knížecí vládě srazila — utvořil se *blok oposičních stran*. Přes bezohledný vládní útisk, řádění soldatesky atd. pořádá se množství schůzí a táborů, z nichž posílají se přímo knížeti telegramy ostrého protestu. Na př.: »Vaši věrní poddaní žádají, abyste učinil konec osobnímu režimu a navrátil řád, zákonnost a spravedlnost v naší vlasti.« Kníže má na vybranou: buď propustí Petkova a jeho stranníky a bude vládnouti opravdu ústavně a s národem — anebo se odváží boje s národem.

Zdá se, že vláda trochu couvá. Studenty, které za demonstrace beze všeho vyšetřování vřadila z trestu do vojska, po dvaceti dnech kázala propustiti (snad aby nenakazili věrnou armádu). Uvidíme. Ale pouhé couvnutí a polevení by nestačilo. Je nutno změniti celý režim. *A. Č.*

*

V Chorvatsku ochromena byla činnost sněmu protisrbskou *obstrukcí Starčevićovců* (Frankovců). Obstrukcí tou postavila se šovinistická tato strana před Slovanstvem do neobyčejně ostrého světla — nyní nemůže býti nikoho v Slovanstvě, kdo by neviděl, že je to strana neslovanská, jejíž činy jsou v největším odporu proti myšlence slovanské. Proč se Frankovci vzbouřili? Že v návrhu adresy mluvilo se o »chorvatském a srbském národu«. Proto táhla se adresní debata skoro dva měsíce, až 8. února skončena prostředkováním vlády. V adresse bude uveden »veškerý národ, Chorvaté i Srbové«, na jiném místě »národ těchto království« — a Chorvatsko bude spaseno. Stydíme se za takové Slovany! Ale naproti tomu máme radost z projevů většiny sněmovní pro srbskochorvatské bratrství. (Jeden, projev Lorkovićův, uvedli jsme posledně.) *Č.*

*

Stalo se neslýchané rozhodnutí proti právu slovinštiny u soudů. Nejvyšší soud zamítl stížnost dra. Janka Brejce proti rozhodnutí *celoveckého zemského soudu*, že se tam nesmí jednati a protokolovati v slovinském jazyce! Tak daleko došlo, že **Slovinci** korutanští v hlavním městě své země nemají práva užívati před soudem svého mateřského jazyka! A čím to nejvyšší soud odůvodnil? Uvedl haličský soudní řád z r. *1796* (!) a císařský patent z r. 1854, mluvící o »jazyce při soudě obvyklém« (ne tedy v zemi obvyklém). »Slovenski Narod« píše velmi ostře proti tomuto rozhodnutí, právě o něm, že bije ve tvář všecky zásady spravedlnosti a práva.

Štyrští Slovinci došli splnění dávné naléhavé potřeby: v krátce bude ve Sv. Jiří na jižní dráze otevřena slovinská *rolnická škola.*

Splitská »Sloboda« přinesla pozoruhodné úvahy *»Jihoslovanská idea a Slovinci«* z péra dra. Henrika Tumy v Gorici. Přineseme z nich příště výtah. *Č.*

Literatura, umění.

Русская Хрестоматія. Составилъ К. ШТЕПАНЕКЪ. **Ruská Slovesnost.** Sestavil K. ŠTĚPÁNEK. Praha 1907. Nákladem F. Šimáčka. Seš. 1. ze 64 hal. (Celkem asi 10 seš.)

Muž povolaný, známý znalec ruské řeči a literatury, lektor české university prof. K. Štěpánek sestavil dílo velmi potřebné, jež uvítá každý, kdo se zajímá o ruský jazyk a ruskou literaturu. A kdož by se o ně u nás nezajímal! »Ruská Slovesnost« podává v chronologickém pořádku ukázky z předních ruských spisovatelů, počínaje Lomonosovem, a zároveň životopisy a charakteristiky zastoupených literátů. (Vytkli bychom, že uvádí pouze léta narození a úmrtí, nikoli data.) I tyto krátké životopisy psány jsou rusky, tak že kniha se hodí nejen čtenářstvu českému, ale vůbec slovanskému, nač zvlášť upozorňujeme. Ve všech textech — ukázkách i úvodech — jest naznačen přízvuk způsobem velmi vhodným a patrným: tučným písmenem přízvučné samohlásky. Jsme přesvědčeni, že Štěpánkova »Slovesnost« bude přihlížeti ke všem důležitějším zjevům v ruské literatuře v poměru k jejich významu, a to až do doby nejnovější. Za to nám ručí jméno autorovo. K »Slovesnosti připojen bude rusko-český slovníček neznámých výrazů, tak že jí bude s prospěchem užívati i začátečník v ruštině. Doporučujeme dílo vřele české i slovanské veřejnosti; vrátíme se k němu, až bude dokončeno.

Č.

Д. ОВСЯНИКО-КУЛИКОВСКІЙ: **Исторія русской интеллигенціи. Итоги русской художественной литературы XIX. вѣка. Часть I. Москва 1906.**

Ve společensko-politických typech jako v Oněginu, Čackém (»Hoře z rozumu«), Pečorinu (»Hrdina naší doby«), Rudinu a j. ostře zachyceny hledání, pochybnosti, zoufalství a všecky bolestné otázky, jimiž se mučila ruská intelligence, která si tím zcela spravedlivě zasloužila pověst nejvnímavější společnosti pro všecko krásné a dobré. Prof. Ovsjaniko-Kulikovskij, analysuje city a nálady těchto literárních postav, v nichž jako v ohnisku soustředěny všechny typické rysy té které doby, podává tím i reliefní charakteristiku jednotlivých období ruského společenského života, jejich ideologie i psychologie. Vedle charakteristik literárních postav podává autor všeobecnými rysy i charakteristiku samých spisovatelů: Gribojedova, Turgeněva, Hercena, Černyševského, Dobroljubova, Někrasova a jiných typických vůdců ruského myšlenkového hnutí. Tím způsobem kniha prof. Ovsjanika-Kulikovského podává zajímavý, měnivý obraz společenských směrů, nálad a ideálů ruské intelligence, počínaje od prvých let XIX. stol., postupný rozvoj a vzrůst společenského uvědomění, pokud došlo výrazu v literatuře.

Dílo pronikavého kritika přijde vhod každému, kdo se nespokojuje pouhou pragmatickou stránkou literárních dějin minulého věku, nýbrž touží seznámiti se s ideály, tužbami a útrapami, jež hýbaly osvícenou částí ruské společnosti.

A. Jacimirskij.

Пушкинъ и его современники. Матеріалы и изслѣдованія. Svazek III. Petrohrad 1905.

Komise, utvořená při ruské Akademii Nauk k vydání děl Puškinových, vytiskla 3. svazek rozprav o Puškinu a jeho době. V knize nacházíme 9 statí velmi nestejné ceny. V první píše akademik F. G. *Korš* o pokusech dokončení »Rusalky«. Vrací se tím k zapomenuté již poněkud historii o hrubém a nevkusném padělku konce Puškinova dramatu. Korš, jak známo, považoval jakési podvržené verše za originál Puškinův a vydal knihu, v níž dokazoval na několika stech stran, že Puškin psal hloupé věci. Nová stať Koršova, zaujímající 22 stran, sotva může býti ospravedlněna vážnými úvahami — jest vůbec na čase přestat spojovati jméno Puškinovo s různými bezvýznamnými mystifikatory. — Zajímavý a podrobný material uveřejňuje E. A. *Bobrov* v nevelikė monografii »Puškin v Kazani«, která přijde dobře vhod příštímu životopisci

Puškinovu. Ve článku »Puškin a Rylějev« V. V. *Sipovskij* pátrá po vlivu Rylějevova »Vojnarovského« a životopisu Mazepova od A. O. Kornilovice na »Poltavu«; bohužel nevyčerpává té otázky náležitě. Tak na př. nedotknul se zajímavé a pozoruhodné korrespondence o současné literatuře (a dílem o romantismu) mezi Rylějevem, A. A. Bestuževem a Puškinem. B. L. *Modzalevskij*, který se dávno obírá studiem doby Puškinovy, uveřejnil zde neveliký, zajímavý článek »O. F. Jurjev i poslanije k němu Puškina« (1819. Jsou zde i některé archivní materialy v »Puškinských poznámkách« zvěčnělého prof. A. P. *Markovského*, mezi nimi i zpráva o známé »komandirovce« Puškinově do Oděssy — k vyhubení saranče ... Prof. A. I. *Sobolevskij* zběžně načrtl »Plán slovníku Puškinského jazyka«. Na konci nacházíme »Plán badání o skladu Puškinských veršů a slovník Puškinských rythmů opět od akademika F. G. *Korše*, jenž vykládá, že »slovník rythmů« bývá prospěšný i nejnadanějšímu básníku« ... *A Jacimirskij*.

Собраніе стихотвореній декабристовъ. Томъ I. Стихотворенія К. Θ. Рылѣева, А И. Одоевскаго, А. А. Бестужева (Марлинскаго) и Г. С. Батенкова. Изданіе И. И. ΘОМИНА. Москва 1906. Str. 328. cena 3 rub. — Томъ II. Стихотворенія В. К. Кюхельбекера, В. Θ. Раевскаго, П. С. Бобрищева-Пушкина, Н. И. Лорера и С. И. Муравьева-Апостола. Москва 1907. Str. 187, cena 1·50 rub.

Takového vydání bylo dávno třeba. Spisovateli děkabristy obíralo se již mnoho badatelů. Vynikající místo mezi prvými pokusy o všeobecnou charakteristiku spisovatelů děkabristů zaujímají práce prof. Kotljarevského. Do nynějška máme již bohatou literaturu o hnutí děkabristském a jednotlivých jeho činitelích — ale nemáme dosud úplného souborného vydání spisů všech děkabristů, aspoň básníků. Nebylo dosud ani chrestomatie, která by podávala nejlepší básně děkabristů.

Vydání Fominovo jest určeno širokému obecenstvu — ostatné charakterisují knihu nejlépe slova předmluvy: »V sborníku nacházejí se pouze vybrané básně, poněvadž otištění všech básní (nemluvě o mnohodílnosti takového vydání) nebylo by ani zajímavo, ani nutno pro čtenáře neodborníka... Z té příčiny nepojaty sem ani varianty, z nichž vybrány pouze nejlepší aneb dosud netištěné.« — Zajímavě napsán jest úvod, shuštěný náčrt společenského a politického stavu Ruska před spiknutím děkabristů i za něho. Podobného rázu jsou i jednotlivé životopisné úvahy. Škoda, že menší pozornost věnována objasnění literární činnosti zastoupených spisovatelů, o čemž právě málo jest známo. *A. Jacimirskij*.

АНДРЕЕВИЧЪ: **Л. Н. Толстой.** Монографія. С. Петеребургъ, 1906.

Loni zesnulý *E. Solov'jev* (Andrejevič) zůstavil předsmrtné dílo — monografii o Tolstém, sbírku to statí, otištěných již dříve v různých dobách. Střed knihy tvoří kriticko-životopisný nárys, který vyšel již r. 1894 v »Životopisné knihovně« (Biografičeskaja Bibliotěka) Pavlenkova. Životopis psán jest populárně, ostatní stati v knize jej doplňují. Nejzajímavější z nich jest stať »Boj s rozvratem kultury«, pozorující, k čemu dospěli Rousseau a Tolstoj ve svých požadavcích revise mravních a společenských hodnot. Stati, zachycující celkem dosti úplně život i činnost Tolstého, nemají nijaké souvislosti: jsou vedle sebe položeny tak, jak vznikaly pod svěžím dojmem myšlenek Tolstého. Proto se zdá kniha čímsi neukončeným, neorganickým, naspěch psaným. Vychování a duševnímu rozvoji Tolstého ve věku dětském na př. věnováno mnoho místa, ale o podstatě učení Tolstého a o jeho historicko-filosofických názorech psáno jen ve všeobecných obrysech. Jest patrno, že smrt nedala Andrejeviči dílo náležitě dokončiti. Avšak i v té podobě podává mnoho pro každého, kdo se zajímá o velkého ruského moralistu, který pro mravnost zavrhuje vědy, umění i civilisaci. *A. Jacimirskij*.

М. ГРУШЕВСКІЙ: **Къ польско-украинскимъ отношеніямъ Галиціи.** Кіевъ, 1905. (Na skladě v knihk. »Kijevskoj Stariny« v Kyjevě.) Str. 112 v 16⁰. — Cena 30 kopějek.

Otisk čtyř článků z »Kijevských Otkliků«, které původně vyšly jako odpověď na anonymní »Rusinskij vopros v cifrovom osvěščenii.« Brožurka prof. Hruševského přijde vhod právě nyní těm, kdož by se chtěli blíže poučiti o neblahé otázce rusínsko-polské. Jest psána se stanoviska rusínského a tedy s mnohou hořkostí proti haličským Polákům, lépe řečeno proti haličsko-polskému režimu, ale věcně [a s uvedením četných nezvratných faktů. Podává nejprve historický úvod, který sám již mnohé vysvětluje, načež obšírně pojednává o otázkách universitní a středoškolské. O universitní otázce psáno bylo v Slov. Přehl. obšírněji v roč. IV. a VIII., o středoškolské při boji o gymnasium stanislavovské. Uvádíme jen ještě k druhé otázce, že hlavním momentem v ní, který staví dosavadní šlechtický režim v Haliči do nepěkného světla, jest zemský zákon z r. 1867, podle něhož nemůže býti do středních škol ve východní Haliči zavedeno rusínské vyučování jinak, než po schválení sněmu. Podobně ovšem i založení nové rusínské střední školy potřebuje schválení sněmovního. Zákona toho staňčíci úplně využili: dosud mají Rusíni jen 5 gymnasií, tak že podle prof. Hruševského 1 střední škola polská připadá na 30.000 obyv., rusínská však na 820.000. V dalším uvádí prof. H. doklady nestejné míry při udílení podpor různým kulturním a jiným institucím polským a rusínským, atd. — Nemáme jiného přání, než — aby se knížka ta co nejdříve stala bezpředmětnou . . . *Č.*

Л. Н. ТОЛСТОЙ: **О значеніи русской революціи.** Изданіе книгоиздательства »Посредникъ« (Москва, Петровскія линіи). 8⁰, Str. 88. Za 15 kop.

Po brožurkách Tolstého »O společenském hnutí v Rusku« (1905) a »Konec věku« (též) nemůže nikdo býti v pochybnostech o směru a výslednici nové brožurky jasnopoljanského myslitele. Věren svému dosavadnímu učení má Tolstoj celou západní civilisaci za neštěstí lidstva: vzdálila je pouze od nejpřirozenějšího a nejmravnějšího zaměstnání, od zemědělství, rozvrátila je. Rozvrátila, zkazila západní lidstvo i snahami po převedení vlády do rukou lidu — každá vláda jest založena na násilí a nemravnosti, proto i znemravňuje ty, kdož se jí chápou. Proto ruskému lidu nesluší se činně zasahovati do revoluce, jíž se intelligence a vrstvy dělnické chopily po vzoru západním, aby vládu svrhly — a dosadily novou ze zástupců lidu. Ať prý ruská společnost jde po cestě k záhubě, po níž šli západní národové — ruský lid však nechť stojí stranou, hledí si zemědělství a vypoví poslušnost vládě, ať jest jakákoliv. Vláda jest zřízení naprosto zbytečné a záhubné, proto jest lidu třeba směřovati k úplnému jeho odstranění. Ruský národ může se tak spasiti, poněvadž jest z nej větší části ještě národem rolnickým — a může tím ukázati cestu jiným národům.

Tedy brožurka, třeba stála proti současné ruské revoluci a neschalovala ji, přece jest v podstatě revoluční. Ovšem jest revoluční proti každé vládě, nejen absolutní, ale i parlamentní. *Č.*

Маякъ Литературно-публицистическій сборникъ. Изданіе А. ЛУГОВОГО. I. svazek. S. Petěrburg. 1906. (А. А. Тихоновъ-Луговой, 5-я Рождественская, 8.) — 8⁰. — Str. 275.

Bohatě vypravený tento sborník, jenž vycházeti má ve volných lhůtách místo půlměsíčníku, chystaného již od r. 1903, ale censurou nepovolovaného sloužiti má »práci opravdové svobody člověka sine ira et studio.« — Lví díl prvního svazku zabírá úryvek rozsáhlé politické tragedie Lugového: Maxmilian, císař mexický. Těžko z úryvku, ač značně obsáhlého (165 stran), tvořiti úsudek; jej možno podati až z díla celého. Za to velice příjemný dojem vyvolal kus druhý. V truchlých, těžkých dobách Ruska — zasvitlo zase kousek humoru saltykovského. Je to povídka Kladívko od V. Illiče-Svityče. V těžkém ovzduší, v dusném okolí — v žaláři, mezi politickými vězni, rozehrává se rozmarná příhoda s ševcovským kladivkem, jímž k bezmezné zlosti načalstva předělávají vězňové své obludné arestantské boty, »bácy a kocoury«, v pěkné botičky, aby aspoň tak byli podobni svobodným lidem. Celá mašinerie vězeňská, od ředitele do posledního četníka, slídí po prokletém kladívku, které »odkud a jak

a kudy siopatřili vězňové?« A kladívko »ťuk - ťuk - ťuk« klepe v celách, a ne a ne je dopadnouti! — A když nakonec v bujnosti arrestant Fedotyč prokleté kladívko ukáže starému četníkovi okénkem, a přece je zase uschová jako do vody — »starý žandarm sežloutl, seschl se, zježil se, začal špatně jísti i spáti... a nakonec nevydržel to a šel do pense«. Je tu i »Denník svobodného člověka« od Lugového. Řada zajímavých líčení krvavé neděle petrohradské 22. led. 1905. Právem dí Lugovoj, že v ten den byla ubita a zhanobena stará Rus. Od toho okamžiku — dí — bylo jasno, že smíření není možné, že bude boj do plného vítězství. — Jiná řada úvah týká se vzniku protirevoluce — řádění černosotěnskeho, za něž díl zodpovědnosti spadá i na vůdce revoluce, kteří nestačili silami svými vésti revoluci, tak že stala se chaotickou. Tuto výtku revolučnímu hnutí učinil vlastně již dříve sám Plechanov. Lugovoj v dalších úvahách vinu toho svaluje především na ruské sociální demokraty, kteří v opojení prvních úspěchů ve všech, kdož nebyli jejich stranníky, spatřovali »měšťáky«, jichž vládu viděli již navždy nahrazenu diktaturou proletariátu. Strach před ní sehnal potom všecky konservativní živly v organisaci svazu opravdově ruských lidí. — Vedle velmi pěkného ocenění působnosti Radiščeva je tu ještě jeden kus, o němž se krátce zmíníme: Jakýs anonymní statkář v Kursku vydal brožurku »Kitaj i my«, v níž navrhuje, aby Rusko dobylo Číny a všem sedlákům ruským i statkářům aby prodávalo Číňany do otroctví (mladého Číňana za 100 rublů, dospělého za 400, staršího za 100, ženy za polovic). Čínu pak aby osadilo kozáky. To není žert — je to myšleno vážně! Je na tom úřední pečeť: »Povoleno censurou. V Moskvě 16. února r. 1904.« — »Není to směšné, nýbrž hnusné,« praví sborník.

—*ch.*

Sborník prací historických. K šedesátým narozeninám dv. rady prof. Dra. Jaroslava Golla. Vydali jeho žáci. V Praze 1906. Nákl. Hist. Klubu.

Mnohý z příspěvků tohoto sborníku má interess také pro Slovany mimočeské. Na prvém místě zajímá nás práce N i e d e r l o v a »Michal Syrský a dějiny balkanských Slovanů v VI. st.« Prof. Niederle všímá si zde veliké kroniky Michala z Meliteny, která se několikráte zmiňuje o útoku Slovanů na Balkán. V kronice této restituuje se nám do značné míry ztracený text dejin Jana Efesského, důležitý pro dějiny vlády Maurikiovy (582—602). Michal také potvrzuje zprávu, že v době velikého vpádu avarského r. 587—589 seděli v Řecku Slované a že nějaký kníže slovanský pustošil chrámy arcibiskupství Korintského. A tu možno soudit, že vpády Slovanů v těchto letech měly za následek trvalejší sídlení na půdě řecké. Od Michala se také dovídáme, že vláda byzantská, aby nějakým způsobem paralysovala útok Slovanů, najala jich sousedy Auty, kteří zatím, co Slované byli na výboji, vpadli do jich země za Dunajem, zpustošili a vypálili ji. Politický tento tah opakoval se roku 602.

F r. H ý b l probral dějiny Bulharska po vymření Ašenovců a J. B i d l o pojednal »O konfessi bratrské z r. 1573«. Článek jeho chce býti příspěvkem k dějinám věrouky bratrské. Běží o poměr bratrské Konfesse z r. 1538 k latinské konfessi z r. 1573. Bidlo přišel k poznání, že změny, jimiž se liší ona ona od této, nejsou ani četné ani veliké, a že Jednota pokud možno hledí zachovati své stanovisko (víra a dobré skutky), a že v otázce nejdůležitější (euchoristie) nezměnila docela ničeho. Co v konfessi z r. 1573 pověděno je jasně a otevřeně, kryje se vlastně již v konfessi z roku 1538 ve formě asi úmyslně nejasné, kde citáty namnoze mají vyjádřiti smysl. Bidlo dále soudí, že hlubším studiem věrouky bratrské objeví se Jednota ve světle daleko příznivějším, než v jakém dosud byla spatřována.

V. J. D u š e k přihlásil se příspěvkem »k historickoprávní terminologii slovanské«, v němž zhoumá, jak jisté právní terminy vznikají a jak během doby co do obsahu význam mění (na př. Kazna, óbščina, najézd atd.).

Ještě se chceme zmíniti o N e j e d l é h o zajímavém příspěvku »Kotle a lesní rohy«. Věnován je kritice »Rukopisu Králodvorského«. Nejedlý dokazuje, že verše v Jaroslavu »vzezvučely hlasy rohóv lesních, udeřily zvuky bubnóv břeskných«, a v Ludiši a Luboru »zavzně hlahol trub a kotlóv«

ukazují, že autor těchto básní neznal dějin hudby ani účelu **hudebních** nástrojů, jež uváděl. Neboť kotle a lesní rohy jsou nástroje st. 17. U nás pak objevují se až na poč. st. 19.

Mohli bychom se také ještě zmíniti o pozoruhodném článku Pekařově »O správním rozdělení země české do 13. st.«. Pekař odmítá dělení Čech na župy, za to přijímá Šemberovo a Sedláčkovo rozdělení Čech na kraje (»země«), kteréžto rozdělení trvá v Čechách od počátku státní organisace země české až do 19. st. a od konce st. 11. do pol. 13. st. uvádí 25–28 krajů. »O pramenech a pomůckách Hájkových« jedná J. V. Šimák. Dle něho Hájek užil daleko většího počtu pramenů, než udává a cituje, a to cizích i domácích. Ve výmyslech svých příliš daleko nešel. Vybájil sice jména kolika kronikářů, ale aspoň o některých případech kryje jejich jmény prameny dobré a poctivé. Zachoval také stopy ztracené legendy o sv. Ivanu, celá nařízení o měrách a pořadu cechů pražských z doby předhusitské, odjinud neznámá.

Než také ostatní příspěvky jsou cenné a neobyčejně zajímavé, tak že se jimi krásně representuje historická škola Gollova. *Jos. Pešek.*

*

Časopisy. Slováci dostali dva nové, výborné časopisy: *Slovenský Obzor*, měsíční revue pro intelligenci, a *Naši Zástavu*, měsíčník pro politické a hospodářské vzdělání slovenského lidu. V »Slovenském Obzoru«, redigovaném Ant. Štefánkem, radostně vítáme důstojného nástupce zaniklého »Hlasu«. Ba shledáváme, že nová revue jest obsahem svým ještě životnější, než byl »Hlas«. Program obsažen jest v krátké větě: »Slovenský Obzor ide po cestách slovenskej demokracie.« Redakce správně vidí, že slovenský politický problém spočívá v tom, jak uvésti v soulad slovenské národní cíle s cíli pravé demokracie. Respektuje práci předchůdců, ale poznává, že nesmí se pokračovati v aristokraticky esthetisujícím a klerikálním blouznění. Také na poměr k ostatním Slovákům dívá se zcela správně — staví jej na podklad reálný, vysunujíc tak v popředí styky s Čechy, nespouštějíc se zřetele své stanovisko demokratické, pokrokové a národní. Mnoho jest v dosavadních 2 sešitech, co bychom nejraději přímo otiskli. Uvádíme aspoň tituly některých znamenitých článků: Dr. J. R.: »Slovenský národ v svetle štatistiky z roku 1905«, dr. —r: »Čo nového rodí sa v duši slovenského ľudu?«, Ant. Štefánek: »Vývoj politických ideí v 19. stol.«, M. Hodža: »Cesty slovenskej demokracie«, I. Hrušovský: »Priemysel u nás predtým a dnes«, Argus: »Naše politické pravoty — naša organizácia«, dr. P. Blaho: »Naše národné hospodárstvo« atd. Pro naše státoprávní maďarofily rádi bychom otiskli důkaz toho, jak se nesmrtelně blamují. Pan Pachmayer v »Č. Jihu« (a po něm Samostatnost) psal o poslanci uherském a proslulém historiku maďarském Thaly László — který vůbec neexistuje. Jest poslanec Koloman Thaly, o němž politikové tvrdí, že je znamenitým historikem, a historikové, že je znamenitým politikem. A takovým způsobem ukazuje Sl. Obzor o celém článku, že jest vlastně od *a* do *z* — blamáží.

Rovněž výborně plní svůj úkol ohlášená již »Naša Zástava«. V prvních dvou číslech otiskuje výňatky z řeči Ľ. Štúra, prvního slovenského poslance, vykládá o právě lidu v obci, o stavu polního hospodářství v Uhrách, o společných majetcích, o Velké Moravě, podává poučení ze zdravotnictví atd. Způsobem přístupným rozšiřuje duševní a praktický obzor lidu, uvědomuje a vede jej. Neobyčejná láce (2 K ročně) pomůže časopisu jistě do vrstev, jimž jest určen.

Není pochybnosti: vedení slovenského národa v celém životě přešlo do rukou mladé generace. Slovenský Týždenník, Slov. Obzor, Naša Zástava — vše to jsou podniky mladých. A co v nich života a ruchu, myšlenek a realných podnětů! A národ jde za nimi, budí se na všech stranách — jde za těmi, jež martinští utopisté prohlašovali za nepřátele a div ne vyvrhele slovenského národa. — Tři jmenované právě časopisy měli bychom míti aspoň

ve všech českých veřejných místnostech a spolkových čítárnách — ovšem, kdyby u nás nevládlo pouhé »hejslovanství«, derouci se z ochraptělých hrdel jen při plné sklenici. K. Kálal v manifestační schůzi v měst. besedě pronesl vyzvání, abychom v odpověď na maďarské brutálnosti předplatili 1000 výtisků Slov. Týždenníka. Idealista! Víte, kolik po té výzvě přibylo českých předplatitelů? Ani jediný! Prohlásil to posl. Hodža v uherské sněmovně. A »Slov. Týždenník« stojí ročně 4 K! *A. Č.*

»Revue revuí« (red. Karel Pelant) změnila v II. roč. své jméno v *»Přehled revuí«*. Je to časopis, který nejen našemu, ale i jinoslovanskému čtenářstvu může býti dobrým průvodcem po českých revuích. (Adressovati stačí: Přehled Revuí, Král. Vinohrady.)

Ruští Čechové mají už dva vlastní časopisy, Od července r. 1906 vychází v Lodzi v král. Polském illustrovaný měsíčník *Českoruské Listy*, věnovaný mravnímu i národnímu povznesení českého lidu v Rusku. Přináší zejména také příspěvky k dějinám českých osad v Rusku. (Adressa: Łodź, ul. Radwanska 5., Ruské Polsko. Předplatné K 4·45 ročně.) — Od konce října vychází v Kyjevě týdenník, rovněž illustrovaný, *Ruský Čech*, věnovaný otázkám časovým. (Adressa: Kyjev, Rusko, hotel Praha. Číslo po 25 hal.)

*

Divadlo. Malor. zpěvačka *Krušelnická* působí nyní v Miláně, sklízejíc pochvalu celé veřejnosti. — V Rusku působí nyní neméně než 20 divadelních společností kočovných. — V »Radě« objevilo se vyzvání Volodského k dram. autorům malor., aby založili svou zprostředkovací kancelář. V témž listě prof. Hruševskyj žádá, aby na kyjev. divadle byly dávány i malor. opery, jako Lysenkova: Ridzvjana noc, Utoplena, Taras-Bulba, od Arkasa: Katerina atd. Nový kus Hnata Chotkevyče: »Lycholittje«, obírá se bouřnými otázkami současného Ruska. *ch.*

*

B. Hrinčenko požádán byl rus. akademií o recensi spisu L. N. Malinky: Sbornik matěrialov po malor. folkloru. Za recensi tu obdržel Hr. zlatou gogolovskou medailli. —

Příští *archeol. sjezd* bude v Černigově; lvovští pracovníci zase nepozváni pod záminkou, že zahraniční společnosti nemohou se účastniti sjezdu. *ch.*

Slovanské knihovny, filology a bibliofily upozorňujeme na vzácnou příležitost, získati *Swětlikův Slovník hornolužický* z r. 1721 (Vocabularium latino-serbicum) úplně neporušený, v jednotlivých arších. Objevila se část nákladu na budyšínském děkanství, kde lze slovník objednati. (Cena poštou 2 M 20 pf. Adressa: Domprediger Jakub Šewčik, Bautzen, Sachsen.)

*

Slovanské rovy. Dne 2. února zemřel v Petrohradě *Dimitrij Ivanovič Menděléjev* (nar. 7. února 1834 v Tobolsku), jeden z největších světových učenců, slavný chemik, zakladatel periodické soustavy prvků. Byl gymnasijním učitelem v Simferopoli a v Oděsse, r. 1856 dosáhl stupně magistra chemie a zároveň stal se docentem petrohradské university, r. 1863 jmenován prof. technologického ústavu a r. 1866, dosáhnuv doktorátu chemie, stal se professorem na universitě v Petrohradě, kde působil do svého pensionování r. 1890. Hlavním jeho spisem jsou »Osnovy chimiji«, které od r. 1869 vyšly v osmi vydáních a byly přeloženy do němčiny a angličtiny. Zde rozvinul svůj geniální periodický zákon, zde předpověděl tři neznámé prvky, jejichž objevení (jinými chemiky) teprve mu získalo uznání a proslavení světového. (Jsou to prvky gallium, skandium a germanium.) K uznání tomu přispěl i žák jeho, vynikající český chemik prof. Brauner svým důkazem,

že beryllium se svými zdánlivě odchylnými vlastnostmi skutečně zaujímá místo, jež mu M. vykázal v přirozené soustavě. Přijetí soustavy Mendělějevovy způsobilo epochální obrat v studiu chemie. V posledních letech způsobil rozruch jeho spis »Pokus chemického pojímání vesmírného etheru« (1900). M. má veliké zásluhy o ruský velkoprůmysl, zejména o prům. petrolejový, o hornictví atd. Zajímal se i o veřejné otázky sociálně-politické a loni vydal spis »K poznaniju Rossiji«, o němž příště promluvíme obšírněji.

Vzácný muž zemřel Polákům v Lublině 24. srpna 1906 v *Hieronimu Łopacińském* (pseud. Rafał Lubicz, nar. 30. září 1860 v Horním Ośně — Ośno Górne — v okr. Nieszawském). Obíral se studiem starší literatury polské, vydával starší památky jazyka polského, cenné příspěvky k polskému slovníku horlivě pracoval na poli národopisném atd. Za Karłowiczovy redakce byl vedle tohoto nezapomenutelného učence hlavním sloupem znamenitého národopisného časopisu »Wisły«. Po smrti Karłowiczově s velkou pietou zredigoval r. 1904 vzpomínkový sborník »Życie i prace J. Karłowicza«. Kdož by se byl tehdy nadál, že mladý ještě, horlivý ten muž, plný nejkrásnější ušlechtilosti, idealista nejryzejšího zrna, do dvou let bude Karłowicze následovati! Zhynul nešťastnou náhodou: vypadl z povozu, jehož koně se splašili — a za několik hodin podlehl těžkému poranění... Vřelou vzpomínku věnoval mu vzácný přítel jeho a Karłowiczův, prof. Adam Ant. Kryński v »Przegl. historycznėm« (III. 451).

Dne 24. ledna zemřel v Sr. Karlovcích oblíbený srbský povídkář a básník, majetník a redaktor »Brankova Kola«, *Paja Marković* (pseud. *Adamov*, nar. 15. list. 1855 v Nových Karlovcích). Ve svých realistických vesnických povídkách jest předchůdcem Lazarevićovým a Veselinovićovým. Tiskl je v »Javoru« a »Stražilovu«, později ve svém vlastním listu, a vydal je hlavně v knihách »Slike i prilike iz srpskog života« (1883) a »Na selu i prelu« (2 sbírky). V povídkách jeho, zejména starších, patrný jest vliv Roseggerův, z něhož Adamov překládal. I jinak mnoho překládal z německé poesie. Ve svém »Brankově Kolu«, založeném 1895, dovedl soustřediti nejlepší literární síly, tak že z něho rázem učinil nejlepší belletristický list srbský vně království.

Č.

Dne 17. pros. 1906 zemřel v Kyjevě ve věku 49 let historický badatel maloruský, *Nikandr Mončalovśkyj*, správce kanceláří jenerál-gubernátorství. Mimo jiné objevil ve Stokholmu a vydal neznámé materiály o jednání Bohd. Chmelnického se Švédy. —*ch.*

Polemika.

Mně šlo hlavně o princip citovati vždy přímý pramen. Nepochyboval jsem nikterak o tom, že by p. Grabowski nebyl znal již dříve v poznámce 2., 3. i 4. uvedené literatury, ale vztahů jejích k látce o Zlatorogu dříve (tedy před r. 1904) literárně nekonstatoval. Bylo-li nutnosti v té míře užiti některého pramene, že se i poznámky z něho přímo přejaly, pak zajisté jest přesnějším a instruktivnějším způsobem citace, uvede-li se k poznámkám také stručně pramen (n. př. ibd., 251.), z něhož přímo byly čerpány. Jinak může bezděky vzniknouti nejasnost. V daném případě n. př. je nejasnost dvojí: Při poznámce 2. nevyplývá z autorovy citace, zda na dílo Schumannovo poukázáno v citovaném článku, či zda autor poznámkou tou doplňuje svůj pramen. Není pak instruktivní, že autor neuvádí, dokládaje se Schumanna, stránky. I tu není jasno, komu nepřesnou citaci tu přičísti, zda autoru či prameni. Totéž s jistou odchylkou platí také o poznámce 4., o níž není vlastně ani jasno, proč ji autor uvedl. A na to jsem chtěl p. autora upozorniti. Jednalo se tedy pouze o methodickou přesnost a instruktivnost podání, a nic jiného jsem také nevytýkal. *O. Wagner.*

Poznámka redakce. Tím jest polemika pro Sl. Přehled ukončena.

Vydáno 1. března 1907.

Redaktor a vydavatel ADOLF ČERNÝ. — Nakladatelé F. ŠIMÁČEK.

FRANTIŠEK TABORSKÝ:

Z nové poesie ruské.

Dimitrij Sergějevič Merežkovskij.

(* 1866.)

Dimitrij Sergějevič Merežkovskij.

Dimitrij Sergějevič Merežkovskij je znamenitý básník, kritik a essayista nejnovější ruské literatury. Začal altruisticky. V prvých svých básních ujímal se ponižovaných a utiskovaných; pěl milosrdenství. (»Básníku, u tvých nohou bouří se jako hluboké moře hladový zástup a reptá a hrozí..., a ty — rozněžněný, nemocný a přesycený zapřel ses na klíč před vzdechy a hořem... Tvůj neužitečný verš — šalebná lež, rozbij nepotřebnou, nesmyslnou lýru! Ni jedenkráte k jejich prosbě neodvětils, a osměluješ se, nerozumče, nazývat sebe posvátným jménem básníka!« — V básni »Svědomí«.) Potom nastala změna — šel za Baudelairem a Edgarem Poë. V básních ještě pozdějších — a z nich podány tuto ukázky, ze sbírky »Собранiе стиховъ«. Moskva 1904 — ostrost tendence i cizí vlivy zmizely a vlastní bolest jeho neukojené duše, vlastní touha po vyjasnění poměru k Bohu, nespokojenost s cítěním a smýšlením souvěkým, pozdravná tucha o příští lepších dnů a věků line se z krásných jeho veršů. Jsou to jako tiché melodie, jež básník notí si cestou, když vstal od velikých svých prací epických a kritických, v nichž obírá se z hluboka otázkami náboženskými, umělecky vyspělým a zharmonisovaným pohanstvím a zakaleným dosud křesťanstvím, Kristem a Antikristem, jejich srážkami, jak jeví se v dějinách světových i v nejlepších myslitelích a umělcích ruských, hlavně u Tolstého a Dostojevského (viz veliké kritické dílo »Lev Tolstoj a Dostojevskij«, díl I. »Život a tvorba«, díl II. »Náboženství«). Merežkovskému jde o náboženské obrození Ruska, jako kdysi u nás šlo o podobné obrození Miličovi, jenž ovšem s jiného stanoviska pohlížel na svého Krista a Antikrista, ale stejně hluboce. Tato kritická činnost, tak rozsáhlá, hluboká a skvělá, byla, zdá se, jen přípravou k vlastním velkolepým výtvorům uměleckým, k epické trilogii »Kristus a Antikrist«, jejíž prvý díl »Smrt bohů. Julian Odpadlík« je podivuhodným dokladem umění Merežkovského, jak dovede vzkřísiti před

námi celou dobu dávnou, západ hellenismu, do jehož krvavých červánků básník se dívá žalostně a lítostně, že zachází nenahrazena doba ta a její krásu vystřídávají jalové spory a fanatické hádky a asketické živoření nezralého ještě náboženství nového. Ještě podivuhodnější je díl druhý »Procitlí bohové, Leonardo da Vinci«. Doba vlašské renaissance ožívá tu plným životem, nejen přebohatým životem zevnějším, ale zvláště vnitřním, a hlavně démonickou osobností Leonarda da Vinci, jenž jest Merežkovskému člověkem »pohrdším bohy, samovládcem, člověkem bohu podobným«. »Žádný učenec, nýbrž romanopisec dal nám darem nejlepší práci o Leonardovi . . . a tak chtěl jsem poukázati na dílo toto, které lépe než učené výklady uvede do dílny jeho ducha,« napsal o díle tom Muther. (V Německu vyšel tento román už v 2. vydání.) Jediná kapitola v něm, na př. VI. »Denník Giovanniho Beltraffia«, jaké úchvatné, veliké duševní drama! Začíná vstupem zaníceného novice v umění malířském k mistru Leonardovi a končí odchodem od něho, poněvadž do mladé, milé, čisté, věřící duše učedníkovy, něžně dětsky mistru svému oddané, zahryzly se divoko pochybnosti o Leonardově víře v Boha. »Nemohu toho déle snésti. Hynu, pomíjím se s rozumem od těch dvojících se myšlenek, od tváře Antikristovy hledící skrze tvář Kristovu. Proč opustils mne, Pane? . . . Třeba uprchnout, dokud ještě není pozdě . . . Vstal jsem v noci, svázal šaty, prádlo a knihy do uzlu, vzal cestovní hůl, v temnotě hmataje spustil jsem se dolů, do dílny, položil na stůl třicet florinů, plat za posledních šest měsíců učení — abych je sehnal, prodal jsem smaragdový prsten, dar to matčin — a nerozloučiv se s nikým — všichni ještě spali — odešel jsem z domu Leonardova na vždy . . . S požehnáním otce svého chci býti novicem v klášteře San Marco u velikého vyvolence Páně, fra Girolama Savonaroly. — Bůh spasil mne . . .« A mezi tím vstupem a odchodem, v drobných poznámkách a zápiscích co myšlenek, uměleckých názorů mistrových, co života, ruchu, zápasů a bojů, sladkých radostí i hořkých útrap až zoufalých muk! A co charakteristických črt zachycujících pestrý život dvorský a plány a vynálezy Leonarda, jenž už v tom denníku vystupuje jako gigant, démon! Takových kapitol je však dlouhá řada. — Díl třetí »Antikrist, Petr a Alexěj« jest nejrosáhlejší. Nemohu se zatím o něm zmíniti v tomto kratičkém úvodě. Mimo tyto veliké skladby Merežkovskij psal menší povídky, přeložil tragedie Aischylovy, Sofoklovy, Euripidovy a j. Touto činností ohromnou, básnickou silou a krásou všech svých výtvorů, uměleckou vyspělostí a vytříbeností, dalekým rozhledem a kritickým důmyslem řadí se k předním jménům ruské literatury. Západ evropský už si ho přivlastnil. U nás vychází právě teď v překladě trilogie,*) »Volné Směry« ohlásily studii o něm, o jeho náboženské filosofii píše prof. Masaryk v posledních sešitech »Naší Doby« (»Z nejnovější náboženské filosofie ruské«).**)

---

*) Překládá ji Věra Čalounová; první díl právě vyšel, druhý začal vycházeti. *Pozn. red.*

**) Slovanský Přehled přinesl dosud ve IV. roč. str. 60. Merežkovského básně »Štěstí«, »Mlčení«, »Láska«, »Proč?« v překladě Pavly Maternové. *Pozn. red.*

Bůh.

Ó, Bože můj, můj přijmi dík,
mým očím žes dát ráčil sám,
bych viděl svět, Tvůj věčný chrám,
i noc, i vlny, zory vznik...
Nechť útrapy mně zahrozí —
dík za ten okamžik, co's dal,
za vše, co srdcem kdy jsem vňal,
o čem mi hvězdy hovoří...
Vždy cítím Tebe, Pane, vždy,
i v noční tiši ztajené,
i v hvězdě nejdál vzdálené,
i v hlubině až duše své.
Já Boha zřít chtěl — aniž znal;
ač nevěřil, jsem miloval,
ač rozumem jsem popíral —
však srdcem jsem Tě cítíval.
A Tys se zjevil mně: Tys — svět,
Tys — vše. Ty — nebe, voda jsi,
Tys — bouře hlas, ethéru let,
vznět poetův, Ty — hvězda jsi...
Co živ — chci Tebe vzývati,
mít v lásce, dýchat Tebou jen;
až umru — s Tebou splývati,
jak hvězdy s ranním červánkem.
Chci, život můj buď samý zpěv —
Tvůj nezmlkavý chvalozpěv,
za půlnoc Tobě, zory vznik,
za život, za smrt — vzdávám dík!...

Morituri.

Jsme nekonečně osamělí,
svržených bohů žrecové.
Blíž, proroci vy noví, smělí,
se berte, věští pěvcové,
neznámí ještě všemumíru!
A odevzdáme ti svou lýru,
básníku božský, s prozpěvem.
K tvým slovům prví odvětme,
tvůj úsvit prvým úsměvem,
ó, Slunce příštích, pozdravíme
a v ranní záři vznešené,
tě vítajíce, umřeme!
»Salutant, Caesar Imperator,
Te morituri!« Tak i my,
jak na areně gladiator,
smrt ždáme před dni novými.
Jak obět hynem vykoupení.
A nová přijdou pokolení,
však v onen den, před soudem jich,
nechť neproklínají nás přísně:
jen připomeňte si těch tíh,
jak mnoho, bratři, strádali jsme!
Červánku víry budoucí,
vítají tebe hynoucí!

Děti noci.

Upírajíce své oči
k blednoucímu východu,
děti teskna, děti noci
vstříc hledíme proroku.

Neznámé my vycítujem,
a mdlou naděj v srdcích svých,
mrouce po světech my prahnem,
světech nevytvořených.

Smělí naši jazykové,
na smrt odsouzeni jsme
příliš ranní předchůdcové
vesny příliš zdlouhavé.

Pohřbených všech probuzení,
za hluboké vůkol tmy
kohoutovo noční pění,
jitra chlad — to vše jsme my.

Šlépěje jsme kol hlubiny,
slunce v přítmí čekáme,
jas uzříme a jak stíny
v lesku jeho skonáme.

Modré nebe.

Jsem lidem cizí, málo věřím
já zemské ctnosti unylé:
já jinou měrou život měřím
a jinou krásou, bez cíle.
Já věřím jenom v modrojasnou
a nedosažnou oblohu,
vždy jedinou a prostou, krásnou,
již jak smrt chápat nemohu.

*

Ó, nebe, dej mi krásným býti,
bych k zemi scházel s výsoty,
a zářným, nevášnivým v žití
a všeobjímavým jak ty!

I chci, však nemohu...

I chci, však nemohu mít lidi v lásce své:
jsem cizí mezi nimi; blíž než přátelé
jsou srdci — hvězdy, nebe, chladná modrá dál
a lesů, ba i pouště němý smutek, žal...

Mne neznudí šoumání stromů naslouchat,
v noc soumračnou já mohu zírat do rána
a o čemsi tak sladko, nerozumně štkát,
mně vítr zrovna bratrem, vlna — sestra má
a syrá země kol — toť rodná moje máť.

A přec ne s vlnou, s větrem mně tu prožívat,
co živ rád nemít nikoho — toť strašlivé.
Či snad už na věky je mrtvo srdce mé?
Dej, Pane, síly mně, bych bratry své měl rád!

Ó, kdyby duše má...

Ó, kdyby duše má tak plna lásky byla,
jak Bůh můj na kříži — já láskou umřel bych.
Však jako sebe ne, rád nemám bližních svých,
a přece krví hruď mi zalévá se sirá.

Ó, Otče můj, ó, Pane můj,
všech živých lituju v jich slabotě i síle,
v jich blahu, hoři, od zrození ku mohyle,
kdekoliv člověka zřím vláčet osud svůj.

A časem zdává se — táž u všech duše je,
ta tebe k sobě zve, ta zve a zmírá tiše.
jí rákos blouznívá v noc šelestívaje,
jí chorých dětí zrak plá, blýskavice dýše.

Má duše a Ty — my s Tebou samotni.
A bolem smrtelným a děsnou hrůzou jatý,
jak kdysi s kříže Syn Tvůj přibitý naň katy,
svět »Lamma! Lamma! Sabachthani!« žadoní.

Má duše a Ty, my s Tebou osamělí,
vždy tváří v tvář, můj Nepříteli poslední.
Můj k Tobě každý vzdech, můj k Tobě každý krok
v mžik svitu denního, v taj hrobu věčně ztmělý.

A za život Ti klna, bujně reptaje,
já vím přec: Ty a já — toť jedno jest a tože,
i úpím k Tobě jako syn Tvůj: Bože, Bože,
proč, proč tak opustil jsi mne?

M r z á k.

Legenda.

Scholastik jeden, jménem Eulogij,
jsa pohnut láskou světem pohrdnul
a rozdav jmění, do kláštera vstoupil,
však nejsa řemeslník mezi bratřími
žil stále v nečinnosti nevolné.
Jedenkrát uviděl on mrzáka,
jak na ulici ležel bezruký
a beznohý: jen pohledem a hlasem
lkal o pomoc. I řek' si Eulogij:
»Nu, vezmu k sobě mrzáka, vší láskou
ho zahrnu, dám dožíti mu klidně —
tak dojdu spasení. Dej, Bože, klidu
mně hříšníku, bych bratru posloužil!«
A k mrzákovi přistoupiv on děl:
»Nechtěl bys, abych tebe k sobě vzal
a ulehčil ti neduh tvůj i stáří?«
— »Ej, Bože!« odpověděl nebožák.
Tu Eulogij dí: »Osla přivedu,
bych odvezl tě do obydlí svého.«
A chudák očekával s radostí
ho velkou. Přived osla Eulogij,
vzal chorého, v dům odvezl si ho
a jal se starat o něho, i let
patnácte prožil mrzák v příbytku
Eulogia, jenž ho opatroval
a sloužil mu, jak otci vetchému,
a krmil ho, jak malé pacholátko,
a nosil na vlastních jej rukou svých.

Však ďábel oběma v ráz zazáviděl:
chtěl Eulogia zbavit odplaty.
I svedl mrzáka a zuřivostí
ho naplnil, že jal se Eulogiu
pln hněvu lát: »Tys — otrok uprchlík,
jenž pobral všecko jmění pána svého!
Ty skrze mne se spasit chceš, tys v dům
vzal mrzáka, by tebe nazvali
jak spravedlivým tak i milosrdným!«...
Však něžně odpovídal Eulogij:
»Ne, nebuď ke mně nespravedliv, bratře,
a raděj povéz mi, co zlého jsem
ti učinil — a dám se na pokání.«
Však mrzák dal se do křiku: »Ne, nechci
já tvé lásky! Vynes mne jen z domu
a hoď mne na ulici! Nechci já
ni celování tvých, ni tvého klidu!«
Dí Eulogij: »Prosím, utiš se!«
Však mrzák v zuřivosti zakřičel:
»Mně nudno zde, mně protivno tu žít!
A nesnesu již ošemetnosti tvé...«
Dej masa mi!... Chci maso, maso jíst!...«
I přinesl mu masa Eulogij.
»Sám s tebou jen tu být já nemohu:
chci živých lidí, chci mít mnoho lidu!«
— »Já mnoho bratří tobě přivedu...«
— »Ó, běda mně!« mu chorý odvětil.

»O, běda, přenešťastnému! Nně hnusno
se dívati už na tvou tvář: snad chceš
mi ještě zástup takých darmošlapů,
jak ty, sem přivésti?...« A rozzuřil se
a hlasem divokým se rozkřikl:
»Ne, nechci, nechci, nechci! Vyvrhni
mne opět tamo, odkud jsi mne vzal;
chci na ulici opět, na rozcestí!
Tam — prach a slunce, ptáci poletují
a po kamení hrčí stále vozy,
tam vítr voní mořem, v dáli pak
koráby bělají se křídlaté...
Mně nudno zde, kde lampy blikavé
jen čadí němé tváře obrazů,
kde — kadidla a oleje jen vůně
a dusná tma a zvonů jenom zvuk...
Ó, mít jen ruce — já bych uškrtil se
neb zařezal bych sobě hrdlo nožem!...«

Rozrušen Eulogij zašel k bratřím.
Tam starců »co mám dělat?« tázal se.
A oni poslali ho k Antoniu.
I vsadil na koráb on nemocného
a vyjel s ním a přibyl k zemi té,
kde Antonius asketa, žil; k němu
s mrzákem přišel Eulogij řka:
»Let patnáct nemocnému sloužil jsem —
on za lásku mou jen mne znenáviděl.
I přišel jsem se optat svatosti tvé,
co mám s ním počíti?« Tu v odpověď
mu řekl Antonius hlasem těžkým
a hněvivým: »Eulogie, přec věz,
když bratra zavrhneš, že Spasitel sám
náš nezavrhne, kdo je bez přístřeší,
než v ráji vysoko že nad tebou
ho povznese.« Eulogij zaražen stál;
však Antonius vece k mrzáku:
»Otroku, země nehodný ni nebe,
tys osmělil se Pána pomluvit?...
Nuž, pomni, Sám že Spasitel to tobě
v podobě sloužil Eulogia!«
Pak jal se poučovat oba: »Děti,
jen neopouštějte druh druha — ne:
to od satana přišlo pokušení.
Pryč se zármutkem, jděte v pokoji!
Vím, ke konci že chýlíte se oba,
že blízko smrt: u Krista koruny
vy dojdete, ty — jím, a on zas — tebou.
Však kdyby Anděl Smrti přiletěl
a nenašel by vás tu pohromadě —
to přišli byste o korunu tu.
Tak ti, kdož milují, — jsou mučedníky oba,
druh k druhu na vždy přikováni jsou:
a není skutku před Bohem většího
ni v světě trestu většího, než láska!«

— — -

DR. FR. VIDIC:

Slovinská literatura r. 1906.

Nic velikého, nic zvláštního, nic takového se nestalo v slovinské literatuře, co by znamenalo nějaký mezník nebo zvlášť jasný okamžik v duševním rozvoji slovinského národa. Od té doby, co mladí skoro docela obsadili literární pole, na němž nyní bez odporu vládnou, zaujaly rozbouřené vody svá řečiště a plynou v nich klidně zurčíce a hučíce... Kromě několika starších spisovatelů, z nichž každý má ostře vyznačenou cestu a zachoval si svou individuálnost, vše ostatní žene se v poesii za Zupančičem a v próse za Cankarem — a zůstává bohužel daleko za oběma.

I. Canka , o němž k nespokojenosti některých slovinských spisovatelů referuji skoro každoročně na prvém místě mezi slovinskými prosaiky, zaujímá také letos prvé místo nejen plodností, ale hlavně smělostí svého ducha a výší svého umění. Škoda, že je Cankar skoro stále týž, i opakoval by se a stal by se nudným, kdyby nedovedl své věčně destruktivní myšlenky podávati stále v zdánlivě nových a zajímavých podobách.

Jako věčný vagabund, jejž jsme již provázeli po různých cestách, s horské kamenatiny na kamenatinu, v úžlabinách i po horách, ba i u jehož hrobu jsme stávali — opět a opět vstává z mrtvých a znova bloudí v slovinské literatuře. Cankar sám již sliboval, že mu dá pokojně spáti a zvolí si nového hrdinu, ale nemůže se od něho odloučiti, vždy znova jej křísí a v nové podobě jej ukazuje.

Letos jej vtělil v osobu pobudy Marka ve své povídce »Potepuh Marko in kralj Matjaž« (»Tulák Marko a král Matyáš«, vydala Slovinská Matice). Otec zůstavil Markovi pěknou usedlost s bílým domkem, zelenými lukami, úrodnými poli a šumnými lesy. Ale Markovi nechtělo se pracovati, pil, čtvrt roku užíval radostí — a než se vzpamatoval, neměl ani groše. Všeho pozbyl, jediné, co mu zůstalo, byla harmonika, s kterou se vydal do světa mysle si: někde, někdy, kdekoli, kdykoli čeká radost, příjemný požitek, sladkost bez námahy, odměna bez práce. Nač by měl člověk srdce, kdyby v něm nebylo naděje! A tou nadějí byl král Matyáš, jenž prý jednou přijde pomoci všem zavrženým. A tak Marko chodil po světě a hrál lidem. Kde se mu zalíbilo, zastavil se, ale dlouho nesetrval; ani přemlouvání tety Agaty, u níž se vykrmil, nedovedlo jej zdržeti, neboť toužící srdce nezná smilování. A jeho srdce překypovalo neustálou touhou a žádostí. A pravá touha jest bez cíle; poutník, který jde za určitým cílem, má srdce nemocné a malodušné — bez cíle putuj a bez konce, nežádej si odpočinku, neboť odpočinek jest smrt ... A krále Matyáše nebylo, spal nekonečným snem a Marko se o něm klamal. Jeho srdce z dálky toužilo po práci, v práci vzdychalo po svátku, na cestě vzdychalo po odpočinku, při odpočinku toužilo dále: nebylo nikdy šťastno a nikdy klidno. Konečně se přidal k družině cikánů — ale i tu jej po čase zachvátil stesk a žal. »Tento veselý, kočovný život, jenž se mu zdál tak bohat, ležel nyní před ním jako prázdný pytel.« Tu k němu přistoupí mladá cikánka, pohladí jej a políbí —

a on nachází, po čem toužil. Zasnoubil se s cikánkou, a pili a zpívali, tančili a byli veseli až do smrti.

Tak končí Cankar svoji povídku v národním tónu. Marko jest Cankarovi slovinský národ, který se sám nedovede odhodlati a jehož štěstím jest, že věří ve vysvoboditele — krále Matyáše. Jako zvláštní episodu vpletl Cankar do své povídky »pověst o žalostném konci Ali paše«, kterou Markovi vypravuje rozedraný cizinec, věčný tulák Ahasver, a v níž podivuhodným způsobem jest zobrazeno povstání slovinských sedláků proti hospodaření pánů. Konec jeho byl žalostný: rebelové leželi v blátě a víně jako snopy, i přišli biřici a sebrali je.

V téže knize jest ještě jiná Cankarova práce: »V mesečini« (V měsíční záři), příhoda z údolí sv. Floriana. Je to ostrá satira na pseudomorálnost, na ty, kdož na venek káží mravnost a opovržení proti hříchu, ale v skrytě touží po hříchu a pohoršení. Umělec opustil domov, poněvadž měl v srdci lásku, život; po dlouhém čase vrátil se se svou Hyacintou, aby jí ukázal krásy své domoviny. Moralisti čenichali hřích. Sešli se v krčmě a křižovali se nad pohoršením — za svitu měsíce pak se tajnými cestami kradli k chatě, doufajíce spatřiti hřích a pohoršení. A ďábel, který si vyvolil krásnou mlynářku, při jejíž lásce se i svatofloriančtí moralisté rádi zhřívali, mudruje o celníku, jenž bude zde na hoře vzdychati, neboť hřích by ho nebyl vyvábil, hříchu má doma dost. Čistota jej omámila, čistota, jíž nikdy nepoznal. »Jak jest podivuhodno a zajímavo, když vepř, který se vyválel v bahně, dostane se na slunce a stane se poetou!«

Pravá kabinetní práce jest »Nina«.*) Svojí Nině, která u něho umírá, vypravuje po sedm nocí své vzpomínky, odkrývá své srdce a touhy s podivuhodnou jemností a něžností. Cankar v té práci ukázal city a touhy velikého umělce, jimiž jest přeplněna jeho duše. »Touha jest umělec: nežije, ale všeho světa život jest v ní. Touha je stvořitel; sama nestvořena, ale tvoří život — z hrubého kamení, z mrtvé země; prázdnému slovu vdechne duši, studené barvě žár...« Čtvrtou noc zasvětil Cankar památce mrtvých přátel Ketteho a Murna; praví, že cítí veliký stesk po úmrtní jizbě, v níž dodýchali přátelé umělci. »Vrátím se tam jednou, aspoň v poslední hodinu, neboť strachu neznám.« — Část slovinské kritiky neocenila tohoto Cankarova díla — a přece se mi zdá, že s ryze uměleckého hlediska je to nejlepší Cankarova práce, ovšem jen pro vyvolence, tak jako obrazy impressionistů nejsou pro obyčejné diváky.

V jistém směru, ale jen poněkud je Cankarovi sourodý Ksaver Meško, který vydal sbírku kreseb a novel »Mir Božji« (nákl. Kleinmayra a Bamberga v Lublani). Meško je měkká, snivá duše umělecká, která se chvěje velikou touhou po utěšení, šťastném míru a pokoji. Miluje otevřenost, ale neházi na cestu celé srdce a všecky jeho krásné sny a myšlenky. Odhaluje své srdce sourodým duším, jiným však dává do něho nahlédnouti jen štěrbinou — neboť obvinili z pohoršení jeho neklidnou duši, která hovořila otevřeným srdcem, cítícím a toužícím.

*) Srov. referát v č. 4. tohoto roč. na str. 190.

Vyzývá svou duši, aby se otevřela jen duším vyvoleným z tisíců, aby jen jim ukázala, jak cítí a touží, trpí a miluje láskou beznadějnou a čistou. A tak nachází mír i uprostřed světa, uprostřed hlučného života, mír v práci, v odříkání, mír v utrpení, v milosrdenství, v čistém a očištěném svědomí, mír v božím vesmíru, veliký, sladký mír pod křídlem onoho Velikého, jehož mocná ruka píše nás všech osudy od věků až do konce našich bídných dní . . . Toť confiteor čisté Meškovy duše, jež pohlíží s velikým soucitem a láskou na lidi svého okolí; krásné jsou jeho reflexe o svatyních, propletené vzpomínkami na dětské dni, po jejichž mladém štěstí marně touží jeho srdce. Meško je shovívav a dobrý, pro hříšníka má jen smilování, prosí za dívku, která hřešila z nevědomosti a lásky. Tak jde Meško — kněz — sám smutnou cestou, sám nese svůj kříž přišed k poznání, že všecko štěstí našeho života spočívá v tom, abychom se kříži nebránili, ale nesli jej oddaně a s láskou . . .

Dr. Ivo Šorli, milý a sympathický povídkář, připomínající více naše staré autory, ale blížící se i mladším, vydal pěknou knížku »Pot za razpotjem«. Je to událost ze života kněžského. Děje má málo; nahrazují jej vážné, oduševněné dialogy s pěknými přirovnáními. Mladý kaplan Robnik počíná svou dráhu u vážného horského faráře Orla, který, očištěn a utvrzen v bojích života, našel si již svou stezku vzhůru a jde po ní s železnou důsledností, i doporučuje ji též svému mladému druhu. Toho vábí ženská svůdnost v osobě strýcovy ženy, která mu rozvíjí své názory, že žíti znamená milovati a milovati znamená žíti. Proto jsme na světě, abychom milovali. Robnik již kolísal a málem by byl opustil cestu vzhůru a odměnu nahoře. Ale neztratil se, vrátil se na strmou stezku a dospěl k dokonalé lásce k práci. »A to je vše, čeho může člověk dosáhnouti v tomto slzavém údolí.«

Sebraných spisů Janeza Trdiny vyšel třetí svazek »Bajke in povesti o Gorjancih, II.« (nákladem L. Schwentnera v Lublani, jejichž děj většinou padá do okolí Sv. Felixe. Trdina dovedl stopovati myšlení a city prostého lidu na Gorjancích a podati je v prosté formě; proto zaznívá z jeho spisů tolik národní moudrosti a filosofie.

Pro úplnost uvádím sbírku humoresek a satir »Tilho in drugi« (u Schwentnera v Lublani) od Ferda Plemiče. Nenašel jsem mnoho humoru a satiry v těch črtách, za to však dosti naivností a tu a tam i triviálností.

Družba sv. Mohorja vydala historickou povídku z počátku minulého století »Uporniki« od Ivana Laha. Historická povídka se u nás v poslední době dost zanedbávala, i bude dobře, když opět oživne. — Stritar se loučí se slovinským čtenářstvem sbírkou básní, črt a scén, k nimž připojil několik vzpomínek. — Belletristické práce přinášely i naše časopisy »Ljubljanski Zvon« (dr. Ivan Tavčar: »Izza kongresa«, Ivan Cankar, dr. Ivo Šorli a j.), »Dom in Svet« (Fr. S. Finžgar: »Pod svobodnim solncem«, Lea Fatur, Cankar a j.) a »Slovan« (Cankar, Lah, Milčinski, Šorli, Zofka Kveder a j.).

Slovenské drama stále ještě spí hlubokým snem; nepřichází hrdina, který by vzbudil zakletou princeznu k životu. Tiskem vyšli duchaplného Milčinského »Cigani«, maloměstská tříaktová veselohra, která se hrála

s dobrým úspěchem na různých jevištích, a téhož autora drobnost »Brat sokol«, určená především pro ochotnická divadla.

Ani poesie neproudila tak mohutně jako jiná léta. ANT. AŠKERC napsal novou knihu »Junaki«, v níž sebral čtyři větší básně: »Knez Volkun«, historickou scénu z VIII. stol., v níž opěvá nastolení korutanských vojvodů na gosposvetském poli: »Knez Ljudevit«, historickou rapsodii z IX. stol.; »Rópoša in Kruci«, hist. romanci z let 1704—1746, vzatou z dějin štyrských Slovinců a psanou se zdravým humorem, konečně národní pověst »Kralj Matjaž«.*)

SLILVIN SARDENKO vydal drobný sešitek veršů »Roma« (Katoliška bukvara v Ljubljani). Jsou to čistě lyrické projevy dojmů, jimiž na básníka působil Řím pohanský, křesťanský i moderní. Ve sbírce však se neřeší veliké problémy těch historických dob — básně Sardenkovy jsou srdečné projevy jeho snivé duše, která i ze šumného římského života zalétá do rodné vsi, jejíž obraz dovede několika význačnými črtami vykouzliti. Proto nám tyto růže nejsou zcela cizí, nejsou to cizí děti, nýbrž milé nám skoro tak, jako ony, které kdysi o svátcích koledovaly po vsi. Jazyk Sardenkův je lehký, zvonivý a hravý.

Konečně ještě uvedu slovinskou básnířku LJUDMILU POLJANČEVU, která vydala své písně v hezounké sbírce »Poezije« (u Schwentnera v Lublani), v níž nacházíme oddíly Písně a romance, Intermezzo, Na Adrii a Epilog. Její básně obvyklých lyrických motivů plynou hladce a lehce. Učila se u našich mladých básníků, kterým netřeba se styděti za svoji žačku.

A přáli bychom si, aby vystoupil opět sám mistr a rozhodil zlaté zrní po slovenské literární nivě.

(Ve Vídni počátkem února 1907.)

TADEUSZ NALEPIŃSKI:

D. S. Merežkovského »Přicházející Chán«.

(Grjaduščij Cham.)

Kniha tohoto originálního názvu vyšla z péra slavného dnes v celém kulturním světě tvůrce trilogie »Kristus a Antikrist«, jakož i autora psychologickou analysou nejhlubšího studia o Tolstém a Dostojevském — z péra Dmitrije Merežkovského. Dosavadní sláva Merežkovského vyplývá nejen z velkého talentu básnického, který mu dává spřádati nádherné, duhové obrazy na celém kulturním a dějinném pozadí, nýbrž i z pružného nadání analytického, z vyrafinované, oslňující dialektiky, z nevyrovnatelného daru logického a psychologického překonávání dosavadních pojmů a tedy z naprosté originálnosti koncepcí postav, které jsou předmětem jeho badání. K tomu má znamenitý dar synthesy, spojující ohromnou erudici se silou psychologické intuice. Odtud nejen origi-

*) Srv. referát ve »Slov. Přehl.« IX., 141.

nálnost v pojímání geniů, ale také individuální historiosofie, odtud nové obzory pro světovou i ruskou budoucnost, odtud práce na jiném poli: na poli náboženského obrození, neboť Merežkovskij jest člověk hluboce věřící, odtud publicistika, články ve sloupcích časopisů, jako »Novyj Puť«, »Voprosy Žizni« (dnes již nevycházejících) a j., které před několika lety, ještě před vypuknutím revoluce, snažily se její přízrak zažehnati křížem bílého, dobrého božství. Nábožné úsilí nábožensko-mystických kroužků, práce novokřesťanských idealistů, jako Berďajeva, Bulgakova, Minského, Rozanova, Novgorodceva a jiných, toulající se v jejich myslích ideje Vladimíra Solovjeva — vše to nedovedlo tomuto kvasu ruské intelligence zjednati uznání nebo aspoň vzbuditi pro něj značnější zájem v apathické veřejnosti chladných Petrohraďanů. Naopak — pro jistou vyvýšenost ducha a isolační ráz redakčních kroužků ruská intelligence nepříznivě pohlížela na aristokraty ducha, usilující o mravní obrození, lhostejně poslouchala nové theoretiky, filosofy a publicisty. Onen kvas netrval proto dlouho; zničila jej, jako mnoho jiných idealistických snažení, válka rusko-japonská s revolucí — a povstávající dnes ze včerejších popelů ideologické nestvůry, jako na př. »sobornyj individualism« (pod egidou Ivanova), už dokonce nenajdou mnoho přívrženců mezi trosečníky myšlenky... Tento »sobornyj« čili hromadný individualismus ex-nietzscheovců má v čele nejvyššího »kněze Dionysova« v osobě básníka Ivanova, který skládá na počest delfského boha originální ruské dithyramby. Připomínám tyto »nejmladší«, kteří se k příštímu letu opeřují pod křídly nedávného spolupracovníka výše řečených listů a talentovaného básníka, abych naznačil, jakých abstrakčních krajností jsou Rusové schopni. Súčastnil jsem se několika schůzí »soborných individualistů« v Petrohradě před několika měsíci — a podivoval jsem se stejně jejich dobré víře, jako schopnosti k podvodnému odvozování vlastního rodokmenu...

V době, když jedinou reálnou odpovědí na »Otázky života« staly se krvavé činy revoluce, bílého a červeného terroru, když se na aréně objevily chuliganské legie, když stát uzavřel pokořující mír s Japonskem — Merežkovskij, přehlížeje znovu své myšlenky o Rusku, pokusil se o jich synthesu. Pokusem o tuto synthesu jest kniha, s níž se chceme seznámiti. Název »Grjaduščij cham« vztahuje se vlastně k větší úvodní stati, ale i ostatní oddíly — jako »Čechov a Gorkij«, »Nyní nebo nikdy«, »Poslední soud ruské intelligence«, »Sv. Žofie« a »O nové náboženské akci« — jsou v organické spojitosti s vůdčí myšlenkou oddílu prvního. Spisovatel, rozvíjeje velké kulturní obzory, přechází od analysy nebezpečenství se strany blížícího se »chánství« k jeho kritice, konečně snaží se můru zažehnati a otvírá nové spásné cesty ruské intelligenci.

Kdo jest »Přicházející Chán«? Stuartem Millem pro Anglii, Hercenem pro Rusko a Evropu tušený triumf »conglomerated mediocrity«, triumf absolutního měšťáctví, »čínské zdi«, jak je nazývá Merežkovskij. Tragismus uskutečňování takto pojatého »chánství« pocítil Hercen již r. 1864, když v článku »Konce a počátky« napsal: »Měšťanstvo zvítězí a musí zvítězit«, když vůči přízraku čínského marasmu cítil se bezmocným a pouze konstatoval proces »měšťácké krystalisace«. Ani Stuart Mill, ani Hercen neviděli poslední příčiny tohoto duševního měšťáctva,

neurčovali diagnosy, neukazovali východu, neboť »nejsme lékaři, nýbrž nemoc« — přiznával se Hercen. Ale Merežkovskij obratnou rukou zkušeného psychologa a historiosofa pozoruje tepnu chorého organismu tehdejšího i nynějšího — neboť nebezpečí od onoho času se nikterak nezměnilo — a příčinu objevuje. Podle něho je touto příčinou »poslední mez celé současné evropské kultury — positivismus«. Jako náboženství nevědomé — v nejširším smyslu — směřuje positivismus k zabití a ovládnutí všech náboženství minulosti. Ale jako affirmace smyslům jedině přístupného světa, jako negace světa nadpřirozeného, jako negace počátku a konce světa v Bohu — stává se positivismus jakožto náboženství pro Evropu tím, čím stal se dávno v Číně, opřen o nauku Lao-tse a Konfuciovu. »Žádných tajemství, žádných zahloubání a vzletů k jiným světům.« Vše jest prosté, ploché. Nezničitelný zdravý rozum, nezvratná positivnost. Je to, co jest, a nic nad to — ničeho více také není třeba. Tento svět jest vším, není jiného světa kromě tohoto. Země jest vším a není nic krom země. Nebe není počátkem a koncem, nýbrž pokračováním země bez počátku a bez konce atd. — tak Merežkovskij provádí delší analogii mezi velkým duševním hnutím evropského včerejška a mezi zemí, kde positivismus jako zemské náboženství, prosté předsudků, rodí mrtvá pokolení, zhnusnělá v staleté nehybnosti. »Číňané, toť dokonalí žlutolící positivisté; evropští positivisté zatím jsou ještě bělolící Číňané.« Ale jedině kontemplační positivismus, jako v Číně, přivádí dnes při vymoženostech techniky k pohromě; proto Evropa, která pomocí děl pokořila Čínu, nedovedla (v osobě Ruska) postaviti se Japonsku, jež bylo s to technické síly vyrovnati, a »když se vyrovnala děla, vyrovnaly se i kultury«. Neboť kromě zbraně neměla Evropa nic, čím by převyšovala barbary . . . »Křesťanství změlčelo,« psal Hercen. »Má sic ještě jistý, ostatně velmi pochybný význam pro vnitřní evropskou politiku,« stvrzuje Merežkovskij, »ale jakmile nynější křesťanství, přejíždějíc za hranice Evropy, jest nuceno měniti své papírové peníze za ryzí zlato, nechce za ně nikdo nic dáti . . .« A přece křesťanství, tento »starý semitský kvas v arijské krvi«, jest právě tím, co překáží konečné »krystalisaci« měšťáctva v Evropě. Proto evropský positivismus nestane se nikdy tak organicky, fysiologicky nerozlučným s duchem národů, jako u žlutého plemene. Hle, v čem tkví skutečné »žluté nebezpečenství« — ne zevně, nýbrž uvnitř: ne v tom, že Čína jde na Evropu, nýbrž v tom, že Evropa vchází do Číny. »Tváře máme ještě bílé, ale pod bílou koží neplyne již bývalá hustá, červená krev arijská, nýbrž stále řidší, ‚žlutá' krev mongolská . . .« »Nyní zdají se Japonci převlečenými opicemi Evropanů: kdož ví, možná, že časem Evropané, ba snad i Američané budou se zdáti převlečenými opicemi Japonců a Číňanů, nenapravitelnými idealisty, romantiky starého světa, kteří se jen staví pány nového světa a positivisty . . . Možná, že boj žlutého plemene s bílým jest pouze nedorozuměním: svoji svých nepoznali. Až pak se poznají, válka skončí se mírem, a bude to již »mír celého světa«, poslední ticho a mír nebeský, říše Nebeská, Království Středu na celé zemi od Východu k Západu, poslední »krystalisace«, všelidský úl a mraveniště, všeobecný, celou zeměkouli oblepující »zrnitý kaviár« měšťáctva, ba ani ne měšťáctva, nýbrž

chánstva, neboť měšťáctvo, které dosáhlo svých mezí a opanovalo, jest chánstvem« — toť nejstrašnější, ovšem hodně fantastické proroctví Merežkovského.

Hercen slabou naději v útěk před čínským upírem skládal v sociální převrat. Ale Merežkovskij trhá tuto illusi kategorickou otázkou: »Čím a ve jménu čeho národ, který zlomil útisk sociální, zláme vnitřní, duševní základ měšťácké kultury?« Hercen na tuto otázku nedával odpovědi nevida zbraně, jíž by lid mohl zvítěziti nad měšťáctvem. Merežkovskij, pojímaje otázku metafysicky, nevidí mezi hladovým proletářem a sytým měšťanem jiného rozdílu, než hospodářský, ale »metafysika a náboženství jsou tytéž — metafysika umírněného, zdravého rozumu, náboženství umírněné, měšťanské sytosti. Boj čtvrtého stavu s třetím, hospodářsky reálný, jest metafysicky a nábožensky stejně nereálný, jako boj žlutého plemene s bílým: tu i tam stojí síla proti síle a ne Bůh proti Bohu. V obou případech je totéž nedorozumění: za zevnějším dočasným bojem — vnitřní, věčný mír.«

Podepsav tedy bankrot socialismu jakožto náboženství, vlučujících do sebe ducha věčného středu, ducha měšťanstva, Merežkovskij může zůstaviti Hercenovi pouze druhý východ, jehož se chopil Bakunin, totiž anarchismus. Ale Hercen, obávaje se všeliké mystiky více ještě než měšťanstva, nepřekročil hranic vědomého positivismu, aby nevkročil do okruhu nevědomé mystiky, jak nazývá Merežkovskij vyznání Bakuninovo: »Musíme bořiti, jen bořiti, nepomýšlejíce na budování — tvořiti není naším úkolem.« Hercen couvl před Bakuninem a celou víru přenesl na ruskou občinu (společnou obec) — ale jeho illuse odhalil svým způsobem Bakunin. V dopise z r. 1866 vysmíval se věřícím a chytajícím se »ruské chaty, která sama poklesla a trvá po staletí v čínské nehybnosti i se svým právem na půdu. Proč tato občina, od níž se nadějete takových zázraků v budoucnosti, za deset století svého trvání nevydala ze sebe nic kromě nejhnusnějšího nevolnictví?« — Takovou otázku dává idealistům občiny Bakunin, a jak praví Merežkovskij, nemohl na to Hercen odpověděti nic, než »credo quia absurdum«.

»Proč by mělo všeobecné držení mraveniště spasiti mravence od mravenčího osudu?« — ptá se Merežkovskij. »A oč jest divoké nevolnictví lepší než kulturní chánství?«

Tedy tu i tam — »čínská nebybnost«, a marně by se positivista snažil od ní utéci. Proto také Hercena pojímalo zoufalství, i nezbývalo mu podle mínění Merežkovského nic jiného, nežli po zbadání »obou břehů« vyraziti týž ničitelský výkřik, jako r. 1849 po revoluci: »Ať žije ničení a chaos! Ať žije smrt!« — anebo, dodává, co ještě horšího: ať žije měšťáctvo!

Merežkovskij vrací se k náboženskému problému, jejž Hercen přivedl k sociologickému dilemmatu, nechtěje sejíti s positivní půdy, Bakunin pak ke známému dilemmatu theologickému či »protitheologickému«:

»Dieu est, donc l'homme est esclave. L'homme est libre, donc il n'y a point de Dieu. — Je defie qui que se soit de sortir de ce cercle et maintenant choisissons.« *)

*) Bůh jest, tedy člověk jest otrok. Člověk jest svoboden, tedy není Boha. Nevěřím, že by někdo dovedl vyjíti z tohoto kruhu, a nyní volme

Turgeněva přivedla tato věta Bakuninova v úžas. Ale analytik naprosto negačních bratří Karamazových, Merežkovskij, nediví se Rusovu protibožství. Ví, že jen ďábel mohl poučovati Ivana Karamazova: »Třeba v lidstvu vyhladiti představu Boha, od toho nutno začíti...,« ví, že duševní krajnosti jsou nejvlastnějším znakem ruských Brandů; a přec ta negace náboženství stává se zároveň náboženstvím negace. A na to pokouší se Merežkovskij dáti theologickou odpověď, jako obránce zapomenutého Krista.

»Je-li Bůh, jest člověk otrokem« — tvrdí Bakunin. Proč? — ptá se Merežkovskij. Věta Bakuninova: »Svoboda jest negace veliké vlády, a Bůh jest vláda,« kterou má Bakunin za axiom, byla by skutečně axiomem, kdyby nebylo Krista. Kristus ukázal lidem, že Bůh není vládou, nýbrž láskou, ne zevnější silou vlády, nýbrž vnitřní silou lásky... Dokonalá láska, toť dokonalá svoboda.

A nyní se přenesme s Merežkovským do naší doby, totiž do doby před půldruhým rokem; tu v okamžiku, kdy Západ v osobě Ruska uzavírá mír s Východem a všichni národové opakují: mír, mír — v Swinemünde dochází k zbrojnému setkání. »Dva nejkulturnější národové setkali se jedině proto, aby si ukázali opancéřované pěsti,« poznamenává Merežkovskij a hned spěchá vyložiti podstatu toho faktu: »To není reálná událost, nýbrž ideální symbol nynější evropské kultury. Zevnější politika jest pouze cynickým obnažením vnitřní. ‚Po ovoci je poznáte.' Ovocem vnitřního, duševního měšťáctva jest zevnější mezinárodní zvířeckost — militarismus a šovinismus.«

Nejen člověk člověku vlkem, ale i národ národu. Zmizela jednota, která kdysi ve jménu všeobecných idejí pojila znepřátelené národy pod žezlem nejvyššího římského kněze. Nezůstalo nic. Tu nábožný autor »Přicházejícího Chána« dává výraz svému stesku po všeobecné církvi, stesku, jenž sžíral kdysi i Vladimíra Solovjeva. Jako básník a individualista želí ztraceného majestátu minulých časů — bývaly dříve nestvůry: Tamerlanové, Attilové, Borgiové — a dnes? »Místo žezla — loket, místo bible — účetní kniha, místo oltáře — kontoár...« S bolestí se ptá: »Odkud se vzali tito korunovaní lokajové Smerďakovové,*) tito triumfující chánové?«

Největší poustevníci myšlenky, jako Ibsen, Nietzsche, Flaubert, jakmile vyjdou z kruhu individualismu a dotknou se společenských obzorů, ztrácejí ušlechtilost a vysychají jako stepní řeky v písku... Měšťácké ústředí vyssává jejich šťávy: »Když se Nietzsche nabízí nejen Bismarckovi, ale i ruskému samovládci jako nejvyšším projevům Wille zur Macht v nynější evropské bezmoci — tu na bledém čele ‚ukřižovaného Dionysa' vystupuje táž černá pečeť měšťáckého moru.« Ještě nejušlechtileji, protože nejupřímněji, vyznačil své stanovisko Ibsen dvěma slovy: »Nepřítel lidu.« Avšak »přátelé lidu«, Lassale, Engels, Marx, hlásající socialismus nejen prakticky nepředcházejí nebezpečenství »nové Číny«, nýbrž ani theoreticky ho nepředvídají... A když na bojišti duše nezůstalo

*) Z románu »Bratří Karamazovi«.

místa pro nikoho, kromě »troglodìtů« anarchismu, když se rozléhá jediná strašná píseň (carmagnola):

Vive le son, vive le son
de l' explosion,

když hloubka »světobolu«, zkoumaná kdysi Leopardim a Byronem objevila se bezednou — kam, kam může se obrátiti mysl vzdělancova, jenž touží zachrániti důstojnost vlastní duše v povodni měšťáctva? Po příkladu Hercenově obrací Merežkovskij zrak od Západu na Východ, do své vlasti. Hercen viděl »světlo od Východu« v obrození vesnické obščiny — Merežkovskij je spatřuje v obrození křesťansko-společenském. A tu jeden z nejhlouběji cítících ruských vzdělanců klade otázku: »Bude-li měšťáctvo, nepřemožené Evropou, přemoženo Ruskem?« Patrně jest nyní nucen přistoupiti k analyse ruské intelligence.

Čím je tato ruská intelligence, geniálně ukázal Dostojevskij na bratrech Karamazových — Merežkovskij ty postavy dále prohluboval a nanášeje barev na mlhovitější místa, ohňostrojem kontrastů v ruské duši vzbuzoval úžas těch, kdož čtli jeho studii o Dostojevském a Tolstém. A v »Chánu« autorův údiv, hrůza a kult zároveň pojí se v jedno — nikoli v sebechválu jako u Gorkého, nýbrž ve vnitřní přesvědčení o úplné duševní odlišnosti od měšťácké intelligence západní, neboť »společnost ruská jest od základu ušlechtilá, a to proto, že jest od základu tragická«. Merežkovskij v duchu přelétá postavy Dostojevského, Levina z »Vojny a míru« Tolstého, jiné »bezejmenné Harmodie a Aristogitony, Saint-Justy, Kamily Desmouliny« — »ti jsou vše, co chcete, jenom ne měšťáci . . .« »Jaká to neslýchaná, jediná na světě společnost či vrstva, kasta či víra, či sdružení spiklenců? Není to kasta, není to víra, nejsou to spiklenci — je to vše dohromady, je to ruská intelligence.« A zalétaje zrakem do minulosti, vrací se Merežkovskij k oblíbené postavě Petra Velikého, otce této intelligence, »prvního ruského intelligenta«. Kdo jest Petr, nechce rozhodovati — ví jen, že »druhého Petra nebude, ale že pokud žije v duších, potud jest velká naděje na odvrácení hrozícího nebezpečenství«.

Množství útoků jest nyní snášeti ruské intelligenci, avšak jen v jedné výtce Merežkovskij spatřuje nějaký smysl, totiž ve výtce, že ruská intelligence »ztratila půdu pod nohama«, že se odtrhla od tří patriarchálních základů, od tří »velryb« lidového života: od pravoslaví, samoděržaví a obščiny. Kdo to ruské intelligenci vytýkají, měli by prostě říci: »Petr není Rus«. V tom případě, praví Merežkovskij, my intelligenti »bez půdy pod nohama« raději zůstaneme s Petrem a Puškinem, který Petra miloval jako nejbližšího příbuzného, nežli s těmi, jimž jsou Petr i Puškin cizinci. Tato »bezpočvennosť« (nedostatek půdy pod nohama) jest výsledkem krajnosti ducha — a sama rodí buď krajní nacionalistický nihilismus, buď neméně šílené sektářství, mysticism »chlystů«. Oboje toto Rusko jest authentické — rozdíl obou dospěl nyní nejvzdálenějších hranic. J a k j e s p o j i t i — toť velká otázka budoucnosti.

Druhá výtka, spojená s výtkou »bezpočvennosti«, směřuje k »bezbožnosti« ruské intelligence. Merežkovskij často vrací se ve svých spisech

k analyse tohoto znaku a dospěl dávno k přesvědčení, že ruský atheismus jest jakýmsi zvláštním, mystickým atheismem. Je to nevyléčitelno? — táže se a odpovídá: »K velkému naplnění třeba jest velké prázdnoty. Není ‚bezbožnost‘ ruské intelligence vlastně touto prázdnotou hluboké nádoby, očekávající naplnění?« »O ruské inteligenci,« končí svou útěchu, »lze říci: ještě není s Kristem, ale Kristus jest už s ní.« Ovšem hned varuje: »Nestačí ovšem se upokojovati: On stojí za dveřmi a klepe; neboť neuslyšíme-li a neotevřeme, On odejde k jiným.«

Avšak jest ruská intelligence opravdu »bezbožná«? Bezbožnost její nespočívá v nedostatku náboženskosti v celé intelligenci, nýbrž jen v části — ne v citu, svědomí a vůli, nýbrž ve vědomí, v rozumu, intelektu, čili právě v tom, co intelligenci činí intelligencí.« A přece »síla ruské intelligence netkví v intellektu, ne v rozumu, nýbrž v srdci a svědomí. Srdce a svědomí její skoro vždy jest na cestě pravé, rozum často bloudí.« V charakteristice ruských marxistů a nadlidí, bosáků i dekadentů-orgiistů (kroužku básníka Ivanova), nenachází Merežkovskij sektářství ideí, přenesených ze západu, a konstantuje »vedle opravdu náboženského poměru k svobodě zevnější, společenské — nedostatek úcty k svobodě osobní.« A duchové mladého pokolení v Rusku, nenacházející ukojení v žádném »ismu«, přizpůsobují se tónu čechovovské resignace: »v srdcích bujná mladost, v myslích pokorné stařectví«.

K těmto »mladým starcům, intelligentním asketům a zdrželivcům« obrací se Merežkovskij groteskní apostrofou:

»Milá ruská mládeži!... Jste naší nadějí, spasením a budoucností Ruska. Proč jsou tváře vaše tak smutny, zrak sklopen k zemi? Rozveselte se, usmějte se, zdvihněte hlavy, pohlédněte ďáblu přímo do očí. Nebojte se starého hloupého ďábla politické reakce, který se vám stále mihá před očima tu v pohanské esthetice, tu v křesťanské mystice. Nebojte se žádných pokušení, žádné svobody, nejen zevnější, společenské, ale ani vnitřní, osobní, neboť bez této není možna ona. Jednoho se bojte — otroctví, a nejhoršího ze všech otroctví — měšťáctva, a nejhoršího ze všeho měšťáctva — chánství, neboť otrok, který se stal pánem, jest chán, a chán, stav se pánem, jest ďábel, a to ne již starý, fantastický, nýbrž nový, reálný ďábel, skutečně strašný, strašnější, než jej malují — toť příští kníže tohoto světa, Přicházející Chán.«

Na konci úvodní stati o »Chánu« podává Merežkovskij jeho charakteristiku, popisuje trojí jeho obličej:

První obličej, nynější — nad námi, obličej samoděržaví, mrtvý positivismus byrokratismu, čínská zeď »stupnice dietních tříd«, oddělující lid ruský od ruské intelligence a církve.

Druhý obličej, minulý — vedle nás, obličej pravoslaví, dávajícího císaři, co náleží Bohu, obličej »církve raněné mrtvicí...«

Třetí obličej, budoucí — pod námi, obličej chánství, jdoucího zdola — chuliganství, bosáctví, černé sotně — nejstrašnější ze všech tří.

Tři tyto prvky duševního měšťáctví (čili chánství) spojily se proti třem prvkům duševní šlechetnosti: proti zemi a lidu — živému tělu, proti církvi — živé duši, proti intelligenci — živému duchu Ruska.

Cesta k spáse jest jen jedna, to jest společná, všeobecná idea, pojící v sobě tři tyto obrozené prvky šlechetnosti a svobody, idea stejně náboženská jako společenská, idea nábožensko-společenského obrození. V ruské intelligenci především třeba vzbuditi potřebu tohoto obrození. Spasitelné proudy myšlenkové, započaté touto intelligencí, příklady Novikova, Karazina, Čaadajeva, massonů, martinistů a jiných mystiků XVIII. a počátku XIX. stol., nacházejících se v blízkém svazku s děkabristy — jsou důkazem, že zřídlem spasitelných ideí v Rusku jest náboženství. Cesta ruské intelligence a zároveň celého Ruska jest cesta od Krista, který přišel, ke Kristu, který přijde. Tehdy uskuteční se království nejen Otce a Syna, ale i Ducha sv. A aby se to stalo, třeba roztrhnouti rouhavý svazek náboženství s reakcí. Ne proti Kristovi, nýbrž s Kristem — k svobodě. Kristus spasí svět, a nikdo kromě Krista. S Kristem — proti otroctví, měšťáctví i chánství.

»Přicházejícího Chána přemůže jedině Přicházející Kristus.«

(Dokončení.)

UROŠ BOOR:

O dolnozemských Slovácích.

(Dokončení.)

Nedá sa uprieť, Slováci podliehali na Dolnej zemi rôznym vlivom, poneváč majú tých najrôznejších susedov. Slovenský národný ráz mizí vo všetkom: v krojoch, zvykoch, zpevoch a niekde i v reči. Mäkká slovenská povaha ľahko vníma charaktery okolných národností. Pýtame sa, či vlastne škodí toto našemu národnému životu? Tam, kde sú Slováci už prebudení, nielen že vliv Maďarov, Srbov lebo Rumunov neškodí, ale je i prospešný, nakoľko vychováva zo Slovákov ľudí smelých, rázných (vliv Srbov a Maďarov), a húžovnatých k svojeti (vliv Rumunov). Podobne neškodí nám ani vliv Ameriky, ktorá vychováva nám uvedomelých a smelých ľudí. — Tam, kde sú Slováci dosiaľ neprebudení, každý cudzí vliv je veľmi škodlivý. A tu nastáva veliká úloha buditeľom.

V najnovších časoch život národný rozprúdil sa tak, že nemusí byť tej najmenšej obavy o dolnozemských Slovákov. Ovšem, treba ešte stálej a vytrvalej práce buditeľskej, ktorá by mala pripadnúť intelligencii — ale nedostatok tejto ukazuje sa vždy viac. Že jej tu neni, je chybou našich predkov, ktorí každého považovali za ztrateného, ktorý sa na Dolní zem odvážil. —

Bývalá sloboda vo veciach národných je už tiež preč. Známkou najnovšieho národného života je prenasledovanie Slovákov pre jejich národnosť, ale bez úspechu. — Evanjelická cirkevná vrchnosť v prenasledovaní a šovinismu dáva vláde príklad. Známe sú surovosti spáchané na ev. farárovi L. Hrdličkovi a učiteľovi Stykovi i na novosadských Slovákoch. A od tej doby, čo začína sa prenasledovanie, kvitne národný život vždy krajšie. Divadelné predstavenia, besedy, koncerty poriadané našskými zpevokoly, sú každým rokom hojnejšie. Potreba ľudových knižníc (o ktorých sa predtím myslelo, že sú pre ľud zbytočné), je vždy

väčšia. Zakladajú sa spolky. Z najnovších je nadlacký ľudový kruh, ktorý po troj-ročnej činnosti stal sa najmocnejším slovenským spolkom na Dolnej zemi. Z jeho pôsobenia dá sa pozorovať, že spolkový život medzi dolnozemskými Slovákmi je čulý a zdravý.

V našom národnom živote hrajú časopisy úlohu väčšiu, než kdekoľvek inde. Sverená im je výchova celého národa od najstaršieho až po toho, ktorý učí sa práve čítať. Nahradzujú Slovákovi to, čo nemohla dať škola a kniha, ktorej je nedostatok. Preto čítanie časopisov a počet knižníc je jakýmsi meritkom prebudenosti národnej. A dolnozemskí Slováci čítajú radi. Jejich miestne záujmy národné i hospodárske háji vidiecky časopis »Dolnozemský Slovák«, vychádzajúci v Novom Sade. »Slov. Týždenník« doniesol tiež mnoho svetla do našich krajov.

Dolnozemskí Slováci hlavnými činiteľmi sú vo 4 volebných okresoch (Sarvaš, Čaba, Kulpín, Nadlak). Národnostní kandidáti vystúpili dosiaľ vo dvoch: v kulpínskom, kde zvolený bol po dva razy Milan Hodža, a v nadlackom, kde Slováci sami o sebe sú v menšine a k cielu možu doisť len s rumunskou pomocou. Na Čabe vystúpil neuvedomelý Slovák O. Achim s programmom agrárnym. (Achim bol však beťárskym spôsobom zo snemu odstránený, keď začal sympatisovať s národnostnými poslanci.) Na Sarvaši dosiaľ Slovák nevystúpil.

Od tej doby, jako zpozorovala vláda tento »pánslavský svet«*) na dolniakoch, neprestala si lámať hlavu, jakým spôsobom volebné okresy slovenské oslabí. Oslabiť Slovákov v cirkvi podarilo sa tak, že slovenské cirkve pridelené boly k maďarským väčšinám, ktoré rozhodujú svojimi hlasmi. Podobne prevedie táto vláda podelenie volebných okresov v neprospech národností — a iného od takej vlády, v jejž čele trčia podvodníci a zlodeji, ani neočakávame.

Stredisko národného života slovenského Dolná zem dosiaľ nemá. V budúcnosti mohla by to byť Čaba, táto najväčšia slovenská obec. Ale Čaba i Sarvaš čaká ešte na svojho buditeľa. Buditeľská práca medzi dolnozemskými Slovákmi neni ani z polovice tak ťažká, jako na hornom vidieku. Jediný rázny človek strhne za sebou celú obec. Ale takýto intelligent odkázaný je napotom na svojich sedliakov vo všetkom: maďaronská intelligencia sa s ním nestýka, slovenských intelligentných kruhov nieto. — Na Čabe už svitá — ale Sarvaš spí. A vydobitím týchto dvoch bohatých a velikých obcí získali by sme premnoho.

Najživšie body národného života dolnozemských Slovákov, na ktorých sa v posledných časoch národný život neobyčajno mnohoslubne počal rozvíjať, sú Petrovec, Nový Sad a Nadlak.

* * *

Konečne pochopilo sa i u nás, že len národ hospodársky silný a samostatný domôže sa snadnejšie i politických práv — a teraz naprava sa stará chyba tím, že hromadným zakladaním bank hľadí sa národný kapitál čím viac sosíliť.

*) S týmto názvom vyšla i maďarská brožura o dol. Slovákoch: Pánszláv világ az Alföldön. Stelfzer(!) Frigyes 1887.

Že dolnozemskí Slováci sa nepomaďarčili, môžeme konečne ďakovať priaznivým **hospodárskym pomerom**, do ktorých sa príjduc na Dolnú zem dostali. Úrodné roviny pilne obrábané, hojne odmeňovaly roľníkov a prispievaly k jejich zámožnosti. Tam, kde usadili sa slovenskí osadníci, už po krátkom čase prešlo celé okolie do jejich rúk.

Nebolo-li v okolí jednej osady už viac zeme na predaj, vyslala osada svoj vysťahovalecký roj. Tak pochádza skoro celá skupina békésskych slovenských osad od Čaby, ktorá vysielajúc neustále nové húfy, dala vznik osadám so Slovenským Komlóšom v čele, ktorý založil zas v Čanáde naďlackú skupinu. Najnovší roj vyletel z Naďlaku do Bulharska. Naďlackí Slováci, nemajúc už nadostač zeme v okolí Naďlaku, založili v Bulharsku osadu Hornú Mitropolu, ktorá utešene prekvitá. (Viď o tom besednicu v tohoročných Národných Novinách.)*)

Najviac zaujímavý pre nás je terajší stav hospodársky dolnozemských Slovákov.

Dolnozemskí Slováci sú všetci **roľníci** po otcoch, ktorého zamestnania sa húževnate pridržujú; tím sa majetky delia a zem, ktorej predsa nepribúda, je vždy drahšia. Túha po zemi je až príslovečná. (Hovorí sa, že keď má dolnozem. Slovák stovku, dve si pripožičia, aby kúpil zeme.) Neviem, čomu sa to má pripisovať: či vrodenej láske k zemi a hospodárstvu, či všeobecnej lačnosti po zemi.

Polné hospodárenie u dolnozemských Slovákov je neracionálne a moc sa v ňom tratí. Hospodári sa tak, jako sa hospodárilo pred 100—150 rokmi. Že hospodárenie sa pri tom vypláca, možné je len pri výnimečne úrodnej čiernej zemi.

Z **hospodárskych plodín** pestujú sa vo veľkej miere žito a kukurica. Iné hospodárske plodiny sa nepestujú, aspoň nie v takej miere, aby tvorily vážny článok na trhu; chov dobytka, tento najvýnosnejší pramen pol. hospodára, je nepatrný. Tu najviac patrná je neracionálnosť hospodárenia. Ale že sa dá s obrovským úspechom hospodáriť, dokazujú bratia Češi, ktorí osadili sa v aradskej stolici v Nemeckom Peregu. Vliv jejich spôsobu hospodárenia ukazuje sa i na okolných Slovákoch, zvlášte na najbližších susedoch naďlackých, ktorí stoja hospodársky najvyše medzi dol. Slovákmi. Dobrí polní hospodári sú tiež báčanskí Slováci, ktorí v posledné časy pestujú s úspechom i chmeľ. (Vliv niektorých podnikavých jednotlivcov.)

Stav polného hospodárstva u dolnozemských Slovákov a v krajine vôbec klesá a bude vždy horší a horší. Vinu všetkého nesie naša tulipánová vláda, ktorá síce váľa stále nové bremená na roľníkov, ale nestará sa ani najmenej o zákony na ochranu polného hospodárenia. Dolnozemskí Slováci (a národnosti vôbec) nemajú ani jedinej slovenskej hospodárskej školy. Reforma polného hospodárstva u dolnozemských Slovákov je nutná a musí sa stať v čase krátkom, aby bola čo najužitočnejšia.

*) Nár. Noviny roč. XXXVIII. 1907, č. 2., 4. a 5.: »Dva dni u slovenských osadníkov v Hornej Mitropoli v Bulharsku«. Píše De profundis. (Besednice písal Slovák p. Zachej, veľkoobchodník v Sofii.)

*

Jak už vyše bolo podotknuté, dolnozemskí Slováci sú roľníci a na svojom stave lnú s húžovnatosťou. Neradi venujú sa inému zamestnaniu. Následok toho je ten, že všetci remeseľníci sú väčšinou pôvodu cudzieho. Dalo by sa očekávať, že dolnozemskí Slováci, jako ľudia zámožnejší, hojne vysielajú mládeže na študie. Študujú neradi. Počet študujúcich dolnozemských Slovákov je v nepomere so zámožnosťou. Preto chybou je tá húžovnatosť, ktorou držia sa dolnozemskí Slováci roľnictva. A túto chybu cítime čím ďalej tým viac. Nedostatok našinských remeseľníkov, vzdelaných a konkurencie schopných obchodníkov a nedostatok intelligencie vôbec je teraz citeľnejší, jako kedykoľvek indy. A sú to na prvom mieste dolnozemskí Slováci, ktorý si týchto potrebných ľudí sami pre seba majú vychovávať.

K nebezpečenstvam, ohrožujúcim slovenských roľníkov, patrí tiež mzdové hnutie polnohospodárskych robotníkov. Zemedelský socialism rozšíril sa medzi našim slovenským robotným ľudom v poslednejších rokoch. Socialistické hnutie čelilo predne proti veľkostatkom a šlachtickým latifundiam, kde skutočne zneužíva sa robotnými silami. Ale toto hnutie, ktoré nechce robiť výnimky, není ani najmenej nutné proti drobným slovenským gazdom. Dolnozemskí slovenskí socialisti, ktorí jako začiatočníci pochopujú socialism z toho najidealnejšieho stanoviska, môžu mať pravdu vôči veľkostatkom, ale hrešia proti slovenským gazdom, ktorí tak pracujú jako každý z nich. Niekoľko stávok, ktoré riadi krajinský svaz polnohospodárskych robotníkov a jehož sú i naši socialisti bez výnimky poslušni, môže uvrhnúť našeho roľníka do krajnej núdze. Väčšie slovenské hospodárstva, znemožnené takto samými slovenskými socialistmi, budú potom prechádzať (aspoň veliká čiastka z nich) do rúk cudzích: ale soc. demokrati ich nepokúpia. Takto zlom, ktoré spáchajú na vlastných bratoch, dostanú sa v cudzie jarmo, v poddanstvo a robotu ešte väčšiu.

V terajšej dobe pozorovať pekný hospodársky rozmach u dolnozemských Slovákov. Zakladajú sa čule potravné a hospodárske spolky, vzájomné pomocnice vykazujú priaznivé výsledky. (Najmocnejší z potravných spolkov je naďlacký, založený s pomocou rumunskou. S novozriadenou filiálkou vykazuje r. 1906 odpredaj zbožia za 200.000 K.) Spotreba penez stále veľká, následkom toho malé vklady u peňažných ústavov. Najväčší peňažný slovenský ústav na Dolnej zemi je »Naďlacká ľudová banka« so zákl. kapitálom K 200.000·—, ktorá so zdarom účinkuje. Ovšem, sú ešte celé bohaté vidieky bez slovenského peňažného ústavu i obchodu. Na prvom mieste stojí Čaba. Táto obrovská osada stvorená je pre slovanský obchod: obyvatelia Slováci, čulá premávka, zámožnosť. Je sa čo diviť, že toto výhodné miesto není dosial zaujaté. Bolo by iste v prospech bratov Čechov, ktorí hľadajú obchodné styky na Balkáne, aby opevnili túto vážnu posiciu českým kapitálom.*)

A jiné bohaté miesta, zaujaté Slovákmi (Sarvaš, Komlóš) čakajú len na zosilenie slovenského kapitálu, ktorý ich čo mocné bašty obsadí.

*) Viď o tom brožúru »Cestou na Soluň«. Malá knihovna »Merkuru«. Praha 1905.

Národný i hospodársky život dolnozemských Slovákov potrebuje mnohej podpory; mnoho vytrvalej práce je treba, aby všetko stálo na slovenských nohach. Teraz, bohužial, není možno pracovať s úplnou intensivitou na koloniach, keď naše materské telo tiež potrebuje pomoci. Ale malo by sa uvážiť, kde je väčšia potreba práce: či tam, kde Slovák žije kompaktne, tedá kde je menej vystavený zhubným vlivom maďarisácie a cudziny vôbec, a lebo tam, kde každým dňom môže sa vliať do maďarského mora, kde denne je vystavený cudzinským nápadom celých nepriateľských hord — ale kde prácou v bohatom prostrediu môžeme oslabiť nepriateľa priam v srdci, kde môžeme si vydobiť najsilnejšie pomocné bašty postavené v samom stredu nepriateľského tábora? Isté je, že na dolnozemské slovenské osady sa nezabudne, že dôjdu svojho ocenenia.

Tieto slovenské piliere k mostom, ktoré spojovať budú západných Slovanov s južnými, budú sa opevňovať aspoň v budúcnosti, a pri práci stretnú sa naše ruky isté i s inými bratrskými slovanskými, ktoré touto prácou pomôžu nám oslabiť starého nepriateľa.*) (Nadlak.)

ADOLF ČERNÝ:

J. Čišinski a nová doba hornolužické poesie.

Další část rozpravy »Sto let lužickosrbské poesie« (Slov. Přehl. roč. III.)

II.

Počátkem let osmdesátých nastal v hornolužické literatuře čilý ruch, do jisté míry obdobný ruchu na počátku let čtyřicátých. Mladá generace, která vtrhla odvážně do života a literatury v polovici let sedmdesátých hlavně »Srbskou Lipou«, počátkem let osmdesátých vítězně ovládla pole: starý »Łužičan« zaniká a splývá s »Lipou Srbskou« v nový měsíčník »Łužicu« (1882) jehož vedení je v rukou »mladých«, ač »staří« v něm také spolupracují. K mladým přistupují zde nejmladší, nové pokolení let osmdesátých: Jan Gólč (1882), Jan Wałtař (1883), Mikławš Žur, Matej Handrik, Jurij

K. Jan Wałtař.

*) Slovenská literatura zaoberala sa dosial dosť málo dolnozemskými Slovákmi: obmedzila se len na skrovné brožurky a krátučké monografie jednotlivých slovenských cirkví, ktoré skládané boly obyčajne k dajakým slávnosťam miestnými farármi. Takúto monografiu má už skoro každá slovenská dolnozemská obec. Najobsažnejšia z brožúr o dolnoz. Slovákoch je »Báč-Sriemski Slováci« od F. Kutlíka. Viacerými článkami zpomenuli dolnozemských Slovákov »Slovenské Pohľady«.

Kral, Jakub Sewčik, Moric Domaška (1884), Adolf Sommer (Žemr, 1885), Jakub Nowak-Horjanski, Jakub Nowak-Kašečanski, Mikławš Zarjeńk (1886), Michał Wjesela (1887) a j. Roku 1883 počínají vycházeti »Sebrané spisy« H. Zejleřa nákladem studentstva a redakcí Arn. Muky, téhož roku vychází Rězakův překlad »Babičky« B. Němcové (»Naša wowka«), r. 1884 objevuje se Čišinského »Kniha sonettow«, Bogusławského a Hórnikova »Historija serbskeho naroda«, v Časopise Maćicy Serbskeje počíná vycházeti Mukova »Statistika Serbow« (vydaná potom v samostatné knize r. 1886) — řada to literárních událostí podobného významu, jaký měly pro počátek let čtyřicátých publikace Smoleřovy a Jórdanovy.

V polovici let osmdesátých seskupila se nejmladší generace kolem vlastního listu »Łužiski Serb«, jenž vycházel v letech 1885—86 redakcí M. Žura. Psali sem hlavně členové pražské »Serbowky«: Žur, Šewčik, Wjesela, oba Nowakové, Mikławš Cyž, J. Kral a Zahorski (M. Zarjeńk) — teprve do několika posledních čísel psal také evangelík Jan Gólč (a vstoupil zároveň do redakce).[55]) »Łužiski Serb« neměl sice toho významu jako »Lipa Serbska«, přece však byl potěšitelným projevem životnosti nové generace, hlavně částí povídkovou (J. Nowak-Kašečanski).

Poesii lužickosrbské nový ruch málo přinesl. Jediná dvě jména z tehdejší nejmladší generace básnické vynikají — a z nich jedno ještě náleží vlastně Němci, druhé pak záhy z lužické poesie ustupuje. Jsou to Karel Jan Wałtař a Jakub Šewčik.

Jinak objevila se jen řada pokusů ojedinělých a více méně bezvýznamných. V »Łužici« nacházíme několik pokusů H. Holaka, A. Lapsyka,[56]) Marie Wjelic,[57]) pseudonymů J. Ježika, Serbina a j., v »Lužickém Srbu« pokusy Mikławše Cyže a Zahorského (M. Zarjeńka).[58]) Významnější pokusy podali v »Łužici« Matej Handrik[59]) a pseudonym Hrodźišćan,[60]) v »Luž. Srbu« M. Wjesela[61]) — ale ani ti nesetrvali na dráze básnické; zůstalo při prvních pokusech. Hrodźišćan a Wjesela potom vůbec z literatury zmizeli, Handrik vynikl po letech v lužické folkloristice a filologii. Z uvedených pokusů jedině verše Handrikovy a Wjeselovy prozrazují vliv Čišinského, zejména ve formě — ostatní všecky plynou po proudu staré školy. Ovšem je to zcela vysvětlitelno: Čišinski byl na počátku své skvělé dráhy, kdežto stará škola dosud měla v literatuře vrch. Vycházely právě sebrané spisy Zejleřovy a »Łužica« byla plna příspěvků Radyserbových, Šymanových a j. Lidovost byla dosud převládajícím heslem i v poesii, »nesrbský« neb aspoň nelidový směr

---

[55]) A. Černý »Sto let lužického časopisectva«, Květy 1899, str. 296.

[56]) Oba byli tehdy sazeči (pokusy jejich jsou v ročnících 1884, 1885).

[57]) *Mařka Wjelic* (Wjelova) byla dcera J. Radyserba-Wjely, zemř. a r. 1882; pokusy její otištěny v »Łužici« teprve z její pozůstalosti.

[58]) Lepší jeho veršované pokusy zůstaly v rukopise a vyšly teprve v »Jubilejních spisech Serbowky« I.[1], 55; I.[2], 101.

[59]) Pěknou ódu »Wječor« v roč. 1885, str. 55, podepsanou písmeny »M. z J.«, což jest patrně »Handrik z Jamnoho« (Jamno v prus. Hor. Lužici jest rodiště Handrikovo).

[60]) »Madlenka a worješina« (1886, str. 5), »Tři ptačatka (ib. 25), dobré ohlasy národních písní.

[61]) »Nazymske wětry«, roč. II., str. 85.

Ćišinského byl nepopulární, prohlašován buď přímo za škodlivý, neb aspoň za nežádoucí, za těžko přístupné kuriosum, jehož při poměrech a úkolech lužickosrbské literatury neradno následovati.

Jediným následovatelem Ćišinského jest JAN WAŁTAŔ (vlastně *Walter*). Filosoficky vzdělaný Němec, klassickou a romantickou poesií svého národa odkojený mladý kandidát evangelické theologie, osvojiv si hornolužičtinu a rozhlédnuv se v lužickosrbské poesii, ihned bystrým zrakem poznal, kdo v ní dostupuje nejvyšších míst, obzírá s nich nejširší obzory a dospívá k nejvybroušenější formě. Ač básníci evangelické Lužice byli mu bližší svým původem, po případě i látkou a směrem svých prací, oblíbil si přece katolického básníka Ćišinského, poněvadž sám byl v duši moderněji cítícím poetou. Sám se k tomu přiznává v básni »Ćišinskemu« (Łužica 1884, str. 59):

Zynk twojej harfy tužny, lubozny
a zrudny, cuni je mi derje znaty;
ja rozumju te spěwy zrudoby! — —
Mój basnjerjo, dźak, dźak budź tebi daty!

»Zvuk tvojí harfy tesklivý, líbezný a smutný, něžný dobře jest m znám; já chápu ty písně smutku! Můj básníku, buď tobě dík!« Z této sloky i z celé poesie Waltařovy jest patrno, že jej uchvátil Ćišinski, jak se tehdy jevil a jak toužil i svým pseudonymem naznačiti, totiž jako básník »Knihy sonettow«, zejména jejího oddílu »W ćichej samoće«.[62])

Jméno Waltařovo poprvé se objevilo v »Łužici« 1883 (str. 24) v referátě mladistvého polského filologa Jana Hanusze. Waltař byl tehdy v Lipsku na studiích i navštěvoval také tamější polský akademický spolek. V jedné takové schůzi improvisoval polskému národu veršovaný pozdrav, jejž Hanusz cituje ve svém referátě (»Mój pólski ludo . . .«). Již v této improvisaci má se Waltař za Srba, oslovuje polský národ: »bratře mého lidu.«

Následovala řada »Srbských idyll«, prozrazujících látkami, dikcí i celou formou patrný vliv studia Ćišinského. Waltař se v nich jeví jemným snílkem bohatého citu, někdy až příliš měkkého, básníkem přírody a lásky, tichého stesku, rozechvění a touhy. Vedle toho již v těchto prvních pokusech ozývají se vyznání příchylnosti k srbskému lidu, ba přímo projevy srbského vlasteneckého cítění. V idylle V. na př. má za největší čest sloužiti Srbstvu, snášeti s ním štěstí i utrpení (Łužica 1887, 21). Později vyslovil své srbské vyznání ve formálně krásných básních »Hymna« (Łužica 1891, 9) a »Mój serbski ludo« (ib. 1893, 65). V »Hymně« spojuje oslavu boží s prosbou za zachování srbského lidu, uzavřenou v refrénu:

Za Twój lud serbski słyš to požadanje:
zdźerž jón a daj 'mu Twoje žohnowanje!

[62]) Ćišinski sám uznává jej za svého žáka ve svých rozpravách »Die Litteratur der lausitzer Serben« (str. 12) a »Развој литературе Лужичких Срба« (str. 16), ale o jeho činnosti blíže se nevyslovuje — myslím, že neprávem.

Srbské vyznání Wałtařovo hlavně však jest obsaženo v básni »Mój serbski ludo«, zpívané slavnostním, hymnickým tónem a jako k průvodu varhan. U mé kolébky nezaznívaly písně »v sladké srbštině«, bylas neznáma mému srdci, krásná srbská zemi — a nyní jsi mou vlastí. a mým jsi, staré Srbstvo, a zůstaneš jím, pokud nenajdu zde posledního místa. Chtěl jsem se vydati na daleký Východ jako kazatel slova božího — dokud jsem nespatřil prázdné oltáře v Lužici a touhu stád, nemajících pastýřů, dokud mi Bůh neukázal: zde tvůj úkol! Jako ženich svou nevěstu vroucně jsem hledal tebe, srbský lide, do hlubin srdce vepsal mi Bůh tvé jméno. Na jméno to však z oka mého kane hořká slza, pohlížím-li na syny tvé nevěrné, kteří hanebně opustili svou matku a s nepřáteli rozhlašují do světa, že dávno tvůj hrob vykopán. Ale zklamou se:

Mój ludo, kruće dźerž, štož Bóh ći dał,
njezhubň so sam, zo njeby wšitko zhubił!
Stej kruće, zo, štož Bóh je zakhował
přez wěki, njepřećel ći njeby rubił![63])

»Hymna« a »Mój serbski ludo« jsou nejdokonalejší básně z péra Wałtařova a náležejí také k nejlepším lužickosrbským básním vlasteneckým vůbec. Pojal je také do své sbírky »Za dušu a wutrobu«.[64]) kdežto dřívější pokusy při tom pominul.

Je to nevelká sbírečka, a přece pojišťuje Wałtařovi čestné místo v lužickosrbské poesii. Kromě řady básní většinou příležitostných v duchu vlasteneckém a kromě jiné řady zpěvů duchovních obsahuje několik čísel, která ukazují skutečnou vlohu k jemné krajinomalbě (»Serbska hola«, »Kapri«), k idylle v duchu národním (»Zrudne čakanje«) a k lehounké, opravdu zpěvné písni. »Wojaka božemje« na př. zní jako nejzpěvnější, zjemnělá píseň Zejleřova. Škoda, že Wałtař nedal této vloze plně se rozvinouti, škoda, že vůbec se odmlčel. Vysvětluje to ovšem dílem sám v básni »Swojemu přećelej A. M.«[65]) pessimistickými slovy: »Kdo by zpíval, když nám pěje smuteční zpěvy sama minulost?« Z dalšího obsahu básně jest patrno, že na něj tísnivě působilo apathické vzdávání se srbského živlu na rozhraní národnostním (ve Wóslinku) — posrbštěný učeň Ćišinského neměl však síly vzdoru svého srbského mistra, nedovedl při pohledu na tuto národní chabost zahřímati jako Ćišinski, podlehl melancholii. Jen trpká výčitka dere se z jeho stísněné hrudi — výčitka vzdělaným Srbům, kteří v mladosti přísahali zasvětiti své síly probouzení srbského lidu a příliš záhy na ně zapomněli pro světskou marnost a mamon. Píseň jeho chodí v smuteční říze k starým pomníkům — ale slibuje, že zase radostně zazní, zasvitne-li Srbstvu jasnější, jarní budoucnost. Snad nyní, když v novém svém působišti (Njeswačidle) se octnul uprostřed živého Srbstva, rozjasní se jeho pohlížení na srbský život — a snad potom, jak slíbil, znova sáhne po odloženém péru.[66])

---

[63]) Můj lide, pevně si drž, co ti Bůh dal, neztrať sama sebe, abys vše neztratil! Stůj pevně, aby ti nepřítel neuloupil, co Bůh zachoval po staletí!

[64]) Vyšla péčí dra Arn. Muky a nákl. Matice Srbské v Budyšíně 1897

[65]) Łužica 1894, str. 51; obsažena také ve sbírce, str. 22.

[66]) *Korla Jan Wałtař* (Walter) narodil se v Burkhardtswalde u Drážďan 2. ledna 1860 a studoval filosofii a ev. theologii v Lipsku. V článku »Kak

Jakub Šewčik.

Wałtař jest vyslovený žák Ćišinského — o Jakubu Šewčikovi to nelze říci bez výhrady. Verše jeho formou i slovním výrazem náleží více ještě staré škole, teprve pozdější mají formu více Bartovskou. Také náměty jeho básní jsou většinou staré — k vlastnímu, zcela individuálnímu tónu v poesii se nepropracoval, ač některé jeho věci to slibovaly. Jiné úkoly záhy jej od poesie odvedly — v literatuře lužicko-srbské objevovaly se jeho verše hlavně v letech 1884—86 (zejména v »Lužickém Srbu«), později ozval se jen dvakrát v »Łužici« (1891 a 1892). Několik dříve neotištěných básní nacházíme ještě v »Jubilejních spisech Serbowky«,[67]) ale to bylo již v době, kdy Šewčik byl již na jiných cestách a básnění nadobro zanechal.

Škoda. Některé jeho věci, jak řečeno, svědčily o vlastním básnickém nadání. Svědčila o něm dojemná, plná pravdivého citu, a přece nikterak sentimentální elegie »Maćeřcyna smjerć«,[68]) svědčily o něm i bojovné

---

je so stało, zo sym serbski nawuknuł« (Almanach k wopomnjeću dźesateje hłowneje skhadźowanki serbskeje studowaceje młodosće, 1884, str. 2) sám líčí, jak se dostal do Lužice a jak se stal lužickosrbským spisovatelem. Četl kdysi německý článek o Lužických Srbech, končící pessimistickou předpovědí, že nejdéle do padesáti let dozní poslední srbské kázání, poslední srbská modlitba, poslední pohádka srbské babičky, poslední srbské slovo. Úzko bylo z těch slov mladému theologu, »pocítil jsem v srdci cosi jako vichr, jako svatý hněv«, praví sám. A druhého dne náhodou dostala se mu do rukou Imišova brožurka o nedostatku duchovních u evangelických Srbů (patrně přednáška »Die innere Mission unter den Wenden«, 1881). A bez meškání napsal Imišovi dotaz, je-li možno, aby se rozený Němec při dobrém nadání a dobré vůli naučil tak dokonale srbsky, že by mohl působiti mezi Lužickými Srby jako duchovní? Imiš jej ovšem vlídně povzbudil a pozval jej na prázdniny k sobě do Hodźije, do svého feriálního »srbského semináře«. To bylo koncem července 1881 — a kurs u Imiše počínal se 24. srpna. Wałtař počal na rychlo studovati lužicko-srbskou mluvnici a pokoušel se překládati lužicko-srbské texty z Hórnikovy »Čitanky«. Koncem prázdninového kursu v Hodźiju měl již liturgickou bohoslužbu a katechesi v srbské řeči, příštího roku pak první srbské kázání. Mnoho — jako všichni účastníci hodźijských kursů — získal od vzácné vlastenky srbské, paní Imišové. Její památce také jest věnována jeho sbírka (a v ní zejména dvě vroucí básně, podávající na konci také soubor veršovaných prací Emilie Imišové. Roku 1885 v říjnu stal se Wałtař zástupcem faráře v Łazu, kdysi působišti Zejlerově, v červnu r. 1887 farářem ve Wóslinku, bývalém působišti Imišově, a v listopadu 1906 farářem v Njeswačidle.

[67]) V sešitě 1. z r. 1894, skrovnější výbor v druhém vydání téhož sešitu z r. 1896.

[68]) Łuž. Serb II. 61, Jubilejne spisy Serbowki I.[1], str. 59.

vlastenecké sloky »Bratřa!«, »Hura, bratřa!« [69]) a j. Slyšíte z nich údery jako na kovadlinu, slova mužná, rázná, ostrá, úsečnou a odmluvy netrpící výzvu k boji:

Wichor howri. — Njewidźiće,
kak tu z čołmom zakhadźeja
syčo żołmy ješćaté? —
Bratřa, bratřa, čomu spiće?
Wašu mać dźě wusměšeja
helske mocy sapate!

Vichr hučí. Nevidíte jak člunem, syčíce, zmítají zpěněné vlny? Bratří, bratří, proč spíte? Vždyť vaší matce se vysmívají žhoucí pekelné moci! — Tak budí své rodáky v básni »Bratřa!« a vyzývá je: Vstaňte, nečekejte, je svrchovaný čas odložiti lenost! Těžký boj již zuří, odbila pravdy hodina — Bůh je s námi, ku předu! — Ještě rozhodněji a rázněji zní druhá báseň: »Hura, bratřa!« Slovo padá za slovem rázně, těžce, každé na svém místě, číníce překladu obtíže těžce překonatelné:

Hura, bratří! vzhůru v boj,
srbský prapor vlaje.
Hrůza naše síly zdvoj,
krev ať vzbouřena je:
Hlavu vzhůru, vzhůru duch,
z pochvy tesák, s druhem druh!

Hura, bratří! mužně v před!
Zem hřmí do daleka!
Bůh náš svědek, vzhůru hled,
zloba nechť se vzteká:
Hajme pravdu, svoji čest!
Raděj smrt, než pouta nést!

Pěsti naše i přesilu porazí, jen vytrvale, »razy razne rubać«.[70]) A pozor na nepřátelské úskoky: nepřítel rád tajně peří přiškubává, rád mezi nás vrhá nesvár. Proto přísahejte: ať nás křivě soudí, ať nám haní otce, matku, ať nás ďáblové bičují: věrnost, láska, jednota spojujte nás na věky!

Toť jsou hesla, jimž podobná slyšíme z vlasteneckých veršů Ćišinského — ale Šewčikovy básně nejsou napodobením zpěvů srbského Tyrtaea, jsou původní, vyplynulé z vlastního nitra, z vlastní mužné individuality. Báseň »Bratřa!« byla napsána r. 1886, tedy ještě před »Formami«, v nichž se poprvé objevily Ćišinského básně mužného odporu, ale ne ještě poplašné a bojovné výzvy pozdějších jeho sbírek vlastenecké poesie. Ani v časopisech nebylo z příbuzných básní Ćišinského nic vytištěno tehdy, aniž do r. 1891, kdy vznikla Šewčikova báseň »Hura, bratřa!« Rázný, odhodlaný tón těchto a jiných jeho básní vyplynul tehdy z jeho vlastního nitra, z jeho vlastní mužné individuality — a mělo-li co na něj v tom směru vliv, byly to snad básně Sládkovy nebo Čechovy, s nimiž se mohl za svých tehdejších studií v Praze seznámiti.

Tolik je nepochybno, že měl povolání básnické, kdo dovedl napsati »Maćeřcynu smjerć«, básně »Bratřa!« a »Hura, bratřa!« epigramy »Bratrowstwo a swoboda« a »Chceš-li wěrnosć prajić . . .« i několik ji-

69) Jubilejne spisy Serbowki I.[1], str. 62 a 64; I.[2] str. 106 a 110.
70) Rázné rány sekat!

ných básní méně snad hotových, ale ne zcela začátečnických a bezcenných. A není nemožno, že se k básnění vrátí ještě nyní v plných mužných letech, poněvadž vloha jeho právě byla **mužná**.[71]) (Dokonč.)

DOPISY.

Z Petrohradu. 16. března 1907.

(Spadlý strop. — Pokusy o utvoření většiny. — Odměněný pogromščik. — Umírněnost většiny. — Polní soudy řádí dále. — Revise. — Nebezpečí dělnických nepokojů. — Slevování z požadavků. — Vysoké ženské školství. — Lékař špehoun. — Nástupce jen. Pavlova.)

Místo ministerského prohlášení málem že celý strop nespadl na hlavy národních poslanců — spadla však nepochybně tak těhotná legenda na hlavu celého režimu, že i nejlhostejnější a nejtišší pocítí její nehmotnou, poněvadž ryze psychickou, ale nepřekonatelnou váhu. Není těžko představiti si zejména, jaké černé fantasie vzniknou v obraznosti statisíců ruských vsí při zprávě o tomto novém »zázraku« — o zázračném zachránění poslanců v »bílém paláci«, když i skeptické obyvatelstvo petrohradské ironicky se usmívá výkladům, že případ ten je »zcela přirozený«, poněvadž v staré budově musí býti staré trámy, shnilá prkna atd. Zatím, co jedni počítají ohromné tisíce, vydané na opravu paláce, jiní tvrdí, že to jest jasné znamení nebeské, projev božské prozřetelnosti nejen pro poslance, nýbrž pro celé Rusko. Bohužel těžko lze se nadíti, že by takovéto symbolické a mystické nazírání ovládlo mysli poslanců, kteří působí kadetům nejvíce obtíží, na př. sociálních demokratů, a že usnadní dorozumění mezi oposičními skupinami v dumě.

S neobyčejným sebezapřením a důsledností staví rozliční »leví« na pohyblivé půdě ne-li budovu, tedy aspoň dočasný pavilon většiny — ale každého okamžiku hrozí jim nebezpečenství, buď se strany sociálně demokratických »bol'ševiků«, lehkomyslně a doktrinérsky odvážných, buď se strany bessarabské pravice, nad níž se vznášejí krvavé, rozdrásané stíny...

[71]) *Jakub Šewčík* narodil se 6. září 1867 v Baćoni ze staré, katolické rodiny. Rodiče jeho byli typičtí sedláci hornolužičtí, nábožní, přímí, nezlomných zásad. Takový jest i syn. Studoval nejprve v přípravce učitelského semináře v Budyšíně, v letech 1882—92 na gymnasiu a na theologii v Praze. Na kněze byl vysvěcen r. 1892, načež se stal katechetou v Budyšíně; r. 1893 jmenován kaplanem expositem v Lubiji, kdež byl prvním katolickým duchovním od reformace, r. 1895 stal se zámeckým kaplanem nebožky hraběnky Moniky ze Stolberg-Stolbergů ve Worklecích, r. 1896 povolán do Budyšína za kazatele děkanského chrámu sv. Petra a zároveň za katechetu učitelského ústavu a vyššího gymnasia a reálky. V Budyšíně rozvíjí horlivou činnost v Matici Srbské, ač jest přetížen povinnostmi úředními a zdraví jest nepevného. Hlavní jeho zásluhou jest uspořádání lužicko-srbského národopisného a historického musea z materialů, sebraných při vydatné jeho pomoci roku 1896 pro srbský pavillon drážďanské výstavy. Správcem a rozhojňovatelem srbského musea v matičním domě jest Sewčik dosud. Vydal náboženské spisy pro lid: »Hnadowne Pražske Jězus-dźěćatko« (Budyšin, 1896) a »Křesćanska młodosć« (též), redigoval 3. díl »Jubilejnich spisů Serbowky« a v l. 1897—99 vedl politickou část »Katolického Posla«, jehož redakci vůbec převzal r. 1906. (Srv. můj článeček v Ottově Slovníku Naučném.)

V mlčení od nich odvrací hlavy ve své bezmoci nynější oposice v dumě, neboť není s to, náležitě odpověděti na posmrtné obžaloby a výčitky mučedníků kyšiněvských, oděsských, kyjevských, bělostockých atd.

Za to před několika dny uveřejněna efektní úřední odpověď na krvavé a stále tlumené ohlasy siedleckého pogromu: »hrdina« oněch strašných dní, který z ničeho nic dával rozstřelovati celé domy nevinných obyvatelů, plukovník Tichanovskij, dostal obšírné a pathetické poděkování od varšavského jenerál-gubernátora Skallona, jež bylo uveřejněno ve všech novinách...

Mistrnou, nadmíru těžkou a konečně možná bezvýslednou práci podnikají naši politikové, snažíce se nalézti půdu k společné práci oposičních skupin, jakož i důvody, přesvědčující o nutnosti reservy a sebeovládání vůči ministrům, kteří kromě nejhrubší síly hmotné nemají za sebou žádné jiné síly.

»Nutno vytrvati, nutno pracovati, nutno se připravovati na neodvratné změny a míti v záňadří nové zákony a promyšlené reformy,« slyšíme stále nejen v kruzích kadetských, nýbrž i u ponurých trudoviků, i u literárních národních socialistů, ba divíme se i klidným výrokům bouřlivých obyčejně »eserů« (S. R. — socialisté revolucionáři). A přece v hloubi duše není ani okamžiku naděje ve výsledky těchto ustanovení. Žijeme stále s pocitem myši v tlapách obmezeného, ukrutného kocoura.

Udrží-li se duma přes všecku rozvážlivost většiny déle než den, týden, či měsíc, nikdo v celém Rusku neví, ale všichni víme, jak bolestnou prací byly poslední volby, víme, že přes všecky řetězy, jež svírají nešťastný ruský parlament, jest duma pro nynějšek jedinou naší nadějí. Duma! Zatíná zuby, kouše do krve rty a naslouchá v mlčení, jak dále všude kolem skřípají šibenice, jak vítr svišt␣ nad těly studentů, sedláků i dělníků, rychlostí blesku souzených a popravovaných — dovídá se, jak s rafinovanou nestoudností zavírají do vězení mezi sprosté kriminálníky ony politické »zločince a zločinky«, na něž s nadšenou úctou myslí celý národ. Zatínajíce zuby setkávají se »nedotknutelní« poslanci v kuloárech dumy co chvíli s dotěrnými pohledy četných stálých špehů, pozorujících své budoucí oběti a počítajících dni a hodiny do té doby, až po rozehnání dumy tito »esdeti« (S. D. — sociální demokrati) a »eseři« pojedou v jejich asistenci v zamřížovaných povozech do pevnosti Petropavlovské, Krestovské nebo jinam.

»Tedy i vaše frakce měla policejní revisi?« ptá se poslanec ze strany socialistů revolucionářů poslance sociálně demokratického.

»Ovšem, po vašem příkladu.«

»Jen že my jsme v horším postavení. Dali nám v paláci dumy takový tmavý pokoj a s takovými výklenky, že není nic snazšího, než podvrhnouti nám tam zbraně, bomby atd. Mistrů k tomu není nedostatek — vždyť jaká to kolem nás sbírka fysiognomií!«

Přestávka v zasedáních dumy obrátí jinam pozornost slídičů všeho druhu. Postupně totiž s vyjasňováním situace mezi národním zastupitelstvem a neústupným stanoviskem vlády vůči všem hlubším reformám a právním změnám — lze znova pozorovati silnější vření v továrnách, v řadách zorganisovaného i nezorganisovaného dělnictva, nemluvě o ohrom-

ných davech nezaměstnaných, každé chvíle ke všemu odhodlaných. Sto milionů selského lidu, očekávajícího od dumy pozemků, také dojista nesetrvá v úloze klidných, kulturních a lhostejných pozorovatelů, nýbrž počne tím neb oním způsobem na povrch nešťastné veřejnosti vyvrhovati projevy svého sklamání, svých bolestí a bezmezné nenávisti k »panujícímu pořádku«. V chaosu stojíme — a chaos máme před sebou.

»Prý bude všecka země odevzdána sedlákům, těm, co na ní sami pracují,« slyším právě rozmluvu dvou selsky oděných prosťáčků s prodavačem novin, který stojí od rána do večera na rohu naší ulice.

»Jak pak — jen čekejte. Co nevidět rozeženou dumu, zruší nynější volební zákon a vše bude říditi jen šlechtický sbor.«

»A což země — jak že?«

»I země jim zůstane, ustanoví se cena, jakou požádají šlechtici, selská banka ji od nich koupí a ještě dráže ji prodá mužíkům.«

»A mužík — kde vezme peníze?«

»A, to bude jeho věc, ať se stará,« končí se smíchem prodavač novin.

Ostatně mírní se pod železnou nutností nejen duše lidí, zvolených do dumy, ale uskrovňují se i požadavky těch, kdož je tam vyslali. Několik poslanců za venkov obdrželo od svých voličů velmi rozumné instrukce, aby nespěchali s reformou agrární a nečinili z ní pro Stolypina žádoucí záminku, aby mohl dumu zavříti.

Uprostřed největšího napětí politických zájmů, uprostřed nejprudších vášní strannických povstávají a rozvíjejí se i práce kulturní. Tohoto roku teprve mohla zahájiti svou činnost první ruská lidová universita — a přes nedostatek zkušenosti i zapracovaných popularisátorských sil vábí množství posluchačů. Nejznamenitější učenci přednášejí, město poskytuje místnosti — a v neděle a svátky činí některé sály dojem lidových meetingů.

Letošní novinkou jsou vyšší odborné ústavy ženské: vyšší ženský ústav polytechnický, rolnický atd. Ženská universita (úředně: vyšší ženské kursy) má 1500 posluchaček na fakultách historicko-filologické, přírodnické, mathematické a právnické. Kromě toho povstaly zvláštní kursy právnické, rovněž se 4letou dobou vyučovací. Do carské university přijato letos poprvé 150 dívek. Všecka ta mládež mužská i ženská, sjíždějící se do Petrohradu z nejvzdálenějších končin říše, pracuje nyní tak, jako dávno již nepracovala, přeplňuje posluchárny, laboratoře a musea. Ovšem to nevadí jisté části užívati autonomie vysokoškolské k různým cílům politicko-strannickým, ale třeba vytknouti, že ve všech ohniscích studentského života spletla si stálá hnízda provokace, která podle svého systému snaží se přesvědčiti svět o bojovné revolučnosti mládeže.

Studenti, do života politických stran nejvíce zasvěcení, tvrdí i v kruzích nejdůvěrnějších, že zbraň a bomby, nalezené v polytechnice, podvrhli tam špehouni. Upozornil jsem již v jednom z předešlých dopisů na neobyčejný mravní úpadek stran slabě zorganisovaných a rozhojňovaných silami málo připravenými a zkušenými. Podivnější a smutnější však jest, slyšíme-li o případech špehounství i v takových kruzích, které by měly býti povýšeny nad veškeré podezření.

Nejnovější na př. a neobyčejný svého druhu je tento případ:

V Pobaltí kárný vojenský oddíl odsoudil k zastřelení několikanácte revolucionářů neb lidí, z povstalectví podezřelých. Rozsudek vykonán a pozůstalým cestou milosti dovoleno, aby si z hromady lidských těl vybrali mrtvoly svých nejbližších a pohřbili si je. Jeden z popravených dával ještě známky života; rodina odvezla jej do soukromé nemocnice, kde se vskutku vyléčil a svěřil se lékaři se svým osudem. A lékař — svěřil tajemství panu policmejstěrovi, a tak vzkříšený z mrtvých nachází se nyní ve vězení a úřady přemítají o tom, v jaké formě na něm znova vykonati rozsudek smrti...

»Je to opravdu možno?« ptal jsem se včera bývalého jenerála a vojenského soudce, který odešel do pense, nemoha plniti svých »povinností« v tak strašné době a dal se zapsati do seznamu advokátů.

»Proč ne?« odpověděl. »Poprvé byl zastřelen administračně, kárnou expedicí, nyní jej mohou zastřeliti soudně«...

Nástupcem smutně proslulého jenerála Pavlova, zabitého hlavního prokurátora vojenského, stal se jenerál Rylke, původem Polák, který prý nijak nestál o ten úřad a jest zásadním odpůrcem polních a všech výjimečných soudů. Ale jak patrno, tuze málo to pomáhá těm, jež každodenně odsuzují k smrti a popravují. Ostatně polní soudy jsou z pravomoci jen. Rylka vyňaty.

Novyj.

Z Lublaně. 20. března 1907.

(Volební reforma a Slovinci. — Slovenska gospodarska stranka. — Národní strana ve Štyrsku.)

Jak byla přijata volební reforma u Slovinců?

Odpověď na tuto otázku úplně charakterisuje situaci, jež se v poslední době u nás vytvořila.

Nejzávažnější a nejdůležitější pro Slovince jest význam volební reformy v Krajině, v Korutanech a ve Štyrsku; podřízenější bude asi v Přímoří.

Co se tkne Krajiny, volební reforma byla vítána klerikálům a sociální demokracii, liberální strana ji nenáviděla doma i ve Vídni a kladla jí překážky, kdekoli mohla. Volební reforma liberální stranu překvapila. Strana ta nevěděla si rady, poněvadž naprosto nevěřila v možnost reformy v tak krátké době. Nemohla proto ani úspěšně se brániti, tím méně něco získati ze všeobecného nadělení mandátů jednotlivým reformě příznivým stranám. Úspěchy si proto odnesla strana klerikální — doufá, že si je osvojí na celé čáře a že pojistí si vládu politickou ve Slovinsku až na věky! Třeba se nepojistili na dobu tak dlouhou, přece dlužno uznati, že operovali klerikálové při rozdělování okresů volebních dost prozíravě. Rozhodovaly jim totiž zájmy agrární, které u nás jsou totožny s klerikálními snahami; neboť klerikální strana má oporu svou jen a hlavně v selském lidu. Tak bedlivě se klerikálové starali o to, aby si v Krajině osvojili na léta politickou moc, že zapomínali na Slovince i ve Štyrsku, Přímoří a zejména v Korutanech. Tak se stalo, že Krajina má poměrně mnoho mandátů, kdežto v ostatních zemích slovinských vlastně

mandáty slovinské nebyly rozmnoženy. Zdali celkovým zájmům bylo takto nejlépe poslouženo, o tom pochybovati jest velmi odůvodněno.

Avšak pozorujeme také, že ani pro klerikály situace není právě skvělá. Nemají dostatek schopných a způsobilých lidí, jež by kandidovali. Delegace slovinská — aspoň z Krajiny — v příštím parlamentě nebude s to dobře se representovati; nebude tedy míti ani ten význam politický, jejž měla za privilegovaného řádu volebního. Dr. Krek, dr. Šusteršič a Šuklje — s ostatními bude možno počítati jen při sčítání hlasů! Strana, která chce representovati celý národ, má povinnost vyslati nejlepší síly do parlamentu; nemá-li potřebných k tomu sil, nemá ani práva osobovati si tu representaci, poněvadž tím zájmům celku se neposlouží. Strana klerikální nemá přese všecko usilování dostatek intelligence. Dorost její jaksi se neosvědčuje. Očekávají se tedy přeběhlíci ze stran pokrokových; zejména z liberální strany. Dr. Šusteršič již opětovně vyslovil podobné vyzvání — bez ozvěny asi hlas ten nezůstane: dokazují to události z novější a nejnovější doby.

Utvořila se s novým rokem nová strana politická — »Slovenska gospodarska stranka«. Fakt ten nepřišel zcela neočekávaně. Strana zrodila se z tak zvané oposice v liberální straně. Z nespokojenosti s vedením liberální strany. Také z osobních antipathií. A když volební reforma byla zajištěna, bylo již vlastně rozhodnuto, že nová strana vstoupí v politický život. Vystoupení to šťastné nebylo. Vyplývá to z Nové Doby, orgánu strany, kde jest označeno stanovisko naproti stranám ostatním: »Liberalism je nám cizí, v něm jest místo práce jen boření. Co pod jeho praporem pracovalo se positivně, nebylo ve smyslu jeho ideí; a i toho bylo velmi málo. Sociální demokracie žádá společnou práci přes hranice národnostní; pokud jsou ve světě jazykové rozdíly, není to možno, poněvadž k společné práci nutně zapotřebí vzájemného úplného porozumění. Zde nestačí porada některých židovských vůdců, o níž dělnické massy ničeho nevědí. Sociální demokracie však též neodpovídá pojmu národnosti, poněvadž boří dosavadní instituce, kdežto by měla budovati na nich; poněvadž rozštěpuje, aniž by spojovala. Nám jest cizí. Klerikalismus positivní prací docílil již lecčeho, avšak jde mu přece v první řadě o blaho ideální. My stavíme za cíl strany jedině blaho hospodářské, jen potud sahá naše kompetence . . .« Stačí asi! Nezmiňoval bych se tak obšírně o nové »straně«, kdybych ji nepovažoval za most, kterým má se usnadniti některým »mladým« přechod do reakčního tábora. Ideově přece nic jich neděli od klerikálů, jak viděti z programního prohlášení! A možná, že není to poslední důkaz politické bezcharakternosti v našem veřejném životě.

Pokud lze mluviti o volební reformě se zřetelem na Slovince v Koutanech, omezuji se na článek, jejž uveřejnil posl. Grafenauer v celoveckém Miru (15. prosince 1906). Článek ten vystihuje náladu, panující e vůdčích kruzích slovinských v Celovci. Charakterisuje ho upřílišený essimismus.

Článek zní: »Stodvacet tisíc mrtvých a žádné vítězství. Třicetiletá válka skončena. Stodvacet tisíc mrtvol kryje zápasiště! Zničen slovinský Korotan, poškozen národ slovinský! Němě pohlížejí střízliví

vůdcové slavného kdysi Korotana do budoucnosti. Tři sta let — a plyne již čtvrté století — bojoval a bojuje korutanský Slovinec za křest svatý a volnost zlatou, bojoval do 1. prosince 1906 s větším či menším úspěchem za klenoty svoje. Padl dne 1. prosince! Ne vinou vlastní, nikoliv; statečně zápasil za právo své po celou dobu. A ovoce veškeré práce? Ovoce veškeré úmorné jeho práce jest — politická smrt. Zhoubcem jeho však jest rodný bratr jeho, zarytý v rakouské »zdraví anebo smrt«. Rakouské »zdraví anebo smrt« jest drak, nazvaný »volební reformou«. Toť onen drak, vypěstovaný zvláštní zásluhou našich poslanců na říšské radě, který . . . sežral korutanské Slovince . . . Jsme pochováni na vždy díky vzornému katolicko-národnímu jednání »Slovanského svazu« . . . Jsme zaprodáni; z ryze slovinské kdysi země Krajinské dopustili jste učiniti navždy zemi dvoujazyčnou; Slovincům ve Štyrsku a v Přímoří »vybojovali« jste mandáty, které svého času buď již měli, anebo které jsou pro ně nyní právě tak zajištěny, jako náš korutanský »slovinský« mandát pro nás. A to jmenuje »Slovenec« vítězstvím! Kdo věří v takové vítězství, má pouze krok k politickému idiotismu. Že si poslanci »Slovanského svazu« mezi sebou vyslovili důvěru, dokazuje toliko, že se znají navzájem . . .«

Břitké odsouzení politiky, provozované poslanci »Slovanského svazu«! A ne zcela neoprávněné!

Že dru. Šusteršiči bylo hlavním účelem při jeho spolupůsobení ve volební reformě — zajistiti klerikální straně převahu a nadvládu aspoň v Krajině a třebas na úkor zájmu národního celku, toť asi nesporno. A rovněž nesporno jest, že Slovinci v Korutanech volební reformou vlastně nezískají víc, nežli již měli pod dřívějším řádem volebním. Kdyby Šusteršičovi bylo šlo o zájmy slovinské v Korutanech, našel by byl zajisté kompensaci za mandát kočevských Němců v Korutanech. Podle počtu slovinského obyvatelstva v Korutanech bylo by to správné.

Leč — tak se nestalo, a nebylo by dobře oddávati se takovému pessimismu, jakému se poddávají nynější vůdcové korutanští.

Mandát, jenž určen byl korutanským Slovincům podle nynější volební reformy, prý je nejistý, či spíše ohrožen německými nacionály a slovinskými renegáty s jedné a sociálními demokraty se strany druhé. Pravda jest — kdyby byli politikové slovinští v Celovci pracovali intensivněji a soustavněji a povzbudili národní uvědomění mezi voliči, měli by pro slovinský mandát většinu. Dostane-li se mandát ten do rukou německých nacionálů — což podle všech okolností není pravděpodobno — bude to jen hořký trest celovecké »mirovščině«, která provozovala již dlouho klerikální politiku pod rouškou slovinského nacionalismu a svornostářství. Osvojí-li si však mandát sociální demokraté — kteří postavili za kandidáta jednoho z předních spisovatelů slovinských a nadaného vůdce svého Etbina Kristana — nebude to pro Korutany neštěstí! Rozhodne se asi mezi oficiálně slovinským t. j. klerikálním světem a světem pokrokovým, ke kterému patří asi značný počet t. zv. slovinských renegátů, říkajících o sobě, že jsou »slovenisch geboren, aber deutsch gesinnt«. V Korutanech právě mnohdy znamená »deutsch gesinnt« tolik, co »pokrokové

smýšlející«. A že je to možno, na tom mnoho zavinila »mirovščina« svým zpátečnictvím . . .

Nemají tedy celovečtí vůdcové práva k pessimismu, vyslovenému posl. Grafenauerem a vyslovovanému každý týden v celoveckém »Miru« a lublaňském »Slov. Narodu«; spíše by jim právě vzešlá situace měla býti pobídkou k nové, intensivní a soustavné práci mezi lidem a pro lid ve smyslu pokrokovém. Pak by nemusili bez potřeby radikálničiti a plakati zároveň. Když mají na vysokých školách 17 akademiků, mohlo by se již něco pracovati.

Jako v Krajině, tak i v Goricku volební reforma probudila zvláštní, čilý politický život. I zde je cítiti vliv demokratisace volebního řádu a tím i politické práce.

Před lety vedl v Goricku politické hnutí v pokrokovém smyslu dr. H. Tuma, advokát v Gorici. Mohl zaznamenati mnoho pěkných úspěchů na poli hospodářském, politickém a obzvláště na kulturním. Pro vnitřní neshody ve straně vzdal se Tuma vedení, které převzal redaktor a vlastník »Soče«, Ondřej Gabršček. Tomu se podařilo po letech stagnace zreorganisovati politickou stranu pokrokovou a připojiti k ní mladé síly. Zadrží-li reorganisace tato postup klerikalismu v Goricku, ukáže se v budoucnosti. Dr. Tuma myslí, že nezadrží; neboť vyčkává úplnou zkázu strany pod novým vedením a věnuje se zatím drobné práci a žurnalistice. Pochybuji, je-li názor ten správný. Zrovna tak, jako se mi nezdá oprávněným býti názor, že nutno v Krajině klerikálům pomáhati při ničení strany liberální. Proč pomáhati, když nemáme a nesmíme zbytečně plýtvati silami? Úkol přece je: zorganisovati se, třebas mimo vedoucí strany, proti reakci; chce-li reakce zničiti liberální hnutí, ať si to provede sama. Čím později to zničení přijde, tím lépe může býti připravena protireakční, třebas mimoliberální hráz . . .

Istrie zůstala úplně klidna. Země ta jako by politicky nežila.

Terst slovinský je ovládán posud ještě vlivem politického spolku »Edinost« a jeho stejnojmenného žurnálu. A je to skoro na škodu zájmů slovinských. Neboť znenáhla plyne všecko — kromě sociálně-demokratických organisací — do vod klerikálních. Trvale odvrátiti nebezpečenství to nejsou s to pokusy dra. Rybáře a soudruhů v terstském sněmu, aby si osvěžili zaschlý nátěr své politické firmy. Poslední valná hromada politického spolku »Edinost« svědčí o tomto faktu velice výmluvně! Nepotrvá dlouho a předáci v Terstě nebudou vůbec míti opory v lidu; neboť politika jejich je docela nedemokratická.

V Štyrsku konečně — pod nátlakem volební reformy a nastávající demokratisace politického života — přišlo k úplnému roztřídění duchů. Vznikla i tu — přes hlasy »starých«, t. j. advokátů celjských a kanovníků mariborských — nová strana, t. zv. národní, jejíž orgán je »Národní List«. Má v sobě, ve svém programu mnoho pokrokového; značný je vliv z Čech. Vadí jí však především a nejvíce neupřímnost v některých a kardinálních otázkách, jako zejména v otázce náboženské. Uznati však můžeme, že nová strana počíná svůj život velmi čile a obratně; zejména dovedla využitkovati situaci, nastalou volební reformou.

Tak se asi stane, že brzy zaujme místo předáků celjských a zarazí vítězný dosud postup klerikalismu ve Štyrsku. Dr. *A. Dermota.*

Z Těšínska.

(Slezské Slovo. — Volby v Orlové. — Otázka jazyková. — Zvláštní pozorování. — Polský tisk o českém bratrství.)

Měl bych vlastně polemisovati se Slezským Slovem. Ale nedovedu zatajiti uspokojení z toho, že konečně někdo ve Slezsku ozval se v sporné věci a odkryl své hledí. Nestalo se tak posud na žádné straně: v ohni boje nebylo kdy na revisi zbraní.

Těžko polemisovati se Slezským Slovem; napsaloť svůj poslední článek pro domo et bono svých odběratelů, kdežto Slov. Přehled stojí na stanovisku čisté spravedlnosti. Jsou to dvě hlediska, která vylučují polemiku. Podle Slezského Slova musí boj býti dobojován stůj co stůj, »třeba to není správné a dobré«. Nie honorowo, ale zdrowo! Slov. Přehled hledí boj se všech stran náležitě, objektivně objasniti a tím přispěti k jeho zmírnění — i nemůže napomínati, by se bojovalo statně dále, »až se dostanou sporné obce do českých rukou«, jak Slezské Slovo »opravuje« můj článek z předešlého čísla.

Nicméně opru své další vývody o tvrzení Slez. Slova, poněvadž se dotýká právě těch věcí, o nichž jsem hodlal zavésti na stranách Slov. Přehledu diskussi.

*

Mám v živé paměti volby do obecního výboru v Orlové, kde podle posledního sčítání mají Poláci velkou většinu.*) Zde se měla podle Slez. Slova česká věc utvrditi — a již jest utvrzena. Ale polská — také! Češi, díky závodním hlasům, vyhráli na celé čáře. Orlovští občané, kteří utvořili protizávodní volební skupinu polsko-židovsko-německou, neprosadili ani jediného kandidáta. Z volební síně ubírali se Poláci poraženi, zahanbeni za spojenectví s Němci a židy, ale — i zamyšleni. Sešli se a jako jedněmi ústy pronesli právě nabyté přesvědčení: »Přec tedy musíme býti Poláky, když nás tak odstrčili!« Neměli dosti slov pro chválu jednoho Čecha, který hlasoval s nimi, nazývajíce jeho jednání »honorovým« a spravedlivým, kdežto Češi jej nazvali »zrádcem« a »bláznem«.

A boj bude za tři roky ještě úpornější, pro Poláky snad s příznivějším výsledkem.

Tážu se, jaké nevyhnutelné dobro vyplývá z toho, dostane-li se smíšená obec do českých rukou? Což pak již vše utichlo v Lazích, v Dětmarovicích, Michálkovicích, ač mají správu českou? Což není Petřvald téměř ztracen pro Čechy i Poláky, i když tam máme školy pouze české? Nad slabšími Poláky snadno vítězíme, nad námi opět Němci.

---

*) Orlová je také u všech badatelů česko-polského jazykového rozhraní v oblasti polské. *Red.*

Jaké tedy stanovisko zaujmouti v této otázce? Jediné stanovisko spravedlnosti mezinárodní a slovanského svědomí.

*

Toto svědomí má pro zdejší výbojné Čechy svého beránka, jenž snímá hříchy jejich svévole, totiž tvrzení a heslo: »Zdejší lid byl, jest a bude českým, nutno jej vyrvati ze spárů polských.« (Poláci tvrdí zase opak!) Tato otázka je právě nejchoulostivější a nejvážnější. Dokud nebude na jisto postaveno, jaký jest lid a jazyk jeho, nemůžeme bezohledně odsuzovati počínání těch ani oněch, když jedni i druzí cítí se v právu.

Bráti na pomoc historii, jak činí Poláci i Češi, jest naováženou a vede jen ještě k větším zmatkům.

Že byly v Těšíně zemské desky psané česky, není ještě svědectvím, že lid nerozuměl a nemluvil polsky. Jestliže se modlívali evangelíci z bratrských kancionálů, kdo dokáže, že cestou z kostela nemluvili polsky? Byly-li v zemi české farní a klášterní školy, mohly dobře vyučovati lid, mluvící nářečím českému podobným, ale nečeským. Historický diletant laik tvrdí bez rozvahy věci, jež povolaný znalec nazve smělostí.

Je tedy nezbytno upustiti od historických hádek a postarati se, aby bylo západní nářečí těšínsko-slezské přesně vědecky prozkoumáno od učenců obou národností. Zvyky a obyčeje nám zde nic neobjasní. Potřebu toho vytknul již prof. J. Polívka ve IV. roč. Slov. Přehledu.*)

Jest již konečně na čase, aby si Polák i Čech mohli směle pohlédnouti do očí, aby nečtli navzájem ve svých pohledech trpké výčitky, ne-li nenávist a nepřátelství. K čemu jsou všechny hlásané ideje slovanské vzájemnosti, když nedovedeme ani jediné z nich splniti v praxi? Dokud se nevidíme, jsme si bratry; jakmile nás osud svede k společnému žití, nemůžeme si přijít na jméno. Nemlčí Polák a stěžuje si bratru z Haliče. Nemlčí Čech a svaluje vinu na separatistické Poláky. Což z toho nemůže vzniknouti rozpor netušených rozměrů se škodlivými následky pro poměr Čechů a Poláků vůbec, nepostaví-li se jasný a pevný mezník, neurčí-li se neklamná direktiva vzájemného postupování na slezské půdě? Je mravní povinností a vědeckou nutností povolaných Čechů i Poláků věc vyšetřiti, když se tím může tolik zla odstraniti.

Jsem Čech, miluji zdejší lid a budu jej stejně milovati, ať se dokáže jeho českost nebo polskost. Ale jak rád bych to již věděl!

*

Při tom zaslouží pozornosti některé zjevy zvláštní. Tak na př. dialekt obcí nesporných (na př. Lutyně), mají Čechové i Poláci za polský, ač se neliší nic nebo pramálo od nářečí osad »sporných« (na př. Dom-

*) Rovněž k tomu vyzývá polský badatel, prof. Kaz. Nitsch v článku »Polsko-czeska granica językowa«, Świat Słowiański 1907, str. 201—211, o němž více promluvíme zvlášť. *Red.*

brové, půl hodiny od Lutyně vzdálené.*) Jde tedy jen o obce závodní, kam Češi přibyli z Čech a z Moravy. Jest jasno, že spor mohl vyjíti jen od těchto lidí, neboť kde není Čechů neslezských, tam není sporu. Ještě zajímavější jest okolnost, že v závodních obcích s úřednictvem německým jest spor nejméně akutní, ba skoro žádný (Petřvald). To jistě nutí k přemýšlení.

Veliký vliv na národnost má vyznání náboženské. Zajímavo jest, že zdejší evangelíci jsou rozhodní Poláci, kdežto katolíci méně. Nesmí se také přehlédnouti, že lid sám, ačkoli posílá děti do českých škol, hlásí se k Polákům. (Důkaz: sčítání lidu.)

*

Ráz sporu českopolského je čím dál jasnější. Češi postupují výbojně, Poláci ustupují do obrany, odrážejíce jedovaté šípy ještě jedovatějšími. Nejbolestněji dotýkají se Slovana ironické poznámky o veškerých projevech sympathií Čechů k Polákům. »Głos ludu śląskiego« na př. po přátelských projevech Čechů ve prospěch utlačovaných Poláků poznaňských napsal v delším veršování: Spolek polských novinářů děkuje Čechům, že vystoupili proti pruskému násilí. Neukvapujte se, milí novináři, neboť česká láska k nám jest jen na papíře:

Czemu to na ziemi śląskiej
w polskich wioskach brat ten stawia
czeskie szkoły i bezwstydnie
polski lud wynaradniawia?
Opowiedźcie dziennikarze,
czem się różnią owe braty
od najgorszych naszych wrogów,
czem się różnią od Hakaty!**)

Slezan.

*

»Polsko-czeska granica językowa«. Pod tím názvem uveřejnil prof. *Kazimierz Nitsch* v krakovském měsíčníku »Świat Słowiański« (seš. březnový 1907, str. 201) článek, který jest jaksi předběžným uveřejněním výsledků vědecké práce, chystané v publikacích krakovské Akademie Umiejętności. Podle těchto výsledků prof. Nitsch stanoví hranici polskočeskou dosti odlišně od dosavadních badatelů. Od Lhoty (Ligoty) srovnává se s hranicí Czörnigovou až po Šebišovice (Szobiszowice), odtud jde hranice Nitschova značně dále na západ, než hranice Malinovského.***) K jazykové oblasti polské podle prof. Nitscha náležejí vsi: Ligota Kameralna, Dobracice (Dobratice), Domasłowice (Domaslavice), Szobiszowice (Šebišovice), Szpluchów (Špluchov). Więcłowice (Venclovice), Datynie górne (Horní Datyně), Bartovice, Radvanice, Mu-

*) O věci té výborně promluvil R. Zawiliński ve IV. roč. Slov. Přehl., str. 66—67. *Red.*

**) Proč ve Slezsku v polských vesnicích tento bratr staví české školy a nestoudně odnárodňuje polský lid? Odpovězte, novináři, čím se liší tito bratří od nejhorších našich nepřátel, od hakatistů.

***) Srv. mapku ve IV. roč. Slov. Přehl., přiloženou k článku prof. J. Polívky, str. 117.

glinów, Wierbica (Vrbice) — a ovšem vsi na východ od nich. K dialektu frýdeckému počítá Morávku, Nošovice, Vojkovice, Kocurovice, Kaňovice, Ratimov, Končice.

V *pruském Slezsku* uznává za nejvýchodnější české vsi Koblovo, Šuleřovice, Rudyšvald, Hať (Hać), Ovšice (Owsiszcz), Tvorkov, Benkovice, Křenovice, Šamařovice, Velké Petrovice, Tlustomosty, Jarovňov (Jarowniów), Baborov. Polské (od severu k jihu) jsou: Sulków, Dzielów, Maków, Kornice, Janowice, Wojnowice, Bojanów, Ligota tworkowska, Krzyžanowice, dále celý břeh Odry až k moravskému Koblovu.

České nářečí v Těšínsku nazývá s charkovským prof. Kulbakinem přechodním dialektem česko-polským, jehož území rozšiřuje i dále na západ do Moravy a Opavska, pokud sahají hláskoslovné vlivy polštiny. Na východ od své hranice česko-polské, v oblasti polské uznává značné vlivy češtiny, a to v celém Těšínsku, ale ovšem nepřipojuje toto území k »přechodnímu dialektu polsko-českému«. Ač tyto řádky prostě referují o vítaném článku Nitschově, přece aspoň v tomto bodu nemůžeme potlačiti poznámku, že autor je zde poněkud nedůsledný. Na počátku své práce stanoví si docela přesnou methodu, podle které určuje příslušnost nářečí té které vsi k jazyku polskému či českému. Stanoví, pokud až jdou znaky, které, pronikajíce celou mluvu daného místa, dávají jí jednolitý, charakteristický ráz polský, znaky, které lze uvésti v systém; tak dostává svou nejzápadnější hranici polštiny. Na západ od této hranice dosti daleko lze stopovati vlivy jazyka polského — ale rovněž značně daleko na východ lze konstatovati vlivy češtiny. Proč na jedné straně uznávati nářečí přechodní a na druhé nikoliv? Nevidím důvodu pro vylučování nějakého neurčitého nářečí přechodního na české straně polsko-českého rozhraní, jako ho nevidím pro podobný neurčitý pás na polské straně.

Tím ovšem nikterak nechci zmenšovati význam práce p. Nitschovy, kterou upřímně vítám — a to tím spíše, že jest předpovědí další práce přesně vědecké, která teprve bude míti v sporné otázce jazykové váhu. *Až* vyjde tato ohlášená práce, přineseme o ní rozpravu z péra povolaného odborníka.

Pro národnostní spor českopolský na Těšínsku má zvláštní váhu toto místo článku p. Nitschova: »V konečném úsudku třeba odlišiti jižní pruh až po Šonov, rozhodně polský, od průmyslového úhlu kolem Ostravy, kde jest sice podklad rovněž polský, kde však přes neustálý příliv polských dělníků haličských nastalo patrně přesunutí těžiště a sympathií k řeči české, považované za kulturně vyšší a skutečně také tento prvek zastupující přílivem českých představených.«

Právě tento průmyslový úhel ostravský jest jevištěm sporu — na jihu od něho jest klid.

Vážný, pro spornou otázku důležitý článek končí výzvou autorovou, aby někdo z českých jazykozpytců prošel s p. Nitschem hranici česko-polskou za účelem společné vědecké revise této hranice. Je to návrh výborný, jehož uskutečnění mohlo by míti pro spornou otázku význam rozhodující. Upozorňujeme na něj české vědecké kruhy a učené společnosti. *A. Č.*

Rozhledy a zprávy.

Slované severozápadní.

V Praze chystá se *pátý slet všesokolský*. Očekávají se Sokolové slovanští a konají se přípravy k vřelému jich uvítání. A tu pojednou se objevují zprávy, že polští Sokolové na slet nepřijedou — vídeňská »Zeit« píše, že »Związek polskich towarzystw sokolich v Austrji« se usnesl sletu se neúčastniti. Co to? slyšíme udivené otázky. Nás takové usnesení nepřekvapuje — po výzvách všepolského tisku bylo je lze očekávati. »Słowo Polskie« mělo článeček »Czy pojadą?«, jímž vyzývalo sokoly, aby nejezdili do Prahy, kde prý se stala polskému národu od Čechů urážka veřejnou schůzí ve věci lvovské university. Fakt jest. že polské i jiné slovanské řeči byly na schůzi zakázány policejním komisařem, fakt jest, že nelze předsednictvo ani viniti z nějakého opomenutí, poněvadž dosud v Praze se mluvívalo na schůzích polsky, chorvatsky atd. beze všeho předběžného oznamování, fakt jest, že část Poláků odešla ze schůze jen z nedorozumění a část zůstala na schůzi až do konce, fakt jest konečně, že Čechové na schůzi tvořili sotva třetinu přítomných — a najednou »Słowo Polskie« tluče na buben, že český národ urazil Poláky. To je nebezpečná šovinistická praktika, která beze vší příčiny může způsobiti vážné nedorozumění českopolské. Co řada lidí dobré vůle s obou stran za léta postavila a co jest přirozeným požadavkem rozumné politiky, může takovéto nerozvážné počínání (nechci říci štvaní) zase zvrátiti. Nevěřím zatím, že by výbor polského svazu sokolského sedl na lep takovému nesvědomitému vybízení, a doufám, že se zpráva vídeňského listu ukáže bezpodstatnou. *A. Č.*

*

Slováci. Předešle přinesli jsme zprávu o odsouzení p. Roberta Schwocha, dopisovatele »Ľudových Novin« v Skalici, za 5 článků na 1 rok do vězení. I druhý proces »Ľudových Novin« skončil krutě. Pan ***Martiny Albíny***, účetní firmy Makovický v Ružomberku, odsouzen byl prešpurskou porotou 19. února t. r. také na 1 rok do vězení a k pokutě 400 K za 2 články: »Vyslanecká volba v Ružomberku« a »Bráňme si život«. Albíny povzbuzoval jimi své rodáky, aby v boji »za tú našu slovenčinu« nedali se zastrašiti ani vězením, ani pokutami. Ale překlad byl překroucený podobně jako při procesu Jurigově a Medveckého, tak že soud na žádost obhájce Dra. Ivánky dal pořiditi nový. Porota pod dojmem znamenité řeči obhájcovy uznala pak obžalovaného vinným jen »podněcováním«. nikoli »pobuřováním« proti maďarské národnosti. Soud mu vyměřil ovšem trest nejvyšší.

Týž *Dr. Ivánka*, advokát z Trnavy, byl kandidován nyní slovenskou stranou na sněm při doplňovací volbě v okresu pezinském, kde se dosavadní poslanec katolický kněz Dr. Jehlička, nestatečně vzdal mandátu. Volba konala se 19. března, ale neměla výsledku. Dr. Ivánka dostal 834 hlasy, maďarský lidovec Demeter 744 a maďarský demokrat Ságovi 188 hlasů. Je tedy třeba užší volby.

Čin Jehličkův lze sice omluviti churavostí Jehličkovou; jako churavý člověk necítil se dosti silným proti maďarskému pronásledování. Ale všeobecně se odsuzuje jeho tištěný list, jejž zaslal svým voličům pezinským a v němž otřel se nepěkným způsobem o vlastní svou stranu slovy: »Musím však vyznať, že búrlivé vystupovanie niektorých mladších od počiatku sa mi nepáčilo; nesrovnávalo sa to s mojím programom a nedržal som za p litické pyšného koalicionálneho leva takým vystupovaním dráždiť. (Následko takého pokračovania bola ostrá reč Andrássyho proti »buričom« a výš trestov v slovenských processoch.)« »Slov. Týždenník« připomíná, že Jehlička b ze slovenských poslanců »nejmladším« . . . Toto nerozvážné slovo Jehličkov poškodilo značně posici slovenské strany v Pezinku. Není ovšem divu, maďarské pronásledování koná očistu v řadách slovenských vůdců; sla charaktery musí podlehnouti. Jehlička se bál pronásledování; poněvadž by nyní právě proti němu vznesena žaloba, že na volebním shromáždění

Vrbovém 17. května 1906 »pobuřoval«. Sám ve svém provolání ovšem praví, že je to omyl, poněvadž při volbě ve Vrbovém vůbec nebyl.

Porota v Prešpurku odsoudila 28. února t. r. ještě jednoho Slováka, *Igora Hrušovského*, redaktora zaniklých »Považských Novin«, pro dopis uveřejněný ještě r. 1904, kterým se cítil dotčen státní učitel ve Staré Turé. Obžalovanému nedovolili podati důkaz pravdy, i byl odsouzen na 2 měsíce do obecného vězení (pro osočování) a k pokutě 400 K.

Radostný zjev můžeme zaznamenati ze *slovenské školy v Podolí* (v Nitře). Žačky této školy nechtějí se učit z maďarských knih. Dne 14. února t. r. měly čísti z maďarské čítanky. Učitelka vyvolala žačku, ale ta začala čísti z čítanky slovenské. Učitelka ji pokárala: Ja som kázala z maďarskej čítať. Žačka: To nerozumieme; my budeme čítať, čomu rozumieme, po slovensky. — Učitelka: Kde máš maďarskú knižku? — Žačka: Nemam jej. — Učitelka: A prečo nemáš? — Žačka: Tatko mi nekúpili a keby mi aj kúpili, ja sa z maďarskéj knižky učiť nebudem, lebo tomu nerozumiem. — Učitelka: Ktoré ste tak neposlušné, že nechcete čítať po maďarsky? — Všecky žákyně vstaly. Nic nepomohlo ani zakročení farářovo. Farář kázal vystoupiti před lavici žačkám, které nechtějí maďarsky čísti. Devět žákyň vystoupilo, a když je farář vyšetřoval, směle odpovídaly: »Slovenkami sme sa zrodily a Slovenky aj budeme.«

Z Prahy jistá společnost zaslala těmto malým hrdinkám 9 zlatých křížků, ozdobených českými granáty. Jistě je to ještě více utvrdí v lásce k mateřské řeči.

Případ ten je tím zajímavější, že se udál v době, kdy maďarská vláda zvoní umíráčkem poslednímu zbytku slovenštiny ve školách. Dosud musilo se učiti i na církevních školách slovenských nejméně 17 hodin týdně maďarsky, nyní však má býti vše jen maďarské. Ministr vyučování Apponyi podal sněmovně *návrh zákonů o upravení učitelských platů*. Část zákona o úpravě platů státních učitelů sněmovna již také přijala přes protest poslanců národnostních. Druhá část, kterou se má »upraviti« služné učitelů církevních, přijde na řadu po velikonocích. Touto úpravou budou vydáni všichni učitelé, kteří přijmou státní podporu, do rukou vlády. Kde dá stát učiteli více než 200 K (!) »podpory«, vyhražuje si právo jmenovati učitele. Na školu dozírá školní výbor, složený z lidí znalých maďarštiny, a vedle toho stát prostřednictvím svého dozorce. Nevyhoví-li učitel maďarským požadavkům, může se proti němu disciplinárně zakročiti v těchto případech:

1. Nenaučí-li se děti správně maďarsky čísti, psáti a počítati (v mateřském jazyce nemusí uměti ničeho); 2. užívá-li knih ministerstvem nedovolených; 3. jedná-li proti »maďarské státní myšlence slovem nebo písmem, ve škole či jinde, doma nebo za hranicemi; 4. podněcuje-li proti některému náboženství nebo proti některé třídě lidí.

»Slov. Týždenník« v čísle 9. správně uvádí, jaké následky tento zákon bude míti: »Dosial trápili nám deti maďarčinou 17 hodin do týždňa a deti nenaučily sa. Napozatým musí byť teda maďarčiny ešte viac a na ostatné, čo je decku pre život ozaj potrebné, zostane ešte menej, alebo nič. Ono sa tie deti po maďarsky ani potom nenaučia, ale budú ich mordovať, inému sa ony učiť nebudú môcť. Tak nám budú školy vychovávat deti naskrze sprosté. Teda celý návrh zákona je vyrátaný na to, aby sa náš národ pod ochranou štátu a zákona ohlupoval.« Jiného cíle také zákon ten asi nemá.

V Jičíně konal dne 25. března krajinský akademický spolek »Jizeran« *manifestační schůzi* ve prospěch Slováků. O slovenském probuzení a utrpení referoval pisatel těchto řádků. »Jizeran« podal tím i ostatním spolkům studentským krásný příklad porozumění pro národní práci. *S. K.*

*

Volby na Litvě a Rusi dopadly pro Poláky ještě hůře, než se obávali: nedobyli ani 15 mandátů, jak očekávali, nýbrž jen 13. A tak t. zv. »Koło terytorjalne« čili »kresowe«, které mělo v první dumě 21 po-

slanců, ztenčilo se málem na polovic.*) Proto jest zcela pochopitelno, že uzavřelo s »Kolem polským« — s poslanci z král. Polského — úmluvu o společném postupování v dumě, ač přímo do Kola nevstoupilo. — V nynějším Kole polském jest z první dumy jen 9 poslanců, tak že osobní složení jeho jest zcela jiné, než loni, ale duch ovšem je týž. Z 35 jeho členů jest 15 statkářů (rozuměj velkostatkářů), 6 sedláků, 1 dělník, 1 inženýr, zvolený po přání dělnictva, 2 kněží a 10 advokátů, žurnalistů a jiných inteligentů. — Z voleb vešli do Kola polského sice valnou většinou poslanci národně-demokratičtí, ale statistika volební ukazuje, že volby nikterak nebyly tak jednomyslné, jak by se z výsledku zdálo. Ukazuje se na př., že při volbách prvního stupně (volbách volitelů) ve Varšavě odevzdáno bylo sice pro kandidáty národně-demokratické 30.630 hlasů, ale vedle toho pro kandidáty sjednocení pokrokového (s nímž ovšem hlasovali také židé) 25.305 hl. a pro kandidáty sociálně demokratické 1640 hl. (Kur. Warsz. č. 53.) Byla tedy většina národně-demokratická ve skutečnosti jen nepatrná. Poučný je také výsledek varšavských voleb v kurii dělnické: všichni 3 volitelé, vyšlí z této kurie, byli sociální demokraté. A to ještě velmi silná část socialistů, t. zv. »pepesové« (P. P. S., t. j. polska partja socjalistyczna), voleb se nesúčastnila! — K volbám v království třeba ještě poznamenati, že mandát za pravoslavné obyvatelstvo připadl biskupu chełmskému Eulogiovi, vůdci agitace pro odtržení chełmské Rusi od král. Poského. (Podle vládních listů na tuto záležitost nedojde v tomto zasedání dumy, nýbrž až na podzim.)

Pro věc polskou nepříznivě dopadly volby do dumy v Rusku samém. Není takřka naděje, že by záležitost *autonomie král. Polského* přišla na pořad ještě v tomto období druhé dumy. Píše o tom velmi přesvědčivě upřímný ruský přítel Poláků, Nestor (Svatkovskij). Pravice jest sice absolutně nečetná, ale poměrně dosti silná, většina kadetská je ta tam, oposice není sjednocena — a hlavní věc: otázka autonomie a federalismu v ní jaksi ustoupila do pozadí. O sympathickém sdružení autonomistů-federalistů z první dumy není v nynější ani slechu. Polští poslanci sami přizpůsobili se situaci a neuvádějí zatím do dumy otázku autonomie král. Polského, že jim to až radikálnější strany vytýkají; měli tak prý učiniti po prohlášení Stolypinově, v němž byla otázka polská vůbec pominuta. Nám se zdá ta výtka neoprávněnou — Poláci nemohli přec nejíti s většinou dumy, která se rozhodla přejíti přes prohlášení Stolypinovy vlády prostě k dennímu pořádku. — Jinak z veřejnosti ruské otázka autonomie Polska ještě nezmizela. Po volbách přednášel o ní P. Struve, v časopise »Nov'« psal o ní P. M. Borodin, v »Mosk. Ježeněděľniku« B. Kosťjakovskij. Borodin přiznává Polákům nejen úplnou samosprávu hospodářskou, ale i zachování zvláštního práva civilního. Zvláštní sněm polský řídil by vše, kromě společných záležitostí říšských, totiž vojenských, celních, poštovních, záležitostí měny atd. Kosťjakovskij naproti tomu (v orgáně strany »pokojného obrození«) dal by polskému sněmu jen právo vydávati zákony z oboru života kulturního a místní samosprávy. —

O popravách, banditských útocích (na př. o strašném útoku 22. února na poštovní oddělení na rohu ulic Kruczej a Wspólnej, při němž padlo 5 mrtvých a řada raněných pro několik tisíc rublů) — smutno psát. Připomeneme jen, že *lokaut v Łodzi*, co toto píšeme, jest asi ukončen prostředkováním kněze Albrechta. Objevuje se zajímavá věc: jednání rozbíjelo se o neústupný odpor továrníků proti návratu 98 dělnických vůdců do práce; veřejný list továrních baronů prohlašoval je za nebezpečné anarchisty — a ejhle, 23 z nich náleželo ke svazu křesťanských dělníků, 26 bylo mimo strany a 3 byli národní demokrati! — Chování łódzských průmyslových baronů odsuzuje svorně celá polská veřejnost. Právem.

*) V gubernii minské utrpěli Poláci naprostou porážku ohromným nátlakem administračním i agitací svazu »pravých Rusů«. Dokazuje to i blahopřejný telegram Stolypinův minskému Svazu pravých Rusů, že »následkem nestranného a zákonného počínání administrace« zvoleni do dumy poslanci, stojící na výši příštího svého úkolu.

A nyní potěšitelnější věci. Zprávy o působnosti t. zv. *»vyšších kursů naukových«* ukazují, co zmůže tichá kulturní práce. Utvoření hotové soukromé university v tak bouřlivé době — jest vskutku hodno podivu i respektu. »Kursa naukowe« ukončily první půlletí ve čtyřech reakcích: technické, rolnické, humanitní a přírodnické.

	mužů	žen	posluchačů vůbec
V sekci technické bylo . . .	97	11	108
» » rolnické » . . .	17	1	18
» » humanitní » . . .	193	532	725
» » přírodnické » . .	187	519	709
Dohromady	494	1068	1560

Výsledek to zajisté skvělý. Skvělost jeho ještě více vynikne z programu přednášek a ze seznamu profesorstva této první polské university v Rusku od zrušení »Szkoły Głównej«. Podáme o něm bližší zprávy příště.

Personál varšavské *techniky* byl už přeložen do Novočerkasska, kde carským ukazem založena nová ruská technika.

Zaznamenáváme zde také významnou *schůzi studentů kyjevské university*, konanou přes odpor rektorátu. Schůze schválila resoluci žádající, aby založeny byly stolice polských dějin, polského jazyka a literatury — jakož i podobných stolic ukrajinských. Studenti polští a ukrajinští na této universitě postupují v bratrské shodě, o čemž pěkný dopis přinesla Nowa Reforma v č. 133.

Velký odkaz (68.200 rub.) učinil zvěčnělý dr. *W. Krajewski*, hlavně k účelům lékařského studia, ale i na vzdělání řemeslníků.

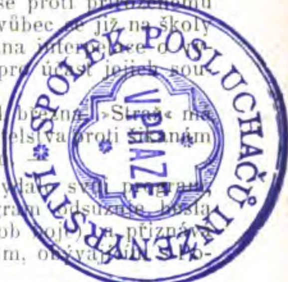
Poláci v Německu jsou dále předmětem nezmenšeného útisku. K potlačení stávky polských dětí přišli vládní hakatisté na prostředek opravdu ďábelský: počali houfně vylučovati ze středních škol polské studující, jejichž sourozenci účastni jsou stávky. Vyloučení dostávali odůvodnění, »že rodiče jejich podporováním školské stávky dostali se v rozpor se státními zákony a tím pozbyli práva na vzdělání svých dětí ve vyšších ústavech vyučovacích. Vláda pruská chopila se tím prostředku k vyhubení intelligentního dorostu na řadu let. Prostředek strašný, naprosto nekulturní — ale kdež se ptá »kulturní« vláda a hakata pruská po kulturnosti? — Vždyť se s takovou určitostí šíří pověsti o chystaném *vyvlastňovacím zákoně* protipolském, že se v berlínském tisku vyskytly zprávy o rozhořčení rakouských Poláků, kteří prý se chystají za takových okolností rozhodně vystoupiti proti trojspolku, a že i na př. berlínský list »Nation« nazývá proto pruskou politiku »jakobínskou«.

Věc polská byla znova několikrát uvedena na přetřes *ve sněmu pruském i říšském*. Zvláště zasluhuje pozornosti řeč posl. Stychla v pruské sněmovně ze dne 17. března. Podle ní v Horním Slezsku a v Západních Prusích není jediné školy, v níž by se náboženství nevyučovalo německy, v Poznaňsku více než v polovici škol vyučuje se náboženství německy — děje se tak i v nejnižší třídě 65 škol! Pruská školní praxe obrací se proti přirozenému právu polského obyvatelstva. Učitelé polského původu vůbec se již na školy v polském území nedosazují! — V říšském sněmu podána interpelace o vyloučení 120 naprosto nevinných polských gymnasistů pro účast jejich sourozenců nebo příbuzných ve školní stávce.

Obranný polský spolek »*Straž*« měl valný sjezd 24. března. »Straž« má již 22.894 členů, působí výborně právní podporou obyvatelstva proti šikanám pruské administrace, uvědomováním lidu brožurkami atd. —

V Haliči »*Polskie stronnictwo demokratyczne*« vydalo svůj program, podle něhož lze straně přáti největších úspěchů. Program odsuzuje hesla i methody nacionalismu (a tím tedy i »všepolský« způsob boje) a přiznává úplnou rovnoprávnost a úplnou svobodu rozvoje národům, obývajícím slo-láky společné území. (Kur. Lwow. 104.)

To jest jedině rozumná a spravedlivá zásada. Jest na čase, aby ji přijaly i kruhy, které mají nyní v Haliči moc v rukou. Ukázala to rozpočtová debata ve sněmě, v níž neustále drala se na povrch otázka rusínsko polská. *A. Č.*

Slované východní.

Rusko. Výsledkem voleb do druhé dumy *nejisté postavení* v celé své nejistotě trvá. Porážka vlády — tak přílišná při tolikerých opatřeních, aby volby vypadly vládně — překvapila i kruhy *finanční*. Po prvních zprávách o výsledku voleb padají renty ruské — nejprve v Londýně, potom v Berlíně i ve Vídni. Je zřejmo, že se každý obával, že musí dojíti k novému rozpuštění dumy a k novým, nedohledným bouřím vnitřním. Že vláda by byla se odvážila takového kroku, je rovněž zřejmo; člen stát. rady (panské sněmovny) Tizenhauzen se vyjádřil, že duma bude ihned rozpuštěna, jakmile se odváží požadovati zodpovědnost ministrů. A jiná zpráva oznamuje, že duma bude rozpuštěna, jakmile její jednání bude v odporu s dosavadními zákony. Je značně pravděpodobno, že vskutku několik cizích států podalo v Petrohradě vyjádření, že rozpuštění druhé dumy by vyvolalo velice nepříznivý dojem a mělo by v zápětí zhoršení ruských financí. Přišla tato zpráva přes Berlín, — prý z Moskvy — ale není, proč jí nevěřiti. O smýšlení občanstva ruského mluví sám výsledek voleb — a mluví přímo i listy tak konservativní, jako jsou na př. S. Petěrb. Vědomosti. Podle nich Rusko hlasovalo oposičně »proti polním soudům, proti zpupnosti místních satrapů, proti násilí, jaké nebylo známo ani za Plehva, proti Gurkovi a Lidvalovi, proti presentům panským a zlořádům, odhaleným tiskem, proti onomu zřízení a oněm lidem, kteří přímo nebo nepřímo udržují tento pořádek věcí, proti stěnám, v nichž žijí tito lidé, proti vzduchu, kterým dýchají ....« (č. 27.). — Jak *veřejné smýšlení* je zcela proti vládě, viděti z toho, že v Tveři šlechtické shromáždění se usneslo nevylučovati kadetů Petrunkěviču, Karavajeva, Robertiho, jak žádal vládní nátlak, ani nepřistoupeno ke svazu rus. lidí. V Petrohradě universita a Akademie Nauk vysílá do státní rady vedle prof. Trubeckého (člena strany mírné obnovy), čtyři kadety: Vasiljeva, člena I. dumy, Maxima Kovalevského, jejž vláda zbavila práva býti volenu za poslance, Manuilova a Vernadského.

Složení dumy je většinou protivládní: $^4/_5$ všech hlasů v ní má oposice. Slabá vládní pravice není jednotná: monarchisté, jsouce proti veškeré konstituci, mají nejlepší úmysl rozbíti dumu; okťabristé, zovoucí se sami konstitučními, představují si pod konstitucí jakýsi poradní sbor ze zástupců lidu, jenž by podléhal vládě; strana mírné obnovy — slaboučká počtem — mohla by zvána býti stranou přechodní. Jí jde jako kadetům o skutečné provedení reforem. Kadeti — centrum v dumě — jsou pro naprostou pravidelnou práci v dumě, prohlašujíce, že revoluce i boj vlády s ní jsou u konce, vyčerpavše síly své, ale odpůrce nezdrtivše, pročež třeba je kompromisu. Ale: kadeti již nemají sami o sobě většinu, je tu veliká řada sociálně revolučních poslanců a sociálních demokratů. Jim obojím nic by nezáleželo na celé dumě a netají se svým smýšlením, že by raději sáhli zase k vlastní své taktice: k útokům a ke třídnímu boji. Ale není na ten čas naděje na úspěch, proto i oni budou udržovati dumu, aby zatím zorganisovali občanstvo pro své cíle. Organisaci občanstva — označují přímo za úkol této dumy. A tak budou s kadety prováděti formální oposici, varujíce se dáti podnět k novému rozpuštění, ale rádi se spolu nemají; heslo sociál. demokratů je na př.: spolu s veškerou oposicí rázem proti reakci; s veškerou demokracií rázem proti kadetům. — Kruhy konservativní nic více si nežádají, než aby duma učinila konec terroru. S. P. Věd. v č. 41. blahoslaví dumu, provede-li jen tento úkol. — Lidu pak všemu jde především o amnestii (přišla také v dumě první na přetřes). Soc. revoluční strana navrhla sice, aby v den zahájení dumy domáhali se vězňové amnestie všeobecnou stávkou hladovou, ale nedošlo k tomu. — Amnestie žádá kde kdo. Duchovenstvo vyzvalo monarchistického poslance z Kyjeva, biskupa Platona, aby především se zasazoval o všeobecnou amnestii a odevzdání církevních statků mužíkům. Zprávy z vládní strany napovídají amnestii částečnou, týkající se všech, kdo byli zatčeni pro § 129. — tedy všech členů minulé dumy a žurnalistů: terroristů a pachatelů násilností a loupeží nemá se týkati. — Mezi poslanci dumy jest i strůjce

věstných pogromů v Kišiněvě, Kruševan. Ten míní, že jest jeho úkolem pověděti dumě, že trpělivost »ruských lidí« jest již u konce a že krev poteče znova.

Vláda, po vyjasnění stranických poměrů v dumě, je celkem ráda, že nový sbor chce pracovati, proto se odhodlává brzy, že předstoupí před dumu s *programem*, oznamuje, že nové dumě předloží všecky předlohy zákonů — počtem 32 — jež byly již v prvé dumě, ovšem znova prozkoumané. Ale při tom stále ukazuje dumě svou pěst: selským obcím zakazuje Stolypin, aby se usnášely o adressách k dumě; departement policejní dostává nařízení sledovati při každém hnutí poslance. Knězi Petrovu, v Petrohradě zvolenému nařizuje Synod, aby šel odbýti si své vězení 3měs. v klášteře, jak mu veleno. Když poslanci Struve a Fedorov žádali arcibisk. Antoniie, aby působil v jeho prospěch u Synodu, odmítá — Synod přímo zakazuje Petrovu vykonávati mandát.

Duma byla zahájena. V ulicích plno opatření, občanstvo tiché; jen pravice vstává při jménu carském a jen ona volá slávu, ostatní sedí; potom zvolen Golovin předsedou dumy, pronáší krátkou, opatrnou řeč, jež všeobecně se zamlouvá. První sezení skončeno. Na ulici demonstrace: zpěv, průvody nevelike s rudými prapory, vojsko zakročuje, teče i krev. V přípravách vládních vůči obávaným bouřím zastaven také denník »Telegraf«, (dříve »Strana«). Pak jsou volby místopředsedů; ze skupiny práce Berëzin a pokrokář mimo strany Poznaňskij; kadet Teslenko propadá za potlesku krajní levice. Sekretářem zvolen kadet Česlenkov. Potom Golovin přijat carem, jenž prý slíbil zastaviti všecky rozsudky smrti, vydané polními soudy. Golovin účastní se i porady v Car. Sele o amnestii, o programu vládním, o agrárních požadavcích. *Stolypin podává svoje prohlášení:* dumu vyzývá k společné práci nad osnovami zákonů, provádějících reformy slíbené v říjnovém manifestě, slibuje zejména řešení agrární otázky, ale rozhodně se opírá při tom jakémukoliv nuceném výkupu a p. Vůči odpůrcům pak prohlašuje, že ani nového boje se neobává, a bude-li třeba, že jej podstoupí. Jak se oposice napřed usnesla, tak učinila: šla mlčky přes tento projev k dennímu pořádku. Pak jsou úvodní formálnosti — přerušené známým sřícením stropu v zasedací síni, které nikoho nemrzí více než vládu a nikomu neprospělo více než dumě — až se dospívá k prvnímu jednání. Tím je *otázka amnestie;* 70 řečníků se při tom vystřídá. — (Mezi všelijakými sensacemi, jež se vyskytly, dvě uvedeme: denník »Utro« oznámil, že bude svolán zemskij sobor se širší mocí než duma, jenž by změnil volební řád a vypracoval hlavní body stát. základních zákonů. — New. York Herald od svého dopisovatele z Petrohradu pak přinesl zprávu, že Prusko nabídlo Rusku 7 milliard marek za odstoupení království Polského; dlouho prý v Petrohradě o otázce uvažováno, než zamítnuta).

Hnutí bouřlivé a *terror vládní* trvá však při tom všem dále. Stálé popravy a rozsudky smrti. V Moskvě na př. zastřeleni 4 lidé pro útok na policii, z nich 3 studenti, v Rize stále se popravuje; vojenské soudy v Pobaltickém kraji odvolány až na soud v Rize, jeho činnost však neustává. Z Petrohradu stále se vypovídá; za první týden v březnu vypovězeno 400 osob. Mnoho vojáků vysláno do trestních batailloňů. V Umani bývalý poslanec Frencl odsouzen na 2 léta na pevnost pro šíření brožur. V Petrohradě sesazen rektor techniky Gagarin za to, že v technice nalezena puma, a senát vzat do vyšetřování. (Studentstvo tvrdí, že puma byla tam podvržena provokatéry.) V Moskvě postaveno před soud 350 osob pro příslušnost ke straně sociál. demokrat. a sociál. revol. Zatčených je velmi mnoho. V Tambově souzeno 6 generálů pro nečinnost při vzpouře 7. pluku jízdy: jeden odsouzen na 8 měsíců, druhý na měsíc na hlavní strážnici, třetí propuštěn ze služby. Gubernátor tambovský Muratov navrhuje jako opatření proti terroristům, aby každá obec musila vydati vládě rukojmí, z nichž — pro případ útoku vykonaného v obci — byl by jeden vylosován a potrestán smrtí. — V Jekatěrinoslavi propuštěn gener. gubernátor Davidov, jenž se vyjádřil, že není podřízen Stolypinovi, nýbrž jen gen. Kaulbarsovi. — Vláda, vidouc nepříznivý dojem z procesu Hercenštejnova, telegraficky žádala za jeho zastavení,

ale finský soud jej projednal k úplné ostudě vlády. — Útoků je mnoho a mnoho; nemožno uvésti všeho. V Kamenci Podolském odhalen podkop pod vězením, kudy vězňové chtěli utéci. V Oděsse vržena bomba pod vůz policmejstěra Kosberga, on i policejní agent těžce zraněni; později v Oděsse objevena bomba v budově ruské banky pro zahraniční obchod. V Sevastopolu dva útoky pumové: na pomocníka polic. komisaře, jenž smrtelně zraněn, a na velitele pevnosti Něpljujeva, jenž poraněn na noze. V Baku zabit náčelník přístavu Michajlov. Náčelník četnické správy zakavkazské železnice Stanko (či Staněk?) zabit od revolucionářů. Podniknut útok na gen. gubernátora ferganské oblasti Pokotilova. V Ufě zavražděn inspektor věznice Kolbeko; útočník doznal, že byl ustanoven k činu od organisace revoluční. V Petrohradě střeleno na plukovníka železničního četnictva Legata. Podniknut útok pumou, jež zavčas objevena, na trať, kudy měl jeti velkokníže Vladimír Nikolajevič. — Jsou opět loupeže. V pokladně universitní v Moskvě uloupeno na 50.000 rublů lupiči, kteří zastřelili při tom obvodního strážce, jenž je stíhal. Na stanici Igrenu uloupena stejná summa z vlaku, při čemž zabit přednosta stanice a jeden úředník, několik pak bylo zraněno. Veliký pogrom protižidovský hrozil v Oděsse; za čtyři dni tam vybito mnoho krámů a zabito a zraněno 250 osob. Kavárny, divadlo — vše bylo zavřeno. Teprve když gen. Kaulbars dostal důtku od Stolypina, přestal projevovati protekci černým sotním a pozatýkal mnoho jejich příslušníků, z nichž mnozí doznali, že dostávají za své dílo denní plat od svazu rus. lidí, a od policie že obdrželi 10.000 bičů gutaperčových, vylitých olovem. Také v Jelisavetgradě loupeny krámy židovské a biti židé, pokoj však brzo obnoven. V Žitomíři zatčen plukovník Krasiľnikov, hlava svazu rus. lidí, pro výzvu k pogromu. Oděsský poslanec Pergament dostal od svazu rus. lidí několik vyhrůžek, že zhyne jako Hercenštejn. — Neklidny jsou university, zejména v Kyjevě. Sotva otevřena universita, vyhlášen částí studentstva bojkot přednášek, poněvadž senát nesplnil jejich požadavků, a posluchači, kteří přišli na přednášky, rozehnáni. V době voleb 3000 studentstva a jiného lidu vniklo do auly a bibliotéky a zničili nářadí i mnoho knih. Na schůzi potom odhlasována ostrá resoluce proti násilí vládnímu při volbách. V Petrohradě na schůzi studentstva — jíž se účastnili i nestudenti — zatčeno 70 osob; gradonačalnik na to pohrozil, nepřestane-li ruch, že sám do věci se vloží. V Moskvě 500 studentů chtělo uspořádati demonstrační pout do Petrohradu, ale policie to zamezila.

Odstupuje ministr vojenství Rediger, jeho místo zaujal Heršelmann. Generálové Kaulbars, Grippenberg a Biľderling vyzvali na souboj Kuropatkina, jenž jim ve spise svém o válce vytýká porušení subordinace, neúctu, lehkomyslnost.

Ve věku 80 let zemřel representant vší ruské reakce K. P. Pobědonoscev. O něm přineseme příště článek.

Je hlad a tyfus. V rjazanské gubernii zvláště. V tatarských vsích z hladu prodávají rodiče dcery za 60—100 rublů.

Ve Finsku konati se budou nové volby podle nového zákona, poskytujícího všeobec. hlas. právo i ženám. *—ch.*

*

Do tiššího stadia veplula bouřná aféra na *lvovské universitě.* Po propuštění **maloruských** studentů z vyšetřovací vazby, vynuceného »golodovkou«, došlo ještě ke srážce se studenty všepolskými, kteří nechtěli kollegů rusínských, zapletených do aféry, strpěti v universitě. Na to byla universita z usnesení akademického senátu zavřena — a je zatím pokoj. Ale je zřejmo, že trvalého pokoje nebude, pokud nebude universita rozdělena ve dvě samostatné vysoké školy, polskou a rusínskou. K tomu úsudku musí dojíti i vláda: projev ministerský k deputaci polské, že nebude nic měněno na poměru národností na universitě lvovské a že kulturní požadavky malo-

ruské budou upokojeny v mezích dosavadních zákonů, je polovičatý a nepovede k ničemu. Každá národnost ať má universitu svou!*)

Vůči předloze *zákona o jednací řeči obecních úřadů* v Haliči, dle níž má býti vnitřním jazykem úředním pro budoucí časy ten jazyk, jehož se nyní užívá, příště pak se změna má státi jen usnesením $^3/_4$ většiny — vyzývají zemští poslanci maloruští obce maloruské, které dosud z pohodlí a zvyku užívají polštiny (a je jich prý značně), aby ihned, dokud je čas, změnily ještě svou úřední řeč v maloruskou.

Jaké asi budou *říšské volby* z Haliči, napovídá jejich vypsání. Ve venkovských obcích voliti se bude: *a*) v první skupině dne 14. května, užší volby 21. května, poslední volby 4. června, *b*) v druhé skupině dne: 17. května, užší volby 24. května, další užší volby 31. května, poslední 7. června. Hezký to chaos očekává sama vláda! A to je následek volební gemetrie. — V Bukovině stanoveni již maloruští kandidáti: Nik. Vasilko, Pihuljak, soudní rada Semaka, sekretář výboru zem. Lukaševyč, školní inspektor Spinul. Prof. Smal-Stockyj ustoupil tomuto poslednímu, jsa zaujat úřadem svým jako náměstek zem. maršálka.

Není ještě přesně zjištěn *počet maloruských poslanců v nové dumě*, jest jich však rozhodně méně nežli v první a méně vyslovených. Je mezi nimi dosti příslušníků pravice, ostatní jsou většinou z lidu, málo z intelligence. Seskupí se však ve společný klub a budou vydávati v Petrohradě lidový denník maloruský. Požadavky maloruské, podané již ve stylisaci prof. Hruševského první dumě, budou podány i druhé (Rada, č. 48.)

Vláda odvolala předpisy z r. 1892 stíhající tajné vyučování na Malé Rusi, Bělorusi, Litvě a v král. Polském. Tím v zásadě povoleny soukromé *školy s vyuč. jazykem národním.* — Jednou z příčin *zavření university v Kyjevě* počátkem března byla i schůze studentstva, na níž žádáno zřízení stolic s malor. a pol. jazykem přednášek. —*ch.*

Jihoslované.

»Slovenski Narod« přinesl zajímavou statistiku slovinského *studentstva středoškolského.* V Krajině jest slovinských žáků středoškolských 2100 na 480.000 slovinského obyvatelstva, připadá tedy 1 žák na 228 ob. — naproti tomu u krajinských Němců na 29.000 ob. připadá 450 studujících, tedy 1 na 64 obyvatele! Podobně i v ostatních slovinských zemích, tak že všech slovinských studujících jest asi 3650 na $1^1/_4$ mil. ob. (čili 1 na 342 ob.), kdežto německých studujících ve Štyrsku, Korutanech a Krajině na stejný počet obyvatelstva jest 5750 (čili 1 na 217 ob.). Slovenský list přičítá to nejen chudobě lidu, ale i — zajisté právem — německému a utrakvistickému rázu středních škol v zemích slovinských.

V *gorickém sněmu* schválen byl úskočně pomocí klerikálních poslanců slovinských nový volební řád, který těžce ukřivďuje slovinský lid. Nový zemský sněm gorický bude míti 30 členů: 1 virilistu (arcibiskupa), 6 velkostatkářů (3 Vlachy, 3 Slovince), 7 poslanců za města a obchodní komoru (6 Vl., 1 Sl.), 10 posl. za venkovské obce (3 Vl., 7 Sl.), 6 posl. z všeobecné voličské třídy. Celkem tedy budou míti Vlaši 15 poslanců a Slovinci 14 — kromě toho jest 1 virilista, arcibiskup, který ovšem není ani ryba ani pulec.

Zajímavý stálý dodatek připojuje cejlská »Domovina« ke svým zprávám ze štyrského sněmu: že *slovinští poslanci v štyrském sněmu*, tedy zástupci $^1/_3$ obyvatelstva štyrského, mluví ve sněmu jen německy — naproti tomu ovšem krajinští Němci, kteří zastupují jen 5% všeho obyvatelstva krajinského, nemluví v krajinském sněmu slovinsky, nýbrž, jak je přirozeno, německy. »Ze všech kleteb otročiny, jíž nás stihl Bůh, nejtrapnější, nejhroznější otrocký je duch,« zpívá Svatopluk Čech.

Statečněji chovají se slovinští poslanci v *terstském sněmu.* Zde 2. března v debatě o volební reformě posl. Rybář počal mluviti slovinsky, ale šovini-

---

*) Přineseme o lvovské universitě a rusínské otázce vůbec zvláštní článek. *Red.*

stická, násilnická většina jej ukřičela. Když po utišené bouři předseda úskočně udělil slovo jinému poslanci, protestoval proti tomu dr. Rybář a soudruzi jeho improvisovanou muzikou způsobili, že byla schůze ukončena. Starý obraz utěšených poměrů terstských — a rakouských.

Ricmanjská otázka zase vyplynula na povrch. Redaktor terstského listu »Slavenska Misao« A. Jakić pokoušel se smířiti Ricmanjce s biskupem Naglem za cenu slovanské liturgie, pro kterou původně spor povstal — ale Ricmanjci to rozhodně odmítli. Nechtějí míti už nic s bisk. Naglem, trvajíce na svém posledním rozhodnutí:*) nedají-li nám přejíti k uniatství, přestoupíme všichni k pravoslaví — pod biskupa Nagla se nikdy nevrátíme. (Slov. Nar. č. 69.) Č.

Zveza slovenskich odvetnikov (Svaz slovenských advokátů) měla valnou hromadu dne 16. prosince 1906. Zajímavé byly referáty o úřadování při soudech a správních úřadech v jednotlivých zemích slovinských. Bylo z nich patrno, že spravedlivá věc slovinská pokračuje. Jako jedna z největších příčin, že slovinština jen pomalu zjednává si větší platnosti v úřadech, byl uváděn nedostatek slovinských úředníků. Zejména pociťujeme to v Štyrsku a Korutanech. V Přímoří za nového presidenta vyššího soudu zemského, dra. Gertschera, ponenáhlu dostává se Slovincům více práv, nežli jich požívají v Krajině za presidenta dra. Pitreicha ze Štyrského Hradce. Prý začíná se zaváděti vedle vnitřní úřední řeči vlašské a německé i slovinská pro interní úřadování. Nemohu si odepříti dvě velmi charakteristické podrobnosti. Jistý advokát slovinský ve Štyrsku — není tomu tak dávno — žaloval pro rušení držby; žaloba byla sepsána slovinsky, v soudním okrese jest v obyvatelstvu jen malá část Němců. Advokát byl od německého soudu pokutován »wegen unanständiger Schreibweise«, poněvadž žaloba byla slovinská! — Ministr spravedlnosti dr. Klein zasazoval se o to, aby se jisté jmenování soudního úředníka stalo podle spravedlnosti, totiž aby byl jmenován Slovinec. Předseda ministerstva Beck to však nedopustil, poněvadž k tomu nesvolili němečtí poslanci. Klein se odvážil poznamenati: »Ostatně jsem já ministr spravedlnosti!« Beck mu odpověděl: »Pamatujte si: každé jmenování na jazykové hranici jest politický akt — a politiku řídím já, nikoli ministr spravedlnosti!«

Lublaňská úvěrní banka zakládá filiálku v Terstě. Myšlenka dobrá a zdravá. Přes to Jadranska banka v Terstě se zlobí a ze vzdoru chce prý založiti filiálku v Lublani. Což by arci bylo hospodářsky nerozumné.

Spisovatel *Ivan Cankar* přijal kandidaturu do rady říšské od dělníků sociálně demokratických v okresu litijském. Za podpory liberálních voličů měl by naději na zvolení.

Vzdělavací spolek *Akademija* letos uskutečnil pěkný projekt za pomoci prof. dra. Iešiče: pořádá v Lublani přednášky, které konají chorvatští universitní professoři ze Záhřeba — a obecenstvo lublaňské horlivě se jich účastní. Snad bude možno i z Čech pozvati učence do Lublaně. Máme toho tolik zapotřebí, aby se rozšiřoval dnešní obzor slovinského obecenstva!

Dr. D.

*

Chorvatský ***sněm*** ukončil své zimní zasedání, které trvalo přes 4 měsíce. Přes to, že frankovská oposice připravila jej skoro o měsíc času, vyřídil řadu důležitých věcí, z nichž kromě vyřízení rozpočtu uvádíme: zákon o porotních soudech, o čistotě voleb, o přesídlování a osídlování, o neodvislosti soudců, důležitý zákon o tiskové reformě (zrušení novinářských kaucí, svobodná kolportáž, omezení konfiskací) atd. Sněm žádal také telegraficky biskupy shromážděné v Zadru, aby trvali na právech ***hlaholštiny*** — a obdržel za to císařskou důtku.

Ve *Srěmu* vzniklo a roste povážlivé *hnutí agrární*, namířené proti velkostatkářům. Počínají se jeviti následky špatné a hříšné agrární politiky, která si nevšímala otázek parcelační, vystěhovalecké, kolonisační, dělení a zadlužování majetků, zkrátka celého souhrnu otázek, jež lhostejností chorvatských

*) Srov. Slovan. Přehl. VIII. 98.

politiků a vlády připravily Chorvatsku těžkou agrární krisi, stojící nyní chmurně přede dveřmi. Celých 82% selského lidu zachváceno je touto krisí! Akutnost její zvýšena jest propuknuvším hnutím zemědělských dělníků, hrozícím přejíti v bouře. Vážný článek v té věci, varující před násilným potlačováním nepokojů a nabádající k váženému řešení ostatní otázky polního dělnictva ve spojení s ostatními otázkami, tvořícími souhrn chorvatské otázky agrární, přináší »Pokret« v č. 74.

*

Oposiční *bosensko hercegovské listy* — »Srpska Riječ«, »Bosansko Hercegovački Glasnik«, »Musavata« a »Narod« — podaly společnému ministerstvu financí ***protest proti oktrojovanému tiskovému zákonu***, omezujícímu reakčním způsobem tak dost po turecku přistřiženou svobodu tisku. Obecné pozornosti zasluhuje konec protestu, důstojně a přec nemilosrdně odhalující a odsuzující rakousko-uherskou správu okupovaných zemí: »Civilisační poslání, jak společní ministři Rakousko-Uherska nazývají mandát velmocí k dočasné správě naší vlasti, nelze plniti prostředky, odporujícími civilisaci. My, kteří zastupujeme veřejné mínění pěti šestin bosensko-hercegovského lidu, nejrozhodněji protestujeme proti všem nekulturním opatřením, jichž dočasná vláda naší vlasti chce užívati, aby zadržela náš kulturní a hospodářský pokrok, neboť ve svobodě tisku, v národním zastupitelstvu a v sebeurčení spatřujeme jediný východ z nynější těžké situace našeho národa.«

*

Na **Černé Hoře** utvořila se první politická strana, »*Narodna stranka*« — ke klubu této strany patří většina poslanců národní skupštiny. Předsedou zvolen vojvoda Šako Petrović, místopředsedou Marko Radulović, sekretářem Mitro Vukčević. Poněvadž má strana v programu hlavně hospodářské body, směřující k povznesení blahobytu selského lidu, dostali její členové od protivníků posměšný název »opančari«. Ovšem »aristokratičtí« odpůrci necítí, že tím vlastně zesměšňují sebe, poněvadž oni přec také vyšli z lidu, nosícího opánky!

Ve skupštině projednávala se otázka založení druhého ***gymnasia***, a to ***v Podgorici***. Skupština vyslovila se pro zřízení gymnasia a postoupila věc ministerstvu vyučování k rychlému vyřízení. Podgorická »Slobodna Riječ« však se přimlouvá za to, aby nebylo zakládáno nové gymnasium, nýbrž aby bylo do Podgorice přeloženo dosavadní gymnasium z Cetyně, která se svou nepřístupností a svým položením na hranici země nehodí za sídlo středního školství.

»Slobodna Riječ« však neschvaluje k našemu podivení i jiný krok, jejž musí každý pokrokový člověk radostně pozdraviti. Na podnět samého knížete Nikoly jedná se o ***zrušení trestu smrti***. Po našem soudu tato myšlenka slouží k veliké cti gospodaru Černé Hory i Černé Hoře samé, jež tím dává Evropě skvělý příklad.

Skupštině předložen ***rozpočet*** na r. 1907, jenž uvádí příjmy 2,773.690 K, vydání 2,730.994 K a vykazuje tedy přebytek 42.696 K. Kromě rozpočtu bude ještě skupština jednati o obchodní smlouvě se Srbskem, o poště, telegrafu a telefonu, o státních pokladnách a státním účetnictví. Nedávno vyslovila se skupština pro zrušení novinářského kolku, čímž bude učiněn nový krok na cestě rozvoje černohorského tisku. Skupštinou schválený zákon o školách obecných a zákon shromažďovací jsou již publikovány (Gl. Crnog. č. 9.).

Tak Černá Hora kráčí vytrvale na dráze pokroku, na níž ji vřele pozdravujeme!

*

Vídeň, poražená malým **Srbskem** v celní válce, pokusila se o nové znepřátelení Srbska s Bulharskem. Vídeňský tisk (a na Vídni závislý bulharský) počal štváti Bulhary proti Srbsku před návštěvou tureckého státníka Munira Paše v Bělehradě — prý jde o srbsko-tureckou **smlouvu** proti Bulharsku. Ale rozumní Bulhaři vědí, že obě radikální **strany srbské, které** representují 90% voličstva, mají ve svém programu shodu srbsko-bulharskou. Ovšem cíl

tohoto kalení vod srbsko-bulharských jest průhledný, jak dobře píše »Sloboda« — dorozumívání mezi Tureckem a Srbskem týče se totiž balkánské železnice, která ovšem Vídni nevoní.

*

V **Bulharsku** zazněl výstřel, jímž 11. března na bulváru Cara Osvoboditele v Sofii padl předseda ministerstva *Petkov*. Tragicky, jako jeho učitel Stambulov, skončil muž, který si dobyl značných zásluh o národ (hlavně jako býv. starosta Sofie), který však pro svoji politiku posledních dvou let označován byl většinou bulharské společnosti za tyrana a proklínán. Není pochybnosti, že zavraždění Petkova má příčiny politické, třeba bylo s počátku prohlašováno za čin osobní msty; pochopila to i vláda, která dala zatknouti také několik intelligentů, přesvědčených odpůrců politiky Petkovovy, mezi nimi i redaktora Balkánské Tribuny. Politování hodná událost byla jen zatímným vyvrcholením obecné nespokojenosti s protinárodní vládou knížete Ferdinanda a jeho pomahačů. Rozumný obrat ve vládě mohl by předejíti dalšímu neštěstí, které hrozí.

Zdá se, že Ferdinand ani po této tragické události nepochopil velikost nebezpečenství. Nová jeho vláda — zase stambulovská — v čele s Gudevem (dosavadním předsedou sobrání) pospíšila nejprve se zákonem o souzení útočníků na úřední osoby soudy vojenskými, a to s působností zpětnou, tak že již vrah Petkovův a spoluobvinění budou takto souzeni. Také přikročeno k dalšímu zostření tiskového zákona atd. To jsou prostředky k okamžitému utlumení oposičního hnutí, ale ne k uklidnění a uspokojení národa. A nebude-li národ uspokojen, může v Bulharsku dojíti ke krisi těžší — třeba i dynastické. *A. Č.*

Literatura, umění.

J. POLÍVKA: **Básník-Slavjanofil.** F. Tjutčev. Zvláštní otisk z »Naší Doby« roč. XIV. Str. 14.

Po znamenitých studiích o A. N. Pypinovi (o jeho práci vědecké a publicistické v »Naší Době« XII., obšírně a důkladně o jeho životě a práci ve »Filologických Listech« XXXII.), o Mikuláši Rejovi z Nagłowic (v »Českém Časopisu Historickém« XI.) a o Alexandru Radiščevu (tamtéž roč. XII.) podává prof. J. Polívka v přítomné studii výborný portrét F. Tjutčeva. Jde mu hlavně o zachycení ideové povahy jeho díla. Ukazuje z jeho formálně pečlivých veršů i spisů politických básníka-diplomata a aristokrata, oslněného zevnější mohutností ruského státu za Mikuláše I. a Alexandra II., veršujícího fantasické sny o velké budoucnosti Ruska, ba o sjednocení Slovanstva pod vedením ruským — který však při tom nenalezl slova pro velké hnutí, směřující ke zrušení nevolnictví. Básníka, podmaněného vnější mohutností ruského státu — ale naprostého odpůrce liberálního, pokrokového západnictví a všeho, co patří ke hnutí osvobozenskému. Básníka, který se dovedl posmívati děkabristům, kteří za ideu osvobození hynuli na popravištích a na Sibiři, který dovedl krvavé pokoření Varšavy r. 1831 označiti za první krok ke sjednocení Slovanstva — ale při tom i blouznil o náboženském obrození Ruska, o sjednocení všech křesťanů. Zkrátka: typického básníka slavjanofilství, v němž ideály politické, stupňované až na krajní chauvinism, pronikají se náboženskými ideály. Jak vysoko nad ním stojí obdivovatel jeho Vl. Solovjev, který proti němu hlásá: nechť Rusko, třebas i bez Cařihradu, třebas uvnitř svých nynějších hranic, se stane křesťanskou říší v pravém a plném smyslu toho slova, říší pravdy a lásky, pak všecko ostatní samo sebou bude přidáno.

Srdečně nás potěšila nová literární studie prof. Polívky, podobně jako předešlé. Jen jednoho u ní a jejích předchůdců litujeme: že nevyšly ve Slovanském Přehledě. *A. Č.*

Vydáno 5. dubna 1907.

Redaktor a vydavatel ADOLF ČERNÝ. — Nakladatelé F. ŠIMÁČEK.

FRANTIŠEK KVAPIL:

Z nové poesie polské.

Jan Kasprowicz: Salve Regina.

Jan Kasprowicz.

Obdivuhodný tento hymnus, který s dramatem Golgoty »Na hoře Smrti« a s hymnem »Má píseň večerní« tvoří vrchol Kasprowiczovy poesie a spolu jest jedním z největších úspěchů polského básnictví moderního, došel zvlášť výrazného ocenění od Zenona Przesmyckého (Miriama), jenž ve své »Chimeře« o něm napsal: »Nadpozemským, tajemství plným hymnem Salve Regina, na loutnách a harfách ‚napiatých k tónům věkověčným', přesladkým a bolestným současně, tragickým i radostným, pohřebním i vzkříšení hlásajícím — pozdravuje básník tu Paní světa, tu vykupitelku, od níž had, jenž přinesl na zemi smrt, i děs, i zoufalství, byl zdeptán na věky, tu ‚družku boží', vedoucí světy ‚jako k velikému boji, v němž se má všecko zlomit, co bylo záporem velkého žití'. Bolestně, tragicky zní píseň, neboť strašlivě člověk lámati se musí, aby přemohl všecku tělesnost, aby poznal bídu všeho na zemi, ‚bídu lásky i bídu utrpení', — aby vínek olivový na skráni samotné jeho touhy se proměnil v zářící věnec hvězd, aby kalich hořkosti v jejích rukou dýchal vůní sladkého nápoje věčnosti, aby černý kříž bolu na ramenou změnil se v andělská křídla a unesl ji ‚k třpytům, skvícím se nad hlubinami noci, k oněm milionům duší, o nichž tady dávno zhasla zvěst'. A když se tak stane — tu básník v radostné, triumfální udeří zvuky, a všecko začíná tonout v pásech ohnivého zlata, v úbělech liliových, v ozáření nebeském — touha přestává býti osamělou, individuální, a stává se věčnou Touhou bytí.« —

Ó vítej, Paní světa,
Královno nebes jasná,
ty Panno nad Pannami, jitřní hvězdo krásná.
Skráň věnec obeplétá,
má listí září stkané:
kéž v něm se bědných lidí naděj skutkem stane!
Tvé roucho, sníh jak slétá —
a z bílého Ti klína
čistotou bílá Tvou se lilje k výši vzpíná.
A had, jenž na zemi smrt přinesl, je Tebou
již zdeptán na všecky věky —
Salve Regina!

Mlčtež!
K vám zjevení to velké nepřichází
od skalných břehů

jezera tajuplného,
nad nímž kruh zapadajícího slunce
v obrovskou, věkověčnou rozlévá se vlnu.
Neplyne pro vás píseň,
jež v plamenném se narodila keři,
jak jitro jarní svatá,
neb v jeseni jak večer,
nad tiší úhorů když zapadává,
nad zvadlou červeň stromů
a nad setlinou nachýlených křížů!
Ne! ne! leč zapějte ji všichni:
neb je to dech váš i vaše to krev,
je vaše srdce v tom zpěvu —
Salve Regina!

———

Blíže! blíže!
Neprchej přede mnou v dálku,
ty hlase modlitbou dchnoucí!
Ty plníš celý svět
svou melodií tak divnou,
a před mou temnou duší
jak kdyby vstala nepřekročná zeď,
o kterou rozbíjí se mohutný tvůj rozlev
a tichne...
Proč tento postrach a proč tento děs?
Nad hlubinami noci,
nad krajem uspané země,
odlesků nevidoucí, které proudí z Žití,
pruh ohnivého rumění se zlata
a v mžiku prostranství vše zahrnuje.
A k němu kráčí již Touha,
jak družka boží,
ve vínku z haluzí oliv
a s velkým, černým křížem útlém na rameni.
A v něm, v tom třpytu, v ohnivém tom zlatě,
milion duší plá,
věsť o nichž tady dávno zhasla již.
Je věnec obeplétá,
má listí září stkané —
v těch jiskrách bědných lidí naděj skutkem stane.
Jich roucho, sníh jak slétá,
a z bílého též klína
čistotou bílá jich se lilje k výši vzpíná.
A každá hlavu hada
svou bílou depce stopou
a s loutnou, napjatou teď k tónům věkověčným,
přesladký zpívá hymnus,
jenž kdysi slyšán — tak dávno, tak dávno,
by o nich každá zvěst
čas měla pohasnout —
ten hymnus nejsvětější:
Salve Regina!

———

Země! země!
Po tobě Touha již chodí
ve věnci z haluzí oliv
a s velkým, černým křížem útlém na rameni.
Krůpěje potu roní
a držíc hořkosti kalich

v zmučené, bílé dlani,
co krok v své kleká cestě křemenité,
a modlí se jen, pláče, vzdychá a se modlí . . .
A slzy, modlitby ty
i její hluboké vzdechy
co krok se v příze pavučinné mění,
jak ona hedvábná vlákna,
jež visí na strništích
v říjnových někdy dnech
a na konečkách vadnoucích již trav —
na celé ohromné tak, rozlehlé té pláni
mroucího světa . . .

Ó slzy a modlitby!
Ó všecky hluboké vzdechy
té naší samotné Touhy,
jež kleká na své křemenité cestě,
s kalichem hořkosti v dlani
a s černým křížem útlém na rameni!
Měníte v pavučí mhy se
a zahalivše zjev její
v rozváté svoje příze,
z ní činíte jak oblak, vstávající z jitra
na velkých prostranstvích světa,
a nesete ji s sebou vzhůru!

Ó věnci, ty z haluzí oliv!
Ty ve věnec měníš se zlatý —
v zářící věnec hvězd —
a naší na čele Touhy,
i nad hlubiny noci svítíš nepojatý!
Kalichu hořkosti trpký,
vykutý z tvrdé mědi!
Ty v alabastrovou se měníš číši
na zapomněném postavenou hrobě,
nápojem sladkým věčnosti jež plna,
a do rozměrů rosteš nepojatých,
a sám se rozplýváš v nápoj,
a přeplňuješ svou vůní
člověka bědného duši!

Ó kříži na ramenou útlých
upřímné všechněch nás Touhy,
jež spolu s tebou zdvihá tajemství vše bolu!
V andělská měníš se křídla
a hned ji neseš k těm světlům,
jež skví se nad tůně noci,
k těm duší milionům,
o kterých tady dávno zhasla zvěst.
Plá její bílé roucho,
a z bílého též klína
čistotou její bílá lilje výš se vzpíná.
I depce hlavu hada
svou plnou záře stopou,
a s loutnou, napiatou zas k tónům věkověčným,
přesladký zpívá hymnus,

jenž kdysi slyšán — tak dávno, tak dávno,
že zhasnout měla čas
rozdírající zvěst
o divném tajemství tom bolu kříže —
svůj hymnus zpívá nejsvětější:
Salve Regina!

———

Mlčtež!
K vám zjevení to velké nepřichází
od skalných, tichých břehů
jezera tajuplného,
nad kterým cypřiše černé
sklánějí tiše své hlavy...
Mlčtež!
Pláčem a stenem,
z nicoty narozenými,
té slavné nemaťte písně,
jež milionu duší
na klíně s lilijí bílou
teď zpívá odvěčná Touha.

———

Ne! ne! ji zpívejte všichni!
Toť vaše žití, i vaše to krev —
ta píseň vzrušující,
jež však svým hlaholem svatým
o klenby chrámové se nerozbíjí,
ač v dálku přes pole jde, širá pole,
a z mrtvých vstání mrtvým dává kostem,
a v jarním usmívá se vezdy třpytu,
a taví na lukách sněhy,
a zvadlou trávu v svěží strojí zeleň.
Proč tedy pláčeš?
Jest bída všude!
Jest bída v lásce, bída v utrpení!
Lam se!
Že nemáš klidu?
Pučící stromy na tvé zemi v máji
vůněmi tebe svými nelákají?
Před sebe prcháš, bys té hledal tiše,
jež slyší srdce tvé spíše?
Jest bída všude!
v tvém srdci jest bída
i ve troskách těch pohaslého světa,
na které patříš udiveným okem,
nic — jenom bída!
Patř! nekonečně!
Patř na ten odlesk hynoucího slunce,
nach jehož oblévá ty oblouky tam —
arkady zdrásané slotou,
přeludy sloupů,
kopule tonoucí v dáli!
Že nemáš klidu?
Vře v tobě ohlas pradávného boje,
z kterého vyšla jako vítěz Smrt?
Zdaž prapor její plameny to vlaje
tam nad krvavým obzorem tím širým,
tam nad cypřišů, nad pinií hájem?

Lam se a patři! klidu nedej oku!
Z bezedných hlubin odvěčného šera
se jakás nestvůra rodí!
Pozvolna, tiše . .
své netopýří rozprostírá blány,
zakrývá zoři jich temnou
a roste . . .
A plameny již dvěma kulatými
zřítelnic nepohnutých
ti v duši zírá, a blány
své netopýří rozvíjí
a roste . . .
A vztahuje hrubé své paže,
a plameny již dvěma kulatými
ti hledíc v duši, v propast lidské bídy,
v to hnízdo ustavičných nepokojů,
již zemi tmící se zdvihá —
Salve Regina! —
a k hrudi ji kosmaté tulí
a drtí — — —
Proč odtud prcháš?
Proč do dálky se ženeš, jak ta pleva,
již urval vichr z vymlácených klasů
a prázdnou v pustinu hodil?
Bože! . . .
Proč odtud prcháš, jak ten hasnoucí třpyt,
když rozprašuje se ve tmách? . . .

Nikdo tě nemiloval?
Své krvavé ti neotevřel srdce,
bys v ně svou ponořil duši
a vykoupán v té plamenné tam krvi
moh vševidoucí cítit zřítelnicí
vše chvění touhy i bolu,
rozlitých v svaté, velké duši světa?
A sám též touhou i bolem
jak harfa eolská chvít se,
jež z křišťálů stvořena slunných?
Jak ten svět ohromný chvít se,
kterýžto tuší
jsoucnosti nekonečné záření kdes,
jež jde skrz bol a velké utrpení? . . .
Bože! . . .

Nikdo tě nemiloval!

A ty zas, čí duši
tak miloval jsi, bys moh zapomenout,
že hranice jest mezi zlem a dobrem?
V čí srdce ty jsi pohléd s takou vírou,
by její síla mohla ti je vrhnout
k tvým neposkvrněným stopám?
Zvolence božího k stopám,
jenž pozvedá srdce
a tvůrčím svým dechem,
nezničitelným, věčným skrze lásku,
prach střásá s nich a je spasí?

Jenž pozvedá je nad vzlet duše vlastní,
nad vlastní bolest svou i nad svou touhu,
a — jako svatá, tajuplná slunce,
uvítá z blesků předtuch,
jež z Tvůrce povstaly a spějí k Němu,
je mezi hvězdy zas vrhá,
by nepohaslým zářily tam světlem?

(Dokonč.)

WILHELM FELDMAN:

Literatura polská r. 1906.

Inter arma silent musae...

Po dvě léta největší část Polska nachází se ve zbrani. Vichr revoluce otřásl budovou křivd a nepravostí skoro celého století, strhl příklop, jímž uzavírali nejživější a nejsilnější část živého a silného národa. Rozpadá se dům otroctví a útisku pod elementárním dechem nahromaděných ve státě sil dynamických — ale jest ještě příliš mnoho mocností, které se tou křivdou živily, aby bylo možno sníti o rychlém, úplném jich odstranění. Proto je třeba uvědomělého, zorganisovaného boje proti nájezdu, boje o národní vysvobození, a tento ideál v srdcích ohromného množství lidu spojil se s touhou po dosažení největší míry spravedlnosti nejen národně-politické, ale i sociální.

Všecky ideové struny zní v Polské zemi hudbou činů, z mocných, rozvířených, ale divokých jejich tónů vnímavé ucho a milující srdce zachytí zvuky předtuchy, zvuky jara a přicházejícího jitra. A básníci, boží ptáci, kteří první vycítují bouři i — jaro, provázejí události zpěvem, písní často provázejí zástupy...

Povstalecká poesie polská obohacena byla v posledních dobách nevšedně. Je to již náš osud: přes sto let skoro každé polské pokolení trhá řetězem otroctví, zpívajíc při tom bojovnou píseň. Od barské konfederace táhne se tato řada povstaleckých písní, jež zpívali na nesmrtelný nápěv legiony, bojovníci z r. 1831 i 1863. Kdy, kdy se píseň boje a naděje změní v píseň vítěznou?

O revolučních básních, jež skoro každý den přináší, těžko dnes souditi. Všecky mají jeden společný znak: jsou to většinou básně literární, nejsou to písně z tábora, psané na bubnu při slabě hořícím ohni, žádná také nebyla v ústech lidu. Ostatně i píseň dávných povstání vznikala teprve po vyražení zbraně z rukou.

To již nyní obrací k sobě pozornost, že polská poesie zůstala věrna své tradici, zůstala poesií bouře, zápalu a činu. Ohromná část generace, které ještě před nedávnem byla vytýkána lhostejnost ve věci národní, nyní na zavolání stanula pod válečným praporem. Postavili se pod něj i ti, jež veřejnost zvykla si považovati za samotáře »ve věži ze slonové kosti« aristokratického individualismu.

Jiná věc jest — výsledek.

Z uznaných umělců slova vydal ANTONI LANGE sbírku básní sociálních »Pierwszy dzień stworzenia«. Historie té knihy úzce sou-

visí s dějinami sociálního hnutí v Polsku a — s vládou censury u nás. Básník opustil r. 1886 varšavský vzduch, otrávený všelikými Apuchtiny, a v Paříži pode jménem Napierski působil s národně-socialistskou skupinou, nazvanou »Pobudki«. Z té doby pocházejí básně, plné mladistvého nadšení pro polské ideály povstalecké i pro duševní revoluci; jest v nich plno skvělých antithes, ohromného vypětí pathosu a víry v lidového reka. V letech 1890—1905 básník opět tvořil pod policejně-censorskou holí a na jeho výtvorech patrny jsou také stopy Prokrustova lože, tortur myšlenky, udušených výkřiků, bolestných zmítání — opravdové to »mare tenebrarum«. Rozpuknutí víka rakve vysvobodilo i ducha básníkova, ale první mladost prchla... Náklonnost k retorice a filosofické reflexi, která vždy činnost Langeho vyznačovala, dochází zde výrazu nádhernou mnohdy výmluvností, vyzývající k věrnosti starým ideálům velkých národních romantiků, k vítězení duchem, k lásce, platící i nepřátelům a včerejším utiskovatelům.

Opravdovým překvapením jsou »Pieśni niepodległe« Wacława Rolicze-Liedera. Tento básník jest jedním z tajemných magů polské poesie; před desíti a několika lety novinářská kritika špatně uvítala jeho první práce — a hrdý syn mus odvrátil se od veřejnosti a tiskl svá díla jen v nepatrném počtu výtisků pro uzavřený kruh přátel. Uvedená sbírečka nikterak nesvědčí o esoterickém tónu jeho prací — naopak překvapuje neobyčejnou prostotou nálady, mladistvou upřímností a ryzí oddaností romantickému ideálu. Není zde síly vzletu, není tu nových strun, básník jedním křídlem dlí u paní svého srdce, ale každé chvíle jest hotov stáhnouti je a celou silou odletěti k družině bojovné.

Nové struny na lyru starých mistrů napial Edward Milewski (»Kwitnące ciernie«). První slovo jeho jest poklona dělnickému lidu, jenž »prvý nás vzbudil bronzovým pozounem« a vznícením vzpoury »vyvedl národ ze žaláře poklesnutí na silnice bojů a na pláně vysvobození«. V celé sbírce cítíme jaro, pukání ledů, zpěv skřivánčí — a opět přímý křik ulice, při němž nebe se potahuje tmou, krkavci roznášejí kusy těl a lebky, a rudý prapor, nepřemožený, věčný revolucionář vlaje nad nimi. Pokud básník neupadá v deklamační pathos, jest bezprostřední a má silný dech upřímného splynutí s lidem.

Události velké doby vkročily také na půdu dramatu — ale pro literaturu méně šťastně. Z několika prací, v nichž různí nepovolaní posilovali chudobu své fantasie červenou barvou kanoucí krve, jen dvě vzbudily živější zájem.

Předně je to »Rewolucja« Kaz. Tetmajera. Tetmajer jest jeden z největších lyriků a zvláště erotiků, a to netoliko v literatuře polské; jeho tatranské novely mají sílu a let vichrů jeho otcovských hor — ale nebyl nikdy poetou ideovým, nemaje k tomu pražádného povolání. Proto jest uvedené jeho dílo skonstruováno chladně, pouze mozkem — nepsal je básník a člověk, sbratřený s duší lidu.*)

Od této knihy ke »knížeti Potěmkinu« (»Kniaź Patiomkin«) je takový skok, jako od erotika Tetmajera k Tadeuszovi Miciń-

*) Srv., co o té knize napsáno na str. 484 ročníku VIII.

SKÉMU, básníku par excellence duše, zamračených a nejtajemnějších jejích krajin. To zduševnění, ten zrak, obrácený do propastí a válejících se v nich záhad sbližuje Micińského s duší ruskou, činí jej jedním z nejpovolanějších vypravěčů o jejích labyrintech a o dracích, trhajících své okovy. »Kniaź Patiomkin« není drama historické, ač se v něm míhá řada osob z památného korábu. Je to vise ruské duše se vším, co jest v ní temného, mystického a propastného, se všemi hady, jež tam mají svá hnízda, i se všemi světly, která, zářice z těch černých čelistí, ukazují, že na dně přec jen leží Lucifer světlonosce, spoutaný, snad ohlušený, ba přímo mrskáním zhloupělý — v těle Ilje Muromce. Je to mohutná básnická vise — a kdo umí čísti, postihne v ní takové závratné výšiny, srázy a propasti, jaké je s to jen velká intuice opravdového tvůrce stvořiti a . . . vycítiti. Jsou v tomto díle stránky, jež by býval mohl napsati sám Dostojevskij. Jiná věc jest, že celek není držen v témž tónu a že to není drama v uměleckém významu slova. Mnoho se o tom předmětu debatovalo; věc, myslím, spočívá v tom, že básník neudržel se v hranicích slohu. Podobný předmět, aby vyhovoval našim požadavkům, musí být proveden v několika silných základních liniích; u Micińského linie často se lámou a bývají kromě toho zasypány lidským mraveništěm. Tento nedostatek soustředěnosti, toto míšení monumentálnosti s fotografickou pravdou vyvolává disharmonii a nedopouští, aby mohutné fragmenty srostly v jednolitý, živý organismus. Avšak to, co jest, povídá tolik o záhadě ruské duše, při veškeré své ponurosti vyvolává tak pronikavé světlo z metafysiky nynější revoluce, že po odstranění Micińského dramatika zůstává básník a myslitel prvního řádu. Musí však míti vysoké nohy, kdo chce choditi po jeho výšinách a hlubinách.

Tím nejsem u konce bojovné poesie dneška. Řady bojovníků péra bylo by lze znamenitě rozmnožiti. Velká doba otřásla každou cítící duší; vykřesala jiskry z těch, v nichž se tajemství ohně nikdo nenadál. I STANISŁAW PRZYBYSZEWSKI, jemuž byla vytýkána západní necitelnost pro život a osudy národa, Przybyszewski, jehož jméno jest spojeno s theorií umění, stojícího mimo národ a čas, objevil v sobě dech boží a v spanilé rapsodii »Tyrteusz« hřímal svému lidu a povznášel jej, staví mu na oči největší bohatýry jeho ducha. Nejeden přední literát byl přímo vůdcem v boji o uskutečnění ideálu, jako WACŁAW SIEROSZEWSKI, jehož jméno těsně srostlo s ruchem národně-socialistickým; nebo jako GUSTAW DANIŁOWSKI, který sotva ukončil »Jaskółku« (Vlaštovku), sám jako vlaštovka příliš záhy jaro přinášející byl chycen ostrými drápy zimy; nebo jako STEFAN ŻEROMSKI . . . Vyprostiv se ze zajetí žalářních mříží, pohlíží Sieroszewski s výšin tatranských do kraje, volá do něho vždy po čase orlí slovo, načež se opět uzavírá do své pracovny, odkud za nedlouho vychází dílo vypiatého ducha, který objímá synthesu národního i společenského hnutí. Z děl uměleckých vydal nyní jen povídku »Ol-Soni-Kisań«. Je to práce, založená na poměrech korejských, jež Żeromski zná z vlastního pozorování. Jazykem nesmírně lapidárním podává v řadě silných kreseb stránku z dějin historického převratu, jaký se tam udál. Středem povídky jest

herečka-otrokyně, zosobňující celý smutný osud ženy na východě. Żeromski byl všemi nervy spojen s národně-proletářským hnutím — náležel k jeho zvěstovatelům a intelektuálním původcům, podobně jako MAURYCY ZYCH. Celý Zych obsažen jest v několika drobných episodách, vydaných ukázkou z velkého dramatu. A když jeho hrdinové počali padati unaveni, vysíleni a rozdvojeni, když v jejich táboře počalo se rozléhati vytí hyen a šakalů i houkání sýčka — tu vyšla z prsou Zychových vise o »Rytířském meči« (»Rycerska szpada«) vyplynulo »Nocturno« (»Nocturn«) zármutku a zoufalosti, které jest pro nynější pokolení tím, čím byl pro rok 1831 »Grób Agamemnona«. Samostatně vyšla tiskem pověst ŻEROMSKÉHO »O Walgierzu Wdałym« — jeden ze zázraků jazyka polského. Staré románské podání o rytíři, který, vrátiv se na svůj hrad, byl od své ženy a jejího milence uvězněn, ke sloupu přikován a přinucen bezmocně pohlížeti na miliskování nevěrnice — podání toto pod pérem Żeromského změnilo se v nádhernou, ale hroznou visi praslovanského světa, v němž lidská duše bolestně zápasí za svoji pravdu nevědouc, kde ji hledati: zda v krvavém lesku bezohledné, nelítostné moci, či ve vlídných paprscích milování člověka. Mistrem stává se těžká bolest... Starý — jak vidíme — problém Żeromského oděn jest v nádheru obrazů a sílu jazyka, nemající ani v jeho tvorbě sobě rovných. Zároveň vychází v časopisech dříve napsaná popovídka Żeromského »Dzieje grzechu«; práce velice zajímavá originální formou, uzavírající v sobě záhadu lásky — hříchu.

Vzdálen osudů, rozhodujících se na velkém jevišti, ve skalním tatranském hnízdě žil JAN KASPROWICZ. Praví se, že připravuje drama — nebude složeno z blesků, létajících nad hlavou národa? Zatím čtli jsme jen sbírku, která byla pro Kasprowiczovy ctitele pravým překvapením: »O bohaterskim koniu i walącym się domu«. Obsah jest stejně groteskní, jako titul; plno zde zakrytého lyrismu, plno smíchu a žertů bajazzových, plno práskání krvavého biče ironie nad ušima bližních, sedících na »jevišti«. Kromě toho básník vydal velký svazek překladů z angličtiny, předvádějících rozvoj anglické lyriky od nejstarších časů do nejnovější doby.

Překvapením radostným, dvojnásob radostným bylo nové drama STAN. WYSPIAŃSKÉHO »Skałka«. Bylo svědectvím, že poeta přes rok těžce nemocný, vrátil se opět k básnické činnosti a že tvůrčí jeho síla nikterak neochabla. V celém Polsku, které Wyspiańského považuje bez odporu za dědice lyry Julia Słowackého, zpráva o tom rozlehla se hlasitým echem. Zprávu tu třeba potud vyvrátiti, že »Skałka« vznikla ještě před propuknutím básníkovy choroby, ale fakt jest, že nezdolná síla organismu a především hrdinská mohutnost vůle ovládá chorobu, i můžeme se z péra mistrova nadíti ještě nejednoho díla. »Skałka« jest myšlena jako pendant nebo spíše interludie k jednomu z posledních dramat Wyspiańského — k »Boleslavu«. »Bołesaw Smiały« je drama krále a Wawelu — nyní máme drama svatého a Skałky. Biskup, skutečný prorok, označený mučednickým znamením, ovládá pohanský svět, chce ujařmiti duši pohanského krále; ale upadá sám v tragickou vinu a své pravdě dává svědectví — smrtí. Podati obsah dramatu nelze: jestiť

celé visí, duší, hudbou; postavy téměř se rozplývají, snoubí se s nebem, zemí i všelikým živoucím tvorem, vyjadřují se divukrásným lyrismem, jímž se celek stává jedinou velkou, nikdy nedoznívající národní symfonií.

Milovníkům Homerovské epiky podal WŁ. REYMONT třetí díl svých »Chłopů«. Dílo to, rozvržené na velké rozměry, nemá však dosud velkého dechu, velké koncepce. Jakožto obraz života polského lidu určité doby (pomíjíme-li úplně pominutý motiv poměru k nepřátelské vládě) mají »Chłopi« bez odporu krásy prvního řádu. Reymont jest především dítětem přírody a příroda žije v jeho dílech životem tak bujným, bohatým a svérázným, jako snad u žádného z našich spisovatelů; stejně vyciťuje a podivuhodně reprodukuje všecky procesy s přírodou spojené, elementární a nesložité. Proto se v jeho paměť nejsilněji vrývají obrazy živelné lásky a postavy silné, elementární a oplývající životními šťavami jako země. V novém svazku přibývá svěží motiv boje sedlákova s nenasytností německého »Drangu nach Osten« — a všecky oddíly, přetížené a zbytečně přecpané folklorem, vyvažuje nádherný konec: smrt starého hospodáře — jeden z opravdových triumfů umění.

Ze známých spisovatelů vydal několik svazků JAN LEMAŃSKI. Divný to humorista, který se nesměje a i sám sotva zkřiví rty, za to zvolna a chladně hází zrno po zrnu své ironie do duší, v nichž činí skutečné spousty v ošklivém býlí. Jest v jeho satiře methoda a zarputilost, vracející se stále k předmětu, kroužící kolem něho se všech stran, aby do kořene zničila znenáviděného nepřítele. Odtud jistá jednotvárnost a opakování i v »Nowenně«, i v »Oběti dcery královské« (»Ofiara królewny«), příliš málo tvůrčí fantasie a příliš mnoho bičování pouhými, a to nejednou umělkovavými slovy; ale slova ta pálí a hluboko zasahují. »Ofiara królewny« náleží k nejznamenitějším satirám na pseudoromantické princezny a životní mechanismus, zbavený všeho romantismu; škoda, že záliba v slovní konstrukci znemožňuje překlad nevšední té knihy do jiných jazyků.

Nových talentů vystoupilo několik. Povídka »Przemiany« od KAZIMIERZA ZDZIECHOWSKÉHO jest ve formě trochu rozvleklá, příliš si všímá podrobností života, ale chová v sobě mnoho lyrismu, jemnosti a smutné melancholie. Intensivní, barevný pruh rázem v literatuře zůstavila ZOFJA NAŁKOWSKA-RYGIEROWA. Dvě její povídky — »Kobiety« a »Książe« — obrátily by na sebe pozornost v každé literatuře silnou individuálností autorčinou, kterou tvoří ženskost. Ve velkém i malém významu slova: jako krása, duchaplnost — i koketerie. S upřímností, v literatuře naší neznámou, rozvinuje tajemství života ženy »moderní«, vysoce uvědomělé, chladně analysující, nerozpakující se pohlédnouti do hlubin života i vlastního já — ale při tom i »věčně ženské« tím, že alfou i omegou její bytosti vždy zůstává on, zůstává opravdu Nietzscheovská otázka: chce-li on. První části »Kobiet« mají nepochybnou vyšší cenu svou vážností a analytickou upřímností; obě knihy pak svědčí o talentu příliš chladném, nakloněném k upadnutí v manýru, ale pravdivém. — Ještě intensivněji se ohlásil JANUSZ KORCZAK, dítě Varšavy, nejvýš smutné Varšavy předměstí a podzemních bytů, bídy a zou-

falství, opuštění a smutku, nad níž se vznáší Varšavka s gestem měšťácké mravnosti, bezduchosti nebo přímo bezuzdnosti. Svoje antithesy maluje Korczak mocnými skvrnami, které překvapují a křičí jako ssedliny rudé, černé, s blátem smíšené krve. Z vyplvané srdeční krve vyrostla také bolest a hořkost »Dziecka salonu«. Křivda života mluví z této práce velkým hlasem, v němž krásnoduší a zapřisáhlí esteti slyší množství ostrých dissonancí, který však vyrostl ze dna duše, žijící všemi utrpeními doby. Kniha ta náleží k nejpravdivějším dokumentům. — WACŁAW GRUBIŃSKI vydal pro divadlo »Na rubieży«, pro čtenáře s nervosní fantasií »Ucztu Baltazara« a »Pocałunek«. Je to talent duše velmi přecitlivělé, toužící po vzácných sensacích, po nových záchvěvech a dovedoucí pro ně nacházeti věrný sloh. Látka jest někdy příliš hledaná, některé postavy trpí ještě nedostatkem kontur, ale odvaha, s jakou tento talent pohlíží do hlubin, opravňuje nás k mnohým nadějím.

Kromě těchto jmen bylo by lze ještě nejedno uvésti, o němž se po nějakou dobu mluvilo, ba které mluví samo za sebe — ale vedle nich měli jsme mnoho jmen, která nepovídala nic víc, než slova, papírová slova. Polská literatura však jest na takovém stupni, že se povznáší nejen nad prázdnotu lektury nudících se duševních plebejců, nýbrž i nad produkci, svědčící pouze o vysoké míře kultury. Můžeme tedy směle pominouti desítky svazků románů a povídek, dramat a básní, které svědčí pouze o nadání ke psaní a fabrikování. Není dne, který by nepřinášel plody musy snivých a roztoužených mladíků, symbolisujících svoji chorou nebo světobornou duši; není dne, kterého by vědomá spekulace neházela na trh rozmanité povídačky, hrající na všelikých oblíbených strunách. Polská literatura může s klidem shlížeti na to mraveniště se své výše, na kterou těžko se vyšplhati i lidem dobře v tělocviku vycvičeným. Jen na perutech lze k ní se dostati...

Poklona ještě náleží duchu písně, zpívajícímu se stran sbírky EDWARDA LESZCZYŃSKÉHO. Jeho »Płomień ofiarny« jest báseň, která se stala hudbou a zní v prostorech celou stupnicí ryzích, srdečných zvuků. V mladém, nabubřelém básnictví polském poesie Leszczyńského má zvláštní barvu kovovými tóny boje o metafysické záhady člověka a nejvyšší ideály národní. Veršem tak umělým, že umělosti jeho naprosto necítíte, mluví o takových věcech, jako jsou příhody srdce, přístupného vzruchům lásky, kouzlu přírody, melancholii touhy — tedy o věcech prostých a starých, které však v srdci opravdového umělce vytvořují vzdálenou visi odvěké jakési harmonie, věkověčné krásy. Je to květ mezi duby a sosnami pomezního hvozdu — ale květ vlastní, přepodivné vůně, která vystupuje k nebesům jako nostalgie po vtělení dnů všelásky... Toť její »plamen obětní«.

Nejméně potěšitelného lze pověděti o polském divadle. Před několika lety troubili jsme fanfáry, zpívali jsme hymnus na uvítání polského dramatu, všestranného rozkvětu polského umění scénického. Bylo to v době vzkříšení mohutného genia Słowackého, v době prvních vystoupení autora »Wesela«, v době fascinování hypnotisujících kusů Przybyszewského. Zdálo se, že v řediteli Pawlikowském máme režiséra umělce, který oživí dílo v poesii zakleté, dá mu plnost krásy, vychová pro krásu

velkou školu umělců i široké obecenstvo. Tyto sny se rozplynuly — ale ne vinou polské poesie. Jiné podmínky vyschly. Ředitel Pawlikowski v zápase s filisterstvím a bezduchostí obecenstva záhy se unavil, složil zbraň a v posledním roce ustoupil s ředitelství Skarbkova divadla ve Lvově, ponechávaje je novému řediteli, který se nikdy neproslavil uměleckými aspiracemi. Krakovské divadlo zachovalo v jednom směru věrnost dřívější své tradici: zachovalo si nejlepší repertoir; ale položeno jsouc ve městě poměrně malém a příliš podléhajíc důvodům kasovním, zůstává složením personálu i režií pozadu za vyššími požadavky, ač r. 1906 ředitel Solski podal několik představení opravdu nádherných (Calderonův-Słowackého »Kníže nezlomný«, Maeterlinckův »Pelcas a Melisanda«). Nejsmutnější jsou divadelní poměry Varšavy. Divadlo je tam monopolem vlády, která nad ním bdí bdělostí vyděrače marnotrarníka a zároveň — policajta a censora. Po dlouhou řadu let četnická ruka těžce spočívala na velkém repertoiru polském do té míry, že z děl Słowackého jen jediné bylo lze hráti (»Mazepu«), a i při tom nesměl býti jmenován básník, který na divadelní ceduli fuguroval pouze jako J. S. Do pevnosti censury učinila průlom revoluce — a ještě více finanční potřeba. Vládní hospodářství ve varšavských divadlech bylo tak špatné, že je přivedlo k finančnímu úpadku: Došlo k tomu, že vládní ředitelství, které má vždy dostatek desettisíců na krytí deficitu baletu, vydržovaného pro rozkoš důstojnictva, zastavilo na řadu měsíců vyplácení služného dramatickým umělcům. Konečně dalo jim povolení, aby se pokusili o sebezachranu — populárním repertoirem, a ti počali vytahovati z archivu vlastenecké, kostymové a frásovité kusy, aby spasili pokladnu. O skutečně umělecké výpravě a hře nebylo řeči. Obecenstvo chodilo do divadla a tleskalo, ale ve skutečnosti dlouholetým útiskem příliš odvyklo hlubšímu repertoiru. s druhé strany pak starší herci jsou již příliš jednostranní, aby mohla opravdová arcidíla na varšavské scéně konati své poslání.

A Polsko má dramatickou poesii, veledíla čekají na provádění — není však komu je hráti. Velké polské drama čeká ještě na své objevitele, přijde čas, že mu celá Evropa vzdá hold. Zatím žijeme šablonou — svou i cizí. Minulý rok neuvedl na jeviště ani jediného z nehraných dosud kusů Wyspiańského, z děl Słowackého znovu vystaven pouze mistrovský překlad Calderona. Krakovské divadlo provedlo dvě poslední novinky PRZYBYSZEWSKÉHO: »Śluby« a »Odvěkou báji« (»Odwieczna baśń«). Hyperkritičtí recensenti, nenašedše v nich dřívější manýry Przybyszewského, prohlásili je za drobty s královského stolu. Mám za to, že zejména »Odwieczna baśń« jest dílo mohutné, jehož duši nevyrovná se snad žádný dosavadní výtvor Przybyszewského — ale klade interpretům takové požadavky, jakým žádné současné jeviště polské není s to vyhověti. V Petrohradě, kde Komisarevská dala dílu polského básníka náležitou výpravu i režii, jest »Odvěká báje« neustálou atrakcí pro desettisíce diváků.

O »Skalce« Wyspiańského byla již řeč. Vedle těchto dvou velmi odlišných mistrů podali nová díla starší i mladší autoři, nemnoho však nového přinášejíce do pokladu umění. Ve Lvově hrál se cyklus jednoaktovek J. ŻULAWSKÉHO (»Gra«) a drama »Bestja« ze života starobenátského;

přes velmi obratné užívání divadelních efektů jest v těch hrách mnoho ústupků průměrnému divákovi, a ten ... »merkt die Absicht und wird verstimmt«. — Adolf Nowaczyński odhodil bič nemilosrdné satiry, jímž bičoval filistry, a píše kusy historické, v nichž je mnoho sentimentu a malebnosti, ale málo opravdové dramatičnosti (»Jegomość pan Rey w Babinie«, »Staroście Ukrainy«, t. j. Kajetan Węgierski). Autor »Začarovného kola«, Lucjan Rydel, vystoupil dramaem »Bodenheim«; cejhuje v něm národní zrádce, kteří v Poznasku prodávají polskou zemi do rukou německých. Ale básník nedovedl toto thema povznésti k vyššímu tónu skutečné dramatičnosti a širší národní synthesy. Kromě těchto »modernistů« píše celá řada dramatických autorů, pracujícch starými prostředky satiry a techniky. Skutečný talent Wlodzim. Perzyńského podal velmi obratnou aktovku »Słońce majowe« a větší výtvor »Aszantka« — ale nedosáhl stupně originálosti a skvostného skepticismu »Lehkomyslné sestry«. Bolesławu Gorczyńskému lépe se dařily aktovky než několikaaktový »Karuzel«. Největší úspěch ze všech novinek měl kus Gabriely Zapolské »Moralność pani Dulskiej«. Nepříliš vybraná, nepříliš nová a místy dosti karikaturní to satira, ale ohromně živá a scénicky znamenitá — satira na měšťanskou mravnost finanční, pohlavní, společenskou, vychovatelskou atd. Silnou rukou uchopila tu autorka »Lidského zvěřince« několik typů tohoto zvěřince, obratně je ovládla, tak že ve výborných divadelních obrazech ukazují vše, co v nich jest z opice, lišky a hyeny; tento zvěřinec také putuje po všech polských divadlech.

Veledíla — čekají v úkrytu.

Měl-li bych krátkými slovy charakterisovati současný stav polské literatury, musil bych říci, že je to stav čekání. Velký převrat, jejž prožíváme, změna složení politických a národních sil, hasnutí jedněch slunci a povstávání jiných, spojené s tím změny mnoha mravních hodnot — vše to musí se projeviti v literatuře, vyprostiti nové síly, zaskvěti se novými hvězdami . . .

Kéž! (Krakov.)

V. PRACH:

Konstantin Petrovič Pobědonoscev.

(Narozen r. 1827, zemřel 22. března 1907.)

Tragicky zemřel! — »Vítězným« jej nazývali, obrazně jméno jeho vykládajíce, mocný býval, pevnou víru maje, že nikdy nepadne budova státních a církevních idejí, kterou zbudoval a kterou stkvělé okolí své oslňoval, vrhaje v dálku — ve vrstvy lidové, za jichž mluvčího se vydával a jichž nikdy neznal, — stíny démona . . . a přece před smrtí svou spatřil, kterak v prachu leží všecka práce jeho. »Strašno jest pomysliti, co by vzniklo u nás, kdyby nám osud seslal osudný dar — všeruského parlamentu! Ne, nebude toho!« píše na str. 54. Moskevského Sborníku — a v předvečer jeho žití druhý ruský parlament již zahajuje

činnost. V největší a v nejhlubší idei své se zklamal, vlastně přepočetl se v ní, příliš ji přecenil, převážil: »Jest v lidstvu naturální zemská síla inercie, mající veliký význam. Jí, jako loď přítěží, drží se lidstvo v osudech své historie — a síla tato tak jest nezbytná, že bez ní pokrokové hnutí stává se nemožným. Síla tato, kterou krátkozrací myslitelé nové školy matou s nevědomostí a hlouposti — bezpodmínečně jest nezbytna ku blahu společnosti. Zničiti ji — značilo by zbaviti společnost oné stálosti, bez níž nikde nelze najíti oporného bodu k pohybu dalšímu. V pohrdání touto silou, v zapomenutí jejím — v tom právě tkví hlavní neřest novějšího pokroku!« (Str. 87.) Na této inercii mass — a to ruských mass, jichž pohodlnost, těžkopádnost dávno v celém světě byla nejslovutnější — tolik spolehl, doufaje, že o ni všecko pokrokářské, jemu tak odporné hnutí rozbije se jako o skálu, že sám nezpozoroval, kterak příliš mnoho podkladu tomu svěřil, až se dočkal katastrofy našich dní. — Zvali jej vítězným, jméno jeho lichotně vykládajíce, a vítězný nebyl, byl jen synem z duchovenské pravoslavné rodiny. Kdesi při chrámu sv. Jiří Pobědonosného (vítěze nad drakem) někdo z předků jeho býval ďjáčkem nebo popem, snad i méně — ponomarem (kostelníkem), a odtud i rodina jméno obdržela. A se jménem už i duch kostelní, duch církve pravoslavné, vlastněji ještě duch a vůně obřadů jejích, zpěvů jejích, zvučných modliteb, plných medúsladkého »pletenija slovesného« — to v něm zůstalo již pro vždy a utvořilo ten železný základ jeho charakteru, na nějž jako svalstvo na kostru upjaly se potom všecky jeho názory na stát, na společnost, na život a všechen svět.

Narodil se v Moskvě — jak řečeno — z duchovenské rodiny. Pak byl z něho právník, sloužící v moskevském departementu Senátu. V létech 1860—65 seděl na kathedře občanského práva na moskevské universitě a přednášel zákony velikým knížatům Mikuláši Alexandroviči, Vladimíru Alexandroviči a později také nynějšímu caru. Cestu svou po Rusku se zemřelým následníkem trůnu Mikulášem Alexandrovičem popsal v knize »Od Petrohradu po Krym. V r. 1865 stal se členem poradního sboru v ministerstvu justice, r. 1868 senátorem, r. 1872 členem státní rady a r. 1880 ober-prokurorem Sv. Synodu. Poslední jeho hodnost byl titul státního sekretáře. Poslední dvě léta žil již v ústraní. Avšak veliký vliv jeho trval do smrti.

I jako právník — v knize »Kurs občanského práva« — choval povržení k učeným theoriím a principielním sporům, ale při tom jeho názory o právu, o jeho vzniku a zvláště o příčinách jeho vývoje jsou neurčité, nefilosofické. Filosoficky pracovati, do podstaty základních pojmů vpracovati se nedovedl — to je všeobecná vlastnost celé jeho činnosti. Byl to jen zarytý stoupenec všeho, co je staré, s církví shodné — a pro všecko ostatní měl jen jedovatý posměch a sofistickou dialektiku. Snad jeho měl Maxim Gorkij na mysli, když kreslil v povídce »Foma Gordějev« vrtivou, jedovatou figuru starého Majakina, plného zdánlivě solidních, stářím posvěcených názorů, v podstatě pak úskočného sobce. — Takový je zejména ve svém hlavním díle, v Moskevském Sborníku. V této řadě traktátů útočí především na rationalismus novodobé filosofie zá-

evropské, v němž vidí kořen všeho zla novodobého: rušení víry, rušení pořádků státních, šarlatánství demokratie a žurnalistiky. Vskutku však je to člověk, jenž ustrnul v jediné idei, že ničeho nového třeba není, a proto nenávidí všecko, co je nové. Strašný život pod takovou vládou, kde slyšíš jenom: tady — jez, tady — lopoť, tady — spi, ale sám neodvažuj se jediné myšlenky v hlavě probudit. V knize své nemluví ani k lidu, ani ke kněžím, ani ke světu učenému — po nich mu málo sejde; kniha jeho je určena k tomu, aby ubezpečila vysoké kruhy dvorské, že všecko to, več oni věří, respektive, co jim zaručuje a zabezpečuje jejich život, celé to staré zřízení státní v Rusku, jest jedině správné, jedině posvěcené, jedině na základech jediné pravé víry založené.

On ví, že z těchto kruhů nikdo hlouběji se knihou jeho obírati nebude, že jim stačí, když mohou říci: »Hle, vrchní prokurátor, jak obratně roztrhal všecko předivo západoevropského buřičství,« a proto neostýchá se v knize svojí pracovati s prostředky, jichž nelze schvalovati jako poctivé. Žurnalistika podle něho je na př. samé šarlatánství a taškářství; podle něho je největší absurdností na světě, když na př. žurnalista, jehož nikdo nevolí, nikdo nepotvrzuje v jeho úkolu, býti soudcem lidí, zcela beze vší zodpovědnosti takové právo si osobuje. Za obecnou chybu všech státníků vytýká ctižádost a touhu proslaviti se; v ní vidí kořen všech těch přemnohých, zbytečných a povrchních oprav a reforem, jimiž rozvířen je život novodobý. Úsudek ten generalisuje, jako vůbec činí to rád všude, kde chce v černém světle zobraziti nenáviděné novotářství; a přece sám zajisté vidí, že ctižádost je i činitelem užitečným, možno říci, že je činitelem nejlepším ve všem pokroku lidstva. Nikomu zajisté není zapotřebí vypočítávati, co nejen dobrých, nýbrž vznešených skutků a objevů vyvolala ctižádost. — Ztrnouti musí rozum každého, kdož čte takový požadavek, při jakém on by byl ochoten uznati cenu zřízení parlamentárního, když praví, že by mechanismus parlamentní byl věc výborná, kdyby osoby poctěné důvěrou lidu se dovedly »odstraniti zcela od své osobnosti«; kdyby na lavicích parlamentních seděli mechaničtí plnitelé rozkazu daného; kdyby ministři byli rovněž bez osobnosti jako mechaničtí plnitelé vůle většiny atd. Kde, pro Boha, v celém světě je to možno, aby mohl člověk zhostiti se všeho toho, co činí z něho živou osobitou osobnost, a změniti se ve schéma jakési, bez povahy, bez osobní vůle, beze zvyků, náklonností atd.? A snad jen v Rusku možno bylo pokládati za genia člověka, jenž takovéto požadavky předkládati může.

Je i mnoho nedomyšleného v jeho knize; z toho, co sám praví, při upřímné vůli musil by docházeti k závěrům jiným. Parlamentarismus zavrhuje proto, že se politická moc tím drobí v takové titěrné částice, že »za úděl každému občanu dostává se nekonečně malá částka politického práva. Co s ní má dělati, k čemu ji upotřebí?« (Str. 25.) A přece na str. 32. sám uznává, že nikdy nebylo slýchati takové složitosti všech jednání, vztahů a poměrů mezi lidmi. »Ani sto let před námi lidé neměli potuchy o nynějším rozvoji obchodu, průmyslu, mechaniky, o nynějším rozvoji literatury, tisku — s obrovským jeho významem, o nynější rychlosti zpráv, novin a zvěstí všelikého druhu.« Z toho

přece zřetelně vysvítá, proč tak žádostivě a žárlivě každý střeže oné »nicotné částice« politické moci. Je zajisté trefně řečeno, že z halířů novodobý člověk střádá milliony, a tak z třísek politické moci skládá se dnes velmoc. A nic v tom není špatného tam, kde stát každou hodinou stojí nad občanem s požadavky svými, aby i občan — třeba nicotnou částicí politické moci — také směl o státě a tím o sobě samém rozhodovati.

Je vskutku pak již nepoctivost očividná probírati a v špatnosti usvědčovati konstituce všech států v Evropě i v Americe a o ústavě švýcarské ani slovem se nezmíniti; jistě už ji musil uznati za příliš dobrou, když ji musil pominouti mlčením, aby nerušila generálního jeho odsudku zřízení konstitučního na celém světě. Nepoctivost očividná jest i výrok, že vědecké pravdy jen podvodem mohou býti vštípeny lidu; dnes prý se ten podvod provádí (str. 191.). Rozumí se, že Darwina i celou theorii evoluční zavrhuje; o Darwinovi praví, že v něj dnes věří jen dii minorum gentium, nikoho však z nich nejmenuje — zcela po způsobu sofistů. Sofistou je v důkazu svém, že ctitelé principu svobody povinni jsou bojovati za víru. Sofistou je ve výroku, kdo prý chce poznati církev, že musí vejíti v duši lidu, tvořícího církev (str. 212.). Sofista mluví z něho v prázdných frázích, jimiž pomáhá si místo odpovědí přímých v choulostivých situacích. Hle, taková fráse: »Řady lidí hledají v sobě odpověď na otázku Pilátovu, kde je pravda, a nalezne ji pouze ten, kdo »sám jest od pravdy«. (Str. 292.) — »Si duo facient idem, non est idem« i ve starověku platilo jen v jistých případech, ne všeobecně, a nikdo neuzná, že středověký fanatismus církevní byl v právu proto, že lidé bojovali o princip víry, princip božský, proti novodobému prý fanatismu odpůrců víry, kteří bojují jen o domněnky, předpoklady a podobné sypké věci a výmysly nedostatečného rozumu pozemského. (Srovnej str. 192.) Zcela kostelnická jest již filosofie, že takové náboženství, jaké navrhuje na př. John Stuart Mill (ušlechtilé světoobčanství), může dostačiti pouze myslitelům jemu podobným, nikoli však lidu (str. 198.).

A tu jsme již u věci, v níž rozhodně vysvítá filosofická nepropracovanost apologety staroruských řádů. Jako u všech církevníků jsou jeho poslední argumenty slova: lid, lidová duše, duch národní, národ, živá duše, život... aniž by se kde jen maličko vynasnažil vymeziti a určiti rozsah a obsah toho, co si pod těmito slovy myslí. V »Církvi a státu« operuje s »živou duší«, kterou — snad již hotovou, po smyslu křesťanském — člověk obdržel od Boha —; v »Duchovním životě« tam, kde praví, že jen hlupák může mysliti jasně, ukazuje, že podstatu duševního života vidí v oněch tlumech polo- nebo zcela neuvědomělých představ, jež kdesi hluboko tkvíce podmiňují všecko vnitřní dění, určujíce především vůli člověka. Přejal toto učení z Karusa, s podrobným citátem o člověku tonuvším, jenž líčí, jak v minuty, kdy pozbýval vědomí, viděl v nitru svém prchati všecky představy zažité za života — v pořadě obráceném. Ale nedomýšlí těchto faktů (toto slovo nenávidí neméně než rationalismus a jiné zplozeniny nového věku), nebéře v úvahu, co tato fakta ve spojení se starou větou: »Nihil est in intellectu« zna-

menají; duše, podle něho, je zase dál neurčitý onen pojem čehosi, co je na krátko v člověku, aby po smrti z těla vzlétlo kamsi k nebesům. — Jeho »národ«, »lid« jest jakýsi tvor velmi nízko postavený, citový, rozumu se nepoddávající, jenž neuzná vlády analysující logiky, je však při tom neomylný, neměnitelného úsudku, o něj rozbíjejí se všecky snahy rationalistického doktrinářství a šarlatánství. Sám, ač nikde nemůže dokázati, kde poznal »lidovou duši«, »ducha národního«, kde slyšel hlas lidu, neustále vystupuje jako jeho mluvčí, zástupce a obhajovatel. Plným právem lze mu upírati znalost duše lidové, znalost potřeb lidu. Život svůj on ztrávil v takových kruzích, o nichž ani slabikou nelze říci, že by byly částečkou národa a lidu; dvorské prostředí jeho je snad kastou, nebo něčím ještě odtrženějším od lidu, ale lidem není. Snad z literatury lid poznal? Byl by mohl! Celá plejada velikých ruských spisovatelů od Puškina, Gogolja, Tolstého, Turgeněva, Dostojevského až po národniky Zlatovratského, Uspenského a nové hlasatele bědného »bosáčestva« psala o něm, se všemi jeho potřebami, v celé i kráse znamenitých — bohužel tak nazmar jdoucích — vlastností tohoto lidu. A co z nich četl Pobědonoscev? Sepsal jsem si jména všech autorů, jež cituje. Je tu Goethe, Molière, Spencer, John Stuart Mill, Strausz, Seeley a jiní cizí, ale z ruských cituje jen jednou — a koho? — Chomjakova, otce ruského slavjanofilství. Z ostatního nikde nic, leda že proti Tolstému, jako reformátoru nábožensko-mravnímu, napsal traktát, pamflet za 15 kopějek »Pravda o hr. Lvu Tolstém«. Jaké tedy pojetí mohl míti tento člověk o skutečných potřebách lidu ruského, jak směl mluviti k carskému dvoru jako znalec, ba mluvčí toho lidu? Tato stránka jeho činí mi osobu jeho protivnější než všecko co jiného.

Jako se neostýchá takovéto mystifikace, tak pracuje i s fintami jinými. Ničím nežli fintou není paušální odsuzování parlamentarismu z toho důvodu, že řídcí prý jsou dnes ideální lidé, kteří by mohli a dovedli sloužiti prospěchům lidu, a ti prý nejsou náchylni přijíti do styku s bídou veřejného života (str. 42.—43.). Fintou je tvrzení, že v osobě monarchově (rozuměj: neobmezeného monarchu) možno si představiti jednotu rozumné vůle, v parlamentě však že jí není (str. 58.).

O pověstném slově Voltairově »Ecrassez l'infâme« tvrdí, že ho užil Voltaire o víře, a řekl to vskutku o církvi. — Kdo uvěří tvrzení, že i pohané a mohamedáni více mají důvěry k takové vládě, jež stojí na pevných podkladech víry — nechť jest to víra jakákoliv, nežli ku vládě, která neuznává žádné víry za svou a ke všem vyznáním se chová stejně? (Str. 15.) Kdo uvěří tvrzení, že svoboda víry naprosto není závislá na rovnosti vyznání před zákonem a vládou? (Str. 24.)

Rozumí se, že maluje rád strašidla, která hrozí církvi, státu, veřejnému řádu ze všech těch svobod a jiných výmyslů rationalismu. »Není pochyby, že tisk je zbraň kultury,« praví, »ale nelze neviděti také oné škody, jež vzchází společnosti z bezmezného rozšíření tisku, nelze neuznati s pocitem jistého strachu, že v každodenním tisku hromadí se jakási osudná, tajemná, rozkladná síla, vznášející se nad lidstvem« (str. 74.) atd. mnohokrát. Po starém vzoru všech předchůdců svých v církevní apologetice neštítí se nadávek; když mluví o šíření darwi-

nismu, mluví o »bídných žvanilech liberalismu« (Str. 204.). »Jeden za druhým objevují se samozvaní proroci šílené autonomie v myšlení a konání — proroci sociální reformy, proroci anarchie a zločinu, proroci nových věr, popírajících náboženství.« (Str. 214.)

Takový je v celkových rysech. A přece kniha jeho za čtení stojí, ano za pozorné čtení. Třeba je suchý a fádní jako katechismus, když má vykládati positivní stránky svého přesvědčení, je za to velkolepý ve své jedovaté, jako lučavka leptavé kritice zřízení a institucí západních. Je to křivé zrcadlo, pravda, avšak je dobře i do něho popatřiti — i zkřivený obraz mnoho poví dá. Zkřiven je zvláště proto, že on také podmínek životních na západě nezná, nebo nechce znáti; co on ví, jak těžko se shání živobytí, jaká to je starost, aby při úmorné práci člověk se svým rozpočtem vyšel, a přece při tom nejí dosyta, nespí do vyspání, co on ví o tom, jaké myšlenky plní hlavu tohoto otroka kapitálu, o němž — toť výmluvné — mezi všemi těmi neřestmi západu, které kritisuje — ani zmínky nemá. Lze jistě říci, kdo přehlédne tuto sílu a její význam v životě novodobém, že podá jistě obraz jeho v rysech křivých. Jeho na př. také ani nenapadne, že by mohl někdo přijíti na takovou myšlenku, že ani církev, ani stát, ani nikdo jiný nemá práva předpisovati řád života jiným, zvláště příštím pokolením, natož pak formovati život jejich předem, když přece tím životem nebudou žíti ani hlavy církve, ani státu, nýbrž břímě i radosti jeho ponese onen jiný, jenž zaplatí z něho všecky daně do halíře. Nikdo zaň nebude kropiti půdu svého života potem svým než on sám, nikoho nebudou od jeho práce údy boleti nežli jeho,ničí hlava nessediví od jeho starostí nežli jeho vlastní hlava. Ani hlava carů to nebude, ani hlava vrchních prokurátorův a proto marno je všecko úsilí jejich v starých poutech chovati lidi nové. (Pokrač.)

ADOLF ČERNÝ:

J. Čišinski a nová doba hornolužické poesie.

Další část rozpravy »Sto let lužickosrbské poesie« (Slov. Přehl. roč. III.)

(Dokončení.)

III.

Poslední desítiletí stol. XIX. a počátek stol. XX. až do nynějška nepřinesly hornolužické poesii jediného nového jména, které by bylo nějak vyniklo aneb aspoň delší dobu se udrželo.

Počátkem let devadesátých vystoupilo několik mladých hlav, které skoro všechny podržely si v literatuře význačné místo, ba jedna z nich vtiskla letům devadesátým svůj ráz — ale žádná z nich nezvolila si za družku života poesii. V čele nové generace let devadesátých stojí Mikławš Andricki, který se sic ozval v »Łužici« již r. 1889, ale jehož pravý vpád do literatury datuje se od r. 1892, vedle něho objevují se v témž

časopise r. 1891 Jakub Lorenc (pseud. Zalěski) a Michał Šewčik, r. 1892 vystupuje poprvé v »Katolickém Poslu« Jurij Wingeŕ [71]) — ale všichni jdou mimo poesii. Lorenc a zejména Wingeŕ pracují na chudém poli lužickosrbské povídky a novelly, M. Šewčik [72]) píše dějiny lužického studentstva; nejmnohostrannější MIKŁAWŠ ANDRICKI vedle novellistické, překladatelské a horlivé činnosti publicistické, která se projevovala nejintensivněji za jeho redaktorství »Łužice« v letech 1896—1904, pokusil se také v poesii aspoň veršovaným překladem delší ukázky ze srbské »Lazarice« (1899) — vedle něho také J. LORENC-ZALĚSKI uveřejnil veršovaný pokus, ale jen jediný. [73])

V letech 1887—1897 snažil se ADOLF ČERNÝ obrátit pozornost mladšího pokolení k blízkému, bohatému zdroji poesie hojnými překlady z českých básníků, uveřejňovanými v »Łužici«, [74]) i výborem z Hálkových »Večerních písní« [75]) — ale marně. Čišinski vydával své knihy, vedle něho vytrvale psali do »Łužice« staří básníci Radyserb-Wjela a Šyman-Domaška, tu a tam i Dučman a Fiedleŕ, z mladších ozýval se Wałtaŕ, kdežto Šewčik umlkl — ale z nejmladších, z nového pokolení nikdo se nehlásil s básnickým posláním. Objevilo se jen několik ojedinělých pokusů, jako několik ptačích zatiknutí při probouzejícím se jitru — ale plné rozezpívání nepřišlo. Tak r. 1890 vyšla v »Łužici« dobrá milostná píseň »Pój, pój, mój jandźelko« (str. 12.), podepsaná zkratkou *Phil. Kr.* Originální forma, nové, neopotřebované rýmy, pěkná dikce, vše předstihovalo prosté začátečnictví a vzbuzovalo naději, že se tu snad hlásí dávno očekávaný mladý talent, jenž rozhojní řídnoucí řady lužických básníků. Naděje se nesplnily — šifra Phil. Kr. se v »Łužici« více neobjevila. Snad ještě báseň »Wot njeje list« v témž ročníku (str. 57.), podepsaná šifrou *J. F. K.*, pocházela z téhož péra — značná formální vyspělost a čiperný milostný námět básně by o tom svědčily. Snad konečně i pozoruhodná báseň »Hwězdny wječor« (Łužica 1891, str. 68.), podepsána šifrou *J. F.*, je téhož původu. Je-li tomu tak, sluší jen litovati, že budící se talent dále se nerozvíjel a zapadl. Totéž platí o původcích básniček »Mi chce so dom« (Łužica 1892, 25.) a »Roń so sylza« (též, str. 33.), v nichž shledáváme silné stopy četby Čišinského; šifry *-la-* a *F. S.*, jimiž byly básničky podepsány, vícekrát se v »Łužici« neobjevily. Ještě několik anonymů a pseudonymů se ojediněle ozvalo

---

[71]) Zajímavo jest, že všichni jsou katolíci a odchovanci pražského lužického semináře.

[72]) Zemřel záhy, 26. února 1903.

[73]) Od něho totiž patrně pochází báseň »Na załobskich rowach« (Łuž. 1898, 61.), podepsaná *J. Z.*

[74]) Z Havlíčka, Erbena, Nebeského, Douchy, Heyduka, Nerudy, Sv. Čecha Sládka, Quise, Mikovského, Vrchlického, B. Jelínka, J. Baše, Zeyera, Mokrého, Klášterského, Jar. Kvapila. Byly to ukázky z chystané anthologie, k jejímuž vydání však nedošlo.

[75]) Serbska knihownja č. I.: »Wječorne pěsnje«. Pěsnił W. H á l e k. Z čěšćiny wubrał a přełožił A. Č e r n ý. Budyšin. Z nakładom wudawarja 1888.

v první polovici let devadesátých, ale jen hlasem zcela nesmělým a začátečnickým, z něhož nebylo možno ani souditi o nadání.[76])

Kolem r. 1900 hlásí se v literatuře nová generace, vzešlá vesměs z katolické Lužice: Jan Bryl (Serbin), Jan Wjenka, Mikławš Hajna, Jan Andricki, R. Rachlowc (pseudonym F. Krale) — ale nikdo se nepokouší v poesii. R. 1902 přetiskla »Łužica« (str. 52.) ze »Srbského Hospodáře« básničku Madleny W—c »Dopomnjenka na čěsku wójnu«, psanou ne neobratně, a doprovodila ji povzbuzující poznámkou — ale marně; neznámá debutantka se více neozvala. R. 1904 vyšel rovněž v »Łužici« (str. 29.) prolog Jana Cyže k třicáté »skhadźowance« lužickosrbského studentstva, po němž jsme očekávali další pokusy mladého theologa — ale zatím rovněž marně.

Zemřel Domaška (1897), zemřel neunavný Radyserb-Wjela (19. ledna 1907), ze staršího pokolení zřídka se veršem ozývají Dučman a Fiedleŕ, z mladšího dávno již se odmlčel Šewčik, v posledních letech i Wałtař, nové básnické generace po nich naprosto není — a tak ve skutečnosti jediným činným a plodným básníkem hornolužickým v době přítomné jest Jakub Ćišinski . . . bez soupeřů a bez epigonů . . .

Jen jediný nový veršovec objevil se v poslední době vedle Ćišinského a patrně jeho vlivem — ale ne člověk nový a mladý, nýbrž muž pokročilých let, starší již spisovatel, známý z jiných oborů literárních. Je to Matej Urban, evangelický farář na odpočinku, od něhož předloni vyšla sbírka »Wótčinske hrona«.[77]) Kniha jeho byla opravdovým překvapením — i tím, že pocházela od staršího autora, známého dosud jen spisy náboženskými, i svojí pěknou formou a mužně vlasteneckým obsahem. Autor čerpá z pokladnice moudrosti národní a biblické, mluví rázně a úsečně po způsobu lidových přísloví, ale při tom i široce s hojnými obrazy a obraty z Písma, je více kazatelem, didaktikem a hloubavcem než poetou, tvořícím z vnitřního, mocného hnutí básnického — ale přes to působí na mnohých místech silně a podává dílo originální, kterému nelze upříti svérázného dechu, jehož vanutím rozehrávají se verše pradávných rythmů jako zvuky varhan. Myšlenkově jsou všecka čísla sbírky Urbanovy vlastně pouhou variací na jedno napomenutí: Srbové, držte se svého jazyka! Na ideovém obsahu i na formě jest patrno, že kniha Urbanova vyrostla z poesie Ćišinského — ale pouhými ohlasy Ćišinského strofy Urbanovy nejsou: základní tóny, myšlenky jsou tytéž, ale celý způsob vyjádření jest docela jiný.[78])

Význam knihy byl by pro lužickosrbskou literaturu ještě větší, kdyby pocházela od autora mladého, nového, počínajícího vůbec lite-

[76]) *Malink*: »Pózdne kaće« (Łuž. 1890, 94.), »Kleskawa« (1891, 15.); *J. J.*: »Kralik nad worjołom« (1891, 14.); *A. J.*: »Hórke dźělenje« (1891, 37.); *Jš.*: »Što wutroba sej wuzwola« (1894, 68.); *Domanja*: »Nalětni spěw« (1895, 51.).

[77]) Serbska ludowa knihownja. Wudawa Serbomił Tuchořski. Č. 3. Wótčinske hrona — akrostichiske, po Alkäiskej a Sapphiskej měrje — starym a młodym Serbam poswjećił M. U., fararř em. w B. — W Budyšinje 1905. Ćišćał a nakładł M. Smoleř.

[78]) Podrobnější rozbor knihy Urbanovy viz v mém čl. »Literatura lužickosrbská r. 1905« ve Slov. Přehl. VIII., str. 458.

rární dráhu. Potom mohla by býti závdavkem nového rozvoje lužickosrbské poesie, kdežto takto jest jen zajímavým dozvukem doby vlastně již minulé aneb aspoň se končící. Nezměnila nic na smutném faktu, že vlastně od let osmdesátých, v nichž vystoupili Wałtař a Šewčik, nemá hornolužická literatura básnického dorostu. Ještě smutnější zjev jest, že obě poslední literární (nepravím básnické) generace hornolužické vyšly jen ze strany katolické — na straně evangelické, která tvoří valnou většinu národa, vůbec od let osmdesátých se nový spisovatel neobjevil . . .

Jak dlouho potrvá ještě tato stagnace?

Doufejme, že ne dlouho, sic by to bylo zlým znamením pro celý národní život lužickosrbský.

Doufejme, že přijde nová generace, plná svěžích životních sil, plná výbojnosti, že vpadne třeba bouřlivě do literatury, vyrazí okna, otevře přístup ostrému, čerstvému vzduchu, poděsí snad staré vlastence, jako je poděsila generace let sedmdesátých nebo snad ještě hůře — ale vdechne lužické literatuře opět nový ž i v o t . . .

TADEUSZ NALEPIŃSKI:

D. S. Merežkovského »Přicházející Chán«.

(Grjaduščij Cham.)

(Pokračování.)

Druhá část, nepoměrně větší než první, věnována jest rozboru »metafysické ceny« typů a lidí Čechovových a Gorkého. Jsou-li Tolstoj a Dostojevskij výrazy nejhlubšího lidového živlu a nejmocnějšího kulturního uvědomění Ruska, předvádějí Čechov a Gorkij vrstvu střední, nejčetnější a nejčinnější — třídu intelligence, jíž náleží přítomnost a »tvoření historie«. Tito dva spisovatelé jsou duševními vůdci a učiteli současného pokolení ruské intelligence, která se jimi kochá, snad ani nevědouc proč. Miluje je ovšem za to, co jest napsáno; ale kdo dovede s Merežkovským vyčísti i to, co jest zamlčeno, ten nepochybuje, že Čechov i Gorkij snad nevědomě, ale přece skutečně nic jiného nekonají, než podkopávají a ničí všelikou víru, všeliké ideály a modly této intelligence. V řetěze povyšování člověka nad boha — jejž tvoří epigoni »člověkobohů« Dostojevského a atheistické kasty intelektuálných nihilistů (Černyševskij, Pisarev, Dobroljubov a j.) — zaujímá metafysika Čechovova a Gorkého vynikající místo. Metafysický řebřík, snad pro laika neurčitě se rýsující, jest přece ruskými anthropocentristy neobyčejně logicky postaven. »Dole stojí Čechovův intelligent, nahoře Gorkého bosák. Mezi nimi jest řada příčlů, jichž ruská intelligence dosud nevidí, ale po nichž už stoupá.«

Odkud tak ohromná sympathie intelligence k bosákovi? Merežkovskij cituje z Gorkého místa, v nichž autor vrhá ve tvář intelligence nejvlastnější jed slin a pohrdání. Bezpochyby má zde největší úlohu poli-

tická zaslepenost; ale uvítán jako revolucionář, jako živel nový a nepřemožený, musil bosák konečně sklamati, poněvadž není jasného rozdílu mezi ním a třeba chuliganem. Patrně tedy sympathie spočívají hloub — »politická příbuznost jest pouze stránkou zevnější, pod níž se kryje mnohem hlubší, vnitřní a zásadní příbuznost metafysická«. Jakožto metafysický bosák neodvažuje se intelligent-Gořkij svaliti vinu za existenci tohoto nového typu proletářského na poměry sociálně-ekonomické. »Kromě zevnějšího bosáctví, sociálně-ekonomického,« praví Merežkovskij, »jest bosáctví vnitřní, psychologické — poslední hranice nihilismu, poslední duševní obnaženost, nahota a bída. A člověk nikterak nedochází k vnitřnímu bosáctví, že napřed stal se obětí vnějších poměrů společenských, že se octl na dně, nýbrž právě naopak: proto se octl »na dně«, že došel k vnitřnímu bosáctví.« Jsou to slova plná pravdy. Prováděje analogii »Podpolja« Dostojevského a jeho soudu o metafysice tohoto druhu »bosáctví« s »Dnem« Gořkého, mohl by dnes Merežkovskij připojiti i »Savvu« L. Andrejeva, zrealisovaný, ztělesněný symbol bosáctva i anarchismu, především pak rozkladného nihilismu, jímž v tisícerých vzpourách vřely postavy Dostojevského a z něhož výkřikem života ozvali se bosáci. Proces přezbožnění člověkobohů jest Merežkovskému cosi negativního, jakožto proces ztráty pocitu absolutní svobody i absolutní jsoucnosti lidského jednotlivce v Bohu; s hořkostí konstatuje, že affirmace mechanického názoru světového — onoho čínského středu — jest společným východiskem intelligenta i bosáka.

Tyto závěry podporuje autor »Chána« množstvím citálů. Dogmatický positivismus hrdinů Gořkého zavádí je k dogmatickému materialismu: »Břicho — toť u člověka hlavní věc. Je-li břicho spokojeno, znamená to, že i duše žije — všecky lidové činy od břicha pocházejí,« tvrdí jeden bosák. Taková utilitární mravnost jest pouze přechodním stupněm k otevřené a nepokryté nemravnosti, k jaké logicky od positivismu dospívá Nietzsche. Intelligenci ochraňuje před posledním závěrem tradice metafysického idealismu, ale bosák — primitivnější, živelnější a hlavně nemající tradice — stává se úplně uvědomělým amoralistou, a všecky humánní ideály ohřívané filantropie XVIII. století vzbuzují v něm odpor, jakož o tom byla řeč. Zdálo by se, že všichni tito nadlidé, učinivše si heslem »buďte tvrdí« a jaksi vědomi Schoppenhauerovy věty »Mitleid — Multiplicator des Elendes« — nenajdou sobě rovných »v nenávidění člověka«, v násilném vymítání ze srdce zbytků smilování k bližnímu. Ale Merežkovskij — estét, který nesnese pohledu na »nadčlověka« v postavě Gořkého »Tančinohy« — ironicky se vysmívá bosácké pýše: »Zdá se, že čtli filosofa Nietzsche, ačkoli v laciném, nezcela správném ruském překladě, ale pochopili z něho každým způsobem více, než ruští vzdělanci...« Přes demokratický svůj zevnějšek jsou duševními aristokraty, odkudž vyplývá nenávist proti sedláku a pohrdání rolníkem (»černozemným pánem«) zároveň s nenávistí k pánům. A to jest Merežkovskému důkazem metafysické příbuznosti mezi bosákem a intelligentem, tato stejná »positivní dogmatika«; pátráme-li po příčině, shledáme ji v náboženském příbuzenství nebo vlastně v společném nedostatku víry, v společném náboženství »člověkobožství« — v protikřesťanství. Neboť

lid přese vše jest nevědomým křesťanstvem, vyznává náboženství Boha, pouze Boha zatím, bez lidskosti — praví Merežkovskij — ale s možností cest k novému křesťanství, vidoucímu, jasnému: k vědomému náboženství Bohočlověčenství.

Nicotu, prázdnotu i absurdnost protikřesťana a anthropocentristy bosáka odhaluje Merežkovskij dalšími citáty. Všeobecně jest znám lakonický výkřik jednoho bosáka: »Člověk — toť pravda!« Ale je-li tomu tak, jestliže »jest pouze člověk«, je-li »vše v člověku« — proč všickni bosáci táží se s hrůzou v předtuše tragické prázdnoty: »Co dále?« — proč jimi hrůza otřásá při výkřiku vědomí: »Zhola nic není?« Heslo »nic« může vésti pouze k všeobecnému ničení, k chaosu. Tu »klidná, vědecky positivní věta: nic nevíme — mění se ve vzteklé, mystické heslo: nic nechceme, chceme nic!« A v této touze po nicotě projevuje se poslední podstata bosáctví — sloužení »moudrému a strašnému Duchu Nicoty«. A v delším, dialekticky nedostižném důkaze, prováděje částečně analogii s Velkým Inkvisitorem Dostojevského, jmenuje Merežkovskij nejchytřejším sluhou Černého Ducha — starce Luku z dramatu »Na dně«. Tím končí rozbor bosáků a přechází k Čechovu.

Citáty... Ale nemůžeme jich zde uváděti. Známe již dialektické schopnosti Merežkovského, známe jeho křesťansko-mravní kriterium. Stačí pověděti, že Merežkovskij, podpíraje rozbor hrdinů Čechovových dvěma jeho listy (psanými redaktoru »Miru Iskusstva« S. Djagilevu), ukazuje, že svět vnitřních poznání, svět mystiky byl duši tohoto »zástupce ruské intelligence« cizí, že podle Čechova celé křesťanství a současná kultura jsou nepřáteli na život a na smrt. »Dávno ztratil jsem víru a jen s podivením patřím na každého věřícího intelligenta...,« vyznává Čechov v dopise — a Merežkovskij věří jeho nevěře. Autor »Čajky«, »Višňového sadu« a tolika jiných nedostižných básní ruského stesku vyznával jakési nové náboženství dneška, nový »islam«, jak praví Merežkovskij, a k vidině oné nedaleké, kvetoucí a převonné budoucnosti vrací se celým souchotinářským životem a v celé své horečné tvorbě. Ale zatím před Čechovem i před Gorkým smysl života skrývá se ve mraku, duch marně napíná síly, neboť neopatrný jazyk nazývá pokrok alchymií — a oba tvůrci umlkají před obličejem tajemství. Ignoramus — ignorabimus, odpovídá za ně Merežkovskij na velké znamení otázky, stojící u »dogmatiků positivismu«. Ex nihilo — nil; ale Merežkovskij z původního nihilismu duše Čechovovy dospívá ve svém výkladu k týmž výsledkům jako u Gorkého: »Mystické ‚nic nechceme‘ mění se v heslo ‚chceme nic‘; bázeň před nicotou — v touhu po ní, v žádostivost všeobecného ničení a chaosu,« »Ničeho netřeba. Ať se země sřítí do čelistí pekelných!« — toť »poslední sen Čechovova intelligenta«. A to ještě bez síly a výbuchu Gorkého. Prázdnota, apathie... To jest »opravdová smrt, nejen fysická, ale i duševní, smrt věčná, předpověděná v Apokalypse, druhá smrt, z níž není vzkříšení.«

Snad Čechov ve svém posledním dramatě, nesoucím název jeho nejoblíbenější vidiny, ve »Višňovém sadě«, prorocky bořil veškerou víru a naději v budoucnost kvetoucí země, když kupec a chán Lopachin kácel a vykořeňoval onen překrásný symbol zbytků krásna v Rusku...

Merežkovskij to vycítil: »Tedy to jest onen nový život, nový zemský ráj — ráj Lopachinovských vill!«

Strašný doopravdy — i bez tohoto zdůraznění Merežkovského — jest divoký výkřik barbara, vysekávajícího višňové stromky: »Hrej, hudbo! Ať jest vše, jak já chci! Přichází nový majetník, vládce višňového sadu! Všecko mohu zaplatiti!«

A zde zakončení Merežkovského: »Jermolaj Lopachin, hlasatel věčného života — toť první malý chán; po něm přichází chán druhý, větší — stařec Luka z dramatu ‚Na dně‘, hlasatel věčné smrti ... po tomto starci přijdou ještě větší chánové a konečně poslední, největší — Přicházející Chán.«

Tedy má intelligence prokleti tyto dva největší novodobé spisovatele? Má se odříci těchto svých největších nepřátel — provokatérů chánství? Má ukamenovati zlé proroky? Nikoli — Merežkovskij upokojuje sebe a intelligenci: »Čechov a Gorkij jsou vskutku proroky, ale ne v tom smyslu, v jakém se o nich myslí a v jakém snad myslí oni sami o sobě. Jsou proroky, neboť blahoslaví to, co chtěli prokleti, a proklínají, co chtěli blahoslaviti. Chtěli ukázati, že člověk bez Boha jest Bohem, a dokázali, že jest zvířetem, ba hůře — dobytkem, ba hůř než dobytkem — mrtvolou, a hůř než mrtvolou — ničím.«

»Proto ověnčujíce je nezapomínejme, že nevěnčíme triumfující hrdiny, nýbrž zápalné oběti, a že jestli sklesne nůž zdvižený nad těmi obětmi, zatne se nejen do nich, nýbrž do nás všech.«

Další část knihy věnována jest zadržování zlověstné ruky, která zajíždí nožem do společnosti a hlavně do intelligence ruské.

Oddíl, nazvaný »Nyní nebo nikdy,« jest apostrofou církve, »ochromené od časů Petrových«, jak napsal Dostojevskij, apostrofou, vyzývající k rozhodné reformě, kterou by měl provésti všeobecný církevní sněm. Potřebu toho pociťují sami duchovní v provolání, jež Merežkovskij cituje: »O nutnosti změn v ruské církevní správě.« Autor »Chána« spěšně se připojuje k pravoslavným kněžím, toužícím po vnitřním obrození — k pravoslavným kněžím, kteří poprvé za 200 let berou v pochybnost základní článek ruského zákonodárství: »V církevní správě samoděržavná vláda působí pomocí nejsvětějšího Synodu, vládou ustanoveného.« Tímto článkem odevzdáno nejen císaři, co jest císařovo, nýbrž dáno mu též, co jest božího — praví Merežkovskij. Místo aby hlavou církve byl Kristus, stává se jí car, zároveň »nejvyšší soudce«, tedy neomylný; má tedy car větší moc, nežli měli před Petrem Velikým patriarchové. K týmž výsledkům došla idea papežova náměstnictví v církvi římské. »Jsem dalek krajního názoru protestantského nebo krajního pravoslaví, podle nichž římská církev jest královstvím Antikristovým,« praví Merežkovskij. »Ale přece nelze nyní neuznati, že princip obcování věřících v této církvi utlačen jest principem papežské samovlády.« Čili: že římská církev podlehla druhému pokušení ďábelskému: »Tobě dám tuto všecku moc i slávu; nebo mně dána jest, a komuž bych koli chtěl, dám ji. Protož ty pokloníš-li se přede mnou, budeť všecko tvé.« (Luk. IV. 6, 7.). Nebo — abychom mluvili jazykem Dostojevského a Merežovského — blíží se k pokušení největšímu: k záměně

ideálu bohočlověčenství ideálem člověkobožství. Ale pověděno-li to o církvi římské, o náměstcích Kristových v Římě, co říci o Petru Velikém?

Jak známo, silnou část své historické trilogie, věnovanou postavě Petra Velikého, nazval Merežkovskij (snad dialekticky) jménem Antikristovým. Čtenář této monumentální, básnické monografie »Cara-Antikrista«, založené na hluboké znalosti doby a na množství faktických životopisných dat, má dojem, že byl-li kdo v dějinách podoben apokalyptické šelmě, byl to v Rusku Petr. Zdálo by se, že sám autor o tom nepochybuje, ač v kreslení postavy carovy libuje si v kontrastech, maje však především na mysli vytesání žulové sochy podobné oné, jež se vztyčuje na břehu Něvy. Při tom nesmíme zapomenouti, o čem byla výše řeč: jak nesmírně Merežkovskij miluje a zbožňuje postavu »měděného jezdce«, kolik jest jí s to odpustiti. Bývalý nietzscheovec nemůže býti prost slabosti vůči síle nadčlověka na trůně. Proto jest Merežkovskij v »Přicházejícím Chánu« žárlivým obráncem Petrovým. »Byltʼ on pouze nástrojem oněch vyšších sil, které podle slov Páně vytínají všeliký strom, nepřinášející dobrého ovoce.« Předchůdce a otec Petrův, car Alexěj Michajlovič, zrušiv patriarchát v osobě Nikona, »ruského papeže, který zatoužil státi se ruským carem, zatoužil sloučiti, ale dovedl jen smísiti v rouhavou směseninu obě Království: z tohoto a ne z tohoto světa,« rozhodl o dalších osudech církve. A dílo »Obnovitele Ruska« spočívalo v osvobození církve od vpádu ideje caesaropapismu. Taková jest podle Merežkovského »negativní pravda činu Petrova«. Vedle ní jest pravda positivní, v jejímž konstatování připojuje se poslední Petrův obránce k Vl. Solovjevu — a tou jest »velký čin nejen náboženský, nýbrž svatý, opravdu křesťanský — totiž rozbití kruhu moskevské výlučnosti a otevření obzoru všeobecné kultury a tím i cesty pro světlo Kristovo, které se line netoliko z prvního, minulého sestoupení Páně, nýbrž i příštího druhého, ‚v slávě a velebnosti‘. Toť jeho největší čin i oběť: rozhodl se vzíti na se strašný stín Šelmy, stín Antikristův, dosud ještě s jeho postavy definitivně nesňatý. Čas jest sejmouti tento stín: nadešel čas, aby bylo s rozhodnou určitostí vysloveno: dílo Petrovo — jest dílo Kristovo.« Petr jest úhelným kamenem celých novějších dějin Ruska, jen od něho lze vycházeti, na něm budovati. Při budování budoucnosti nemůže církev ani příští církevní sněm postavy jeho pominouti — kdo se nepostaví na stranu Petrovu, musí stanouti proti němu, ale pominouti ho nemůže.

Pravoslaví a samoděržaví — toť opravdové bludné kolo! Ke kulturním nechutnostem církevním druzily se vždy hnusnosti sociálně-politické; reforma Petrova otřásla do základů celým zdivem státu, ale zůstalo po ní mnoho zbytků minulosti. Církev byla vůči osvobozenskému hnutí intelligence vždy nejen lhostejna, nýbrž i nepřátelská — vždy, až do otce I. Kronštadtského v době nynější. Jak se nemá tato církev obávati, že pastýřové církve, až zasednou k církevnímu sněmu, reknou jí, jediné dědičce Petrově: »Náš soud není z krve a těla, nýbrž z ducha« — a že těmi slovy, jež před 200 lety byla ortelem smrti synu Petrovu Aleksějovi, církev dnes zavrhne jeho právníky a živého ducha Ruska? »Vzniká

otázka, může-li církev vůbec splniti své poslání (totiž nalézti náboženskou podstatu pro ruský stát), zůstávajíc věrna své odvěké metafysice, podle níž beztělesná a bezkrevná duchovost jest základem svatosti — a tělesnost a krev počátkem hříchu?...«

»Dějiny ruské církve jsou jen zkráceným opakováním dějin církve byzantské... Paralysa šíří se odtamtud, od Byzance. Co bylo počato v Druhém Římě, v Byzanci, pokračovalo v Moskvě, Třetím Římě, a potvrzuje se v Petrohradě, v tomto pochybném ostatně Čtvrtém Římě.« K těmto slovům Merežkovského bylo by jen lze dodati hrozné, prorocké verše Vl. Solovjeva, v nichž — v básni »Panmongolismus« — jako jasnovidce naznačil osudný náraz na Rusko od východu. »I padl třetí Řím v prach a čtvrtý již nepovstane,« znějí závěrečné verše básně.

Jediná spása by kynula, kdyby církev otevřela i druhou stranu nauky Kristovy: nejen pravdy o duchu, o životě záhrobním, o sestupování s nebe, o spasení duše, nýbrž i pravdy Krista, který má přijíti, neboť to je týž Kristus. Třeba otevříti Zjevení sv. Jana, které dosud, ač se nazývalo Zjevením, bylo ve skutečnosti pro celé historické křesťanstvo knihou »uzavřenou, zapečetěnou sedmi pečetěmi« atd. Tak a podobně vyzývá Merežkovskij církev k otevření nových, apokalyptických cest a předpovídá Rusku dějinnou úlohu, jakožto poslednímu v řadě kulturních národů a zároveň národu synthetickému. Je čas zbaviti se eschatologického asketismu prvních století křesťanstva, touhy po Novém Jerusalému, přicházejícím s nebe — a upravovati a raziti stezky pozemské. Středokřesťanství nevědomě došlo k budhistické metafysice, popírající jsoucnost světa a pojímající Boha jako Nirvanu. Toto tvrzení Merežkovského, nevyrovnatelné svou dialektickou pružností, zasluhuje býti doslova uvedeno: »Asketismus mnichů (středověkých) v čisté své metafysice jest utíkáním od světa k Bohu; čím dále od světa, tím blíže k Bohu; čím blíže Bohu, tím dále od světa; tělo, svět, bytí — toť negace Boha; Bůh — toť negace těla, světa, bytu; Bůh — toť beztělesný a bezsvětový duch, čirá Nirvana; namístě Boha, pravícího: Jsem jsoucí — postaven j i n ý B ů h, který dí: Jsem Nejsoucí. Toť poslední hranice mnišské metafysiky, ne tak již křesťanské, jako budhistické...« (Dokonč.)

DOPISY.

Z Petrohradu. 15. dubna 1907.

(Politika v soukromém životě. — Politika a mládež. — Kroužek mladých. — S. Gorodeckij. — Z uměleckých výstav. — Politické sebevraždy. — Z dumy.)

Ve chvílích autokritiky vždy se mi zdá, že cizozemci, stýkající se s námi — ať již v místnostech veřejných či soukromých — musí nás míti ne-li za hotové blázny, tož aspoň za pošetilce. Mužové i ženy, staří, mladí i děti v každé době denní i v značné části noci myslí a mluví jen o politice. Po deváté hodině ranní přináší listonoš noviny, »průměrná« petrohradská rodina chtivě se na ně vrhá a po chvíli již počíná výměna dojmů — vlastně pokračování včerejší a předvčerejší debaty. Děti vra-

cejí se ze školy — a hned vyrukují se svými novinkami a dojmy a polemisují spolu i s rodiči se stanoviska různých stran. Není snad v Petrohradě jediné rodiny, politickým smýšlením jednolité — rodiny »nepolitické« vůbec zmizely s povrchu života. Otec přichází k obědu s plnými kapsami večerníků a zvláštních vydání novin, brožur, se zprávami z kanceláří, kuloárů dumy atd. — a opět se polemisuje a kombinuje, pronášejí se naděje, dochází k projevům zklamání a hněvu. Po obědě počíná třídění došlých pozvání na schůze stran, na politicko-společenské meetingy, buď pouze mužské, buď pouze ženské, buď smíšené, počíná kritika řečníků, programů, přerozmanitých ideových záměrů, rostoucích jako houby po dešti. Často každý člen rodiny volí něco jiného — a tak v úloze tvůrců nového života rozbíhá se rodina v různé strany. Unavení a rozčilení zahání spánek s našich víček — i vstáváme ráno s těžkou hlavou, s válejícími se v ní ještě stíny večerních a nočních myšlenek a slov . . . a zase tu je první snídaně s novinami, debatami atd.

— Ale toť jsou příznaky hromadné choroby, psychické epidemie.

— Zajisté, ale co dělat, bylo-li v knize osudů kdysi před věky napsáno, že pokolení naše má se státi nezbytnou mrvou k zlepšení života příštích pokolení . . .

Líto jest dětí, líto jest mládeže. Co je zde těch, kteří nejen zapomněli, že léta jejich jsou věkem radosti, tanců, úsměvů, nýbrž kteří se i učí s výčitkami svědomí a domnívají se, že věnujíce čas knihám, přednáškám a domácímu studiu, okrádají společnost o všecky ty hodiny, které by měly být věnovány skutečné a pouhé službě společnosti, totiž činné politice, agitaci atd.

Takových nespokojenců jest množství ve všech vyučovacích ústavech. Málo je upokojují důvody uvádějící, že přece žádný národ nemůže se obejíti bez vědění a inteligence, že tím více nutno pomýšleti na shromáždění intelektualných zásob pro budoucnost, poněvadž už nyní nelze zavírati oči před snížením duševní úrovně, jež nás očekává po spoustě našich neštěstí a po jednostrannosti nynějšího života.

A při tom touha po vědění a duševní práci dávno již nebyla tak hluboká a tak rozšířená, jako právě nyní. Do universitních seminářů přichází sice značná část studentů ve vysokých botách a dělnických bluzách přímo od politické práce ve stranách, často i v očekávání procesů, vězení atd. — ale v těchto chvílích oddechu učí se usilovně, ba nadšeně, píší rozpravy, pracují v laboratořích a kabinetech.

Nikdy také nebylo na universitě tolik přerozmanitých kroužků, jako nyní, i odumřelý klasicismus vstává z mrtvých — ale nade vším visí Damoklův meč politiky a všichni se učí jako na sopce. Jest ostatně na universitě jeden takový kroužek, který nechce nic věděti o politice — je to t. zv. »kroužek mladých« (kružok molodych), jehož čestným předsedou byl znamenitý klasik a nadaný literát prof. Tad. Zieliński. Před nedávnem však patrně poznal, že předsedání těm pánům a dámám jest vlastně ctí dosti pochybnou, i vzdal se jí před několika nedělemi. Je to spolek mladých studentů literátů, mezi nimiž jsou i lidé talentovaní — ale jejichž erotomanie dostala se v posledních dobách na

tak chorobné a neobyčejné cesty v látkách referátů, básní, veřejných diskusí atd., že i nejodvážnějším novotářům přešla chut náležeti do tohoto bratrstva.

Pokud vím, náleží k tomuto kroužku také velmi mladý, ale již pro neobyčejnou originálnost svých prací velmi ceněný básník Sergěj Gorodeckij, autor velmi proslavené nyní sbírky »Jar'«. (Ve spojení s pojmem staroslovanského kultu Jarily, plného síly a radosti.)

Období uměleckých výstav jest v plném proudu — ale jen o jedné lze říci, že se vyznačuje jednotností vůdčí ideje nebo spíše pojmu o umění a kráse, jakož i větší rovnoměrností v umělecké ceně vystavených děl: totiž o výstavě »Nového svazu uměleckého« v novém, pěkném salonu zdejší švédské kolonie. Jsou to modernisté — ale modernisté nejen nadaní a hledající, nýbrž také již zralí a dovedoucí vhodně nacházeti, po čem umělecké a velmi kulturní jejich duše touží. Západní kultura plyne zde hlavním řečištěm, i jest dosti lidí, kteří ten svaz rádi nazývají kruhem »ruských cizozemců«. Hlavním bodem výstavy podle všeobecného mínění jest Golovinův portret slavného basisty a velmi individuálního herce Šalapina v úloze Démona. Byronické napětí ducha geniálního Lermontova, jiskřící se prismatem Rubinštejnovy hudby, našlo vskutku neobyčejného interpreta v opravdu tvůrčím podání Šalapinově. Není divu, že toto básnicko-herecké spojení uvedlo nadaného malíře-dekoratéra Golovina v takové nadšení, že vytvořil dílo neobyčejné, ba, jak nadšenci praví, geniální. Vskutku tento pochmurně krásný Démon na nebetyčné kamenné hradbě uprostřed věčného sněhu Kavkazu svědčí o smyslu velikosti, ovládajícím duši malířovu. Svědčí o tom nejvýmluvněji fakt, že neobyčejného dojmu dosáhl prostředky nadmíru prostými: uhel, křída a šedě elektrická olejová barva podávají ku podivu ušlechtilou jednotnost tónu. Ohromný duch trpícího satana proniká z jeho obrovského těla. — Démon byl také hlavním předmětem jiného malíře téhož sdružení, totiž Vrobla; boj s uchvácením celé bytosti malířovy touto závratnou personifikací skončil velmi tragicky — šílenstvím malíře, jejž mladé Rusko počítalo k nejhlubším tvůrcům a nejjemnějším koloristům.

Mnohem méně jednotná jest ohromná jarní výstava Akademie umění. Zde vedle obrazů opravdu krásných a moderních, jako jsou na př. krajiny mladého Fina Chimona, vidíme i jalovou virtuosnost epigonů minulé doby, nejvíce hledané pseudosvětovými kruhy petrohradskými, i velmi ještě nerozhodné a málo zdařené pokusy malířů, sotva vyšlých z malířské akademie.

Pokrokové a společnické kruhy Ruska stále ještě silou čtvrtstoleté tradice nejčastěji a nejdéle pobývají na výstavě spolku t. zv. »peredvižniků« — ačkoli látky lidově ruské jsou tam nyní již výjimkou a ideové obzory i technika ohromné většiny umělců ničím se neliší od látek a techniky průměrných účastníků výstav západoevropských. Ale ani zde nescházejí specifická znamení doby.

Dobrodruh široké povahy, anarchistický kozácký vůdce XVII. stol. Stěňka Razin upoutal obrazotvornost dvou vynikajících malířů. Moskevský umělec Surikov, právem vyznamenávaný jako jeden z nejznameni-

tějších a nejžádoucnějších tvůrců, kteří čerpají své látky z hloubi svérázného národního života a ducha, vystoupil u peredvižniků s obrovským obrazem. Po široké, rozlité, stříbrobílé Volze pluje přímo k pozorovateli ohromná loď, plná východních koberců a krojů. Uprostřed sedí o loket opřený, mladý, svěží blondýn — vůdce tisíců vzbouřených sedláků a kozáků, Stěňka Razin, předchůdce Pugačevův. Vůdce jest spíše lhostejný než zamyšlený, a co horšího: nedovede přemoci ani lhostejnost pozorovatelovu. Malíř té velikosti jako Surikov nemohl ovšem vytvořiti věc nezdařilou nebo banální, ale marně bychom tentokrát u něho hledali síly a ohnivého temperamentu, jimiž působí na př. slavný jeho obraz »Trest bojaryně Morozové« v Treťjakovské galerii.

»Trest Stěňky Razina« — vlastně pokutný průvod — jest předmětem obrazu Gorělova, rozhodného modernisty. Na nízkých saních vezou šibenici s červeně oděnou postavou, houpající se na provaze. V dosti vzdálené perspektivě viděti jest pouze její silhouettu — malíř více, než o psychologii postav, zajímal se o koloristické efekty, o řady červených »střelců« na bílém sněhu, o žluté saně a jasnobarevnou předměstskou architekturu moskevskou.

Tábory a krví potřísňované továrny na různých výstavách přenášejí nás v sladkou náruč současné doby. Ba ani v Akademii neschází jakýsi symbolický medvěd, chlemtající vřelou krev z nahé ženy, kterou právě rozsápal.

Ve skutečném životě aspoň a tolik jest lépe, že od zahájení dumy, od té doby, co poslanci opět a opět se zasazují o záchranu odsouzenců od smrti na šibenici, zmenšil se počet vykonávaných ortelů smrti. Tři vlády stále takové rozsudky vydávají: různí satrapové ústřední vlády, strany revolučně-teroristické a padouši z různých »istinno-ruských« doupat. Zdálo by se, že to »stačí« i na tak rozsáhlou říši, jako Rusko. A přece hroznou statistiku těch náhlých smrtí rozmnožují ještě neobyčejnou měrou političtí sebevrazi a sebevražedkyně. Střílejí se důstojníci, četníci, studenti, kursistky, dělníci. K nejdojemnějším případům toho druhu náleží sebevražda překrásné, dvaadvacetileté paní Dosofějové, která se ve zdejší Petropavlovské pevnosti uškrtila vlastním vrkočem vlasů. Její muž byl před několika měsíci oběšen . . . Lidé již jako by uvykli všem těmto podrobnostem našeho života, a přece i nejlhostejnější a nejbeznadějnější usilovně hledají nějaký paprsek naděje — a nacházejí jej v ubohé naší dumě. V té bezmocné nevolnici, vědomé velkého svého původu i velkého poslání, ale přinucené choditi a pracovati uprostřed nástrah a pod meči, visícími nad její hlavou.

Sedě v horní loži Taurického paláce nakláním se nad hlavami zvolenců národa — a myslím na ně s lítostí. Policejní agent v loži hned věnuje pozornost novinám, ležícím na mém křesle, a čenichá jejich politickou barvu — dole jest na tucty jemu podobných, vyjdou-li národní zástupci do kuloarů, hned je zde stopuje celá smečka špehounů. Poslanci cítí pohledy nejodpornějších vyvrhelů společnosti, vidí jejich pozorně nastavené uši, slyší konečně přímé jejich poznámky a zákazy — a mlčky zatínají zuby i pěsti, pamětlivi příkazu vlastního svědomí a neustálých výstrah i napomínání svých voličů a celého národa: »Hleďte

zachovati dumu!« Dosud nic nezmohly provokace »pravých«, vlastně temných dobrodruhů, kteří se strojeným pathosem nebo sarkasmem čím dál častěji urážejí předsedu i celou dumu přívalem svých slov. Nyní ovšem jejich parlamentní skupina tak roztála, že k ní náleží už sotva sedm nejvybranějších pánů — dokonce i hrabě Bobrinskij, jehož řeči upomínaly spíše na pouličního pobudu, než na člena dobře vychované, aristokratické společnosti, stal se nyní již »umírněným konstitucionalistou«. Připravuje se dozajista, aby ve vhodné chvíli jako velký pán súčastnil se agrární debaty, v níž — podobně jako v první dumě — soustřeďují se hlavní ideové a taktické snahy všech stran.

V předvečer porad o agrární otázce pospíšila četná šlechta z různých gubernií na sjezd do hlavního města — a sestavuje své arcisobecké protinávrhy, přes něž ovšem i nejkonservativnější členové kabinetu a státní rady přejdou k dennímu pořádku. Ale v dumě je dozajista bude hájiti jmenovaný hr. Bobrinskij, až přijde na řadu návrh kadetů, tentokrát značně prohloubený a reálněji vypracovaný. Arci nebude jen samému hr. Bobrinskému nepříjemno slyšeti zásady, že půda má náležeti jen těm, kteří ji sami vzdělávají — a málo potěší velké agrárníky i další obsah návrhu, podle něhož nucené vyvlastnění velkých statků má býti provedeno za příslušné odškodnění majitelům. A přece návrh kadetský, přihlížející v základě jen k centrálním guberniím, jest přese všecko velmi umírněný u přirovnání s návrhy spojených lidových stran levice. Členové levice nemohli si při agrární debatě odepříti, aby nepřipomněli v dumě »zásluhy«, jaké byly odměňovány desettisíci děsjatin půdy a tisíci připoutaných k nim nevolníků. Vznik ohromných latifundií hrabat Šuvalových, Orlových, Zubových, Lanských, Bobrinských atd. jest úzce spojen s četnými milostnými pletkami carové Alžběty Petrovny a Kateřiny II. — a jak za následujících panovníků vzrůstá počet těchto magnátských jmen, neznámých v starší říši Moskevské! Spojenými silami vyšli potomkové carských milostníků a metres šťastně z krise po selské reformě r. 1862. Byli ovšem nuceni vydati »duše« poddaných, dokonce i s bídným a strašně draze vykoupeným polním nádělem — ale nejlepší komplexy země si ponechali. Dnes nové »duše« mají smělá a výmluvná ústa a nerozpakují se připomínati skutečný původ »svatého a nedotknutelného majetku« velkomagnátského,

Rozpočtová debata, tvořící nejdůležitější a nejvděčnější pole k boji parlamentu proti ministerstvu, držícímu se zuby nehty své přesmutné tragedie, ukázala, že duma trpí nyní nedostatkem takových finančníků, jako byl zabitý Hercenštejn. Ale finanční naše politika má tolik slabých stránek, že i mnohem slabší odborníci jí zasazují ránu za ranou.

Zavraždění Jollosa, všecky nové skutky členů »Svazu« černé sotně, řady zvláštních, po všech ulicích rozestavených roznašečů strašlivých orgánů, svatokrádežně označovaných hřbitovními kříži — vše to tísnivě působí nejen na lidi nervosní. Každý z nás šepce taková jména jejich mocných ochránců, jichž nelze hlasitě vysloviti — a k nimž se oni ve svých novinách denně obracejí s příliš určitými narážkami.

Zdejší ženský svět projevuje v poslední době velmi energický ruch, pořádaje schůze, na nichž kromě referentek ujímají se hlasu také členové dumy, kteří jsou přívrženci politické a společenské rovnoprávnosti ženy. Kdyby bývala první duma potrvala o dva měsíce déle, bylo by v ní rovné právo žen rozhodnuto. Nynější duma, jak známo, jest vůbec mnohem zdrženlivější a obávajíc se konfliktů, neuvádí zatím na denní pořádek otázky všeobecných svobod konstitučních a práv občanských, tedy i ženských.

Ostatně proud času, silnější nade všecku opatrnost, přinutí i největší diplomaty k obnovení zásadních otázek konstitučních. Na to spoléhají i ženy, přejíce ženám finským občanského práva — ale zároveň jim ho závidíce. *Novyj.*

Z Lublaně.

(Universitní extense chorvatských professorů v Lublani.)

Málo kdy má Slovanský Přehled příležitost podati něco radostného ze slovinské domoviny. My nežijeme, jak bychom měli žíti, jako evropský národ na začátku XX. století — nežijeme všemi svými silami, vší svou národní individualitou. Žijeme jen napolo — jen potud, pokud nám dovolují Němci. Málo je nás a ještě k tomu náš organismus je roztříštěn na několik provincií, tak že nikde nemůžeme plně rozvinouti své síly. Ani v Kraňsku, kde žijí jen 4% Němců, to jest vedle půl millionu Slovinců pouze asi 25.000 Němců, nejsme svými pány. Nikde, ani v Kraňsku, nemáme dosud ni jediné úplné slovinské střední školy! Universita, akademie — fata morgana!

Za to máme velmi mnoho strannických bojů a hádek. A forma, v jaké se rozvíjí tento strannický boj v našich časopisech, je často tak drsná a nepěkná, že se musíme rdíti před tváří Evropy. Štěstí ještě, že veliký svět našich slovinských listů nečte. Svojí zlobou a perfidností, nízkými osobními útoky a intrikánstvím v čele naší žurnalistiky kráčí — klerikální tisk lublaňský, který se s emfasí nazývá katolickým a jejž lublaňský biskup ve svých pastýřských listech žehná a doporučuje svým ovečkám! Myslím, že není církve důstojno, užívati takových zbraní... Že liberální žurnalistika ve své obraně nezůstává vždy v mezích důstojnosti, kdož by se divil? »Peccatur intra Iliacos muros et extra« — zvláště teď, kdy se blíží nové volby do říšského sněmu...

Než zanechme těch nepříjemných úvah! Vždyť jsem chtěl dnes psáti něco radostného!

Raduje se člověk jen z práce pro národní vzdělání, z práce pro kulturu. Nuže, takové práce je dosti u nás. Je zde literatura, kterou vzdělávají jednotliví spisovatelé, známí též »Slovanskému Přehledu« — jsou zde »Slovenska Matica«, »Šolska Matica«, »Glasbena Matica«, »Mohorska družba« a j., které rovněž konají kulturní poslání, jsou zde naši umělci, malíři a sochaři...

V nejnovější době přibylo ke kulturním činitelům též mladé družstvo »Akademija«, jež pečuje o veřejné přednášky (universitní extense). Dosud v družtvu tom přednášeli někteří domácí odborníci (práv-

níci, lékaři, gymnasijní professoři), v letošním zimním období pak přednášelo v Lublani poprvé osm professorů ze záhřebské university, ovšem v jazyce chorvatském.*)

Dne 2. února přednášel dr. Ferdo Šišić o Dalmacii a jejím poměru k Chorvatsku; 10. února dr. Lazar Car o příčině smrti; 14. února dr. Dragutin Gorjanović-Kramberger o pračlověku; 24. února dr. Albert Bazala o politice a mravnosti; 2. a 3. března dr. Heinz o bakteriích; 17. března dr. Izidor Kršnjavi o kulturní práci františkánů v Chorvatsku; 24. března dr. Fr. pl. Marković o Simonu Gregorčiči a 25. března dr. G. Janeček o metallurgii.

Přednášky chorvatských univ. professorů, které se konaly v krásné, velké dvoraně »Městského domu«, jsou pro nás něco zcela nového a epochálního.

Prostředníkem mezi »Akademií« a záhřebskou universitou byl lublaňský professor dr. Fr. Ilešič, a chorvatští universitní professoři se na jeho žádost radostně ozvali a přišli do Lublaně popularisovat vědu. Mnohý se obával, že snad rozdíl mezi slovinským a chorvatským jazykem bude vaditi porozumění. Ukázalo se, že obava byla zbytečná. Obecenstva všech vrstev, hlavně z intelligence, bylo při každé přednášce dosti. Námaha chorvatských učenců nebyla marna. Vykonávali v Lublani positivní kulturní práci — a to je věc radostná! Tyto universitní extense byly plodem praktické slovanské vzájemnosti — dokázaly též, že my Slovinci a Chorvaté si bez větších obtíží rozumíme i ve vědecké mluvě.

Pravil jsem, že byly přednášky chorvatských universitních professorů v Lublani něco epochálního — ale nikterak nespadly jen tak s oblak. Jsouť i tyto přednášky v těsném organickém spojení s celým naším posavadním národním rozvojem pod aegidou slovanské a zvláště jihoslovanské vzájemnosti. Nebudu se vraceti k slavné illyrské době, k době Stanka Vraza a jihoslovanského obrození — upozorním pouze na některé nejnovější zjevy.

Do Prešernova Alba »Lublaňského Zvonu«, jež vydal a uspořádal pisatel těchto řádek, psali též chorvatští a srbští spisovatelé ve svém jazyce. Při Strossmayerově jubileu vydala »Hrvatska Matica« almanach »Cvijeće«, do něhož přispěli také slovinští spisovatelé. »Ljubljanski Zvon« za redakce podepsaného dopisovatele energicky pěstoval slovanskou vzájemnost od r. 1900—1902 a přinášel též články v původním srbochorvatském znění. A v »Ljubljanském Zvonu« jsem také r. 1901 první vzpružil ideu literární vzájemnosti mezi »Slovinskou« a »Hrvatskou Maticí«. Idea ta se nyní uskutečnila: letos vydala »Hrvatska Matica« výbor ze slovinské poesie — a »Slovenska Matica« vydala anthologii z chorvatských novellistů redakcí dra. Ilešiče, jenž s celým nadšením jako ideální novoillyrec ujal se myšlenky »Zvonu« z r. 1901.

Hle, toť dojista věc radostná, že pokračuje naše jihoslovanská vzájemnost — a to ne jen v mokrých přípitcích a hlučných frasích, nýbrž

*) Srv. zprávu v posledním čísle Sl. Přehl. na str. 334.

na reálné půdě kulturní práce. In hoc signo vincemus! A česká energie, neohroženost a pracovitost bude nám vzorem v další práci.

Dovídám se, že na příští období chystá se nová řada veřejných přednášek chorvatských universitních professorů v lublaňské »Akademii«.

A. Aškerc.

Z Krakova. 16. dubna 1907.

(Beatrix Cenci, tragedie Julia Słowackého, na krakovském jevišti.)

V polské literatuře není velikého dramatika, jenž by evropským divadlům byl tak znám, jako Shakespeare nebo Molière. Avšak epocha polského romantismu, tak ku podivu plodná v každém směru, zůstavila dramatické klenoty, které naše společnost s pietou odívá v divadelní úpravu, aby dosáhla jimi nejvyššího stupně esthetického požitku.

Z dramat Słowackého byla většina již hrána: Balladyna, Marya Stuart, Niepoprawni, Ksiądz Marek, Srebrny sen Salomei, Horatyński, Kordyan, Mazepa, Lilla Weneda. Dramata vyznačovala se nejen kouzlem poesie a myšlenky, nýbrž také dokonalým pochopením divadelních požadavků. Předvedení každého nového nebo dávno nehraného dramatu bývá vždy spojeno s velikými obtížemi; jsouť to věci neukončené, pro scénu neupravené autorem, jenž jich nikdy na divadelních prknech nespatřil, někdy úryvky veliké myšlenky, jež náleží spojiti v celek. Jde tedy nejen o sehrání, nýbrž i o vlastní interpretaci díla velikého básníka, a veřejnost a tisk, zvláště v Krakově. s obavou zkoumá, jsou-li umělci i ředitelstvo na výši díla.

»Beatrice Cenci« byla započata již roku 1832 a napsána byla v Paříži roku 1840. Po básníkově smrti nalezena byla v jeho papírech v chaotické podobě. Vydal ji a scenář pořídil prof. Małecki, proslulý životopisec básníkův. Nowacki utvořil z ní legendu, kterou v poetické roucho oděla obrazotvornost malířova i básníkova, a čerpal vznět z překrásné podobizny Quidona Reniho, jenž zosobňoval oběť čistoty a ctnosti. Pozdější badání, která provedl Bertoldtti (Francesco Cenci e sua famiglia — roku 1877), rozvála to kouzlo, jež představovalo rod Cenciů jako krvavý a zločinný, ale krása dramatu Słowackého získala na věrnosti lidového podání, ne však historické pravdy.

Drama to, sehrané několikráte na polských divadlech před dvaceti a několika lety. jest scénicky velmi nesnadné pro mnohonásobné změny dekorací, tak že bylo rozděleno na 14 jednání. Ředitelstvo i umělci (zvláště dámy: Wysocka v úloze matky a Solska v úloze Beatrice) přes všecky obtíže zhostily se znamenitě svých úkolů.

Beatrice Cenci, která sama o sobě praví: »Ač jsem bílá, jsem jako nejbělejší z holubic, jež se chtěla koupati v kaluži krve a potřísnila krví celou rodinou,« vraždí otce Francesca, obhajujíc svoji ctnost před jeho krvesmilnou vášní. Zločinu dopouští se společně celá rodina a přemlouvá k němu dceru a syna Tomasova — matka, ženština odvážná a odhodlaná, která dávno již vešla ve styk se světem podzemních furií a za to dostalo se jí od nich moci a ničivé síly. Máme zde tedy shakespearovský svět záhrobních sil, které probouzejí pekelné pudy v lidech a těší se z jejich

zkázy. Vystupuje zde také shakespearovská myšlenka nenávisti dvou rodů, Cenciů a Orsinů, na které vrženo má býti podezření z vraždy Francescovy. Je tu dále i jiná reminiscence shakespearovská: probuzená při prvním pohledu, silná jako smrt a k smrti vedoucí láska Beatrice Cenci k potomku rodiny Orsinů, malíři Gianimu.

Zrazena bývalým druhem, Petrem Negrim, jehož lásku Beatrice odmítla, či spíše nechtěla ji ani pochopiti, dostane se rodina Cenciů před inkvisiční soud a pod katův meč. Lid posmívá se vražednici, kterou později bude zbožňovati, vystavuje, jak praví Słowacki, bílému studu alabastrovou sochu, jejíž šíje krví jest zbrocena.

Přidržuje se obsahu legendy a shakespearovských reminiscencí, Słowacki vytvořil řadu čarokrásných scén a postav. Skvělá jest myšlenka odevzdání se Beatrice do rukou spravedlnosti; otcovo zjevení přichází rušit její klid, poručí spící Beatrici, aby jej odvedla do hrobu a sobě poslala pro rakev. Ve hrobce pak najde ji inkvisiční soud, jenž přišel, aby ohledal rány mrtvoly a pak odůvodnil jimi přesvědčení o vině rodiny. Neobyčejně silná a vzrušující jest scéna před soudem, když matka, Lukrecie Cenci, zvěděvši o smrti udavače Petra Negriho, tvrdí, že ona, ač uvězněna, zavraždila ho skrze zdi touhou a očima. »Nezapírám té smrti, zabila jsem ho skrze zdi . . . sama sebou.« A takových vzrušujících a silných obrazů jest mnoho v každém jednání.

Neobyčejná jest postava Beatrice. Čistá, ubohá, ale při tom odhodlána pomstiti svoji hanbu, vlastní rukou vraždí otce, netají se svým zločinem, ačkoliv opatrně spolu s celou rodinou jej zapírá. Zamilovavši se do Giania, ihned odhaluje před ním nitro své duše, načež, zmámená touto láskou, chce brániti srdce i hlavu, které již nepatří jí, nýbrž milenci.

»Řekni« — praví děvčátku, které jí přináší do vězení milencův list — »že ho miluji, že očekávám smrt, ale z jeho vůle, z jeho rozsudku, a to mě činí pro katy něčím cizím, nedotknutelným, nesmrtelným, jako jest láska má.«

Překrásná jest postava poustevníka, Padre Anselma, jenž zosobňuje. jak se zdá, otcovskou lásku ke Gianimu a soucit. Subtilní vycítění básníkovo dalo však této starcově duši lahodu a rovnováhu. Uprostřed ovzduší smrti a soudu jde sázet svoje květiny a když jeho »syn« Giani vezme si život, řekne: »Dobrou noc, Gianie! Lidé jsou nevděčni, řeknu jim to při posledním soudu . . .«

Krakovské divadlo vypravením Beatrice Cenci zapsalo se krásně do knihy své činnosti. Souhra byla dokonalá, předvedení kusu tak umělecké, že nejedna velká scéna mohla by záviděti našemu městu. Scénický dojem vydatně zvýšen byl stálým dekoračním rámcem z tmavých portier, jenž odděloval jeviště od hlediště a zakrýval pohyby osob, jež činny byly při následujícím obraze, což znamenitě přispívalo k nerealistickému obsahu. Rámce tohoto bylo poprvé užito v Oxfordě při předvedení »Hamleta« před několika lety. X. Y. Z.

Rozhledy a zprávy.

Slované severozápadní: Processy Slov. Týždenníka a I. Pivka. Maďarský útok na církevní školství. Volba dra Ivánka. — Školská stávka v Poznańsku. Debata v prus. sněmu. Kolonisační komise. Nová ztráta polské půdy. Bratrovražedný boj v Łodži. Dr. Drzewiecki. Poláci v dumě. Návrh autonomie král. Polského. Výsledek stávky středoškolské. — Slované východní: Vláda a duma. Řeč Stolypinova. Rozpočtová debata. Konflikt. Otázka agrární. Řádění reakčních stran v dumě i mimo ni. Puriškevič. Prof. Martens. Z veřejného hnutí. Z vládní činnosti. Bouřné hnutí. — Výsledek zasedání halič. sněmu. Rusíni před volbami. I. Franko. Malorusové v dumě. Maloruština v ruském školství. Lvovská universita. — Jihoslované: Změna vlády na Černé Hoře. — K poměru srbsko-chorvatskému. K charakteristice J. J. Strossmayera. — Makedonie.

Slované severozápadní.

V řadě *politických processů* proti **slovenským** národovcům došlo nyní i na »Slovenský Týždenník«. Zodpovědný redaktor jeho Dušan Porubský stál 27. března t. r. před pešťskou porotou, jsa obžalován ze zločinu »pobuřování«, jehož prý se dopustil 5 články ve »Slov. Týždenníku«. Porotci našli skutečně pobuřování ve 3 článcích a soud vyměřil mu za to krutý trest: 1 rok vězení a 1200 K pokuty. Projednávání processu za předsednictví soudce Dolleschalla(!) bylo velmi zajímavé. Porubský, typ slovenského literáta, hájil se neohroženě a chladnokrevně vysvětloval soudcům svým základní pojmy lidské spravedlnosti, jichž nechtěli chápati. Předseda pozastavoval se na př. i na tom, že obžalovaný uveřejnil dopis z »Horní Strehové«, kdežto úřední název oné vesničky jest »Felsö Sztregova«. Porubský se hájil, že to zákon nikde nenařizuje, aby se ve slovenském časopise užívalo maďarských názvů. Soudce mínil, že o tom sice není zákona, ale jsou prý také mravní zákony, které to uherskému vlastenci diktují. Podobně prý z krásného maďarského slova Nógrád utvořil obžalovaný slovenské Novohrad. Porubský dokazuje, že Nógrád není maďarské, ale staroslovanské. Předseda zakazuje si podobné filologické poučování.

Jiný zajímavý moment byl, když obžalovaný připomínal, že nedostatek slovenských škol jest jednou z nejbolestnějších ran slovenského národa. »Národa slovenského?« žasne předseda. »V Uhersku jest přece jen jeden národ, a to národ maďarský!« »Ano, jeden národ politický, národ uherský, který se však skládá z několika etnografických národů nebo jak je nazývá národnostní zákon ‚národností.‘«

I výsměch učinil si předseda z požadavků slovenských. »Chtěli byste mít všecko slovenské, chybělo by jen, abyste chtěli také slovenského krále a nejméně 70% poslanců na sněmu.« Porubský oplatil mu však stejnou mincí: »Nuž keby tak bolo, nemal by som proti tomu ničoho.«

Také na slovenském východě v Prešově soudili 2. dubna t. r. opět Slováka, Ivana Pivku, statkáře z Jasenové, který loni v Giraltovském okrese v Šaryši vystoupil jako slovenský kandidát poslanectví, byl však odtamtud jednoduše od služného postrkem poslán domů a ze Šáryše na 10 let vypovězen! Marné byly jeho protesty proti této nezákonnosti. Ministerstvo na jeho protesty ani neodpovědělo. Nyní pak obžalován byl ještě z podněcování proti maďarské národnosti. Dopustil se ho prý na dvou »veřejných« shromážděních: v Kukově, jehož se zúčastnily dvě osoby, a v Hanušovcích, kde bylo pět posluchačů! Pivko mluvil totiž jen s rolníky, u nichž byl hostem. Pravil, že je Slovák a že Slováci si mají vážit své mateřské řeči a mají mít slovenské školy a ne maďarské.

Jednoho pastýře, který do tohoto »shromáždění« přišel a podle zvyku neuvědomělých Slováků maďarsky pozdravil, Pivko napomínal, aby pozdravoval slovensky. Za tyto »přečiny«, které spáchal v Hanušovcích (o Kukově uznali, že dva lidé netvořili »shromáždění«), odsouzen Pivko na 14 dní do vězení a 650 K útrat soudních a pokuty. Svědci dokázali, že se Šaryš silně budí. O Pivkovi všichni pravili, že nic zlého »nehutoril«.

*

V uherské sněmovně útočí se nyní na jedinou dosud baštu slovenské osvěty — na *církevní školství*, které chtí dostati Maďaři do svých rukou za několik mizerných korun podpory slovenským učitelům. Obáváme se, že marny budou proti tomu všechny řeči národnostních poslanců a marny též všechny protesty evang. seniorátů slovenských, z nichž dosud se ohradili proti tomu senioráty: liptovský, turčanský, nitranský a trenčanský.

Jednu radostnou zprávu však přece přinášíme: Při užší volbě mezi Dömötörem a Drem Ivánkem v okresu pezinském zvítězil 3. dubna t. r. Dr. *Ivánka*, zvolen byv 1011 hlasy proti 983. Slovenský lid tamější přestál šťastně tedy novou zkoušku svého uvědomění — ovšem dík poměrně dosti nestranné volební komisi! *S. K.*

*

Poláci poznaňští trpí dále pro *školskou stávku*. Již na počátku dubna počítalo se na 100 obcí, jimž pokutou za odpor dětí proti německému vyučování náboženství odebrány vládní subvence na udržování škol, tak že z té příčiny vzrostly v těch obcích školní přirážky dvojnásob i trojnásob. V obci Wieleni na př. sesazen z úřadu představený a s ním i členové místního školního dozorstva, kromě toho vláda odňala obci školní subvenci 2000 marek a jmenovala zástupcem starostovým obvodního komisaře, jemuž jest obec nucena platiti 600 marek místo dosavadních 400 představenské odměny. Děti jsou dále zdržovány přes 14 let ve škole, poněvadž prý »ještě nedosáhly náležité mravní dospělosti«, soudy dále odsuzují kněze, stojící poctivě po straně polských dětí a rodičů — a stávka přece dosud trvá!

A vláda chystá se k dalšímu útisku. Přes to, že ozývají se v německé veřejnosti ojedinělé hlasy, kritisující protipolskou politiku a varující před jejím stupňováním,*) vláda přece jen se chystá k dalším, neslýchaným krokům protipolským. Ukázala to debata o rozpočtu kolonisační komise v pruském sněmě 22. dubna. Co bylo naznačeno v trůnní řeči a co jest v posledních letech přáním hakatistů, potvrdil přímo ministr Armin pravě: Neklameme se, že bychom byli s to Poláky poněmčit, a l e b u d e m e m o c i č a s e m v y k o u p i t i p o l s k o u p ů d u t a m, k d e t o j e s t n e z b y t n o... Ještě hnusnější byly řeči různých poslanců, z nichž někteří (na př. Kardoff) neostýchali se žádati i výminečné zákony proti školské stávce a proti polskému tisku.

Za těch okolností věru včas vyšla brožurka, vydaná nedávno ve Lvově (nákl. knihk. Maniszewski i Meinhart): »Czarna księga czyli wykaz szkód wyrządzonych przez *komisję kolonizacyjną*«.*) Vláda za 20 let povolila komisi 450 milionů marek, z nichž vykoupeno z polských rukou 300.000 jiter v Poznaňsku a 100.000 v Záp. Prusích, a to od 113 šlechticů, 20 zemanů a 144 hospodářů. Kromě toho kupovala komise půdu k parcelaci i z rukou německých, tak že do konce r. 1905 celkem zakoupila v polských zemích přes 1 mil. jiter. Na zakoupené půdě usadila 9121 rodin německých kolonistů, za nimiž se přistěhovalo 1200 rodin hosp. dělníků, tedy celkem asi 70.000 osob, k nimž ovšem ještě sluší přičísti množství úředníků, pastorů, učitelů atd., vesměs hakatistických agitátorů. Ovšem kupovali půdu i Poláci od Němců, ale od r. 1904 je to skoro nemožno, poněvadž není dovoleno Polákům na zakoupené půdě stavěti si příbytky — a pak působením kolon. komise stoupla cena půdy o 100%.

A zlato kolonisační komise dále demoralisuje polské velkostatkáře, ač takové Poláky, kteří své majetky prodávají kolonisační komisi, polská společnost právem cejchuje jako zrádce národní věci, ba ačkoli již i umění dramatické ujalo se slova proti takovým Efialtům (Rydlovo drama »Bodenheim«). Právě zase prošla novinami zpráva, že hraběnka Konstancja *Mielżyńska* má v úmyslu prodati své statky kolonisační komisi, jako to učinil její rádce a důvěrník, jakýsi Chrzanowski. Tři vynikající Poláci (hr. Żółtowski, hr. Łącki

*) Sem patří na př. nedávno vydaná brožurka Hugona G a n z e »Die preussische Polenpolitik«.

a dr. Jackowski) nabídli hraběnce pomoc při sanaci finačních poměrů, ovšem s podmínkou, že statků svých neprodá kolonisační komisi a přeruší styky se svým rádcem, jejž polská společnost ze svého středu vyvrhla. Ale hraběnka pomoc s těmito podmínkami odmítla — a tak snad za nedlouho přejde opět několik tisíc jiter polské půdy do rukou německých. (Jde o Siedlec a Drzązgów.)

Z království Polského dochází rovněž málo potěšitelného. Obraz strašného *bratrovražedného boje* poskytovala v dubnu *Łódź*. Ubíjeli se navzájem dělníci různých stran, jako by nebylo dost na neštěstí, jímž byl pro veškero dělnictvo dlouho trvající lokaut. Když hladem vymoření lidé počali se vraceti do práce, stříleli na ně odpůrci návratu — a to byl počátek bratrovražedných bojů. Uprostřed největších krvavých řeží mezi dělnictvem, způsobených asi různými dobrodruhy, zkaženými dlouhou anarchií, rozešla se zpráva o ukončení lokautu (13. dub.). Kdo jest vinen tímto proleváním bratrské krve? Podle Nové Reformy »pepesové« (polska partja socjalistyczna), i »esdekové« (sociální demokrati), frakcionisté (frakce teroristické) i endekové (národní demokrati), továrníci*) i vláda. Socialistické strany protahováním stávek, když dělnictvo v Rusku dávno již nestávkovalo, frakce svým terorem, národní demokrati splácením stejnou měrou, továrníci svou krutou neústupností a vláda spokojeným přihlížením k vzájemnému potírání dělnických stran.

I jinak nejistota trvá. Právě v dnech největších řeží v Łodźi, dne 11. dub. vzrušena byla Varšava vražedným útokem na známého homeopata dra *Józefa Drzewieckého*, který 13. dub. podlehl poranění. Útočníci přiznali se, že podnikli útok za 80 rublů, které jim dal neznámý člověk... Hrozná to ukázka z nynějšího života Varšavy a království za válečného stavu...

Ústřední vláda prý projevila úmysl zrušiti *válečný stav* v král. Polském, ale místní vrchní správa vyslovila se proti tomu prý proto, poněvadž není známo, jaký výsledek bude míti v dumě eventuální polská debata. Kdyby duma nevyhověla polským požadavkům, mohlo by v Polsku dojíti k povážlivému vření.

Polští poslanci v dumě vskutku postupně přivádějí k řeči polské požadavky, třeba s počátku jen jako mimochodem. Učinili tak hlavně poslanci Stecki a Żukowski v delších řečech za rozpočtové debaty. Posl. Stecki 4. dub. přímo prohlásil, že všecky síly národní sjednocuje heslo autonomie. A národ, který má plné právo k těmto snahám, jest ve státním rozpočtu úplně pominut. Na uspokojení jeho kulturních potřeb není v rozpočtu ani kopějky, vydání produktivní jsou v rozpočtu stlačena na minimum a figurují v něm hlavně položky na vydržování administračních, soudních a policejních institucí. Z toho vysvítá, že zájmy obyvatelstva král. Polského nebudou dotud náležitě a spravedlivě uspokojeny, »dokud toto obyvatelstvo nedostane právo svobodné disposice finančními prostředky, které zůstanou v rukou autonomního sněmu po uspokojení potřeb státních.« Na řeč Steckého odpověděl hned ministr Kokovcev nesmírně podrážděně »Rěč«, orgán kadetů, dobře naznačil, že finančního ministra podráždil požadavek, aby jednotlivé země a národnosti měly nejen právo platiti, nýbrž i žádati za své peníze uspokojení svých potřeb. Kokovcevův výrok o kontrastu mezi národními aspiracemi Poláků a »ruským sebevědomím« nazvala »Rěč« starou písničkou — a starou bájkou nazvala tvrzení, že nejkulturnější část říše (Polsko) vyžaduje od státu víc, než odvádí do státní pokladny. Proti tomuto nerozvážnému a víc než bezpodstatnému tvrzení Kokovcevovu v zápětí protestoval ve výborné své řeči posl. Żukowski. Na základě oficiálních dat ukázal, že r. 1902 měl stát z král. Polského příjmů 129 mil. a vydání (i s mimořádnými vydáními) 111 mil., zbyl tedy čistý přebytek 18 mil.; r. 1903 byl přebytek 26 mil.,

*) Kdo jsou tito dobrodinci, patrno jest z jejich jmen. Kromě Poznańského (o jehož hodnotě jsme se před časem zmínili) jsou to Scheibler, Steinert, Heinzl, Kunitzer, Grohmann a Biedermann. Proto také za lokautu měli jenerální stan v Berlíně — doma.

r. 1904 dokonce 32 mil., r. 1906 pak 15 mil. R. 1905 podle státní kontroly vskutku byl deficit, ale ten se vysvětluje vzrůstem mimořádných vydání (z příčin politických) ze 2 mil. r. 1903 na 24 mil. Průměrně dává král. Polské státu čistého užitku 10—15 mil. ročně.*)

Dne 24. dubna došlo k historickému okamžiku: na konci schůze dumy oznámil předseda Golovin, že *46 poslanců polských předložilo návrh zákona o autonomii Polska.* Po tomto ohlášení zvolal Puriškevič: »Třeba vzkřísiti Marii Teresii a Kateřinu II.! Hanba, že se duma obírá takovými věcmi.« Duma proti tomuto výkřiku hlučně protestovala. Za všeobecného vzrušení schůze ukončena (Telegr. Nové Reformy v ranním č. 187.)

Hlavní zásady návrhu autonomie král. Polského jsou: Území král. Polského tvoří země, vymezená pod tím názvem r. 1815. Král. Polské tvoří nerozdílnou část ruského státu. Pro vnitřní záležitosti království ustanoven jest zvláštní sněm, finance, rozpočet, správa administrační s místodržitelem v čele, instituce soudní s vlastním senátem a v ministerstvě zvláštní ministr, státní sekretář pro záležitosti král. Polského. Z pravomoci sněmu jsou vyňaty: záležitosti vydržování členů panující rodiny, záležitosti ministerstva dvoru, pravoslavné církve, minist. věcí zahraničných a války, komunikace, měna, clo, všeobecné záležitosti říšské, pošta, telegraf, obchodní privileje a ochranné známky, ochrana majetku literárního a uměleckého, trestní zákonodárství ve věcech povstávání proti vrchní vládě, velezrády, vzbouření, nešetření předpisů o vojenské povinnosti, státní půjčky atd. Zákony, přijaté sněmem, předkládá caru k sankci státní sekretář pro věci polské. Sněm schází se každoročně ve Varšavě aspoň na 3 měsíce. První sněm sejde se na základě všeobecného, rovného, přímého a tajného hlasování. Poměr místodržitele k sněmu bude stanoven prvním sněmem. Ministr pro polské záležitosti bude Polák; na zásadách všeobecných jest zodpověden zároveň s ostatními ministry, ve věcech král. Polského jest zodpověden sněmu. Úřední a vyučovací řečí v král. Polském jest polština, ve styku s vládou užívá se ruštiny. V zákonech, určujících vnitřní ústroj král. Polského, budou zabezpečena jazyková práva obyvatelstva maloruského a litevského ve všech institucích veřejných.**) Jazyková práva v soukromých ústavech vyučovacích jsou neobmezená. Rusové mají právo činiti podání a žádati odpověď v jazyce ruském ve všech institucích administračních a soudních. Pro ruské obyvatelstvo budou zřízeny střední i nižší školy.

Historická chvíle v nejnovějších dějinách Slovanstva! Zástupci polského národa předkládají v ruské dumě návrh autonomie král. Polského... Jak se k němu zachová duma? Jak se zachová krajní pravice, o tom není pochybnosti — výkřik Puriškevičův osvětlil to hned v prvním okamžiku. Co se ostatních stran týče, počítá dopisovatel Kurýra Varšavského (č. 111.), že pro autonomii Polska budou hlasovati kadeti, mohamedáni, kozáci, sociální revolucionisté (kdežto sociální demokraté budou proti), část trudoviků a část divokých. Jistých hlasů pro autonomii počítá 218 (kadeti 91, mohamedáni 30, kozáci 17, Poláci 46), proti 116 (pravice s říjnovci 52, sociální demokrati 64). Většina pro návrh polský zdá se ne-li jista, tedy aspoň pravděpodobna.

Ale Poláci neklamou se o tom, že i když duma polský návrh přijme, bude tím záležitost autonomie rozhodnuta jen zásadně. »Pokud potrvá všemocnost byrokracie, nemůže býti ani řeči o tom, že by naše požadavky došly u ní aspoň theoretického vyslechnutí,« praví dopisovatel Kur. Warsz. — A ještě

*) Řeči posl. Žukovského, obírající se otázkami státního rozpočtu vůbec, nejen se zřetelem na Polsko, vzdává velkou chválu »Rus'«, která vůbec přičítá velký význam »polskému týdnu« v dumě, kdy mluvili Dmowski, Stecki a Żukowski.

**) Nepodáváme kritiky návrhu, ale přece při tomto bodu poznamenáváme, že jest nejasný u přirovnání s určitým stanovením práv obyvatelstva ruského, které přec není kmenovým obyvatelstvem země, nýbrž jen přistěhovalým. V tomto bodu bylo by třeba opravy návrhu Kola Polského ve smyslu návrhu prof. Baudouina de Courtenay.

jedna věc jich není tajna: že *pruské intriky* co možná autonomii král. Polského oddálí. V té příčině přinesl týž Kurjer Warszawski výborný úvodník »... czapka gore«,*) k němuž přímou příčinu zavdalo úřední vyvracení pruských intrik v Petrohradě. Prusko jest proti autonomii král. Polského nejen proto, že by znamenala posílení celého národa, o jehož záhubu Prusko usiluje, nýbrž zároveň i obrození Ruska, posílení jeho a zabezpečení do budoucnosti. Byl by to úsvit pro celé Slovanstvo a klíč k rozřešení jeho dějinných záhad.«**) »Jest čas — volá varšavský list z duše všeho upřímného Slovanstva — aby ruská politika přestala býti expositurou převrátné pruské diplomacie, aby se zmohla na vysvobození z hypnotického vlivu, který ji stále vodí na scestí.«

Ať již ruská byrokracie a zákulisní pruská politika postaví se k požadavku autonomie král. Polského jakkoliv — tolik si přejeme jako Slované v zájmu Ruska i celého Slovanstva: aby duma zaujala k autonomii Polska stanovisko jedině spravedlivé a slovanské — aby skvělou většinou vyslovila se pro polskou samosprávu. Ke konečnému, spravedlivému rozřešení životní této otázky Poláků, Rusů i všeho Slovanstva dojde potom dříve či později přirozeným postupem. —

Zajímavý jest *výsledek stávky středoškolské*, patrný ze statistiky, podané v polouředním »Varšavském Dněvniku« (v lednu). Ve 34 státních středních školách mužských bylo před stávkou 14.454 žáků, z nichž katolíků (Poláků) 9476 (65·5%), pravoslavných 2672 (18·5%), židů 1594 (11%) a protestantů 712 (5%). Po zahájení stávky sklesl počet žactva na 7205, z nichž bylo katolíků jen 2367 (33%), pravoslavných 2679 (37%), židů 1524 (21%), jiných vyznání 635 (9%). Katolíků — t. j. Poláků — ubylo tedy 7109! — Koncem r. 1906 vzrostl počet žactva na 9211, ale nikoli návratem Poláků, nýbrž přílivem židů, jichž přibylo 1314; katolíků přibylo jen 145, pravoslavných 383, jiných vyznání 134. Podobně jest i v ženských středních školách. A tak nyní hlavní část žactva státních škol v král. Polském tvoří židé (16·5%) a židovky (54%) — ostatek jsou pravoslavní a protestanti (hlavně Němci), kdežto Poláků jest procento velmi malé (a to jsou synové a dcerky závislých úředníků a pod.). — To jsou přec čísla, která nemluví ale křičí. Porozumí jim duma? *A. Č.*

Slované východní.

Rusko. Sotva zahájivši svoji činnost, nová *duma* den za dnem musí se obávati o svůj život, neboť nikoliv jeden — snad desatero mečů vznáší se nad tenounkou nitkou jejího života. Je viděti, kolik chutí vláda má, nenáviděný sbor rozpustiti, ale přece ji zdržuje černá tma, do níž by skutkem tím uvrhla sebe i Rus. Lásky k dumě má vláda zajisté málo, proto s tím větší houževnatostí pouští se do řečnického a diplomatického boje s ní. Pro vládu je v dumě snad jen 80 nebo 90 poslanců. Stojí za zmínku fakt, jejž důrazně i S. Petěrb. Vědomosti vytýkají, že ve volbách petrohradských zdrcující většina úřednictva podporovala stranu národní svobody, ba i levý blok. A podporovali je otevřeně, neskrývajíce svých názorů. Pravé strany nacházely nejméně opory v legionech petrohradské byrokracie. A čím níže byli postaveni úředníci, tím opposičnější byla jejich nálada. Posice vlády ostudnou příhodou s pádem stropu v dumě přirozeně nezískala. Strany levé — sociální demokrati, soc. revolucionáři a strana pracujících lidí (trudovici) — prohlásily po této ostudě, že nebudou již mlčky poslouchati ministerských řečí. Přece však dojem ostudy té jakž takž zahlazen, a duma zasedá nyní v sále sboru šlechtického, kde mívá svá zasedání i státní rada (horní sněmovna). — Nová svízel byla zatím již v dohledu. Otázka amnestie. Vládě pro ten případ, kdyby duma se prohlásila pro amnestii, dána byla moc

*) T. j. »Na złodzieju czapka gore« — polské přísloví: na zloději čapka hoří. Že zlodějem jest míněno Prusko, netřeba dodávati.

**) Srov. můj článek »Otázka autonomie král. Polského«, Sl. Př. roč. VIII.

ku prohlášení, že v této věci duma nemá nijaké kompetence, jež jedině patří carovi. Kadeti usnesli se potom zvoliti komisi k prozkoumání této otázky, zda a pokud smí se jí duma obírati; pravice a strany mírné z důvodu, že celou tu věc mají za nevčasnou, hlasovaly proti volbě komise. Potom nadešla debata o zrušení náhlých polních soudů. Kuzmin-Karavajev, protestuje proti takovému hromadnému prolévání krve, žádal ministra presidenta, aby telegraficky zakázal další popravy a ortely aby podrobil soudní revisi. V témž smyslu mluvil kadet Maklakov, ohnivě se stanoviska lásky křesťanské mluvil kněz Tykviňskij, za burácejícího potlesku vyslovil se biskup Eulogij proti trestu smrti, žádaje spolu od dumy i odsouzení činnosti terroristů. (Za svoji řeč biskup Eulogij byl potom, když sloužil bohoslužbu, u oltáře poházen kamením a blátem. Pachatelé ošklivého skutku prchli.) Vůči těmto řečem Stolypin prohlásil, že zákon o polních soudech jest zcela provisorní; odůvodňoval jeho nutnost poukazem na provolání revol. stran ke zbrojnému povstání; ujišťoval. že nejlepší možnost utišiti bouři má sama duma. a vyslovil se pro zřízení výše jmenované komise. To byl jeho slušný úspěch a byl za to povolán ke slyšení u cara. S druhé strany úspěch je zase v tom, že zástupci ministerstva věcí vnitřních a vojenských vyžádali si k revisi všecky rozsudky polních soudů a že Stolypin (snad jen pokud trvá duma) nařídil polním soudům umírněnost, tak že v Pribaltijském kraji gen. gubernátor 5 ortelů smrti změnil v trest těžké práce a jiné dva obviněné místo před polní soud postavil jen před obyčejný soud vojenský. Přes to však 10. dubna byli v Rize zastřeleni 4 revolucionáři a v druhé půli dubna byla opět v dumě bouře proto, že v Rize při pokusu vězňů o útěk bylo 7 osob zastřeleno, 17 zraněno sa 74 postaveno zase před polní soud. — Komise zvolena byla také v otázce nezaměstnaného dělnictva petrohradského, které prosilo dumu, aby jim vymohla práci a chléb, hrozíc, že by z hladu bylo snad nuceno ke hromadné sebevraždě. — Skutečným a velikým úspěchem vlády v dumě byla — jak jsme již sdělili minule — ***programová řeč Stolypinova*** a ještě více jeho doslov. Vedle reforem manifestu říjnového především ukázal v programové řeči na práci vlády v otázce selské (rozprodání státních a carských pozemků, uvolnění svazku obecního), na projekt zákona o osobní svobodě na zásadách jiných konstit. států, na zákon o svobodě stávek a j. Když pak posl. Zeretěľ (sociální demokrat) prohlásil, že lid v činnost vlády nevěří, neboť v otázce selské vláda prý pomáhá jen statkářům, věda, že vláda ustoupí jen organisované síle lidu, tu strhl se obrovský potlesk levice, s pravice pak volání: »Toť výzva k zbrojnému povstání.« Tehdy Stolypin pronesl svůj dodatek: »Hrozí-li se vládě slovy: ‚Ruce vzhůru!‘ tím nás nezastrašíte!« »Rěč« o dodatku tom praví, že jím Stolypin projevil sice zvláštní odvahu, ale ne prý vlastnosti státnické; za to konservativní tisk byl s projevem tím spokojen. — Jisto je, že do konce března dvorní kruhy byly s dumou spokojeny, sám car též; postavení Stolypinovo bylo velmi pevné, ano, revoluční strana prý mu oznámila, že ortel smrti, jejž nad ním vynesla, zatím odročuje. Mnohem větší byl úspěch vlády při ***debatě o rozpočtu***. Všecky levé strany ponechaly tuto stránku debaty kadetům, uznávajíce je za nejpovolanější mluvčí, kadeti pak ani ve snách se nenadáli, že finanční ministr Kokovcev na kritiku jejich ihned odpoví. A proto si uškodili. Bývalý ministr Kutler, vyslaný jako hlavní řečník proti rozpočtu, málo mohl vytknouti (z milliardového rozpočtu seškrtal nějakých 40 millionů), a Kokovcev v nenadálé odpovědi své vývody jeho rozbil. Scéna v kuloárech (popsaná v S. Petěrb. Vědomostech), kde celá levice hrála kadetům divokou hudbu, značí, že neúspěch byl zřetelný. Kokovcevu však za úspěch poděkoval car zvláštním listem. —

Od té doby ***mezi dumou a vládou je konflikt*** za konfliktem: Golovin, předseda dumy, nepřipustil Stolypina k slovu, načež on listem dovolává se práva, že ministr smí mluviti kdykoli; se své strany Golovin mu vyložil v dopise, že mu nemohl slovo dáti, poněvadž věc, o níž chtěl Stolypin mluviti. byla již vzata s denního pořádku. — Došlo hned potom ke krisi druhé, ostré. Posl. Rodičev navrhl zvolení komise pro kontrolu opatření vládních pro krajiny hladovějící. Komise zvolena se souhlasem Stolypinovým. Potom

však duma vyžaduje si zprávy od zemstev dle zvláštního dotazníku o stavu hladovějícího lidu. Stolypin to zakazuje. Golovin pak ohlašuje, že již zatím došly odpovědi skoro ode všech měst a městeček, i od atanama donských kozáků. Napětí je tak ostré, že ministři nechtí více choditi do dumy. Na oplátku — v tomto kousavém boji — Stolypin zakazuje novinářům vstup do dumy. — Zákonodárná komise kadetů pro nával látky přibírá si znalce poradní z osob mimo parlament. Stolypin zprvu důrazně se proti tomu ohrazuje, pak chce povoliti tolik, že dá rozkaz policii nemísiti se do porad komisí se znalci, budou-li se konati v soukromých bytech, pak dovoluje přibrání znalců případ od případu s oboustrannou dohodou komisí a vlády. Sotva tento konflikt — vlekoucí se 14 dní — byl odklizen, byl tu nový: ministr stát. kontroly Švanebach odmítl předložiti akta potřebná k debatě o rozpočtu. — A tak v těchto škorpeních se přikročuje k otázce, o níž jest jednomyslný úsudek, že zaujme přední místo v jednání dumy. Je to *otázka agrární.* O kadetech se říkalo, že za cenu legalisace strany a čtyř křesel ministerských pro ně a okťabristy jsou s to se vzdáti svého agrárního programu. Mluvilo se pak již o odstoupení ministrů Kaufmanna, Redigera a Šafhuse, ale byl to všecko asi klep. Na přetřes předvedli otázku agrární poslanci selští a trudovici, žádajíce volbu komise. V řadě řečníků, jichž zapsáno je 115 (mezi prvními Kutler, Karavajev), převládá víc a více názor nuceného výkupu pozemků pro obyvatelstvo, jež půdy potřebuje.

Horší skoro nebezpečenství nežli od vlády hrozí dumě od *reakčních stran.* Všichni pravoslavní biskupové silně agitují proti ní. Krajní strany pravice pak s poslancem Puriškevičem v čele usilují výslovně o rozbití dumy. Je to strana hrubých, drzých, ale neschopných lidí. Pověstný Kruševan (osnovatel bouří v Kyšiněvě) zprvu byl též dobrým mužem této straně; bojovná organisace svazu opravdu ruských lidí prohlásila, bude-li Kruševan v dumě pohaněn, že vykoná útok na předsedu dumy i oba sekretáře. Ale již koncem března odmítá pravice nésti zodpovědnost za Kruševana a usnáší se nepřipouštěti ho ke slovu. Sama však podává k caru petici o rozpuštění dumy. V dumě snaží se vyprovokovati revolucionáře ke skutkům, pro něž by buď byli vyloučeni, anebo duma docela rozpuštěna. *Svaz ruských lidí* pracuje hruběji. V Chersonské gubernii usiluje o zdvižení bouří protižidovských. Jako blesk zapadá do tohoto černého kutění zavraždění dra. Jollosa v Moskvě. Vražda tato jest zřejmě dílem černé sotně. Soudruh Hercenštejnův ve smýšlení i víře odsouzen byl od sotní k stejnému osudu. I soudci, jenž vyšetřuje vrahy, poslal svaz rus. lidí výhrůžný list. Surově a sprostě psalo černosotěnské »Věče« o zavražděném: »Zabit žid Jollos, nejupřímnější přítel a stoupenec žida Hercenštejna.« Vražda byla tak sprostá, že předseda monarch. strany ohradil se proti nařčení, že by se byla stala s vědomím strany. Den po vraždě druhý orgán černosotěnský, »Russkoje Znamja«, vyšel s černým křížem — beze slova výkladu. Teprve později vykládáno, že to byl Puriškevičův signál, aby byly podávány carovi petice pro rozpuštění dumy. Od té doby se prý sypou. K poražení dumy hlásá svaz ruských lidí docela křížové výpravy proti židům a revolucionářům. To všecko je práce poslance Puriškeviče, za nímž stojí Durnovo, usilující o pád Stolypinův a obnovení své vlády. V Moskvě velmi časté jsou případy, že útočníci, za které se přimlouvá svaz ruských lidí, dostávají zmírnění trestů. Pošta dovolila svazu ruských lidí podávání šifrovaných depeší. — Jinak je Puriškevič ve sněmovně osobou málo ctěnou. Při debatě o rozpočtu vzbudila řeč jeho smích všeobecný. Když sněmovna uctila paměť Jollosovu povstáním, žádal, aby také památka všech obětí revoluce byla uctěna povstáním, i strhla se bouře a Puriškevič všemi hlasy až na 35 byl vyloučen. Odcházeje, vyzýval jiné, aby ho následovali, ale nešel za ním nikdo. Jeho jednáním pohnuto bylo 15 monarchistických poslanců k vystoupení ze strany. Přešli pak ke straně okťabristů, prohlašujíce, že jsou pro udržení dumy. — O skon dumy přičinil se také mnohomluvný prof. Martens. Projev jeho otiskly Times. Dokazuje, že duma není schopna práce a že musí býti rozpuštěna. V Petrohradě v dvorních kruzích způsobila prý zpráva tato podivení a ujištěno, že nikdo nepomýšlí na rozpuštění dumy. Avšak jsou zase zprávy opačné: V Pe-

trohradě vzbudilo sesílení posádky v prvním týdnu dubna mocné znepokojení. Za týden potom pověst označovala jako příštího gen. gubernátora petrohradského nynějšího dusitele revoluce v Polsku, Skallona. O několik dní později přišla zvěst, že pomocník ministra vnitřních věcí Križanovskij chystá nový volební řád podle vzoru nedávného řádu rakouského. Volili by jen ti, kdož mají jistý stupeň vzdělání a majetek nemovitý. V prvním týdnu dubna obnovila se také pověst o chystané abdikaci carově; regentem byl by prý za nezletilosti careviče Alekséje velkokníže Michail. —

Z hnutí veřejného další noviny jsou: Šlechta petrohradská utvořila klub zvaný nová organisace, žádajíc náhrady za škody způsobené bouřemi a ostré tresty proti buřičům. — Okťabristé svolávají koncem dubna sjezd. — Na Litvě a Bílé Rusi jeví se silná agitace pro utvoření zemských stran: litevské a běloruské. — Bělorusové, sdružení kol listu »Naša Niva«, budou dle vzoru maloruských Prošvit zakládati spolky podobné.

Z vládní činnosti: Zase pověsti o nové půjčce 1 milliardy, za niž mají býti v zástavu Německu dány železnice. — V státní radě rozpočtová komise škrtla 7 millionů z rozpočtu vojenského a je pro šetření v ministerstvu soudnictví, ve vyučování (?) a u sv. Synodu. — Gener. gubernátor pobaltských provincií Meler-Zakomelský svolal místní znalce k poradám o věcech agrárních, školních a církevních. Elaborát poslán bude do Petrohradu. Ministerská rada ustavila komisi pro kolonisaci Vých. Sibiře. (Dle Nového Vremeni zakupují angličtí agenti houfně doly a ložiska v Sibiři, aby zužitkovali sami bohatství země.) Dokonáno opuštění Mandžurska; z Charbina odjel velitel spojených oddílů vojenských. — V Petropavlovské pevnosti nastoupil trest 10letého vězení admirál Nčbogatov. — Sv. Synod usnesl se ulehčiti rozvody z ohledu na vzrůst divokých manželství. K rozloučení manželství stačí nevěra, trvalá choroba, kriminální trest, přestoupení k jiné víře, déle než rok trvající vzdálení jednoho z manželů. — V květnu konati se budou processy s osnovateli útoků na Durnova, Akimova, Trepova a j. — Na dotaz, kdy bude konán soud s poslanci I. dumy, zatčenými pro vyborgský manifest, odvětil ministr, že budou zatčení tázáni, mají-li co dodati k dosavadnímu protokolu, kterážto procedura prý potrvá 2 až 3 měsíce. — Okružnímu soudu v Moskvě odevzdán advokát Ždanov pro účast v přepadení zemědělského ústavu. Rodiny zabitých obětí revoluce dle carského ukazu budou dostávati roční plat.

Zde také poznamenáváme, že odsouzený vůdce a předseda rady dělnických delegátů (nástupce neblahého Gapona) Chrustalev-Nosar uprchl ze Sibiře. V Thurnu (ve Švýcařích) odsouzena byla nihilistka Leontijeva na 4 léta vězení. Zastřelila omylem místo Durnova nevinného občana.

Bouřného hnutí je stále ještě dosti: v Moskvě byla kolem 20. března stávka dělnictva plynárenského, a sotva skončena, propukla stávka na tramwayi, jež však brzy urovnána dohodou. V Sevastopoli pro neposlušnost dělnictva zavřen z vládního nařízení přístav; 8000 dělníků zůstalo bez chleba a byli vypovězeni z města. V Baku byla opět stávka — tentokráte lodníků. — Agrární hnutí: v Brestu Litevském zatčeno 11 sedláků, vybízejících sousedy k zabrání lesů hraběnky Zamojské. V Krasném a Pučeru v gubernii Kostromské jali se sedláci na trhu loupiti. Kozáci zastřelili 10 lidí, mnohé zranili. — Útok revolvery na policistu podnikli v Moskvě student a studentka, jedoucí v kočáře; studentka zatčena. V Revalu zatčen výbor bojovné organisace — 10 osob; nalezeny zbraně, střelivo, koule otrávené strychninem, tiskárna, knihy a rozvrh uloupených peněz. V Rize rozhozeno 30.000 prokłamací soc.-demokratického výboru, vyzývajících k pobití velkostatkářů. Poněvadž v Petrohradě terroristé hrozili útoky, bude-li duma rozpuštěna, provedeny prohlídky a zatčen terrorista Kašnikov. V bytě jeho nalezeno 6 bomb, zbraně, náboje. Bomby a zbraň odhaleny i v jedné nemocnici milosrdných sester. V Moskvě odhalena tiskárna vojenské revoluční organisace. V Oděsse při revisi vybuchla puma, jíž byl zabit policista a mnoho osob zraněno. Pro stálé podloudné dopravování zbraně do Finska chce prý vláda obsaditi Finsko vojskem a provésti blokádu přístavů. — Velice nepokojné je studentstvo. V Moskvě odsouzeni byli pro zabití po-

licisty 4 studenti k smrti, ač 3 z nich jsou zcela nevinni. Proto demonstrovalo 20. března studentstvo všech učebných ústavů. Pro nepokoje sesadil gen. gubernátor moskevský universitního protektora, žádaje při tom od rady professorské záruky, že bude pokoj. Té ovšem rada dáti nemohla. Pro nezákonné schůze na univ. v Moskvě a v Petrohradě podána ve státní radě interpellace (první interpellace v tomto sboru vůbec); skupina t. zv. akademiků s prof. Trubeckým a Miljukovem nazvala tuto interpellaci reakční a označila policii za původkyni zruinování universit. Hlasy centra interpellace zamítnuta. Začátkem dubna ve vojensko-medicinském ústavě v Petrohradě došlo k demonstraci, když studenti žádali zastavení přednášek. Povoláno již vojsko, ale rektor generál Damyševskij včas přišel a dal odvolati kozáky. I v Kazani byla kol 20. března všeobecná stávka studentská. V Rize zavřena polytechnika pro nezákonnou schůzi. V Kyjevě rada universitní vyzvala studentstvo k učení, jinak by byla universita pro tento rok zavřena a studenti by byli vypovězeni. Pro poměry universitní svolalo ministerstvo k poradě universitní děkany a rektory. —*ch.*

*

Výsledek posledního zasedání zemského sněmu haličského nazývá tisk **maloruský** neutěšeným a vyzývá krajany své k houfným protestům proti usneseným zákonům. Jeden z nich, zákon Abrahamowiczův o stanovení toho *úředního jazyka v obcích*, jímž se v nich dosud úřaduje, došel již císařské sankce s platností od 11. dubna. Zatím přečetné obce východohaličské usnesly se změniti dosavadní stav a uvedly v obecní úřadování své jazyk maloruský. — Do *voleb* jdou Malorusové roztříštěni ve své staré frakce. Na výši politické v nynější chvíli — jak praví Dilo v č. 55. — stojí voličstvo venkovské, chápajíc význam boje a organisujíc se; nejméně ho chápe intelligence. Volební plán Nár. Komitétu pokažen kandidaturami jiných stran — zejména moskvofilské, jichž do konce března v okresích venkovských bylo již 11, a kandidaturami stavovskými. Strana moskvofilská čili staroruská postavila kandidáty i v okresích jednomandátových. Jaksi smutné jsou vyhlídky pro dosavadního poslance Dra. Barvińského; žádný okres ho nechce. (Dilo, č. 65.) — Vznikl i *spor o taktiku poslanců* maloruských ve sněmu haličském. Dilo, souhlasíc s posl. Javorským, vytýkalo poslancům maloruským, že nečinili skutečných obtíží vládnoucí většině, že vedli politiku opportunistickou. Hájení poslanců vzal na se Dr. Okunevśkyj, jenž v Dile vyvrací tyto výtky. — *O významu příští delegace maloruské* psala vídeňská Neue Freie Presse, přikládajíc jí úlohu jazýčku na váze. Ráda by byla, aby ten jazýček kýval na německou stranu!

Ukrainische Revue obdržela přílohu *Ruthenische Correspondenz* k informaci denních listů o věcech maloruských.

Dr. *Ivan Franko* navržen byl za člena ruské Akademie po zemřelém prof. Veselovském. Návrh učinil prof. Šachmatov, podporoval jej Korš; nejvíce se mu opřel prof. Sobolevskij. Věc odložena do další schůze, která již byla, ale jejíhož výsledku dosud neznám.

V ruské *dumě* do 20. března určitě vyslovených *poslanců maloruských* bylo pouze 15. Organisaci klubu provedli poslanci Rubis, Chvost, Domakov a Hriněvič. Ač pozvánky došly pozdě, dostavilo se k ustavující schůzi 26 poslanců a zvolena komise. Zásady klubu jsou pokrokově demokratické. Původně zamýšlený týdenník jejich »Dumśki Visty« úředně zakázán; vychází nyní Naša Duma. Klub brzy vzrostl na 30 poslanců; Rubis jest kadet, značně příkloněný k levici, ostatní — sedláci a dělníci — kloní se k straně sociálně revoluční. Deklaraci v dumě podá Rybis, jenž ji vypracoval. — Maloruská veřejnost radostně přijala zprávu, že ministerstvo povolilo *vyučování jazyku maloruskému na gymnasiích*. V Oděsse zahájil přednášky na universitě o dějinách maloruských soukr. docent Ol. Hruševśkyj. *ch.*

Ve věci *lvovské university*, jak známo, podali *polští professoři* vládě memorandum (schválené druhého března), jímž, »nedotýkajíce se otázky zvláštní university rusínské, vyslovují se s veškerým důrazem proti utrakvisaci« dosavadní lvovské university, kterou mají za polskou jakožto obnovení univer-

sity ze XVII. stol. Myslím, že polští professoři nestáli ve svém projevu na výši náležité: bránice polskosti nynější university měli se vysloviti zároveň pro samozřejmý požadavek university rusínské. Ještě nevhodnější byl projev *polského občanstva města Lvova* dne 2. břez., příliš prozrazující původ všepolský; příčinou událostí na universitě prý byla dlouholetá politika ústupků vládě i živlům, vystupujícím nepřátelsky proti polskosti — pročež resoluce schůze vyzývá polské poslance zemské i říšské »k ostré a bezohledné obraně národních zájmů«. V té době ozval se rozhodný varovný hlas se strany polské: temperamentní úvodník *Feldmanův v březnové »Krytyce«*, jejž bychom nejraději celý přeložili. Feldman spatřuje příčinu bouřlivých událostí ve štvaní všepolském i volá: »Ve velké historické chvíli, kterou prožíváme, mluvíme o obrození národa — jako by mohlo býti obrození politické bez mravního. Mluvíme o plnosti a mohutnosti vlastního života — jako by mohla býti síla, když ji u samých kořenů podhryzuje cizí křivda. Žádáme spravedlnost od nepřátel na východě i na západě, chceme jim imponovati křišťálem naší duše — a sami kujeme zbraň proti sobě. Kdo smí hlásati, že polská idea toho vyžaduje, aby ve Lvově byla universita bez charakteru, smíšená a ne jedna polská a jedna rusínská? Kdo smí říci, že se slouží polské věci tím, když se úředníkům v okresích čistě rusínských zabraňuje úřadovati v jazyce obyvatelstva? Kdo smí tvrditi, že síla národa polského založena jest na tom, aby i při všeobecném právu hlasovacím vnucovali se za representanty rusínského lidu jednotlivci, nemající s tím lidem nic společného? Zajišťuje se opravdu náš zítřek tím, když se připravuje na pomezí revoluce?« Polští sněmovníci nekladli si takových otázek. Právě v té době, když bylo rozechvění největší, schválili (5. břez.) zemský *zákon o učitelských ústavech*, v němž přes úsilí rusínských poslanců není obsažena ani theoretická možnost zakládání zvláštních učitelských ústavů rusínských! Pravdu pověděl při té příležitosti rusínský poslanec Korol, že takovéto očividné křivdy rozšíří propast mezi oběma národy tak, že bude nemožno společné sněmování. Než došlo k jednání o universitě ve sněmu, uveřejnil prof. *M. Hruševškyj* článek v Dile 14. břez., v němž se vyslovil, že jediným východem z nynější situace může býti co možná nejrychlejší rozdělení nynější university. Vláda ve své odpovědi na podání polských profesorů projevila ochotu vyhověti potřebám Rusínů v rámci dosavadních ustanovení pro lvovskou universitu — ale na to jest již pozdě. Nutno vyloučiti ukrajinské kathedry z dosavadní university a utvořiti ukrajinskou universitu ve Lvově. »Nowa Reforma« o tomto návrhu prof. Hruševského napsala 16. břez: »Je to postavení otázky jasné a úplně správné, s nímž se v této chvíli shoduje celé rozvážnější veřejné mínění polské.« A jak se o té palčivé otázce vyslovil *sněm*? Přešel 16. břez. přes návrh posl. Olešnyckého o samostatné rusínské universitě k dennímu pořádku a vyslovil se, že »není příčiny ani k utvoření zvláštní rusínské university, ani ke změně nynější organisace university lvovské«. Jmenovaný demokratický list polský právem odsoudil tento čin haličského sněmu slovy: »Sněmovní většina proti mínění celé země... zaujala... stanovisko kunktátorů, kteří nemají odvahy ani sobě, ani jiným pověděti pravdu, že polská universita ve Lvově musí zůstati polskou, a co se týče rusínské university, že její založení není v rozporu se zájmy polskými.« Na to 18. břez. objevilo se v rusínských listech *prohlášení rusínských profesorů*, dovozující, že lvovská universita je utrakvistická, a zdůrazňující, že se Rusíni nevzdají svých práv na této universitě potud, dokud nebude utvořena samostatná ukrajinská universita ve Lvově. Základ k ní třeba položiti již nyní vyloučením dosavadních rusínských stolic ve zvláštní autonomní instituci a neodkladným doplněním jich novými stolicemi. *Vládní odpověď*, daná rusínské deputaci na toto memorandum, Rusíny nevelmi uspokojila. Podle ministerských odpovědí vláda sic uznává oprávněnost rusínského požadavku, ale míní jednak, že o věci té může být jednáno jen ve spojení s požadavky jiných národů o založení vysokých škol, jednak, že potřeby rusínské mohou býti uspokojeny i v rámci dosavadní lvovské university; především však požaduje vláda, aby se studentstvo vrátilo na cestu zákonnou. V téže době asi (počátkem

dubna) vyšel v »Courrier Européen« a ve vídeňské »Zeit« *projev Björnstjerne Björnsonův*, jehož nelze nazvati šťastným, poněvadž vedle pravdivých výtek obsahuje i nepravdy a celý jest psán tónem přemrštěným. Proto měl snadnou úlohu ve své odpovědi *Ign. Paderewski* (rovněž v »Die Zeit«). Projevil také nejen přání, aby rusínská universita povstala co nejdříve, nýbrž také především, aby vymizel »neproduktivní a hloupý cit nenávisti« a »ustoupil vzájemné úctě a porozumění«. Zatím aspoň nastalo jakési uklidnění. Na *schůzi rusínského studentstva* radil posl. Oleśnyckyj k rozvaze — a proto asi děje se zápis na počátku druhého běhu universitního klidně. Jinak jsou přijaté resoluce dosti ostré — pro vlastní universitní otázku jest důležito, že studentstvo rusínské žádá, aby senát podal vídeňské vládě memorandum, že jest nutno splniti žádosti ukrajinské akademické mládeže, »které nikterak nesměřují k odnětí práv Polákům na utrakvistické universitě lvovské, nýbrž k založení samostatné ukrajinské university ve Lvově.«

Výsledkem posledních událostí na lvovské universitě jest aspoň jasné postavení rusínkých požadavků. O nich bude se ovšem rozhodovati ve Vídni — ale přáli bychom si, aby zástupci Poláků zachovali se při tom spravedlivěji a slovanštěji, než se v téže otázce zachovali na sněmě haličském. Věc rusínská je spravedlivá — i měli by první pro ni položiti svůj hlas ti, kteří jinde těžce trpí a spravedlnosti pro sebe se domáhají. *Č.*

Jihoslované.

Na **Černé Hoře** byla opět *změna vlády*. V 13. čísle nikšičského listu »Narodna Misao« otištěna veršovaná odpověď vojvody Šaka Petroviće, předsedy »Klubu Narodne stranke«, na pozdrav nikšičských občanů, a těchto 12 veršů — porazilo ministerstvo Radovićovo. Vojvoda Petrović praví ve své básničce, že »Národní klub« má těžké postavení,

zlo ga društvo potiskuje —
kamarila tu se javlja,
kao da bi silom htjela
stari režim da mu stavlja...

Tyto verše vzali si odpůrci nového proudu za vítanou záminku prudkého útoku na »Klub Národní strany« a potom i na vládu — ukázalo se, že jsou ještě dosti silni, aby novému proudu vydatně odporovali. Vojvoda Š. Petrović, který veršovanou odpověď (neurčenou patrně veřejnosti) podepsal výslovně jako předseda »Klubu Národní strany«, je totiž zároveň předsedou skupštiny — a proto žádalo 15 členů »Pravé Národní strany« (přívrženců »starého režimu«), aby se Petrović vzdal předsednictví skupštiny. Když předsednictvo z formální příčiny nedalo hned podání 15 poslanců čísti, odešla ze schůze 8. dub. většina t. zv. »oposice« a následujícího dne obstruovalo již 37 poslanců. Sněmovna, v níž zbylo jen 37 poslanců »Klubu Národní strany« (2 poslanecká místa nejsou doplněna), stala se tím neschopnou usnášení. Ministerstvo Radovićovo octlo se v krisi. Oznámilo knížeti (který právě trávil v Baru) svou demisi, nebude-li skupština odložena nebo rozpuštěna. Kníže demisi přijal a pokoušel se přiměti strany k sestavení koaličního ministerstva, ale ani přívrženci vlády Radovićovy, ani oposičníci neprojevili k tomu ochoty. A tak se rozhodl pro ministerstvo z »oposice«, které bylo 17. dub. sestaveno takto: předsedou ministerstva, ministrem spravedlnosti a zástupcem ministra zahraničních věcí jest Dr. *Lazar Tomanović* (předseda velikého soudu), ministrem války jenerál Mitra Martinović, ministrem vnitra brigádník vojvoda Lakić Vojvodić, ministem financí Dušan Vukotić, min. osvěty Jovan Plamenac.

A tak po několika plodných měsících »národní vlády«, jak si zvykly psáti černohorské listy, nastupuje zase »starý režim«. Doufejme, že ne na dlouho. Prvním činem nové vlády bylo — odložení skupštiny do 5. (18.) července t. r. (Divná věc: když ministerstvo Radovićovo žádalo za odročení skupštiny, nebylo to možno!) Ale zdá se nám, že ani to nestačí —

poměr stran bude v červencové skupštině týž, jako nyní, a ministerstvo Tomanovićovo bude tam, kde bylo min. Radovićovo před demisí. A potom bude nutno skupštinu rozpustiti a vypsati nové volby. Pochybujeme, že dopadnou příznivě pro »novou« vládu starého ražení: Černá Hora už je probuzena.

Dobře napsala »Slobodna Riječ«, když proskočily pověsti o možném pádu kabinetu Radovićova: »Nejásejte, neboť padne-li i národní vláda, nepadne národní vědomí — a národní vláda zvítězí i když padne.«

*

Do **srbsko-chorvatského** souzvuku ozvala se dissonance, doufejme, že pomíjející. V Zemunu spojili se srbští radikálové s Němci proti Chorvatům. K odůvodnění svého činu sestavili si tuto theorii: Srbové a Chorvaté nejsou jeden národ, Chorvatsko není tedy země jednonárodní, nýbrž národnostní — i jest nutno, aby se proti chorvatské většině ve svém zájmu spojovali národové menšiny: Srbové a Němci. Je to šílená logika, jíž by se byl nikdo nenadál po uzavření dorozumění srbsko-chorvatského na základě uznání faktu, že Chorvati a Srbové jsou jeden národ dvojího jména. Zemunským srbským radikálům dobře odpověděl Svetozar Pribičević, vůdce srbské neodvislé strany, připomenuv jim všecky programní projevy srbsko-chorvatské koalice, v nichž se Srbům přiznává plná rovnoprávnost. A k této koalici přece přistoupili — i srbští radikálové... Nedovedeme si počínání zemunských radikálních Srbů vysvětliti jinak, než nějakými osobními a místními příčinami. Ale bylo by smutno, kdyby takovéto vedlejší příčiny stačily k odpadání od shody, která jest životní podmínkou obou částí národa srbsko-chorvatského.

»Pokret« oživil (v č. 85.) památku velikého přívržence shody srbsko-chorvatské, biskupa *Jiřího Strossmayera*, výbornou charakteristikou. Strossmayer měl zvláště v posledních letech svého života silnou oposici v řadách vlastního svého kněžstva. Sám byl po celý život obzorašem, ale mladí kněži byli většinou Starčevićovci. Starý biskup byl nadšený Slovan a přítel Srbů, mladí byli »pouze Chorvaté« a nepřátelé Srbů. Strossmayer byl kněz liberální, mladí šířili nesnášelivý klerikalismus; jim byli pravými biskupy Stadler, Mahnić a Jeglič, ale Strossmayer nezdál se jim dobrým knězem. Rozdíl mezi mladým kněžstvem a starým biskupem výborně charakterisuje tato příhoda: Mladistvý kněz přišel do Šiškovců, vsi nábožensky smíšené. Do jeho příchodu žili chorvatští katolíci s pravoslavnými Srby v úplné shodě, která sahala tak daleko, že jedni druhým zvonili, že pravoslavní osvětlovali při katolickém vzkříšení a naopak. To nového kněze pohoršilo. Zakázal pravoslavným vstup na zvonici katolického kostela — a dovedl dalším svým »působením« Srby s Chorvaty znesvářiti. Výsledky své činnosti ucítil i na vlastní kůži. Vše to doneslo se konečně Strossmayerovi, který si předvolal mladého horlivce. »Co to, synku? Ty prý zavádíš ve své vsi nějaké novoty?« ptá se Strossmayer. Mladý kněz sebevědomě odpověděl, že jen odstraňoval, co nepřipouštějí církevní »canony«. Strossmayer se rozesmál a vyložil mladému knězi, že církevní »canony« dělali Vlachové v Římě, kde není jiného vyznání, kromě katolického — a že kněz v Chorvatsku musí se říditi nejen canony, ale i rozumem. »Když jsem na své biskupské cestě ve Srěmu jednou přišel do Karlovců a když mně na uvítanou zvonili i na věžích pravoslavných kostelů a vstříc mně vyšli i pravoslavní duchovní — kam bych byl dospěl a jakou škodu bych vlastní své církvi způsobil, kdybych byl jako ty myslil na canony a odepřel obcovati s pravoslavnými?... Já jsem, synku, myslil na naše potřeby místo na prázdné canony — a tím jsem jen prospěl naší církvi i národu... Podle poměrů smí náš bosenský frater nositi vousy — a tak i ty v tvých poměrech můžeš klidně o pravoslavném vzkříšení zažehnouti svíci a zvoniti svými zvony. Rozuměl jsi, synku?« Mladý kněz oněměl po této lekci, a když se vzpamatoval, žádal, aby jej biskup tedy přeložil na jinou faru. Ale Strossmayer rozhodl: »Jen jdi zpátky, milý synku — až se naučíš žíti s lidmi, pak ti dám jinou a lepší faru.«

Obraz šlechetného vladyky Strossmayera vystupuje z této příhody reliefněji než z dlouhé životopisné studie. — Č.

*

Anglický názor o **Makedonii** se mění. Skupina členů liberální strany učinila návrh na svolání konference zástupců velmocí, které podepsaly berlínskou dohodu z r. 1878 s odůvodněním: 1. Makedonská otázka může býti v blízké budoucnosti rozřešena způsoby, jež povedou v důsledcích svých ke katastrofě hroznější než obyčejná vojna; proto: 2. . . . vybízí se anglická vláda, aby energicky se domáhala splnění programu reforem lorda Lawndowna z r. 1902 a jeho noty z r. 1905, v nichž se žádá jmenování zvláštního gubernátora pro Makedonii a zabezpečení zástupcům velmocí úplné administrativní i exekutivní kontroly. — Známý znalec Makedonie M. V. Jurkevič v S. Petěrb. Vědomostech č. 73. dokazuje, že jen splnění svatoštěpánského míru z r. 1878 je s to, aby poměry urovnalo. — Zakročení Rakousko-Uherska u Porty a v Athénách proti řádění řeckých a srbských čet pokládá se v Rusku jen za projev nepřátelství proti Srbsku, jehož Rakousko nedovedlo hospodářsky přemoci. *—ch.*

Literatura, umění.

FRANT. PASTRNEK: **O slovanské lexikografii.** Zvláštní otisk z »Věstníku České Akademie«, roč. XV., str. 16.

Rozprava prof. Pastrnka oznamuje důležitý podnik III. třídy: zahájení přípravných prací k vydání úplného a soustavného »Slovníku jazyka českého«. Přítomnou rozpravu Pastrnkovu na počátku příprav k tomuto velikému a nadmíru vážnému dílu podává rozhled po zásadách, kterými se řídili a řídí vydavatelé vědeckých slovníků, a líčí soustavu tří hlavních slovníků slovanských: polského Lindova, českého Jungmannova a srbsko-chorvatského Daničić-Budmaniova (vydávaného Jihoslovanskou Akademií). O Lindovi praví, že sestavil slovník ceny nehynoucí, jemuž náleží v slovanské lexikografii přední místo. U Jungmanna ukazuje, jak velice ve svém slovníku závisel na Lindovi, tak že od něho přijímal i celé fráze, pro něž neměl nijakého dokladu z české literatury nebo mluvy lidové. Slovník Daničićův a Budmaniův jeví se Pastrnkovi dílem samostatným a v mnohých věcech vzorným, jehož s prospěchem mohou následovati i jiné slovanské práce lexikografické. *C.*

MÁCHAL JAN: **Bájesloví slovanské.** Světová knihovna č. 566—567. V Praze 1907. Za 40 h. Str. 174.

Prof. Máchal zavděčil se jistě svou novou knížkou českému čtenářstvu. Od jeho »Nákresu slovanského bájesloví« (1891) uplynula celá řada let, za níž přibylo materialu i studií o slovanské mythologii. Bylo potřebí si jich všimnout a »uvésti dosavadní poznatky o slovanském bájesloví v nový, přirozenější systém.«

V úvodu ke své pěkné knížce uvádí důležité prameny pro poznání mythologie Slovanů Polabských, Ruských, Polských a Českých. Pro tyto jest mu nejstarším pramenem Kronika Kristianova (z konce X st.).

Dílko Máchalovo rozděleno je na dvě části. V prvé se probírají duchové, v druhé bohové.

Hlavním zdrojem náboženského nazírání pohanských národů je víra v duši. Z této vyvinula se víra v duchy (demony). První stupeň náboženského kultu vidí Máchal v ctění předkův. Kult tento zase dal podnět k víře v »domové duchy«. Pohanští národové představovali si celou přírodu oživenu dušemi zemřelých lidí, což vedlo k víře v duchy lesní, polní a vodní. Duchové oživují také tělesa nebeská a působí blesky, hrom, vítr. Vyšší stupeň náboženského vývoje předpokládají modly (idoly), vtělení to ducha nebo boha. Na tomto stupni vzniká modloslužba (idolatrie), jež se u jednotlivých národů jevila v různých formách. Jako jinde i u Slovanů pozorujeme ve víře v duchy jistou příbuznost. Patrně báječné představy těchto národů vyvíjely se za stejných podmínek. Značnější rozdíly jeví se v bohopoctě mezi Slovany a jinými národy.

Máchal užil ve svém dílku kromě jmenované své knihy také L. Legera »Mythologie slave« (Paris 1901). Připomíná, že si všímal také materialu nově sebraného a novějších studií o slovanské mythologii. Škoda, že neuvedl autor více literatury. *J. —k.*

Boris D. Hrinčenko.

Jubilea. Ohlásili jsme již, že Ukrajinci oslavili jubileum 25leté literární činnosti *Borise D. Hrinčenka.* Hrinčenko náleží k nejčinnějším spisovatelům a vlasteneckým pracovníkům ruské Ukrajiny. Narodil se 29. února 1863 v Olchovém Jaru v charkovském újezdu. Již jako student byl uvězněn pro šíření spisů Drahomanových, pročež později, když věnoval se učitelství, nedostal místa mezi obyvatelstvem maloruským. Proto se za krátko vzdal učitelské činnosti a stal se statistikem chersonské zemské správy. V letech 1887—1893 byl učitelem na škole Ch. D. Alčevské, načež se stal úředníkem černihovského zemstva. V té době urovnal arch. museum V. V. Tarnovského a pořídil jeho katalog. Od r. 1899 žije v Kyjevě jen literatuře. Psal básně, povídky, dramata, práce folkloristické, články literárně historické, působil překladatelsky, slovníkářsky, publicisticky i ve vlastní literatuře pro lid. Jako belletrista vystupoval hlavně v Haliči a užíval pseudonymu Čajčenko. Z větších povídek jeho sluší vytknouti »Sluneční paprsek«, »Na rozcestí«, »Uprostřed temné noci« a »Pod tichými vrbami«; z dramatických prací byly vyznamenány v Haliči cenami zem. výboru drama »Jasni Zori« a veselohra »Nachmarilo«. »Slovar' ukrajinskago jazyka«, sestavený pod jeho redakcí, vyznamenán r. 1905 od petrohr. akademie cenou N. I. Kostomarova. Z jeho folkloristických prací sluší uvésti jeho »Ukazatele ukrajinského folkloru«, z publicistických brožurku (otisk z Rus. Bogatstva) »Na bezprosvětnom puti«. Česky vyšly: »Žhářka« (Knih. Bes. Lidu č. 50), »Sestra Hala«, »Bez obilí«, »V kostele« (Wolfův »Slovanský Obzor« I. č. 17.), »Na rozcestí« (Knih. Světozora). Přejeme sympatickému pracovníku mnoho svěžesti k další práci. *Č.*

Jugoslavenska Akademija v Záhřebě oslavila slavnostním zasedáním čtyřicetiletí svého trvání.

*

Divadlo. V Poznani provedena byla s rozhodným úspěchem »Oblaka« *Jaroslava Kvapila* v polském překladě Macieje Szukiewicze. Také kritika poznaňská uvítala kus s velkým uznáním.

Dne 8. dubna zemřela největší česká dramatická umělkyně a jedna z největších slovanských umělkyň vůbec — *Hana Kvapilová.* Pro Národní divadlo a vůbec pro české dramatické umění je to rána na dlouhou dobu nezhojitelná. Ještě nyní, několik neděl po nenadálé té ztrátě, derou se slzy do očí při pomyšlení, že čistá, vzácná, jediná, poetická a hluboce duševní ta bytost navždy jest nám vzata. Jak neobyčejnou umělkyní byla, poznali a ocenili ze Slovanů Srbové a Chorvaté, na jejichž divadlech zaskvěla se Ofelií a jinými vzácnými výkony. Z polských a ruských divadel žádné si nepozvalo největší českou umělkyni! Nyní jest pozdě ... Po Haně Kvapilové zbyla jen běloskvoucí paměť mezi těmi, jež svým uměním oblažovala, a hluboká stopa v českém umění dramatickém, ba i v dramatické literatuře — stopa skvělá, která z dějin českého umění vždy bude zářiti. *A. Č.*

*

Vyšel znamenitý spis *Jovana Skerliće* »Omladina i njena književnost«, o němž příště přineseme zvláštní referát.

Polemiku p. K. Nitsche pro nedostatek místa přineseme příště.

Vydáno 10. května 1907.

Redaktor a vydavatel ADOLF ČERNÝ. — Nakladatelé F. ŠIMÁČEK.

FRANTIŠEK KVAPIL:

Z nové poesie polské.

Jan Kasprowicz: Salve Regina.

(Dokončení.)

Tys nikdy nemiloval!

— — —

Lam se!
Neb mezi sebou ty a lásky mořem,
jež mocných zapomenutí hřmí písní,
i přemohutných též tužeb,
i neodkrytých, Tvůrce plných hlubin,
uvědomění mohutného štěstí,
sám pekelnou jsi vybudoval skálu.
Rozbité rány své duše
na samolibý Babylon jsi snášel,
že sám a jediný jsi, mylně soudě,
a nad tebe že nemůže být — žití.
A tehdy Satan dlíval na tvé věži,
očima Pokušení k tobě smál se
a číší slibů svých, jež plna klamu,
v bezvládnost spoutav tvou duši,
ti kázal jedno: milovat jen sebe!
ti kázal jedno: věřiti jen v sebe!
ti kázal jedno: spasiti jen sebe!
A lež jen byla a slabost
v tvých akordech, jež velebily lásku!
A lež jen byla a slabost
v tvých akordech, jež hlásaly kol víru!
A lež jen byla a slabost
v tvých akordech, jež nadějí kol zněly!
A za tebou, hle — jak blízko! jak blízko! —
zapomenutí mocných hřmělo písní
i přemohutných též tužeb,
i neodkrytých, Tvůrce plných hlubin,
uvědomění mohutného štěstí
veliké, svaté, jasné, nekonečné
to moře lásky . . .

— — —

Lam se!

— — —

A v odlehlých když propastech tvé duše
se začla budit echa toho Slova,
jež v plamenném se narodilo keři —
když ode břehů tajuplné vody
předvěkých zjevení šum dolétal blíž,
jež tajemným ti šeptala svým hlasem,
bys kochal — utrpením,
v ten čas i Satan měnil tvoji skálu,

tvůj Babylon samolibý,
již v Horu zas Olivetskou.
A v rouchu Spasitele,
s tou tváří Sfingy, na níž vyryta jest
nerozluštěná záhada vždy bolu
a věcí příštích vidění též dalná,
tak plná smutku výrazu i touhy,
v pablescích měsíce klekal,
na soucítící potácel se trosky,
bral z rukou anděla kalich,
krvavým skrápěl se potem,
i modlil se a plakal, vzdychal a se modlil...
A stranou kdesi Jerusalém bídy,
zločinu od Sionu,
jsoucnosti od zřídla, ústí,
se vřava plížila v žárech,
jež rouhají se věčnému vždy Světlu
a zapáleny jsou, by tměly Jasnost!
Haluze stromů rozkláněly se,
a s třeskem lámala se křoví,
a štěrk se sypal po úbočích,
a v krvavém pochodní plamu,
jež zapáleny, aby tměly Jasnost,
jež rouhají se odvěčnému Světlu,
dav vyřítil se, Jidáš v jeho čele...
A obdarován polibením zrady,
kříž na sebe bral, velký, černý kříž,
a na Golgotu křemenitou cestou
tvůj kráčel Svůdce —
jak tvoje touha
šel, modlil se a vzdychal, plakal a se modlil.
A potom — v propast vrhl černý kříž,
v tůň bezdné, šumící strže,
a v obra vzrostlý leh tvé na Golgotě,
na Babyloně tvé duše.
A křížem rozpjal ruce
a v strašlivé koruně z trní
na hlavě obrovité
hasnoucím zíral na tebe svým zrakem,
tak pronikavým a smutným,
že's modlil se i plakal, vzdychal a se modlil...

A na západě
kruh planul slunce,
krvavý velký kruh
přeťatý oblakem velkým,
a obrovský vrhal
stín tvého Svůdce,
jenž ukřižován na Golgotě tvojí,
tvé duše na Babyloně,
a ztápěl svět v jeho mraku — — —

Pak, když se přerval bol,
když na kamení sám klesal's,
když hořkostí bral's kalich
a políbení Jidášovy zrady
jsi cítil na svých ústech,
tu se skály on se vzchopil,
před tebou stával, jsa oděn

purpurem temným noci,
a zrak svůj výsměšný upřev
v tvé oči šílené z žalu,
v svět celý šírý se chechtal
velikým, posměšným chechtem . . .
A za tebou, hle — jak blízko! jak blízko!
zapomenutí mocných hřmělo písní,
i přemohutných též tužeb,
i neodkrytých, Tvůrce plných hlubin,
uvědomění mohutného štěstí,
veliké, svaté, jasné, nekonečné
to moře lásky . . .

A Spasitel —

---

tím lásky obklopen mořem,
tím velkým, svatým, jasným, nekonečným,
kříž vytáhnuv tam z šumícího dolu,
nad tebou plakal.

Lam se! . . .
Jest bída všude!
Jest bída i v lásce,
jest bída v utrpení! . . .

Lam se a zírej a slouchej . . .
Slunečný objímá blankyt
rozlehlé ozimní lány . . .
Stříbrné sněhu proužky
již sotva v úvozech dřímou,
kdes pod mokrou schovány hranou,
nad kterou hloučky trav
v povĕvech jarních se chvějí.
Hedvábných řas, hle již s lože
chudobka naklání hlavu,
černobýl začíná růsti.
Z úvalů mlhy se zvedly
a v teplých paprscích hned mizí,
a nad hlubinou snivé, tiché vody.
od které tvůrčí do světa jde touha,
křik čejky volá, skřivánčí zpěv jásá.
A nad pokraji cest
již vypustily vrby mrštné pruty
a topolů řad
již ve sváteční sebe zdobí věnce.
A rozlitinou,
širokým polem,
nad kterým chýže se třpytí
taškovým krytem
neb střechou zarostlou mechem,
pomalu vleče se vůz . . .

Výš, na otepích slámy,
zavřeno v sosnové schráně,
snem k nepřespání spí nyní
bědného člověka žití . . .

---

*

Tiše, pozvolna vůz jede,
na něm v žluté skříni
na vždy zhaslé oči bledé,
v poušti světla nyní.
Tvůj to otec? Matka tvoje?
Dítě znejmilejší?
Kde jest radost? Opor zdroje
v bouři světa zdejší?
Hlouček mohyl jen a kříže
na písčitém láně,
a vždy blíže, a vždy blíže
spěje vůz k té straně.

A pod pahorky,
tam v rozcestích tajuplných,
kde svatý duch lidu
vystavěl Boží Muka,
vůz tiše zastavil...

A průvod v mlčení již snáší
sosnovou rakev,
v níž, jako světla kdes v poušti,
pohaslé dřímají zraky
buď otce tvého či matky,
neb bratra, sestry,
neb děcka nejmilejšího,
a tam ji na trávník staví
u nohou posvátné sochy.

S průvodem smutečním spolu
též kleká zmučená Touha
a sňavši s ramenou kříž —
ach! přetěžký ten, velký, černý kříž,
o smutnou opírá jej schránu
a modlí se i pláče, vzdychá a se modlí.

A nad rozlevy,
nad lány,
nad svěžích ložiska trav,
výhonky oživlých vrb
i topolů nad zvonice,
nad střechy zčernalé
ten nejsvětější zpěv letí:
Salve Regina!
On plyne k oblakům zlatým,
v nichž sobě skřivan
pěl hymnus jara,
neb klesá k dolinám zase,
tam! k oněm výmolům skrytým,
kde sněhu poslední hroudy
pod mokrou umírají hranou.
Neb na perutích předivného smutku
k bařinám zalétá kalným,
kde nad skloněnou třtinou
a sítí nad ostrovy
jek čejky zdvihá se.
Neb k obzorům se nese předalekým,

tam k modrým pásům borů,
jež v siné mlhy se halí,
v nesmírné rozlévá se moře,
zapomenutí plné mocných
a spásonosných i tužeb,
uvědomění štěstí.
kterého lidské nespatřilo oko,
o kterém lidské nezaslechlo ucho.
A na ten andělský výzev
zem, jež je od břehu k břehu
poseta všude zdeptanými hroby,
své velké otvírá lůno:
vstávají mrtvé kosti
a za tím bědným spějí za průvodem,
kde hrstka mohyl a kříže
ční na písčitém láně,
a s kterým blíže, vždy blíže
vůz prostý spěje k té straně.

———

V halenách pílí davy,
králové, senátoři
s biskupy v ornátech bílých,
i svatých věnec liliový,
i mistři, božího co ducha
zakleli v barvu a tvar
a v písně nadšené zvuk,
neb hřměli prorockým hlasem.
A v zbroji rytíři spějí
jak k velikému boji,
v němž se má zlomiti všecko,
velkého žití záporem co bylo.
A všichni v slunečné záři
až k nebi sahají čely
a hřmícím zpívají hlasem:
Salve Regina!
A nade všemi
milion hoří duší,
o kterých tady dávno zhasla zvěst.
Je věnec obeplétá,
má listí září stkané —
v těch jiskrách lidí bědných naděj skutkem stane
Jich roucho, sníh jak slétá,
a z bílého jim klína
čistotou bílá jich se lilje k výši vzpíná.
A každá hlavu hada
svou bílou depce stopou,
a s loutnou, napjatou teď k tónům věkověčným,
nebeský zpívá hymnus,
jenž kdysi slyšán, tak dávno, tak dávno,
by o nich každá zvěst
čas měla pohasnout —
ten hymnus nejsvětější:
Salve Regina!...

———

A za jich sledem vleče se tvůj bol...

———

Hahahaha!
(Satan se zasmál, neboť on jediný ví, že:)

Jest bída všude —
jest bída v lásce,
jest bída v utrpení!

Směj se!
A ta moje touha,
na plecích těžký zdvihající kříž,
otvírá ústa,
by rovněž s Touhou světa
zapěla hymnus nejsvětější:
Salve Regina!

BOHDAN LEPKYJ:

Ukrajinská literatura r. 1906.

Nynější dobu nikterak nelze nazvati příhodnou pro rozvoj ukrajinské literatury.

V Rusku sice zrušen barbarský ukaz, ale zároveň uvaleno velmi vysoké clo na zahraniční knihy a časopisům věnována tak mimořádná péče, že žádný z nich (vyjímaje »Ridnyj Kraj«) nepřežil roku. Před nějakým časem v Kyjevě uzavřeny ukrajinské redakce i spolky a redaktoři, spisovatelé a přední ukrajinští intelligenti uvězněni, čímž národu odňati duševní vůdci právě v době, kdy jich nejvíce potřeboval.*)

Snad jednou po letech celá tato doba boje za svobodu, doba obětí a hrdinství stane se bohatým zřídlem básnického nadšení, nepřebranou pokladnou látek a motivů k uměleckým výtvorům — ale dnes jest pouze velmi bolestnou, živou ranou. Při pohledu na krev a slzy, nářky a zoufalství mění se umělec v člověka činu, a místo aby rozvažoval o tom, co se děje, aby hledal krásný a trvalý výraz pro pomíjející momenty a zjevy — chápe se mnohdy zbraně, organisuje davy, slovem: život vítězí nad uměním, poroučeje mu čekati na lepší doby v budoucnosti.

I v Haliči lze pozorovati podobný úkaz. Boj o volební reformu pohnul celým národem. Schůzí a porad súčastnily se ne tisíce, nýbrž přes milion lidí, a dojista nebylo vísky, nebylo usedlosti, v níž by se bylo nemluvilo o tomto rozšíření občanských práv. Připojme k tomu hnutí národní, hospodářské a sociální, které ve východní Haliči roste jako lavina, připomeňme boj o ukrajinskou universitu ve Lvově — a pochopíme, proč i zde noviny vytlačily knihu a politik zakryl před očima lidu básníka a umělce. Pochopíme, proč v Haliči vysloveno heslo o utilitarismu v umění a proč zahájen donquijotovský boj proti novým proudům, které prý vedou k resignaci a negaci. Myslím, že by bylo zbytečno vypočítávati škodlivé následky tak zhoubných hesel. Dějiny kultury nejednou zaznamenaly podobný zjev a ukázaly, kam vede takové zužování duševních obzorů pro vymyšlené hmotné zřetele; těšíme se tím, že všecko má svůj konec a že tedy i tohoto druhu krátkozrakost národních vychovatelů bude nucena ustoupiti a smířiti se s myšlenkou

*) Zatčení, mezi nimiž byli také slavný skladatel Lysenko a básnířka Leśa Ukrajinka, propuštěni však záhy na svobodu.

že tvůrčí síla lidského ducha neuznává žádných hranic ni pout bez ohledu na to, ukládají-li je cizí vlády nebo vlastní národní autokracie. —

Minulý rok obohatil ukrajinskou bibliografii o několik set nových čísel. Některá z nich budou míti život motýlí, mnoho jich zanikne jako ohlas dalekých bouří, jiná budou se jako bludičky míhati pomíjejícím a nejistým světlem a jen nemnohá zazáří jako hvězdy na obloze, k nimž se budou obraceti oči i srdce příštích pokolení, hledajíce ulehčení v utrpeních a útěchy ve stesku, s nimiž rozmlouvati budou duše, rozpínající křídla k nadzemským vzletům. Málo je takových děl. Časem nějaká povídka, časem drobná báseň. K pracím trvalé ceny počítám povídky KOĆUBYNŚKÉHO »Smích« a »On přichází«, založené na pozadí černosotěnských násilností. Autor, proniknut hrůzou současné doby, předvedl otřásající obrazy hrůzy a zděšení, pomsty a zoufání. Před námi omdlívají duše, očekávající cosi strašného, co se blíží jako bouře a čeho nelze zadržeti, před námi matka, jíž zavražděn syn, propuká v proklínání a rouhání. Hrozný jest obraz slepé židovky, která si oči vyplakala pro syna a nyní, když slyší blížící se černou sotni, vrhá se proti ní s duší plnou výčitek a s ústy, která umlkají navždy, nemohouce vyvrhnouti všecka ve hrudi se tísnící slova. Koćubynśkyj může býti vzorem těm, kteří píší »věci časové« — práce jeho ukazují, že skutečné umělecké výtvory jsou výsledkem opravdového vzrušení, nikoli tendence, byť byla nejušlechtilejší.

Méně síly, ale více podrobností a více historického materiálu má CHOTKEVYČOVO drama »Lycholitje«. Pět obrazů z revoluce, každý z jiné sféry; dějištěm jsou: úřednický dům, hospoda, v níž se organisuje černá sotňa, chudá židovská chata a barikády. Obrazy spojeny jsou postavami mladých revolucionářů, kteří se obětují pro věc. Je to apotheosa osvobozenského hnutí, před nímž i konservativec (otec hrdiny dramatu) sklání hlavu. První obraz (pomineme-li zbytečnou rozvleklost dialogu) má značnou cenu uměleckou, v ostatních obrazích, zejména v posledním, upřímné nadšení pro předmět zavádí autora k propagandě. Jakožto celek je to v ukrajinské literatuře výtvor zcela originální a nový. — Značnou divadelností vyznačuje se také KROPYVNYĆKÉHO komedie »Skrutna doba« (Těžká doba). — Neobyčejně zajímavé, ač bez literárních nároků psané jsou vzpomínky inženýra KOVALENKA z křižníku »Potěmkina«, líčící odysseu korábu, který nosil ve svém lůně zárodek černomořské republiky. Jediná chvíle, zrada jediného člověka, dra Holenka (rovněž Ukrajince), zničila tu podivnou, nenadálou námořní vzpouru.

Revoluce nezůstala bez vlivu ani na talent LESI UKRAJINKY. Její dramatická báseň »V katakombách« přenáší nás sice do dob prvních křesťanů — podobně jako Ševčenkovi »Neofité« —, ale mluví jazykem pro všecky časy srozumitelným a předvádí lidi vždy živoucí, věčné revolucionáře na jedné straně a idealisty, věřící v sílu oběti, milosrdenství a lásky na straně druhé. »Nechť si hynou těla, aby mohly věčně žíti blažené duše,« praví biskup k neofitovi. »Což málo nás nadarmo pohynulo a stále ještě hyne za téhož Krále, který, jak pravíš, odsoudil nás k otroctví?« odpovídá neofita. »Kdo změřil dráhu, označenou kříži,

kterou jsme my otroci za sto let prošli? Kdo zvážil krev, která dosud nepadla na hlavy katů, ale stále ještě tíží děti umučených hrdinů?...« Unesen k výšinám extase, praví, že nechce hynouti »ani za Krále neznámého ráje, ni za tyrany na hoře Olympu. Nikomu z nich nebudu otrokem, dosti jsem se již naotročil na tomto světě! Pokloním se titanu Prometheovi, který nečinil ze svých lidí otroků, který neosvěcoval slovem, ale ohněm, bojoval ne v pokoře, ale urputně, který netrpěl jen tři dni, ale nekonečně. Zahynu-li, ať nikoho kříž můj neděsí, neboť pocítím-li ve svém srdci svatý oheň a dovedu-li být jen na hodinu, na chvíli žíti ne bídným otrokem, nýbrž člověkem volným, nepoddaným, bohorovným, půjdu šťasten na smrt a bez reptání skonám na kříži.« — Nepouštím se do rozboru theologicko-filosofických myšlenek básně (jehož by plnou měrou zasluhovaly), podotýkám jen, že v ukrajinské literatuře jest báseň »V katakombách« svým obsahem zjevem vzácným, hledáním nových cest a rozšiřováním myšlenkových obzorů. Celkovou náladou je to novoromantismus.

V samostatných sbírkách vyšly básně Ivana Franka »Semper tiro«, tištěné před tím v Lit. Nauk. Vistnyku,*) a Karmanského »Oj luli smutku«.

O Karmanském mluvil jsem v přehledu za rok 1905 jako o básníku mnohoslibném; nová sbírka jeho to pěkně potvrzuje — jsou v ní skutečné básně, a to stačí.

Jiný mladý básník Ostap Luckyj vydal novou sbírku »V taki chvyli«, v níž rovněž lze nalézti hrst dojmů, citů, myšlenek a nálad, zachycených hladkými, správnými verši. Knížka má tentýž ráz, jako první sbírka téhož autora.

Na ruské Ukrajině vyšly tři samostatné svazečky veršů, z nichž knížka Filanského, básníka mladého a nikoli nenadaného, vábí i zevnější krásnou, slohovou úpravou. — Kromě toho setkáváme se v časopisech s celou řadou jmen známých i neznámých básníků; mezi neznámými prozrazuje se tu a tam talent, tu a tam najde se báseň opravdu pěkná, ale zvláštního nějakého debutu, slibného do budoucnosti, nemůžeme zaznamenati.

Samostatných svazků novel vyšlo loni poměrně méně nežli v minulých letech. Vysvětliti lze to větším zájmem o periodický tisk, v němž také hlavně sluší hledati povídky Čerňavského, Janovské, Vynnyčenka a Krymského. Jeho »Bajrutské povídky« přinášejí ukrajinské literatuře mnoho nového — jako vůbec práce autora »Palmovoho hillа« (»Palmové haluzky«). Silným dojmem působí Vynnyčenkovy povídky ze života vesnického proletariatu. Také Čerňavskyj teprve v próse podal důkaz svého skutečného talentu. Jeho vyznamenaná povídka »Jarní povodeň« podobně jako první jeho delší povídka »Vae victis« zůstane trvalou ozdobou naší literatury. Lehce psanou, dobrou povídku »Za cizí hříchy« podal také A. Čajkovskyj. Za to Pačovského »Oběť umění« máme jen za pouhý pokus tohoto nadaného básníka, který obohatil ukrajinskou lyriku lonského roku novými pěknými básněmi.

---

*) Přineseme o ní zvl. referát.

KOBYLJANŠKA vytiskla rozsáhlou povídku »Nioba«. Zůstala si v ní věrna. Vzdálena hluku života, vzdálena bouře, která za hranicí zuří, uzavřela se ve své duševní dílně a vytesala sochu matky Nioby naší doby. Díváme-li se na sochu okem kameníka, spatříme na ní četné chyby a kazy, uvidíme, že nestojí dosti pevně na podstavci, že není propracována do posledního záhybu — ale hledíme-li na ni okem umělce, milujícího duševní krásu, učiní na nás hluboký dojem jemností výrazu, vážností smutku a hloubkou citu, jako všecky postavy téže spisovatelky. A to i přes to, že kámen, z něhož Kobyljanška vytesala svoji Niobu, nikterak není mramor. (Mám zde na mysli jazyk.)

Nejnovější povídka zasloužilého povídkáře NEČUJE LEVYĆKÉHO »Kyjivški prochači« nesnese srovnání s jeho staršími pracemi.

Z dramatických prací kromě výše uvedených sluší jmenovati BOR. HRINČENKA »Na novyj šljach« (Na novou dráhu), připomínající Ibsenovu Noru, dále VYNNYČENKOVO nedokončené drama ze života revolucionářů »Disharmonie«.

Rok 1906 byl velmi bohat překlady. Vydána »Childe-Haroldova pouť« v znamenitém, ač trochu církevní slovanštinou protkaném překladě KULIŠOVĚ, vyšly v ukrajinském překladě Prusův »Faraon«, Schillerova »Panna Orleanská«, Maeterlinckovi »Slepci«, Heineho »Severní moře« atd.

Z ukrajinské literatury překládáno také dosti mnoho. V českém překladě vyšel svazeček novel O. Kobyljanské (ve Světové knihovně), v polském svazeček novel Kocubynského, německy vyšel výbor básní T. H. Ševčenka (v překladě slabém) a jednotlivé překlady v různých časopisech.

Z kritických vydání uvádím nový svazek spisů FEĎKOVYČOVÝCH a úplné vydání děl T. H. ŠEVČENKA. — Z prací literárně historických má značnou cenu kniha moskevského professora STOROŽENKA »Nárys dějin západo-evropských literatur do konce XVIII. věku«, věnovaná zvláště renaissanci a literatuře francouzské a napsaná s velkou erudicí a bystrostí. — Cenným příspěvkem je také M. KOMAROVA »Bibliografie ukrajinského divadla od r. 1815—1900«, obsahující kolem 1000 čísel.

Ukrajinský jazykozpyt obohacen byl »Slovníkem cizích výrazů«, mluvnicí KRYMSKÉHO a několika školními příručkami.

Lidová literatura oživena novými publikacemi »Ranok« a »Prosvita« v Kyjevě, »Borofba i praća« v Petrohradě, »Ridnyj kraj« v Poltavě atd.

Časopisectvo přestálo krvavý křest, přestálo těžkou zkoušku a vstoupilo na cestu normálního rozvoje. Není ovšem počtem ni jakostí v poměru k velikosti národa, jejž representuje, ale není to jeho vina. Doufejme, že v nejbližší budoucnosti bude jinak.

V. PRACH:

Konstantin Petrovič Pobědonoscev.

(Narozen r. 1827, zemřel 22. března 1907.)

(Pokračování.)

V kořeni jeho duše leží hořkost. V kalném proudu dnešního žití matně se obráží jeho představa života blahého v jakémsi věku zlatém, ztraceném, onom věku, »kdy lidé byli pevní a silní duchem víry a ideálního snažení k věčnosti, když dějiny plny byly boje bohatýrů se zlými obry a obludami, když člověk nosil v sobě prvozáklad i pravdy i věrnosti, když život byl prostý, láska cudná, a bezmocna byla touha po lupu a zisku.« (Str. 159.) Ztracen je tento věk; přišel věk tmy a záhuby — ten, jejž v indických bájích zovou věkem kali a vlčím věkem u plemen germánských. »Jako bylo ve dnech Noemových! Lidé žili, jedli, pili, ženili se a vdávali se a nepomyslili, až přišla voda a smyla všecko!« (Str. 158.) — Ten věk jest zde a jest úplně takový, jak již před mnoha věky do našeho letopočtu indický básník líčí tuto epochu tmy a rozkladu: »V obecné zkaženosti vyschla víra; posvátné knihy upadly v zapomenutí a na místo toho lživí učitelé rozseli všude lživá učení podle svých fantasií. Národ je spoután podvodem a lží, kořisť ovládla všemi — i nezbylo místa pro dobrý skutek. Lidé všech tříd zapomněli na svoje povolání. Bráhmané začali kupčiti s Védami; králové začali loupiti a utiskovati národ — nikomu nic již nesejde po příkazech zjevení. Co libo jest nyní většině, to se pokládá za pravdu; kdo hlučněji křičí, ten se pokládá za prvního učence. Podvodníci a pokrytci jsou ctěni za svaté. Muž se dal v porobu ženě a vrtí se před ženou jako opice. Všichni jsou oddáni chtíči, zisku a násilí, všichni se posmívají bohům, svatyni, posvátným knihám. Ženy běží od dobrých mužů, oddávajíce se pobudům a poběhlíkům. Dcera neposlouchá otce. Nikdo není spokojen, nikdo nikoho nectí, nikdo nemá pokoje v duši. Svět je naplněn závistí, klevetou, ziskem — o pokoře ani památky není.« (Str. 159.—160.) Takovým finale zavírá velikou stať svou »Choroby naší doby«. Ale není on lékař, jenž v této diagnose — výborné a trefné — shledává symptomy choroby, aby z nich vyvodil příčiny nemoci a způsob léčení — je to posměšný, všetečný, zlomyslný ohmatávač bolných míst, jenž diagnosu svou provodí škodolibým posměchem ze zlosti, že pacient nechce přijmouti jeho všeléku — o němž on — ve špatném svém rozpoznání příčin choroby, myslí, že jediné je s to, aby chorého vyléčil. »Všichni jsou nespokojeni za naší doby a od neustálé, chronické nespokojenosti mnozí upadají ve stav chronického podráždění. Proti čemu jsou podrážděni? — proti osudu svému, proti vládě, proti veřejným pořádkům, proti druhým lidem, proti všem a všemu, kromě sebe samých.« Této epidemie nebývalo. »Dříve bylo více spokojených a pokojných lidí, poněvadž lidé nečekali tolik od života, spokojujíce se malou, střední mírou, nepospíchajíce rozšiřovati osud svůj a jeho horizonty. Zdržovalo je vlastní místo, vlastní práce a vědomí povinnosti, spojené

s místem a prací. Hledíce na jiné, bohatě pro rozkoš svou žijící, malincí lidé myslili sobě: »Kdež my?« a touto nemožností se uspokojovali. Nyní tato nemožnost stala se možností, dostupnou fantasii každého. Každý prostý voják blouzní o tom, že bude generálem štěstěny, že jím bude ne prací, ne službou, ne splněním povinnosti a skutečným vyznamenáním — nýbrž že se jím stane náhodou a nenadálým zbohatnutím. Všeliký úspěch v životě se nyní jeví věcí náhody a zdaru a touto myšlenkou všichni jsou povzbuzeni více nebo méně, zrovna jako hazardní hrou a nadějí na výhru!« (Str. 107.—108.) To je vina doby. Jako v peněžnictví instituce úvěru vedle skutečných a řádných hodnot vytvořila hodnoty fiktivní, prázdné, které při prvních nezdarech musí způsobiti pád a krach podniků, tak vytvořena i v oblasti morální — díky materialismu a rationalismu — nepřehledná řada hodnot domněle cenných a prázdných. »Nevědomý novinový škrabák náhle stává se známým literátem a publicistou; všední tlampač nabývá významu slovutného orátora; šarlatán vědy jeví se učeným professorem; nedoučivší se, nezkušený mladík stává se prokurátorem, soudcem, vládcem, tvůrcem zákonodárných projektů; bylinka, včera teprve se pozdvihší od země, staví se na místo pevného stromu . . . Vše to — jsou domnělé, prázdné hodnoty; i vznikají u nás každodenně houfně na životním tržišti a vládcové jejich zacházejí s nimi na vlas stejně jako bursovníci se svými nabubřelými akciemi.« (Str. 109.—110.) Odtud množství morálních bankrotů — odtud množství lidí mladých, ale již podlomených, zmrzačených, rozbitých životem; odtud spousta lidí rozdrážděných, odtud spousta sebevražd. — Odkud sebevraždy, v takové houfnosti nikdy nebývalé? — »Odtud, že život náš jest nyní k neuvěření netvorný, nesmyslný a lživý; odtud, že zmizel veliký pořádek, zmizela všeliká důslednost v našem rozvoji; odtud, že ochabla mezi námi všeliká kázeň v myšlení, citu a mravnosti.« (Str. 111.) Uvěřeno ve lživé všeobecné zásady, vytvořeno mnoho umělých potřeb životních a především: »samolibost, rostoucí dříve stejnoměrně s příslušnými poměry a podmínkami života, začala rázem zdvíhati se v celé šílené velikosti lidského ‚já‘, nezdržovaného žádnou kázní, rázem začala vstupovati v bezměrné pretense jednotlivého ‚já‘ na život, na svobodu, na štěstí, na vládu nad osudem a okolnostmi. Rozumy — pevné i slabé, vysoké i nízké, veliké i malé — všechny stejně, ztrativše schopnost poznávati svoji nevědomost, schopnost učiti se, t. j. podrobovati se zákonům života — rázem se pozdvihly na domnělou výši, s níž každý — veliký i malý — pokládá se za soudce života a vševhomíra.« (Str. 112.) A hynou jedni, když při setkání se skutečností lživé představy a sny jejich o životě se rozpadají v prach — »nešťastný člověk, neznající kromě svého ‚já‘ žádné jiné opory v životě, nemající vně svého ‚já‘ nijakého mravního základu k boji se životem, běží od boje a zabíjí se.« (Str. 113.) Hynou druzí od toho, že »nedovedou smířiti svůj, snad vznešený ideál života a činnosti se lží obklopujícího je okolí, se lží lidí a institucí.« (Ibidem.) Hynou přemnozí, kteří vzali »vládčí moc« na sebe — přes své síly, zapomenuvše nezvratné biblické pravdy: »Kdo chce býti první, budiž všechněm sluhou.« (Str. 113.)

Ještě jeden pramen má prý tato choroba nynější doby. »Všecko

lidské pobloužení pochází od toho, že zorný bod — s něhož lidé pozorují život — je nesprávný.« (Str. 114.) Přičítá jej novější filosofii, jež hrubým omylem přijímá člověka za střed všehomíra a nutí celý život točiti se kolem něho, podobně jako za dob starých nauka nutila slunce, aby se točilo kolem země. (Str. 115.) Kterého to filosofa míní? Jakou vědu by mohl jmenovati, jež takové učení udržuje? Prostě nikoho, leda snad vědu a filosofii duchovenských akademií a škol — tu, která mu byla nejblíže. Jest to jeden z těch případů, kde vědomě a nepoctivě užívá úskoku. — Nová doba trpí novou pověrou. »Za našich dob hlavy myslící ovládla v tak zvané intelligenci víra ve všeobecné principy, v logické uspořádání života a společnosti na základě všeobecných principů. Toť nejnovější fetiše, jež zaujaly u nás místo starých model, neboť v podstatě i my, stejně jako naši prapradědové, tvoříme si modly a klaníme se jim. Či nejsou modlami pro nás takové pojmy a slova jako na př. svoboda, rovnost, bratrství, se všemi svými obměnami a odvětvími? Či nejsou modlami pro nás všeobecné theorie, jež vypracovali učenci a povýšili za dogmata, jako na příklad theorie o původě druhů, boj za existenci atp.?« »Blud záleží zejména v tom, že věříme v ně dogmaticky, bezpodmínečně, zapomínajíce na život se všemi jeho podmínkami a potřebami, nelišíce ani času, ani místa, ani individuálních zvláštností, ni zvláštností dějin.« (Str. 116—117.)

»Život« — jediné místo v knize, kde blíže se dotýká jednoho z neposlednějších svých argumentů, jímž šermuje jako žrec tajemným reliquiářem, uzavírajícím od nikoho jiného nepoznanou a nepoznatelnou pravdu pravd — »život není vědou, a není filosofií; žije sám o sobě jako živý organismus. Ani věda, ani filosofie nevládne nad životem, jakožto něco vnějšího; čerpají svůj obsah ze života, sbírajíce, rozkládajíce a v synthesi uvodíce zjevy života; avšak nedobře by bylo mysliti, že mohou obejmouti a vyčerpati život s celou jeho nekonečnou rozmanitostí, dáti mu obsah, vytvořiti pro něj novou konstrukci.« (Str. 117.)

Cena poznatků vědeckých a theorií i pro vědu samu jest jen podmíněná, nikdy absolutní, třeba na mysli míti mnoho korrektur, jež k zásadě dnes vyslovené přinese nejbližší chvíle, zítřek, rok a příští čas. Jaká je však cena jejich v rukou lidí polovzdělaných a nedovzdělaných, lidí, kteří vědomosti svoje vzali z několika stránek příruční knížečky, z časové stati novinářské, a kteří tuto chamraď berou za »autoritu vědy«? »Velikým bludem naší doby je to, že přejímajíce z cizích úst falešnou víru ve všeobecné abstraktní theorie, chodíme s nimi k národu.« Hlavně škola je mu zde vinnicí. A potom lež jedna plodí lež druhou. »Když v národě vytvoří se lživá představa, lživá naděje, lživá víra, vládě, jež sama je nakažena touto lží, těžko vyrvati ji z národního vědomí; musí jí věnovati pozornost, hráti s ní znova, a udržovati svou sílu v národě uměle, novým spletením lží v institucích, v řečech, v jednáních — spletením, jež nezbytně zrozeno prvou lží.« (Str. 119—120.) To prý nejjasněji viděti je na Francii, kde z Rousseauovy theorie o blahém životě přírodního člověka zosnována pověstná formule: »svoboda, rovnost, bratrství.« Staví proti této theorii druhou z nejsilnějších svých idejí, zase málo osvětlenou, pravě: »Tyto pojmy — svoboda, rovnost, bratr-

ství — uzavírají v sobě věčnou pravdu morálního ideálního života, v nerozdílném svazku s věčnou ideji povinnosti a oběti. na nichž jako živé tělo na kostech se drží všechen organismus mravního názoru na svět.« (Str. 120.) Snad na nedaleké odtud řádce postavená slova »ideální zákon lásky, pokoje a snášelivosti« (str. 121.) jsou aequivalentem slov proložených, která on sám proloženě tiskne. Nikde v celé knize není již zmínky a vysvětlení těchto, zřejmě závažných slov. — A proto podle něho hesla svoboda atd., vržená v lid beze spojení s ideou povinnosti a oběti, musila se změniti v osudnou lež, státi se zákonem násilí, sváru a fanatismu. Lid musil bráti tato slova jako »prohlášení nové éry blaženosti společenské, jako slavnostní slib štěstí«. (Str. 121.) »Jak smířiti pak lid s ideou chudoby, nízkého postavení, nedostatku, nouze, sebeomezování, poslušnosti?« (Ibid.) Musilo přijíti reptání, bouře, a vláda, vyvolavší to vše, tone ve lži další a další, mámíc národ dále novými a novými slovy zvučnými: svoboda, rovnost, veřejnost, svrchovanost národa atd.

»Strašná, bezedná propast rozvírá se v novém světě, ve světě nynějších časů — propast pauperismu, oddělující nuzného od bohatého nepřestupnou hlubinou. Co všecko do ní nevrháme, abychom ji zasypali! Po celých vozích peníze a všeliké kapitály, spoustu příkazů mravních a poučných knih, potoky enthusiasmu, sta a tisíce vymyšlených od nás společenských institucí — a všecko mizí v ní, a propast zeje před námi jako dříve.« (Str. 122.) — Jeho lék pro tuto chorobu doby je lék starý a stále málo platný. »Což nemáme orakula, které — podobně jako v starém Římě — ohlásilo by nám spolehlivý prostředek, aby se propast zavřela? Slovo tohoto orakula dávno je vyrčeno a všem nám je známo. »Přikázání nové dávám vám — milujte se vespolek. Jako Já jsem miloval vás, tak i milujte sebe vespolek.« Kdybychom dovedli se zahloubati v toto slovo a vyspěti na výši jeho, kdybychom se odhodlali uvrci do propasti to, co jest nám nade vše drahocennější — své theorie, své předsudky, své zvyky, spoutané s výhradností občanského postavení, v němž každý se zatvrdil — přinesli bychom sebe samy za oběť propasti — a navždy by se zavřela!« (Str. 122.) Velice chatrné řešení! A ještě chatrnější jsou výklady následující, proč dobročinné akce všelikých bazarů dobročinných a dobročinných spolků a institucí novodobých jsou tak chatrné a málo vydatné. Nestojí vlastně za pozornost tato falešná dobročinnost, až příliš zřejmo jest každému, že všecko to konání jest farisejské a plodu že nedá. On hledá příčinu. V čem ji nalézá? »Co světlejšího, co drahocennějšího, co plodnějšího nad prostý cit lásky v duši lidské! Avšak od té minuty, co se sjednotil cit tento s ideou (zase ta nenávist k činnosti rozumové!), hrozí mu nebezpečenství.« (Str. 123.) — »Nejpravdivější cit v duši lidské zůstává opravdovým citem jen potud, pokud se drží v svobodě a chráněn jest prostotou; co prosté, to jest i spravedlivé. Avšak kámen úrazu každému prostému citu — toť odraz jeho u vědomí člověka — toť reflexe.« (Ibid.) »Cit, opíraje se o ideu a sjednocuje se s ní, mění se ve formuli vědomí a v ní umírá.« (Ibid.) »Bědné lidské já začíná domnívati se, že ono vládne citem, nebo ideou citu, slouží mu

za nositele a vykonavatele. Zde jest konec prostoty, zde začíná rozklad citu a lehko může přejíti v přetvářku.« (Ibid.) Proto hyne láska křesťanská, obrací se ve faleš dobročinných institucí našich dob. — Falší hyne i druhá instituce novodobá, »umělá, vypulérovaná, vysoustruhovaná po evropské modě« — instituce soudní. Vymyšlen složitý stroj, k jehož obsluze určena spousta pracovníků, ale jejich práce pohlcuje se všecka pohybem stroje a hlavní cíl jeho — pravda, hájení její — žalostně se popelí v prachu. »Po tenkém vlásku Mohamedova mostu musí jíti do zaslíbeného ráje nešťastná pravda« (str. 124.) — ta pravda, »na níž svět stojí a udržuje se« (str. 125.). »Práv jest jen ten, kdo se naučil dříve v dokonalosti umění akrobatovu.« (Str. 125.) — Jaký to blud — ideu, rozum viniti z ubíjení citu! Jinde, jinde jsou kořeny této falše! Netrpí cit spojením s ideou, naopak zmírá a tuhne v temnotách nevědomí, tluče se po tmě cestami špatnými, na nichž se ubíjí a cíle nedochází. Rozplašte tyto tmy, odhalte v dostatku světa bídu chudoby, nemoci, neštěstí, jimž na pomoc chtěl by spěchati drahý cit lásky, a nemůže býti, aby se rozplýtval v odporných formulích společenské honby za aureolou dobrodince. S poznáním cíle svého — neboť jinak býti nemůže — cit lásky podepřen bude citem neméně mocným — citem soucitu. — Faleš by zmizela!

»Celý život lidský — jest hledáním štěstí. Neúkrotná žízeň po štěstí usazuje se v člověku od té minuty, co začíná pociťovati sebe sama, a nehasne, neumírá do posledního dechu. Naděje ve štěstí nemá konce, nezná hranic a míry: je bezmezná jako vesmír, a není pro ni konečného cíle, poněvadž začátek její i konec jsou — v nekonečnosti.« (Str. 125.) »Nemožno je proto štěstí lidské, protože jest neobsažitelno.« (Str. 126.) A v tu chvíli, kdy si uvědomí člověk neobsažitelnost cíle svého, v duši lidské tak živo je vědomí možnosti štěstí. Proč je to? Protože člověk odříkaje se od přítomnosti a se zoufalstvím se odvraceje od budoucnosti, vrací se k minulosti a nachází tuto možnost tam. »Málokterý jest člověk, jenž nemá v minulosti takové doby, o níž říká duše jeho: »A štěstí bylo tak možné, tak blízké!« Štěstí odletělo od člověka od oné minuty, kdy zachtěl ovládnouti nekonečné, učiniti je svým, poznati je!« (Str. 126.) A přece je štěstí, třeba ne absolutní. V čem je shledává? »Jestliže někde jest něco, co je podobno názvu štěstí, tedy je to snad u oněch nemnohých v oné době prostého bytí a prostého vědomí, když duše cítí život v sobě a odpočívá v citu života, nebažíc po poznání nekonečného, nýbrž obrážejíc je v sobě jako krůpěj čisté vody obráží v sobě sluneční paprsek. Má-li kdo takovou chvíli, tedy dej Bože, aby trvala dlouho a dlouho, aby sám člověk ze své vůle netoužil z osudu svého do krajů nových. Dvéře tohoto štěstí neotvírají se dovnitř; tiskna se na ně zevnitřku, neudržíš je uzavřené. Otvírají se zevnitř a kdo chce, aby stály pevně, nesmí se jich dotýkati. (Str. 126.—127.) A ještě ruší člověk cit štěstí proto, že nepoznává v něm oněch principů, jež jsou nám měřítkem pravdy a blaha. My podle kodexu těchto principů, z nichž hlavní je rovnost, chceme předělati život, stranou odvésti staré ručeje jeho, z nichž se napájela dřívější pokolení, rozvrhnouti jej znova podle plánu, jejž jsme my zhotovili — i sestavujeme

a představujeme tento plán podle pravidel vědy, při čemž nezřídka usvědčujeme v sobě hlubokou nevědomost v téže vědě, podle níž plány se sestavují.« (Str. 127.) A nás život přes tu chvíli usvědčuje z nepravdy, rozbíjí plány tyto a my »hlasitěji a hlasitěji« opakujeme: »Není to neštěstí,« snažíce se zahlušiti všecky otázky, pochybnosti a námitky, »jen aby principy našeho věku byly zachovány a podporovány!«

Falešné a strojené jsou styky společenské! — choroba další! Lidé, sotva hovor začnou, už jsou na mrzké půdě frasí, už se přetvářejí, křiví se druh před druhem, »začíná souboj dvou malinkých, někdy velice malinkých já,« z nichž každé by rádo druhého ošidilo, rádo by se před ním jako velikán rozumu zastkvělo. Všichni si učinili heslem: »Nutno býti vtipný, nutno býti příjemný.« A prostota je pryč, šílená ctižádost prázdných hodnot lidských ji zabila.

Šílená tato ctižádost je mateří choroby horší. V žádném věku tolik rozličných a tolik zbytečných reforem se nenaplodilo jako ve věku XIX., jenž právem jinak se honosí jako věk reforem. S reformami užitečnými vyrojily se pluky falešných proroků. »Všichni chtějí být proroky, od mala do velika, na všech ústech je nové slovo, nevynošené v duši, nevyhřáté životem, laciné a proto shnilé, pochycené na lidském tržišti a proto ošumělé. Kde kdo, jenž nedělal nijaké práce a komu líno je konati práci, k níž jest postaven, robí projekt nového zákona, nebo buduje si malinkou kathedru, s níž hlásá reformu, žádaje, aby věc, které on nedělal a proto nezná, byla postavena v nové formě a na novém základě. Takoví jsou malí; co potom říci o velikých, trpících spolu s malými reformační horečkou?« (Str. 131.—132.) (Dokončení.)

DR. Z. DASZYŃSKA-GOLIŃSKA:

Z osvětového ruchu v království Polském.

Krvavá revoluční setba zúrodnila srdce i mysli v Polsce ruského území. Pracovní třída došla uvědomění svých potřeb, nabyla odvahy k boji a nadšení pro ozbrojení se netoliko »browningy«, nýbrž zásobou vědění a pojmů, jimiž bude moci svých kořistí hájiti a je navždy udržeti. V nejlepší části měšťáckých tříd probudilo se svědomí a nabylo vrchu přesvědčení, že má jisté závazky vůči společnosti a že své výsadní postavení v ní vykoupiti musí prací o kulturní povznesení lidu. Celek jest si vědom změny v poměrech, které pod hrozbou sebezachování přikazují, aby dalo se tomuto lidu aspoň minimum osvěty a blahobytu. A tak tedy snahy šlechetných kruhů pro šíření osvěty, před pěti lety ještě nečetných, stávají se dnes hesly, za nimiž začíná pracovati celá veřejnost.

Umožněno je to také poměrnou politickou svobodou. Dnes je dovoleno tvořiti spolky, otevírati školy, pořádati vědecké přednášky a výklady, shromažďovati se k sjezdům, konferencím, schůzím a poradám i jednati na nich o každé záležitosti. Tisku je dovoleno psáti o všem, knihy vycházejí bez censury, publikace, které dříve bezohledně byly pro-

následovány, prodávají se dnes v knihkupectvích a vystavují k veřejnému nahlédnutí.

Ruská byrokracie sice nemůže se dosud spřáteliti s tímto novým proudem, občas pořádá honby po lidech, kteří jsou činni jen osvětově, přísnou odpovědností tresce, nalezne-li při své prohlídce několik revolučních listů, zatím co na ulici veřejně se prodává »Robotnik«, orgán »Polské socialistické strany«, vydávaný dnes od obou táborů strany, levice i pravice, nebo »Czerwony sztandar«, orgán sociální demokracie. Bez jakéhokoli, soudným lidem nepochopitelného důvodu zakazuje se sjezd, na př. ženský o vychování, zatím co několik podobných neobrátilo k sobě pozornosti strážného ducha policie nebo četnictva.

Nelze se tomu diviti. Nové víno bylo nalito do starých číší. Vedle konstituce je zde také »samoděržaví«, tedy pojmy, jichž naprosto nemůže evropský mozek zároveň směstnati. Složení byrokracie mění se jen potud, pokud vražedný útok odstraní jejího představitele, na jehož místo dlužno jmenovati jiného. Její duch občas klesá strachem o vlastní kůži, ale zůstává jako dříve prodejný, otrocký, ukrutný.

Po celé Rusi panuje zmatek a rozvrat, jehož nelze pochopiti cizině, hledající jistou logiku v postupu a v jeho souhlasu s platnými zákony. Týž zmatek vnikl i do království a to ještě tak, že úřednická zvůle v zabraném území jest brutálnější, že k ospravedlnění každého svého přehmatu používá válečného stavu, jenž dosud nebyl zrušen, že však s druhé strany nerozumí společnosti a jejím snahám, jsouc jí naprosto cizí.

To plus a minus tvoří naprosto jiný obraz než na Rusi, obraz, jehož nelze mi dopodrobna popsati, ale jehož jisté známky vynasnažím se zde vylíčiti, používajíc výsledků několikaměsíčního pozorování tohoto obrazu v království. Činím to tím raději, že zahraniční čtenář informován jest o činech revoluce, o vražedných útocích, promyšlených i provedených s báječnou odvahou a zručností, o »pogromech«, polních soudech a banditismu, ale nepochybně nepředstavuje si, že by společnost, žijící v tomto ovzduší, vzmohla se k pronikavé práci osvětové, že by napínala síly, aby vynahradila si ztracená léta, v nichž úřední represe tlumila a dusila každý zákmit osvěty a každou ušlechtilejší myšlenku.

První červánky politické svobody provázeny byly ve společnosti království Polského daleko jdoucím odlišováním ideovým. První pronikly strany socialistické, jichž nebudu zde charakterisovati. Povím jen, že zásadní rozdíl mezi nimi vyvolán jest poměrem k myšlence národnostní. Kdežto »Polska partja socjalistyczna« vepsala na svůj prapor mimo třídní antagonismus a boj také snahy po samostatnosti Polsky, »Socjalna demokracja królestwa Polskiego i Litwy« uznává ryzí hesla mezinárodního socialismu a v politickém směru usiluje o splynutí s ruským proletariatem, hlásajíc antagonismus vůči všem vrstvám neproletářským stejně v Polsce, jako v jiných zemích. Za těmi vznikly četné strany pokrokové, demokratické, národní, konservativní, klerikální atd. V zemi, která po tak dlouhá léta zbavena byla potitické samostatnosti, takovéto třídění jest přirozeno, a nedostatek politické výchovy dává vznikati těmto rozdílům i tam, kde by měly umlknouti před mocným společným nepřítelem (car-

skou vládou) a vůči cíli, po němž všichni touží: samosprávě Polského království.

Nejvýraznější v obrysech jsou tu snahy konservativně národní, které obranu národnostní stotožňují se společenským konservatismem, s hesly katolicismu a s nepřátelstvím proti heslům pokrokovým a socialistickým. Představitelka těchto snah, národní demokracie, která jako by ve svém názvu obsahovala obranu našich nejsvětějších statků, t. j. národnosti a lidu, při volbách zvítězila na celé čáře. Společnost, která tak dlouho potlačována byla ve svých národnostních aspiracích, obávajíc se o své národní ideály, většinou přihlásila se k ní, tím spíše, že obratný politický manévr dovolil této straně, aby utvořila t. zv. koncentraci s bývalou stranou »ugodovců« a s malou frakcí demokratickou, která vystupuje pod názvem »Polska partja postępowa«.

Demokraticko-pokrokové živly, které více méně přibližují se socialismu, byvše prohlášeny veřejně za beznárodní, obdržely při prvních i druhých volbách menšinu, ale menšina ta, jak dokazuje počet odevzdaných hlasů, jest nadmíru silná. Oba směry vystoupily v obrysech tak zřetelných a zaujaly vůči sobě tak nesmiřitelná stanoviska, že to musilo dojíti výrazu v osvětovém ruchu. Tento ruch plyne dnes dvojím řečištěm, a ačkoli různorodosti a závodění v oboru duševního života v zásadě jest si přáti, u nás, kde všechno teprve se tvoří a kde spěch jest diktován obavou před osvětovým couváním, tyto zjevy vyvolávají mnohdy tříštění sil a nevítané roztržky. Proto se čím dál častěji objevuje heslo osvěty stranicky nezbarvené, která má cílem čistou vědu a její rozšiřování — heslo, které v naší společnosti, rozjitřené bojem o politické přesvědčení, jen ztěžka se ujímá.

Abychom porozuměli osvětovému ruchu v království, jeho všestrannosti a zimničnému tempu, jest nám si uvědomiti, že jedenáctimilionová země nemá tou dobou žádného vyššího vědeckého ústavu. Varšavská universita a polytechnika, puławský ústav rolnický a lesnický stojí nečinně, boykotovány jsouce více nežli dvě léta od mládeže. Vláda uvažuje, do kterých ruských měst měla by tyto ústavy přenésti, ačkoli mnoho cenných sbírek a vědeckých pracoven prvních dvou institucí vzniklo obětavostí veřejnou, a polytechnika vystavěna byla ze sbírek téže veřejnosti, která v tehdejší politické zaslepenosti věnovala ji carovi. Značná část vzdělávající se mládeže odjela na studie do ciziny, zvláště do Haliče. Jagellonská universita má dnes dvojnásobný počet posluchačů, skoro čtyři tisíce. Avšak to nebylo na újmu potřeě vědeckého ústavu, a tak před rokem došlo k založení universitního ústavu pod skromným názvem »Towarzystwo kursów naukowych«.*)

Postupem a s nesnázemi dobýváno býti musilo svolení pro každou stolici professorskou a pro každou fakultu. Dnes však ústav ten zde jest a důstojně se representuje. Pod vedením »Rady Naukowej«, která složena jest z nejznamenitějších učenců v království, utvořily se, zde již na půdě bez stranického zbarvení, sekce: přírodnicko-mathematická, rolnická, technická a humanitní. V obor této poslední spadají předměty

*) Srv. »Slov. Přehl.« IX., 89, 133, 329.

filosofické, historické, filologické, právnické a politicko-hospodářské. V čele stojí dějepisec Tadeusz Korzon. Předsedou vědecké rady jest čilý a neúnavný pracovník, učenec a vynikající mathematik, S. Dickstein.

Vědeckých kursů nelze ještě dnes nazvati universitou, neboť nežádá se u posluchačů přesná vědecká průprava, neudělují se akademické stupně. práce seminární a laboratorní jsou teprve v začátcích, mnoho předmětů chybí. Uvážíme-li však, že soukromé university vznikají při milionových fondech, s úctou jest nám hleděti na to úsilí učenců, kteří činni jsou za tuze malou nebo vůbec žádnou náhradu, i na vědecké nadšení veřejnosti, z níž na šestnácte set posluchačů použilo dobrodiní přednášek zimního období.

Království je na tom zle také, co se knihoven týče. Varšavská universitní knihovna vykazuje velmi nedostatečný počet knih a jest otevřena sotva několik hodin denně, soukromé knihovny pak nemohou pro nedostatečné místnosti rovněž vyhověti návalu posluchačstva. Pročež totéž družstvo, které řídí vědecké kursy, zakládá veřejnou knihovnu, která má již několik desetitisíců svazků a bude na podzim otevřena. Pomýšlí se také na založení jednoty přátel věd, kteréžto středisko šířilo by polskou vědu a zaujalo časem místo akademie věd.

Současně se snahami o universitní nauku vznikly dvě lidové university. Zde již samozřejmě nemůže býti řeči o přesném zachování politické bezbarvitosti. Proto také národní demokracie založila »Uniwersytet ludowy« na podkladě z míry populárním, majíc zřetel hlavně ke starým a nynějším poměrům v Polsce. Naproti tomu pokrokové živly současně řídí »Uniwersytet dla wszystkich«, jenž určen jest hlavně pro dělnictvo. Přednášky konají se v dělnických čtvrtích, každý předmět projednává se v kursu 6—25hodinném. Každé neděle veliký sál varšavské filharmonie naplněn jest do posledního místečka několikatisícovým posluchačstvem dělnické třídy, a přednašeči, provázejíce své výklady mlhavými obrazy na stěně, vrhají do massy lidu vysvětlení současných otázek. Odbočky »Uniwersytetu dla wszystkich« vznikly také v mnohých městech venkovských; zejména sluší uvésti Sosnowice, Będzin, Hornickou Dąbrovou (Dąbrowa Górnicza), Zawiercie, Ząbkowice, Łowicz a Płock.

Nescházejí ani snahy o založení university rolnické. Posluchačstvo pro ni vzdělává škola pro rolnické syny v Pszczelině u Varšavy. Není to rolnický ústav nižšího či vyššího typu, nýbrž instituce, jejímž účelem jest, aby synům vesnických hospodářů dostalo se přípravy odborné i všeobecné občanské. Po roce vracejí se do rodné vsi a tvoří tam nové vzorné typy rolníků, novodobých občanů. Podobné školy pro děvčata byly založeny dvě, v Krušinku a Miloslavicích. První šestitýdenní rolnický kurs byl ve Varšavě v únoru. Dostavilo se dvacet posluchačů a všichni vytrvali, což jest při pětihodinných denních přednáškách věc nemalá.

Neméně potřebné jsou kursy pro dospělé analfabety. Ruská obecná škola poskytovala tak chatrné vzdělání a tak malému počtu dětí, že dnes je v království 70—80% analfabetů. Tato překvapující číslice dnes, kdy šťastnější kraje nemají již analfabetů mezi dospělými a kdy

lid žádá vědy, vzrůstaje ve svém třídním a národním uvědomění, tíží veřejnost. Proto došlo také k zakládání škol. Vzniklo jich na 5000, ale to je kapka v moři, neboť jest jich třeba 26.000! Energicky vedeno jest vyučování dospělých analfabetů, a to s obdivuhodným výsledkem. Ve dvou až třech měsících obeznamují se analfabeti s čtením, psaním, počítáním, a mimo to pořádají se několikráte za týden poučné rozpravy, které jim poskytují značnou zásobu potřebného vědění. Vyučování koná se po továrnách podle přesného plánu a methody — přednášejí placení učitelé nebo učitelky, jimž odborníci dávají pokyny. Družstvo pro kursy dospělých analfabetů, založené v červnu minulého roku, má v samé Varšavě asi 10.000 žáků, a po venkovských městech tvoří se stále nové jednoty, které kromě vyučování pořádají také přednášky a rozpravy a stávají se opravdu osvětovými středisky. Dovedou-li jiní, šťastnější a svobodnější národové si představiti, s jakými nesnázemi třeba tu zápasiti? Království nemělo ani jediného učitelského ústavu, není tedy učitelů se školskou přípravou. Ti, kteří zde jsou, nabyli svých vědomostí hlavně sebevzděláním a neobyčejným přičiněním. Není polských příruček, atlasů, ukázek. Mohly by se sice vzíti hotové z Haliče, ale ty se potkávají v království s ostrou kritikou. Proto práce autorů pokračuje zimničným tempem, i vychází spousta nových publikací. Také založena podle vzoru berlínského »Uranie«, která shromažďuje sbírky pro paedagogické museum; všímá si především školního zařízení a vědeckých pomůcek. Také to vzniklo iniciativou jednotlivců: prof. Dicksteina a Dra Korniłowicze.

Na konci školních záležitostí zmiňuji se ještě o učitelské jednotě, která založila vzornou školu, o družstvech rodičů a vychovatelů, která zabývají se v Łodźi a ve Varšavě vychovatelskými záležitostmi, o učitelské záložně, o sjezdech matek, jež za účastenství několika tisíců posluchačů projednávaly palčivé otázky vychovatelské atd. Ve všech těchto oborech jest Varšava na prvním místě, ale venkov čile kráčí za ní. Na příklad v Lublině vznikla jednota »Światło«, která již na 10 místech založila odbočky a vydržuje lidovou universitu pro lubelskou gubernii. Jednota šíří se i po vsích, ačkoli jest považována za protiklerikální a jest proklínána.

Osvětový ruch, jak tuto naznačeno, budí na oko domněnku, že veřejnost zapomněla na politické spory ve jménu osvětového sjednocení. Tomu však tak není. Hlavní osvětové družstvo »Macierz szkolna« od srpna minulého roku stalo se rozhodně politickým a složeno je dnes výhradně ze zástupců národní demokracie. Duch Matice vniká též do mnohých středních škol, které žádají od žáků přesné plnění všech náboženských povinností. Na straně ředitelův a učitelů stojí rodiče, kdežto mládež vyšších tříd tvoří opačný tábor. Ta hrdá mládež, která před dvěma lety vybojovala stávkami polskou školu, dožaduje se svobody svědomí. A tak dochází k smutným roztržkám mezi mladým a starším pokolením, ano dochází i k tomu, že vylučovány bývají ze škol celé třídy (jako na př. v Płocku), neboť starší generace nechce uznati ducha času, který domáhá se svobody v jednáních vlastní duše... Takové a jim podobné mraky ukazují se na osvětové obloze v království, nicméně ne-

zatemňují jitřenky znova se rodící polské osvěty, která vynořuje se uprostřed bouří a blesků...

Jednou z jejích předzvěstí jest »Towarzystwo kultury polskiej«. Marně bychom hledali na západě vzor této organisace, ačkoliv ideové prvky, z nichž vznikla, vyplývají z obecně humanitního proudu naší doby.*) Veřejnost v království zbavena jest vlády. Politické poměry nepřipouštějí dosud, aby utvořila se taková vláda v oboru politických a hospodářských záležitostí, ale vůči svobodě jednotlivých sdružení nic již nepřekáží, aby ustanovila se vláda mravní. Takovým nejvyšším tribunálem v kulturních otázkách rádo by bylo »Towarzystwo kultury polskiej«, aby »vystavěna byla nová budova společenské práce, nádherná budova, na širokých základech stojící a vysoko sahající... ježto osvětové prvky bývají uvnitř spojeny, nejsouce vždy zjevny«. Tow. kul. pol. může z rozlehlého prostranství, na němž jsme po celém světě roztroušeni, sebrati bohaté prostředky a řečištěmi svých sekcí a odboček rozvésti je různými směry. Účelem jednoty jest povznesení úrovně a rozvoje kultury polského národa. Čtyři sekce »T. k. p.« již se utvořily, a to: společenská, hospodářská, osvětová a ethická — a za nejpřednější úkol postavily si: vybudování školního musea, národního domu, zakládání škol, vzorných knihoven, seminárních kursů atd. V čele »T. k. p.« stojí známý spisovatel Alexandr Świętochowski, jenž po celý život »nesl před národem pochodeň osvěty« a nyní ukazovati mu chce cesty osvětového znovuzrození. Prvním činem jednoty bylo zprostředkování v łódźském »lokautě«, které však, bohužel, narazilo na tuhý odpor łódźských továrníků.

Jedním z účelů jest, aby všechna osvětová družstva spojila se v jedno, tak aby vzájemně si pomáhala v práci a rozdělovala pole svých působností. Zdaří-li se takováto centralisace, stane-li se opravdu nové družstvo střediskem osvětového života v různých jeho tvářnostech, ukáže čas. Dnes však jest předmětem všeobecných sympatií v kruzích pokrokově-demokratických.

Osvětové práce horlivě se chápají všichni, ženy pracují zde stejně jako muži, ne-li více. Snad proto oživly emancipační snahy, které vůbec v naší společnosti byly pomíjeny. V řadě sjezdů, konferencí, v zakládání jednot pro rovnoprávnost žen hlásí se ženy o svá práva, jednají o účastenství svém při slibované autonomii království, poukazujíce k oboru domácího hospodářství a odborné práce.

Na počest čtyřicetileté spisovatelské činnosti Elizy Orzeszkové konán bude v červnu ženský kongres; prozatím ruch se vzmáhá, rozvětvuje se a podle přesvědčení a světových názorů všímá si ethických otázek, pojednává o pokořující otázce prostituční, o ženských úkolech; otázky osobní i společenské mravnosti, stydlivě utajované, vynořující se na povrch veřejnosti.

Souběžně s ruchem osvětovým rozvíjí se ruch ethický. Objevuje se jako boj proti alkoholismu a soustředěn jest v jednotě »Przyszłość«, která stojí na půdě naprosté zdrželivosti od alkoholu. Časopis téhož názvu, přesídliv sem se svým redaktorem drem A. Wróblewským z Krakova

*) Čechové mají podobný spolek: je to Osvětový Svaz. *Red.*

jest orgánem jednoty. Alkoholu vytrvale straní se dělníci. Ke školní mládeži, která jest hlavním základem protialkoholistického ruchu v Haliči, ve Varšavě obtížněji lze se dostati, protože není dosud učitelů abstinentů z přesvědčení. Za to uprostřed žen zdrželivost od alkoholu a obyčejně s ní související propaganda čistoty, t. j. stejné mravnosti pro obojí pohlaví a čistého života, prostého prostopášnosti a podvodu, nabývá stále více přívrženkyň. Také se tvoří kroužky obducionistů obého pohlaví ve Varšavě; v činnosti jest již spolek v Čenstochově.

Ethický ruch může snad se zdáti na pohled předčasným v zemi, jejíž politická existence není ustálena a kde hospodářské otázky vyvolávají ostré spory — ale jen na pohled. Právě nyní, kdy každý stojí pod dojmem, že národ vlastníma rukama musí si vytvořiti svoji budoucnost, vzniká otázka, postačuje-li dnešní mravnost občanstvu příštího Polska. Odpověď vyznívá dojista záporně. Do krajiny vysněné budoucnosti vejíti musí noví, nectností zbavení, čistí lidé.

A tomuto novému pokolení bude přetvořiti v sobě člověka, povznésti jej do vyššího okruhu občanských povinností. A teprve pak půjde práce čile ku předu. Posavadní ruch na poli osvětově-mravním připouští naději, že není slaměným ohněm, že se národ zvedá a znova zrozuje. Život v království Polském plyne širokou a rychlou vlnou; jsou tu dojista mělčiny vedle hlubin, ale je zde ruch, pokrok, snažení do budoucna.

TADEUSZ NALEPIŃSKI:

D. S. Merežkovského »Přicházející Chán«.

(Grjaduščij Cham.)

(Dokončení.)

Jest v pravoslavné církvi možný přechod ke křesťanství apokalyptickému? Merežkovskij, »jsa si vědom celé zodpovědnosti svého tvrzení«, odpovídá na tuto otázku: A n o. Veškerý ruský atheismus, nihilismus a sebeničitelné sektantství utvrzují jej v tom, podobně jako kdysi Dostojevského ... »Hloubka ruského atheismu jest domnělá, klamná hloubka zrcadlová, ve skutečnosti však mělčina,« tvrdí. »Věřím, že není Boha« — tento citát jednoho z hrdinů Dostojevského »Běsů« jest Merežkovskému prostředkem k odhalení náboženskosti ruské duše: víry v nevěru, tvoření negativního, ale přece skutečného Boha. Odtud závěr: »Ruský atheismus jest pouze zadní, tmavá a nevědomá strana ruského mysticismu, je to snad náboženství demonické, opačné, převratné, ale přece náboženství.« Merežkovskij tedy věří, že »ruská intelligence, neznajíc Krista a zapírajíc Jej, byla Mu často blíže, než církev.«

A proto jedině kdyby se činně připojila k osvobozenskému hnutí ruskému jako k nezbytnému pokračování díla Petrova, díla Kristova, mohla by ruská církev spojiti se s intelligencí, aby společnými silami s ní vnesla světlo náboženského uvědomění do temného živlu ruského

lidu — a tím sobě i jemu otevřela cestu k uskutečnění apokalyptického křesťanství.

A nesmí církev otáleti. Musí se dáti na jednu ze dvou cest: buď na cestu Chána — nebo na cestu Páně. »Nyní nebo nikdy!«

Krátký následující oddíl píše Merežkovskij pod dojmem kázání biskupa Antonije v soboru sv. Izáka. V »posledním soudu ruské intelligence« v bouřlivém měsíci únoru r. 1905 hrozný jest ortel biskupův, ohromující jest kletba, hozená s kazatelny na revoluční intelligenci, nespravedlivé jest zavržení ke smrti věčné čili k »druhé smrti«. Podle toho všichni vzdělaní lidé byli by nejhoršími »vnitřními nepřáteli« národa — byli by »antikristy« ... S hrůzou ptá se Merežkovskij: a co se bude díti, jestliže nynější divoký chuliganský výkřik »bijte studenty!« — zatím jen politický — změní se v šílený, fanatický výkřik náboženské nenávisti, v povšechný řev: »bijte antikristy!«

Je to hrozné, ale Merežkovskému zdá se mnohem hroznější — nemožnost vyvrácení výtek. Panuje totiž zásadní nedorozumění, vrcholící v otázce: »Jest již samo účastenství v kultuře ‚pohanského', ‚kacířského' západu zapřením křesťanství a Krista, ‚který se narodil v Betlémě a žil v Rusku'?« (Formule biskupa Antonije.) Neboť je-li tomu tak, jsou všickni ruští intelligenti nezvratně »služebníky antikristovými«, poněvadž mají a cítí pod sebou skálu — Petra, prvního tvůrčího ruského intelligenta. Návrat k době předpetrské, tendečně hlásaný s kazatelny biskupem Antonijem, měl obhájiti nynější řád. Ale tato myšlenka — myšlenka odtržení Ruska od západoevropské kultury — je s to rozdrtiti nynější řád mnohem dokonaleji, než nejkrajnější myšlenky revoluční. »Nevíme« — končí autor — »kde jest strašnější propast: zda v předu či v zadu.«

*

Když se Merežkovskij před dvanácti lety obíral myšlenkou, předvésti ve velkém díle (v trilogii »Kristus a Antikrist«) všeobecnou křesťanskou ideu, objímající a sjednocující všecky doby, národy a kultury, podnikl cestu do Cařihradu, aby spatřil vtělení této ideje: chrám sv. Žofie ... A po dvanácti letech, již jako tvůrce díla a pěvec nadšeného hosanna, konal tu pout znova: navštívil mešitu Aja Sofia, »bránu Východu« v době, kdy oči celého světa obráceny byly na východ a s údivem pohlížely na Japonsko. Svatyně působila na něj dojmem ještě mocnějším. »Je to nejkrásnější budova ze všech, jež kdy lidé vystavěli a které se zachovaly,« praví a dále spřádá metafysiku architektury: »Nikdy nebylo na zemi dokonalejšího vzoru věčnosti. Kombinace kleneb jest geniální, nezdá se ani býti výtvorem rukou lidských, zdá se, že není počata z mysli lidské, nýbrž božské — jest symbolem splývání nejsvětější Trojice se světem, Boha s člověkem, je triumfem církve, zakončením časů a věčnosti, kdy vše bude v Bohu a Bůh ve všem.«

Reflexe cestovatelovy zastavují se u modlícího se zástupu mohamedánů: »Modlí se k Otci neznajíce Syna — k Otci bez Syna, a to nyní, kdy již byl Syn i zde, v této svatyni Trojice — byl, ale odešel ...« »Odešli jako byli přišli se svým nehybným, nečinným Otcem, nemají-

cím syna. Neboť i k Otci lze přijíti pouze skrze Syna. Toť náboženství života bez života...«

A dospívaje v duchu k přítomné době, k vítězství nových »kulturních pohanů« a přece barbarů nad národem křesťanským — přichází k přesvědčení, že vítězí kultura, která náboženství nevytlačuje, nýbrž zastupuje, zaujímá jeho místo a stává se náboženstvím. Proto teprve potom, až se v Rusku uskuteční a opanuje kulturně nejsilnější náboženství sv. Trojice, bude možno dobýti barbarskou, pohanskou pevnost s povrchním nátěrem evropské kultury. A vítězství toto musí býti naším cílem.

»I chtěl jsem se modliti za všecky v tomto dočasně pohanském, ale jediném chrámě budoucnosti — modliti se za dar opravdové, vítězné síly pro můj lid: vědomé víry v Trojjediného Boha.«

*

Knihu uzavírá »otevřený list N. A. Berďajevu«, známému filosofu-novokřesťanu, jednomu z těch, kdož hledají »nové cesty« v synthese vědy a náboženství. Tento list má název »O nové náboženské akci«; k myšlenkám, rozvinutým v předešlých částech, nic nového nepřidává. Merežkovskij v něm odpovídá na výtky, které mu učinil Berďajev, a objasňuje své stanovisko k jinému filosofu, V. Rozanovu, »nejhlubšímu kritikovi historického křesťanství.« Důležito a zajímavo jest, že se zde Merežkovskij přiznává k odstoupení od názorů o náboženském podkladě státní vlády, vyslovených v díle »Tolstoj a Dostojevskij« — od názorů, jimiž velice uškodil sobě i věci náboženského obrození Ruska. V novém svém díle nazývá tyto názory bludem, neboť v Třetím Království Ducha není a nemůže býti podkladu pro státní vládu, a Církev Budoucí Theokracie — »bezvládí« — bude pro stát strašnější a záhubnější, než »anarchie« politická. »Prohlášení anarchie není ještě prohlášením theokracie. Odchod od státu není ještě vstupem do theokracie. Anarchie ve jménu svobody bez lásky není cestou k božskému řádu, nýbrž k běsovskému chaosu.«

Na konec uvedu místo, v němž Merežkovskij zjišťuje lživou podstatu »Přicházejícího Chána«. Toto místo jest zároveň odpovědí na výtku, jako by Merežkovskij snižoval obra Satana k mikroskopickému daemonismu lokajské duše Smerďakovy.

»Antikrist pokouší ne svou pravdou, nýbrž lží; ale pokušení lži spočívá právě v tom, že se lež nezdá býti lží, nýbrž pravdou. Ovšem kdyby všichni věděli, že Antikrist jest chánem, nepodařilo by se mu nikoho svésti; ale věc tkví v tom, že toho nevidí všichni, ba skoro nikdo. Jsa opravdovým chánem, ‚lokajem Smerďakovem‘ sub specie aeterni, bude se zdáti největším z pozemských králů, nejkrásnějším z lidských synů. Podle starého církevního podání ‚bude Antikrist ve všem podoben Kristovi‘. A právě touto klamnou podobou svede všecky kromě vyvolených. Proč se vám (Berďajevu) to zdá být nepodobno pravdě? Zdaliž se totéž neděje před našima očima ve všeobecné historii? Skuteční chánové zdají se velikými králi a velicí králové objevují se skutečnými

chány. Tak bylo, jest i bude — bude ještě u větší míře, než bylo kdykoliv. Současný stát jest měšťáctvo; měšťáctvo, které konečně zvítězí a opanuje, jest chánstvo. Je li Bůh absolutní svoboda — jest ďábel absolutní otroctví. Otrok, který stanul na místě božím, na místě Krále králů, jest poslední, největší Chán.«

Kriterium jest nejasné ... Jak poznáte, že ten, který přichází a jehož příchod všickni v Rusku cítí, jest opravdu Chán (čili podle Merežkovského Antikrist)? »Po skutcích poznáte je« — tato evangelická slova na nic se tak nehodí, jako v budoucnosti na ovoce ničení přicházejícího živlu, až po obrovském kataklismu nastane ticho nové setby, klid kontemplace na krvavé zemi, která pohřbí dnešní touhy po náboženském obrození.

ADOLF ČERNÝ:

Nové volby v Rakousku a Slované.

Výsledek prvých voleb do říšské rady po provedení volební reformy očekáván všude s podobným napětím, jako u nás — a také mnohde přinesl podobné překvapení. První volby na základě všeobecného hlasovacího práva, byť nedokonale a ve mnohém nespravedlivě v život uvedeného, velmi změnily obraz slovanského zastoupení na říšské radě. Obraz ten není sice dosud úplný, poněvadž volby v Haliči nejsou dosud všude provedeny, ale jest přece již tak dalece hotový, že připouští srovnání se stavem minulým a že ukazuje, jako měrou byly splněny aneb zklamány naděje, jež do nových voleb skládali jednotliví slovanští národové a jednotlivé strany.

Nejvíce překvapil výsledek prvých voleb v okresích českých — a to, jak se zdá, nejvíce Poláky. Aspoň »Nowa Reforma« 16. května píše: »Největším překvapením — a vyznáme upřímně: velmi pro nás nemilým — jest výsledek voleb v okresích českých. Národ český, dávaný jiným za vzor politické vyspělosti a vnitřní solidárnosti, přímo v nivec obrátil toto dobré o sobě mínění. Objevilo se, že upadl v úplný vnitřní rozklad, v hroznou národní a politickou desorganisaci ... Armáda českých voličů rozdělila se na pět stran, a žádná z nich nebyla s to prvního dne voleb dobýti aspoň pětiny českých mandátů. A tu poměrně nejsilnější se stala strana socialistická — avšak nikoli národně socialistická; z toho směru jen jeden kandidát dobyl mandátu, kdežto 16 mandátů připadlo socialistům mezinárodním ...« Tak přímo naříká list polské strany demokratické. Pokrokověji se na věc dívá »Kurjer Lwowski«, orgán strany lidové, který dne 24. května věnoval celý článek českým socialistům, jejichž vítězství N. Reforma prohlásila za národní neštěstí nejen pro Čechy, ale i pro Poláky. Lvovský list v článku »Socjaliści czescy« obrací pozornost polské veřejnosti na manifest české sociální demokracie, vydaný před užšími volbami, o němž praví, že může míti silný význam nejen pro socialistické a dělnické hnutí v Rakousku, »nýbrž v celém civilisovaném světě ... Čeští socialisté vstoupili na novou pro

socialismus dráhu v době velmi vážné pro celý politický život evropský. Neníť pochybnosti, že otázka národnostní, po dlouhý čas zatlačená do pozadí, čím dál význačnější místo zaujímá v našich myslích a realných bojích politických. Za toto vynikající místo děkuje především tomu, že se politický život Evropy poslední dobou nesmírně zdemokratisoval ... Lidové massy hledají nového rozřešení všech záhad politických ... s energií skoro revoluční, neboť žijeme v době neústálé revoluce, v době neustálého přetváření poměrů společensko-politických ve všech zemích. Proto krok českých socialistů může při revisi socialistických hesel a formulí civilisované Evropy vykonati úkol prvního řádu. Jde jen o to, aby ten krok měl okamžitě velmi výrazné logické důsledky, z nichž prvním musí býti samosprávná organisace české strany socialistické...«

U **Slovinců** na prvním místě nás ve volebním zápase zajímaly *Korutany,* jejichž slovinskému obyvatelstvu se při volební reformě stala tak veliká křivda. Z 10 korutanských mandátů přidělen Slovincům jen jediný! Ostatní volební okresy sestaveny tak, aby v nich slovinský živel při volbách nepřišel k platnosti — tak na př. slovinský okres velikovecký utopen v »německém« volebním okrese Velikovec-Svinec-Stari Dvor (Völkermarkt-Eberstein-Althofen). A přece i zde i jinde korutanští Slovinci pěkně obstáli ve zkoušce národního uvědomění, díky vytrvalé uvědomovací činnosti dra J. Brejce. Vlastní kandidáty postavilo slovinské, v korutanských poměrech ovšem klerikální vedení nejen v slovinském volebním okrese Pliberk-Železna Kapla-Dobrlavas-Borovlje (kand. Franc Grafenauer, zem. posl.), nýbrž kromě toho i v okr. velikovecko-svinecko-starodvorském (far. Florijan Ellersdorfer), v městě Celovci (Teodor Osana) a v celoveckém venkovském okrese (msgr. Valentin Podgorc). Slovinský volební okres Pliberk-Žel. Kapla-Dobrlavas-Borovlje pojistili si hned při hlavní volbě 14. května: zvolen F. Grafenauer 4662 hlasy, vedle něho dostal slovinský sociální demokrat E. Kristan 1436 hl., německý nacionál Seifriz jen 2077 hl. Milé překvapení přinesla první volba v okrese velikovecko-svinecko-starodvorském, kde přišel slovinský kandidát F. Ellersdorfer do užší volby s 1547 hlasy; proti němu měl něm. nacionál Nagele 1753 hl. a sociální demokrat Eich 1509 hl. Při užší volbě 23. května sice zvítězil Nagele, dostav 2791 hl, (pomocí hlasů sociálně demokratických), ale Ellersdorfer měl velmi slušný počet 1897 hlasů. Při tom se ukázala slovinskost soudního okresu velikoveckého, v němž samém obdržel slovinský kandidát při užší volbě 1434 hlasy, kdežto jeho německý protivník dostal jen 954 hl. Z těchto čísel přímo křičí křivda, jaká se stala Slovincům tím, že byl tak vysloveně slovinský okres připojen k volebnímu okresu německému. Protislovanská německo vládní machinace je tu ocejchována nesmazatelně. Korutanští Slovinci čerpají z tohoto výsledku otuchu do budoucnosti. »Nagele byl zvolen nyní, ale nikdy víc!« volá celovecký »Mir« v č. 23. »Výsledek voleb v soudním okrese velikoveckém to předpovídá.« Kromě toho i v celoveckém venkovském okrese byl by slovinský kandidát V. Podgorc málem přišel do užší volby, získav 1297 hl. proti 1899 hl. něm. nacionála Kirschnera a 1414 hl. soc. demokrata Lukase. (Při užší volbě pak zvolen sociální demokrat.) I zde tedy dokumentována značná

síla slovinského živlu. Za to se podobný důkaz nezdařil v Celovci samém, kde pro slovinského kandidáta odevzdáno jen 76 hl. Ve 3 německých okresích (rožeckém, běláckém a zilském) Slovinci podporovali německé kandidáty křesťansko-sociální, z nichž však ani jeden neprošel; škoda, že Slovinci místo toho nepostavili vlastního sčítacího kandidáta. — Ve všech 3 okresích, v nichž Slovinci kandidovali (vyjímaje město Celovec) odevzdáno bylo při hlavní volbě 7506 slovinských hlasů a s hlasy Kristanovými dokonce 8942 hl., kdežto pro německé nacionály bylo 5129 hl. a pro německé socialisty 2923 hl., v nichž však dojista jsou i četné hlasy slovinského dělnictva.

Ve *Štyrsku* vedle boje s Němci obrací k sobě pozornost zápas slovinských stran. Stalo se zde, co by se bylo ještě před několika lety zdálo nemožným. Mladá pokroková strana postavila zde v šesti okresích samostatné kandidáty proti kandidátům klerikálním — a hned v první volbě získala 1 mandát:*) v okr. Celje-Vransko zvolen Franc Roblek 4131 hl. (většinou 1473 hl.). Kromě toho přišli ve 2 okresích pokrokoví kandidáti do užší volby, z níž v okr. Marenberg-Slov. Gradec-Šoštanj-Gornji Grad vítězně vyšel Vinko Ježovnik 4434 hl. (většinou 1199 hl.); druhý pokrokovec, Ferd. Roš, dostal v okr. Brežice-Sevnica-Laško při užší volbě velmi slušný počet 3594 hl. (proti 4432, jež připadly klerikálnímu kandidátu Benkovičovi).

V ostatních 5 slovinských volebních okresích prošli kandidáti »Selského svazu« (Kmečke zveze) čili klerikální: v okr. Rogatec-Šmarje-Kozje dr. Korošec (vůdce štyrsko-slovinských klerikálů), v okr. Brežice-Sevnica-Laško dr. Benkovič, v okr. Maribor levý břeh Iv. Roškar, v okr. Maribor pravý břeh Pišek a v okr. Ptuj-Ormož Dr. Ploj.

Slovinské hlasy znamenitě padly na váhu i v obou městských okresech. V »městském« okrese Celje-Ormož (přeuměle sestaveném z 21 měst, městysů i vesnic, jen aby mohl býti poskytnut Němcům) postavili Slovinci dokonce slovinského kandidáta Iv. Rebeka, na nějž připadlo 1148 hl.; zvolen však německý nacionál Marckhl 2576 hl., kromě toho doc. dem. dostal 762 hl.**) Počet slovinských hlasů v jednotlivých místech přinesl překvapení. Podle úřední statistiky z r. 1900 má na př. Horní Vižinga jen 36 Slovinců a 193 Němců, tedy Slovinců jen 15·7%***) — a tu najednou při volbách dne 14. května bylo odevzdáno pro slovinského kandidáta 118 hlasů, pro německého všeho všudy 10! V samé Celji dostal slovinský kand. 144 hl. proti 699 hl. německo-nacionálním a 30 soc.-demokratickým. — Rozhodující vliv měly slovinské hlasy na volby v městské skupině mariborské. Zde pomocí hlasů pokrokových Slovinců zvítězil sociální demokrat Resel (2075 hl.) proti všeněmci Wastianu (1805 hl.).

*) První zprávy dokonce hlásily 2 mandáty: Roblekův a Ježovnikův. Volbu druhého však volební komise pro 2 hlasy zavrhla.

**) V těch číslech nejsou zahrnuty výsledky voleb ze Soboty, jež mi nejsou známy; na počtu slovinských hlasů by však nic nezměnily, poněvadž Sobota je skoro úplně poněmčená.

***) Ad. Černý: Slovinsko-německá hranice v Štyrsku. Slov. Přehl. VIII., tab. na str. 257.

Význam jistého, v štyrsko-slovinských poměrech dosti značného vítězství pokrokové strany celjská »Domovina« 15. května takto oceňuje: »Včera byl bojován prvý boj v slovinském Štyrsku za nový, lepší a člověka důstojnější život.«

V *Krajině* skončily volby úplnou porážkou strany liberální a dokonalým vítězstvím klerikálů (»Slovinské lidové strany«), jejichž poslanci prošli ve všech 10 venkovských okresích hned při první volbě. Jsou to: dr. Šusteršič ve venkovském okr. lublaňském, Demšar v okr. Kranj-Škofja Loka, dr. Krek v okr. Kamnik-Brdo, Pogačnik v okr. Radovljica-Kranjska Gora, Gostinčar v okr. Idrija-Logatec-Vrhnika-Cerknica, Ig. Žitnik v okr. Postojna-Vipava-Senožeče-Lož-Ilirska Bistrica, Povše v okr. Litija-Višnja Gora-Radeče, Jaklič v okr. Ribnica-Velike Lašče-Žužemberk, Šuklje v okr. Metlika-Novo Mesto a dr. Hočevar v okr. Krško-Trebnje-Kostanjevica-Mokronog.

Liberálové (»Narodno-napredna stranka« — Národně pokroková strana) zachránili pro sebe jediný mandát v Lublani (městě), kde v užší volbě zvolen dr. Iv. Hribar (ač již při první volbě scházel mu do absolutní většiny jediný hlas). Všude jinde vítězili klerikálové ohromnými většinami. Sociální demokraté nedobyli v Krajině ani jediného mandátu, ale kandidáti jejich měli v několika okresích slušný počet hlasů. Tak spisovatel Iv. Cankar v okr. Litija atd. (proti Povšemu) 1302 hl., Kopač v okr. Idrija atd. (proti Gostinčarovi) 1137 hl., dr. A. Dermota v okr. Radovljica atd. (proti Pogačnikovi) 791 hl. atd.

V *Goricku* byl výsledek pro liberály poměrně příznivější, ač i tu klerikálové zůstali v převaze, dobyvše hned při první volbě 2 mandátů: v gorickém venkovském okrese (Fon) a v okr. tolminském čili horském (dr. Anton Gregorčič). V okrese ajdovském čili na Krasu přišel do užší volby liberál Alojzij Štrekelj s klerikálem a zvítězil. Celkem na klerikální kandidáty připadla v Goricku polovice všech hlasů, kdežto druhá polovice volila protiklerikálně. Hlasů sociálně demokratických jest mezi nimi jen málo (Milost 622, Kermolj 594). — V Gorici samé dostal slovinský kandidát 904 hlasy proti 2183 hl. vlašského kandidáta Maraniho a 288 hl. sociálně-demokratickým (Scabar).

Nejpotěšitelnější jsou pro Slovince výsledky voleb v *Terstu* a pro Chorvaty i Slovince v Istrii. Čísla z hlavních i užších voleb jsou strašnou obžalobou panujícího tam systému, nadržujícího vlašské menšině proti slovinsko-chorvatské většině, jsou výsměchem vládní statistice, představující poměr národností ve světle falešném. »Kde jsou Vlaši a kolik jich jest,« volá právem záhřebský »Pokret« ze dne 16. května v dopise z Terstu, »ukázal včerejší den, který bude v dějinách vlašství na východních březích Jaderského moře podobně památný, jako den bitvy u Visu r. 1866!«

V Terstu napočítala statistika všeho všudy 700 Slovinců — ale tolik hlasů odevzdali slovinští voliči skoro v každém ze 4 vlastních terstských okresů, ba ve dvou z nich mnohem více! Vizme čísla:

V I. okrese dostal Slovinec Mandič 911 hl., vlašský sociální demokrat Pittoni 2902 hl., vlašský liberál Menesini 1645 hl., vlaš. křesťan-

ský sociál 290 hl. — Zvolen tedy sociální demokrat; zástupce vládnoucích a Slovince terorisujících vlaš. liberálů padl.

V II. okr. dostal Slovinec Gregorin 1614 hlasů, vlaš. liberál Pittacco 3120 hl., vlaš. sociální demokrat Scabar 1792 hl. a vlaš. křesťanský sociál Dean 664 hl. Scházelo tedy Slovinci jen 179 hlasů, aby byl přišel do užší volby. A při užší volbě rozhodly slovinské hlasy volbu ve prospěch sociálního demokrata proti vlaš. liberálu.

Ve III. okr. dostal Slovinec Rybář 660 hl., socialista Pagnini 2178 hl., liberál Ziliotto 1949 hl., křesťan. soc. Depangher 499 hl. Také zde v užší volbě vyšel sociální demokrat.

Ve IV. okr. dostal Slovinec Slavik 485 hl., soc. dem. Oliva 1127 hl., liberál Mazzorana 997 hl. a křesť. soc. Dompieri 505 hl. I zde zvolen v užší volbě sociální demokrat pomocí slovinských hlasů.

V V. okrese (venkovském, který však tvoří s vlastním městem jednu obec) zvolen slovinský národní kandidát dr. Otokar Rybář 4518 hlasy, vedle něho dostal sociální demokrat Jernejčič — rovněž Slovinec — 1448 hl., vlašský liberál Taucer všeho všudy 712 hlasů.

I v některých částech jiných terstských okresů měli Slovinci více hlasů, než vlaští liberálové: ve 3. části I. okresu dostal Slovinec 456 hl., kdežto vlaš. liberál jen 279; v 1. části II. okr. Slovinec 647 hl., vlaš. liberál jen 568 hl.; ve 2. části IV. okr. Slovinec 331 hl., vlaš. liberál jen 310 hl.!

Ve všech 5 terstských okresích odevzdáno bylo slovinských hlasů 8188, pro panující vlašskou stranu liberální 8424, tedy jen o 236 hlasů více, než pro kandidáty slovinské!*) A to »ve vlašském Terstu, kde jsou Slovinci přivandrovalci, cizinci, ba kde jich skoro ani není,« poznamenává s hořkou ironií dopisovatel Pokretu. »Pro 8188 voličů . . . není v Terstu jediné obecné školy, protože prý není zákonitého počtu dětí!«

Neméně překvapující a pro Slovany potěšující jsou volební výsledky v *Istrii,* kdež volební reforma dala Vlachům 3 okresy a **Chorvatům** se Slovinci rovněž 3. V chorvatských okresích zvoleni hned při hlavní volbě chorvatští poslanci: V okr. Podgrad-Koparščina společný chorvatsko-slovinský kandidát Matko Mandić jednohlasně 3000 hlasy; v okr. Pazin-Labin-Buzet dr. Laginja 5284 hl. (vlašský kand. dostal 1309 hl., sociální demokrat Bučić — tedy Chorvat — 454 hl.); v okr. Voloska-Krk-Čres zvolen Spinčić 4954 hl. (vlašský kand. dostal 858 hl.).

Naproti tomu v t. zv. vlašských okresích došlo ve dvou k užší volbě s kandidátem chorvatským a jen v jednom (Buje-Piran) k užší volbě mezi dvěma Vlachy — ale i zde dostal slovinský kandidát Kompare velmi slušný počet hlasů.

---

*) Tak podle »Pokretu« ze dne 16. května. Podle »Domoviny« ze dne 17. května jsou výsledky pro Slovince ještě příznivější: v I. okr. připadá jim 1188 hl., vl. lib. 1596, soc. dem. 3228, kř. soc. 264. (Jinak se čísla shodují, jen ve III. okr. podle »Domoviny« připadá vlaš. lib. 1946 a soc. dem. 2683 hl.) V celku podle »Domoviny« dostali Slovinci 8415 hl. a vlaští liberálové jen 8371, tak že slovinských hlasů bylo o 44 více než vlašských!

V okr. Poreč-Rovinj-Motovun dostal chorvatský kandidát Laginja 4713 hl. a vlašský liberál Bartoli 4699 hl., tedy o 14 méně než Laginja! Kromě toho dostal vlaš. klerikál Vattovaz 2183 a socialista Silich 383 hl. — V okr. Pula-Lošinj Mali obdržel Laginja 3194 hl. a vlaš. liberál Rizzi 3326 hl., tedy jen o 132 hl. více než Laginja; kromě toho dostali socialista Martin 1247, klerikál Zanetti 108 a ministr Derschatta 48 hl. V obou okresích tedy přišel chorvatský posl. Laginja do užší volby.

Celkem dostali Chorvaté (a Slovinci) v t. zv. vlašských okresích 9466 hlasů, kdežto Vlaši v okresích chorvatských pouze 2167 hlasů! Vůbec v celé Istrii dostali Chorvati (a Slovinci) 22.704 hlasy, Vlaši 21.027 hl., tedy o 1677 hl. méně!

Stejně potěšitelně mluví statistika užších voleb. Z těch sice vyšli vlaští liberálové, ale jen velmi malou většinou. Bartoli dostal 6424 hl. a Laginja 5804 — tedy jen o 620 hlasů méně; v druhém okrese dostal Rizzi 4833 hl. a Laginja 3724 — tedy o 1109 hl. méně. Zajímavo jest, že v samé Puli dostal Laginja 1911 hl. proti 2995 hl. vlašským, v Malém Lošinji 375 hl. proti 586 hl. vlašským.

Za to pro Chorvaty málo radostně dopadly volby v *Dalmacii* — ne sice se zřetelem na poměr k Vlachům, nýbrž na poměr domácích chorvatských stran.

Vlachové (talijanaši) při volbách pohořeli. Propadli oba jejich kandidáti, dr. Ziliotto*) v okr. zadarském (v užší volbě) i dr. Mazzi v okr. sinjském — ač oba měli slušný počet hlasů: první 3077 proti 8094 chorvatským (při hlavní volbě, při užší volbě Vlaši nehlasovali), druhý 2077 proti 6958.

Jediným opravdu pokrokovým kandidátem v chorvatských okresích Dalmacie byl dr. Josip Smodlaka, jejž kandidovala strana demokratická v okrese splitském — a ten propadl při užší volbě. Podivná to byla volba. Smodlakův protikandidát, známý archeolog P. Fr. Bulić, velmi zasloužilý o vykopávání Solinu, byl postaven proti své vůli, aspoň veřejně prohlásil, že nekandiduje. Ale kandidatura jeho přece nejen že nebyla odvolána, nýbrž takovým násilím »podporována«, že pokrokové chorvatské listy proto splitské volby srovnávají s haličskými z dob nejpověstnějších. Vůdci násilného volebního boje proti dru. Smodlakovi byli — starosta města Splitu dr. Trumbić, kdysi demokrat, nyní vládní a klerikální náhončí, a okresní hejtman Madirazza. Proti kandidátu strany demokratické spojily se »všecky světské i církevní mocnosti«, jak píše Pokret 25. května. »Bůh i peníze, biskupská kurie i c. k. okr. hejtmanství, sakristie i obec, kněz i c. k. úředník, kostelník i četník — vše musilo vytáhnouti do svatého boje proti dru Smodlakovi . . . s pastýřským požehnáním biskupa Nakiće.« Přes to přišel dr. Smodlaka do užší volby, obdržev 3415 hlasů proti 3509 hl. Bulićovým; 139 hl. měl socialista Gabrić. Tento výsledek hlavní volby ukazoval na pravděpodobné vítězství Smodlakovo při užší volbě pomocí hlasů socialistických. Při užší volbě 23. května měl dr. Smodlaka v 11 voleb. obcích vskutku

*) Propadl také v Terstu.

většinu 128 hl. — a tu dopustila se volební komise neslýchané svévole: přerušila volbu ve 12. obci, v Dolním Mući, a odložila ji na druhý den. V noci byla hlasovací schránka otevřena (jak důvěrník demokr. strany ráno po prohlídce pečetí konstatoval) a množství hlasů, odevzdaných pro dra Smodlaku, odstraněno: ač bylo pro něj v Mući otevřeně odevzdáno 585 hlasů, napočítalo se jich při skrutiniu jen 287. A tak se stalo, že P. Fran Bulić byl zvolen 3905 hlasy proti 3612 hl. Smodlakovým. — Splitská volba bude mít ovšem dohru v říšské radě, poněvadž bude proti ní podán protest — arci nevzdá-li se dříve Bulić sám svého nedobrovolného mandátu.*)

Druhý kandidát demokratické strany, dr. Filip Marušić, dostal v okr. trogirském jen malý počet hlasů (512). Pro pokrovost Dalmacie smutné svědectví.

Nejvíce mandátů dostala »hrvatska stranka«, ač ne tolik. kolik jich měla dosud (měla jich 8, nyní jen 6). Zvoleni byli: za okres Šibenik atd. dr. Ante Dulibić (3265 hl. při hlavní volbě, při užší volbě protikandidát ustoupil), za okr. Makarska atd. Ant. vitez Vuković (3363), za ostrovy Brač-Hvar-Vis dr. Ante Tresić-Pavičić (4227), za okr. Trogir atd. dr. Vicko Ivčević (5730), za okr. Sinj-Vrlika dr. Fr. Ivanišević (6958), za okr. Dubrovnik-Korčula P. Jure Biankini (4426). Strana sice přistoupila k rjecké resoluci, která se stala základem pokrokové strany v Chorvatsku — ale jinak mnoho pokrokovosti nejeví, jak nejnověji ukázala neupřímností při volbě splitské a jak ukázala kandidováním Vukoviće a Ivčeviće, vyslovených přívrženců vídeňského vládního směru.**)

Všecek Vídni oddán je také P. Virgil Perić, přívrženec strany práva, zvolený za okr. Omiš-Imoski (4206 hlasy bez protikandidáta). Jinak zvolen ještě jeden »pravaš« čili »frankovec« (odstín klerikální: franko-furtimaš): dr. Ivo Prodan za okr. Zadar atd. (5090 hl. při hlavní volbě, při užší volbě skoro jednohlasně, poněvadž talijanaši nevolili). Kromě toho dostali frankovci značnější počet hlasů v okr. šibenickém (pravaš Stojić 1083 hlasy), v okr. Makarska-Metković (franko-furtimaš Prodan 1886 hl.), v ostrovním okrese (franko-furtimaš Bojonić 2350 hl.) a v okr. Dubrovnickém (2 frankofurtimaši 1863 hl.).

Pro **Srby** měly dalmatské volby výsledek mnohem příznivější. V okr. Benkovac atd. zvolen jednohlasně (5250 hlasy) výborný řečník dr. Dušan Baljak a v Boce Kotorské Mihajlo Bjeladinović 2558 hlasy proti vládnímu kandidátu Šp. Gopčevićovi (1898 hl,).

Tak bude míti vídeňská vláda z Dalmacie jen 3 oddané přisluhovače: Periće, Vukoviće a Ivčeviće. (Dokončení.)

---

*) Volební násilí a machinace ve splitském okr. líčí podrobně »Sloboda« č. 20. v čl. »Izborna Mojanka«.

**) Předseda její, P. Čingrija, vzdal se po volbě splitské své čestné funkce a vystoupil vůbec ze strany.

DOPISY.

Z Petrohradu. 2. (14.) května 1907.

(Sklamání. — Sebezapření a utrpení kadetů. — Obavy o temný lid. — Snahy osvětové. — Vládní odpor proti nim. — Spolek lidové university. — Jest ruská revoluce u konce?)

Minuly velikonoční prázdniny — náš bezpříkladný, jediný svého druhu »parlament« opět pracuje, opět odvrací oči od jedovatých propastí, které na něj se všech stran číhají, a hledá spásu v přijímání zákonů, jsa v nitru přesvědčen, že i nejmoudřejší a nejnezbytnější z nich asi zahynou kdesi v čelistech jiných instancí...

Proto čím dál častěji slycháme hlasy: »Tedy jen proto jsme dělali a prožívali revoluci? Proto jsme věřili — ještě před půldruhým rokem — že Rusko řekne světu nové slovo, že sociální moment ruské revoluce zahájí novou dobu v evropských dějinách a že západní měšťácká společnost (její střední, vůdčí třídy) bude přinucena pokořiti se před světlem. rychle vzcházejícím od východu?«

Ve skutečnosti, jak se čím dál patrněji přesvědčujeme, octli jsme se nejen ve smyslu politickém, nýbrž i ve smyslu sociálním, pro ruského tradicionálního intelligenta nejcennějším, na prahu týchž dveří, před nimiž dávno, velmi dávno stanuli různí evropští národové a do nichž vcházeli, vedeni neznámými nám již a znenáviděnými středními třídami.

Poněvadž nás vždy vyznačuje snaha po svéráznosti — nejspíše proto, že sama historie nám ji našeptává — můžeme si aspoň namlouvati, že právě zvláštní nenávist a podezřívavost ke středním vrstvám, jejichž vůdčí úloha nyní nadešla, jest svérázným příznakem našeho hnutí, i můžeme se v ni haliti s veškerou svědomitostí. Nevelká to ovšem náhrada za velká sklamání, ale reformující se národové vždy potřebovali obětních kozlů — ať tedy jsou nyní takovým kozlem... »buržousti« kadeti...

Ale tento historický kozel jednak nemá nikterak chuti býti pouhou trpnou obětí, jednak jest krev z krve revolučního národa. Kadeti sice hlásají nezbytnost břemene, které spočinulo na jejich bedrech, nezbytnost reforem u základu, všedních úkolů, počítání s okolnostmi a tedy nezbytnost styků s vládou, mající v rukou moc — ale kolik z nich v duši bojuje, dusí v sobě nedávné vzpomínky a pochybnosti, stydí se za vlastní střízlivost a kolísá!

Měl jsem příležitost z blízka hleděti na ty psychické konflikty, které vyvolalo lehkomyslně vzpurné vystoupení socialistického poslance kavkazského v dumě při debatě o kontingentu rekrutů. Psycholog by se snad se zájmem nořil do hlubin sebezapření předsedy Golovina, ale četní členové strany cítili, jak jim krev zalévala tváře po oněch nočních návštěvách a projevech politování — i přemítali, stojí-li za to vykupovati podobnými kompromisy trvání dumy, odsouzené k pokoře. Konflikt sice odstraněn, ale množství citových pojítek zpřetrháno. Romantismus strany se přežil — mizí.

Politika, řízená »měšťáky«, jedněm jest odporná, jiným zdá se škodlivou a opět jiné nudí — a k tomu ještě »měšťáci«, t. j. třídy střední, které u nás dosud neměly nijak určité a vlivné úlohy a na něž dnes z nutnosti spadla veliká úloha tvůrčí, jsou v Rusku osamocenější a bezvládnější, než v kterékoli jiné zemi v obdobném momentě.

Dobře aspoň, že značná část lidí, jež naše politika v nynější fasi trápí, zahanbuje a nudí, vzpomněla si konečně, že kromě politiky nacházejí se v Rusku nekonečná prostranství práce kulturní, že panenské lesy nevědomosti čekají na své odvážné, neohrožené dobyvatele. Neboť i v tomto oboru je třeba mnoho odvahy.

Ruská revoluce — opozděná jako vše u nás — přišla do doby, kdy uvědomění civilisovaného člověčenstva a historický kriticismus stojí už na takové výši, že dovedou náležitým a rozmanitým způsobem využitkovati ohromné té lekce. U nás množí se počet lidí, kteří ještě nedávno nacházeli se sami v ohni boje a zimničně uvědomovali a revolucionisovali sedláky a dělníky, opojovali se svým dílem, kořili se v duchu těmto hrdinům a tvůrcům nového dne, obětavé statečnosti a moudrosti »jeho veličenstva všeruského proletáře« — a nyní se o něj třesou, anebo bijíce se potichu v prsa hledají slova rozhřešení . . . pro sebe i pro ně.

Co se stalo? Jaké jsou tu viny? Čí jsou tu hříchy? Nikdo není vinen, neboť musilo se tak státi. Ruská intelligence, na počátku osvobozenského hnutí ještě málo v strany rozlišená, sama jsouc odhodlána k jakýmkoli obětem věděla, že jen tím ohromí vládu a přinutí ji k ústupkům, dostane-li na svou stranu velké massy lidové, věděla také, že ústupky třeba vykoupiti bojem a obětmi. Proto také intelligentní »bratří lidu« propagovali, učili, zasvěcovali, rozpalovali do červena srdce i hlavy, dávali lidu do rukou tytéž browningy a bomby, s nimiž se sami důvěrně sblížili — i není pochybnosti, že celý ten horečný a ohnivý systém, jsa historickou nutností, značnou měrou přispěl i k utvoření téže dumy, o níž sociální demokrat Alekinskij nyní na londýnském sjezdě praví, že »jí už není třeba«. Ale zároveň nejen před očima historiosofů a kritiků, nýbrž i nejobyčejnějších smrtelníků počaly se náhle množiti fakty, vrhající příliš ostré světlo na méně potěšitelné stránky horečného, revolučního civilisování temných mass lidových. Nyní teprve vidíme, jak povrchní bylo politické vzdělání dělníků, které ještě nedávno vzbuzovalo upřímný údiv. Příliš náhle obracel se naivní, neosvícený městský mužík v marxistu a revolucionáře-»meňševika« či »bolševika«. A nyní zase otvíráme oči na to, s jakou báječnou rychlostí obrací se bolševik či meňševik postupně v »anarchistu«, v »maximalistu« expropriatora i v obyčejného banditu, ba jak časem i bez těchto různých přechodních stupňů rázem se stává lupičem. Rovněž pojednou až příliš velké procento těchto živlů chodí z táborů na policii smlouvati, kolik — zda po 5 či po 10 rublích — dostane »od kusu« za prozrazeného »soudruha« . . .

Strašná všednost těchto zjevů množí u nás jednak pesimisty a misantropy, jednak rychle seskupuje lidi v osvětové spolky, žene je k zakládání knihoven a všeho druhu vzdělavatelen. Osvěcujme, učme, rozdávejme knížky — a to nejen proklamace a stranické brožury — shro-

mažďujme lid k přednáškám — a ne jen k politickým schůzím!' Toť hesla dnešního dne — hesla sotva možná, posmívaná a pohrdaná ještě před několika měsíci v kruzích upřímně oposičních.

À la bonne heure! — řekla by na to každá rozumná vláda. Ať se učí, místo aby stříleli, ať pracují ve dne v továrnách a večer ať se dovídají, že země nestojí na třech velrybách, že byl na světě Puškin a Lermontov, že jiní národové dovedou dobře upravovati půdu, že i mužíci mohou míti ovoce a zeleninu kromě známých brambor a zelí. Ale naše vláda ani takto nemyslí a stále nám dokazuje, že u nás má býti vše po starém.

Před několika dny jako člen mladého petrohradského spolku lidové university (všeruský spolek toho druhu nebyl povolen) byl jsem na jeho valné hromadě. Jakýsi naivní a patrně nezasvěcený venkovan vykládal, jak v Permu, Jekatěrinborgu, Vjatce, Vologdě a j. pracující třídy touží po poučení, jak prosí o populární poučné přednášky — ale úřady nedělají caviků s místními přednašeči a nedávají povolení k přednáškám, čenichají všude »volný duch«, kromě toho pak jest na venkově přednašečů příliš málo. »Zde v hlavním městě, pánové — toť jiná! Zde máte schválený spolek, jste firmou úředně uznanou, máte sil nadbytek. Dělte se s námi, posílejte nám přednašeče!« — Na ta slova povstává předseda spolku p. Dril, známý učenec, podobající se západoevropskému professoru, a nemilosrdně rozptyluje sny venkovanovy. Tak nemilosrdná jest naše skutečnost i v této příčině. »Naší lidové universitě jest zápasiti na každém kroku s překážkami. Školní kurátor nemůže dáti povolení k žádné přednášce, dokud si dříve nevyžádal od policie informaci o ‚blagonaděžnosti' přednašečově. Zákazy na pohled nepochopitelné jsou i u nás na denním pořádku. V poslední době dávají nám stále na srozuměnou, že netoliko přednašeči jsou ‚něblagonaděžní', nýbrž i celá věda, zejména právní, ekonomická a historická.« Prof. Karějev, který jest předsedou odboru historického, mohl by o tom mnoho povídati.

Na politických schůzích a shromážděních celý Petrohrad a celé Rusko slyšely zázraky o demokratické republice — nyní lidová universita ani se nepokouší bádati o povolení skrovné, objektivní přednášky o formách vlády, o právech a povinnostech občanů ve státech konstitučních neb o volebním právu ruských občanů!

Hle, jak končí některé revoluce! A přece — zda jest jen jediný člověk přesvědčen, že jest ruská revoluce úplně u konce?

»Nechápu, jak můžete jako dříve choditi do divadla a na koncerty,« pravil mi jeden z nejstarších sloupů Věstnika Jevropy, »jak se můžete opět jako před třemi lety nořiti v nové knihy Andrejevovy, debatovati o anachronismu celého Čechova atd., když vlastně máme ve dne v noci bdíti a napínati sluch na to, co může z nenadání přijíti.«

»A to jest?«

»Což jste jisti, že nové záplavy nade dvory nevyvolají zpětnou a všeobecnou vlnu anarchie po vsích? Jste jisti, že nenastane nová serie útoků a činů, dozrávajících snad někde v temnostech podzemních — že se náhle neobrátí kolo revolučního vozu novým směrem? Proč si nepřiznati, že náš ruský svět jest nyní tak temný a skomplikovaný,

že právem můžeme říci, že velmi málo o něm víme a že neočekáváme mnoho dobrého v nedaleké budoucnosti — ať bez revoluce či s revolucí?«

Ale přece jsme měli jeden dobrý dojem: polní soudy po zavraždění 1400 lidí konečně přestaly existovati... *Novyj.*

Rozhledy a zprávy.

Slované severozápadní: V. slet všesokolský a Poláci. — Politické procesy na Slovensku. Lid před soudy. Vyloučení 8 slovenských gymnasistů. Kovačice. Slovenská slavnost v Praze. — Volby v Haliči. Odpověď Sienkiewiczova Björnsonovi. Polská debata v pruské panské sněmovně. Statistika školské stávky. Diskuse o autonomii král. Polského. Pilný návrh o vyčovacím jazyce v král. Polském. Zrušení zákazu tajného vyučování. Sbírky na Macierz Polskou. — Slované východní: Těžké postavení dumy. Z činnosti dumy. Život mimo dumu. Bouřné hnutí. Studentstvo. — Úřední jazyk rusínských obcí. Volby. Rozšíření kompetence zem. školní rady. Universita. Z Bukoviny. Z ruské Ukrajiny. — Jihoslované: Spor chorvatsko-maďarský. Historie universitního praporu. — Reakce na Černé Hoře. — Resoluce bosenskohercegovských srbských předáků. — Všeobecné zprávy: Slovanská přistěhovalecká společnost v N. Yorku.

Slované severozápadní.

K *V. sletu všesokolskému* sjedou se do Prahy Sokolové ze všech zemí slovanských, v nichž zapustila kořeny myšlenka sokolská. Polští Sokolové budou scházeti — rozhodlo tak skutečně hlavní vedení Sokolstva polského vlivem hlavně lvovských vůdců národně demokratických (všepoláků). Ale proti takovému nesnášelivému, ničím neodůvodněnému a pro věc vzájemnosti škodlivému rozhodnutí propuká nespokojenost v řadách polského Sokolstva, zejména v Poznaňsku a v království Polském. »Dziennik Poznański« ostře vystoupil »proti šovinistickým proudům, které z národní demokracie pronikly do Poského Sokolstva«. Také značná část ostatního polského tisku v pruské části Polska podrobila řečené usnesení ostré kritice — jediný »Kurjer Poznański« vzal je v ochranu, a to jest orgán všepolský. »Dziennik Kujawski« oznamuje, že kujawský svaz, mající 10 hnizd sokolských, zaslal ústřednímu vedení polského Sokolstva v Prusku ostrý protest proti onomu usnesení. Patrně bylo takových protestů více, poněvadž ústřední výbor koncem května rozeslal ospravedlnění svého usnesení, jímž se připojil k usnesení lvovskému. Příčiny nejsou prý politické, nýbrž ryze technického rázu. Dopisovatel »Nové Reformy«, podávaje o tom zprávu dodává: »Jest opravdu nejvyšší čas, aby směrodajní činitelé v Sokolstvě rychle se vyprostili z poručnictví té polské strany, která má vlastenectví za svůj monopol a tím často citelně škodí opravdovým zájmům národním.« — Varoval jsem včas dopisem v »Kurýru Varšavském« před vydáním hesla k abstinenci z příčin víc než malicherných (de facto jen ze šovinismu strany všepolské), ale marně. Protest proti abstinenci, vzešlý ze řad polského Sokolstva samého, může býti českým Sokolům aspoň částečným zadostučiněním. A všepolští šovinisté mají o blamáž víc. *Č.*

*

Na **Slovensku** nestačí maďarským šovinistům již pronásledování slovenských předáků čili »agitátorů« panslávských, kteří pokojný slovenský lid štvou proti jeho nejlepším přátelům Maďarům. Nyní objevují se před maďarskými soudy již také postavy z lidu, což jest ovšem při vší té bolesti, jakou toto pronásledování v duši každého přítele slovenského lidu vyvolává,

zároveň zjevem radostným, neboť neklamně svědčí o tom, jak národní probuzení slovenské zabírá i široké vrstvy lidové.

Tak stál 19. dubna před porotou peštskou rolník Ignác Polák z Hochštetna nedaleko Moravy u Prešpurka. Obžalován byl z podněcování nenávisti proti Maďarům, jelikož napsal loni do »Národního Hlásnika« — vycházejícího v Turč. Sv. Martině redakcí Miloše Pietra a určeného pro nejširší vrstvy lidové — článek »Akými máme byť my Slováci!« Napsal, že »Slovák nemôže byť už ďalej národom holubičím, ale musí se premeniť v národ šarkanov« (draků). Ačkoliv z článku jeho nedalo se nikde dokázat podněcování proti Maďarům, nýbrž jen pouhé odsuzování odrodilců, přece uznala jej porota vinným a soud mu vyměřil 3 měsíce vězení a 100 K pokuty.

Také tři hromadné processy stihly Slováky. Dne 8. dubna souzeno bylo před soudem v Malackách 6 občanů z Lábu, protože po processu Jurigově sbírali mezi sebou dobrovolné příspěvky na zaplacení velké Jurigovy pokuty. Byli odsouzeni všichni k pokutě po 50 K.

24. dubna souzeno opět 7 občanů z Malacek v Prešpurské stol. Tito občané provinili se tím, že nepřipustili při volebním shromáždění k řeči protivného kandidáta klerikála Trubíniho, odplácejíce tím stejnou mincí odrodilcům, kteří slovenského kandidáta Jurigu v řeči vyrušovali. Soud odsoudil jenom 2: jednoho na 14 dní, druhého na 3 dni do vězení.

Ne tak mírně soudil 2. května týž soud 33 ženy a 1 muže ze Zahoru, kteří, jak jsme už na str. 86. tohoto roč. oznámili, nechtěli v září m. roku přijmouti maďaronského kněze Hojsíka, kterého jim biskup poslal. Chtěli totiž míti farářem oblíbeného svého býv. kaplana Žáka, prosili za jeho jmenování deputacemi na všech stranách, avšak stupavský děkan je odbyl, že spíše budou do nich děly stříleti, než by jim dali za faráře takového panslávа. Obžalovaní byli odsouzeni všichni, úhrnem na 3 roky, 10 měsíců a 10 dní do vězení.

Také Hlinka byl znova odsouzen na 1 měsíc do vězení a 400 K pokuty za jeden výrok ze svého processu, kterým se prý dopustil osočování úřadu. Pravil totiž, že šel k rychtáři Sošovi a mimo jiné ptal se ho též, je-li to pravda, že Sonderlich, městský úředník, který neměl účty v pořádku, chtěl stoličního úředníka Schwertnera podplatit, aby ho nekontroloval? Hlinka to tedy netvrdil, přece však proto byl odsouzen.

I slovenské studující mládeži nastala nová persekuce. Ze šarvašského gymnasia vyloučeno bylo 30. dubna 8 nadějných slovenských žáků za to, že se vzdělávali soukromě ve své mateřské řeči. Slovenské knihy, které u některých našli, byly jediným důkazem jejich zločinu, pro který nesmějí být připuštěni k čerpání maďarské »kultury«, ale navždy mají býti vyloučeni od vzdělanosti. Jaký duch panuje na této škole, vidno z toho, že celý zástup maďarských spolužáků vedral se do bytu slovenského studujícího Karla Lilgeho se sekerami, holemi a revolvery a žádal »jménem zákona« za vydání slovenských knih. Hned za nimi přišli do bytu též 2 professoři, Nemes a Papszász. Prohledali kufry a vše, co bylo slovenského, pobrali a odnesli a ode dvou slovenských žáků vzali na místě přísahu, že ničeho slovenského více nemají. Tak nepostupuje se v kulturních státech ani proti vrahům.

Podobný rozruch vzbudila také na Slovensku otázka zavedení maďarských bohoslužeb v evangelické církvi slovenské v Kovačici v Torontále (v Banátě). Církev ta má přes 4000 slovenských evangelíků, vedle nichž žije v obci všeho všudy 16 maďarských evangelíků, totiž úředníků, tedy živlu neusedlého. Kovačičtí Slováci jsou uvědomělí a okolní Maďaroni nemohou jim zapomenouti, že před 3 roky zvolili si za faráře uvědomělého mladého faráře Čaploviče, ačkoli jim v tom všichni »vlastenci« překáželi. Letos žádalo oněch 16 Maďarů od církve kovačické o zavedení maďarských kázání každou prvou neděli v měsíci a na velké svátky. Presbyterstvo však jednohlasně jejich žádost odmítlo. I odvolali se ukřivdění Maďaři k seniorovi a biskupovi — a biskup ihned nařídil, aby žádosti jejich bylo vyhověno. Farář, poslušen jsa rozkazu toho, chtěl v prvou neděli květnovou skutečně vykonat maďarské kázání a ohlásil je na 7 hodin ráno. Ale lid přišel na tyto bohoslužby v plném počtu. Přišli také Maďaři, kteří k posile své přibrali

*

i katolíky a židy v počtu asi 40 lidí. Lid začal zpívat sám slovenské písně, ale na požádání farářovo utichl; potom na kruchtě přezpíval sám učitel maďarskou píseň. Hned na to vystoupil farář na kazatelnu, chtěje maďarsky kázat, ale jakmile promluvil prvé slovo maďarské, lid začal zpívat a zpíval bez přestávky dále, tak že nezbylo faráři, než sestoupiti s kazatelny, a Maďarům, než vyjíti z kostela. Teď za to faráře vyšetřují a presbytery rovněž.

V Praze pořádána byla péčí slovenských akademiků 9. května na Žofíně slavnost ve prospěch Slovenska. Doufáme, že finanční úspěch bude uspokojivý. *S. K.*

*

Poláci. Přední pozornost obracejí k sobě *volby v Haliči*, zatlačujíce vše ostatní do pozadí. Budeme o nich obšírněji psáti v druhé části článku o nových volbách, jehož prvou část podáváme v tomto čísle; dnes omezujeme se jen na zaznamenání prozatímných výsledků, poněvadž volby haličské ukončí se až 7. června. Již z těchto neúplných výsledků jest patrno, že tvářnost polské delegace na říšské radě bude značně změněna. »Nowa Reforma« signalisuje, že nové »Polské Kolo« ve Vídni nebude již většinou konservativní, nýbrž demokratické (ovšem strana »národně demokratická«, která zde také přichází v počet, má v sobě ve skutečnosti málo demokratického). Nejvíce mandátů dosud získali lidovci, totiž 17, polská strana demokratická má 4 mandáty, demokrati 7, národní demokrati 13, konservativci 14, klerikální centrum 13, socialisté 4, samostatný socialista 1, divoký (strana neodvislých židů) 1; kromě toho zvoleni dva sionisté. Volby nekonaly se sic za takového nátlaku, jako kdysi za Badeniho, ale přece bylo násilností a nezákonitostí množství (jež pocítili zejména polští lidovci a strany ukrajinské) — ba i ke krveprolití došlo.

Do volební horečky zazněla odpověď *Sienkiewiczova* Björnsonovi a za týden po ní odpověď *Björnsonova* Paderewskému, obě ve vídeňské Die Zeit a obě patrně opozděné (Sienkiewicz prohlašuje, že jeho odpověď ležela v redakci celý měsíc). Sienkiewicz odpovídá norskému spisovateli vážně a důstojně, ač ve směru jazykové (resp. školské) otázky haličsko-rusínské nás jeho odpověď plně neuspokojuje. Björnson odpovídá Paderewskému podrážděně a mlčí již o politice Poláků v Rusku, trvaje pouze na svém stanovisku v otázce lvovské university a haličskorusínského školství vůbec.

Z Poznaňska přichází zpráva, že hr. *Mielżyńska* veřejně prohlásila, že její statky nepřijdou do německých rukou. »Kéž by toto ujištění nezklamalo,« poznamenává náš pramen. — V *pruské panské sněmovně* 11. květ. vyvolal *polskou debatu* hr. Jork-Wartenburg, poukazuje na nebezpečné prý polské hnutí v Horním Slezsku, jehož původcem jest prý katolické duchovenstvo a zejména františkáni. Ministr Studt mu odpověděl, že polský tisk naopak nazval františkány »hakatistickými Prušáky« — od těch že tedy německé věci ve Slezsku nebezpečenství nehrozí. Věříme. S polské strany kn. Radziwiłł a J. Kościelski potvrdili, že ovšem se šíří mezi Poláky národní hnutí, ale úplně oprávněné a nikterak nelojální. Poznámka o školské stávce, pobouřila min. Studta, který se vyslovil, že podporování školské stávky má ráz revoluční, pročež vláda proti stávce vystoupí s veškerou přísností a rozhodností.

Zajímavá jest statistika *školské stávky*, kterou podává N. Reforma (v č. 225). Dětí, odporujících německému vyučování náboženství, jest pořád ještě na 60.000. Polským novinám za »podporování stávky« uloženo již 15.540 marek pokuty a redaktoři polských listů odsouzeni kromě toho celkem na 50 měsíců do vězení. Kněží polští odsouzeni na 6350 marek pokuty a na 20 měsíců vězení. Rodičů potrestáno dosud 1450 osob; uložené jim pokuty převyšují 18.000 marek a vězení $5\frac{1}{2}$ roku. Celkem dosavadní tresty a pokuty činí 41.000 marek a 12 let vězení. Počítají-li se i soudní útraty, dále zvýšené školní přirážky, vyměřené »neposlušným« polským obcím, lze odhadnouti, že v boji za své nejpřirozenější lidské právo byli Poláci v Německu vládou obráni o 200.000 marek. Ze středních škol bylo vyloučeno 80 žáků, jejichž sourozenci nebo příbuzní měli účast ve stávce; ale 50 z nich přijato opět do škol. Dále sesazeno 150 obecních představených, členů místních škol-

ních rad atd. Processů proti kněžím bude ještě 20. — Ta čísla přec mluví hodně hlasitě o německé kulturnosti! — Zaznamenáváme také, že »Nowa Reforma« za články a dopisy o školní stávce a o poměrech v pruské části Polska vůbec byla nyní v Německu na 2 léta zakázána.

V Rusku jest návrh *autonomie král. Polského* stále předmětem veřejné diskusse. »Ruś'« psala o návrhu několikrát; řadu článků v ní zejména uveřejnil Nestor (Svatkovskij). Hned po podání návrhu konstatovala, že se v něm úplně zabezpečuje státní jednota Ruska, a projevila přesvědčení, že hlavní polské požadavky dojdou v dumě sympatií a podpory; za to míní, že nesouhlas vzbudí návrh, aby Polsko přispívalo na všeruské záležitosti jen v poměru počtu obyvatelstva, dále řešení otázky jazykové (ruské, maloruské, litevské a žargonu), jakož i podřízení všeobecných svobod občanských zvláštním předpisům polského sněmu »podle místních potřeb a poměrů«. »Řěč« a »Russkija Vědomosti« obávají se diplomatických nedorozumění s Německem, kdyby bylo v dumě o polském návrhu jednáno. Moskevský orgán konstitučních demokratů »Nov'« praví (v článku, podepsaném P. P—v), že otázku polskou nutno řešiti s hlediska zájmu celého Ruska a v uvážení, co vlast získá odstraněním sporu dvou velkých národů slovanských; uznává, že návrh úplně zaručuje jednotu říše a míní, že dojde podpory celého nového Ruska a všeruské representace. Podrobně, vážně a sympaticky píše o návrhu prof. S. Kotljarevskij v »Ruských Vědomostech« (30. dub.) uznávaje, že stojí na půdě politického realismu; činí některé námitky povahy právní (o stanovení hranice mezi kompetencí sněmu a ústřední vlády, o zákonném zajištění autonomie do budoucnosti) a vyslovuje přání, aby jednání o návrhu bylo vedeno upřímným přáním po vyrovnání mezi všeobecnými zájmy Ruska a skutečnými potřebami polského národa; takovým vyrovnáním byla by zahájena nová kapitola nejen v dějinách ruských, nýbrž i evropských vůbec. Také »Russkoje Slovo« píše o návrhu velmi příznivě, ale zvláštní jest, že v něm vidí jen nemnoho víc, nežli »zemstvo« pro několik polských gubernií. Za to polokonservativní a polopokrokové »Slovo« neuznává včasnost návrhu, žádá napřed všeobecné zavedení zemstev a městské samosprávy, porotních soudů, škol s vyučovacím jazykem místního obyvatelstva atd. — a teprve potom autonomii Polska. Později vyvinula se polemika s »Řěčí« o taktice kadetů vůči polskému návrhu, jíž se zúčastnil také známý obhájce autonomie král. Polského na straně ruské, L. Pantělějev; také »Rus'« opět se vyslovila pro konkretní jednání o návrhu. Velmi ostře proti »Řěči« psal moskevský list »Parus«, vytýkaje jí, že by chtěla, aby se Poláci spokojili poubým zemstvem, jen trochu rozšířeným. »Kurjer Warszawski« (č. 122.) trpce k tomu dodává, že strana konstitučně demokratická, která byla v Moskvě pokroková, ve Vyborgu radikální stává se v druhé dumě vůči Polákům »ministerskou.« — Celkem tedy vážný ruský tisk píše o polském návrhu příznivě, jen o včasnosti jeho jistá část tisku má pochybnosti. Jinak ovšem tisk vládní a reakční — ten šmahem píše nenávistně, přezíravě a pansky odmítavě, předstíraje, že Poláci chtějí trhati Rusko. Tak píše svorně oficiósní »Rosija«, polovládní »Novoje Vremja«, Komarovův »Svět« i listy a lístky ještě nižšího řádu, než tento orgán podařeného »zástupce« ruského národa na slovanském sjezdě v Praze za slavností Palackého. Korunu těmto nepěkným hlasům dal sjezd okťabristů v Petrohradě 25. května, který (za předsednictví Gučkova) přijal resoluci, že jest povinností dumy zamítnouti návrh autonomie král. Polského.

Ukrajinská »Rada« píše, že má polský návrh velký zásadní význam, přenášeje po prvé otázku národnostní z okruhu všeobecných snah do sféry praktického řešení. Za to prof. Hruševśkyj vyslovil se v témž listě proti polskému návrhu pravě, že jest nutno otázku autonomie, postavenou jen se stanoviska polského, přesunouti na půdu všeobecnou — nutno se stanoviska historicko-teritoriálního, na němž stojí Poláci, přejíti na stanovisko národnostně-teritoriální. Tedy: nebudiž jednáno zvlášť o autonomii Polska, nýbrž hned o celém souboru otázek autonomních v Rusku, čili o přeměně Ruska v útvar federační — toť asi smysl článku prof. Hruševśkého.

Polští poslanci v *dumě* podali řadu interpelací — o událostech v Zelvě, o pogromu v Siedlcích, o válečném stavu a j. — ale marně. Vláda mlčí. Nejnověji, dne 21. května, podali předsedovi *pilný návrh prozatímných předpisů o vyučovacím jazyce v Polsku*, jímž se žádá: Počátkem škol. roku 1907—8 budiž zaveden ve všech školách — nižších, středních i vyšších — vyučovací jazyk polský. Pro děti ruské bude zřízen potřebný počet škol nižších a středních s vyučovacím jaz. ruským, v okresích s obyvatelstvem litevským a maloruským budou založeny nižší a střední školy litevské a maloruské. Ruština jest v středních školách předmětem povinným. Soukromým školám jest volno zvoliti si kterýkoliv vyučovací jazyk. Do škol přijímají se žáci bez ohledu na nábož. vyznání. Ve Varšavě bude ministrem jmenována desítičlenná polská školní komise, jejímž předsedou bude kurátor; za to se zrušuje dosavadní rada kurátorská. — Jsme zvědavi, jak se duma k tomuto pilnému návrhu zachová; bude to jaksi zkouška na jednání o návrhu autonomním.

Dodatečně zaznamenáváme, že počátkem dubna byly zrušeny předpisy z r. 1892 o trestech za tajné, t. j. *soukromé, domácí vyučování* v král. Polském a v kraji západním (totiž na Litvě a Malé Rusi).

Na oslavu památky konstituce 3. května konány po celém král. Polském *sbírky na »Macierz Polskou«*, ale zdá se, ze zklamaly očekávání. Konečné výsledky nejsou ještě publikovány. *A. Č.*

Slované východní.

Rusko. *Situace v dumě* je pořád stejně neveselá; každý den svého života počítá tato duma, která má tolik nepřátel a odpůrců zřejmých i tajných. Při tom vedou se debaty dlouhé — a čas utíká a práce málo. A kadeti — jediná k práci ochotná strana v dumě — zase potají zatínají pěsti a urputně při tom snaží se udržeti dumu pro hlavní cíl její — pro skutečné uvedení skutečné instituce v život. Listy konservativní se jim vysmívají, ukazujíce jim osudné rozcestí: buďto se odtrhnouti zcela od levých, anebo zůstati při nich, v obojím případě však čekati drtící ránu, jež zničí i dumu i je; padne ta rána buď od levice nebo od vlády. Vláda stranu jejich dosud nelegalisovala; protesty proti nepotvrzení strany odevzdal kontrolní úřad senátu, kde poleží sobě svůj čas. — Tajným, nevysloveným, ale proto neméně nebezpečným odpůrcem dumy je přirozeně vláda; ač Stolypin opětovně ujišťuje, že mu jde o zachování její, je v jeho kabinetu stále několik výslovných a zarytých odpůrců jejích, kteří neustále tlačí na to, aby byla rozehnána. Ke konci dubna puštěna zpráva — kolikátá již, není známo — že Stolypin přijme do ministerstva několik zástupců mírných stran, při čemž monarchisté kladli prý si podmínku, aby živlové radikální byli vyloučeni z jednání tohoto. V týž čas, co přes Berlín (v Berliner Tagblattu) zprávy tyto opakovány a potvrzovány, přes Vídeň (v Zeitu) hlásán opak, že spíše kabinet Stolypinův přeměněn bude ve smyslu tužší reakce. Jednání Stolypinovo a vlády i jinak je v době té obojaké. Poslanci jsou špehováni. Zřejmým důkazem toho byl poslední konflikt Stolypinův s dumou. Konflikt tento vyvolal četnický poručík P o n o m a r e v (jaké významné jméno; ponomar = kostelník), jenž udal Stolypinovi, že v dumě vede se agitace revoluční a že se tam konají revoluční schůze. Za to komisař dumy, baron Roop, vypověděl ho z dumy z velkoknížecí lože, s prohlašením, že duma nepustí tam žádného důstojníka. — Jiný názorný doklad o smýšlení vlády a úřadů o dumě podal petrohradský gradonačal'ník; odmítl přijmouti deputaci poslanců, kteří přišli k němu přimlouvat se za stávkující dělnictvo, pravě, že nemají práva obraceti se přímo k němu. Obojako chová se tisk vládní a polovládní: jednou píše pro udržení dumy, podruhé nemůže jí přijíti na jméno atd. Jakousi změnu ve smýšlení projevil Stolypin v tom, že zakázal oběžníkem ke gubernátorům pořádání demonstrací protižidovských a poručil zabrániti pogromům policií i vojskem. — Kruhy ještě vyšší se chovají k dumě také tak: při první audienci. k níž povolán předseda dumy G o l o v i n k c a r o v i, bylo vysloveno potěšení nad činností dumy a spolu přání, aby pracovala ruku

v ruce s vládou; to byla odpověď na stížnost Golovinovu, že práce v dumě vázne pro stálé pověsti o jejím rozpuštění. Při tom musil Golovin vyslechnouti námitku carovu, že příliš nadržuje levici; tehdy se Golovin omluvil poukazem, že musí respektovati většinu, která ovšem je radikální. Při druhé audienci měl však námitku tuto opět na míse, spolu s otázkou, kdy se duma vysloví proti činnosti terroristů, (návrh pravice v tomto smyslu propadl 215 hlasy proti 128), ve kteréžto věci dvůr i vláda očekávají určitý slib a skutek, pokládajíce za první povinnost dumy skutky terroristů odsouditi. Tehdy Novoje Vremja se smálo Golovinovi, že si chodí do Carského Sela pro lekce a prominutí poklesků. Při tom v těchto vysokých kruzích nálada je proti dumě. Pichno, redaktor Kijevljanina, jmenovaný nedávno členem státní rady, vyjádřil se ke konci dubna, že ve vysoké byrokracii je utvrzeno přesvědčení, že duma rozpuštěna býti musí. Zprávy z první polovice května oznamují, že ještě jiní činitelé se hrdlují o dumu. Stále mají v této věci prý audience u cara velevyslanci německý a rakouský, a to pro chystanou autonomii Polska, jíž chtí zabrániti. Zejména císař Vilém usiluje prý o rozpuštění dumy z tohoto důvodu, a proto, aby cara získal, vymohl prý u berlínského bankéře Mendelsohna Rusku půjčku v obnosu 1 milliardy marek. — Odpůrcem dumy jest přirozeně p r a v i c e v dumě. Ta rozhlašovala, že najisto bude duma rozpuštěna a vydán bude nový volební řád na první den pravoslavných Velikonoc. Nestalo se. Svaz opravdu ruských lidí — jenž prý má již million členů — vydal leták, požadující rozpuštění dumy a zavedení diktatury. Prof. M i l j u k o v, hlava kadetů, dostal tolik výhrůžných listů, že strana mu opatřila zvláštní bezpečnostní stráž, a nedosti toho, na konec musil odjeti — prý do Stockholmu —, aby ušel osudu Jollosovu a Herzenšteinovu. To je dílo svazu ruských lidí. Z tábora tohoto vyšly také zprávy o chystané abdikaci carově, o níž jsme přinesli zmínku minule. Nahoru ovšem ukazuje se svaz ve světle nejhezčím. Poslal k carovi 20člennou d e p u t a c i s e l s k ý c h p o s l a n c ů z pravice, kteří prosili cara o polepšení stavu selskému, od něho jedině doufajíce v pomoc. Car jim slíbil, že udělá, co bude lze, ukázal jim mladého careviče následníka a carici i pozval je potom k zákusku. I o k ť a b r i s t é se viklají ve svém smýšlení o dumě. Miljutin, předák jejich, ujišťuje, že Golovin a Berëzin podporují v dumě revoluční většinu, i vystupuje proto proti dumě. — O rozbití dumy usiluje konečně i l e v i c e, a to rozhodně. Kdo chce porozuměti celému tomu víru řečí a výstupů v dumě, musí míti na paměti, jak levice smýšlí o dumě. Levice pokládá celou dumu za instituci zbytečnou a proto stůj co stůj chce její »liquidaci«, rozbíti ji, a to co nejdříve. A odtud všecky ty bouřné a skandální výstupy, odtud ta potopa řečí, jíž se děsí kde kdo. Když se zjistilo na příklad, že při projektu o vzdělání lidu je zapsáno 65 řečníků, byl v dumě úžas všeobecný a ve veřejnosti rovněž. Sám »Tovarišč« se děsí tohoto jednání, vypočítávaje, že tato debata — připadne-li na řečníka jen 20 minut — pohltí pět schůzí sněmovních. Jednomyslný úsudek veřejnosti jest, že duma začíná sžírati sebe samu. Tento úsudek svůj, že duma škodí proletariátu a že nutno ji rozbíti co nejdříve, prohlašuje levice tak urputně, že sám Golovin se bál prvního zasedání dumy po svátcích, míně, že bude asi poslední. Je div nad div, že přes to vše přece se duma drží

A nyní něco z *činnosti dumy*. Ve věci a m n e s t i e politickým vězňům, o níž se parlamentní komise kadetů usnesla podati v dumě návrh, aby car byl požádán o udělení amnestie, prohlášeno se strany vlády začátkem května, že vláda sama nejen že nepodnikne nijakého iniciativního kroku, nýbrž naopak proti všem projektům amnestie že vystoupí. — Bouřné bylo jednání v dumě pro hrubé n a k l á d á n í s p o l i t i c k ý m i v ě z n i v trestnicích; došlo k tomu, že předseda odňal slovo soc. revolucionáři Dolgopolovu a monarchistovi Kelepovskému. Nadmíru bouřné bylo projednávání p ř e d l o h y m i n i s t e r s t v a v o j e n s t v í, požadující povolení 463.000 nováčků jako v době války; ministr odůvodňoval návrh svůj poměry v Asii. Debata musila býti tajná. Známo jest však, že ministr vojenství prohlásil, že kontingent musí býti povolen, jinak že vláda použije paragrafu 119. stát. zákl. zákonů (paragraf nouzový, jako u nás slovutný § 14.). Posl. Gessen odmítl i tón i způsob

i obsah mluvy ministrovy a žádal sněmovnu, aby projevila, že výrok ministrův ignoruje. Přijato. Na to socialista Zubarov (Armén) prohlásil, dokud vojska se užívá jako policie, dotud že nebude vojsko míti morální podpory ani v boji s nepřítelem vnějším. Hrozný lomoz nastal, ministři odešli, konflikt byl prvního řádu: strana vojenská žádala, aby Golovin odstoupil za to, že mu dal slovo, důstojníci vyzývali Zubarova na souboj. Na konec koflikt urovnán, když Golovin ze stenogramu Stolypinovi dokázal, co vlastně Zubarov řekl. Potom i ministr vojenství zakázal důstojníkům proti Zubarovu vystupovati. Potom byl kontingent branecký v dumě přijat 193 hlasy proti 123; přijat byl i hlasy polskými a z toho ve dvorských kruzích nová konsternace: ministr Švanebach radil hned rozpustiti takovou instituci, kde rozhodčím živlem se stávají Poláci. Byla při debatě i z toho nemalá bouře, když poslanec Kamel'skij žádal, aby zbytečné oddíly vojenské — a mezi nimi i garda carská — byly zrušeny. Musil opustiti tribunu. — Positivním výsledkem prací dumy vlastně bylo až do svátků — kdy byly prázdniny od 30. dubna do 13. května — jen zrušení polních soudů, jež nastoupilo ihned, a povolení podpory $6^1/_2$ millionu rublů pro hladovějící selský lid. Dle Birževých Vědomostí za 8 měsíců své působnosti polní soudy utratily 1144 osob. Nyní — od 5. května — jsou zase tresty smrti odstraněny až na výminečné případy. Tím také zrušen stav válečný (ale ne v Polsku); jen ministr dopravy si vymohl, že na železnicích ponechán byl stav sesílené ochrany — činí to z obav před stávkou a loupežemi. Při debatě o polních soudech dokázáno také v dumě, že v Rize byli střileni vězňové buď bez soudu řádného, nebo docela mučením nuceni k přiznání. Sám státní zástupce to částečně doznal. Proto generální gubernátor Meler-Zakomel'skij dostal delší dovolenou, vlastně propuštěn pro ukrutnost, a úřad gen. gubernátora zde vůbec zrušen. — Je charakteristické, že po rozchodu poslanců ihned si policie dovolila libovůli větší i proti poslancům, tvrdíc, že nepožívají nedotknutelnosti. Poslanec Tuperko z Podolské gub. byl zatčen, když svolal své voliče ke schůzi ve své rodné vsi. V Aleksandrovsku Gruševském policmejstěr Kolpikov dal od kozáků stříleti do zástupu občanů, kteří přišli přivítat svého poslance Voronkova. — Při rozchodu poslanců byrokracie a vláda (Martens, Stolypin a j.) poukazovali na to, jak málo duma vypracovala, že jest škoda nákladu na ni, že v ní je maloučko lidí vynikajících atd. Že by duma byla k práci — sama sebou — neschopna, je pomluva. Kdyby vláda přála upřímně snahám opravním cestou konstituční, ujala by se práce se středem, pravice by musila ustati v podrývání půdy dumě, levice plodnou činností dumy byla by usvědčena z neoprávněnosti svého nepřátelství k dumě. Ale vláda nechce. Proč, hned uvedeme. Všecko úsilí o práci plodnou se rozbíjí o agrární otázku, a také se o ni asi vše rozbije docela. V agrární komisi dumy — složené z 15 kadetů, 18 trudoviků (skupiny práce), 12 sociál. demokratů, 9 soc. revolucionářů, 10 národ. socialistů, 5 mohamedánů, 10 Poláků, 15 okťabristů a 5 divokých — většina usnesla se na nuceném výkupu pozemků. V této věci vláda povoliti však nemůže, poněvadž by ji povalil vliv šlechty u dvora. Vláda v celé té obrovské zátopě řečí a jednání a při tom, že sama v jiných otázkách zahrnula dumu projekty nesčetnými, v této věci se chová vypočítavě. Ministr zemědělství drží svůj projekt v tajnosti, doufaje, že v obecné zátopě řečí a debat uplyne jaro i léto a na podzim, až přijde svrchovaná hodina, že vezmou všichni rádi zavděk projektem jeho. Oproti všem debatám a návrhům vytkl jen Stolypin tolik, že rozdělení pozemků nic nepomůže: v poltavské gubernii dostala by rodina sotva 10 děsjatin (arci půdy velmi dobré, dodáváme my), v archangelské snad půldruhého sta (arci močálů, lesů, tunder, kde roste jen lišejník a kde obyvatelstvo může pásti jen soby — dodáváme zase my). O úmyslech vlády St. neřekl ničeho a bojíme se, že projekt vlády bude velice nedokonalý. Přílišnému zalidnění mělo se dávno čeliti soustavně řízenou emigrací do Asie, avšak dělalo se jen málo a špatně. O tom jsme v minulých ročnících listu našeho psali mnohokrát. Smýšlení agrárních poslanců z lidu jest arci radikální. Vedle řečí pro nucený výkup jsou i řeči daleko radikálnější. Mnozí řečníci útočí na kde koho, na vládu, na šlechtu i na kadety, jsou proti všelikému výkupu, dokazujíce, že

si lid půdu dávno zaplatil. Poslanec Klukov prohlašuje, že si sedláci půdu vezmou sami. Všecky tyto řeči poslouchá pravice a je ráda, neboť tyto řeči utužují její svazky s reakcí, vyburcují z dosavadní nečinnosti zejména malé statkáře, kteří dosud voleb se účastnili jen 5%, a v nich doufá pravice najíti svůj kádr do příštích voleb. Poslouchají tyto řeči kadeti a musí si dát líbiti výtku, že i jejich nový program agrární, vypracovaný od Kuttlera a tolik odlišný od programu jejich v první dumě, jest povrchní; oni vyšedše ze stavu městského jsou vskutku otázce agrární dosti cizí. A poslouchá řeči tyto levice a těší se, neboť s průtahy v otázce agrární roste její naděje ve výbuch obrovské revoluce neukojené nouze lidu. — Do tohoto zmatku zdá se padati trochu světla při zprávě, že se tvoří konstituční centrum, v němž kadeti by se účastnili a jež by bylo většinou dumy. Snad se o to jednalo a jedná, ale cíle dosud se nedosáhlo. Zatím levice chystá konflikty další. Stolypin předvídaje věci tyto, až dojde k debatě o překročení moci úřední v jednáních gubernátorů, zejména moskev. generál. gub. Heršelmanna, jenž rušil rozsudky polních soudů, aby přivodil ostřejší — to vše předvídaje Stolypin poptal se u Golovina, jak se ve věci té zachová. Odpověď dostal vyhýbavou, a vskutku při disskusi o tom bylo jednání Heršelmannovo dumou odsouzeno. Ale social. demokratům a revolucionářům již Golovin přes to vše nevyhovuje, usilují o jeho odstoupení; místo jeho zaujal by kadet Maklakov nebo Těslenko. Ještě horší je postavení jeho při interpellaci o chystaném útoku na cara a prohlášení na to následujícím. Zjištěno jest, že 80 soc. revolucionářů, rozdělených ve 3 skupiny, aby zmařili provedení konstituce, pokusilo se o útok na cara. Dne 5. května 34 se jich sešlo do Car. Sela a tu všichni zatčeni a usvědčeni dokumenty u nich nalezenými. Byli mezi nimi i důstojníci. Když duma měla odhlasovati odsouzení skutku toho, celá levice — přes 200 poslanců — byla nepřítomna a vešla až po hlasování do sněmovny. »Kainové,« »vrahové,« »žrecové Satanovi« nazývá je za to vládní tisk, na př. S. Petěrb. Vědom. č. 101. Pak se duma radí dále o agrární otázce, o školství; zde vlastně je druhá nejbolavější, bohudík lehčeji řešitelná nemoc Ruska; říše má jen 90.000 škol a měla by jich míti 250.000; přes 7 millionů dětí je beze školy. Bude nezbytno hned s počátku na povznesení škol věnovati 70 millionů rublů. Nebudou ztraceny. — K závěru dokládáme ještě, že se v dumě tvoří, či snad jen tvořila jakási strana »blaha národa«, o níž není bližších zpráv, a že pro židovskou otázku nastává roztržka i mezi okťabristy; Gučkov a Miljutin jsou pro rovnoprávnost jejich, většina proti.

Nyní *život mimo dumu*. V Pinsku zatčen byl jakýsi Sokalev, podezřelý, že se účastnil vraždy posl. Hercenštejna. — Černá sotňa uspořádala o svátcích v Petrohradě demonstrační průvod, ale dopadl nedobře, jen několik set lidí šlo v průvodu. V Moskvě na 20. května byl ohlášen sjezd spolku pro potírání revoluce (účastníky jsou členové strany monarchistické a strany práv. pořádku). Sjezd stran reakčních, který o svátcích se konal v Moskvě, prohlásil se pro zavedení diktatury, rozpuštění dumy, odnětí práv židům, jimž má býti zakázána činnost literární a publicistická a konfiskován majetek, účastní-li se hnutí revolučního. Dále žádá sjezd posílení armády a vojska. V Kyjevě strana právního pořádku měla sjezd; archierejové Platon a Šul'gin prohlásili, že duma je revoluční a musí býti rozpuštěna; nestane-li se tak, prohlásil Šul'gin, že 15 členů pravice se vzdá mandátů. — Socialisté ruští, když jim nebyl povolen sjezd v Malmö ve Švédsku a v Kristianii v Norsku, pořádali kongress v Londýně za účasti 300 členů. Jde o založení veliké »ruské dělnické sociálně-demokratické strany«.

Bouřné hnutí: Policie má zprávy o nové ultrareakční organisaci nesmiřitelných v Moskvě, kteří chtí hubiti intelligenci; posláni do Petrohradu útočníci proti předákům opposice v dumě. — Při prohlídce u Dubrovina, hlavy svazu rus. lidí, v Moskvě nalezeny papíry kompromittující stranu ve vraždě Jollosa a vedle toho několik nových ortelů smrti. Ministr vnitra zakázal, boje se pogromů, sjezd všeruského monarchického svazu v Petrohradě; z toho mezi černosotěnci rozrušení. — Z revolučního vojenského svazu, o němž minule psáno, zatčeno 107 agitátorů, mezi nimi

mnoho studentek; mnoho zatčených je mezi gardou. — V Moskvě odhalena zase tiskárna soc. demokratická ve skladě konserv. — Sociální časopisy Zemlja i Pravo, Narodnyj Golos a Narodnaja Pravda zakázány; v černosotěnském orgánu Russkoje Znamja vykonána prohlídka, nalezené číslo s černým křížem — výzvou k pogromu — zabaveno. — V druhé půli dubna zatčeno v Petrohradě 25 členů bojovné organisace sociál. revoluční, mezi nimi 7 žen; jsou prý mezi nimi vrahové Launitzovi a útočníci na Stolypina. — V parku v Gatčině, kde sídlí cařice-vdova, zatčeni 2 studenti s podezřelými papíry.

V Petrohradě vzmáhá se stávka, zachvátivší již 8 továren; demonstraci stávkujících před dumou vláda zakázala. Ve dvou továrnách vyloučeno 3200 dělníků, kteří žádali zavedení rozhodčích soudů. — Stávka propukla i na Nikolajevské dráze; ministr dopravy nařídil na všech drahách mobilisaci obranných vlaků, boje se stávky všeobecné. — Vzpoura vězňů vybuchla v Petrohradě ve Vyborgské robotárně; rozbita okna, dvéře, zakročilo vojsko střelbou. — V Oděsse byla srážka mezi bojov. organisací opravdu rus. lidí a přístavními dělníky, vyvolaná prvnějšími, kteří potom počali stříleti; 30 dělníků zraněno, z nich 5 smrtelně. Stolypin nařídil zatčení všech původců srážky. — V Oděssse zastřelen ředitel věznic Sacharuka; jeden z útočníků lapen; druhý byv zraněn se zastřelil. V Zolotoustě zavražděn Anikijev, hlava míst. svazu rus. lidí. V grodenské gubernii černostěnci podpálili městečko Neměrov, aby vyvolali pogrom židovský — V Moskvě maskovaní lidé podnikli útok na úředníky vezoucí do státní banky 103.000 rublů; několik jich zastřeleno, ale přece uloupili část peněz. V Sebastopolu v kursovním bureau uloupilo 12 lupičů za 100.000 papírů a 40.000 v hotových. —

Studentstvo: V Petrohradě zavřena voj. medicinská akademie pro schůze. V Moskvě zavřen duchovenský seminář a studenti do 2 dní se musili vystěhovati; protestovali proti špehování inspektorovu. — Konference rektorů universitních se usnesla pro potvrzení studentských organisací, pro zavedení discipl. soudu professorského a zrušení příkazu nositi uniformy. *ch.*

*

V Haliči okresní hejtmani začínají stíhati obce, které si zavedly úřední jazyk **maloruský**; na př. v Bobrkově okresní hejtman Grodzicki trestá za to Theodora Semova, ob. starostu v Bortnikách, pokutou 20 korun. Okresní výbor v Tovmači (Tłumacz), kde je sekretářem Walewski, původce krveprolití v Nižném, pod pokutou 40 korun zakazuje obcím posílati mu přípisy maloruské. Obce odvolaly se k zemskému výboru. — Volby do říšské rady dály se zase haličsky; v ruských okresích musili na př. voliči k místu volby 20—25 kilometrů daleko (Dilo, č. 85.), volební seznamy sepsány libovolně, reklamací nedbáno, legitimace a lístky hlasovací buď nedoručovány vůbec, nebo již se jménem kandidáta polského, nebo bez pečeti úřední, kupovány hlasy, někde při volbách bylo vojsko. (Dilo, č. 96.) — Sankce císařské došel zákon sněmem přijatý o rozšíření kompetence zem. škol. rady. Zemská šk. rada má nyní právo na školách obecných: jmenovati a přesazovati inspektory okresní, udíleti dovolené učitelům a ředitelům uč. ústavů, přesazovati je, ustanovovati plán učebný a řády služební, potvrzovati knihy a pomůcky učebné; na školách středních: předkládati terna ke jmenování ředitelů, jmenovati učitele středních škol a rozhodovati ve věcech služebních, ustanovovati plány učebné a potvrzovati knihy; podobně ve školách obchodních a průmyslových. Zákonodárství školní přísluší sněmu a rovněž je zemská školní rada nejvyšší instancí ve všech věcech služebních. Za dosavadních poměrů v Haliči je to na úkor národnosti maloruské. — Při zápisu na universitu rektorát ohlásil, že nutno vyplniti přihlášky polsky, při čemž se nezamítá vedlejší text maloruský; při zápise samém přijímány byly však 1. den i přihlášky čistě maloruské, druhý den již ne. — Studenty maloruské před vídeňským soudem hájiti budou advokáti J. Joachim, Iv. Kos, S. P. Landau, W. Rode a R. Janowitz.

V Bukovině, kde prošli kandidáti malorusti hned v prvé volbě, je z výsledku radost. Židé při volbě se chovali všelijak, tu šli s tou, tu s onou

stranou. — V Černovicích počal vydávati Gerovskij litografovaný časopis směru velkoruského »Z e r c a l o«.

V d u m ě r u s k é maloruští poslanci vyslovili se v otázce agrární pro nucený výkup půdy, ke kterémuž cíli nutno zaříditi národní pozemkový fond autonomní pro Ukrajinu samu, jenž by sloužil ryze jen k transakcím pozemkovým na Ukrajině. — Při prvním projednávání rozpočtu klub malor. poslanců neměl účasti v jednání, teprve ke druhému čtení přichystala komise jeho prohlášení proti exploataci Ukrajiny. Ze všech důchodů v Ukrajině vybraných (519·6 mill. rublů) 44% (226·7 mill.) obrací se na krytí výloh v jiných provinciích. — U k r. s t r a n a n á r o d n í konala kongress, na němž usneseno podati dumě vlastní projekt autonomie národnostní, neboť autonomie Ukrajiny jest otázkou života a smrti národa. — Redaktor zastavené »Hromad. Dumky«, M a k ů š e v s k y j, odsouzen ke 100 rub. pokuty anebo 1měsíčnímu žaláři. —*ch.*

Jihoslované.

Shoda mezi **Chorvaty** a Maďary, k níž základ položen rjeckou resolucí, netrvala dlouho. Maďaři jí rozuměli jen ve svůj prospěch, přijali rádi pomocnou ruku chorvatskou v době pro sebe nejkritičtější — ale zároveň se chystali Chorvaty co nejtěsněji sevříti... do svého náručí. Ukázalo se, že Košut není o vlas lepší Tiszy a Banffyho; domníval se, že Chorvati za drobné vnitřní reformy prodají svou státní samostatnost, že se dají utopit v jediném maďarském moři. Věc je taková: společná uherská vláda přichystala osnovu zákona o železniční služební pragmatice, podle níž znalost maďarštiny jest podmínkou přijetí i posledního výhybkáře v Uhrách i v Chorvatsku. Jsou to zadní dvířka, jimiž má býti uzákoněna úřední řeč maďarská i na tratích Chorvatských — tak jako zákon o učitelských platech byl postranní cestičkou k úplnému pomaďaršťění všeho školství národů nemaďarských, zejména Slováků. Tomu se ovšem opřela chorvatská delegace, a z toho ostrý *spor maďarsko-chorvatský*. Chorvati dovolávají se § 9. vyrovnání z r. 1868, podle něhož železnice náleží k společným záležitostem Uher i Chorvatska; a poněvadž § 57. téhož vyrovnání stanoví úředním jazykem orgánů společné vlády v Chorvatsku a Slavonii chorvatštinu, opírají se Chorvati plným právem uzákonění maďarštiny na železnicích, byť cestou postranní. Naproti tomu Košut praví, že státní železnice jsou jen soukromý státní podnik, nikoli orgán vlády, že tedy se na ně nevztahuje § 57. vyrovnání; ostatně prý ani § 9. se na ně nevztahuje, poněvadž do r. 1868 státních železnic nebylo! Se svého stanoviska nechce sleviti a prohlásil, že raději odstoupí. A na jeho stanovisko postavila se celá vláda Wekerlova. Konflikt je právě nejostřejší, jednání přerušeno — a nebude-li spor urovnán ještě vlivem koruny, bude chorvatská delegace nucena v uherském sněmu vstoupiti do nejrozhodnější oposice. Uvidíme, porostou-li maďarské stromy až do nebe!

V »Čase« uveřejnil Dr. J. W-a zajímavý feuilleton o *praporu chorvatského univ. studentstva* z r. 1848. Objevuje se, že násilník Khuen-Hedervary r. 1895 za trest, že studentstvo demonstrovalo spálením uherské trikolory před pomníkem Jelačićovým, dal památný studentský prapor spáliti. Byl studentstvu skonfiskován a dlouho se nevědělo, co se s ním stalo. Až nyní vyšlo to na jevo — a zároveň se ukázalo, že o činu Khuenově věděli dva tehdejší vlivní členové strany maďaronské, totiž tehdejší sekční šef Kršnjavi a vládní rada Smrekar.

*

Černé Hoře nastala doba nejhanebnější *reakce* — vrátily se doby vlády Mijuškovićovy hanebné paměti. Nová vláda nejprve se vrhla na svobodný tisk, jejž na Černé Hoře representuje jedině »N a r o d n a M i s a o« v Nikšići — neboť podgorická »Slobodna Riječ« veplula plnými plachtami do vod nové vlády. Tím se vysvětlily její zpátečnické záchvaty (na př. hlas proti zrušení trestu smrti atd.) a ukazuje se, že se jen přikrývala pláštíkem pokrokovosti. Dne 21. dubna úřední telegram ohlašoval, že lid zničil tiskárnu »Národní Mysli« — ve skutečnosti vrhli se na tiskárnu s 500 v o j á k y bri-

gádník Gjuro Vukotić a komandant Gjuro Jovović.*) Když se rozzuření vojáci chtěli obořiti na spořitelnu, nařídilo ministerstvo na telegrafické zakročení, aby... Jovović se svým vojskem postaral se o pořádek! ... Deputaci 75 předních občanů nikšičských, která se vypravila na Cetyni se stížností proti takovému násilí, kníže nepřijal; má prý o těch událostech zprávy od příslušných úřadů, jimž věří, a vláda prý učinila potřebné kroky k potrestání vinníků. Nuže, jak potrestala vinníky? Dala v průvodu bodáků vyvésti za hranici — ne Vukotiće nebo Jovoviće, nýbrž redaktora »Narodní Mysli,« Milana Malenicu, a »Národní Mysl« samu pronásleduje nejkrutějším způsobem. Nástrojem jejím jest okresní náčelník nikšičský, starý reakcionář Gjuro Petrović, který nejprve projevil »přání«, aby redakce v nynější době vydávání listu zastavila. Když tak neučinila, překazil rozesílání listu, dokud nedošlo z Cetyně rozhodnutí, že se list smí expedovati. Ministerstvo vnitra docela protizákonně redakci poslalo takovouto direktivu: »Listu jest dovoleno psáti články, které nekritisují činy státních úřadů, ať jsou jakékoli, a které nepíší o nich rozhorleně a tendenčně, a to ani mezi řádky!« List tedy sice vychází — ale v jaké podobě! Neslevil sice nic ze svého programu, ale jest nucen psáti jen aforisticky a allegoricky. Podati zprávu o útoku na tiskárnu — nebylo redakci dovoleno; článek již vysázený musil býti odložen a nahrazen jiným. A přece 1. článek tiskového zákona černohorského zní: »Každému občanu Černé Hory zaručuje se právo... vyjadřovati a tiskem veřejnosti podávati své myšlenky. Tisk je na Černé Hoře svoboden. Tisk není obmezen ani censurou, ani peněžitou kaucí. Tisk nepodléhá nijakým administrativním výstrahám a opatřením.« Proti »Narodní Mysli« ruší nová vláda tento zákon od prvního písmene do posledního. Každé číslo musí k censuře na Cetyni, a trvá tři dni, než jest propuštěno nebo — konfiskováno.

Jako »Národní Mysl« a jejího redaktora, tak nová vláda pronásleduje všecky přívržence Národní strany, o kterou se opíralo předešlé ministerstvo, poněvadž je prý protidynastická. Když se strana chtěla proti tomu nařčení obrániti vydáním svého programu, nebylo jí dovoleno na Černé Hoře jej vytisknouti — a tak vydán v Dubrovníku. Uvězněni bývalí ministři Miloslav Raičević (min. spravedlnosti v kabinetě Radulovićově) a Mihajlo Ivanović (min. vnitra v obou posledních kabinetech), uvězněn národní poslanec Jevrem Bakić a řada jiných přívrženců strany. Učitel Novaković zakusil kromě toho i rány pažbami. Knížecí »perjanici« (tělesná stráž) vykonávají úkol policejní a katovský, kde není důvěry ve vojsko; rozesláni jsou po Černé Hoře, aby pronásledovali »podezřelé« osoby. Jedné četě uloženo pronásledování národního poslance dra Marušiće, druhá má za úkol popadnouti nebo ubíti právníka Marka Dakoviće, vůdce autorů památné brožurky »Riječ crnogorske univ. omladine o prilikama u Crnoj Gori«. Ale plémě Brdjanů brání Marušiće, svého poslance, a Grabované nedají Dakoviće.

Úředníci, dosazení za posledních dvou ministerstev, šmahem jsou propouštěni a na jejich místo jmenováni stranníci reakční vlády. »Glas Crnogorca« jest ode dne ustanovení nové vlády vyplňován v úřední části jen a jen vyneseními o osobních změnách ve všelikých úřadech a o vyznamenáních přívrženců kamarily. Řády jen prší. Mezi propuštěnými jsou poslanci S. Piletić, předseda obce podgorické, a V. Popović, podgorický pop, dále vražegrmský kapetan D. Cerović, patrně proto, že dovolil voličskou schůzi posl. Marušiće, atd.

A následek neslýchané reakce a persekuce? Za měsíc od změny vlády vystěhovalo se 217 Černohorců — také intelligence houfně se stěhuje za hranici. To jest projev úplného »klidu« na Černé Hoře, hlásaného do světa úředními telegramy! Novou vládu charakterisuje i protest černohor-

*) Charakteristický fakt pro působení vojenských pohlavárů: když byl nedávno povolán do zbraně jeden prapor, dostavil se z něho — jediný voják, poněvadž ostatní se vystěhovali do Ameriky.

ského studentstva v Petrohradě, zaslaný telegraficky předsedovi ministerstva Tomanovići: »Černohorská omladina, hluboce rozhořčena událostmi posledních dní ve své vlasti, dává výraz své nespokojenosti a nejrozhodněji protestuje proti počínání vlády a proti jejím prvým krokům, které se vyznačují ničením kulturních zřízení — tiskáren a listů — a vedou k nepokojům a krveprolití.«

Vše to vrhá divné světlo na knížete Nikolu. Jest nyní patrno, že se nedal na ústavní cestu z vnitřního přesvědčení, nýbrž jen přinucen výsledkem voleb. Ba mají snad pravdu, kdož tvrdili, že vůbec udělil ústavu (třeba velmi nedokonalou) jen z ohledu na Evropu. Domníval-li se, že ústavou se na Černé Hoře nic nezmění, poněvadž národ nedorostl pro ústavní svobodu, a že si před Evropou zahraje na konstitučního vladaře — zmýlil se. Černá Hora oposičními volbami prohlásila se pro skutečnou svobodu. Kníže sice šel nějaký čas za tím hlasem, pamětliv prospěchu svého rodu, ale konečně podlehl našeptávání kamarily. Podlehl zejména Mijuškovićovi, který mu důtklivě radil, aby zrušil ústavu, podlehl i kněževiči Mirkovi, který počal pracovati proti svému bratru Danilovi, člověku intelligentnímu a pokrokovému. (Došlo tak daleko, že Danilův dvorec v Baru hlídán vojskem.)

Doufáme, že se nepodaří reakci osvobozenské hnutí na Černé Hoře zašlápnouti, že spravedlivá věc osvobození černohorského lidu zvítězí — a že se jí přikloní i kníže básník, tentokrát upřímně a nadobro. Nepřáli bychom si, aby pro historii zůstal jeho obraz ve světle nynějším. *A. Č.*

*

Z Bosny a Hercegoviny přichází radostný ohlas života. Poslední (19.) číslo mostarského »Naroda« přináší *resoluci schůze srbských předáků*, konané v Sarajevě ku poradě o těžké situaci srbského národa v okupovaných zemích. Resoluce uznává nutnost politické a hospodářské organisace na nejširším demokratickém základě, potřebu autonomie, zajištění občanské svobody i ústavního života a nutnost společného postupu všech živlů národa a tedy zejména také s mohamedánskými Srby. Proto usneseno svolati *národní skupštinu* do Sarajeva nejdéle do 3 měsíců. Ke svolání skupštiny zvolen šestičlenný výbor, jehož předsedou jest Kosta Kujundžić. Do skupštiny budou se konati zcela pravidelné volby; voliti budou všichni plnoletí, domácí Srbové; z každého okresu bude volen jeden poslanec a jeden náhradník, z 9 okresů po 2 posl. a 1 náhr. a za Sarajevo, Mostar a Banjaluku po 4 posl. a 2 náhr. Schůzi k volebnímu aktu svolají předsedové všech srbských korporací toho kterého místa, předseda schůze podá neprodleně zprávu o volbách K. Kujundžićovi. — Tedy docela pravidelný národní sněm k poradě o národních potřebách. To je přec charakteristické pro rakousko-uherské vládnutí v okupovaných zemích, když obyvatelstvo musí se chápáti takového svépomocného prostředku! *A. Č.*

Všeobecné zprávy.

V New-Yorku na podnět se strany československé (patrně p. T. Čapka) založena 21. dubna »*Slovanská přistěhovalecká společnost*«, která bude poskytovati slov. přistěhovalcům první radu, pomoc a ochranu. Jak patrno, bude to instituce nesmírně blahodárná. Je to jistě krásný praktický projev slovanské vzájemnosti na půdě americké — jen nás zaráží, že na ustavující schůzi nebyli přítomni Poláci. *Č.*

Literatura, umění.

JOVAН СКЕРЛИЋ: **Омладина и њена књижевност.** (1848—1871.) **Изучавања о националном и књижевном романтизму код** Срба. (7 **књига награђена из Задужбине** Др. Љубомира **Радивојевића.**) Београд 1906. (**Српска краљевска Академија.**) Str. XV a 557. Cena 5 din.

Doba od r. 1848—1871 jest — jak prof. Skerlić praví — srbský Sturm-und Drangzeit, rušná doba srbského národního a literárního romantismu, známá pode jménem »omladinského hnutí«. Je to doba nejvšeobecnějšího srbského hnutí, které se rozšířilo u Srbů rakouskouherských stejně jako v království Srbském. Autor ovládl v přítomné knize ohromný původní materiál a zpracoval jej nejen literárně-historicky, nejen věcně, nýbrž i kriticky, přihlížeje zároveň k cizím vlivům na toto hnutí, k německému národnímu romantismu, k Mazziniově Mladé Italii, k ruskému reformnímu hnutí let šedesátých, k oposičnímu hnutí proti Napoleonu III. ve Francii. Dílo Skerlićovo bude nezbytným pramenem nejen literárnímu historiku, ale i politiku, poněvadž literární a politický život té doby tak těsně spolu souvisí, že nelze věnovati se pouze omladinské literatuře bez současného zřetele na veřejný život a politické snahy. Proto autor v prvé knize pozoruje zároveň srbský život i literaturu v době od 1848—60, druhou knihu věnuje vzniku Srbské Sjednocené Omladiny, třetí omladinským idejím a čtvrtou omladinské literatuře. Na konci podává profily 20 význačných omladinských spisovatelů: Branka Radičeviće, B. Atanackoviće, Lj. P. Nenadoviće, J. Iliće, Milice Stojanovićové-Srbkyně, O. U. Ostrožinského, J. N. Otočanina, J. Sundečiće, Zmaje Jovana Jovanoviće, Gj. Jakšiće, L. Kostiće, M. P. Šapčanina, J. Grčiće-Milenka, S. V. Kaćanského, J. Dragaševiće, K. Ruvarce, M. Kujundžiće, D. Dejanoviće, V. Vasiće a M. Popoviće.

Je to kniha znamenitá, která slouží ke cti autoru i vědecké srbské literatuře. Široký rozhled po evropském životě a písemnictví, hluboká znalost domácího života a literatury, rozsáhlé podrobné studium původních pramenů z doby omladinské, bystrý a nepřibarvený úsudek — toť přednosti autorovy, které jej činily nad jiné povolaným historikem důležité doby srbské literatury. *A. Č.*

WILHELM FELDMAN: **Stronnictwa i programy polityczne v Galicyi 1846—1906.** I—II. Kraków 1907. (Spółka nakładowa »Książka«.) Str. 248 a 371.

Volební reforma přiměla autora k této vysoce zajímavé přehlídce politických proudů v Haliči. Kniha Feldmanova přichází nejvýš vhod nejen se zřetelem na dobu, rozvířenou velkým obratem, jejž způsobuje v Rakousku volební reforma, nýbrž i se zřetelem na dosavadní politickou literaturu v Haliči. Haličskopolská politická literatura jest velmi bohatá, ale, jak přirozeno, valnou většinou jednostranná. Taková byla v posledních letech i kniha Scriptorova »Nasze stronnictwa skrajne«, takové jsou i jiné spisy z tábora konservativního. Proto dvojnásob vítáme dílo Wilhelma Feldmana, známého redaktora pokrokového měsíčníku »Krytyka«. Feldman zpracoval ve své dvousvazkové knize ohromný materiál, prostudoval spoustu politických časopisů, spisů, brožurek a pamfletů z posledních 60 let a obsáhl vše a pronikl svým neobyčejně synthetickým duchem. Čtenář nemá ani potuchy o záplavě potištěného papíru, jíž bylo autoru probřísti — s takovou lehkostí přenáší se Feldman přes všecky obtíže rozsáhlé látky, tak bystře vystihuje a zachycuje charakteristické rysy badaného předmětu. V I. dílu pozoruje nejprve historickou půdu, z níž pozdější politické strany vyrostly, dobu politického romantismu kolem r. 1848 a období zápasů právně-politických hlavně v letech šedesátých, načež věnuje podrobnou pozornost stranám konservativně-šlechtickým. Druhý díl, mnohem rozsáhlejší, obírá se podrobně dějinami a charakteristikou strany liberálně-demokratické, lidovců, socialistů, strany demokraticko-národní (»všepoláků«), stran křesťansko-sociálních, stran židovských a rusínských. Děje Kola polského ve Vídni, které měly býti podány v poslední kapitole, odkládá do zvláštního spisu. Doporučujeme dílo Feldmanovo všem, kdo se zajímají o politický život v Haliči. Je to práce svého druhu nejrozsáhlejší a nejpodrobnější, jíž nemohou upříti ceny ani političtí odpůrci autorovi. Jen »všepoláci« snad si mohou naříkati, že je autor vyportretoval tuze bez pardonu a bez retuše.*) *A. Č.*

*) Výtah z druhého dílu podal jsem ve feuilletonech »Času« č. 68, 75, 82, 93.

KAREL KÁLAL: **Obrázky zpod Tater.** Praha 1907. Nakladatel J. Otto. Salonní bibliotéka. Str. 178. Cena 2 K 20 h.

Deset obrázků zpod Tater nakreslil nám znamenitě v přítomné knížce náš nejlepší znalec Slovenska — nakreslil je pérem slovenského konsula, který informuje českou veřejnost o věcech slovenských a rád by viděl každého z nás zaujatého pro Slováky — zejména v nynější pro ně tak těžké době. Kálal líčí svým originálním, prostým a velmi sytým způsobem pestré postavy slovenské, jak je poznal na svých cestách; více smutku než radosti, více stínu než světla vidí všude jako každý viděti musí, kdo pozoruje a zná stav věcí na Slovensku. Obrázek »Pan notárko« uveřejněn byl již před tím v »Osvětě« a byl dokonce i zdramatisován. Dva obrázky představují i nynější slovenské probuzení, a to: tábor lidu v Mikuláši r. 1899, kde lid slovenský po dlouhé době opět poprvé se sešel, aby poslechl slovenského řečníka, a volbu dra Markoviče ve Vrbovém, jednu z nejpověstnějších lonských voleb.

Kéž by se knížka tato hodně rozšířila, hodně četla a neminula se cíle, pro který ji autor s láskou napsal! *S. K.*

*

Jubilea. Srbové oslavili třicetileté literární jubileum *Dragutina J. Ilića* (nar. 14. ún. 1858 v Bělehradě), básníka, novelisty, kritika a publicisty, od něhož Slov. Přehled přinesl v I. roč. přehled srbské literatury za r. 1898. Z jeho dramatických prací jmenujeme: »Vukašin«, »Jakvinta«, »Pribislav i Božana«, »Za veru i slobodu«, »Lichvarka«, »Ženidba Miloša Obilića« a j. Právě vychází v »Brankově Kole« nové jeho drama »Neznani gost«. Z četných jeho knih povídkových uvádíme »Svetle slike«; r. 1884 vydal lyrickou sbírku »Pesme«. Připojujeme se k těm, kdož mu v těchto dnech přejí mnoho sil k další práci.

Varšava oslavila čtyřicetileté herecké jubileum jednoho z největších dramatických umělců polských, *Winc. Rapackého* (nar. 1811), jehož jméno bude v dějinách polského divadla připomínáno vedle Żółkowského, Królikowského, Modrzejewské a j. *Č.*

*

Nástupcem zvěčnělého prof. A. Kaliny na lvovské universitě jmenován autor »Mluvnice jazyka polského«, prof. *Adam Antoni Kryński*. Nemohlo býti volby šťastnější! Kryński dávno měl zaujímati stolici universitní; radujeme se z toho, že byl na ni konečně povolán — a přáli bychom jemu i národu polskému, aby co nejdříve byl ze Lvova odvolán na polskou universitu varšavskou!

Srbská král. Akademie v Bělehradě zahájila práce k vydání velkého *slovníku jazyka srbského.* *Č.*

*

Slovinský spisovatel *Petr Miklavec (Podsavský)* dlouhou chorobou ocitl se s rodinou svojí v těžké bídě. Miklavec jest od r. 1884 velmi pilným překladatelem — přeložil zejména řadu spisů Sienkiewiczových (Quo vadis. Pan Wołodyjowski, Křižáci, Potopa, Rodina Połanieckých, Bez dogmatu, Ohněm i mečem atd.), B. Prusa, M. Gawalewicze, M. Konopnické a j. polských autorů, řadu překladů z češtiny, ruštiny, srbštiny atd. Doufáme, že toto upozornění stačí, aby se přátelé slovanské vzájemnosti rozpomněli na rodinu pilného pracovníka. Adressa: Petr Miklavec, Rybnice (Reifnigg), Štyrsko.

*

Slovanské rovy. Dne 25. května zemřel v Praze jeden z největších slovanských filologů, professor české university *Jan Gebauer* (ve věku 69 let). »Historickou mluvnicí jaz. českého«, »Staročeským slovníkem« a množstvím jiných prací filologických vystavěl budovu jazyka českého, jejž pronikl od jeho dob nejstarších do nejnovějších — celou svou činností stal se tvůrcem moderní české filologie. Ryzost vědeckého i osobního charakteru jeho vynikla v posledním boji o rukopisy královédvorský a zelenohorský. Ztratili jsme v něm náhle muže velkého a v každém směru vzácného, jehož památka nikdy nezahyne!

Dne 30. dubna zemřel v Záhřebě *Ivan Zahar* (nar. 1845), politik, spisovatel a novinář. Ideální romantik a satirik v literatuře, byl také idealistou v politice, v níž se bral směrem svého přítele I. Perkovce. Jeho básně vyšly r. 1880, povídky jeho (Branimir, Sestrin grob, Dosljedna ljubav, Seljanka, Bolji izbor, Švekatski prosjak a j.) jsou rozptýleny po ročnících »Vience« a »Obzoru«.

Dne 6. května zahynul ve Varšavě (udusil se v hotelu) ruský archeolog *Grigorij Vorobjev*, od něhož Slov. Přehled r. 1901 přinesl článek »Kupiové«. Psal také polsky, i byl dopisujícím členem krakovské Akademie. Navštíviv Prahu napsal o ní vřelý článek a vždy srdečně vzpomínal svých českých přátel. Byl to ryzí slovanský idealista! (N. R. 213.)

V Krakově zemřel 18. května známý polský porodník a filantrop, professor Jagiellonské university *Henryk Jordan*. Na výstavišti z r. 188› založil svým nákladem park, který nese jeho jméno a jest určen dětským hrám a cvičením.

V Petrohradě zemřel 2). list. (6. pros.) ruský historik *N. P. Barsukov* (nar. 1838). Hlavní jeho dílo jest »Žizň i trudy M. P. Pogodina«, jehož dosud vyšlo 20 svazků. Je to důležitý pramen pro historii slavjanofilství. *Č.*

Polemika.

P. A. Č. v referátě o mém článku »Polsko-czeska granica językowa« (str. 324–325) vytýká mi, že území na západ od určené mnou polsko-české jazykové hranice považuji za přechodní dialekt česko-polský, ale nepřipojuji k tomu dialektu území na východ od té čáry, na kterém sám uznávám značné vlivy češtiny — i jmenuje to nedůsledností. Výtku tu musím odmítnouti. Nedůsledný jest, kdo nestejné vydává zdání ve dvou věcech, ve kterých podmínky jsou stejné. Tu však podmínky stejné nejsou. Ve svém článku naznačil jsem výslovně, že zvláštnosti polské na západ od té čáry jsou úplně jiného druhu, než zvláštnosti české na východ od ní. Na západ zejména nalézáme hláskoslovné zvláštnosti polské, které pronikají celý dialekt, nalézají se v každém patřícím sem slově, tvoří tedy systém; proto nenazval jsem je »vlivy« (jak to činí p. Č.), ale souhlasně s vývody jazykozpytu a s profesorem Kulbakinem považuji je za odvěké původní zvláštnosti přechodního území. Také systematické původní známky české na východ od té čáry skoro neexistují, až na nepatrný počet, o němž výslovně jsem řekl, proč nemohu jim přiznati velkého významu. Celé zbývající množství čechismů na tomto území — jsou fakta nedůsledná, úplně bez systému, typická pro vliv vnější. — Pan Č. mohl vysloviti nesouhlas s tímto stanoviskem, neměl však napsati, že jednám nedůsledně: čtenář jeho referátu mohl by z toho usouditi, že řídím se jakýmsi jiným než úplně vědeckým účelem, k čemu jsem nikdy, ani v řečeném článku nezavdal příčiny.

Tato slova napsal jsem proto, že referoval o mém článku člověk, jehož nestrannost jest povýšena nad všelikou pochybnost a k němuž chovám i já velikou úctu.

Kazimierz Nitsch.

Nevytýkal jsem p. Nitschovi, že nepřipojil k českopolskému přechodnímu dialektu pohraniční nářečí na straně polské, pokud prozrazuje vlivy češtiny — nýbrž vyslovil jsem jen mínění, že jest poněkud nedůsledno. na jedné straně polskočeské jazykové hranice stanoviti dialekt přechodní a na druhé podobného (tedy ne téhož, nýbrž jiného) přechodního dialektu nestanoviti. Chtěl jsem tím jen naznačiti, že vůbec nesouhlasím s terminem nějakého neurčitého přechodního pásu, ať již na straně české, či na straně polské. Jsem dalek i jen stínu domněnky, že by se p. Nitsch řídil jinými důvody, než ryze vědeckými — naopak zdůrazňuji, že článek jeho jest psán i při svém populárním účelu s klidem naprosto vědeckým a také užívá jen ryze vědeckých prostředků. Jest výsledkem osobního podrobného studia na místě samém, i náleží mu proto v příslušné literatuře místo vynikající. Proto jsem jej také upřímně uvítal. *A. Č.*

Vydáno 7. června 1907.

Redaktor a vydavatel ADOLF ČERNÝ. — Nakladatelé F. ŠIMÁČEK.

JIŘI RUBÍN:

Z ukrajinské poesie.

Ivan Franko.

(* 1856.)

Z knihy „Semper tiro".

Ivan Franko.

K svému padesátiletí vydal Ivan Franko knížku básní »Semper tiro«, která kromě delší epické »Lesní idylly« obsahuje několik cyklů zvláštní, »Frankovské« lyriky. Není v ní mnoho sladkostí, mnoho úsměvů, mnoho záře a třpytu — je tam hrst zeměžluči, trní, ba i bodláčí a žahavek, trhaných s bolestí na úhorech a mezi kamením života, válí se tam po nebi těžké chmury, z nichž časem i zahřímá, jsou tam cesty kamenité, prorvané prudkými vodami, po nichž klopýtáme se zaťatými zuby i pěstmi, ale je tam i nesmírnost oblohy a vlídnost slunce, která vše smiřuje, která nade vším prostírá svůj mír, svůj klid hlubin věčnosti. Ale ne takový klid, jaký dává smrt, nýbrž takový, jaký vidíme v přírodě: klid, pod nímž přece stále kypí život a boj. Je v té knize moudrost života, jakou na svých cestách našel, svýma očima viděl a svou duší promítl Ivan Franko. Utkvěly na ní tvrdé, pravdivé rysy jeho realismu, ulpěla na ní hořkost a trpkost přemnohých utrpení a zklamání jeho života, vtiskla se jí jeho hluboká láska k vlastnímu lidu a stejně hluboká nenávist k nepřátelům toho lidu, nenávist ke každému násilí, ke každé nadvládě, ke všemu špatnému, vtiskl se jí jeho úsměšek pro lidskou hloupost, obmezenost, prázdnotu a vypínavost. Vším tím kniha jeho mluví, i není divu, že nehraje si s verši a slovy, že neskládá lesknavých kamínků — že řeč její jest většinou drsná a tvrdá, že místo skládání drahokamenů v obraz pestrý a zářivý válí kameny žulové a čedičové ke stavbě silnice. Tím není řečeno, že v knize vůbec není barev a květů — jsou tam, ale mezi balvany. Co trpké satiry i sarkasmu jest obsaženo v »Nových spivomovkách«, co mužné i hořké moudrosti v oddílu »Na staré motivy« nebo »Z knihy Kaaf« či v básni »Poslední soud«! A přece jsou v knize i básně sluneční, květné i vonné, jako »Sonet«, báseň o slzách ukrajinských žen, úvodní báseň oddílu »Z knihy Kaaf« atd. A jedno nám jest v knize a celé poesii Frankově drahé: že je tak blízka našemu českému, demokratickému a pokrokovému, řekl bych Havlíčkovskému cítění.

Jak bude v nebi?

Sousedé dva v dobré vůli
ve sváteční chvíli
při sklenici přátelsky si
od plic promluvili.

Povídali to i ono,
srdcem, duší rovni —
když probrali světské věci,
přešli na duchovní.

»Hle, nepraví písmo svaté,
aniž vědí lidé,
jak bude žít spravedlivý,
do nebe až přijde.

Ani oko nevídalo,
ucho neslýchalo —
toť jest, milý brachu, věru
jasné tuze málo.

Vidíš, já si hříšný myslím —
odpusť hříchy, pane —
čeho se nám na tom světě
nikdy nedostane,

bratrství a svorná mysl,
v které všecko splyne
v sjednocení nad vše krásné —
že nám v nebi kyne.«

Druhý pravil: »Na kluzkou jsi,
brachu, zašel stezku.
Socialismus se příčí
Bohu na nebesku.

Nebude tam komunismus,
o němž sníš, ni spolnost —
nejvyšší tam pro každého
plná bude volnost.

Každý žij si, jak se líbí,
dělej si, co umí,
každý bude pán své vůle,
síly své i dumy.«

»Pane otče,« řekl prvý,
»vy jste mi brach čistý!
Vždyť řadíte Pána Boha
mezi anarchisty!

To by pěkný ráj byl potom,
lidem volnost dáti!
Pán Bůh sám by musil z něho
první utíkati!«

Dlouho, dlouho hádali se,
půlnoc odbíjela:
spolnost ten, ten rovnost hájil.
různili se zcela.

Tu řek' prvý: »Marné řeči!
Jedno slibme sobě,
svatě sobě přisáhněme
v půlnoční té době:

Kdo z nás prvý umře, shlédne,
co zde nikdo neví,
ve snu, než den třetí mine,
druhému se zjeví,

poví mu, řád jaký vládne
v nebešťanů sboru.«
Dohodli se, zapřisáhli,
a byl konec sporu.

Minul rok a prvý z obou
odšel do zásvětí —
k druhu svému ve snu přišel,
než minul den třetí.

»Zdráv buď, bratře! — »Zdráv buď, otče!« —
»Vidíš, už jsem svatým.« —
»Sláva Bohu! A jsi šťasten
štěstím vrchovatým?«

»Vrchovatým.« — »A jak nebe
štěstí naše zmnoží?
Vypravuj mi, bratře, rád bych
tajemství znal boží!«

A duch praví: »Poznati je,
toť věc převysoká.
K tomu třeba víc, než tvého
ucha nebo oka.

O čem jsme se, brachu, kdysi
hádali a přeli —
v tom jsme sotva prstem nebe
dotknuli se smělí.

Tam jsou řády — ani po tvém,
ani po mém zdání,
ale zcela, zcela jiné — —«
Zmizel znenadání.

Na staré motivy.

XII.

Dí hloupý v srdci svém pln štěstí:

»Jest Bůh, a Bohem mojím jesti!
Jej cítím v srdci s jeho mocí,
s ním ve dne jsem i ve tmě noci.

Bdí nad mnou, nad děckem jak matka,
co dělám, o všem zvídá zkrátka,
co mluvím, i co duch můj tvoří;
jest v radostech mých i v mém hoři,
jest v myšlení mém, jest v mém snění,
v mých nadějích i v roztoužení.

V něj doufání jsem vložil svoje,
co počínám, s ním počato je;
co řek' jsem, řeknu v době příští,
co myslím — všecko z něho prýští;
i každé srdce mého hnutí
v něm vznik má, v něm i spočinutí.
On miluje mne jak své dítě,
dbá o mne v noci, na úsvitě,
mou práci sleduje, mou píli
a cestu moji rovná k cíli.

On stvořil svět i slunce, zoru,
zavěsil zemi ve prostoru
a ochránil ji nebes krovem —
vše jedním všemohoucím slovem;
svým »Staň se«, plným božské váhy,
jak oživnými proudy vláhy
vnik' v moře hloub i v zemskou koru
a zárodky v nich stvořil tvorů,
životů množství přeohromné —
a vše to pro sebe a pro mne.

Šest dní se v tvůrčí dílo hřížil,
šest dní se k cíli svému blížil,
než stvořil vrchol světa všeho:
mne podle podobenství svého.
Svět celý dal mi za podnoží —
a na věky jsem v lásce boží;
i kdybych klesl v sítě hříchu,
můj netrestá hned hřích a pýchu:
ač boží hněv hřmí hromu řečí,
přec jeho milosrdenství jest větší.

By smyta byla moje vina,
dal za mne jediného syna;
a křídla má, v nichž orlí síla,
by pouta hmoty netísnila,
a tíže její, která kruší —
dal nesmrtelnost mojí duši,
dal záruku mně, svému stínu,
že, i když umru, nezahynu,
že smrt mým věčným koncem není,
jen branou k nebi, k oslavení.

Jest Bůh, to vím a cítím jistě,
s ním v srdci na každém jsem místě,
jej všude vidím v tvorů síle,
jej zřím i ve vlastním svém díle:
duch boží v svědomí mém hoří,
mnou zkázu nese, mnou i tvoří.
On nezvrací, co ret můj káže —
co svážu zde, on v nebi sváže.

Jsem jeho část. Kde část, tam celost.
Jsem jeho tvor, a boží skvělost
stvoření jeho světu hlásá;
duch boží ze mne mluví, jásá
a na svět svůj zří mými zraky;
jsem já — a proto Bůh je taky.
V něm žiji, budu žíti vždycky,
jak jeho syn, díl organický,
jak tón ve velké symfonii...«

Tak mluví hloupý s pyšnou šíjí.

Z knihy Kaaf.

IV.

Ty chceš-li dáti lidu žití celé,
v něm slovo mít, vznést nad hořkou jej bídu
a k blahu vést jej, snouti plány smělé —

to na mysli měj za boje i v klidu:
v nic nedoufej a nevěř v kohokoli,
ni v panskou lásku, ni ve vděčnost lidu.

Jest panská láska sníh jen bílý v poli,
jejž vítr svane, roztaví žár denní —
lán černý pod ním objeví se holý!

A vděčnost lidu? — Bláhové tvé snění!
Té se zlou zvěstí vždycky přijdeš záhy
a s dobrou pozdě, dávno po zvonění!

A nemysli, kde jasné vidíš dráhy,
že jiným z tvého slova světlo svitne,
že uznají, co vzešlo z tvojí vláhy!

Ty mníš, že zásluhy tvé sečtou třpytné,
by pro ně malý hřích ti odpustili?
Jsi bloud! Lid neptá se, jen soudí, chytne.

A věz, že, zmeškáš-li svou šťastnou chvíli,
jen abys lid probudil dřímající —
on povstav zašlápne tě cestou k cíli,

jak drobný kámen v bláto na silnici.

Sonet.

Ty, ženo ze všech přeblahoslavená,
radosti duší, slunce, jímž vše žije,
počatá v slasti, slzou pokropená,
můj ráji, moje muko — Poesie!

Ty, královno, i nejubožší syny
svým kouzlem vznášíš k výši svého trůnu —
a útrap, slz a bídy do hlubiny
zas vodíš, kdo se zrodil pro korunu.

Tvůj dech vše lidská srdce vyrovnává,
tvůj pocel všecky duše lidské hřeje
a lidským slzím démantů lesk dává.

Tvým dotekem se z trní růže směje,
jím srdce kouzlem přesladkým se chvěje
a omládlé se opojení vzdává.

JOVAN SKERLIĆ:

Srbská literatura r. 1906.

Srbská literatura neprožívá dobu literárního vření a revoluce, kdy se přes noc kácejí staré školy a veličiny a na jejich zříceninách staví se nové. A nejen že není velkých obratů, vynikajících nových jmen a děl obzvláštní ceny, jež by znamenala epochu — ani zvláštní život a ruch se nejeví. Kdo by soudil povrchně a jen po krátkém rozhledu, řekl by, že nynější srbská literatura jest v úplné stagnaci. Ve skutečnosti žije tichý, pravidelný život literatur, které se ponenáhlu a postupně rozvíjejí a které pozvolným, ale jistým krokem postupují na dráze pokroku. Za posledních deset, patnáct let učiněn ohromný pokrok v srbské literatuře, pokrok ve formě i obsahu, v myšlenkách i pojímání, ve způsobu i výrazu — a těžko vyjádřiti, jak veliký jest rozdíl mezi literárními plody kolem r. 1890 a literaturou, která nyní u nás povstává. Celý ten pokrok učiněn za posledních let takřka nepozorovatelným tokem — a k těm letům patří i rok právě uplynulý.

*

Poslední dvě, tři léta byla osudná pro srbskou povídku. V létě r. 1905 zemřel spisovatel vesnických povídek JANKO M. VESELINOVIĆ; v létě r. 1906 skončil v Soko-Banji humorista a satirik STEVAN SREMAC; v zimě počátkem r. 1907 zemřel v Sremských Karlovcích PAVLE MARKOVIĆ-ADAMOV, nejproslavenější srbský povídkář v Rakousko-Uhersku.

Smrt STEVANA SREMCE, mladého ještě a svěžího, na výši duševní zralosti a v plném rozmachu talentu, byla velkou ztrátou pro celou srbskou literaturu, v níž jeho místo zůstalo prázdno. Stevanem Sremcem odešla svérázná literární postava, znamenitý a plodný pracovník, který s láskou a humorem zachycoval život středních měšťanských vrstev. Smrt jeho oplakávají všecky vrstvy a strany srbské společnosti. I jako rozhodný konservativec a nacionalista, zapřisáhlý jako v době nejromantičtějšího »omladinství« odpůrce radikalismu a demokratismu, proti němuž napsal nespravedlivý a nepříliš hluboký román »Limunacija na selu«, nalézal

uznání a sympathie i u svých politických protivníků, kteří důstojným způsobem projevili žal nad jeho smrtí.

Ze starších žijících spisovatelů srbských první místo zaujímá SIMO MATAVULJ, který se řidčeji ozývá než druhdy, ale jehož práce stále mají pečeť ušlechtilého realismu a značné literární vyspělosti. Jeho dalmatská povídka »Car Dukljanin« — historie vlašského cestovatele, který prohlíží Split a starý palác císaře Diokleciana, mile humoristická se známým dobromyslným úsměvem — náleží k nejlepším jeho pracím. Jeho cestopisy o Levantě, zejména o ostrově Korfu (v »Brankově Kolu«) nestojí na výši jeho povídek. Matavulj nemá dosti smyslu pro přírodu, jeho sloh jest příliš suchý a nedosti umělecký, aby mohl jen z polovice dostihnouti svého vzoru Maupassanta.

Ze známých povídkářů sluší jmenovati SVETOZARA ĆOROVIĆE, jehož veliký mostarský román »Majčina Sultanija« vycházel po celý rok v »Srbském Literárním Věstníku« (Srpski Književni Glasnik). V Mostaru vyšel III. svazek jeho pěkných črt, obrázků, dojmů a povídek »U časovima odmora«.

Čtyři nejlepší mladí srbští novellisté, Borisav Stanković, Radoje Domanović, oba ze Srbska, Petar Kočić z Bosny a Dalmatinec Ivo Ćipiko, málo o sobě dávali věděti nebo docela nic, jako Domanovič. Starší práce PETRA KOČIĆE, silná a ostrá, velmi literární a zároveň politická satira na rakouskou správu v Bosně, »Jazavac pred sudom«, jedna z nejlepších srbských satir vůbec, dočkala se r. 1906 druhého vydání a r. 1907 třetího i čtvrtého. — Mladý muž, který počíná psáti, VELJKO MILIĆEVIĆ, rodem z Liky, uveřejnil delší práci »Bespuće«, která právě vyšla v samostatném vydání. Spisovatel projevuje bystrého a pronikavého ducha, pěknou emoci, i zdá se ze všeho, že v mladém tom muži nám roste výborný povídkář. — Hercegovec RADOVAN CEROVIĆ (Nevesinjski) napsal povídky »Gorštakinje« a větší knihu »Iz zemlje plača«, kterýmž názvem míní svoji porobenou vlast — Hercegovinu. Navesinjski nemá mnoho literárního vzdělání, ale má temperament, silné cítění, dobrou znalost národního života, a mnohé jeho povídky, na př. »Zduhač«, jsou věci nikterak obyčejné, ba velmi pěkné. — Mladá dívka LEPOSAVA MIJUŠKOVIĆOVA přihlásila se s třemi podivuhodnými, pochmurnými, neklidnými, přímo neuropathickými povídkami, které snad zahajují zvláštní literární směr, každým způsobem však jsou velmi individuální, velmi impressivní psychologicko-symbolické vise a zpovědi, psané jazykem velmi prostým. ale při tom velmi uměleckým a originálním. S básnířkou DANICÍ MARKOVIĆOVOU tvoří typ moderní ženy v srbské literatuře.

V poesii jest menší pokrok. Hlavní naši básníci se zřídka ozývali. MILORAD J. MITROVIĆ*) teprve v posledních dnech ohlásil se novými básněmi; MILETA JAKŠIĆ rovněž teprve před několika dny se vrátil k poesii, pro niž se po nějakou dobu zdál býti ztracen. MILAN RAKIĆ jako by v úřadě konsula v Starém Srbsku dal utichnouti literárním bolestem své složité duše před hroznými, fysickými bolestmi nešťastné srbské

*) Zemřel 14. (27.) května t. r. Viz nekrolog v tomto čísle. *Red.*

ráje v těchto strádajících krajích. JOVAN DUČIĆ na březích Ženevského jezera nepěl, ale za to nám dal skvělé »Pismo sa Alpa«, psané vysoce uměleckým slohem a náležející k nejlepším dílům srbské cestopisné literatury. — V časopisích publikovali své práce ALEKSA ŠANTIĆ, MILORAD PETROVIĆ, DANICA MARKOVIĆOVA, VELIMIR GOJIĆ a j. Z vydaných sbírek »Pesme« DIMITRIJE GLIGORIĆE (Sokoljanina) jsou nucené, neupřímné a trochu staromódní básně bez trvalé ceny — a bizarní, myšlenkově i formálně originální »Pesme« DR. MILANA ĆURČINA svými vzdornými novotami a urážením mnohých literárních tradic a náboženských i mravních předsudků vyvolaly proti sobě celou bouři.

Na poli dramatickém nejnovější srbsko-chorvatské drama Dalmatince IVA VOJNOVIĆE »Smrt Majke Jugovića« bylo představeno poprvé v Bělehradě, potom v Záhřebě a vyšlo v Záhřebě již ve dvou vydáních (latinkou). O tomto díle se mnoho mluvilo, mnoho se od něho očekávalo; vzbudilo mnoho nadšení, ale nikterak neodpovídá všem těm velikým nadějím. Autor, který se tak skvěle vyslovil v překrásné »Dubrovnické trilogii«, nestojí zde na výši dosavadní. Nevystihl celé, velkolepé tragiky národní písně, vnesl příliš mnoho prvku literárního (D'Annunzio) do díla, které mělo v první řadě býti dílem národním, byl temný, kde se domníval býti hlubokým a symbolickým, upadal v naivnosti a vulgárnosti, směřuje zároveň k pathetičnosti i realismu. — Plodný dramatický spisovatel, Scribe srbského divadla, BRANISLAV GJ. NUŠIĆ, vydal čtyřaktovou hru »Svet«. Je zbudována stejně, jako všecky komedie Nušićovy, je divadelní, má jistý švih, ale je v ní cosi nuceného, jsou v ní stopy četby a myšlenek, jichž kázání nesluší p. Nušićovi, jenž není povolán, aby byl censorem mravů a sociálním kritikem, jsa pouhým obratným vaudevillistou, připravujícím zábavu obecenstvu, které nechce míti na jevišti problémů. — Zvláštní pozornosti zasluhuje práce, která je sice pouhým pokusem, ale velmi slibným. VOJISLAV JOVANOVIĆ vystavil na bělehradském jevišti kus z bělehradského života »Naši Sinovi«, dílo drsného a brutálního realismu, pochmurný, tu a tam přemrštěný obraz špatného vychování v jistých kruzích srbského vysokého úřednictva a měšťanstva, cosi ve způsobu francouzského »Théâtre Libre« a »genre rosse«. Kus jest psán dosti neobratně, mladicky přemrštěně, ale jest pln života a vzletu, ústředí jest zachyceno velmi plasticky, charaktery jsou odpozorovány správně a podány velmi reliefně, sloh jest přirozený, silný a výrazný. Velkého divadelního úspěchu kus neměl — ale dílo takového realismu, psané s takovou láskou k pravdě a s brutální upřímností pozorovatelovou, nemohlo míti úspěchu u pokryteckého divadelního obecenstva; přes to však odkrylo silný a originální talent, upozornilo na spisovatele temperamentního a nadaného, který se snadno může státi tvůrcem pravého srbského realistického dramatu.

Z knih literárně-kritických a literárně-historických nutno zaznamenati několik. DR. JOVAN MAKSIMOVIĆ vydal velmi zajímavou, doklady provázenou knihu »Zmajeva lektira«, nevyhnutelně potřebnou každému, kdo chce bádati duševní formaci a rozvoj velikého národního srbského básníka. ANDRA GAVRILOVIĆ vydal srovnávací studii »Dvadeset srpskih narodnih pesama«, v níž probádal látky i stavbu

jednotlivých národních výpravných zpěvů. Je to velmi těžká a dlouhá práce, vyžadující mnohem více jazykových znalostí a pronikavějšího ducha, než má Gavrilović, který svou práci pojal velmi lehce a provedl zcela povrchně. — JOVAN SKERLIĆ vydal literárně-historickou monografii »Omladina i njena književnost«, »badání o literárním a národním romantismu srbském« v tetech 1848—1871.*) — JOVAN GRČIĆ vydal v Novém Sadu druhé vydání své »Istorije srpske književnosti«, dílo zcela nedostatečné, nepřesné, neúplné a nekritické, jehož jedinou dobrou stránkou jest, že obsahuje značně mnoho bibliografických dat o novějších spisovatelích.

Hlavní literární činnost soustřeďují v sobě časopisy: »Srpski Književni Glasnik«, »Nova Iskra« a »Delo« v Bělehradě, »Brankovo Kolo« v Sremských Karlovcích, »Letopis Matice Srpske« v Novém Sadě, »Bosanska Vila« v Sarajevě a »Srgj« v Dubrovníku. Kromě starších a mladších spisovatelů, kteří si již získali jméno, nacházíme zde i práce řady nových, nejmladších spisovatelů, kteří hledají cesty a jejichž množství i různotvárnost, snahy a pokusy ukazují, že srbská literatura se rozvíjí a pokračuje.

V. PRACH:

Konstantin Petrovič Pobědonoscev.

(Narozen r. 1827, zemřel 22. března 1907.)

(Dokončení.)

U těch — u velikých — kořen činnosti této je ctižádost a touha proslaviti se. A že se nejlépe proslaviti lze novotou hlučnou — proto reformátoři tito začínají »tvořiti z ničeho«, činnost, jež tím více vábí státního pracovníka, čím méně je připraven věděním a zkušeností k svému povolání. A už je tu i šarlatánství, vždycky k takové slávě ochotné, a již je boj frasí a hlučných hesel a vše ve zmatku. »A zároveň s tímto zjevem, jenž koná se na vrcholcích výšin, děje se jiné podobné hnutí z dolin, ze štěrbin a propastí zemských. Je také reformní, ale v jiném, naprosto již bezpodmínečném smysle. Massa lidí nespokojených se svým postavením, nespokojených s tím nebo oním stavem společnosti a oslepených buď divokým instinktem zvířecí přírody, nebo ideálem vytvořeným fantasií úzké myšlenky — popírajíc všecku existující, dějinami vytvořenou oekonomii společenských zřízení, popírajíc i církev i stát i ro-

*) Srv. referát v předešlém čísle na str. 429.

**) K poznání vynikajících novějších spisovatelů čti: *J. Скерлић* »Писци и књиге«. Bělehrad 1907. (Obsah: Gj. Jakšić, Milica Stojadinović Srbkinja, B. Knežević, S. Matavulj, M. Rakić, Borisav Stanković, M. Miljanov, M. Negović, Danica Marković, Ivo Ćipiko.) — *D. M.* »Наш књижевни рад«. Bosanska vila XXII. 1907 č. 8.—11. (Literární portrety spisovatelů bosensko-hercegovských). *Red.*

dinu i majetek — cílí k uskutečnění divokého svého ideálu na zemi. A tito lidé žádají, aby hlásaná od nich reforma se začala z prvopočátku, t. j. na čistém poli, aby byla tabula rasa, kterou chtějí především urovnati na troskách nynějších institucí.« (Str. 134.)

»Vrahové civilisace« — volají po celé Evropě státníci a ve jménu civilisace zbrojí se proti masse nevolaných reformátorů. »Zdaž nebylo by na čase, aby oni sami, obhájci nynějšího pořádku, pomyslili na to, že sami první příliš lehkomyslně vzpínají smělou ruku na to, co stojí?« ptá se hned dále. (Str. 134.) »Sami oni budujíce hromadu nových zákonů, které prošly mimo život a s nimiž život nemůže se srovnati — páchají v podstatě násilí na týchž podmínkách skutečného života, které popírá massa nepokrytých nepřátel civilisace. Boj s nimi může býti úspěšný jen ve jménu životních principů a na podkladu zdravé skutečnosti. (Str. 135.) — Horečka reformační spletla pojetí: novota — zlepšení, a proto, kdo není stoupencem všeliké novoty, je nyní odpůrce pokroku, pravdy a civilisace. V zástupech šarlatánů mužové práce a skutečného vědění přinuceni jsou odstupovati stranou, každý je architektem a není dělníků, je massa kritiky — pusté —, a opravdová, reální práce mizí pod rukama a nedělá se. »Stačí jen projíti se po ulicích velikého nebo malého města, po velké nebo po malé vesnici, abys uviděl na ráz a při každém kroku, jaké spousty reforem potřebujeme a jaká všude leží massa opuštěných prací, povržených zřízení, rozsutých budov. Hle školy, v nichž učitel, opustiv děti, sestavuje referáty o methodách vyučování a frasovité řeči pro veřejné schůze; hle ústavy učebné, kde pod formou vyučování se neučí a bezhlaví učitelé sami nevědí, čemu mají učiti a co požadovati ve zmatku pojetí, příkazů a instrukcí; hle nemocnice, do níž se bojí lid jíti proto, že je tam chlad, hlad, nepořádek a lhostejnost kořistné správy; hle veřejné hospodářství, v němž peníze se sbírají veliké a nikdo na nic nehledí, kromě svého zisku nebo slavomamu; hle bibliothéka, v níž vše je rozházeno, roztrháno a zpustlo a nelze najíti hlavy, paty ani v upotřebení peněz, ani v užitku z knih; hle ulice, jíž projíti nelze bez hrůzy a odporu pro nečistotu, kazící vzduch a pro nakupení domů neřesti a opilství; hle místo úřední, povolané k vysoce důležitému úkolu vládnímu, v němž usadil se chaos nepořádků a nepravdy pro neschopnost úředníků tam dosazených; hle departement, do něhož ať přijdeš kdykoliv pro věc, nenacházíš potřebných ku věci osob, jež tam mají býti; hle chrámy — pochodně národa, opuštěné prostřed vsí a dědin v zavřenosti, bez obřadu a zpěvu, a hle druhé, z nichž pro krajní nemotornost bohoslužby neodnáší sobě národ ničeho kromě chaosu, nevědění a rozdráždění . . . Veliký je tento registr, a co je v něm pro nás napsáno nářku i žalu i hoře!« (Str. 138.) Strašlivá žaloba — a nevědomky na sebe!

Bývalo jinak: »Nerozšiřuj osudu svého« — byl hlas staré věštby — »nesnaž se na sebe bráti více, než na tebe položeno.« »Jaké moudré slovo! Všecka moudrost života — v soustředění myšlenky a síly, všecko zlo — v jejím rozptýlení.« (Str. 138.)

Nastaly doby, v nichž rozum, obzvláště neobyčejný, dominující, stává se autoritou, dochází slávy mezi lidmi, přichází v modu a tu pak

setkává se s osudem stejným jako bohatství. Boháč stává se předmětem exploitace svého okolí, okolo něho vytváří se matenice lži všeho druhu. Nikdo s ním nejedná prostě, každý se pitvoří a křiví, aby dosáhl svých zištných cílů. I stejně rozum. »Když rozumem vynikající člověk přichází do mody, není takové ohavnosti, která by se nesnažila před ním navléci masku člověka rozumem nadaného a nekřivila se před ním se vší affektací, jíž je schopna podlost.« (Str. 139.) Odtud v naší době »onen nedostatek prostoty a upřímnosti ve vzájemných stycích, jež tvoří hlavní zájem společenského života, oživuje jej vánkem svěžesti a jest příznakem zdraví« (str. 141.), odtud stav, podobný oněm epochám v dějinách, kdy nade všemi občany s tíhou se vznášel pocit vzájemné nedůvěry a podezření, kdy ze všech koutů mířily na každého zraky špionů, vytvořivších z ohavné práce své výnosnou živnost. »Čtouce vypravování z dob naší Byronovštiny nebo z období francouzského terroru (doby špiclů), radujeme se, že žijeme v době jiné a že události z oné doby jsou nám již pouze dějinnou tradicí!« (Str. 141.) Tak píše o špionském systému on, jehož jméno lidé sjednocovali s horším ještě systémem špionství nedávných ruských dob. Známa jest hříčka slovní: Pobědonoscev (Vítězný) — Bědonoscev (Bídu nesoucí) — Donoscev (ochránce špiclů — rusky »donosčik«). — Vše je dnes affektované, v sebe sama zamilované, falešné a vůči všemu a všem nepřátelské. »Všude ona laciná, řiďounká samolibost, s níž mladý, světa ještě nepoznavší člověk vstupuje v neznámou společnost a ihned se k ní chová nepřátelsky, ztrácí klidné sebepoznání, stává se jízlivým, úsečným a drzým. Přináší v prostředí sobě neznámé jediný kapitál — vysoké mínění o sobě, a pouhá myšlenka, že jest podceňován a stavěn níže, než sebe cení sám, přivádí jej již v rozdráždění, odnímá mu prostotu, staví jej na chůdy, obléká jej v protest, nemající smyslu.« (Str. 145.) Plod affektace, snahy hráti si na rozum nade vše povznesený. V této společnosti zvláště jedna choutka se nyní rozmohla až do zmrzení: vášeň po rozvoji a rozvíjení. »Není takového hlupce a nevědomce, jenž by se nepokládal za schopna rozvíjeti všecko všudy« (str. 147.). A každý »snaží se operovati, právě jako kdyby to byla nějaká anima vilis, na masse tak nazývaných temných lidí, na masse lidové.« (Ibid.) »Nikdo si nedává práce slíti se s ní, žíti čas mezi ní, vyzkoumati její psychickou povahu, její duši, ale každý ji rozvíjí.« Jak rozvíjeti, o tom spousta vzájemných odporů, sporů a hádek, ale v nutnosti rozvíjení souhlasí všichni. »Marně jim namítají slabé hlasy, že prostý člověk nemá jen rozum, že má i duši, stejnou jako každý jiný, že v srdci jeho jest ona pevnost, na níž musí strojiti život svůj a jíž doposud stojí jeho církevní budova.« (Str. 148.) Všichni chtí rozvíjeti rozum. A zatím prostý člověk »cítí, že nade vše drahá jest mu jeho duchovní přirozenost a skrze srdce chce vlíti do ní světlo. Když s této stránky přilije se mu světlo rozumu — neoslepí jej, nerozruší jeho život, nepřetíží těžiště, na němž je zbudován jeho základ.« (Ibid.) Ale noví reformátoři dělají naopak — staví kužel základnou vzhůru, tuto zvrácenost dávajíce lidu na cestu životem, jehož — sami nepochopili. Život je pohyb — a Goethe dle Pobědonosceva nejlépe pochopil, jak se chovati k životu. »Nejvyšší na světě — toť život, kroužívý pohyb monady kolem sebe, pohyb neznající

zastávky ani klidu; každému dán přirozený pud udržovati a pěstovati tento život, ač podstata jeho zůstane tajemstvím pro každého i všecky, kdož žijí.« A z tohoto prostého pojetí života co udělali nynější lidé, zbožňovatelé rozumu? »Žíti bez přemýšlení — značilo by jim žíti po způsobě zvěři, toto přemýšlení musí býti živé, proto život k vůli přemýšlení.« (Str. 149.) Proto dnes život lidí jest pohlcován přemýšlením, přemýšlení zabíjí život sám, jím dochází se k tomu, že z únavy takového života jako jediný východ se nabízí »vykořenění z duše samotné touhy po životě.« (Str. 150.) Vášeň vše posuzovati, a v dalším kroku vše odsuzovati, naplnila život prázdným fraseurstvím, činností negativní i vypadá život lidí dnes jako mlýn, jenž běží a běží a ničeho nemele. To není řádný stav, v němž rodí se plodná práce, plodná idea. »Kdo chce vnésti v úvahy světlo a rozum, ten vystupuje s myšlenkou positivní, myšlenkou, kterou měl kdy v sobě donositi v tišině, neboť v tišině a na vrcholcích, a nikoli v močálu a třasavisku se vyrábí pravda.« (Str. 153.) I je svět dnešní pln model rozumu. Z model nejhorších naší doby jsou hesla pověstná: svoboda, rovnost, bratrství a především svoboda. Co jest svoboda? Je to jen přirozená podmínka příčinného svazku v úkonech vůle lidské« (str. 154.), jež vyvolává zjevy a úkony dobré i zlé. I je očividno — dle Pobědonosceva — že musí býti regulována omezeními a potlačováním. Odtud srážky a boje — mezi svobodou a autoritou. Tento boj neměl by konce, kdyby v duši lidské nebylo vnitřního soudce, působícího na vůli, svědomí. »Ono dodává našim skutkům pravé ceny, ono, dávajíc vůli vládu nad pobídkami pudu, tvoří z ní sílu svobodnou.«

I tedy v morálním zákoně jest pravý princip svobody a spolu princip duchovního sjednocení lidí. Morální zákon založen jest v nejspodnější hlubině duše, kam nepronikᠠanalysující rozum, a proto vlastní síla tohoto zákona všude mezi lidmi se drží vírou a utvrzuje se na náboženském citě. Nechť ujišťují nás nyní jakkoli nové theorie naturalismu, že morální princip — jest dílo přírody, nezávislý od náboženství — mimo ně nenajdeme pro něj nikde opory pevné. Jen náboženství, sjednocující lidi, vytváří z nich organický celek a v tom smysle, beze vší pochyby, i hrubá víra blahodárnější jest než nynější nevěrství. Jediná však jen křesťanská víra, načerpavší ze svrchovanosti Božské nezvratný morální princip, popírající hanebné principy egoismu, hrdosti i slasti lidské v samém kořeni a ve všech projevech, může vychovati v lidstvu opravdovou svobodu.« (Str. 155.—156.) Jsou zřejmy skoky v tomto řetěze, jímž dostává se k cíli svému — důkazu nutnosti křesťanství. — »Všichni horoucí ctitelé svobody musí bojovati za víru« (str. 156.) — tento závěrný kámen jeho argumentace ukazuje, že vskutku provedl — smír vody s ohněm. O svědomí praví jiní, že je to tlum nastřádaných představ, vštípených od malička lidem lidmi pomocí všelikých příkazů druhu nejrůznějšího, z náboženství plynoucích i z chytráctví; tato věc sama zvrací celou argumentaci jeho; než to již dělati nebudeme. Půjdeme dále nyní za ním na pole církevní.

Je třeba pro život jedině víry, vědění není třeba. Nynější domnělá intelligence míní, že všecko ví, avšak intelligence pravá jeví se v umění chopiti se práce, včas a rychle se rozhodnouti. Takový člověk má cenu

nesmírně větší než množství rozumů nespolehlivých a kolísavých. (Vědění a práce). Co jest předmětem víry? »Co nade mnou jest nezměřitelné, co od věků bylo a jest, co je neměnitelno a nekonečné, čeho nemohu pochopiti a objímati, co však mne objímá a drží, v to chci věřiti jako v bezpodmínečnou pravdu.« (Str. 164.) A obsah víry? »Vědomí svého nesmrtelného ‚já', víra v jediného Boha, v odpuštění hříchů, hledání dokonalosti, oběť lásky, cit povinnosti« (str. 165.). Těchto pravd nepojme věda. »Nekonečnost přírody a princip života nemožno vměstnati do logické formule.« (Ibid.). Je krásná víra, a nade vše krásná je prostá víra lidu, ta, kterou lid má složenu v Otčenáši, s níž žije i umírá, nebo jak sám dí — »odevzdává Bohu duši.« (Str. 166.) Jen víře je dostupna absolutní pravda, jí nelze sledovati rozumem analysujícím, jím hyne víra. Proto bloudí ten, kdo ničí tuto víru v lidu. Bez víry zabloudí v životě, jenž jako sfinx nám své záhady předkládá, v nichž jen tehdy se člověk vyzná, »když zůstane věren nejlepším duchovním pobídkám své přirozenosti, když umí rozeznávati základní principy duchovního života a pevně stojí v duchu, nepoddávaje se faktům, nýbrž vládna nad nimi, tehdy všechna klidně ukládají se kol něho v životě, každé na své místo: nepřekonala ona jeho, nýbrž on je.« — Proč tedy tolik růzností ve věrách a proč zejména sekty se oddělují trhajíce se od církve? Poněvadž nedovedou posuzovati život svůj a lidstva se stanoviska evangelia, na něž zapomínají. »Veliká otázka, nepřestávající kormoutiti rozum i svědomí ve všem lidstvu — toť otázka uskutečnění ve stycích lidí pravdy a lásky, jež hlásal Kristus, jež klade křesťanská církev za základ svého učení.« (Str. 172.) A vidí lidé rmut a kal života, násilí, boje, útisk, krev, jichž plny jsou dějiny lidstva, a viní církev, táží se: »Kde že jest království Kristovo, království pravdy a lásky, kde že jest skutečná moc náboženství — kde cíl a konec zbědovaného lidského žití?« (Str. 173.) Zapomněli slov Evangelia: »Není vám dáno rozuměti čas a léta; je Pán položil v ruce své,« zapomněli na »království, jež není se světa tohoto,« a tak odpadají, se zuřivostí útočíce na církev. Všetýčkové fanatičtí, neprávní, plní pýchy! »Církev křesťanská má učitele, ustanovené samým Kristem, Hlavou církve. A je, učitele nové církve, kdo je ustanovil a poslal?« volá na str. 178. — a Ignác z Loyoly jistě se usmívá nad zdárným žákem. Do pouště chtí zavésti sektáři lid, ničíce jeho víru. Nic není třeba měniti ve víře jeho, nechať je mnohdy i s pověrou smíšena; ty obřady všeliké jsou rouškou, do níž nutno lidu zahalili abstraktní princip víry, neboť bez ní ztratil by samo jádro víry, nemoha ho v abstraktnosti jeho pochopiti. (Str. 180—182.) — Řádí nevěra — ve všech formách. »Všechny »pokrokové mysli« ovládla nyní šílená touha obejíti se bez Boha, skrýti Jej, sesaditi Jej.« (Str. 183. Ideály nevěry.) Pod pláštěm »klerikalismu« vede se útok na víru a církev. Vymyšleno náboženství bez Boha — positivismus. A přece »žádné náboženství není možné bez přiznání axiomatických pravd, nedosažitelných cestou indukce. K takovým axiomatům naleží bytí osobního Božstva, duchovnost duše lidské; odtud vyplývá supranaturalismus, bez něhož není možno nijaké náboženství. Vědecké však pravdy (kromě mathematických) v podstatě své jsou podmíněny, existují vědomě jen pro lidi učené, a jen podvodem mohou

býti vštípeny massám v podobě dogmatické. Tento podvod nyní se děje... jsme mu svědky každého dne.« (Str. 191.) Loyola opět se usmívá. Vštěpování takových věcí lidu není nic, než »strašné násilí nad cizím svědomím a ve jménu čeho? Jen ve jméno vlastní své domýšlivosti.« (Str. 193.) »Zbožnění rozumu přivedlo lidi k nenávisti ke každé víře v Jediného Živého Boha.« (Str. 195.) Rozbírá potom Millovo náboženství humannosti, ušlechtilého světoobčanství (v jeho »Třech statích o náboženství«), náboženství, jež »snad dostačí podobným jemu myslitelům, jehož však nepojme lid.« (Str. 198.) »V lidu takové náboženství, kdyby někdy mohlo býti zavedeno, projevilo by se návratem k pohanství. Lid, jejž nelze si představiti oddělený od přírody, — kdyby byl s to, aby zapomněl víru otců svých, — znova zosobnil by si jako ideu buď vesmír, — rozbil by jej v jednotlivé síly, — buď ono lidství, jež mu představují jako vážící duchovní princip, jež by rozbil v representanty síly duchovní — i objevili by se jen znova mnozí lživí bohové místo jediného Boha pravého... Či i k tomu má ještě dojíti?« (Str. 198.) Takovými náboženstvími bez Boha, nemožnými — jsou mu positivismus a utilitarismus, zrozené falešným učením Darwinovým, jehož nemožnost dovodí z Darwina samého, z jeho úvah »O dobročinných pro lidstvo omezeních manželského svazku.« Úvahy tyto, souhlasné s nemravnou zásadou bezbožeckého učení jeho: »Ochrana silných a hubení slabých,« nemohou, dle Pobědonosceva, nikdy dojíti uznání v lidstvu, právě jako nemožné jest i náboženství bez Boha. Jiný blud, zrozený ve zmatené době naší, je množství všelikých učení, jež možno nazvati »hlásáním křesťanství — bez Krista.« (Str. 211.) Zmatená doba naše, více než kterákoli jiná pošlapavší všecku víru a více než kterákoliv jiná hledající víru nějakou, ať jakoukoli — i k tomuto bludu došla. V bludné idei, státi se nadčlověkem, a hově modě materialismu a racionalismu — popřel člověk naší doby božství všecko, ale nemoha bez morálky žíti, zplodil křesťanství bez víry v Krista. A zatím »bez Krista křesťanství není možné a zákon Kristův nezáleží v tom, aby založeno bylo na zemi království z tohoto světa, — království všeobecné spokojenosti, blaha a pokoje; království jeho není z tohoto světa. V podstatě bytí podle zákona jeho postavena jest radost, ale ne štěstí, ne pokoj, ne materiální blahobyt, nýbrž s radostí ducha — a se službou bližnímu — oběť a nošení jha Kristova, kříž, blaženost chudých duchem a plačících, osvobození od hříchu i — život věčný.« (Str. 217.) »Život duchovní« (str. 218 a sl.) záleží kořeny svými hluboko, tam, »kde nade vše pevněji a hlouběji utvrzují se mravní závazky — totiž zejména v nepovědomé části bytí.« (Str. 218.) To jest ona oblast vnitřního života, z jejíž neznalosti, jak dříve jsme uvedli, »snad jedině jen hlupák může míti o všem jasné myšlenky a představy. Nejdrahocennější ponětí, jež vměstná v sebe lidský rozum, nacházejí se v nejhlubší hlubině pole a v polumraku; okolo těchto matných idejí, jež nejsme s to uvésti ve svazek mezi sebou, točí se jasné myšlenky, rozšiřují se, rozvíjejí se, pozdvihují.« (Str. 226.) V této hlubině tají se i štěstí života duchovního. Jako za noci jen spatřujeme krásu nebeských světel, tak »i duše musí pohrouziti se v mrákoty noční, aby se jí objevily z hlubin minulosti světla nebeská.« (Str. 227.) Tam v té hlubině tkví duše, již

slovy Carusovými na tomto místě stanoví takto: »Božský živel v nás, jejž nazýváme duší, není něčím jednou v nás se ustanovivším v jistém momentě, nýbrž jest něčím neustále se přetvořujícím v neustálém processu rozvoje, — rušení a nového tvoření.« (Str. 227.) Je to pojetí duše hodně nekřesťanské, jemuž jinde se vyhýbá úsilně. — Církví (str. 234.) mnoho jest a nemůže býti jedna. »Co jest podstatou, co jest nejhouževnatější a nejdražší každému v církevní víře, — jest nepostižitelno, nedostupno definici, podobně jako rozmanitost světla a stínů, podobně jako cit, složený z nekonečné řady opětovaných pocitů, představ a dojmů. Co nejpodstatnější jest — svázáno jest a spleteno takovým množstvím takových jemných kořenů s psychickou povahou každého plemene a se všeobecnými, v ní se složivšími principy morálního názoru světového, že nemožno odděliti jedno od druhého.« (Ibid.) Odtud rozdíly vyznání. »Chraniž Bože výtky činiti druh druhu za víru; nechť si každý věří podle svého, jak je mu přirozenější!« (Str. 235.) Ano, užaslý čtenáři, tato slova napsal na této stránce vrchní prokurátor sv. Synodu, »veleinquisitor«, za něhož nebylo svobody víry ani starověrcům, ani sektářům, jenž posílal pro víru lidi na Sibiř. On napsal krásná slova o toleranci náboženské i jinde a chlubí se: »U nás je snášelivost ke každému vyznání,« str. 245., ale to vše jen proto, že naprosté šetrnosti žádá ode všech pro víru svou, pravoslavnou. Je mu nade všecka vyznání: v ruském chrámě před tváří boží lze splynouti člověku zcela se shromážděním lidu, zde jedině roven si je boháč i chudák (str. 246.); ruská církev dosud zachovala si povahu všenárodní (str. 251.); její obřad — jejž jí vyčítají za pohanství — je prostý a majestátní, bez affektace; nikde není na př. obřad pohřební tak dojímavý jako zde; jaká krása nevypsatelná jest v ruském církevním zpěvu. »Krása tato tak jest pochopitelna ruskému člověku, že jest ochoten položiti za ni duši.« (Str. 259.) Kdo kráse této od dětství uvykl, ten v této církvi setrvati musí.

Pobědonoscev byl státník. Proč je potřeba vlády? »Jest v duších lidských síla mravního tíhnutí, vlekoucí duši k duši; jest hluboká potřeba vzájemného působení duše na duši. Bez této síly lidé tvořili by hromadu pískových zrn; ničím nespojených a nošených větrem na všecky strany. Síla tato přirozeně, bez předchozího souhlasu, sjednocuje lidi ve společnost. Nutí v prostředí lidském hledati druhého člověka, k němuž by se člověk připojil, koho by poslouchal, jímž by se řídil. Oduševněna jsouc mravním principem, nabývá významu síly tvůrčí, sjednocujíc a pozdvihujíc massy k velikým dílům, k velikým hrdinským skutkům. Avšak pro společnost občanskou nestačí toto svobodné a nahodilé vzájemné působení... Přirozené, jakoby instinktivní snažení k němu, houstnouc a soustřeďujíc se, hledá vládčí moci obdařeného, nepopíratelného působení, jímž by se sjednocovala, jemuž by se podrobovala massa se všemi rozmanitými potřebami svými, touhami a vášněmi, v němž by nalézala pobídku k činnosti a princip pořádku, v němž by nacházela mezi všelikými zvrácenostmi svévole — měřítko pravdy. A tedy na pravdě založena jest, podle ideje své, všeliká vláda, a poněvadž pravda má za svůj pramen a základ Boha Nejvyššího a zákon Jeho, přirozeně zapsaný v duši a svědomí každého — tedy odůvodněno jest ve svém hlubokém smysle slovo:

není vlády, leč od Boha.« (Str. 299.—300.) Jest proto vláda dílo posvátné, proto vláda neexistuje pro sebe, nýbrž k vůli Bohu, a jest službou, k níž ustanoven jest člověk. Odtud i bezmezná strašná síla vlády a bezmezná, strašná tíže její. (Str. 300.) Úkol její jest bránění pravdy a rozeznávání nepravdy. Odtud pochází i tvůrčí síla vlády — síla poutati k sobě lidi dobra, pravdy a rozumu, povzbuzovati je a oduševňovati k práci i k hrdinským skutkům. ‚Vládě patří první i poslední slovo — alfa i omega ve věcech lidské činnosti. (Ibidem.) »Násilí, zneužívání, nerozum, zištnost vlády — vzbuzuje vzbouření.« (Str. 300.) »Člověk potřebuje vlády od těch dob, co se objevil rozdíl zla a dobra; po všech zklamáních nepřestává věřiti v ideál vlády.« »Provozování vlády jest práce neustálé služby a proto v podstatě prací sebeobětování,« (str. 301.) při němž platí Kristovo: »Kdo chce býti mezi vámi první, nechť je všem sluha!« První podmínkou vlády jest víra v sebe, t. j. ve své povolání. Běda té vládě, jež pozbyla tohoto vědomí. Ku vládě třeba lidí pevného smýšlení, silného rozumu a pravého slova, u nichž ano a ne se nestýká a neslévá. Chefové musí býti vědomi důstojenství vlády, musí míti prostotu jednání s lidmi, musí býti vědomi povinnosti své, jinak zachází vláda hypertrofií vlády, může upadnouti v omráčení, v němž si představuje sebe sama podle sebe a sama pro sebe. Toť prvopočátek rozkladu vlády. Chef musí zachovávati důstojnost podřízených, přenechati jim jistou samostatnost, nesmí býti lhostejným byrokratem, musí věděti, »že za každým aktem je živý člověk.« Musí hledati sobě své lidi, nedbaje »papírových vysvědčení«, jichž možno míti sto a býti v povinnosti své k ničemuž; pryč musí odvrhnouti systém protekční. Pokladna státní nesmí mu býti nevyčerpatelným rohem hojnosti, musí znáti, jak těžce a jak bolestné peníze se to v ní scházejí. Nesmí býti pochlebnictví, nesmí býti kamarádství, nesmí býti zištnosti a ješitné ctižádosti. Blaze té vládě, jež takové lidi má! (Str. 301—321.) Čta tyto úvahy, čtenář je v údivu a nechápe, zda vskutku doopravdy všecko to myslí tvůrce vládního systému, nejšpatnějšího na evropské půdě, či je to krvavá satira na tento systém sám. Jak kdo chce; zdá se, že oboje.

Že tento státník, s takovými názory o společnosti, církvi a státě, západních zřízení nemiluje, je samozřejmo. Ani slyšeti nemůže o rozdělení církve od státu: »Moc panovnická neutvrzuje se na ničem jiném, než na jednotě duchovního sebepoznání mezi lidem a vládou, na víře národní.« (Str. 1.) To římsko-katolická církev vyvolala tento konflikt svou staletou snahou o svrchovanost nad státem. Církev, jako společnost věřících, neodděluje se a nemůže se odděliti od státu. (Str. 2.) »Řeknete-li, že život je zvláště pro sebe a víra také zvláště pro sebe, a začnete-li tuto theorii uváděti v život — duše neuvěří tomu.« (Str. 3.) Není nad systém státní církve, systém ten prospěšný jest oběma; škodný jest systém rovnosti církví. (Str. 16.) Není rovnost možná, neboť vláda bez víry jest utopie. (Str. 18.) Každý si musí říci: »Všecky víry jsou v právě, ale moje víra je mi nejlepší ze všech.« (Str. 20.) »Bludem je, že v rovnosti církví a věr vůči vládě záleží a od rovnoprávnosti závisí svoboda církví. Svoboda vůbec nezávisí od rovnosti.« (Str. 24.)

Za největší lež nové doby prohlašuje Pob. demokratický způsob vlády,

spojený se všeobecným hlasováním a s parlamentarismem. Řádění stran, úplatky, fraseurství šarlatánů je to vše. (»Nová demokracie,« str. 25.—37.) »Tento blud pronikl, bohužel, i v ruské šílené hlavy.« (Str. 38. Veliká lež naší doby.) Co s ním chtí, s tím mechanismem parlamentním, »jenž úspěšně by mohl působiti, kdyby plnomocníci z lidu odtrhli se zcela od své osobnosti; kdyby na parlamentních lavicích seděli mechaničtí plnitelé daného jim příkazu?« (Str. 39.) Celý útvar parlamentní slouží jen k ukojení ctižádosti a zištnosti osob poslanců a ministrů. Je to triumf egoismu. (Str. 41.) Není v něm místa pro čestné lidi, poněvadž čestný pracovník nepůjde prý, aby se mísil do pusté volební vřavy; tam jen křikloun a šarlatán má úspěch. A lid sténá a úpí pod útiskem této mašiny parlamentní a poznává její lež. Tato lež nevyplynula z ničeho jiného, než-li ze školy filosofa J. J. Rousseaua. Tam vzniklo bludné učení o dokonalosti přirozenosti lidské a úplné schopnosti všech a každého pochopiti a uskutečniti ony principy společenského zřízení, které tato filosofie hlásala. (Str. 50.) »Státní vláda jest povolána, aby působila a opatření činila; úkony její jsou projevy jediné vůle, čehož není u demokratické vlády.« (Str. 50.) »Nebude ruského parlamentu!« (Str. 55.) Nebude ani rvanice stran v něm, jaké ihned nastávají »silou onoho stádního pudu, jenž povzbuzuje lidi, aby se rozdělovali v družiny a lezli do boje stěna proti stěně.« (Str. 58.) »V osobnosti monarchově možno si představiti jednotu rozumné vůle; v parlamentě však jí není.« (Str. 58.) Politická svoboda jest pouze fikcí, jež vede k anarchii, před níž se společnost zachraňuje pouze diktaturou, t. j. obnovením jediné vůle a iediné vládčí moci ve státě. (Str. 59.)

Neštěstím jest mu zavedení soudů porotních v oněch státech, kde není oněch podmínek rozvoje pro ně jako v Anglii; v této zemi vyvinuly se ze starého soudu lidového. Všude pomýšlejí prý na záměnu jich, aby odstranila se ona nahodilost rozsudků, jež se na nich jeví.

Z nejlživějších institucí nové doby jest starému obhájci censury ovšem tisk a svoboda tisku. Všecky pletichy a špatnosti pokoutních novinářů snesl dohromady, aby dosti zostudil všechen tisk. To je kuplet, co o něm napsal, a čtenář by jej musil si přečísti celý. »Všelijaký pouliční pobuda, všelijaký žvastoun z neuznaných geniů, všelijaký slídič po kšeftu« může býti novinářem, jehož nikdo nevolal, neustanovil, jenž není zodpověden atd. atd., jenž nad to odučuje čtenáře myslit a míti své přesvědčení.

A na konec škola, všeobecné školní vzdělání. »Do omrzení již opakovaná slova a hesla,« (str. 81.) hesla hlásaná »všemi doktrináři vědy, kteří ve svém doktrinářství jdou do fanatismu, a školními adepty nabiflovaných náuk, za nimiž jde obyčejem stáda tlupa intelligence.« (Str. 80.) Zatím národ nechce nové školy, je mu protivna škola, do níž ho ženou násilím. V škole naší doby zmaten jest pojem vědění a umění; mnohost vědomostí pokládá se za umění. »Podle pojetí lidového škola učí čísti, psáti a počítati a zároveň nerozdílně s tím i učí znáti Boha a ctíti rodiče. Toť summa vědomostí, znalostí a pocitů, jež v souboru svém vytvořují v člověku svědomí a dávají mu morální sílu, nezbytnou k tomu, aby uchoval rovnováhu v životě a vydržel boj se špatnými pobídkami přírody, se špatnými pudy a pokušeními mysli.« (Str. 83.) Vzdělání novo-

dobé nedá lidu vše, čeho potřebuje, zemědělec na př. musí se mnohému od dětství učiti mimo školu »vedle domácího dobytka, vedle rádla a pluhu, vedle polí a luk.« (Str. 84.) Za to však všecko to novodobé školní vzdělání jest s to zničiti onu drahocennou vlastnost vytrvalosti, pomocí jíž společnosti se podařilo udržeti se doposud na pevném základě, zničiti onu sílu inercie, jíž jako loď balastem se drží lidstvo v zdraví. »O všech těchto způsobech vzdělání možno říci, že pocházejí — od ďábla.« (Str. 88.) Jen jednou mu toto slovo uklouzlo, ale uklouzlo mu přece. Prozradilo církevníka, jímž je naskrze. Hájí v Moskevském Sborníku také ještě — studium klassických jazyků statí Račinského; a věnoval zde také stať »Charaktery« nezdravým osobně zjevům své vysoké společnosti; avšak to již v rámec našeho článku nepatří. Jeho portrét jako myslitele je v něm podán úplně. Více jsme nechtěli.

ADOLF ČERNÝ:

Nové volby v Rakousku a Slované.

(Dokončení.)

S největším napětím očekávány a sledovány — díky mudrckému rozdělení na celou druhou polovici května — volby v *Haliči*, poněvadž zde jednak poprvé se měl odehráti rozměrnější volební zápas obou slovanských národností, jednak velký zápas konservativně-šlechticko-klerikálních a demokraticko-pokrokovějších stran polských. Výsledek voleb také vskutku dokonale změnil podobu dosavadního zastoupení Haliče na říšské radě — ne sice tak radikálně ve smyslu pokrokovém, jak by si toho bylo přáti, ale přece aspoň do té míry příznivě, že se přátelé pokroku z toho mohou těšiti.

»**Polské** kolo« ve Vídni (Koło polskie) bude nyní početně i v poměru a zbarvení stran zcela jinak složeno, než dosud. V poslední době, před rozpuštěním říšské rady, mělo »Kolo polské« 65 členů,*) a to z Haliče 63, ze Slezska 1 (dra. Michejdu) a z Bukoviny rovněž 1 (Bohosiewicze). V »Kole« bylo spojeno několik stran či skupin politických: konservativci, a to starokonservativci čili »staňčíci« a mladokonservativci čili »podoláci« (šlechta podolská z východní Haliče), demokraté a klerikálové (katolické centrum). Převahu měly živly konservativně-šlechtické (staňčíci a podoláci) a klerikální, které dávaly celé politice »polského kola« ráz a udávaly její směr.**)

Starokonservativci čili staňčíci, jež bychom mohli také nazvati krakovskou stranou konservativní, měli v dosavadním »Kole« 9 členů, jimž stál v čele dr. Bobrzyński, jejž lze vůbec považovati za vůdce všech konservativců v »Kole« (ostatní členové byli: Abrahamo-

---

*) Podáváme podle článku G. Smólského v »Nové Reformě« č. 235 ze dne 24. května 1907.

**) V posledním období říšské rady 1901—1907 vystřídali se 3 předsedové »Kola«: A. Jaworski, po jeho smrti W. Dzieduszycki a po jeho vstoupení do kabinetu D. Abrahamowicz. Za tohoto posledního byl duševním vůdcem Kola vlastně dr. Bobrzyński.

wicz, dr. Binder, hr. Brzega, dr. Górski, Jędrzejowicz, duch. Komorowski, Popowski, dr. Rappaport a Struszkiewicz).

Mnohem silnější byla v »Kole« strana mladokonservativců čili podoláků, k níž patřilo 21 členů a v jejímž čele stál dr. Kozłowski (ostatní členové byli: Jul. Błażowski, Marjan Błażowski, Chamiec, Czaykowski, hr. Wojciech Dzieduszycki, Gizowski, hr. Gołuchowski, Henzel, Moysa-Rosochacki, hr. St. Piniński, hr. W. Piniński, kn. Poniński, kn. Sapieha, Sozański, hr. Starzeński, hr. Szeptycki, Tyszkowski, dr. Wielowieyski). Podoláci, ač se mnoho neliší od staňčíků, jsou strana ještě zpátečničtější a klerikálnější.

Čistých klerikálů (»katolické centrum«) bylo 11 v čele s duchovním Pastorem (ostatní: Fijak, Niementowski, dr. Opydo, Jan hr. Potocki, Potoczek, Szajer, Wierzchowski, duch. Włazowski, Wojtyga a duch. Żygulinski).

Ze stran demokratických nejméně pravé demokratičnosti měli a tedy stranám konservativně-klerikálním nejblíže stáli 4 národní demokraté (všepoláci) s drem. Głąbińským v čele (ostatní: hr. Bataglia, dr. Gold a Wł. Gniewosz). Jim se blížili demokraté t. zv. »bezpohlavní« (bezrodzajowi), kteří velmi často podléhali dru. Głąbińskému a šli ve směru národně demokratickém. Bylo jich 10: dr. Dulęba, dr. Jabłoński, dr. Kolischer, Królikowski, dr. Małachowski, Merunowicz, dr. Piętak, Seinfeld a Meiser; v poslední době přidal se k nim i W. Gniewosz.

Polská strana demokratická měla 9 členů, kteří tvořili v »Kole« krajní levici (Bomba, dr. Danielak, dr. Doboszyński, dr. Grek, dr. Michejda, dr. Petelenz, dr. Roszkowski, Sołtysik a Stwiertnia).

Poslanec Bohosiewicz nehlásil se k žádné skupině, ale do »Kola« náležel.*)

Mimo »Kolo« byli pouze 4 poslanci »Polského klubu lidového« (Bojko, Krempa, Kubik a Olszewski), v klubu sociálně demokratickém byl Daszyński, »divocí« byli Breiter a Wilk. —

Nové volby tento obraz polského zastoupení velmi změnily. Již první 2 dni voleb přinesly mnoho překvapení.**) Z rozhodnutých voleb vyšli vítězem hlavně lidovci (polská strana lidová), kteří získali 7 mandátů, dále demokrati a polská strana demokratická, jimž dohromady připadlo 6 mandátů; za to konservativci obdrželi jen 3 mandáty, národní demokrati (všepoláci) jen 2, centrovci (klerikálové) 2, socialisté rovněž jen dva a kromě toho zvolen 1 »divoký«. Kromě toho objevila se jedna věc: že proporcionální, dvoumandátový systém v obcích ven-

*) V »Polském kole« bylo 32 statkářů, 11 advokátů a právníků, 7 prof. universitních a středoškolských, 4 soudní úředníci, 4 katol. kněží, 4 rolníci (sedláci), 2 lékaři, 1 žurnalista a 1 učitel. — Podle vyznání byli v »Kole« 4 židé, 2 protestanté, 1 řeckokatolík a 1 vyznání arménsko-katolického. — Většina poslanců byla rodu šlechtického, totiž 35 (z nich 2 knížata, 8 hrabat a 3 baroni). — Voleno bylo 20 z kurie velkostatkářské, 13 za města, 16 za venkovské obce, 3 za obchodní komory a 11 z páté (všeobecné) kurie.

**) Hlavní volby položeny na dny 14. květ. (polovice posl. za venkov), 17. květ. (druhá pol. posl. za venkov a polovice posl. za města) a 23. květ. (druhá pol. posl. za města); eventuální užší a nové volby určeny na 21., 24., 28. a 31. května a 4. i 7. června. Vskutku však volby ukončeny 31. května.

kovských, jejž výminečně pro Halič prorazilo »Kolo polské« hlavně nátlakem národních demokratů, objevil se zbraní dvousečnou. Měl zajistit Polákům mandáty t. zv. menšinové i v okresích východohaličských, většinou rusínských, po případě i připraviti Rusíny o nějaký počet mandátů — a zatím se ukázalo, že při náležité taktice mohli by Rusíni velkou část těchto mandátů získati a tím rozhojniti skrovný počet mandátů, jenž jim byl volební reformou přiřčen. Nestalo-li se tak již nyní, může se tak po nabytých zkušenostech státi při volbách příštích. Po prvních dnech volebních některé listy polské psaly přímo o velké pohromě, hrozící polským zájmům ve východní Haliči, i činily proto orgány lidovců a demokratů prudké výčitky národním demokratům. Při tom hlásaly, že bude nezbytným úkolem polské delegace postarati se o rychlou změnu oné části nového volebního zákona, která stanoví pro Halič menšinové mandáty.

Po dokončených volbách jeví se obraz polské delegace z Haliče takto:

Nejvíce mandátů, totiž 17, získala polská strana lidová. Zvoleni: Bojko, Bomba, Ciągło, Harnek, Jachowicz, Krempa, Łuszczkiewicz, Madej, Mleczko, Olszewski, Paduch, Ruebenbauer, Siwula, Staniszewski, Średniawski, Stapiński a Wójcik.

Konservativci, centrovci a nár. demokrati získali po stejném počtu mandátů. Konservativci mají 13 mandátů. Zvoleni: Abrahamowicz (ve 2 vol. okresích), Biliński, Bobrzyński, Czaykowski, hr. Dzieduszycki, Korytowski, Kozłowski, kn. Lubomirski, Moysa, Obertyński, Starzyński a Zagórski.

Klerikálové, t. zv. polské centrum lidové, mají 13 poslanců. Jsou to: Dobija, Fijak, Hanusiak, Kopyciński, Męski, Pastor, Potoczek, Rzeszódko, Stohandel, Stojałowski, Szajer, Szponder a Żyguliński.

Národních demokratů (všepoláků) zvoleno 13: Battaglia, Biały, Buzek, Fiedler, German, Głąbiński, Gold, Jabłoński, Ptaś, Tomaszewski, Wiącek, Zamorski, Zarański.

Demokratů zvoleno 9: Bujak, Dietzius, Dulęba, Kolischer, Gall, Loewenstein, Małachowski, Staniszewski a Zieleniewski.

Polská strana demokratická získala 4 mandáty. Zvoleni: Łazarski, Petelenz, Sikorski, Stwiertnia.

Sociální demokrati zvoleni rovněž jen 4: Diamand, Hudec, Liebermann a Moraczewski.

Dále zvoleni 3 židé sionisté: Gabel, Mahler a Stand, 2 divocí: Breiter a Gross a 1 samostatný, který vstoupí do »Kola«: Pawluszkiewicz.

Celkem tedy zvoleno 76 polských kandidátů (se socialisty a divokými) a 3 sionisté. Do »Polského kola« vstoupí jich jen 53, poněvadž lidovci odpírají vstoupiti do něho, pokud nebudou změněny stanovy ve směru opravdu demokratickém. Konečně o věci rozhodne sjezd strany, který však nemůže býti svolán před srpnem — do té doby zůstanou lidovci zvláštním klubem. »Kolo polské« by se opravdu zdemokratisovalo, kdyby všichni demokrati, kteří v něm jsou, byli demokraty opravdovými a upřímnými. Ale v národní demokracii vlastně pravé demokratičnosti vůbec není a t. zv. demokraté s polskými demokraty jsou opo-

sičníci konservativcům a klerikálům příliš poddajní. »Z této chvějnosti a neupřímnosti levice,« píše lvovský orgán lidovců, »těží a bude těžiti náš konservatismus. Při větší jasnosti názorů a větší upřímnosti v záměrech demokracie byla by hrstka poslanců konservativních osamocena, neboť naše centrum není ani jednolité, ani silné. Ale pokud naše politické skupiny, tvořící demokracii, neodvažují se do předu, pokud nemají odvahy ani chuti k činům, může zůstati vše při starém.« A zdá se, že zůstane. Předseda bývalého »Polského kola«, D. Abrahamowicz, sezval na 15. června ony polské poslance, »kteří se poddávají stanovám Kola polského.« Patrně je to namířeno proti hlasům, volajícím po změně stanov Kola. Nevím, odváží-li se demokratické skupiny dosavadního »Kola« na sjezd nejíti.*) Z konservativců nevejde do nové říšské rady ani polovice — místo 30 jen 13 — a přece mají na t. zv. levici dosud takový vliv, že jako uřknuta jde poslušně za nimi.

Nemožnost sblížení obou táborů vyplývá také z projevu posl. Starzyńského (konservativce), jenž v rozmluvě s lvovským dopisovatelem »Neue Freie Presse« prohlásil, že »Kolo polské« bude dále trvati na základě naprosté solidárnosti a že se bude ve své politice říditi týmiž zásadami, jako v posledním období říšské rady. Ostatně i sama »Národní rada« (Rada narodowa) — resp. její konservativní a klerikální členové — na schůzi ve Lvově 9. června prohlásila se proti jakémukoli vyjednávání s lidovci o vstoupení do »Kola«.

Že se konservativci obracejí zády k lidovcům, ani se tuze nedivíme; vždyť vůdce lidovců, posl. Stapiński, docela oficiálně adresoval jim v »Příteli Lidu« (Przyjaciel Ludu) tato rouhavá slova: »(Vstoupení lidovců do klubu) bude v první řadě záležeti na tom, přestanou-li pánové, vládnoucí nyní naší zemí, zneužívati moci, přestanou-li pronásledovati lid za politické přesvědčení a snahy... Dále musí býti dány lidu záruky, že dosavadní vláda této kliky se již nevrátí. Takovou zárukou bude, bude-li lidu zajištěna většina ve sněmě příslušnou změnou volebního řádu...« atd.

Vedle vítězství lidovců a porážky konservativců jest příznakem volebních výsledků v Haliči nezdar polských sociálních demokratů při volbách. Prošli jen 4 sociálně demokratičtí kandidáti ve východní Haliči (2 ve Lvově a po 1 v Přemyšlu a ve Stryji) — v západní Haliči ani jeden. Propadl v Krakově i sám vůdce haličsko-polského socialismu, Ign. Daszyński; při volbách r. 1897 dostal (v V. kurii) 22.214 hl., r. 1901 již jen 13.153 hl. a tentokrát pouze 1216 hl., ovšem pouze v jednom z pěti volebních okresů krakovských. Ale i když se připočtou hlasy ostatních kandidátů sociálně demokratických, dostáváme počet příliš nepatrný proti imposantním číslům z r. 1897 a 1901 — totiž pouze 3755 hl. Proti sociálním demokratům postupovaly kromě lidovců svorně všecky strany polské: konservativci, klerikálové i tak zv. demokrati všech tří odstínů.

Ve *Slezsku* (Těšínsku) naproti tomu socialisté zvítězili: ve 3 polských volebních okresích prošli kandidáti sociálně demokratičtí, a to

*) Také ovšem se neodvážily.

2 Poláci (Kunicki a Reger) a 1 Čech (Cingr). Z t. zv. národních kandidátů polských prošel jediný, katolický kněz Londzin. Padl i dosavadní poslanec dr. Michejda, evangelík, proti němuž »Związek śląskich katolików« vedl urputný boj. Tomuto agitačnímu sdružení katolického kleru polského ve Slezsku vůbec polský tisk dává vinu, že se 3 polské mandáty dostaly do rukou socialistů, což na př. Nowa Reforma prohlašuje přímo za pohromu polských zájmů ve Slezsku.

Rusíni tak nečiní — žádná strana jejich nevylučuje sociálních demokratů z národa, ba rusínské hlasy rozhodovaly i při vítězství polských sociálních demokratů ve východní Haliči. I tato okolnost — vedle jiných — svědčí o větší pokrokovosti rusínských politických stran u srovnání s polskými stranami v Haliči.

S výsledkem voleb mohou býti Rusíni spokojeni: uhájili si v *Haliči* z 28 mandátů, přiřčených jim volební reformou, 27*) — a to jest při známých volebních praktikách vládnoucí dosud strany v Haliči věru mnoho.**)

Zajímavý a poučný jest výsledek voleb podle stran. Největší počet mandátů získala ukrajinská národně demokratická strana, totiž 17. Zvoleni: V. Budzynovškyj (vol. okr. 60.), H. Ceglynškyj (61.), dr. S. Dnjistrjanškyj (62.), J. Folis (64.), dr. A. Kolessa (69.), dr. E. Levyćkyj (66.), dr. V. Ochrymovyč (58.), dr. F. Okunevškyj (58.), dr. E. Olesnyćkyj (57.), S Onyškevyč (53.), dr. E. Petruševyč (65.), M. Petryćkyj (70.), J. Romančuk (55.), dr. D. Stachura (67.), T. Vojnarovškyj (56.) a T. Staruch (66.).

Ukrajinští radikálové dobyli 3 mandátů. Zvoleni: dr. L. Bačynškyj (59.) a dr. K. Tryľovškyj (zvolen ve 2 okr., č. 56. a 55.).

Ukrajinští sociální demokraté zvoleni 2: J. Ostapčuk (68.) a S. Vityk (54.).

Moskvofilů zvoleno 5: V. Daviďak (57.), dr. N. Glěbovickij (63.), M. Koroľ (62.), V. Kurylovič (51.) a D. Markov (65.).

V *Bukovině* zvoleno 5 rusínských poslanců, a ti všichni náleží ukrajinské národně demokratické straně. Jsou to: N. Vasyľko (okr. Vyžnyća-Putyliv), Jer. Pihuljak (Vaškivcï-Stanivcï), J. Semaka (Kicmaň-Sadagura), A. Lukaševyč (Zastavna) a N. Spynul (Černovice-Seret). Moskvofil a Polák nezvolen žádný.

Tento volební výsledek ukázal především demokratické smýšlení Rusínů — ze 32 rusínských poslanců náleží 27 stranám demokratickým a jen 5 konservativní a tedy nejméně demokratické straně moskvofilské. Fakt, že tato strana nedostala ani celou šestinu ze všech mandátů, ukazuje, jak málo opory již nachází v národě.***) Propadl — a to ve třech

---

*) V předešlém parlamentě bylo z Haliče 8 posl., z Bukoviny 2.

**) Kandidáti polské Národní Rady byli postaveni všude ve vých. Haliči i v okresích čistě rusínských.

***) Podle počtu odevzdaných hlasů není výsledek pro stranu moskvofilskou tak nepříznivý, ale přec jen takový, že z něho jest úpadek strany patrný. Při hlavních volbách 14. a 17. května odevzdáno v 19 venkovských okresích vých. Haliče pro kandidáty rusínské celkem 499.728 hl. — a z těch připadlo na 19 kandidátů moskvofilských jen 152.327 hl., t. j. méně, než dostali v těch okresích kandidáti polští (ti dostali 177.283 hl.). Z ostatních ukra-

okresích (55., 56. a 66.) — i hlavní zástupce a vůdce nynějšího moskvofilství, dr. Dudykevič, na jehož zvolení do říšské rady straně moskvofilské nejvíce záleželo. Jen v okr. 57. (Stryj) zvolen za náhradníka moskvofilského posl. Daviďaka. Ale ani to mu nepomůže do parlamentu. Kdyby se posl. Daviďak svého mandátu vzdal, aby za něj vešel do říšské rady Dudykevič, vzdá se svého mandátu i ukrajinsko-národní posl. Olesnyćkyj, zvolený z téhož okresu — a v tom případě nastane podle § 36. volebního řádu nová volba obou poslanců za stryjský okres.

Zdá se, že moskvofilští poslanci nebudou ani náležeti do společného Rusínského klubu ve Vídni. Vyšlo sice se strany moskvofilské — od posl. Kuryloviče — v »Haličaninu« vyzvání k utvoření společného klubu poslanců všech stran rusínských, ale překážkou k utvoření takového klubu budou právě poslanci strany moskvofilské, aspoň dva z nich. Jsou to posl. Markov a Glěbovickij, mladomoskvofilové, kteří vůbec neuznávají národnosti ukrajinsko-rusínské a v důsledku toho žádají zavedení jazyka ruského (velikoruského do literatury, do škol i veškerého života haličských Rusínů. Ostatní tři — Kurylovič, Koroľ a Daviďak — náležejí směru staroruskému, ne tak nesmiřitelnému.*)

Jedna okolnost znamenitě charakterisuje rusínskou delegaci: její schopnost k parlamentní práci. Rusíni kandidovali lidi opravdu povolané, buď již zkušené politiky, nebo lidi vzdělané a v národním ruchu osvědčené. Ze 32 rusínských poslanců je 8 advokátů, 4 kandidáti advokacie, 4 kněží, 3 žurnalisté, 2 universitní professoři, 2 středoškolští professoři, 2 soudní radové, 2 rolníci, 1 gymn. ředitel, 1 školní inspektor, 1 statkář a 1 sekretář zemského výboru (bukovinského).

jinských stran dostali 23 kandidáti národně-demokratičtí 269.545 hl., 3 kand. radikální 64.897 hl. a 2 sociálně demokratičtí 25.919 hl. — Počet hlasů pro kandidáty moskvofilské byl by ještě o mnoho menší, kdyby byly ukrajinské strany postavily kandidáty ve všech okresích; v okresích, kde skutečně prošli kandidáti moskvofilští, nebylo protikandidátů ukrajinských. — Co se týče hlasů, odevzdaných pro Poláky, nemůže se z nich vyvozovati závěr o síle polských menšin na rusínském venkově. Jest v nich jednak mnoho hlasů rusínských, jednak židovských. Mnoho rusínských sedláků hlasovalo s uvědoměním pro polské lidové kandidáty, mnoho neuvědomělých rusínských venkovanů získala svými praktikami polská Rada Narodowa. Rozšířením rusínského národního uvědomění příště tito voliči přejdou na stranu poslanců ukrajinských. Ale i jinak jest pravděpodobno, že počet hlasů pro nepokrokové polské poslance se ve vých. Haliči zmenší, jak o tom zajímavě usuzuje »Nowa Reforma« 4. června. Bude-li tam zpravidla polskému obyvatelstvu voliti mezi rusínským kandidátem demokratickým i pokrokovým, opravdovým přítelem rolnictva, a mezi polským velkostatkářem reakcionářem, odpůrcem všelikého pokroku a obhájcem své »državy« — není pochybnosti, na kterou stranu se bude polský venkovan čím dál více kloniti. V těchto volbách nevydali Rusíni hesla třídního boje ve velkém slohu — ale co by se bylo stalo, kdyby ruskými kandidáty místo advokátů a professorů byli rusínští sedláci s hesly pouze třídními? »Nepostavíme-li na východě,« uzavírá polský list svou úvahu, »proti rusínské pokrokovosti a demokratičnosti pokrokovost a demokratičnost polskou, povstane jistě v massách polského lidu odpadání na stranu rusínskou, jehož hranice těžko stanoviti.«

*) Sblížení přece docíleno. Moskvofilští poslanci podepsali zásady klubovní organisace, v nichž jest výslovně vytčeno uznání maloruské národnosti. Z toho velký nářek v »Haličaninu«, neboť tím vlastně moskvofilská strana pozbývá základu.

A ještě jedna věc: hlasy, odevzdané pro kandidáty rusínské v Haliči, činí 47·1% všech odevzdaných hlasů. Podle toho bylo by Rusínům ze 106 haličských mandátů náleželo asi 50 — a nikoli pouhých 28, kolik jim jich přiřkla volební reforma, nebo dokonce 27, kolik jich Rusíni ve skutečnosti dobyli.

Celkový výsledek voleb u rakouských Slovanů je tedy tento:

Čechové.	Společný klub: agrárníci 28, mladočeši 20, klerikálové 17, státoprávní demokrati 9, staročeši 6, pokrokovci 2, samostatní 2	84
	Sociální demokrati	24
Poláci.	Polské Kolo: konservativci 13, národní demokrati 13, klerikálové 14 (1 ze Slezska), demokrati 9, polská strana demokr. (pokrokoví demokrati) 4, samostatný 1	54
	Lidovci	17
	Sociální demokrati (z Haliče 4, ze Slezska 2)	6
	Divocí	2
Rusíni:	Rusínský klub: Ukr. národní demokrati 22, ukr. radikálové 3	25
	Moskvofilové	5
	Sociální demokrati	2
Slovinci.	Klerikálové 18, naprednjaci (pokrokovci a liberálové) 5	23*)
Chorvati.	Z Dalmacie: hrvatska stranka 6, pravaši 2, samostatný (Bulić) 1	9
	Z Istrie 3	3
Srbové z Dalmacie		2
Všech slovanských poslanců včetně se slov. sociálními demokraty		252
bez 32 sociálních demokratů		220

Slovanský blok na říšské radě byl by tedy značně silnější než německý blok (176) bez německých sociálních demokratů, ba znamenal by velkou sílu i v poměru k celému parlamentu (516 posl.). Ale utvoření jeho posud ještě zdá se nemožností — nedovolí tomu poměr rusínsko-polský, jenž oba národy vzdaluje od myšlenky pospolitosti všech rakouských Slovanů. Rusínský posl. prof. Kolessa vyslovil se, že utvoření takového bloku zdá se mu pravdě nepodobným, a to nejen pro dosavadní poměr rusínsko-polský, nýbrž i z hlubších příčin. A polský posl. Starzyński přímo prohlásil, že by utvoření bloku slovanského i německého považoval za vzájemnou provokaci a fikci.**) Ovšem před tím zamhouřil oči, že blok německý de facto existuje. A proč by slovanský blok v Rakousku měl býti provokací, nepochopí žádný Slovan.

*) Počet slovinských poslanců vůbec i podle stran bývá udáván velmi rozdílně a nesprávně, a to i v slovinských listech. Naprednjaci jsou 2 ze Štyrska, po 1 z Korutan, Gorice i Terstu — klerikálů je z Krajiny 10, ze Štyrska 5, z Gorice 2, jak bylo v prvé části tohoto článku uvedeno.

**) Oba v rozmluvě s dopisovatelem »Neue Freie Presse«.

A. I. JACIMIRSKIJ:

Pěvec jara, snův, illusí.

(K. M. Fofanov.)

K. M. Fofanov.

Minulého roku — v Rusku v trudnou to dobu reakce — měli jsme oslaviti dvacáté páté výročí básnické činnosti Konstantina Michajloviče Fofanova (narozeného r. 1862). Neslavili jsme ovšem ničeho — kdo pak se teď zabývá u nás poesií? Jubilea tedy nebylo, a o Fofanovu nezmínil se ani jediný list. Nezaslouženě. Nadání jeho, nechť nikdy nebylo tuze školeno, bylo veliké. Pocházel z rodiny selské, a děd básníkův sedlačil až do nynějška v olonécké gubernii. Otec přestěhoval se do sídelního města a vedl obchod s dřívím. Budoucí básník vzdělával se v jakémsi soukromém ústavě, učil se málo a špatně. Jako desítiletý hošík počal psáti a v devatenáctém roce věku (1881) tiskli mu první práce. Ještě na začátečníka obrátil naň pozornost Nadson r. 1884. Kritika povšimla si ho roku 1887, když vyšly jeho »Básně« (Stichotvorenija). — Život Fofanova byl neobyčejně trudný. Stále bylo mu zápasiti s nouzí; spustil se, opustil svou rodinu. Dnes je Fofanov »bývalým člověkem« — přes to, že je živ . . .

I.

Nyní veršuje Fofanov jenom znova a znova na staré motivy; stal se typickým »bosákem«, žije vzdálen kruhů literárních. Těžko dnes uvěřiti, že on, tulák a pijan, původem je těchto veršů:

Kdys jasné hvězdy v kráse noční plály,
své sladké zkazky květům našeptaly;
i usmály se plátky atlasové
a zachvělo se listí smaragdové.
Květ ku květu se chýlil rosy plný
a druhu sdílel něžné lásky zvěsti;
a snivé vánky roznesly jich štěstí,
kde práhla skála, kde se chvěly vlny.
Tu země, v tichém jara celování
jež strojila se v zeleň svoji rannou,
sny, zrozenými ze hvězd mihotání,
mou přeplnila duši rozkochanou.

A v tyto dny, kdy bolest jen se hlásí,
v ty temné noci hlubokého stesku,
vám nyní vracím, hvězdy na nebesku,
ty vaše zkazky plné čarokrásy.

V této básni slila se jako v ohnisku veškera básnická ústrojnost Fofanova — jeho zvláštní, nadzemská, hudební povaha setkaná z polostínů a polosvitů sotva zachytitelných. Kritikové ji pokládají za autobiografii Fofanova. »Jakožto básník není ,člověkem z tohoto světa'; žijeť ve svém zvláštním světě nejasných zření a truchlých nálad. Často mluví ovšem o květech, o sadech, o lesích — než všecko to jsou pojmy téměř abstrahované, bez oněch určitějších příznaků, jež vyjadřují individualnost předmětu líčeného. O Jihu, jehož nikdy nespatřil, mluví daleko častěji než o domácí přírodě severní. V jeho verších není téměř ruské přírody, ani ruských dějin ani ruského života. Tak veliká jest jeho nechuť k blízkému a skutečnému, že i v přebásňování (parafrasích) rozličných legend a pověstí nesahá téměř nikdy k podnětům ruským, ale vydává se daleko za moře, do Japonska, do Palestiny, do Skandinavie, v pohádkovou říši kraleviče Trioleta, protože ho to sprošťuje povinnosti přesného a určitého líčení, poskytujíc mu možnost omezovati se jen povšechými, nejasnými obrysy.«

Ve výroku tom je mnoho pravdy. Fofanov jest romantikem, a bylo vskutku ironií osudu, že se narodil v Rusku a ve druhé polovině devatenáctého věku, v době rozkvětu uměleckého realismu ruského, jemuž on byl svrchovaně cizím, jakož byl cizím i všeliké skutečnosti.

Fofanov je básníkem jara, jež opěvá tisícerými nápěvy, přebásňuje časem i sebe sama a opětuje znova, co již řekl nemnoho let před tím.

II.

Veškerá příroda jest Fofanovu harmonickým celkem a štědrá, vše oživující vesna je středem celého cyklu »Jarních písní«. Vesna uklidňuje jeho těžké dumy, nechať ho navštěvují bdícího či ve spánku.

Svůj hrob jsem viděl ve snu dnes —
a vil se po něm had:
to plazila tam zmije v ples
svůj atlasový šat.
Jen suchopýr tu šepotal,
kde pod sosnou tlel spáč —
a s větve do měsíčna lkal
příšerné sovy pláč.

A ty kde snila jsi svůj sen,
můj čistý anděle,
tam sluneční tkal jarní den
paprsky zardělé;
tam svítil bílé lilje květ
a hostil roje včel,
sad utěšený kolkol kvet —
a ples tam vesny zněl.

Jaká tu protiva! Tradicionelní vesna, která, jak se zdá, již se nadobro přejedla v poesii staré i novější, jeví se u Fofanova čímsi nadmíru svěžím a líbezným. A nemůže ani nemilovat jara on — pěvec skutečnosti tak vzdálený, »pěvěc illusí«. Jeho mysl tíhne stále ve kraj vysněný, kde »nebe je bez mračen«, kde »vlny neburácejí«, kde »vzdechy se ladně skládají v něžnou píseň«. Duše jeho jest jako oslepena okouzlujícím vlivem štěstí, nevyslovenými slovy, blahem silné mladosti. Štěstí mělo by, podle něho, probíhati svátečními zástupy, ve vonných síních, kde mu všichni vycházejí vstříc odhánějíce smutek, v síních, kde se svítí broušený křišťál a kde zvučí temné klavíry.« Chápe zároveň kouzlo zápasu, cítí v sobě překypující sílu a směle vyslovuje vyzvání:

Jen ječ, ó zlobný ručeji, a v propast bouři dál!
Já nebojím se: křídla mám — a uletím ti k výšinám,
bych zlobě tvé se smál!

Než této síly k zápasu nedodává Fofanovu pozorování života, neboť života vlastně ani nevidí, ale »opojení« přírodou. V přírodě je mu vše oduševněno. V ní se konvalinky »christosují«, hledíky se laskají s oblaky, křoví rybízové teskní po slavících. Taková příroda, jak míní kterýsi kritik, nemůže neprobouzeti účasti i v duši poety samého. Mládí, jaro a láska — tyto tři téměř nerozlučné pojmy jeví se nerozlučnými vskutku ve všech téměř básních Fofanova.

Krajiny Fofanova, plné jsouce mladosti a štěstí, jsou i plny zvuku. Dlužno se diviti, že tak málo jeho básní posud uvedeno v hudbu. U něho zpívá vše: i jarní noc, i tluk srdce, i nejasný stín . . .

Jak smutná děvuška jdouc ve svatební zdobě,
tak tichá jarní noc mi v okna nahlíží;
své srdce slyším bít a cítím zpívat v sobě,
a, co kdy prožil jsem — mi není obtíží.
Mně volno . . . City jen tak vlní se a čeří,
jak kdyby něčí stín mi utkvěl na plecech,
a v dál mne pudí, v dál, kde neznámo se šeří,
mne vábí, zpívá mi, mne halí v horký dech . . .

Nic není v přírodě Fofanovu krásným a nic šeredným.

Fofanov vidí, jak i nebohý keřík rybízový, v němž si slavík svil hnízdo, »teskní osiřelý, když pěvec lásky jinam zaletěl, i vzdychaje po něm za nocí šelestí tak smutně, tak nesměle, jakoby k nebesům vysílal výčitky.« Zkrátka, svého druhu pantheista. Již jenom krok, a básník hotov splynouti s přírodou ani se neohlédnuv na rozloučenou po své minulosti, po skutečném životě. Tak pěje v těchto verších:

Mně jedno, kam až dojdu jedenkrát —
zda v peklo muk či v modrou nebes bránu!
Tak vidíš oblak v zlatém rouše plát
a kočující hruď svou v slunci hřát —
ač nezná přístavu ni stanu.
To vlna mořská kdys jej zrodila
v paprsků třpytných žárném celování;
a ranní mhlou jej vzhůru hodila,

by mlha ranní s orly chodila
a večer hrála letmých stínů tkání.
On v krásu niv i v jezer klidný zor
se zadívá a stejný cit k nim chová,
on skropí dole ševelící bor
a bystřinou se řítí s boku hor
a s vlnou mořskou sjednotí se znova!
I já tak plynu, plynu — nevím kam,
sem věčností byv vržen, kde jsem cizím,
v ten hněvný svět, kde vládne zlo a klam;
jak onen oblak — beze stopy splám
a do věčna — taj hluboký — zas zmizím!

III.

Jsa představitelem bezděčné tvořivosti umělecké jest vzdálen Fofanov všeliké tendenčnosti a stojí zcela mimo zájmy »časové«. Proto jej poetové — zápasníci, jako L. Melšin (Jakubovič), téměř zavrhují a vykládají jeho úspěch »bezdobovostí« ruské literatury a ruské společnosti v letech šedesátých až devadesátých. Podle mínění Melšinova »Musa Fofanova, již povahou svojí jsouc cizí všeliké idejnosti, odloučená od podmínek a poměrů jakékoli určité doby a libující si ve sférách nadhvězdných — přišla jako na zavolanou do této přechodné mezidoby vážnějších snah a směrů i proslula jako veliký zjev básnický. V pravdě však je to pouze pěkná, milá, než zcela mikroskopická hvězdička na našem básnickém nebi . . . Ze všeho nejraději opěvá p. Fofanov jaro, lunu, květy, hvězdy, anděle, miluje sny o světě záhrobním, lká pro otrávenou lásku, sdílí hrůzu zoufání: a tyto svrchovaně romantické motivy dovede časem odívati něžnými, hudebními melodiemi; ale je mu na úkor úžasná nedbalost formy rovněž jako řemeslnost, jež mu dovoluje psáti nesčíslné množství básní, z nichžto tři čtvrtiny nejsou než makulaturou.« Je to výrok přísný — ale přes to ve mnohém směru spravedlivý. Třeba věděti, že zápasí básník s hroznou bídou a píše, aby vyzískal několik rublů na chléb. Proto nelze v jeho výtvorech hledati jednotnosti. Vše je tu nahodilé, i — dokonalost, i nedostatky. Řadou s velikolepými básněmi vyskytují se u něho věci až hrůza banální. A kdyby nebylo společného všem zvláštního tónu, kdyby nebylo jazyka, po němž hned se poznává Fofanov, bylo by nesnadno viděti v něm veliký talent. »Sám jazyk tohoto syna i vnuka sedláků — jinak v čistě uměleckém směru spanilý — nemá v sobě ničeho specificky ruského,« praví o tom S. Vengerov. V něm není ruské víry ani ruského názoru a způsobu života. V jeho viděních tančí pouze elfové, víly, lesknou se zámořští princové, rytíři atd. Odtud neobyčejná výpravnost jeho básnického stylu, jež pak v básních nezdařených přechází v krajní nabubřelost.

Takové jsou i ony »měšťácké« básně Fofanova, kde, jak patrno na první pohled, zlobí se na lidi. Než hněv v něm nevzniká z příčiny sociální, nýbrž jen proto, že »zotročený svět« — nevidí čarokrásných snů. (»My pri svěčach boltali dolgo . . .«). V jiné básni žaluje básník, jak těžký je vlastní jeho život a jak krutý svět. Chladné hoře roste, strašidelná dálka zívá hlubokou propastí. Básník se modlí, děsí a bojí se, aby v ni neklesl (»Moj mir ugrjum«).

IV.

Než taká nálada je příliš pomíjející a nezůstavuje dojmu, protože je příliš osamocená. Fofanov se uzavřel ve vlastní svůj svět, kde září hvězda jeho smutku:

Hle, hvězda večerní, ta hvězda mého smutku,
tam v dusných oblacích již oko otvírá,
a mnohý země svit — druh zlých i dobrých skutků,
druh her i modliteb jí v ústret prozírá.
Než duše mé jsou vzdáleny ty svity
a nedbá jich mé touhy teskný sen,
tu zemskou lež si protiví mé city
a plesu není duch můj přístupen.
Mne nevábí leč hvězda smutku mého,
jen její písně zpívám z polosna,
a její lesk mne zove, nadšeného,
kde jiných ohňů vlast je radostná,
vlast jiných světel, očím roztesknělým
jež na nebeském planou oltáři,
a zápasníkům která unaveným
jen ve snách smutných těchou zazáří.

Ztráceje se ve snách, ve světě illusí, nemůže stesk Fofanova nebýti osamělým a výlučným. Myslí-li na to a stýská sobě, že »mládí prchne jako sen,« že »objeví se svět pouhou elegií,« utěšuje se tím, že najde cosi oslazujícího opět ve vlastním zármutku. Až uprchne jeho svěžest, budou duši trápiti pochybnosti o nepřátelství i lásce; až usmířen bude spor rozumu a krve v něm — bude jej vábiti k sobě noc se svými kouzelnými taji, se svým průzračným dnem — a on bude přece jen šťastným.

Než já šťasten vlastním klidem jsem;
náhlá bouře jestli přepadne mě
divým burácejíc hukotem,
jako dítě skloním před ní témě —
bez hněvu i hrůzy v srdci svém...

I ve strádání najde úlevu, najde radostné slzy při vzpomínce na minulost. Jako pod popelem tlí uhlíček posledním zábleskem, jako pod prvním sněhem dýše ještě kvítek pozdní jeseně: tak bloudí po bledém sdružení sirých dum básníkových svit vzpomínání. To jsou — »slzy hoře bývalého — písně zašlé radosti« (»Otzvučali struny serca«). Tajemství takového zmírajícího počínání v duši Fofanova není nesnadno uhádnouti. Vždyť jest básníkem každým atómem své bytosti, a každý básník žije dvojím životem.

Dvě říše básník zná: říš světla jedna z nich,
jak azur nebeský, jímž jitro plane;
a druhá jako noc, kam měsíc nedostih',
jak žalář hluboký tmy nepřebrané...
Ach, musí v temné dlít dnů řady truchlivých —
a v jasné okamžik jen krásný stane.

A básníku je vždycky volno uchýliti se do jedné z těchto dvou říší — podle toho, jaké náladě podléhá.

V.

Není těžko vymeziti místo, příslušící Fofanovu v řadě současných básníků ruských, ačkoli dle prvního dojmu zdálo by se snad, že náleží Fofanov ku představitelům »čistého umění«. Tuto zvláštnost objasňuje týž kritik. Uváděje, že cizí jest básník všeliké tendenci a že nenáleží k nižádnému literárnímu táboru, praví, že podle povšechného rázu poesie Fofanova zařaďují ho obyčejně mezi repraesentanty »čistého umění«. Ale to není zcela správno, ježto není u něho ani stopy onoho úmyslného a čistě polemického ubíhání od námětův »občanských«, kterým se vyznačují charakteristicky mnozí novější představitelé »umění pro samo umění«. Naopak, v ony řídké chvíle, kdy spouští se Fofanov na zemi, mluví časem o »vzdeších nemocné bídy«, lituje »Musu, která dříve neznamenala výkřiků běd lidských«, a nyní »rozhazuje kol sebe símě bratrství, míru a svobody« a jala se »jako krásný anděl sestupovati na podstřeší«. Nicméně vnášejí jeho pokusy opěvati »bledou bídu« dissonanci v povšechný tón »hvězdné« poesie Fofanova. Dává své družce dosti slabou útěchu, neboť počínaje bídou — touž bídou také končí, jinými slovy: není s to nalézti východu z těžkého postavení.

Ó, u našeho prahu, drahá,
již stojí, klepe nouze zlá...
Leč ty se neděs! Nedosahá,
kde při práci nás nalezla.
Zní v písni pěvce míce citu —
a lampa moje nesmělá
mi nocí hoří do úsvitu.
jak jitru vstříc by hleděla;
a jiný svět má duše zočí,
svět zázraků a nadšení,
kde čisté slzy kanou s očí
a kde se pravda pramení.
To svět je, od Boha jejž béře
duch k útěše... A jedenkrát
i sláva najde naše dvéře
a bídu nechá venku stát.

A tak jest si on sám pramenem lidského štěstí; vnější poměry neznačí tu mnoho. Po nadšené besedě přátel o světlé budoucnosti, až »vyplní se vůle zápasníků«, nepřekážejí už básníkovi studené vlny větru podzimního a nebe bez záhřevu: »... Mně lehko bylo, teplo, jasno: já slunce nesl v duši své...«

Z těchto úryvků je zřejmo, že v celku věří Fofanov v lepší svět, který si vystaví lidé jako chrám nějaký svojí láskou. Vždyť nežije člověk na poušti — a neznámých cest ku štěstí je mnoho, právě jako hvězd božích. Pozoruje přelivy nálad u Fofanova, tvořících pozadí, na němž se rýsuje časem světlými obrazy, časem mračnými stíny to, čím žilo, strádalo i čím se vzrušovalo srdce básníkovo, poukazuje svrchu citovaný kritik na »hledání Boha«, v němž »obsažen vyšší smysl života lidského, a jež vskutku nemohlo neobrážeti se v díle tohoto citlivého poety«. Básník Jej hledá »přeplněn mučivou touhou spatřiti Jeho světlou tvář,

kralující nade světy«, a přece již Jej vytušil v srdci svém, prohřátém láskou k nešťastným a opuštěným. A srdce právě jeví se mu býti zárukou, že rozptýlí se jednou zlo, panující na zemi, a bezpráví ustoupí spravedlnosti. Ten jest odkaz, jejž zůstavuje básník dětem:

Svět ten temnější než žalář
našim dědům zůstaven;
otcům již se zjasnil trochu . . .
Vámi změň se v jasný den!

Než přes to vše nemůžeme spatřovati v této naději něco pro Fofanova příznačného. Vznášeje se mimo čas i prostor může všude trvati »pěvcem jara, sův a illusí«. Jaro se opakuje každým rokem, není, proč tedy truchliti. A v krásné básni »Z podzimních melodií« podává Fofanov klíč k správnému pojímání své Musy:

Jak truchlé requiem mi zevšad zaznívá!
Tu v listí šustění, jež pod nohou se choulí,
tu v bzuku pozdních včel, nad pozdní květy jdou-li,
tu v křiku jeřábů, jenž dálku prochvívá!
Buď s Bohem do jara, ó kráso tajemná,
jíž plny lesy jsou! Buď s Bohem, dojemná
ty sladká obloho s úsměvem červánkovým
i s bouře ropotem! Já věřím, přijde den,
že znova zabouříš, bys žitím zvedla novým
stín vesny zapadlé, jíž vínek rozpleten! . . .

Přeložila *Pavla Maternová.**)

DOPISY.

Ze slovinského Štyrska.

(Krajinci ve slovinském Štyrsku.)

Není nic zvláštního v našich dobách, stěhují-li se lidé z krajiny do krajiny, ba i přes širý oceán. Ale podivuhodno jest, stěhují-li se do krajiny, z níž lidé utíkají do Ameriky, jiní přistěhovalci — a daří-li se jim zde dobře. Takový zjev máme u nás. V poslední době do našeho slovinsko-štyrského »zeleného pohoří« v Podráví stěhují se houfně Krajinci. Kácejí zde lesy, celé kmeny dopravují na dráhu, zasílají k moři a po něm do daleké Alexandrie, ba až i do Japonska. Pro obchod, pro nějž nebylo dosti smyslu v domácím obyvatelstvě, přinesli porozumění krajinští Slovinci, kteří zde nyní svým přičiněním ukazují pravdu slov básníka Val. Vodnika:

Slovenec, tvoja zemlja je zdrava,
za pridnega je nje lega najprava,
polje, vinograd, gora, morje,
ruda, kupčija sebe redé!

*) V překladě Pavly Maternové přinesl »Slovanský Přehled« také již 3 ukázky poesie K. M. Fofanova v roč. VII. str. 111. *Red.*

Domácí obyvatelstvo ovšem také kácí dříví, ale nedovede ho tak výhodně obchodně využitkovati. Řeže z něho prkna, jež jdou do Uher a na Balkán, ale většinou rukama překupníků — židů. Obchod ten je zvláště v rukou známé firmy »Ujlaky-Hirschler a spol.« v Dobrové v Chorvatsku. Před časem počali sice v tomto obchodě i křesťanští podnikatelé úspěšně konkurovati, ale nyní, jak se zdá, židé zase nabyli vrchu. Snad aby si této konkurence se chopili podnikaví Krajinci?

Následkem stěhování krajinských Slovinců do Štyrska stoupla zde také cena pozemků na nebývalou výši — o 100 i více procent, tak že chuďas nemůže na zakoupení pozemku pomysliti. Proto se také naše chudina houfně stěhuje za moře. Krajincům, zdá se, pomáhají jejich dobře řízené spořitelny, zejména známá »Krajinská spořitelna« — kdežto podobné peněžní ústavy u nás ve Štyrském Hradci a v Mariboru spočívají v rukou německých a podporují také hlavně Němce. Vždyť právě před několika lety vydáno bylo heslo, aby tyto spořitelny neposkytovaly půjček žadatelům, jejichž samo jméno ukazuje, že jsou Slovinci. Proto jest nám vítáno, že se k nám stěhují Krajinci, kteří zde lépe vzdorují německé zlobě, než Slovinci domácí. Jejich značnou zásluhou jest, že slovinská země ve Štyrsku zachovává si dosud svůj slovinský ráz.

Jak domácí obyvatelstvo dosud nezná ceny svých pozemků, o tom příklad: Jistý Krajinec koupil od zdejšího rolníka »grunt« za 24.000 K — i posmívali se mu sousedé, že prohloupil. Ale Krajinec za pouhá dvě léta stržil za prodané dříví 28.000 K — a ještě potom prodal svůj pozemek jinému za 24.000 K.

Svým vzorným hospodařením mohli by Krajinci býti našemu neuvědomělému lidu příkladem.

Štajerc.

Ze Sofie.

(Trochu politiky. — Slovanská beseda. — Slavnost cara Borise.)

Upřímně se přiznávám, že zúmyslně jsem se delší dobu odmlčel — nebyloť nic potěšitelného, o čem bych se byl mohl rozepsati pro čtenáře »Slov. Přehledu«. Až teď do posledního sešitu letošního ročníku píši, abych doplnil, co uvedeno bylo ve zprávách z Bulharska.

Nejpohnutější událostí bylo zavraždění ministra Petkova; vraždě předcházel skandál při otvírání národního divadla a hned na to zavření university.

Skandál vyvolán byl zbytečně nejapností komise, která zvala hosty. Pozvány byly i některé dámy stavu, který u starých Řeků nebyl považován za nectihodný a jehož některé kněžky (Fryne) byly přímo zbožňovány.

Tyto dámičky však do národního divadla zvány býti neměly. Stejně tam nemělo býti místa pro některé vídeňské židy, kterým osvětové snahy bulharského národa k srdci nepřirostly. Rozhodně však pozvány měly býti osoby o Bulharsko zasloužilé. Stejně i slovanské spolky, jichž členové vždy pracovali pro šíření slovanské myšlenky pod Balkánem. Tato dvojí beztaktnost (zvaní těch, jichž přítomnost vzbudila pohoršení, a nezvaní oněch, jichž ignorování urážel o) ovšem popudila každého slušného člověka a přirozeně, že v první řadě pováśnila lehce vznětlivou mládež. Pokud

bylo všechno logicky vysvětlitelno. Bohužel však nebylo přikročeno k logickým důsledkům. Bylo by bývalo správno, aby se byli cítili uraženými i ti, kteří zaslouženě byli pozváni. Ti měli demonstrovati svojí nepřítomností. Ale jak to už v Bulharsku chodí, ti se spokojili poctou jim projevenou a na celek zapomněli. A tak se stalo, že k projevu nevůle se vzchopilo jenom studentstvo. Ale učinilo to způsobem nenáležitým — pohaněním knížete.

Jemu se mohla přičísti jen jedna chyba, jíž se dopustil, že do zvací komise vyslal svého štolbu, Němce, barona z Eschenbachu. Ten by byl na místě v komisi pro posuzování hřebců — do záležitostí národního divadla však zasahovati neměl. Nespokojenci by bývali lépe učinili, kdyby třeba veřejně v novinách byli ukázali na osoby, které pan štolba pozval — aspoň by byli poučili knížete, že mnohdy jeho vlastní lidé mu působí nepříjemnosti. A nespokojeno bylo všechno! Jen že kníže o pravé příčině nespokojenosti se nedověděl, a tuším, že ani dnes ji nezná.

Při otevření divadla studenti pískali a pokřikovali na knížete. Na rozum jde, že kníže byl uražen. Potom byla universita zavřena. Způsobilo to pochopitelné užasnutí v Evropě a tedy i v Čechách — ale mé osobní přesvědčení jest, že sofijská universita svou vnitřní hodnotou takového rozhorlení hodna nebyla. Ano, byli na ní profesoři, kteří by byli ozdobou každé university, ale bylo na ní i mnoho takových, kteří se nevykázali žádnou vědeckou prací, ba i dosti takových, kteří vůbec nepracovali.

Ale přes to universita zavřena býti neměla a zejména ne v tak pohnutou dobu a pro takovou příčinu.

Brzo potom zavražděn byl ministr Petkov. Byl to bulharský člověk se všemi přednostmi i vadami. Byl to potomek bulharského sedláka se svou neohrabaností, neomaleností, která však neodpuzovala. Byl jedním z oněch, kteří na Šipce svou udatností zachránili svobodu Bulharska. Že v Bulharsku kulka vraha utratí život borce za svobodu otčiny, to ukazuje, že neštěstí Bulharska nabylo povážlivých rozměrů. Jiná by byla, kdyby vrah byl fanatikem — ale tím on nebyl. Ani msta ho nesvedla k vraždě. Svedlo jej k ní celé ústředí, celé ovzduší, úpadek celé země! A k tomu úpadku pracovalo mnoho vášní, mnoho hlav, mnoho vlád.

Příčinou všech neduhů, vedle zděděných z dob otroctví, je nešťastné pochopení otázky makedonské.

Pádem dnešní vlády nenastane zlepšení — v Bulharsku ani potom dobře nebude. Ke všemu v zemi panuje drahota a nouze — a ta bývala vždy pomocníkem různých špatností.

A je snad stav Bulharska beznadějný? Jest naděje na zlepšení poměrů? Jest! Ale nezlepší jich ruka žádného břídila, nezlepší jich žádná vláda, jejímž hlavním účelem jest partisánství. Zlepšení nastane jen tehdy, až všichni poctiví lidé se přihlásí o své volební právo. Dosud lidé slušní se voleb vzdalovali. Stáli v ústraní. Až najdou, že se prohřešovali na své otčině umlčováním svého volebního práva, až počnou s nápravou u sebe, Bulharsko najde silnou vládu, která bude pronásledovati špatné a vyhledávati dobré, která bude odsuzovati zloděje každého — a potom Bul-

harsko bude první zemí na Balkáně. Až ta doba vzejde, každý Slovan s radostí ji uvítá.

Od smrti Petkova i oposice zahálí. Její naprostá nečinnost dokazuje, že poslední neblahé události vyvolány byly jenom nahodile, že vlastně v zemi nespokojenost ještě nenabyla vzrůstu a že ještě dlouho v Bulharsku to půjde po starém. —

Na konec zprávy příjemnější.

Kroužek slovanofilů, druhdy malý, dnes vzrostl na celou legii. Střediskem je Slovanská beseda, která se usilovně stará, aby poučila národ, že je členem velké slovanské rodiny. Uspořádala řadu přednášek o Slovanstvě, uznávajíc, že z pravdivého poznání Slovanstva teprve může vzejíti slovanské uvědomění.

Proto také založila »bibliotheku Slovanské besedy«, v níž za laciný peníz vydává přednášky, v besedě konané. Hned při prvních přednáškách se poznalo, že širší obecenstvo vlastně nemá správného ponětí ani o zemích, v nichž sídlí slovanští národové. Proto pořídila v svém sále slavnostní oponu, na níž ve velkých rozměrech jest provedena mapa zemí slovanských, zvětšená kopie mapy, kterou ve svém III. ročníku přinesl »Slovanský Přehled«. Působí to svátečně vždy, kdykoliv beseda spustí svou nádhernou oponu. Po stranách opony uvedena jsou i statistická data o početnosti slovanských národů. Jak svědomitě se beseda stará o poučení obecenstva, o tom svědčí dosud konané přednášky:

»Zemstvata v Rusija« (P. Stojanov), »Dr. J. J. Štrosmaer, episkop bosnenski, džakovski i srěmski« (S. Jurinič), »Borbata meždu Čechitě i Němcitě v političesko i ekonomičesko otnošenie« (J. Brožka), »Poraždanie i razvitie na obštoslavjanskata ideja v Čechija do 1848 godina« (V. Šak), »Chъrvatsko sprěmo Ungarija i Avstrija« (S. Jurinič), »Slovinci« (A. Bezenšek), »Lužickitě Sъrbi« (Vlad. Šak), »Malorusitě v Avstro-Ungarija« (St. Cankov), »Borba za konstitucionno upravlenie v Rusija« (P. Cenov).

V přednášce o »Lužických Srbech« výslovně bylo uvedeno, že jest kompilací prací A. Černého. Poukázání na podrobnou práci Adolfa Černého v Ottově Slovníku Naučném přimělo besedu k zakoupení této skvostné encyklopaedie. Vedle toho beseda do své knihovny zakoupila i dějiny každého slovanského národa, psané v původním jazyce. (Na př. Dějiny české Palackého.)

Slavnost tisícileté památky cara Borise, prvního křesťanského vládce bulharského, dopadla uboze. Vedle duchaplné přednášky S. S. Bobčeva a unavující (ač jinak vědecky cenné) přednášky profesora Zlatarského, vše druhé bylo povrchní a mělce založené. *Martin Prentov.*

Rozhledy a zprávy.

Slované severozápadní: Pátý sjezd všesokolský a Poláci. — Proces Jurigův. Dohra procesu ružomberského. Procesy tiskové. Evang. církev ve St Pazové. Vyloučeni gymnasisty. F. Šujanský. — Matice lužickosrbská. Lidová slavnost spolku sv. Cyrila a Methoděje. Nový lužickosrbský studentský spo-

lek. — Události v Lodži. Nový lokaut. Poláci v dumě. Potyčka s Gerasimovem. Osvětné snahy Poláků a vláda. Německo a otázka autonomie král. Polského. Slavnost Elizy Orzeszkové a sjezd polských žen ve Varšavě. Konec školské stávky v Poznaňsku. Pronásledování sokolů. Němci v Haliči. — Slované východní: Duma před rozpuštěním. Činnost v ní. Sv. Synod proti kněžským poslancům. Vláda proti dumě. Situace mimo dumu. Bouře selské. Nepokoje vojenské. Sjezdy. Změny a činnost v ministerstvu. Ze Sibiře. Censura. Projev posl. prof. Kolessy. Manifest Národního Komitétu rusínského. Prośvita. Z ruské Ukrajiny. Ukrajinská hromada. Proti maloruštině. Ukrajinské Tov. Nauk. — Jihoslované: Spor chorvatsko-maďarský. Železniční spojení Dalmacie. — Po sarajevské resoluci. — Slovinská universita. — Reakce na Černé Hoře.

Slované severozápadní.

V těchto dnech sjíždějí se do Prahy na *V. všesokolský slet* nejen sokolové čeští (i z dalekého zámoří), ale i četné delegace sokolské ze středu bratrských národů slovanských. Jen polští sokolové budou přec jen asi scházeti — že ne na prospěch myšlenky shody polsko-české, jest na bíledni. V poslední chvíli ještě vynasnažil se předák českého sokolstva, dr. Josef Scheiner, přiměti polské sokolské vedení k jinému rozhodnutí dopisem v Nové Reformě 15. června. Ukazuje v něm, že sokolstvo vždy stávalo nad sváry a boji, ba že považovalo přímo za svůj úkol, přispívati k odstranění vzájemné nechuti a ke sblížení slovanských kmenů. Tak i v dobách, kdy poslanci pošti a čeští ve Vídni stáli dosti ostře proti sobě, sokolové houfně jezdili na slety a slavnosti sokolstva polského a všude zjevně manifestovali své city bratrské. Krásné tyto snahy byly obroženy usnesením polského sokolstva, které odmítlo upřímné a bratrské pozvání sokolstva českého nikterak ne z příčin, spočívajících v českém sokolstvě, nýbrž za příčinou náhodných, chvilkových událostí, jaké přináší každodenní život neustále. Je-li usnesení polského sokolstva rozhodné, znamená průlom v dosavadní pevné frontě sokolské, rozklad v organisaci slovanského sokolstva k radosti našich nepřátel. »Nevěřím,« končí dr. Scheiner, »že by polské sokolstvo opravdu chtělo násilím zpřetrhati bratrské pásky mezi námi z příčin malicherných . . . Ještě jest čas zadržeti rozmach k ráně a vrátiti se v bratrské objetí.« — Také jsem tomu nevěřil, ale nyní již pochybuji, že by rozhodující činitelé v haličsko-polském sokolstvu, kteří neblahé a zcela neodůvodněné usnesení způsobili, přičinili se o jeho odvolání ve jménu shody českopolské. Rozhodnost tohoto usnesení předpokládá i projev krakovského měsíčníku »Świat Słowiański« (v čísle červnovém): »Odřeknutí polských sokolů, dané českým na pozvání k velkému sletu v Praze, jest předmětem diskusse více v polském tisku než v českém. Neboť Češi tím nic neztratí. Slet se i bez toho odbude skvěle, nádherně a nepřítomnost Poláků vysune tím více Čechy v čelo; nebude jim s nikým se děliti o morální zisk z velkého sjezdu slovanského. Nepřítomnost našich bude vykládána jako protislovanská demonstrace, i obrátí se tím více všeobecné sympathie k Čechům a přibude předsudků a nechuti k Polsku. Les absents ont toujours tort.*) Naše abstinence bude experimentem, jenž má zajisté Slovanům ukázati, že bez Poláků lze se obejíti? Divná to věc, neboť obyčejně bývá cílem politiky učiniti se nezbytným, získávati všude vliv a rozhodný hlas.« — Obáváme se, že ani tento hlas střízlivé politické rozvahy, ani rozumný a vřelý projev dra. Scheinera nepřesvědčí národně-demokratické živly, které rozhodly o usnesení haličského sokolstva a přivodily i podobné usnesení sokolstva poznaňského (ač zde, jak jsme posledně zaznamenali, s odůvodněním »příčinami povahy technické«). Soudíme tak z toho: Ze středu varšavského Sokola vyšel protest proti lvovskému usnesení, a to s přímo vysloveným zřetelem na slovanskou solidárnost. A »Myśl Polska«, týdenní revue strany národně demokratické na to v č. 22. odpovídá: ». . . Není třeba

*) Nepřítomní mají vždy škodu.

manifestovati solidárnost, jíž fakticky není; není třeba činiti tak tím spíše, jestliže mohou býti uraženy národní city slovanských manifestantů.« A což teprve kdybychom citovali »Słowo Polskie«!

Nechceme rušiti slavnostní dni kritikou těch a podobných projevů. Tolik jest jisto, že jimi a celým neopodstatněným, jen strannickou vášní diktovaným usnesením všepolské vedení špatně poslouží myšlence slovanské (o niž mu ostatně nejde, jak »Słowo Polskie« neustále a velmi neomaleně projevuje a jak s neobyčejnou chladností vyslovila k našemu podivení i »Myśl Polska«) — ale špatně i věci polské. Ovšem jsme přesvědčeni, že podobné přehmaty nejsou s to zadržeti myšlenku slovanskou na postupu. Myšlenka ta zde jest, dávno a široce zapustila kořeny a rozroste se mohutně, až Rusku podaří se vyjíti z nynější krise, dostati se na cestu volnosti a pokroku. Doklad působení této myšlenky přes odmítání z tábora všepolského můžeme uvésti — ze samého Polska. Citovaný již »Ś w i a t S ł o w i a ń s k i« v článku »Słowianofilstwo bez ustępstw« (z péra redaktora dra. F. Konecznégo) píše s hlediska polského: »Uznáme-li slovanofilstvo za svou všeobecnou politickou ideu, otevrou se nám horizonty, o jakých nikdo nesnil ani za nejlepších časů Rzeczy Pospolité... Odvrhneme-li slovanofilstvo, obrátí se proti nám. Idea ta e x i s t u j e, jest národům slovanským netoliko prospěšna, ale i n e z b y t n a; slovanští národové m u s í usilovati o její uskutečnění. Máme volbu: buď získati podporu celého Slovanstva, nebo je míti proti sobě... Strach před panslavismem zrodil nechut ke všemu slovanofilství, a ta dosud pozůstala. Polská veřejnost i v tomto směru stojí na stanovisku epigonství období předešlého... Zástup polských slovanofilů vzrůstá s t á l e, ale přestává na pouhé theorii. Tak dále nemůže zůstati. Nutno hoditi heslo organisace a propagandy.« Jsou to slova, jaká rádi slyšíme z úst polských — třeba pohnutky a důvody jejich ještě daleko byly vzdáleny pravého slovanofilství. A doufáme, že tak vítězně všude pronikne myšlenka slovanská, založená na vzájemné spravedlnosti.

A ve jménu této myšlenky vítáme do Prahy sokolské hosty slovanské.

A. Č.

*

Na Slovensku maďarská brutalita zuří dále. Poslance *Ferd. Jurigu*, který odpykává si již trest za své politické »zločiny« proti maďarskému národu v trestnici vácovské, znova vyvlekli ze zdí žalářních a znova obžalovali pro pobuřování, chtíce mu trest ještě prodloužiti. Ale stal se div divoucí — po své obranné řeči byl uznán za nevinna. Stalo se 17. června 1907 v Prešpurku. Juriga dostává v žaláři návštěv, až z toho jde řediteli trestnice hlava kolem. A píše pohlednice s obrázkem svého vězení, na něž připisuje: »Všetko za tú našu slovenčinu!« a j. — nesmírná to práce pro ředitele, který vše to musí čísti a jehož maďarské »svědomí« mu našeptává, aby takové dopisnice nepropouštěl.

Také v Přešpurku byl 27. května před odvolacím soudem znova projednáván *proces ružomberský*. Tresty byly potvrzeny přes zbožné přání zástupce nešťastného, od Slováků pronásledovaného maďarského státu, který by byl rád pro dra Šrobára vymohl trest »aspoň« takový, jaký stihl faráře Hlinku (2 roky). Ale zůstalo při 1 roce. Státní zástupce odůvodňoval tvrzení své tím, že prý jest nutno, aby pro lidi státu nebezpečné byly zákony zostřeny. Obhájci však proti tomu namítali, že dnešní »zločiny« slovenské sluší trestati podle dosavadních »mírných« zákonů maďarských a ne podle nějakých ostrých zákonů, které teprve snad budou přijaty.

Na 15. června povolán byl před porotu prešpurskou zodpovědný redaktor »Ludových Novin« ve Skalici *Ferdinand Dúbravský*, bývalý učitel, známý literárním jménem »S t r ý č k o F e r d i n a n d« (hlavně v besednici »Národných Novin«). Měl se zodpovídati z dvojnásobného pobuřování proti Maďarům. Dúbravský však se vystěhoval do Ameriky. Se svými čtenáři rozloučil se listem, kde praví, že bude aspoň »o jedneho slovenského mučedlníka menej a o jedneho slovenského vysťahovalca viacej«.

I »*Zvolenské Noviny*« měly proces pro pobuřování pro článek »Zlato sa v ohni kuje«, uveřejněný ve 2. čísle t. r. Avšak prešpurský soudce Alvay

odmítl žalobu státního zástupce z důvodu, že v článku onom vyzývají se Slováci pouze ke čtení dobrých knih a časopisů a tím prý Maďary nepobuřují. »Škoda,« poznamenává k tomu »Slovenský Týždenník«, »že je tak málo sudcov, ktorí vedia takto samostatne hovoriť a robiť.«

Zajímavý jest *spor slovenské evangelické církve ve Staré Pazové* ve Srěmu s církevními evangelickými úřady uherskými. Tato církev totiž od r. 1893 neplatila církevní daně do Uher, jelikož se osamostatnila a spojila s ostatními evangelickými církvemi chorvatskými. Za to nyní baňský distrikt v Pešti sesadil jejího faráře Vladimíra Hurbana a zbavil ho (po 33leté službě) jeho úřadu. Farář se však odvolal na chorvatské zákony, i jsme zvědavi, jak záhřebská vláda tuto věc rozřeší.

Nová oběť přibyla k obětem maďarisace na středních školách uherských, totiž k oněm studentům, pro panslavismus ze šarvašského gymnasia vyhozeným, o nichž jsme minule přinesli zprávu. V Trnavě totiž byl opět *vyloučen slovenský gymnasista,* žák 5. tř. Jan Pöstyéni, který bydlel se spolužákem Maďarem. Tento chtěl se professorům zalichotiti i oznámil prof. Emilovi Hudimovi, že viděl u svého spolubydlícího panslávské dopisy. Professor rozkázal mu, aby tyto dopisy ukradl a jemu je přinesl. Byly psány od Pöstyénova spolužáka z Prešpurka, který si v nich stěžoval: »Jak nám bolo dobre, keď sme si zahráli v Trnave na husliach tie naše krásne trávnice, alebo zaspievali tie naše národné! Tu som ale prenásledovaný; za to znášam to sladko, lebo mi srdce za slovenčinu bije.« Jistě i ten prešpurský nebožák bude vyhozen. Žel, že nemůže býti boj za slovenčinu bez těchto nejtrapnějších obětí!

20. května t. r. zemřel v Těšíně v 75. roce svém p. *František Šujanský*, farář v Selcích u Baňské Bystřice, známý etymolog a filolog, spolupracovník A. P. Zátureckého v jeho díle o Slovenských příslovích, vydaných českou Akademií. Vzpomínám jeho památky vřele z toho důvodu, že to byl snad poslední katolický kněz na Slovensku, který mi psával bezvadné č e s k é dopisy! Čest budiž jeho památce.

Slavnost Praha-Slovensku vynesla 3800 K. *S. K.*

*

Jsme dlužni ještě zprávu o 60. *hlavním shromáždění Matice* **lužickosrbské**, které se konalo jako vždy ve středu po velikonocích. Před devíti lety při padesátiletém jubileu Matice bylo na živu ještě 9 vlastenců, kteří stáli při kolébce této předůležité národní instituce lužickosrbské: Bartko, Bergan, Domaška, Gólč, Imiš, Kocor, Kućank, Mosak-Kłosopólski a Rjeda. Dnes není nikoho z nich na živu. Jediným členem Matice, který jí zůstal věren od počátku, jest »Serbowka«, spolek studujících Srbů pražského lužického semináře. Po ní jsou nyní nejstaršími členy matičními spisovatelé H. Dučman a K. A. Fiedleř. Z činnosti Matice uvádíme založení nového odboru: řečnického, který má své schůze konati po vsích. Rádi bychom, aby se z něho vyvinul odbor p ř e d n á š k o v ý, který by při horlivé č i n n o s t i mohl na lužickém venkově konati důležité poslání osvětové a buditelské. Ale musil by skutečně projevovati život a ne pouze živořiti, jako nejeden z matičních odborů. Jmění Matice na vydávání knih rozmnožilo se o 774 mk. a vzrostlo tím na 5494·35 mk. Dluh na Srbském domě se o něco zmenšil a jmění matiční na něm vzrostlo ze 111.800 mk. na 115.400 mk. Dům vynáší nyní čistých 3000 mk., jimiž se může dluh pomalu spláceti — ale přes to jsou starosti matiční nemalé, poněvadž dluh pořád přesahuje její síly, i jest stále ještě třeba sbírek jednak na splácení dluhu, jednak na vnitřní zařízení sálu divadelního i koncertního. Proto znova k nim vyzýváme (dary na matiční dům nejlépe jest zasílati prof. dru. E. Mukovi do Freiberka v Sasku) — a zároveň k přistupování za členy (roční příspěvek 5 K, začež dostávají členové vědecký Časopis Maćicy Serbskeje i jiné spisy; přihlášky přijímá rovněž prof. Muka). S potěšením zaznamenáváme, že pražská Umělecká Beseda zaslala Matici darem k výzdobě sálu řadu obrazů.

Towařstwo sw. Cyrilla a Methodija rozvíjí v nejnovější době utěšenou činnost. V dubnu (14.) uspořádalo v Budyšíně lidovou slavnost s přednáškou

seniora J. Skaly a s divadlem, jež provedli členové ralbické »Lilije« a budyšínské katolické besedy.

Dovídáme se, že *lužickosrbští akademikové v Praze* mimo lužický seminář zakládají spolek, jehož členy mohou býti i čeští studenti a jehož hlavní účely budou: pěstování lužické srbštiny a rozšiřování známosti o Lužických Srbech a lužickosrbské literatuře mezi Čechy. Není pochybnosti, že může takový spolek působiti prospěšně nejen pro mladé srbské intelligenty, ale i mezi naším studentstvem.

O snahách a životě lužickosrbského studentstva pěkný článek v »Časopise Pokrokového Studentstva« (č. 8. a 9.) uveřejnil *J. B. Serbin.* *A. Č.*

*

Království Polské bylo v červnu vzrušeno novými *krvavými událostmi v Lodži* — zavražděním dvou ředitelů továren Poznaňského — a následující na to novou *výlukou* (lokautem) v továrnách Poznaňského a Geyerových. — O ukončeném lokautu zajímavé zprávy podává nově založený měsíčník »Myśl Socjalistyczna«.*) Lokaut u Poznaňského trval 4, u ostatních firem přes 3 měsíce — a ještě na rozhodující schůzi dělnictva továren Poznaňského vyslovilo se 41% hlasujících pro vytrvání v odporu. Nestranná komise ku podpoře propuštěného dělnictva sebrala kolem $^1/_4$ mil. rublů.

V dumě Poláci a věci polské nejednou k sobě obrátili pozornost. Kolo polské rozhodovalo svými hlasy v nejdůležitějších, pro existenci dumy kritických okamžicích: při debatě o Stolypinově prohlášení v otázce agrární a o záležitosti amnestie. V obou případech polské hlasy značně přispěly k zachránění dalšího trvání dumy, což vládu velmi dráždilo. Podráždil ji ovšem i polský návrh prozatímní školské reformy v Polsku. Svému podráždění protipolskému dala také výraz, a to nejen postranní, v oficiální »Rossiji«, nýbrž i přímo v dumě. Stalo se to při projednávání ministerského usnesení o zrušení zákazu tajného vyučování (na Litvě, Rusi a v král. Polském), předloženého dumě k dodatečnému schválení. Referent, polský posl. Konio, ovšem jménem komise doporučoval schválení a na konec vyslovil naději, že tento zákon bude »počátkem řady předpisů, směřujících ke konečnému odstranění všelikých obmezení, jimž podléhaly všecky neruské národnosti.« Duma ohromnou většinou uznala pilnost návrhu. Proti němu ovšem mluvil pravoslavný biskup Jevlogij, jemuž se zdálo, že vládní návrh »protežuje tajné školství v král. Polském«. A tu vystoupil zástupce ministra osvěty Gerasimov, rozčiloval se, že v ruské dumě počínají opravdové »polské debaty«, vytýkal Polákům obojakost, poněvadž se obracejí k dumě a za jejími zády paktují s vládou, vytýkal jim, že jsou proti rovnoprávnosti, žádajíce pro sebe více než pro Tatary, konečně nadhodil dumě, že by měla porozuměti, kam směřuje stavění se Poláků mezi dumu a vládu a v dumě mezi jednotlivé strany. Dostalo se mu ovšem ihned náležité odpovědi se strany polské. V dumě — konstatoval posl. Dmowski — předložili Poláci návrh reformy školní v král. Polském, kdežto k vládě obraceli se jen se stížnostmi na činnost školních úřadů v království. Tím, že se dožadují práva pro sebe, nejsou proti rovnému právu jiných. A poslední poznámka p. Gerasimova je průhledná intrika, již duma jistě porozumí. Se všech stran dumy rozlehlo se na to hlasité: Rozumíme! Rozumíme! Po Dmowském mluvil ještě rolník Błyskosz, poslanec siedlecký, nastíniv prostě poměr vlády k osvětovým snahám v Polsku, a po něm posl. Konic, který přímo prohlásil: Nežádáme pro sebe větších práv, než pro jiné. Žádáme a trváme na tom, aby spravedlnost byla zajištěna rovnou měrou všem národnostem. Na konec — k obecnému podivení — i člen pravice, posl. Krupenskij pronesl několik rozhodných slov, příznivých polskému návrhu. A tak pan Gerasimov svým podrážděným vystoupením proti polské debatě vyvolal — opravdovou polskou debatu!

Posl. Dmowski mluvil ve své řeči o protestu polském proti počínání ruských úřadů ve věcech školských a osvětných. Dokladem tohoto překážení ruských úřadů polské osvětě jest memorandum Matice Školské,

*) Orgán Polské Strany Socialistické. Krakov, ul. Szewska 26. Ročně 12 K.

zaslané Polskému Kolu. Jaký jest nynější stav školství v král. Polském, o tom svědčí projev úřední »komise pro věci selské«, pracující pod předsednictvím senatora Podgorodnikova, která se vyslovila, že »nynější škola v král. Polském jest přímo pouhou fikcí a že naprosto nevyhovuje potřebám místního obyvatelstva«. Macierz Polska snaží se tedy těmto potřebám vyhověti z prostředků, jež si »místní obyvatelstvo« samo sbírá. Ale tu setkává se s odporem vládních orgánů. Ze žádostí, podaných od 2«. července 1906 do 15. března 1907 o povolení 1156 škol vyřízeny byly do konce května žádosti, týkající se povolení pouze 585 škol. Kurátor varšavského okruhu školního zcela samovolně rozhodl, že mateční školy mohou býti povoleny jen v těch místech, kde není veřejných škol obecných. O tom, že týž kurátor zakázal vůbec činnost Matice v gub. lubelské a siedlecké, jsme již psali. Některá rozhodnutí téhož kurátora (resp. rady kurátorské) připomínají rakouskou úřední statistiku, jak ji osvětlily poslední volby (na př. v Terstu, v Korutanech a j.). Žádost města Parczewa v okr. włodawském siedlecké gubernie za povolení vyučování náboženství a jiných předmětů jazykem polským byla zamítnuta, poněvadž prý »prirodnyj jazyk etoj městnosti russkij«. A zatím Parczew má ze 6000 ob. 4000 Poláků (katolíků) a 2000 židů — Rusů tam vůbec není kromě purkmistra (úředně jmenovaného) a policajtů. Potvrzování učitelů matičních škol zdržuje se tím, že musí být zkoumána jejich »politická zachovalost« — a to trvá tak dlouho, že ze 216 učitelů, o jejichž potvrzení žádáno zavčas již loni, potvrzeno do května t. r. teprve 61. Proti vyučování analfabetů staví se úřady velmi nepřátelsky — večerní kursy pro analfabety úřady většinou nepovolují, poněvadž prý »v nynější době nejsou žádoucí« (»večernija kursy dlja vzroslych v nastojaščeje vremja javljajutsja něželatělnymi«). Významno také jest, že zrušení trestů za tajné vyučování ministerským nařízením — carem potvrzeným — ze dne 6. září 1906 bylo senátu intimováno k publikování teprve po půl létě, totiž 22. února 1907!

Ke skutečnému projednání návrhu o školské reformě v král. Polském ovšem již nedojde — byla duma 16. června rozpuštěna. A tak nedojde ani k jednání o *návrhu autonomním*, který vzbudil hlavně v kruzích vládněreakčních tolik výkladů o možném zakročení Německa. V té příčině vyšlo poloúřední prohlášení se strany německé v »Süddeutsche Reichskorrespondenz«, navázané na zprávy o rozhovoru Viléma II. se Šuvalovem. Zajímavo je toto místo lišáckého prohlášení: »... Rusku nevadí zřetel na Prusko, aby udělilo Polákům svobody ... Jak daleko chce ruská vláda v tom směru jíti, není naší věcí. Víme jen, že v Rusku mnoho politiků míní, že vyhovění některým polským požadavkům dalo by Polákům privileje, které by měly i pro Rusy nežádoucí následky ... Pro Německo nemůže býti polská otázka, pokud lze předvídati, ani ve vzdálené budoucnosti předmětem jednání s jinými státy. Ba sluší za to míti, že i kdyby otázkou tou bylo hnuto s jiné strany, Německo bez vážného důvodu nedalo by se do ní zaplésti.« — Ejhle, šlechetného lišáka! Chová se jako před dělením Polska: on nic — ale dá-li se (bude-li »závažný důvod«), sáhne chutě po cizím! —

V těchto trudných dobách byla ruským Polákům světlým momentem varšavská slavnost ku poctě spisovatelského jubilea *Elizy Orzeszkové*, spojená se *sjezdem polských žen* od 9.—11. června, pořádaným pod protektorátem a předsednictvím Marie Konopnické. Sjezd jednal o otázkách politických a občanských práv ženských, o otázkách vychování, ethicko-společenských, všeobecně osvětových a ekonomických, i účastnili se ho činně nejpřednější pracovníci a pracovnice: M. Turzyma, dr. Zofja Daszyńska-Golińska, K. Bujwidowa, I. Moszczeńska, A. Lednicki, L. Krzywicki a j. — Jubilejní slavnosti na počest E. Orzeszkové dostupují tímto sjezdem a ostatními slavnostmi v rus. Polsku svého vrcholu. Po Varšavě jdou a přijdou jiná města, nejen v království, nýbrž i na Litvě — především samo Grodno, sídlo slavné spisovatelky. K projevům polským připojují se i projevy ženských institucí českých — a k nim dojista připojí se i literární spolky a ústavy české. Orzeszkowa jest nejen slavná umělkyně, ale i paní zásad ryze humanních a cítění slovanského. Vším tím jest blízka našemu nazírání a snažení — i nesmíme zůstati opodál v době, kdy jí holduje polský národ. — Slavná

spisovatelka a vzácná žena počíná nyní psáti a umělecky zpracovávati své vzpomínky z r. 1863; ukázky vyšly již neb vycházejí v Kurýru Litevském (»Oficer«), v Tygod. Illustrovaném (»Gloria Victis«) a v Kurýru Varšavském (»Oni«).

Stávka školská v Poznaňsku jest zdolána — po osmi měsících zápasu s brutálním násilím pruské vlády podlehli hrdinové, drobné děti i neohrožení jejich rodičové. Spousta peněžitých pokut na konec přiměla rodiče k dočasnému ustoupení — ale s výhradou, mnohde veřejně vyslovenou. Ztráty na straně polské jsou jistě veliké, vypočítávali jsme je předešle — ale zisk jest dojista větší. Vítězství pruské vlády není nijak slavné — je to vítězství Pyrrhovo. Třeba považiti, že stávkou zvlněna byla veškera národní společnost polská do nejhlubších vrstev — »vzdorné« děti a vzdorní rodičové náleželi většinou chudým třídám selským a dělnickým. Stávkou a vládním pronásledováním rozšířilo se polské uvědomění tak široce a hluboce, jak by to nebylo možno uvědomovací prací za desítky let.*)

Nejnověji počala pruská vláda pronásledovati *Sokoly* v Horním Slezsku. Process mělo sokolské hnízdo v Roździeni u Katovic; členové jeho mluvili vždy jen polsky, kromě tělocviku zajímali se o polskou historii, pořádali slavnostní večírky k uctění národních velikánů a udržovali styky se Sokoly zahraničními! A to bylo jejich největší provinění. Za to byl jeden z nich odsouzen do vězení na $1^1/_2$ roku a 11 jiných od 1—6 měsíců. Sláva Prušáků nedala spáti Maďarům — a nyní sláva Maďarů zase Prušákům.

V Haliči zdvihají *Němci* hlavu. Deutsch-Nationale Correspondenz přinesla ze Lvova zprávu o prvních krocích k utvoření německého svazu v Haliči (Bund der Deutschen in Galizien) k ochraně 250.000 haličských Němců. Má být založen haličsko-německý týdenník, má býti pečováno o německý ráz škol a kostelů i o to, aby se Němci z Haliče nestěhovali. Polské listy vytýkají polským rodičům, že posílají své děti do německých škol a tím podporují jejich udržování, polským obchodníkům, že přijímají německé dopisy a účty domácích Němců atd. Vše to dosud bylo přehlíženo — nyní si haličtí Poláci uvědomují, že i do Haliče míří »Drang nach Osten«. *A. Č.*

Slované východní.

Rusko. Mezi životem a smrtí stále se potácející *duma* dospívá v kritický okamžik, kdy nikdo neví, co se s ní stane. Spíše soudí kde kdo, že den skonu jejího jest zde. Snad dříve ještě, než kronika naše bude v rukou čtenářstva, bude osud dumy již zpečetěn a s ním přijde i všecko to, čeho se v Rusku obávají všichni rozvážliví a poctiví lidé.

Za měsíc předešlý, poslední snad měsíc jejího žití, byla práce dumy a osudy její takovéto: Schválen úvěr $17^1/_2$ millionu rublů ku pomoci hladovějícímu selskému lidu. Školní předloha vládní přikázána ku prozkoumání 33členné komisi školní. Návrh pravice o projevu proti terroristickým činům revolučních stran zamítnut. — Při debatě o mučení vězňů v žalářích v Rize byla nucena vláda doznati, že byli vskutku vězňové biti, ne však od soudních úředníků, nýbrž od policie, rozzuřené přirozeně stálými útoky (přes 1000 policistů bylo již v Rize obětmi attentátů). Zřízenci, provinivší se bitím vězňů pěstmi, byli dle vládního prohlášení potrestáni. — Pro volby v místech ohlásili kadeti návrh nového volebního řádu, jenž by mezi jiným skýtal i ženám passivní právo volební. Pro zkoumání vládních i jiných předloh v dumě zřízeno 7 nových komisí. Vládní návrh na zostření trestů za schvalování zločinných skutků zamítnut. Stejně i návrhy na opatření, zabraňující útěkům vězňů, a na zostření trestů pro šíření zásad nebezpečných státu mezi vojskem. Komise pro svobodu svědomí usnáší se zrušiti omezení, platná posud pro Židy na poli obchodním a průmyslovém. Když zahájena — 7. června — debata o vysoce palčivé otázce amnestie, ministr justice prohlašuje věc tuto za praerogativu panovníkovu, načež kadet Makljakov dokazuje, že § 3. stát. zákl. zákonů ve věci této je nejasný, i navrhuje, aby věc

*) Jak vůbec roste uvědomění poznaňských Poláků, ukazuje důkladná práce Karla Rzepeckého »Pobudka wyborcza«, před nedávnem vydaná.

byla odevzdána komisi ku prozkoumání. Návrh tento byl přijat. Z menších věcí uvádíme memorandum k akademii věd o zavedení fonetického p r a v o p i s u, aby tak vzdělání knižní bylo co nejvíce ulehčeno. Podepsalo memorandum 300 poslanců. — Zatím vleče se stále debata o a g r á r n í o t á z c e, jež dle všeho bude posledním pracovním kusem dumy, při debatě 8. června rýsoval se již zřejmě vnitřní rozklad dumy, jenž je horší než všecko nebezpečí z nepřízně kruhů mimo dumu. Socialisté při debatě této ostře útočili na kadety a vládu, načež všecky návrhy jejich byly zamítnuty hlasy pravice, kadetů a poslanců polských.

Velikou aférou, věstící nepřízeň shora, bylo jednání s v. S y n o d u s p o s l a n c i - d u c h o v n í m i, kteří jsou členy krajních stran. Metropolita Antonij, povolav je k sobě, přečetl jim nařízení Synodu, aby vystoupili z levice a dali od sebe prohlášení, že změnili své smýšlení, jinak pohrozeno jim zbavením hodností duchovních. Strana trudoviků usnesla se interpellovati vládu pro toto jednání; poslanci duchovní pak usnesli se nedávati prohlášení, jehož žádá metropolita. Na to kněz Petrov utvořil z poslanců-duchovních v dumě zvláštní skupinu, do níž však nepřijati biskupové Platon a Jevlogij. V odpověď Synod rozhodl odevzdati církevnímu soudu poslance-duchovní: Briljantova, člena strany soc.-revol., a trudoviky Tichvinského, Archipova a Golokovnikova, i zakázáno jim konání bohoslužeb. —

Chování vlády vůči dumě, na veřejnost stále tajemnůstkářské, plné stálého ujišťování, že si přeje činnosti dumy, a stále dohánějící dumu na kraj srázu, se nyní krystalisuje v jasnost. Vládě se jedná o rozpuštění dumy při takové příležitosti, kde by nynější poslanci načisto byli zostuzeni, aby pak při tom sebe neuvedla v hanu reakčnosti. Nezdaří-li se lapiti takovou příležitost k takovému »umělému rozpuštění« dumy, jak se v kruzích vládních snaha tato terminuje, doufá vláda, že se duma umoří vnitřně sama, »od kořene shnije,« jak podobný termín vládních kruhů to značí. Kdyby vláda chtěla, dávno by všecka práce v dumě šla zdárně; car mohl dávno — před sejitím dumy — provésti amnestii a vláda mohla v otázce agrární aspoň poněkud snesitelné ústupky učiniti. Tím by předmět sváru z dumy lehce byl odstraněn. Ale vláda nechce dumy. O tom svědčí neustálé zprávy o tomto úmyslu vlády; ač byly stále vyvraceny, mluví přece jasně. Hle, v jakých úskalích zmítala se za minulý měsíc lodička dumy: 31. května hlásí vídeňská »Polit. Correspondenz«, že v ministerské radě usneseno rozpustiti dumu. V té době dává Stolypin konfiskovati řeči poslanců, šířené tiskem mezi sedláky. »Opravdoví ruští lidé« vysílají do Car. Sela novou deputaci, aby duma byla rozehnána. Dne 5. června vládní kruhy mají dumu již za ztracenu, udávajíce za příčinu neschopnost prý komisí při práci a hlavně při agrární otázce. Obavy tyto sdílejí i kadeti, při čemž Rodičev projevuje obavy z vypuknutí agrárních bouří ve středním Rusku. Ne nadarmo, jak uvidíme doleji. V té době Golovin u cara slyší zase výtku, že duma nepracuje, vysvětluje její postavení a car odpovídá: »Mám zcela jiné názory.« Dle výroku, jejž car učinil k deputaci pravice, zdálo by se, že hájil dumu. Poslanec Puriškevič žádal ho o rozpuštění dumy a tu car řekl: »To je nemístné; vím, co dělám!« Stejného smyslu byl by i projev Alex. Stolypina, bratra ministerského předsedy, v Novém Vremeni proti rozpuštění dumy, které by bylo jen zostřením krise. Ale car je znám svou vrtkavostí a bratr ministrův není ministr. Pověsti — jen pověsti — vyprávěly, že i Stolypin hájil v min. radě dumu a že prohlásil, že podá v tom případě sám demissi. Tehdy doufal prý, že se dohodne s kadety a prosadí přijetí rozpočtu. Při zmínkách o demissi byl označován za nástupce jeho buď Švanebach nebo Witte. Tehdy však v samé dumě každý čekal, že rozpuštění již již je tu. Oprávněnější, a dle dalších událostí pravděpodobnější bylo mínění, že Stolypin zdržuje rozpuštění, až by měl zrevidovaný a schválený nový volební řád, opírající se o organisace zemstev (jimž povolen sjezd, o čemž doleji). Nyní jej má hotový a proto teď najednou zase nebezpečí konce dumy vyvstalo tak hrozivě, když již — po 10. červnu — zprávy takové byly umlkly. (Byrokracie tehdy prý se bála, že by rozpuštění mělo zlý vliv na kursy ruské a půjčku.) — Nyní zdá se Stolypinovi doba vhodná a za příležitost příhodnou chopil se věcí, jež odhaleny z květnového

chystaného *attentátu na cara.* Tato historie je taková: Podle jedné verse měl býti proveden 17. května útok na cara a careviče velice umělými pekelnými stroji, jež měly jim býti podloženy pod lůžka. Voják, jenž byl k tomu určen, v poslední chvíli vše prozradil a stroje odevzdal policii dvorské. Dle »Neue Freie Presse« prozradil prý se tento voják — rodem Fin — velikým utrácením peněz, jež mu dávali terroristé. »Petěrb. Listok« praví, že měl se útok státi při přehlídce nováčků a že vinník v poslední chvíli vše prozradil. Moskevské »Utro Svobody« přičítá útok tento černé sotni, neboť ve vysokých petrohr. kruzích jest strana, toužící po změně na trůnu; jeden příslušník této strany se zastřelil. I »Daily Telegraph« mluví takto. »Svět« a »Novoje Vremja« praví, že strůjci attentátu měli schůze v bytě jakéhos učitele. — Stolypin prý naléhá na to, aby celá věc do podrobností byla dána na veřejnost. — Faktum jest, že car s rodinou přesídlil do Petěrhofu a že nastalo obrovské zatýkání a prohlídky. Všichni zatčení uvězněni v Petropavlovské pevnosti. Patří prý k témuž svazu, jenž zabil Pavlova a Launitze. Mnoho materiálu odhaleno u milosrdné sestry Sadové, jež se pokusila o sebevraždu. Hlavní osobou byl prý syn jakéhos telegraf. úředníka v Petrohradě. Byly prohlídky i v kancelářích dumy; sekretář její, poslanec Černokov, přistihl policejní agenty, kteří se pokoušeli otevříti jeho kancelář. Na stížnost jeho odpověděl mu šef policie, že jim to bylo poručeno; i u presidenta dumy prováděny revise. Tehdy — po druhé již — provedena prohlídka u poslance Ozola (Lotyše), u něhož nalezen plán bojovné organisace sociálně-demokratické strany bol'ševiků. Proti 86 soc.-demokr. poslancům zavedeno bylo vyšetřování pro styky s revolučním svazem vojenským, jenž nedávno před tím odhalen. Pro takové styky zatčeno v Petrohradě 600 osob; i v Berlíně a Charlottenburgu zatýkáni ruští příslušníci na pokyn ruské policie. — Materiál se scházel; proto vláda sledovala zejména i sjezd sociálně-demokratické strany v Londýně. Na Finském nádraží v Petrohradě zatčeni 3 poslanci, vracející se z tohoto sjezdu, a vše jim prohledáno; pak propuštěni. Závěrný kámen k tomuto materiálu poskytl jim tento kongress sám. Prim hráli na něm nejkrajnější živlové. Usneseno zmařiti zákonodárnou činnost dumy a vládu přiměti k jejímu rozpuštění, což bude — dle kongressu — heslem ke všeobecné revoluci. — Nyní vystoupil **Stolypin** a nasadil dumě nůž na krk; **žádá vydání 55 poslanců** sociálně-demokratických pro připravování revoluce a převratu státu v republiku. V dumě ohromné zděšení; právě uplyne asi nyní 24hodinná pausa, o kterou duma prodlužuje život svůj, odkládajíc o tuto pausu rozhodnutí o žádosti Stolypinově. Co se dnes — 17. června — stalo, zdali poslanci vydáni a tím otevřeny revoluci dvéře, či odmítnuta žádost tato a duma rozpuštěna, to bude vše známo jistě dobře, ještě než tyto řádky budou vytištěny. —

Situace mimo dumu dává čekati věci nejhorší. Stále bouře a divoké výjevy. Na stanici Obuchově na nikolajevské dráze vyloupena pokladna tlupou 40 lupičů, kteří zastřelili četníka a strážníka. — V Petrohradě stal se stejný útok na bursu práce, ale lup se nezdařil; v pokladně nebylo peněz. Zavražděni v Petrohradě 2 inženýři. — V Oděsse byly zase protižidovské bouře. zaviněné židy, kteří vystřelili na procesí, jdoucí mimo židovskou ulici. Na to černá sotňa, kozáci a policie jali se stříleti do dvou domů, z nichž střeleno, a zranili i zbili všecky jejich židovské obyvatele. Nový pogrom chystaný odhalen byl 6. června. — Divoký úkaz oznámen z Kyjeva. V koristiševském učitelském semináři žádali chovanci zrušení postupných zkoušek ve 3 nižších třídách, hrozíce jinak zapálením školy. Skutek tento opravdu provedli; byli zahnáni a požár uhašen. — V Kostromě oddíl kozáků zaskočil tlupu revolucionářů o 100 osobách, cvičící se ve střelbě a voj. obratech. Nastal boj, 3 revolucionáři zajati, mnoho raněno. — V Novém Nikolajevsku u Tomska polnáhlém soudu pověšeno 17 lidí.

Hrozné jsou zase *bouře selské*: V Tulské gub. spálen sedláky veliký dvůr poslance knížete Urusova (reakcionáře) v Krjukovci. Za požáru voláno: »Ať žije Urusov!« V gub. smolenské do vsi Sičevska přitrhl zástup 1000 sedláků, žádající vydání peněz, jež prý došly pro hladovějící (celý západní a jihozápadní kraj trpí nouzí; nová úroda zase bude špatná; ozimy jsou pryč)

Zprvu chovali se mírně, pak podnikli útok kamením na náčelníka okresu, tak že policie začala střileti; 2 zastřeleni, mnozí raněni. Na to po gubernii nastalo pálení a ničení velkostatků; vysláno sem vojsko pěší i kozáci. V četných guberniích propukly zemědělské stávky; tak v černigovské gubernii jsou stávky, sedláci odpírají uzavírání nových kontraktů; pálení dvorů se množí stále víc. V tulské gubernii opět požár velkostatků okresního maršálka. Na Volyni v luckém okrese vypukla zemědělská stávka na statcích hr. Grocholského a jinde. V kremenčackém okrese v poltavské gubernii sedláci pálili a káceli lesy hrab. Kapnista. Ve vsi Medvědech v gub. kyjevské mnoho požárů založeno; zejména na statcích hr. Branického. Ve zvenigorodském okrese podobně; zde vystupuje kárná expedice. Hnutí je takové, že kyjevský a jiní gen. gubernátoři a krom toho gubernátoři saratovský, jekatěrinoslavský, kurský, voroněžský a jiní voláni jsou do Petrohradu k poradě o opatřeních proti hnutí, zejména stávkovému.

V Carském Sele k tomu ještě vypukly první týden v červnu nepokoje v pluku husarů pro přísnost nového velitele; 17 husarů zatčeno. — A za takového ovzduší má býti duma rozpuštěna. Co myslí vláda? Co myslí car?

Strana o k t a b r i s t ů od posledního svého nezdařeného *sjezdu* v Moskvě je v agonii. — Konal se sjezd p r ů m y s l n í k ů v Moskvě, jenž se vyslovil mezi jiným proti terroristickým činům všelikým; vytýká veřejnosti, že neprotestuje dosti důrazně proti skutkům takovým. — V Moskvě konati se má s o b o r c í r k e v n í, k němuž vedle biskupů a jich zástupců vysláni budou z každé aparchie 1 kněz a 1 laik z věřících. Budou míti právo účastniti se všech rozhovorů; usnesení soboru budou však podpisovati jen biskupové a jejich zástupci. — V Moskvě konán bude povolený s j e z d z e m s t e v (v červnu asi na 10 dní). Každá gubernie vyšle 5 delegátů, kteří jednati budou o reformách v oboru zemské samosprávy.

V ministerstvu prý bude změna; min. orby Vasil'čikov prý odstoupí, dostav se pro agrární otázku do konfliktu se Stolypinem. Stolypin svou řeč o agrární otázce v dumě dává rozesílati po všech guberniích. — Usneseno vytvořiti nové ministerstvo pošt a telegrafů, jež dosud podléhaly min. vnitra. V ministerstvu zahraničních věcí zreorganisována bude diplomatická služba; dosavadní byla špatná. Ministr vyučování podá návrh, aby elem. vyučování dálo se v rodném jazyce. Je svrchovaný čas; v Rusku vždy ze 100 osob je písma znalých: mezi Němci u mužů 59, žen 58; mezi Litevci a Lotyši mužů 52, žen tolikéž; mezi Židy mužů 49, žen 28; mezi Finy mužů 35, žen 27; mezi Poláky mužů 35, žen 29, mezi Rusy — mužů 29, žen 9.

Komise pro kolonisaci *Sibiře* žádá zbudování amurské dráhy a zplavnění dolního toku Amuru. — Lobelův projekt na dráhu od Kanska v Sibiři k Behringovu průplavu a pod mořem do Aljašky nepřijat, poněvadž rozpočty byly směšně nízké; na př. na podmořský tunel preliminováno 138 mill. rublů.

A ještě něco: slavná *censura* ožívla. »Vjatskaja Gazeta« zase vyšla s líbezným řádkem: »Dozvoleno censuroju.« Tam v tom dalekém koutě, kde začíná studená Sibiř, zdvihla tato ohavnost zase svou hlavu. —*ch.*

Duma byla skutečně *rozpuštěna* dříve, než toto číslo vyšlo. Stalo se tak carským manifestem ze dne 16. června, dříve, než komise dumy mohla rozhodnouti o vydání neb nevydání poslanců, Stolypinem obviněných. Stolypin, a kdo za ním stáli, věděli, že komise rozhodne 17. — proto si s vydáním manifestu přispíšili. Nešlo jim tak o to, jak duma v choulostivém případu rozhodne, nýbrž o to, aby u ž byla rozpuštěna. Proto vláda zadrhla dumě na krku kličku dříve, než se odsouzená z ní mohla vyprostiti. Duma rozpuštěna a nová svolána na den 14. listopadu (volby do ní začnou 14. září). Ale na tom není dost — zároveň zrušen dosavadní *volební řád* a oktrojován nový, velice zhoršený. Voliči budou rozděleni podle kategorií, kromě toho zvýšen census majetkový a intelligentní — a národnosti neruské buď vůbec vyloučeny z práva volebního, buď jejich práva omezena tak, že budou v dumě zastoupeny jen zcela nepatrně. Tak Poláci z království, kteří měli dosud sami 34 mandátů,*) budou jich nyní míti jen 12 (po případě 11, projde-li v gub.

*) Všech polských poslanců v druhé dumě bylo 46.

suwalské Litvín), tedy jen třetinu nynějšího počtu — a tím budou stlačeni na frakci úplně bezvýznamnou. Přijata tedy nejvýš nespravedlivá zásada národnosti panující a potlačených i bezprávných. Vláda doufá tím a ostatními zhoršeními volebního řádu patrně dostati dumu nejen ruskou, ale přímo »istinno ruskou«, dumu Puriškevičů a jiných výtečníků reakční pravice. Tato změna volebního řádu jest naprosto protizákonná — vláda neustále poručníkovala dumu, aby nepřekračovala svou právomoc a neporušovala tím »ústavu«, ale car nyní sám porušil »ústavu«, kterou dal »z dobré vůle« a z »neustálé péče o blaho svých poddaných«. V ústavě totiž výslovně je stanoveno: »Cestou nařizovací však nesmí se měniti ani zákony základní, ani zákony o státní radě nebo státní dumě, ani volební řád do rady nebo dumy.«

Tak skoro doslova se splnily pověsti, které kolovaly v posledních dobách před rozpuštěním dumy o této změně. Snad se podobně vyplní i jiné pověsti, které zároveň obíhaly, totiž o tom, že má Stolypina nahraditi pověstný Durnovo (hlavní autor nové volební »reformy«), v jehož kabinetě byl by ministrem vnitra admirál Dubasov, vítěz nad prosincovou moskevskou revolucí. *Č.*

*

O postavení **maloruských** poslanců na nové říšské radě*) prohlásil se ke koresp. »Neue Freie Presse« nový poslanec *prof. Kolessa* v ten smysl, že klub maloruský bude vázán k solidárnosti o otázkách národních, politických a taktických; v otázkách sociálních bude pro členy jeho největší svoboda. Klub bude ochoten jíti s oněmi německými stranami, jež by podporovaly jeho národnostní snahy, vždy pak půjde klub raději na levo než na pravo. (Jak my Němce známe, v jejich spolku vysloužil si dosud každý mnoho!) Vymáhati bude poselstvo maloruské změnu volebního řádu pro Halič, národnostní rozdělení Haliče a maloruskou (posl. Kolessa s důrazem vytkl: ukrajinskou) universitu. A když se korrespondent onoho listu nad tím pozastavil, důrazně prohlásil, že »my tu v Haliči jsme malou částicí ukrajinské národnosti, jejíž asi 30 millionů žije v sousedním ruském státě«. (Dilo, č. 118.) Podobně co do programmu mluví *manifest Národního komitétu*, zmiňující se ještě také o úkolu vyčistiti administraci haličskou. (Dilo, č. 119.)

Spolek *Prośvita* ve Lvově vydal dosud 5 čísel nového časopisu pro lid »Piśma z Prośvity«; krom toho vydává »Prośvitné Listky«, vyzval literáty maloruské k hojnému spolupracovnictví, s prof. Jul. Romančukem chystá druhé vydání zpěvníku-kobzarja.

V *Rusku* prohlašovalo se, že volby v poltavské gubernii budou pro podvody ve všech fasích dumou zrušeny; ale k hlasování nebylo dosti poslanců; třeba je dvou třetin. Ukrajinská hromada (klub) poslanců má se státi zvláštní národní organisací. Elaborát její komise o školství na Ukrajině byl již dumě podán. — Poltavský týdenník »Ridnyj Kraj« byl 20. května zastaven. — Proti dovolení ministerskému, že smí býti vyučováno na středních školách maloruštině, staví se na odpor inspektoři školních okresů; na příklad inspektor kyjevský jel proto zvláště do Petrohradu. — V Kyjevě konala se první schůze Ukrajinského Tovarystva Nauk za řízení prof. Hruševského ze Lvova. *—ch.*

Jihoslované.

Chorvaté byli maďarskou zpupností zahnáni do oposice, ba i do obstrukce v společném sněmu uherském. Proti obstruujícím Chorvatům počíná si předsednictvo drsně a bezohledně — a nejen předsednictvo, i celá koaliční většina. Rytířskost Maďarů opět se projevuje; nedávno skvěle se objevila případem Vajdovým — a nyní ji obracejí proti svým dosavadním spojencům. Ale Chorvati jsou odhodláni svůj odpor proti železniční pragmatice čili proti uzákonění úřední maďarštiny v celém chorvatském železnictví provésti důsledně až do konce. Chorvati učinili další krok v očišťování své

**) O volbách v Haliči a Bukovině pojednáno výše ve zvl. článku.

země od maďarštiny, obrátivše pozornost na *maďarské školy* v Chorvatsku: Chorvatská vláda neudílí povolení k zakládání nových takových škol, bdí nad tím, aby do nich nechodily chorvatské děti, a nad tím, aby učebnice jejich byly ve shodě s učebnicemi škol chorvatských. Toto poslední zvlášť popudilo maďarské žurnály (vyloučení z čítanek Erdelyovy písně o maďarské trikoloře). Vše docela ve shodě s předpisy zákona — ba kdyby se jich mělo přesně dbáti, musily by býť zrušeny maďarské školy až na 15.

Železniční spojení s Dalmacií vystoupilo v poslední době určitěji do popředí. Bankovní konsorcium předložilo uherskému ministerstvu projekt chorvatsko-dalmatského železničního spojení, a to ve dvou směrech: Ogulin, Bihać, Knin neb Ogulin, Otočac, Gospić, Knin. Uherská vláda je tomu dosti přízniva, konala se již i smíšená komise o trasování — ale jest otázka, jak se k věci postaví rakouská vláda, která v Dalmacii vede divnou hospodářskou politiku, udržujíc zemi v naprostém odloučení od světa.

V **Bosne a Hercegovině** vláda pronásleduje autory *sarajevské resoluce* — všem, kdož ji podepsali, předepsána pokuta 200 K. Čteme o tom v splitské Slobodě. Dychtivě jsme otevřeli nové číslo mostarského »Naroda«, abychom se z první ruky poučili o událostech po uveřejnění sarajevské resoluce — ale našli jsme tam jen slibný nadpis delšího článku »Počátek nového boje« a pod ním velké prázdné místo . . .

*

Utvoření jednotného *jihoslovanského klubu* na říšské radě překazil **slovinští** klerikálové svým odporem proti liberálům. A tak budou kluby dva: klub Šusterčičův, v němž budou slovinští klerikálové, a klub Ivčevićův, v němž budou slovinští liberálové (naprednjaci) a Chorvaté.

Svaz československého studentstva zahájil svou manifestační schůzí dne 9. června řadu manifestací pro slovanské university: českou v Brně, maloruskou ve Lvově a *slovinskou universitu* v Lublani. Slovinský referent M. Rostohar, dovozuje potřebu této university, podal zajímavá čísla. Slovinských studentů pro 3 fakulty (bez theologické) bylo by již nyní 600 — a ti mají jistě právo na vlastní universitu, když může býti v Černovicích německá universita pro 300 posluchačů. Hledí-li se k číselnému poměru Slovinců a Němců v slovinských zemích, objevuje se, že z úřednických míst, která by náležela Slovincům, obsazeno jest Němci v Krajině 97 míst, ve Štyrsku 230, v Korutanech 75, v Gorici a v Přímoří 171 — celkem tedy 570 míst. Tato čísla vykládají, proč se vláda tak opírá slovinské právnické fakultě, jíž Slovinci pro počátek požadují a jejíž potřebu vláda sama theoreticky uznala — byli by potom slovinští úředníci a těm by musili pomalu ustupovati četní germanisátoři.

Korutanští Slovinci měli 14. června významnou národní slavnost: položen základní kámen *školy v Št. Jakobu.*

*

Nad **Černou Horou** černý mrak. Reakce jest v nejplnějším proudu. Propouštění dosavadních úředních osobností a nahrazování přívrženci reačkní vlády, vyznamenávání reakčních stvůr, vyhánění intelligence z vlasti (ovšem ne přímo, nýbrž cestou postranní, vyhrůžkami), vyhánění »cizinců«, totiž Srbů z jiných srbských zemí atd. — to vše jest nyní na Černé Hoře na denním pořádku. Ale poslanci národní strany mírní odpor proti těmto pořádkům — chtějí vyčkati skupštiny a zde podstoupiti boj s vládou před tváří celé černohorské veřejnosti. Ovšem dojde-li ke svolání skupštiny — neboť poměry jsou takové, že se dokonce vyslovují obavy o možnosti zrušení ústavy. Nechceme tomu věřiti — ale dějí se divné věci. Následník Danilo odcestoval, povídá se, že pro své pokrokovější smýšlení musil odcestovati, odcestoval také kníže gospodar a odevzdal vládu docela v ruce reakčního ministerstva. Nad Černou Horou černý mrak . . .

Program národní strany, jejž nedovolili vytisknouti na Cetyni ani v Podgorici, jenž nemohl býti vytištěn v Nikšići, poněvadž byla tiskárna vojskem zničena, a jenž pak vytištěn za hranicí, v Dubrovníce — konečně

přece vyšel i na Černé Hoře. Vytiskla jej »Narodna Misao« v č. 23. Vidíme nyní, proč byl potlačován: vyvrací hned první řádkou obviňování strany z protidynastičnosti — a celým svým obsahem ukazuje pokrokovost strany. »Jenom národ, který je si vědom, že se založenýma rukama a bez práce i bez boje nelze ničeho dobrého dosáhnouti, může dojíti blahobytu.« To jest ovšem buřičská zásada na Černé Hoře — tam chce kamarila vidět národ právě jen se založenýma rukama. Když chtěl pracovat, když chtěl reformovat, když chtěl očisťovat veřejný život a řád — byl odehnán od práce a »ústavní« vladař dal mu ministerstvo, které jest přímým pokračovatelem nejzpátečničtějších a nejnásilnějších vlád za doby absolutismu. *A. Č.*

Literatura, umění.

Národnostní mapa Moravy. List 1.: Severní Morava a východní Čechy. Sestavil a kreslil ALOIS CHYTIL. Slovní doprovod sepsal Al. Chytil. Nákladem vlastním. List po 2 K.

V poslední době objevily se dvě národnostní mapy Moravy: Plesingrova a nyní Chytilova. Obě založeny jsou na úředním sčítání z r. 1900, jehož výsledky dle obcí byly loni publikovány. Jisto jest sice, že sčítání dálo se namnoze nám na úkor, ale kdybychom měli čekat na všeobecné soukromé sčítání — a bylo-li by to spolehlivější než úřední, jest otázka — pak bychom se této mapy, tak potřebné, sotva kdy dočkali. Mapa Chytilova je důkladnější: zachycuje menšiny 5—10%ní, což dosud na žádné mapě se nedálo, neboť i ty mají svůj význam, pak 10—20%ní, 20—30%ní, 30—50%, má tedy u každé národnosti 6 tónů. Vedle toho podává zároveň zobrazení národohospodářského a kulturního stavu Moravy: vyznačuje, do kterého obvodu farního, školního, poštovního atd. ta která obec patří, vyznačuje komunikace, ústavy finanční, podniky tovární, družstva zemědělská atd. Dosud vyšlý 1. list obsahuje severní Moravu a východní Čechy a opatřen jest slovním doprovodem, psaným živým slohem, s láskou k věci i důkladnou znalostí poměrů na národnostní hranici v sev. Moravě. Autor líčí nám v něm neobyčejnou důležitost tohoto kraje českého, jenž na západě v okr. šilperském i na východě na Ünčovsku pouze jedinou vesnicí spojen jest s ostatním českým světem, líči germanisační činnost zloducha české Moravy, Brassa, i jiných německých továren v českém území (Suďkov, Olšany, Ruda atd.), prochází hranicí ostrovu svitavsko-třebovského, ukazuje na rozpínavost němectva a živě zachycuje nám boje, jež jest podnikati o jednotlivá místa, ukazuje na vylidňování sev. Moravy a končí statist. přehledem ostrovu olomouckého a něm.-brodského (v okr. konickém). Slyšíme tu o nebezpečí, jaké hrozí české věci, o vytrvalosti a podnikavosti Němců a naproti tomu namnoze o chabosti a vlažnosti Čechů. Kéž by slova autorova obrátila pozornost na tyto kraje. ale ta kéž by též byla provázena skutky! Posice Čechů na hranici není nikterak beznadějna, ani v tomto kraji Moravy. Němci mají továrny, kapitál, mají porozumění pro boj, jdou za výbojem, Schulvereın zakládá školy v čistě českých obcích: a přece výsledky tomu všemu neodpovídají. Kdybychom my to všecko měli, jsem přesvědčen, že náš úspěch byl by mnohem větší: máme lid. Všecko úsilí Brassovo nezabrání na př. přirozenému postupu Čechů v Kolorédově; i na ohroženém Třebovsku získali jsme od r. 1880 dvě vsi (Plechtinec a Borovou) a, správna-li je mapa Czoernigova, tedy od r. 1855 do 1880 aspoň tři (mimo uvedené). My nepotřebujeme na př. zakládati školy v německých obcích, aby ty nám připravovaly lid, jak to činí Němci, mnohdy ovšem s úspěchem (Janoušov). Ale nikdy bychom neměli opomenouti jíti za českým lidem a, kde se český živel vzmůže, posílit jej, na př. aspoň založením školy. A to se u nás namnoze neděje. V březnovém čísle Národnostního věstníku ukázal jsem na obce, jež v posledním desítiletí změnily většinu. Z těch Rantířov na Jihlavsku, Lazce na Židlochovsku, Labudice v okr konickém na př. jsou obce původně německé, r. 1890 nabyly české většiny, ale poněvadž s naší strany se nic pro ně nestalo, r. 1900 mají zase němec-

kou většinu. Jest třeba již vyjít jednou z posice pouze obranné — u Chytila se jen a jen bráníme — a začít také vedle toho taktiku offensivní, aspoň ve včasném podepření českého živlu, kde se vzmůže, když jej nemůžeme a nechceme předcházeti, jak to činí Němci. V Brněnci na Poličsku domohli se Češi slušné většiny (r. 1880 129 Č., 395 N., r. 1900 již 350 Č., 221 N), o české škole dosud není ani slyšet — také Chytil po ní volá — Ve Lhotě na Šternbersku byli r. 18J0 jen 4 Č. vedle 341 N., roku 1900 je tu 572 Č. a 918 N. Co pro ty a pro zesílení české posice se děje? Podobně v jižní Moravě. Ty a podobné myšlenky namanou se při čtení knížky Chytilovy. Doporučujeme mapu i doprovod pozornosti všech. — Tiskových chyb je poměrně málo, na př. str. 21. ve Svitavách uvedeno 45 Č. místo 75, na str. 12 v Koloredově 213 N. místo 206 a j. *Ant. Boháč.*

FRANT PASTRNEK: **Rusíni jazyka slovenského.** Odpověď panu Vlad. Hnaťjukovi. **Отдѣльный оттискъ изъ „Сборника по славяновѣдѣнію" II.** С. Петербургъ 1907. (**Имп. Академія Наукъ.**) Str. 19.

Podle tradice, dosud dokumentárně nedoložené, vystěhovali se asi před 150 lety ze středu národa uhersko-rusínského osadníci, kteří se usadili v stolici Báč-Bodrožské nejvíce v obcích Kerestúru a Kocuře. O nich nejvíce psal a nejvíce ukázek jejich jazyka vydal Volodymyr Hnaťuk ve spisech »Ruśki oselï v Bačcï« (Zap. Nauk. Tov. im. Ševč. XXII.), »Slovaky čy Rusyny« (tamtéž, XLII.), »Etnografični materyjaly z uhorskoï Rusy« I, II. (Etnogr. Zbirnyk, IX. 190). Po vydání prvního spisu Hnaťukova prof. Pastrnek (Listy Fil. 1898) a prof. A. Sobolevskij (Etnogr. Obozr. 1898 č. 4.) označili nářečí těchto osadníků za uhersko-slovenské. V. Hnaťuk ve svém druhém spise s tím projevil nesouhlas, maje osadníky kerestúrské a kocurské za Rusiny nejen po národnosti, ale i po řeči. Prof. Pastrnek nyní, po vydání třetího spisu Hnaťukova, odpovídá na to se stanoviska filologického. Že řečení osadníci jsou původem Rusíni, o tom není pochybnosti: sami si říkají Rusnaci, jsou uniati, mají rusínský kroj a prý také odchylný lidový typ. Ale o nářečí jejich prof. Pastrnek dokazuje, že náleží do skupiny východních, spišsko-šaryšsko-zemplínských nářečí uhersko slovenských. Rusíni těchto stolic nazývají se nyní »Slovjáci« a mluví »po slovensky«. Kerestúrští a kocurští kolonisté praví o sobě, že mluví »po rusky«, z čehož jest patrno, že název »Slovják« jest novějšího původu, že ho Rusíni spišsko-šaryšsko-zemplínští ještě o sobě neužívali před 150 lety, když se nynější kerestúrští a kocurští osadníci vystěhovali. Nářečí kerestúrsko-kocurské jest živou ukázkou poslovenštělého nářečí rusínského před 150 lety. Že toto přijaté nářečí náleží do skupiny slovenských nářečí šaryšsko-zemplínských, dokazuje prof. Pastrnek nejen z ukázek Hnaťukových, ale i z písní Gabora Kostelnika Homzova »Z mojoho balala« (Žovkva 1904). *A. Č.*

DR. M. MURKO: **Zur Geschichte des volkstümlichen Hauses bei den Südslaven.** (Separatabdruck aus Band XXXV und XXXVI der Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien.) Wien 1906.

Slovinský učenec, professor štyrskohradecké university M. Murko podává pod tímto skromným titulem velmi cennou studii o jihoslovanském obydlí se zvláštním zřetelem k názvosloví. Úvod o příslušné slovanské literatuře ukazuje, na jak širokém základě jest práce založena. V druhé části své práce obírá se autor Meringerovými studiemi o bosensko-hercegovském obydlí, srovnává je s příslušnou slovanskou literaturou a potvrzuje překvapující výsledky jeho methody, dodávaje k nim cenné výsledky. Podobně vedly autora Meringerovy výsledky k podrobnému studiu slovinského obydlí, jemuž jest věnována velmi důkladná část III. Ve IV. části obírá se vývojem jihoslovanského obydlí, rozsáhlá V. část věnována jest podrobnému srovnávacímu studiu slovanského názvosloví pro dům, místnost s ohništěm a pro světnici, konečně poslední část užívání stolu u Jihoslovanů. Celá znamenitá práce Murkova jest skvělým potvrzením Meringerovy srovnávací jazykozpytné methody, opřené o věcné studium, methody, která vnáší netušené mnohdy světlo i do jazykozpytu, i do národopisu. *—n—*

FERDIŠ JURIGA: **Lúčenie.** Turčiansky Sv. Martin 1907. (Nákladem vlastným.) Str. 59.

Je to zlatá knížka, kterou bychom rádi hodně rozhodili u nás — ale kterou bychom hlavně rádi viděli v rukou každého Slováka. Posl. Juriga odcházeje do vězení loučí se se svým lidem: Mohl jsem se vyhnouti soudu, kdybych byl zapsal duši ministru, mohl jsem se vyhnouti trestu, kdybych byl prchl k americkým Slovákům — ale ne! »Oj, vylieči sa rana moja — a budem sa sekať zas!« V tom zvolání je celý Juriga — nadšený, neohrožený, věrný bojovník. Krásně jej také charakterisuje, jak se obrací k býv. poslanci Jehličkovi. Kdybys po uzdravení ukázal se zrádcem, počal zapírati naše práva, ať tíží tvé svědomí naše kletba tak těžce, jak těžké našemu usilujícímu srdci je tvé odpadnutí. »Brate, nehnevaj sa! Nie z nenávisti som písal riadky tieto ... Ja ťa ešte vždy ľúbim, ľúbim veľmi, a len jedno slovíčko čakáme: chybil som ... Staň sa s tebou, jako s Jonášom na tretí deň, keď ho velryba pohltla. To ti želám z lásky. Bože uchovaj, že bych ti bol chcel ukrivdiť. Jestli by sa ti niečo zdalo ukrivdením, prosím ťa za odpuštanie ... Ó, bych ťa našiel, keď sa navrátim, telesne i duševne zdravého, ale bez červeného pásu. bez lásky a priaznie ich, ale v láske ľudu ...«

Zlatá knížka, čtěte ji všichni! Je plná nadšení a víry v národ, v lid — a té jest nám tolik zapotřebí!

Juriga volá: S Bohem! s Bohem — a my: Na shledanou! *A. Č.*

Dějiny Čechů amerických. Stát Texas. Napsal JAN HABENICHT. St. Louis, Mo. Nákladem časopisu »Hlas«.

Přítomný sešit je pokračováním dějin Čechů amerických, jež vydává Habenicht dle jednotlivých států.*) Ve státě Texas odhaduje počet Čechů as na 45 tisíc. Jsou to vesměs rodiny vystěhovalé z Čech a z Moravy v druhé polovici předešlého století. Moravané značně převládají (38.000). Habenicht vytýká jim povahu konservativní, nedostatek energie, a malou schopnost obchodní. Proto — vysvětluje — jsou tito lidé většinou rolníky a nedodělávají se úspěchů, které by jejich poctivosti, námaze a pracovitosti byly přiměřeny. Vyličuje podrobně osud i životy všech význačnějších rodin i jejich často trudné zápasení. Velkou část práce věnuje též českému životu náboženskému, stavbě kostelů, far a posloupnosti kněží v nich. Práci připojena jest dobrá přehledná mapa s výčtem osad Čechy obydlených. *—da.*

*

Slovanské rovy. Dne 27. května zemřel v Bělehradě jeden z nejlepších současných srbských básníků, *Milorad J. Mitrović* (narozen dne 4. března r. 1867 v Bělehradě). Intimní druh Vojislava Iliće byl i následníkem tohoto jemného lyrika. Básně jeho rozptýleny jsou většinou po různých srbských časopisech, v samostatných knihách vyšly jen: »Knjiga o ljubavi« (Běl. 1899) a sbírka politických a satirických básní »Prigodne Pesme« (B. 1903). Má krásné lyrické básně, ale talent jeho byl spíše epický. Vynikl zejména v balladě a romanci, jejichž byl předním pěstitelem v Srbsku, a v satiře — hlavně politické - : ta se mu znanitě dařila a vynesla mu také mnohé pronásledování za doby absolutismu a byrokratické korrupce. »V letech 1890—1903 byl Mitrović srbské literatuře tím, čím jí byli Zmaj a Jakšić v letech šedesátých a sedmdesátých,« praví J. Skerlić v posmrtné vzpomínce

Dne 10. prosince 1906 zemřel na Cetyni v 61. roce svého věku spisovatel *Luko Zore*, rozený Dalmatinec (nar. v Cavtatu). Byl gymnasijním professorem v Zadru a Dubrovníce, později ředitelem v Kotoru a inspektorem okr. dubrovnického a j. Když odešel do pense, stal se vychovatelem černohorského kněževice Petra a předsedou školní rady na Cetyni. Napsal řadu prací literárně historických, zejména o Gundulićovi, ale hlavně jest znám rozsáhlou básní epickou o 100 zpěvech: »Objavljenje«, která vyšla na Rjece, podepsána pseudonymem Milivoj Strachinić Tehdejší professor theologie, nynější biskup makarský Carić, prudce báseň napadal. *Č.*

*) O části úvodní a poměrech Čechů ve státě Missouri referovali jsme již v VIII. roč. Sl. P., str. 481.

Vydáno 28. června 1907.

Redaktor a vydavatel ADOLF ČERNÝ. — Nakladatel F. ŠIMÁČEK.

UKAZATEL

k IX ročníku Slovanského Přehledu.

Š.

T.

U.

Opravy.

Na str. 81. řád. 24. s hora čti *Kršnjavého* m. Kršnavého.
» » 34. pod 1. odst. schází značka *S. K.*
» » 86. řád. 3. dole čti *Jiný nadějný mladý muž* m. Nadějný tento mladý muž.
» » 86. » 1. dole čti *Fr. Kral (Rachlowc)* m. Hajna.
» » 122. » 23. a 35. s hora čti *zaleži* m. zaleti.
» » 122. » 7. dole čti *ptru* m. itru.
» » 142. » 29. s hora čti *T. Živanský* m. F.
» » 164. » 12. dole čti *1889* m. 1899.
» » 164. » 1. » » *1889* » 1899.
» » 191. » 4. » dole vypusť: *Novi slovenski štajerc.*
» » 238. » 25. s hora čti *I. S. Turgeněv* m. J.
» » 239. » 16. » » *Kropyvnyćkyj* m. Kropivnyćkyj.
» » 245. » 30. dole čti *R. Mayera* m. B.
» » 286. » 4. s hora čti *Pekařové* m. Pekařově.
» » 372. » 21. dole vypusť hvězdičku.
» » 431. » 18. „ čti *Podravský* m. Podsavský.